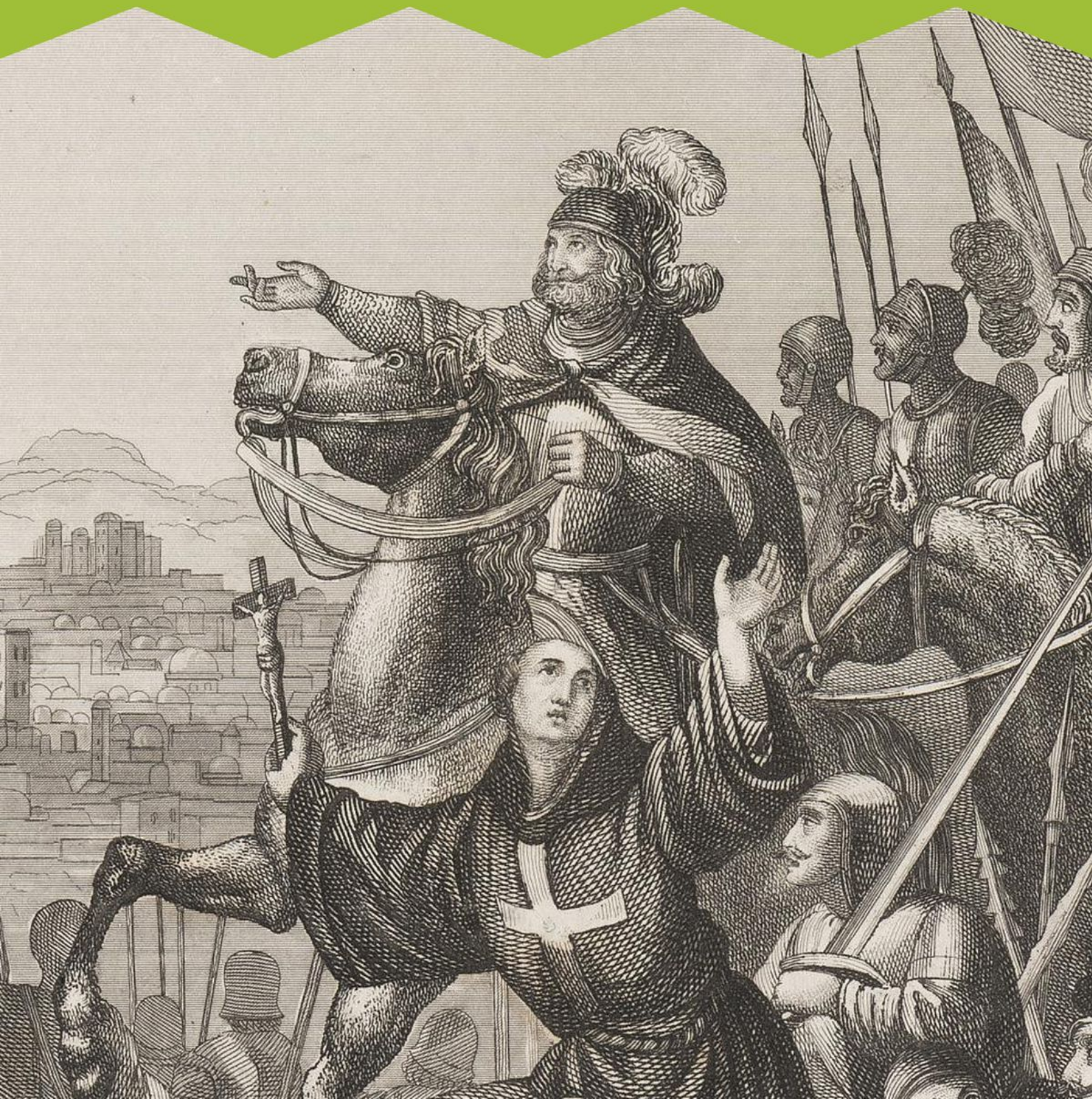

Jerozolima wyzwolona

TORQUATO TASSO

Jerozolima wyzwolona

TŁUM. PIOTR KOCHANOWSKI

[WSTĘP]

Pierwszy tom *Goffreda* albo¹ *Jerozolimy Wyzwolonej*, który obecnie w świat puszczamy, jest początkiem całkowitego wydania spuścizny po Piotrze Kochanowskim. Z własnych utworów, jakie po tym bratańcu Czarnoleskiego Jana pozostać mogły, nie przechowało się wprawdzie nic zgoła, wszelako dwa przekłady z Tassa i Ariosta stawiają Kochanowskiego w rzędzie największych mistrzów polskiej mowy.

Tłumaczenie Ariostowego *Orlanda Szalonego* jest niemal nieznanne, bo wyszła tylko pierwsza jego połowa i to z wadliwego rękopismu drukowana, druga zaś dotąd czeka w manuskryptach.

Przekład *Goffreda*, ogłoszony po raz pierwszy jeszcze za życia tłumacza w roku 1618, ukazywał się następnie w licznych wydaniach, podziwiany przez całe pokolenia poetów, które się na nim kształciły. Mickiewicz i Słowacki zawdzięczali mu wiele i uznawali w nim arcydzieło polskiego stylu, języka i wiersza.

Przedruki pierwszego wydania, obecnie już wyczerpane, nie we wszystkim są wierne: wkradły się do nich mimowolne myłki², a nie brak i świadomych zmian, poczynionych ręką wydawców.

Wobec tego należało w niniejszym, zbiorowym wydaniu powrócić do pierwotnego tekstu, zachowując wszelkie, choćby najdrobniejsze szczegóły językowe.

Nasuwało się przy tym pytanie, jak postąpić z pisownią? Biblioteka Pisarzy Polskich trzyma się stale pisowni nowożytniej, ale z drugiej strony Piotr Kochanowski przeprowadza w pierwszym wydaniu swoją pisownię, związaną ściśle z formami poetyckimi i gramatycznymi przekładu, tak iż nieraz rytmika, częściej rymy, a także i język byłyby na szwank narażone lub nawet wprost zepsute wskutek niezachowania starej pisowni. Droga pośrednia, polegająca na częściowej zmianie pisowni, wydawała się zrazu najwłaściwszą, lecz doprowadzała — jak zresztą wszelka połowiczność — do sprzeczności i zamieszania. Nie pozostawało przeto nic innego, jak dla Piotra Kochanowskiego uczynić wyjątek i pozostać wiernie przy pisowni pierwodruku.

Co prawda, nie jest i ona zupełnie jednolitą, przynajmniej w drobnych szczegółach. Zboczenia te jednak, acz nieznaczne, charakteryzują epokę powstania dzieła, zachowaliśmy tedy w pisowni owe małe sprzeczności, które wskazują właśnie na przeradzanie się i przetwarzanie języka XVI w. na późniejszy siedemnastowieczny. Jedynie co do znaków pisarskich, dzielenia wyrazów i używania wielkich liter odstąpiliśmy świadomie od edycji z r. 1618. Wydanie obecne obejmie siedem tomów: dwa *Goffreda*, pięć zaś *Orlanda Szalonego*. Dopełnieniem całości będzie tom ósmy poświęcony monografii Piotra Kochanowskiego. Słowniki wyrazów i zwrotów staropolskich, dla dzisiejszego czytelnika mniej zrozumiałych, dodane będą na końcu każdego poematu z osobna. Objasnienia nazwisk osób i miejscowości, wykład zawilskich ustępów, jednym słowem przypisy odnoszące się do poszczególnych miejsc, podajemy na końcu każdego tomu³.

¹ *abo* (daw.) — albo. [przypis edytorski]

² *myłka* (daw.) — pomyłka, błąd. [przypis edytorski]

³ *Objasnienia (...) podajemy na końcu każdego tomu.* — objaśnienia na końcu pierwszego tomu wydania źródłowego (pieśni I-X) zostały opatrzone uwagą: „Wydawca składa gorące podziękowanie prof. K. Zawilińskiemu za łaskawie udzieloną pomoc w objaśnieniu niektórych trudniejszych form i konstrukcji gramatycznych”. Na

Torquato Tasso, urodzony 11 marca 1544 r. w Sorrento, był synem Bernarda i Porcji de Rossi. Rodzina jego pochodziła z Bergamo, lecz ojciec, wstąpiwszy w służbę księcia Ferranta San-Sevirino, osiadł był pod Neapolem. Wygnała go niebawem stamtąd burza polityczna: książę, związany z Franciszkiem I, naraził się na zatarg z Karolem V, skutkiem czego książę Alba zajął Neapol, a Bernardo Tasso, jako zaufany domu San-Sevirino, unosić musiał głowę do Rzymu, zostawiając żonę i córkę. Torquato, zaledwie jedenastoletni, towarzyszył ojcu. Gdy Alba opanował Ostię, Bernardo z synem uchodzi do rodzinnego Bergamo, potem czas jakiś żyje na dworze książąt Urbino w Pesaro.

Miał Bernardo skłonność do poezji, a nawet i trochę talentu, który się objawił w *Amadisie*, rycerskim poemacie. Wydanie tej książki ściągnęło go do Wenecji, dokąd wraz z synem piętnastoletnim udał się w roku 1559. Tu Torquato wchodzi w osobistą styczność z uczonymi weneckimi, jak Molino, Veniero, Ruscelli⁴, Atangi, i pomimo młodego wieku zwraca na siebie ich uwagę. Studiuje w tym czasie z całym zapałem Danta⁵. Ojciec jednak woli poświęcić go prawu i w tym celu wysyła go do Padwy, gdzie Torquato słucha wykładów znakomitego jurysty Pancirole. Nie zaniedbuje przy tym i literacko-filozoficznych nauk; Sygonius, Sperone Speroni⁶, Federigo Pendasio⁷ są jego mistrzami na tym polu.

Twórczy talent objawia się w nim już wtedy: w Wenecji wychodzi w r. 1562 poemat jego *Rinaldo*. Młodziuchny, bo dopiero osiemnastoletni autor przeniósł się tymczasem do Bolonii, gdzie właśnie przyszło do zreorganizowania uniwersytetu, a równocześnie wstąpił do „Etherei”, literackiego towarzystwa młodzieży bolońskiej.

W tej atmosferze powstaje pierwszy pomysł, a nawet podobno i pierwszy rzut⁸ *Jerozolimy Wyzwolonej*.

Minęło było⁹ właśnie trzydzieści lat od zgonu Ariosta; jego fantastyczno-romantyczny poemat, *Orland Szalony* czarował całe Włochy przepychem wyobraźni, świetnością

---

końcu drugiego tomu (pieśni XI-XX) umieszczono *Słowniczek* ułożony przez Jana Czubka. W niniejszym wydaniu treść obu zamieszono w formie przypisów z odsyłaczami w tekście. [przypis redakcyjny]

⁴Ruscelli, *Girolamo* — (ok. 1518–1566) — pisarz, poligraf (wydawca) i kartograf włoski, ur. w Viterbo w ubogiej rodzinie, wielokrotnie zmieniał miejsce zamieszkania (Padwa, Rzym, Neapol), w 1548 r. osiadł w Wenecji, gdzie pozostał do końca życia. Przyjaźnił się z Bernardo Tasso, ojcem Torquata. Pod pseudonimem Alessio Piemontese (łac. Alexius Pedemontanus) opublikował dzieło *Secreti* (1555) o tematyce alchemiczno-medyczno-technologicznej, które zyskało sobie szybko wielką popularność i było tłumaczone na wiele języków (w tym fr., ang., łac., hiszp., niem., pol., holenderski i duński); w oficynie Vincenzo Valgrisi przygotował cenione publikacje *Dekameronu*, *Orlanda szalonego* oraz *Geografii* Claudio Tolomeo zawierającej liczne ryciny map. [przypis edytorski]

⁵Danta (daw.) — dziś popr. forma B.: Dantego; *Dante Alighieri* (1265–1321): filozof i polityk, jeden z najwybitniejszych poetów włoskich, autor poematu *Boska Komedia*, uważanego za szczytowe osiągnięcie średniowiecznej literatury wł., przedstawiającego wizję wędrówki poety przez trzy światy pozagrobowe, Piekło, Czyściec i Raj. [przypis edytorski]

⁶Sperone Speroni *degli Alvarotti* (1500–1588) — humanista doby włoskiego renesansu, uczonec i dramaturg; jeden z głównych członków Akademii Literatury w Padwie (*Accademia degli Infiammati*), twórca dzieł o tematyce moralnej i literackiej. Ukończywszy wydział sztuk na Uniwersytecie w Padwie, wstąpił do gildii (*Sacro Collegio*) artystów i medyków oraz zaczął prowadzić wykłady z zakresu filozofii (początkowo prowadził katedrę logiki); studiował także na Uniwersytecie w Bolonii u Pietro Pomponazziego. Jest autorem dialogów filozoficznych m.in. o naturze miłości (napisany w 1537 r., opublikowany w 1542), o statusie kobiet (1542), o retoryce (1542), o historii, o języku (pracy będącej obroną języków narodowych w przeciwstawieniu do uniwersalnej i unifikującej łaciny), a także tragedii wierszem *Canace* (1546, podejmującej temat z *Heroid* Owidiusza: niedozwolonej miłości między siostrą i bratem; w 1550 r. Speroni napisał w obronie swej sztuki *Apologię*), zaś w zakresie prac filologicznych rozpraw o Dancie, o *Eneidzie* Wergiliusza oraz o poemacie *Orlando Furioso* (*Orland szalony*) Ariosta. [przypis edytorski]

⁷Pendasio, *Federico* (ok. 1525–1603) — profesor filozofii naturalnej w Padwie i Bolonii; jeden z najbardziej wpływowych popularyzatorów arystotelizmu i komentator prac Arystotelesa z zakresu fizyki oraz jego dzieła *De Anima*; te właśnie komentarze podejmowały trud pogodzenia z jednej strony wymagań bulli papieskiej *Apostolici regimini* z 1513 r. (potępiającej postrzeganie duszy jako bytu śmiertelnego oraz ideę, że jeden duch ożywia wszystkie istoty ludzkie, a także nakazującej wszystkim profesorom filozofii uwzględnienie ustaleń teologii oraz prawa kanonicznego w tej kwestii), zaś z drugiej strony dążeń do innowacyjnych badań empirycznych nad ludzkim ciałem. Interpretacja Pendasiego dotycząca materialności intelektu zapoczątkowała badania nad ludzkim mózgiem, które doprowadziły wkrótce np. do odkryć związanych z budową nerwu optycznego dokonanych przez młodego anatoma Costanzo Varolio. [przypis edytorski]

⁸pierwszy rzut — pierwsza wersja, szkic. [przypis edytorski]

⁹minęło było (daw.) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: minęło wcześniej, już uprzednio itp. [przypis edytorski]

kolorytu i misterną płataniną tysiąca bajecznych przygód rycerskich. W tej olbrzymiej baśni występowali wszyscy bohaterowie średniowiecznych podań i legend z frankońskich cykli karolińskich, a nici fantastycznego opowiadania snuły się na kształt kunsztownie powikłanych arabesek, zaplatały się i krzyżowały kapryśnie, urywając się w najciekawszym miejscu, nawiązując się najniespodziewaniej. Autor, uśmiechnięty na pół tęsknie, na pół ironicznie, mistrzowską ręką zbierał ową płataninę stubarwnych nitek i, niby igrając nimi, wiązał je w mieniącą się, tęczową osnowę swego poematu.

Nic dziwnego, że średniowieczny świat rycerski zaprzętał również wyobraźnię młodego Tassa. Umiał on jednak w ten świat wpatrzeć się własnymi oczyma i z innej zgoła przedstawić go strony. Nie przygody błędnych rycerzy, ale świadome swego świętego celu czyny bohaterów krzyżowych uczynił on przedmiotem swej epepei; nie kapryśna gra olśniewających fantastycznych obrazów, ale wielki dziejowy moment zdobycia Jerozolimy przez Gotfreda z Bouillonu¹⁰ — poruszył jego twórczość. Nie wyrzekał on się wszelako żywiołu fantastycznego, ale kiedy w *Orlandzie* cuda i dziwy, potwory i czarno-księżnicy są tylko poetyckim ornamentem, to w *Goffredzie* świat nadprzyrodzony dzieli się na dwa przeciwne sobie obozy: niebieski i piekielny, a z walką pomiędzy nimi wiąże się ściśle ludzkie boje o grób Chrystusowy staczane między krzyżowcami a wyznawcami proroka¹¹.

Pod tym względem zbliżał się Tasso — a zbliżał się umyślnie i świadomie — do Homera: wszak w *Iliadzie* w zupełnie podobny sposób do walk ludzkich miesza się Olimp i niejednokrotnie sami bogowie po obu stronach biorą w bitwach bezpośredni udział. W przeciwieństwie do Ariosta, a wzorem Homera, obraca się cały poemat Tassa około jednej sprawy: zdobycia Jerozolimy, a jeśli epizody zbaczają od jednolitego toku opowiadania, to jednak ostatecznie zmierzają one zawsze do wspólnego celu. Podobieństwo z *Iliadą* i w tym nawet, że jak tam rozgniewany Achilles, tak tu dotknięty do żywego Rynald opuszcza obóz oblężników i dopiero powrót jego umożliwia zdobycie miasta; mało na tym: pojedynek śmiertelny Tankreda z Argantem jest w *Jerozolimie Wyzwolonej* mniej więcej tym, czym ostateczny bój Achillesa z Hektorem.

Nie bez poprzedników w swoim romantycznym kierunku epepei był Ariost: poniekąd wytknęli mu drogę Pulci¹² swoim *Morganie Maggiore*¹³ i Bojardo¹⁴ *Orlandem*

¹⁰Gotfred z Bouillon (ok. 1058–1100) — oryg. fr. Godefroy de Bouillon; książę Lotaryngii z rodu Ardenne-Verdun; jako jeden z pierwszych baronów odpowiedział na apel wzywający do krucjaty przeciwko muzułmanom i odbicia Jerozolimy z rąk Turków Seldżuckich, wystosowany przez synod duchowieństwa chrześcijańskiego zwołany przez papieża Urbana II w 1095 r. w Clermont. Dla sfinansowania wyprawy do Ziemi Świętej Gotfred z Bouillon poniósł znaczne wydatki, sprzedając lub zastawiając swoje dobra na biskupów Verdun i Liege i stał się jednym z przywódców pierwszej krucjaty krzyżowej. 15 sierpnia 1096 r. wyruszył do Ziemi Świętej wyruszył wraz ze swoimi braćmi, na czele armii złożonej z oddziałów Lotaryńczyków, Flamandów, Saksończyków i Nadreńczyków; pod koniec grudnia 1096 r. dotarł do Konstantynopola, złożył hołd lenny cesarzowi Aleksemu I, przyrzekając zdobyć i przywrócić Bizancjum wszystkie dawne posiadłości Cesarstwa. Podczas oblężenia Jerozolimy dowodził siłami atakującymi z płn. wschodu; jako jeden z pierwszych wdarł się do miasta 15 lipca 1099 r. Po zdobyciu Jerozolimy pełnił władzę królewską, przyjąwszy tytuł Obrońcy Grobu Świętego. Zginął 18 lipca 1100 r. pod Hajfą, podczas wyprawy przeciwko sułtanowi Damaszku. [przypis edytorski]

¹¹wyznawcy proroka — mahometanie, wyznawcy Mahometa. [przypis edytorski]

¹²Pulci, Luigi (1432–1484) — dyplomata i poeta wł. ur. we Florencji, działający pod patronatem domu Medycich (szczególnie Lorenzo Medicego), znany przede wszystkim jako autor parodystycznego poematu *Morgante*, opowiadającego o olbrzymie nawróconym na chrześcijaństwo przez paladyna Orlanda i odtąd towarzyszącego temu rycerzowi w jego licznych przygodach. [przypis edytorski]

¹³*Morgan Maggiore* a. *Morgante* — poemat w 28. pieśniach oktawą Luigiego Pulci, wydany w 1483 r., oparty na popularnych fr. opowieściach o Orlandzie (Rolandzie) i Renaudzie (Rinaldzie) de Montauban, dwóch sławnych paladynów Karola Wielkiego. Utwór, miejscami przyjmujący styl burleskowy, opowiada o olbrzymie Morganie, który staje się wiernym towarzyszem rycerza Orlanda, odkąd ten powstrzymał go od ataku na klasztor Chiaromonte i nawrócił na chrześcijaństwo. Po wielu najosobliwszych przygodach u boku Orlanda Morgan umiera z powodu ukąszenia kraba, zaś poemat kończy się opisem porażki i śmierci Orlanda pod Roncesvalles (bitwa w Wąwozie Ronsewalskim); do drugoplanowych, choć ważnych dla kolorytu utworu postaci należą m.in. przyjaciel Morgana, żarłok Margutte, który umiera od ataku śmiechu oraz demon Astarot (wł. *Astarotte*) o filozoficznych skłonnościach. [przypis edytorski]

¹⁴Bojardo, Matteo Maria (1441–1494) — poeta wł., związany z dworem książąt d'Este w Ferrarze, hrabia di Scandiano, gubernator Modeny i Reggio Emilia; autor przekładów z łaciny na włoski, pieśni miłosnych *Canzoniere* (1476), w których opiewa swą mużę, Antonię Caprarę (poznał ją w 1469 r., jednak węzłem małżeńskim związał się z Taddeą Gonzagą di Novellara) oraz najbardziej znanego dzieła, poematu rycerskiego *Roland zakochany* (*Orlando innamorato*, 1483); zmarł po wkroczeniu do Włoch armii francuskiej Karola VIII. [przypis edytorski]

*Zakochanym*¹⁵; miał też i Tasso poprzednika w osobie Giambattisty Trissina¹⁶, który historyczne epos, *Italię wyzwoloną od Gotów* usiłował wzorować na Homerze i zastosować do klasycznych przepisów poetyki Arystotelesa. Nie zdobył się jednak Trissino na zerwanie z mitologią klasyczną i zastąpienie jej nadprzyrodzonym światem chrześcijańskim — jak Tasso — toteż *Italia Liberata* jest płodem poronionym, przedstawiającym cudaczną maskaradę: Bóg, aniołowie i święci występują tam poprzestrajani za starożytne bóstwa.

Natomiast *Goffred* jest niezmiernie szczęśliwym połączeniem obu przeciwnych sobie prądów, które charakteryzują późne Odrodzenie włoskie: klasycznego humanizmu (forma epopei) i reakcji katolickiej (duch poematu). Na obu tych pierwiastkach wyrósł umysł Tassa, talent zaś jego umiał je organicznie połączyć w żywą i świetną całość poetyczną.

Z rozpoczętą *Jerozolimą* posuwają się równolegle bardzo poważne studia literackie, których owocem były *Discorsi Poetici*, świadczące o niepospolitym wykształceniu. Toteż kardynał d'Este zajął się młodym człowiekiem o tak pięknej przyszłości i powołał go na dwór ferrarski. Przy jego boku Tasso w charakterze sekretarza odbywa podróż do Francji, a za powrotem w r. 1572 przechodzi, jako dworzanin, w służbę Alfonsa II, księcia Esteńskiego. Dwór książęcy w Ferrarze odgrywa w roku następnym pasterski dramat Tassa, zatytułowany *Aminta*. Zająty pisaniem *Goffreda* lekce sobie ważył poeta ten drobny utwór, bo nawet nie kwapił się z jego ogłoszeniem. Ukazał się *Amintas* dopiero znacznie później (w r. 1581), dzięki znakomitemu humaniście Aldusowi Manucyusowi, który przypadkowo dostawszy rękopis, podał go do druku, zdjęty podziwem dla talentu poety.

W r. 1575 Tasso wykończył *Goffreda* i przed wydrukowaniem rozsyła w rękopisie największym ówczesnym powagom naukowym i literackim, aby według ich uwag dzieło jeszcze raz wygładzić.

W tymże samym roku widzimy go w Rzymie, gdzie bierze on całą duszą udział w odbywającym się właśnie jubileuszu¹⁷. Ale już w parę miesięcy później objawia się początek rozstroju nerwowego, który później miał przybrać tak groźne rozmiary.

Tasso cierpi na rodzaj manii prześladowczej: trapią go nieustanne skrupuły religijne i zasnąć mu nie daje obawa przed inkwizycją. W końcu opuszcza Ferrarę i dobrowolnie stawia się w Rzymie przed Wielkim Inkwizytorem, pragnąc i sumienie swoje uspokoić, i o religijnej prawowierności swojej się przekonać. Ani odbyta spowiedź powszechna, ani zapewnienia Inkwizytora na nic się nie zdały. Trawiony ciągłym niepokojem poeta przez lat kilka tuła się po całych Włoszech: widocznie ustawiczna zmiana miejsca staje się dlań jakąś nieodbitą moralną potrzebą. Kolejno przebywa w rodzinnym swym Sorrento, w Ferrarze, w Piemontcie, w Padwie, w Wenecji, w Pesaro, w Turynie, skąd znowu do Ferrary powraca w r. 1579. Chorobliwe rozdrażnienie jego dochodzi do tego stopnia, że na pokojach książęcych rzuca on się na jednego z dworzan. Z rozkazu Alfonsa II, jako szalenciec dostaje się Tasso do szpitala św. Anny, gdzie spędza w zamknięciu z górą lat siedem. Podanie, przypisujące rozstrój umysłowy i uwięzienie Tassa jego nieszczęśliwej miłości ku siostrze księcia Alfonsa, Eleonorze, zdaje się być późniejszym, romantycznym wymysłem, a to choćby tylko ze względu na lata księżniczki, która w tym czasie była już na dobre przekwitającą osobą.

Obłąkanym chyba nigdy Tasso nie był: zeznania współczesnych i zupełnie wiarygodnych świadków stwierdzają u niego tylko silne rozdrażnienie i chorobliwy niepokój; umysł jego zachował jednak przez cały czas zupełną świadomość i jasność, a talent całą dawną siłą, czego dowodzą liryczne utwory pisane w szpitalu.

¹⁵*Orland Zakochany* — także: *Roland zakochany*, wł. *Orlando innamorato*); poemat rycerski Mattea Marii Boiarda z 1483 r. (pełne wyd. pośmiertne: 1495 r., w Scandiano). [przypis edytorski]

¹⁶*Trissino, Gian Giorgio*(1478–1550) — poeta wł. okresu renesansu, jeden z pierwszych kodyfikatorów ortografii wł.; ur. w Vincenzy, w Rzeczypospolitej Weneckiej, studiował grekę w Mediolanie i filozofię w Ferrarze, należał do kręgu Niccolò Machiavellego we Florencji; osiadłszy w Rzymie, wstąpił na służbę papieską (u Leona X i Klemensa VII); zasłynął jako autor tragedii *Sofonisba* (pierwsza renesansowa sztuka, skonstruowana zgodnie z klasycznymi zasadami dramatu antycznego, powst. w l. 1514–1515, wyd. 1524, wyst. 1562, opowiadająca jeden z epizodów wojen punickich wg relacji Liwiusza); ponadto opublikował epos *L'Italia liberata dai Goti* („Italia od Gotów oswobodzona”, 1548), składający się z 27. ksiąg pisanych wierszem białym, jedenastozgłoskowcem, a opowiadający o wojnie Justyniana z Ostrogotami. [przypis edytorski]

¹⁷*Jubileusz* — Rok Jubileuszowy, Rok Święty, w tradycji judeochrześcijańskiej rok szczególnej łaski, przypominający pochodzenie człowieka od Boga; jednym z takich lat był rok 1575, ogłoszony przez Grzegorza XIII dwukrotnie: 20 maja i 19 grudnia 1574 r. [przypis edytorski]

Rozdrażnienie zaś potęgować się mogło poniekąd i wypadkami zewnętrznymi: dręczony poetę zerwany stosunek z domem Esteńskim¹⁸, trapiło go to, że nie może zająć się drukiem swego arcydzieła, a już wprost do rozpaczy doprowadzać musiała go wiadomość o bezecnym postępku Celia Malaspiny, który powążył się wydać *Jerozolimę* (w Wenecji 1580) pod swoim nazwiskiem i to jeszcze z poprzekręcanego i wadliwego rękopisu. Na szczęście jeden z przyjaciół poety, Angelo Ingegneri zdołał złe naprawić, postarał się bowiem o poprawny rękopis i wydał *Goffreda* — kładąc na czele nazwisko prawdziwego autora. Powodzenie poematu było tak niesłychane, że Ingegneri musiał zaraz przystąpić do drugiego wydania, a Tasso niebawem puścił z swej celi szpitalnej trzy nowe wydania: tak chciwie rozkupowano książkę. Ogółem w ciągu 6 miesięcy pięć wydań *Jerozolimy* nastarczyło ledwo pokupowi¹⁹.

Począwszy od papieża Grzegorza XIII mnóstwo dostojnych osób wstawiało się do Alfonsa d'Este o uwolnienie Tassa: kardynał Albano, księżna Toskany, księstwo d'Urbino i Mantui, lecz wszystkie te orędownictwa nie odniosły skutku. Dopiero Vincenzo Gonzaga, szwagier Alfonsa, zdołał wpływami swoimi uzyskać uwolnienie poety (5 listopada 1586 r.). Jak gdyby dla powetowania sobie długich lat więzienia, Tasso przerzuca się odtąd z miejsca na miejsce, dając folę swej chorobliwej skłonności do ciągłych zmian pobytu. W Mantui, w Bergamo, w Lorecie, w Rzymie, w Neapolu, w Sorrento, wszędzie próbuje on się osiedlić i nigdzie nie znajduje ukojenia. Wyczerpało się w nim źródło natchnień, osłabła twórcza potęga; wprawdzie nie porzuca on pióra, ale nie stać go już na dzieło szerszego zakresu, wszelkie wysiłki w tej mierze nie mogą wytrzymać najmniejszego porównania z *Goffredem*, jeszcze tylko na polu liryki zdobywa się Tasso na prawdziwą, szczerą twórczość.

A ciężar życia przygniatał go coraz bardziej. Strawiony pracą, wstrząśniony²⁰ tyłoma przykrymi przeżyciami, stargany wewnętrzną rozterką, udręczony przez pedantyzm drobiazgowej a bezdusznej krytyki, gnębiony niedostatkiem, miał Tasso gorzkie i twarde ostatnie lata. Dopiero przed samą śmiercią odwróciło się szczęście: papież wyznaczył mu roczną pensję i postanowił uwieńczyć go na Kapitolu. Było już jednak za późno. Podczas przygotowań do tej poetyckiej koronacji zgasł twórca *Jerozolimy* w klasztorze San Onofrio w r. 1595. Zwłoki jego w purpurowy płaszcz uwinione²¹, z wieńcem na skroniach, po całym Rzymie obnoszono na odkrytych marach, lecz hołd stokroć większy od tego pośmiertnego tryumfu, oddała mu potomność: Göthe w dramacie *Torquato Tasso*, Byron w *Żalach Tassa* — opromienili jego postać aureolą najczystszej poezji.

Dr Lucjan Rydel

¹⁸dom Esteński — ród książąt d'Este, panujący w Ferrarze i Modenie, spokrewniony z Welfami. [przypis edytorski]

¹⁹pokup (daw.) — popyt; zapotrzebowanie. [przypis edytorski]

²⁰wstrząśniony (daw.) — dziś popr. forma: wstrząśnięty. [przypis edytorski]

²¹uwiniony (daw.) — dziś popr. forma: owinięty. [przypis edytorski]

GOFFRED ABO IERUZALEM WYZWOLONA, TORQUATA TASSA. PRZEKŁADANIA PIOTRA KOCHANOWSKIEGO, SEKRETARZA IEGO K. M.

*Wielmożnemu a mnie wielce
Miłościwemu Panu
IEGO MCI P. IANOWI
GRABIO NA TĘCZYNIE,
Podczaszemu Iey Król. Mci
etc. etc.*

Komuż słusznicy oddane moie²² nowe rymy
O wyzwoleniu maia bydz²³ Jerozolimy?
Ieno²⁴ tobie, Toporów starożytny synie²⁵,
Moia czci y ozdobo, Grabio na Tęczynie²⁶.

Tys tak o nich rozumiał, takeś ie poważał,
Żeś mi się z niemi²⁷ świata ukazać roskazał²⁸;
Jednak ony²⁹ nie miały przedsię³⁰ zto³¹ śmiałości,
Świadome dobrze swoich niedoskonałości.

Ale skoro od ciebie poprawy dostały,
Y iuz się w kosztowniejszy stróy poubierały:
Nie mogąc ze mną wytrwać, gwałtem się wydarły,
Iam ich też nie chciał trzymać, kiedy się napały.

Czas odkrycie, ieśli ich nie włożą do braku³²,
Ale zdarzyli się iem³³, że będą do smaku
Y że iakiey pochwały u ludzi dostaną,
Tobie za to, cny Grabio, powinny zostaną³⁴.

Do Czytelnika

²²*słusznicy, moie itp.* — zachowano oryginalny zapis joty; por. *Wstęp*. [przypis edytorski]

²³*bydz* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

²⁴*jeno* (starop.) — jedynie, tylko. [przypis edytorski]

²⁵*synie* (starop. forma) — dziś popr. W.łp: synu. [przypis edytorski]

²⁶*grabia na Tęczynie* — hrabia Jan Magnus Tęczyński herbu Topór (1579–1637), podczaszy (1618) królowej Konstancji Habsburżanki, drugiej żony Zygmunta III Wazy i matki Jana II Kazimierza Wazy; cześnik koronny (1618), wojewoda krakowski (1620), starosta płocki, starosta radoszycki (1622–1633), starosta żarnowiecki (1631); propagator nauk, mecenas sztuki, protektor Piotra Kochanowskiego, fundator klasztoru karmelitów w Czernej k. Krzeszowic oraz klasztoru kamedułów w Rytwianach, dokonał (wraz ze swą siostrą, Agnieszką z Tęczyńskich Firlejową) przebudowy i modernizacji zamku w Tęczynie. [przypis edytorski]

²⁷*niemi* (daw. forma) — dziś popr. forma N. lm: nimi. [przypis edytorski]

²⁸*roskazać* (starop. forma ort.) — dziś popr.: rozkazać. [przypis edytorski]

²⁹*ony* (starop.) — dziś: one. [przypis edytorski]

³⁰*przedsię* (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

³¹*zto* (starop.) — za to, do tego. [przypis edytorski]

³²*do braku* (starop.) — tu: do śmieci, do odpadów; por. starop. *brakować*: wybierać, przebierać. [przypis edytorski]

³³*zdarzyli się iem* (starop.) — zdarzyli się im; konstrukcja z partykułą -li, w znaczeniu: jeśli im się zdarzy. [przypis edytorski]

³⁴*powinny zostaną* (starop.) — tj. [rymy] zostaną zobowiązane (por. *powinność*: zobowiązanie). [przypis edytorski]

Masz czytelniku łaskawy, *partum ocii non omnino ociosi*³⁵, poema przedniejszego włoskiego poety Torquata Tassa przeplataniem ósmiorakiem³⁶ rymem — iakiem ie on sam pisał y iakiem Włoszy, Hiszpani y insze narody polerowańsze swoje heroika³⁷ piszą — po polsku przełożone. Wiersz w naszym ięzyku przytrudniejszy y podamno uszom polskiem, iako nieprzywykłem — zwłaszcza póki się weń kto nie wczyta — niesmaczny; iednak aby się pokazało, że ięzyk nasz nie iest nad insze uboższy y aby się szczęśliwsem dowcipom do ubogacenia go dalsza podała droga, atoc go posyłam, abys osądził ieśli uydzie. Zdrów bądź, a najdzieszli³⁸ co do smaku, z łaską³⁹ przymi⁴⁰.

GOFFREDA ALBO IEROLIMY WYZWOLONEY PIEŚŃ PIERWSZA

Argument

Do Tortozy się Anyoł wyprawuie,
Goffred w tem zbiera chrześciańskie pany:
Ich iednostayna⁴¹ zgoda to sprawuie,
Że iest naywyższym Hetmanem obrany.
Woysko się w polu pierwey popisuie,
Potem pod Syon idzie zawołany;
Ierolimski król się barzo trwoży,
Słyszac, że bliskie nadchodzą obozy.

I.

Woynę pobożną śpiewam y Hetmana,
Który święty Grób Pański wyswobodził;
O, iako wiele dla Chrystusa Pana
Rozumem czynił y ręką dowodził.
Darmo miał sobie przeciwnym Szatana,
Co nań Libią⁴² y Azyą zwodził:
Dał mu Bóg, że swe ludzie rozprószone
Zwiódł pod chorągwie święte rościagnione.

2.

Panno, nie ty co laury nietrwalemi
Zdobisz w zmyślonem czoło Helikonie⁴³,
Lecz mieszkasz między chóry niebieskiemi
Z gwiazd nieśmiertelnych w uwitey koronie⁴⁴ —
Ty sama władni⁴⁵ piersiami moiemi,
Ty day głos pieśni; a ieśli przy stronie
Prawdzie gdzie iakiey ozdoby przydawam,
Niech twey nielaski za to nie uznawam.

³⁵*partum ocii non omnino ociosi* (łac.) — narodzone pośpieszniej a [przez to] nie całkiem zręczne. [przypis edytorski]

³⁶*przeplataniem, ósmiorakiem* (starop.) — dziś: przeplatany, ósmiorakim; daw. końcówki fleksyjne w jęz. starop. zależne od deklinacji, później, w nowożytniej polszczyźnie uzależnione od rodzaju (stosowane w r. ż. i n. lp). [przypis edytorski]

³⁷*heroika* — poematy heroiczne (o czynach bohaterów). [przypis edytorski]

³⁸*najdzieszli* (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli znajdziesz. [przypis edytorski]

³⁹*z łaską* (starop.) — tu: łaskawie. [przypis edytorski]

⁴⁰*przymi* (starop. forma) — dziś popr. forma 2 os. lp trybu rozkazującego: przyjmij. [przypis edytorski]

⁴¹*jednostajny* (starop.) — jednolity; tu: jednomyślny. [przypis edytorski]

⁴²*Libia* — [tu:] Afryka. [przypis redakcyjny]

⁴³*Helikon* — góra w Beocji; [mit. gr.] siedziba Muz. [przypis redakcyjny]

⁴⁴*z gwiazd nieśmiertelnych w uwitej koronie* — przestawienie zamiast: w koronie uwitej z gwiazd nieśmiertelnych. [przypis redakcyjny]

⁴⁵*władni* (starop. forma) — dziś 2 os. lp. trybu rozkazującego: władaj. [przypis edytorski]

3.

Wiesz, że za światem wszyscy tam bieżemy⁴⁶,
Gdzie więcey Parnas leie swey słodkości,
Y prawdę pręcęcy⁴⁷ w ludzie więc wmówiemy,
Kiedy rym miękki doda iey wdzięczności.
Tak zchorzałemu dziecięciu kładziemy
Na brzeg u kubka różne łagodności:
To gorzki napóy pije oszukane,
Żywot y zdrowie biorąc pożądate.

4.

Ty cny Alfonsie⁴⁸, coś do bezpiecznego
Portu w złą chwilę łódź mą nakierował
Y tylko co iuż⁴⁹ niepograżonego⁵⁰
Sameś wydźwignął y sameś ratował⁵¹:
Nie broń tym kartom czoła wesołego,
Ktorem ci iako ślub iaki zgotował⁵².
Z czasem cię głosić będzie ponno⁵³ ieszcze,
Co cię ledwie tknie teraz, pióro wieszcze.

5.

Słuszna, ieśli się kiedy Chrześcijaństwo⁵⁴,
Uspokoiwszy wnętrzne⁵⁵ nienawiści,
Wodą y łądem ruszy na pogaństwo,
Niesprawiedliwe odiać mu korzyści —
Aby cię sobie wzięło na hetmaństwo.
Ziemią, lub morzem: czegoć życzym wszyscy.
Tym czasem słuchay, o naśladowniku
Goffreda, a wczas gotuy się do szyku.

6.

Szósty rok mijał iako⁵⁶ ku wschodowi
Chrześcijańskie się woysko wyprawilo.
Nicea zdzierzeć⁵⁷ nie mogła szturmowi,
Antyochijey fortelem dobyło,
Którą przeciwko możnemu Persowi
Wygraną w polu bitwą obroniło.
Potym⁵⁸ Tortożę⁵⁹ wzięwszy, mieysce dało
Zimie y roku nowego czekało.

⁴⁶*bieżyć* (starop.) — iść, podążać; *bieżemy*: forma 2.os. lm, idziemy. [przypis edytorski]

⁴⁷*pręcęj* (starop. forma) — dziś: prędzej; szybciej. [przypis edytorski]

⁴⁸*Alfons* — książę ferrarski, ur. 1553, um. 1597. [przypis redakcyjny]

⁴⁹*tylko co iuż* (starop.) — o mało co już; niemal już. [przypis edytorski]

⁵⁰*niepograżonego* (starop. forma) — dziś: nie pograżonego; *tylko co już nie pograżonego*: omal nie pograżonego. [przypis edytorski]

⁵¹*sameś wydźwignął (...) sameś ratował* — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika; inaczej: sam wydźwignąłeś, sam ratowałeś. [przypis edytorski]

⁵²*ktorem (...) zgotował* (starop.) — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika; inaczej: które zgotowałem. [przypis edytorski]

⁵³*ponno a. pono* (starop.) — podobno. [przypis redakcyjny]

⁵⁴*chrześcijaństwo* (starop. forma) — taką pisownię stosuje Piotr Kochanowski w całym utworze; [dziś popr.: chrześcijaństwo]. [przypis edytorski]

⁵⁵*wnętrzny* (starop.) — wewnętrzny. [przypis edytorski]

⁵⁶*jako* (starop.) — tu: odkąd. [przypis edytorski]

⁵⁷*zdzierzeć* (starop.) — dziś popr. forma: zdzierzyć; tj. wytrzymać. [przypis edytorski]

⁵⁸*potym* (starop. forma) — dziś: potem. [przypis edytorski]

⁵⁹*Tortoza* — miasto nadbrzeżne w Syrii na płn. od Trypolisu. [przypis redakcyjny]

7.

Iuż też y zima, w którą odpoczywa
Miecz wojny chciwy, prędko schodzić miała,
Kiedy Bóg wieczny z nieba, gdzie przebywa,
Co iaśniejszego (co od gwiazd⁶⁰ bez mała
Iest tak wysokie, y podobno zbywa,
Iako się nisko ziemia na dół dała),
Spuścił wzrok z góry, y we mgnieniu oka,
Wszystko, co świat ma, obejrzał⁶¹ z wysoka.

8.

Obejrzał wszystko⁶² y w Syryey święte
Na chrześciańskie oko skłonił Pany
Y wzrokiem — którem myśli niepoięte
Bada y umysł⁶³ ludzki niezmacany⁶⁴ —
Widzi Goffreda, że by rad przekłete
Z miasta świętego wyrzucił pogany,
To iego wszytka myśl y to staranie,
Nad świecką sławę y nad panowanie.

9.

Zasię w Baldwinie⁶⁵ widzi umysł chciwy
Szerokiey władzey y ziemskiej wielkości;
Widzi Tankreda⁶⁶, że żywot troskliwy
Wzgardził⁶⁷ dla próżney y marney miłości.
A zaś Boemund⁶⁸ zwłoki niecierpliwy⁶⁹
W Antyochijey⁷⁰ zakłada w radości
Nowe królestwo, prawa ustawuie⁷¹,
Wierze prawdziwey kościoły buduie;

10.

Y tak wszytkę myśl w tem utopił swoje,
Że inszem sprawom trudno iuż ma sprostać;
Widzi w Rynaldzie⁷² chęć wielką do zbroie,
Że złotem gardzi, królem nie chce zostać.
Wojny mu się chce, krwawe lubi boie,
Sławy chce szukać, sławy pragnie dostać —
A Gwelf⁷³ mu dzieła dawne wielkich ludzi
Czyta y chęć w nim ieszcze więtszą⁷⁴ budzi.

⁶⁰co od gwiazd (...) na dół dała — od gwiazd [nieba] podobno zbywa, jako się nisko ziemia na dół dała; tj. tyle od nieba do gwiazd nie dostaje, ile od ziemi do gwiazd; [inaczej: tak jest daleko od nieba do gwiazd, jak od gwiazd do ziemi; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁶¹obejrzał (starop.) — obejrzał. [przypis edytorski]

⁶²wszytka (starop.) — wszystko. [przypis edytorski]

⁶³bada i umysł (starop.) — bada nawet umysł. [przypis edytorski]

⁶⁴niezmacany (starop.) — który trudno zbadać, zmacać. [przypis redakcyjny]

⁶⁵Baldwin — brat Goffreda. [przypis redakcyjny]

⁶⁶Tankred — książę sycylijski, siostrzeniec Roberta Guiskarda ur. 1078, jeden z najwaleczniejszych bohaterów chrześcijańskich, um. w r. 1112. [przypis redakcyjny]

⁶⁷wzgardzić coś (starop.) — dziś: wzgardzić czymś. [przypis edytorski]

⁶⁸Boemund — syn księcia Apulii, Guiskarda, władca Antiochii w 1111 r. [przypis redakcyjny]

⁶⁹zwłoki niecierpliwy (starop.) — niecierpiący zwłoki, nieznoszący zwłoki; lubiący działać niezwłocznie. [przypis edytorski]

⁷⁰Antiochia — miasto w Syrii nad rzeką Orontesem. [przypis redakcyjny]

⁷¹ustawuje (starop. forma) — ustanawia. [przypis edytorski]

⁷²Rynald — syn Bertolda i Zofii, wnuk Gwelfa, jeden z najwaleczniejszych bohaterów chrześcijańskich. [przypis redakcyjny]

⁷³Gwelf — jeden z najznakomitszych bohaterów chrześcijańskich. [przypis redakcyjny]

⁷⁴więtszy (starop. forma) — większy. [przypis edytorski]

II.

A skoro wieczny Stworzyciel do końca
Do serca skryte ich wnętrzości zbałał,
Wnet Gabryela iaśniejszego słońca⁷⁵
(Co nad inszemi Anyołami władał —
Tęgo za posła, tęgo miał za gońca,
Przezeń z duszami pobożnymi gadał,
On ich modlitwy do nieba odnosił,
Y wolę Boską ludziom na świat nosił)

12.

Przyzwał y rzekł mu: «Powiedz Goffredowi,
Czemu próżnuie? czemu tak leniwy?
Niech Ieruzalem nieprzyjacielowi
Wydrze, a to ia chcę mu bydź⁷⁶ życzliwy.
Niech rady zwoła, niech rząd postanowi.
Niech będzie wodzem; to mój niewątpliwy⁷⁷
Wyrok, na ziemi będzie także drugi,
Bo z towarzyszów iuż będzie miał sługi».

13.

To rzekł, a nic się Gabryel nie bawił⁷⁸,
Ale posłuszny był Stworzycielowi:
Swą niewidomą postawę zostawił,
A podłożył ią ludzkiemu zmysłowi.
Członki człowiecze y twarz sobie sprawił,
A wziął wiek na się równy młodzieńcowi,
Który się z laty ztyka⁷⁹ dziecinnemi —
A włosy okrył promieńmi iasnemi.

Aniol

14.

Skrzydła⁸⁰ wziął białe, malowane złotem,
Niespracowane y niepoścignione;
Temi nad ziemią bieży rączem lotem,
Obłok y wiatry rwie nieokrócone.
Gdy tak był w drogę gotów, zaraz potem
Na dół obrócił pióra rościagnione⁸¹,
Kęs nad libańską górą⁸² wytchnął sobie,
Y w iedney mierze trzymał skrzydła obie⁸³.

15.

Potym⁸⁴ się spuścił na dół ku Tortozie,
Prosto iak strzała puszczona z cięciwy.
Iuż też y Phebus⁸⁵ na złoconym wozie

⁷⁵jaśniejszy słońca (starop.) — *genetivus comparationis*, zamiast: jaśniejszy od słońca. [przypis redakcyjny]

⁷⁶bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

⁷⁷niewątpliwy (starop.) — [tu:] stanowczy. [przypis redakcyjny]

⁷⁸nie bawić się (starop.) — nie zwlekać. [przypis edytorski]

⁷⁹ztykać się (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): stykać się; tu: graniczyć. [przypis edytorski]

⁸⁰niepoścignione (...) skrzydła (starop.) — [skrzydła], których właściciel nie może być poścignięty (doścignięty). [przypis redakcyjny]

⁸¹rościagniony (starop. forma) — dziś popr.: rozciągnięty. [przypis edytorski]

⁸²libańska góra — góra Liban. [przypis edytorski]

⁸³skrzydła obie (starop. forma) — dziś: skrzydła oba. [przypis edytorski]

⁸⁴potym (starop. forma) — dziś: potem. [przypis edytorski]

⁸⁵Feb a. *Febus* (mit. gr.) — zlatynizowana forma słowa *Foibos* (gr.: promienny), przydomka Apolla, boga światła i słońca, opiekuna sztuk, patrona poetów i pieśniarzy. [przypis edytorski]

Z morza wydawał swój promień życzliwy:
A Goffred, iako zwykł był, w swym obozie
Odprawował swe modlitwy troskliwy⁸⁶;
Gdy równo z słońcem — iaśniejszego słońca,
Ujrzał⁸⁷ na wschodzie niebieskiego gońca.

16.

Który mu tak rzekł: «Czem się więcey bawisz?
Zima precz poszła, pogoda nastaje;
Czemu świętego miasta nie wybawisz
Z ciężkiej niewoley? czegoć niedostaie⁸⁸?
Czemu na leże zaraz nie wyprawisz,
Y woysk nie zwiedzisz w kupę? Bóg wydaie
Wyrok, że masz być wodzem y Hetmanem,
A wszyscy radzi przyznaią cię Panem.

17.

Bóg ci swą przez mię wolą opowiada⁸⁹,
O! iakoś pilne winien mieć staranie,
Abyś urząd ten, który na cię wkłada,
Dobrze sprawował a miał w Niem ufanie». —
To rzekłszy Anyoł, daley nie odkłada
Swey drogi nazad w niebo, a w Hetmanie —
Zniknąwszy, w sercu wielki zostawuie
Strach: zmartwiał wszytek y ledwie się czuie⁹⁰.

18.

Lecz skoro k' sobie przyszedł, a rozbierać
Począł poselstwo y kto ie sprawował,
Zaraz iść w pole y lud myśli zbierać,
Aby do końca pogaństwo zwoiował.
Nie żeby przeto, że go Bóg obierać
Chce przed inszemi, tym się popisował,
Lecz, że wie wolą Bożą⁹¹ wyrażoną,
Wszytką swoją myśl ma w niey utopioną.

19.

Zacne panięta, swoje towarzysze
Zwoływa⁹², którzy po leżach mieszkali;
Gęste śle posły, listy częste pisze,
Prosi y radzi, aby się zieżdzali:
Szlachetne serca znięgła⁹³ kołysze,
Wszytko przekłada, czymby się wzbudzali,
A takie słowa wynayduje na nie,
Że ich przymusza chętnych na swe zdanie.

Słowo

⁸⁶ *troskliwy* (starop.) — [tu:] stroskany. [przypis redakcyjny]

⁸⁷ *ujrzeć* (starop.) — ujrzeć. [przypis edytorski]

⁸⁸ *czegoć niedostaje* (starop.) — czego ci brak. [przypis edytorski]

⁸⁹ *opowiadać wolą* (starop. forma) — przekazywać wolę. [przypis edytorski]

⁹⁰ *czuć się* (starop.) — być przytomnym. [przypis redakcyjny]

⁹¹ *wie wolą Bożą* (starop. forma) — zna wolę Bożą. [przypis edytorski]

⁹² *zwoływa* (starop. forma) — dziś: zwołuje. [przypis edytorski]

⁹³ *znięgła* (starop.) — z wolna, powoli, stopniowo, niepostrzeżenie. [przypis edytorski]

20.

Co przedniejszy⁹⁴ się wodzowie ziechali.
Lecz Boemunda samego nie było;
Iedni w namiectach y polu zostali,
Wiele ich w mieście Tortozie stanęło.
Potym w dzień święty w radę się zwołali,
(A czoło to tam pierwszych panów było)
Tam Goffred, y w twarz poważny, y w mowę⁹⁵,
Takową do nich uczynił przemowę:

21.

«Zacni Rycerze, od Boga obrani,
Abyście wiarę świętą rozmnożyli,
Którzyście łaską Iego warowani,
Tak wiele ziemie y morza przebyli.
Nieprzyjaciele mieczem zwoiowani,
Za czas tak krótki karki nam skłonili.
Iuż skróconemi między narodami
Gramy bezpiecznie swemi chorągwiemi.

22.

Nie dlategośmy miley odbieżeli
Oczyzny y swe domy opuszczali,
Morzuśmy zdrowia swego wierzyć śmieli⁹⁶,
Na tak daleką wojnęśmy iechali⁹⁷ —
Abyśmy ten głos tylko lichy mieli,
Żeśmy pogańską ziemię zwoiwali:
Bobyśmy słabey dostali nagrody,
Za krew przelaną, za tak wielkie szkody.

23.

To nasz cel pierwszy, to było staranie,
Abyśmy murów Syońskich⁹⁸ dobyli,
Ciężką niewolą⁹⁹ — którą Chrześciance
Cierpią — precz znieśli, potym założyli
Tu w Palestynie nowe panowanie,
Y w niey prawdziwą wiarę rozmnożyli,
Tak żeby pielgrzym iuż bezpiecznie Bogu
Ślub swój mógł oddać u świętego progu.

24.

Dotąd się wiele trudów ucierpiało,
Ale na sławie małośmy wskurali¹⁰⁰
I przedsięwzięciu nie dośćby się stało,
Gdziebyśmy indziej siły obracali;

⁹⁴przedniejszy (starop. forma) — przedniejsi [wodzowie]. [przypis edytorski]

⁹⁵poważny w mowę (starop.) — poważany, szanowany za swą wymowę. [przypis edytorski]

⁹⁶morzuśmy zdrowia swego wierzyć śmieli (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika oraz szykiem przestawnym; inaczej: Morzu śmieliśmy [po]wierzyć swoje zdrowie (tj. tu: życie). [przypis edytorski]

⁹⁷na tak daleką wojnęśmy iechali (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: jechaliśmy na tak daleką wojnę. [przypis edytorski]

⁹⁸Syońskich (starop. forma) — dziś popr. [murów] murów syjońskich a. murów Syjonu. [przypis edytorski]

⁹⁹niewolą (starop. forma) — starsza forma B. lp, zamiast: niewole; podobnych form wiele np. zwrotka 27: tą pracą = tę pracę; zwrotka 33: władzą = władzę itd. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁰wskurać, właśc. *wskórać* (starop.) — rozwinąć się, rozrosnąć się; poprawić się, odzyskać dobrobyt. [przypis edytorski]

Na co się wojsko tak wielkie zebrało?
Nacośmy mieczem Azyą¹⁰¹ zmieszali?
Jeśli królestwa tylko będziem psować,
A na to miejsce inszych nie budować.

25.

Na słabym gruncie pewnie ten buduje
Wielkie królestwa y godzien przygany,
Co iedney wiary węzłem nie związuie
Nieżycziwemi swych między pogany¹⁰²
Darmo posiłkow¹⁰³ greckich upatruie,
Darmo się spuszcza na zachodnie pany.
Prawda, że państwa y królestwa wali,
Ale się y sam na koniec obali.

26.

Antyochia, kraie zwoiowane
Tureckie, Perskie¹⁰⁴ — wątpić nie potrzeba:
Wielkie są rzeczy, ale niedostane
Przez nasze siły, bo ie mamy z nieba,
A teraz, ieśli będą obracane
Indziew, niż Bóg chce, obawiać się trzeba,
Że naostatek póyda w pośmiewisko
Wszystkim narodom, czego barzo¹⁰⁵ blisko.

27.

Dla Boga, lepiej ważmy Iego dary.
A iakośmy tą pracą¹⁰⁶ rosząc¹⁰⁷ śmieli —
Tak o to niechay nie mamy przywary¹⁰⁸,
Żebyśmy iey zaś dorobić niechcieli.
Czasy pogodne, rok ustąpił stary,
Gościniec wolny wszędzie będziem mieli.
Niech Ieruzalem zaraz dobywamy,
To cel nasz, w który wszyscy mierzyć mamy.

28.

Ia się oświadczam — a będzie to wiedzieć
Wiek terazniejszy y ten, co nastanie,
Y będą o tem umieli powiedzieć
Po wszystkim prawie świecie Chrześciance —
Że wczas¹⁰⁹ przestrzegam, że nie trzeba siedzieć
Dłużey na miejscu, że prętko¹¹⁰ poganie
Dadzą z Aegyptu pomoc Palestynie,
Jeśli nam pierwsza pogoda¹¹¹ upływie».

¹⁰¹*Azyą* — czytaj: *Azyją* [jak wyraz trzysylabowy; red. WL]; wiele miejsc podobnych: Antyochia, Etyopia, Emaus itd. [przypis redakcyjny]

¹⁰²*Co jednej wiary węzłem nie związuie nieżycziwemi swych między pogany* — przestawienie, zamiast: „Co jednej wiary węzłem nie związuie swoich między nieżycziwymi poganami”. [przypis redakcyjny]

¹⁰³*posiłkow* (starop. forma) — dziś: posiłków. [przypis edytorski]

¹⁰⁴*Perskie* (starop. forma ort.) — dziś popr.: perskie. [przypis edytorski]

¹⁰⁵*barzo* (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

¹⁰⁶*tą pracą* (starop. forma) — B. lp; dziś: tę pracę. [przypis edytorski]

¹⁰⁷*roszcąc* (starop.) — także: rozcząć, rozczynąć; [dziś:] rozpocząć. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁸*przywara* (starop.) — wina, przygana. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁹*wczas* (starop.) — tu: w porę, w odpowiednim czasie. [przypis edytorski]

¹¹⁰*prętko* (starop. forma ort.) — dziś: prędko. [przypis edytorski]

¹¹¹*pogoda* (starop.) — sposobność. [przypis redakcyjny]

29.

Skoro tak skończył, szemranie powstało,
W tym¹¹² Piotr pustelnik¹¹³ — co tę wojnę radził,
A w tenczas¹¹⁴ w radzie prywatny był — mało
Co pomyśliwszy, taką rzecz prowadził:
«To wszystko co się Goffredowi zdało,
To co wywodził y na czym się sadił¹¹⁵,
Y ia pochwalam; na przestrozę tylko
Tego dołożę y słów rzekę kilka:

30.

Kiedy sam w sobie myślę y rachuję,
Skąd wspólne waśni rosta¹¹⁶ między wami,
Y kiedy pilnem okiem upatruję,
Skąd to, że z sobą różnicie się sami —
Przyczynę własną¹¹⁷ tego być nayduję,
Że wszyscy chcecie być równnikami
Y wszyscy rządzić iednakowo chcecie,
A wzajem sobie nie ustępuiecie.

31.

Gdzie wszyscy władną, gdzie ieden nie rządzi,
Który ma w mocy kaźni¹¹⁸ y nagrody,
Tam rządu nie masz, tam każdy pobłądzi,
Tam rozerwanie y nastąpią szkody.
Niech ieden władnie, niech was ieden sądzi.
Tak staną¹¹⁹ waśni y wspólne niezgody;
A wy mu złote sceptrum¹²⁰ w rękę daycie,
Y za pana go y wodza przyznaycie».

32.

Tu przestał starzec, a wnet nieużyte¹²¹
Serca Duch Święty rozgrzał swym płomieniem:
Iuż pustelnicze słowa w sercu wryte
Niosą przednieyszy za iego natchnieniem.
Myśli — czci y mieysc wysokich nie syte¹²²,
Ustępuią w nich z wielkiem podziwieniem.
Tak że Gwelf, Gwilelm pierwszymi się stali,
Co Gotyfreda za pana witali.

¹¹²w tym (starop.) — tu: wtem, nagle, naraz. [przypis edytorski]

¹¹³Piotr pustelnik — zwany także Piotrem z Amiens, pierwszy podjął myśl wyprawy krzyżowej do Ziemi Świętej i głosił ją żarliwie; umarł w r. 1115. [przypis redakcyjny]

¹¹⁴w tenczas (starop.) — dziś: wtenczas; wówczas, w tym czasie. [przypis edytorski]

¹¹⁵sadzić się na czym (starop.) — polegać na czymś, dufać w coś. [przypis redakcyjny]

¹¹⁶rosta (starop. forma) — dziś forma 3.os.lm: rosna. [przypis edytorski]

¹¹⁷własny (starop.) — [tu:] właściwy, istotny, prawdziwy. [przypis redakcyjny]

¹¹⁸kaźń (starop.) — tu: kara. [przypis edytorski]

¹¹⁹stanąć (starop.) — tu: ustać (zakończyć się). [przypis edytorski]

¹²⁰sceptrum a. sceptr (starop., z łac.) — berło. [przypis edytorski]

¹²¹nieużyty (starop.) — zatwardziały. [przypis edytorski]

¹²²nie syte (starop. forma ort.) — dziś popr.: niesyte. [przypis edytorski]

33.

A wszyscy inszy¹²³ zaś poszli za temi,
Dali mu władzę¹²⁴, aby rozkazał¹²⁵,
Aby narody, miasta¹²⁶ dobytemi,
Wojną, pokojem, jako chce, szafował.
A co dopiero równo chodził z niemi,
Posłuszeństwo mu każdy obiecał.
O czym zarazem prędko wieści poszły
Y między ludzie na świat głosy¹²⁷ niosły.

34.

On się żołnierzom swoim ukazuje.
Którzy go sądzą miejsca tego godnem¹²⁸,
Które mu dali — y od nich przyimie
Życzliwe krzyki weyźrzeniem¹²⁹ łagodnem.
Wszystkich przyjemną mową odprawuie;
Co mu winszują¹³⁰ szczęścia głosem zgodnem.
Na dzień iutrzejczy po tem wszystkim kazał,
Aby się żołnierz pisał¹³¹ i ukazał¹³².

35.

Jaśniejsze w on¹³³ czas nadwyczay rumiany
Słońce dzień miało, kiedy z promieniami
Nowego światła równo lud wybrany
Pod rozwitemi wyszedł chorągwiemi.
Każdy, iako mógł, naystrojniey ubrany
Ukazował się tam, gdzie nad łąkami
Stał w miejscu Hetman, przed którym ochotne
Mijały roty iezne¹³⁴ y piechotne.

36.

Myśli, łakomych lat nieprzyjaciółki,
Wierne wszystkich spraw stróże y szafarki,
Zdarzcie, abym mógł rotmistrze y półki¹³⁵
Wszystkie przypomnieć; od was te podarki.
Niech z nieśmiertelną sławą mają spółki.
Niech im nie szkodzą zazdrościwe Parki.
Ozdóbcie ięzyk mój z skarbu waszego
Tem, coby trwało do wieku późnego.

Pamięć

¹²³inszy (starop. forma) — [forma] M. Im; podobnie: przedniejszy, Włoszy itp., zamiast: insi, przedniejsi, Włosi. [przypis redakcyjny]

¹²⁴dali mu władzę (starop. forma) — dziś popr. forma B.lp r.ż.: (...) władzę. [przypis edytorski]

¹²⁵rozkazować (starop.) — dziś: rozkazywać. [przypis edytorski]

¹²⁶miasty (starop. forma) — dziś popr. forma N.lm: miastami. [przypis edytorski]

¹²⁷głos (starop.) — [tu:] wieść. [przypis redakcyjny]

¹²⁸którzy go sądzą miejsca tego godnem (starop.) — konstrukcja na wzór łac; znaczenie: którzy sądzą, że jest godny tego miejsca. [przypis edytorski]

¹²⁹weyźrzenie (starop.) — wejrzenie; spojrzenie. [przypis edytorski]

¹³⁰winszować (daw.) — składać gratulacje, życzenia. [przypis edytorski]

¹³¹pisać się (starop.) — stawać do popisu. [przypis redakcyjny]

¹³²ukazować się (starop.) — [tu:] stawić się na przegląd. [przypis redakcyjny]

¹³³on (starop.) — ten. [przypis edytorski]

¹³⁴jezne [roty] (starop.) — jezdne rot; oddziały jazdy konnej. [przypis edytorski]

¹³⁵półk (starop. forma ort.) — dziś popr.: pułk. [przypis edytorski]

37.

Francuzowie się wprzód okazowali,
Ugon królewski brat był wódz nad niemi;
Których na wyspie rotmistrze zbierali
Między czterema rzekami możnemi.
Skoro zszedł¹³⁶ Ugon, starszego obrali
Klotareusza¹³⁷, głosami zgodnemi,
Któremu tylko na tem samem schodzi:
Królestwa nie ma, choć się na nie godzi¹³⁸.

38.

Tysiąc ich było, wszyscy kiryśnicy¹³⁹.
Za niemi hufce prowadzili swoje
W takiejże liczbie mężni Normandczycy¹⁴⁰,
Którzy iednacie z Francuzami zbroie,
Iednacie — iak to bywa przy granicy —
Mieli ćwiczenie y iednacie stroie;
Robert ie, ich pan przyrodzony, wiedzie,
Za niemi Gwilelm y Ademar¹⁴¹ iedzie.

39.

Do duchowieństwa mieli się zarazem
Ci z młodu, potem biskupy zostali:
A teraz, twardem okryci żelazem,
Na świętą woynę miecze przypasali.
Gwilelm z Uranges¹⁴² wywiódł pięćset razem,
Ów także pięćset z Podździu¹⁴³; a tak trwali
Y tak ćwiczeni byli Gwilelmowi
Na woynach, iako y Ademarowi.

40.

Baldwin zatem wielką część zastąpił
Poła z swoiemi Bonończyki¹⁴⁴ po niem.
Bratni to był pułk, co mu go ustąpił.
Bywszy Hetmanem; za niem — dzielnem koniem
Obracając — Groff z Karnutu¹⁴⁵ nastąpił,
Chłop to był czysty; tak trzymano o niem.
Cztery sta ieznych¹⁴⁶ ten pod swoją sprawą —
Dwanaście set miał Baldwin pod buławą.

¹³⁶zejść (starop.) — [tu:] umrzeć. [przypis redakcyjny]

¹³⁷Klotareusz — hrabia z Ambozy. [przypis redakcyjny]

¹³⁸godzić się [na królestwo] (starop.) — starać się [o królestwo], usiłować [pozyskać królestwo]. [przypis redakcyjny]

¹³⁹kiryśnicy — rycerze osłonięci kirysem (tj. lekką zbroją osłaniającą tułów). [przypis edytorski]

¹⁴⁰Normandczycy — mieszkańcy Normandii. [przypis redakcyjny]

¹⁴¹Ademar — biskup z Puy, legat papieski. [przypis redakcyjny]

¹⁴²Uranges — miasto Orange w pld.-zach. Francji, w departamencie Vaucluse. [przypis redakcyjny]

¹⁴³Podździe — Poggio; [dziś] miasto Puy nad górną Loarą w departamencie Haute-Loire we Francji; z Podździu: z Poggio. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁴Bonończycy — *Bolognesi*; pomyłka zamiast Bulończycy, mieszkańcy księstwa Bouillon. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁵graf z Karnutu — *il conte di Carnuti* (Stefan, książę Blois); [pomyłka:] tłumacz nazwę narodu *Carnuti* (Carnutes) wziął za miejscowość: Karnut. Karnutowie siedzieli w okolicy miasta Blois i Orleanu. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁶jezni (starop.) — jezdni; członkowie oddziałów jazdy konnej. [przypis edytorski]

41.

Za niemi iedzie w zupełnej zbroicy
Gwelf od fortuny bogacie¹⁴⁷ nadany.
Ten po Latynie¹⁴⁸ oycu sobie liczy
Krewne Esterńskie¹⁴⁹ starożytne pany.
German, brat iego, co z nim spółdziedziczy,
W dom Gwelfonowy wstąpił zawołany;
Trzyma Horwaty¹⁵⁰ y to, co Rhetowie¹⁵¹
Y dawni mieli przy Rhenie Szwabowie.

42.

Ten do dziedzictwa swojego z macierze¹⁵²,
Nazdobywał państw y miast możnych wiele,
Z których wiódł lud, co ku swem panom w wierze
Nieporównany, na śmierć idzie śmieie.
Ieden drugiego na ucztę rad bierze,
A zimie¹⁵³ łoża w ciepłych izbach ścieie.
Pięć ich tysięcy spełna z domu wyszło,
A z perskiej wojny ledwie tysiąc przyszło.

43.

Za temi szedł lud biały y żółtawy,
Co z Francuzami y Niemcy graniczy,
Nad morzem mieszka tam, gdzie gęste stawy
Y Rhen y Moza czynią w okolicy.
A na ocean groble y zastawy
Sypie, któremi trzyma go w granicy;
Który się gwałtem y przez tamy wdziera,
Z wsi y miasta y państwa pożera.

44.

Tysiąc był spełna tych Niderlandczyków,
Ruperta mieli nad sobą starszego;
Ale zaś było iuż więcej Anglików
Gwilma¹⁵⁴, młodszego syna królewskiego,
Który wiódł przytem siła Irlandczyków,
Y lud co bliższy Tryona¹⁵⁵ zimnego:
Naród kosmaty, wychowany w lesie,
A każdy saydak y luk ciężły¹⁵⁶ niesie.

¹⁴⁷*bogacie* (starop. forma) — dziś: bogato. [przypis edytorski]

¹⁴⁸*Latyn* — imię własne; w przeważnej części wydań włoskich *Latino*, w niektórych *Tatino*. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁹*Esterńskie (...) pany* — członkowie rodu książąt d'Este, panującego w Ferrarze i Modenie, spokrewnionego z Welfami. [przypis edytorski]

¹⁵⁰*Horwaty* — w oryg.: Regge Carinthia. [przypis redakcyjny]

¹⁵¹*Rhetowie* — dawni mieszkańcy dzisiejszego Tyrolu i części Szwajcarii. [przypis redakcyjny]

¹⁵²*macierze* (starop. forma) — z macierzy; po matce. [przypis edytorski]

¹⁵³*zimie* (starop. forma) — *locativus*, zamiast: w zimie. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁴*Gwiln* — Wilhelm, młodszy syn króla angielskiego. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁵*Tryon* a. *Septemtryon* — gromada gwiazd, tzw. Wóz (Wielka Niedźwiedzica); [przen.] północ. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁶*ciężły luk* (starop. forma) — w znaczeniu biernym: ciągniony, tj. taki, który da się ciągnąć („ciągnął luk Rykard” 9, 69, 1), naciągać. [przypis redakcyjny]

45.

Za temi idzie Tankred, co dzielnością
Oprócz Rynalda samego, przodka¹⁵⁷.
Sercem, urodą, dworstwem y ludzkością,
We wszytkiem woysku nikt go nie celuie¹⁵⁸.
Ale tak wielkiem przymiotom — miłością
Siła¹⁵⁹ ozdoby y chwały uymuie:
Miłością w boiu nagle urodzoną,
Troskliwą¹⁶⁰, silną y niewymówioną.

46.

Tak słyhać¹⁶¹: w ten czas, kiedy bitwę nasi
Z Persem wygrali — który porażony
Rozsypką w góry uchodził y lasy —
Poszedł wciąż za niem Tankred zagoniony;
A iż gorące zbyt¹⁶² były czasy,
Po pracy¹⁶³ oney srodze upragniony,
W polu przy piękney łące dla ochłody
Zsiadł z konia, kędy był zdrój zimney wody.

47.

Tam niespodzianie mu się ukazała
Dziewica wszytka zbroyna okrom¹⁶⁴ głowy:
Poganka była y wody szukała
Także z pragnienia, w on¹⁶⁵ znóy południowy.
Twarz gładką, oczy dziwnie piękne miała,
Zaraz Tankreda uiął ogień nowy.
Iaki cud! Miłość, co się ledwie zrodzi,
Iuż w łykach¹⁶⁶ wielkie bohaterzy wodzi.

48.

Widząc go, szyszak na głowę włożyła,
Y koniecznie się z nim kosztować¹⁶⁷ chciała,
Lecz, że za sobą drugich obaczyła,
Nic się nie bawiąc, tył nazad podała¹⁶⁸.
Ale twarz, której z hełmu uchyliła,
Tak w Tankredowem sercu wykowała¹⁶⁹,
Że nic nie myśli nigdy, tylko o niey;
Tak schnie nieborak, y tak tęskni po niey.

49.

Iego żołnierze tak się domyślali,
Widząc iego żal y srogie tęsknice.

¹⁵⁷przodkować (starop.) — przodować. [przypis edytorski]

¹⁵⁸celować kogoś (starop.) — dorównywać komuś. [przypis edytorski]

¹⁵⁹siła (starop.) — wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

¹⁶⁰troskliwy (starop.) — [tu:] nabawiający trosk. [przypis redakcyjny]

¹⁶¹tak słyhać (starop.) — tu w znaczeniu: takie chodzą słuchy. [przypis edytorski]

¹⁶²zbyt (starop.) — zbyt; nadmiernie. [przypis edytorski]

¹⁶³po pracy (starop. forma) — starsza forma Msc. lp, zamiast: po pracy (w dalszym ciągu wiele form podobnych, np. pieśń V zwr. 4 i zwr. 5; pieśń VI zwr. 71). [przypis redakcyjny]

¹⁶⁴okrom (starop.) — oprócz. [przypis edytorski]

¹⁶⁵on (starop.) — ten. [przypis edytorski]

¹⁶⁶w łykach (starop.) — tu: w więzach. [przypis edytorski]

¹⁶⁷kosztować się z kim (starop.) — próbować się z kim; [pojedynkować się z kim]. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁸tył podać (starop.) — cofnąć się; uciec. [przypis edytorski]

¹⁶⁹wykować (starop.) — wykuć; tu: wyrzeźbić, wryć. [przypis edytorski]

Y między sobą w głos o tem gadali,
Że to dla iakiey cierpiał miłośnice.
Ośm set miał konnych, którzy go słuchali,
Wszystkich od piękney kampańskiej granice,
Z kraiu na świecie co naobfitszego,
Tuż niedaleko morza tyrrheńskiego¹⁷⁰.

50.

Po Tankredowych ludziach się pisało¹⁷¹
Przed Gotyfredem dwieście mężnych Greków.
Ci zbroie¹⁷² żadney nie kładą na ciało,
Łuk przez się, szable wieszają u łęków.
Ich pracowite konie iedzą mało,
A rohatyny¹⁷³ z twardych noszą sęków.
Za przednieysze ich naiezdniki maia:
Naywięcey biją, kiedy uciekaią.

51.

Latyna¹⁷⁴ starszem ta ich rota miała,
Co z greckich krajów sam był na tey wojnie.
Azaś¹⁷⁵ tey wojny tak blisko nie miała,
O ziemi grecka? a przedsię spokojnie
Siedząc, o hańbo! tylkoś wyglądała
Końca wielkich dzieł, źle y nieprzystoynie.
Przeto nie skarż się y niech cię nie boli:
Dobrze tak na cię¹⁷⁶, żeś teraz w niewoli.

52.

Ostatni po tey rocie się pisali,
Lecz w urodzeniu pierwszy y w zacności:
Co na swą szkodę y szczęście iechali,
Pierwszy y w męstwie, pierwszy y w dzielności.
O Argonautach błędnych nabaiali
Siła Grekowie, lecz bez wątpliwości
Nigdy nie mogą iść zarówno z temi;
Zgadnicież, który starszym iest nad niemi?

53.

Cny Dudon¹⁷⁷ z Konse¹⁷⁸, ten ich hufiec wodził.
A iż rozsądek¹⁷⁹ trudny w tym baczyli:
Który zacnością y męstwem wprzód chodził?
Zgodnie mu władzę nad sobą zlecieli,
Zwłaszcza, że inszych y laty przechodził,
Y więcey czynił, niż inszy czynili,

¹⁷⁰morza tyrrheńskiego (starop. forma ort.) — dziś popr. Morza Tyrreńskiego. [przypis edytorski]

¹⁷¹pisać się (starop.) — stawać do popisu; prezentować się. [przypis edytorski]

¹⁷²zbroje [nie kładą] (starop. forma) — dziś forma D.lp r.ż.: zbroi. [przypis edytorski]

¹⁷³rohatyna (starop.) — inaczej: rogacina; rodzaj włóczni służącej głównie do pchnięć, mierzącej ok. 3 m długości i zaopatrzonej w hak przy grocie, zapobiegający ugrzęźnięciu broni po zadaniu ciosu. [przypis edytorski]

¹⁷⁴Latyn — dowódca Greków. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁵aza, azas (starop.) — czy, czyż; alboż, może (często używane w pytaniach retorycznych) [przypis edytorski]

¹⁷⁶dobrze tak na cię (starop.) — dobrze ci tak. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁷Dudon z Konse — bohater chrześcijański. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁸Konse — są dwie miejscowości tejże nazwy we Francji: Cons-la-Grandville, jedna w departamencie des Ardennes, druga w departamencie Meurthe-et-Moselle. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁹rozsądek (starop.) — [tu:] rozstrzygnięcie; [por. rozsądzić]. [przypis redakcyjny]

Na różnych woynach, na których się schował¹⁸⁰
Y ran uczciwych blizny ukazował.

54.
Między pierwszymi położyć też przydzie¹⁸¹
Eustacyusa¹⁸², hetmańskiego brata:
Po nim Gernanda, którego ród idzie
Z norweyskich królów od dawnego lata¹⁸³.
Rugiera mi też pewnie się nie zeydzie¹⁸⁴
Kłaść na ostatku, także Engerlata;
Gentoni, Rambald¹⁸⁵ niechay idą za tem,
A po Rambaldzie Gierard z swoim bratem.

55.
Wielką ma sławę Ubald na wsze strony,
Y Rosmund, który w Linkastrze¹⁸⁶ dziedziczy:
Palamed, Sforca y trzeci rodzony
Achilles także, wszyscy Lombardczycy.
Obidzy¹⁸⁷ po tych boiu doświadczony¹⁸⁸,
Więc mężny Otton zarazem się liczy.
Który ma za herb węża, a on w gębie
Ma dziecię nagie y trzyma ie w zębie.

56.
Gwaszek¹⁸⁹ y Rydolf są też pewnie wzięci
Y z Gernierem oba Gwidonowie
Y Eberarda będą mieć w pamięci
Potomne wieki y późni wnukowie.
Piękna Gyldyppo z Odoardem¹⁹⁰, spięci
Nierozerwanym związkiem małżonkowie,
Y wy na wieki pewnie się wslawicie,
Bo y po śmierci się nie rozdzielicie.

Małżeństwo, Rycerz,
Kobieta, Mężczyzna, Walka,
Miłość, Krew, Współczucie

57.
Patrzcie, co umie miłość przerażliwa¹⁹¹,
Ona iey władać bronią ukazała:
W nasroższej bitwie zawsze niełękliwa
Męża miłego nie odstępowwała.
A ieśli kiedy (iako to więc bywa)
Rana lub iego, lub onę potkała,
Oboie cierpią, y oboie mdleie,
Ieśli iedno z nich ranne y krew leie.

¹⁸⁰*schować się* (starop.) — [tu:] wychować się. [przypis redakcyjny]

¹⁸¹*przydzie* (starop.) — przyjdzie, wypadnie. [przypis edytorski]

¹⁸²*Eustacjus* — Eustachy, brat Goffreda. [przypis redakcyjny]

¹⁸³*lato* (starop.) — [tu:] wiek. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁴*nie zeydzie mi się* (starop.) — nie wypada mi. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁵*Rambald* — rycerz gaskoński, później renegat. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁶*Linkaster* — Lancaster, hrabstwo w Anglii. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁷*Obidzy* — rycerz tokański. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁸*boju doświadczony* (starop. konstrukcja) — doświadczony w boju. [przypis edytorski]

¹⁸⁹*Gwaszek* — spolszczona forma imienia własnego *Guasco*, na wzór: Leszek, Mieszek. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁰*Odoard* — mąż Gildylippy, bohater chrześcijański. [przypis redakcyjny]

¹⁹¹*przerażliwy* (starop.) — [ten,] co przeraża, przejmuję [do głębi]. [przypis redakcyjny]

58.

Ale nie tylko te, com ich mianował¹⁹²,
Lecz y tych wszystkich, którzy się pisali.
Młodzieńczyk Rynald urodą celował;
Tak mu to wszyscy zgodnie przyznawali,
Y pierwey owoc niż kwiat ukazował,
A wszyscy mu się barzo dziwowali:
Mars własny¹⁹³ z niego, kiedy zbrojny bije,
Kupido — kiedy piękną twarz odkryje.

59.

Piękna Zophia z Bertoldem go miała,
A pierwey ieszcze, niżli go odięto
Mamce od piersi, co go piastowała —
Do Matylidy go na chowanie wzięto.
Ta mu królewskie wychowanie dała
Y mieszkał przy niej dotąd, aż poczęto
W ogromny bęben bić na wschodzie słońca,
Ten w niem chętną myśl przeraził¹⁹⁴ do końca.

60.

Ieszcze w piętnastem spełna nie był lecie,
Gdy uciekł z domu y szedł do przewozu
Morz' Egejskiego¹⁹⁵ y błądził po świecie,
Aż naostatek¹⁹⁶ trafił do obozu.
Czemu go zacni nie naśladowiecie
Wnukowie? nie chciał długo w miękkim łożu
Gnuśnić y nie miał nic na gębie prawie¹⁹⁷,
A iuż trzeci rok na rycerskiej sprawie.

61.

A kiedy się iuż iezda¹⁹⁸ popisała¹⁹⁹,
Rajmund z Tolozy²⁰⁰ następował, który
Gdzie się Garona²⁰¹ w ocean wmieszała²⁰²,
Zbierał piechotę z pirenejskiej góry.
Cztery tysiące było ich bez mała;
Na niepogody twarde noszą skóry,
Nazchwał²⁰³ są duży²⁰⁴ y zbyt²⁰⁵ pracowici,
Wszyscy świetnemi zbrojami okryci.

¹⁹²mianować (starop.) — nazywać (po imieniu, tj. wedle miana). [przypis edytorski]

¹⁹³własny (starop.) — właściwy, prawdziwy. [przypis edytorski]

¹⁹⁴przerazić (starop.) — [tu:] przejąć, opanować. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁵Morz' Egejskiego — Morza Egejskiego (podobnie w przekładzie *Orlanda Szalonego* Ariosta). Apostrofowanie i ściągnięcie dwóch samogłosek w jedną, na wzór języków romańskich, próbował do polszczyzny wprowadzić Piotr Kochanowski. Próba śmiała i piękna, pozostała bez skutku. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁶naostatek (starop.) — na ostatek, w końcu. [przypis edytorski]

¹⁹⁷nie miał nic na gębie prawie (starop.) — tj. nie miał zarostu. [przypis edytorski]

¹⁹⁸jezda (starop.) — jazda. [przypis edytorski]

¹⁹⁹popisać się (starop.) — zaprezentować się (tu: w przeglądzie wojsk). [przypis edytorski]

²⁰⁰Toloza, właśc. Tuluza — miasto i hrabstwo Rajmunda w pld. Francji. [przypis redakcyjny]

²⁰¹Garona — rzeka w pln. Francji; wpada do Oceanu Atlantyckiego. [przypis redakcyjny]

²⁰²Gdzie się Garona w ocean wmieszała — Trzeci wiersz tej strofy poprawiony według *Erraty* umieszczonej na końcu pierwszego wydania. W innych wydaniach, które *Erraty* nie uwzględniły, brzmi on: „Tam gdzie Garona w ocean wpadała”. [przypis redakcyjny]

²⁰³nazchwał (starop.) — na schwał: nad miarę, nad wyraz. [przypis redakcyjny]

²⁰⁴są duży (starop. forma) — [są] silni, mocni. [przypis redakcyjny]

²⁰⁵zbyt (starop.) — tu: ogromnie, bardzo. [przypis edytorski]

62.

Pięć zaś tysięcy było Stephanowych,
Którzy się w Blessie²⁰⁶ y w Turzie²⁰⁷ zbierali;
A chociaż wszyscy w zbroiach byli nowych,
Na niewczas²⁰⁸ nie są, y na pracę²⁰⁹, trwali.
Doświadczona to²¹⁰, że w rozkosznych owych
Krajach ludzie też rozkoszni²¹¹ bywali.
Iużci się oni naprzód potkać śmieją:
Ale cóż potem? prętko osłabieją.

63.

Alkastus zatem w ogromnej postawie
Z nienagła²¹² sobie z swemi Szwaycarami —
Których miał pod²¹³ sześć tysięcy — szedł w sprawie,
Co siedząc między krzywemi Alpami,
Skuli ku lepszej y godniejszej sprawie
Na ostre miecze pługi z lemieżami²¹⁴.
Tak że, co przed tem²¹⁵ pastuchowie beli²¹⁶,
Iuż się z wielkimi królmi²¹⁷ ścierać ięli²¹⁸.

64.

Pod siedm²¹⁹ tysięcy wyborney piechoty
Za Szwaycarami poszło prawą stroną.
Proporzec miała wszytek²²⁰ szczerozłoty.
W nim złote klucze z papieską koroną.
Kamillus²²¹ ich wódz, wielki z swoiey cnoty
Y z dawnych dziadów: dzielność zapomnioną
Myśli odnowić we włoskim narodzie
A chciwość sławy niezmierna go bodzie.

65.

A skoro było po okazowaniu
Y wszyscy się iuż byli odprawili,
Hetman o dalszem woyny dokonaniu
Z starszemi radzi, którzy przy nim byli.
Y rozkazuie, aby na świtanium
W drogę się zaraz z obozu ruszyli

²⁰⁶Blessa — miasto Blois we Francji nad rzeką Loarą poniżej Orleanu. [przypis redakcyjny]

²⁰⁷Turza — miasto Tours we Francji nad Loarą. [przypis redakcyjny]

²⁰⁸niewczas (starop.) — niewygodą, trud. [przypis edytorski]

²⁰⁹na pracę (starop. forma) — dziś B.łp r.ż.: na pracę. [przypis edytorski]

²¹⁰doświadczona to (starop.) — tzn. jest to doświadczone; jest to potwierdzone doświadczeniem. [przypis edytorski]

²¹¹rozkoszny (starop.) — tu: skłonny do rozkoszy, rozpusty, wygody. [przypis edytorski]

²¹²z nienagła (starop.) — powoli, stopniowo; por. z *nagła*: nagle. [przypis edytorski]

²¹³pod [sześć tysięcy] (starop.) — około. [przypis redakcyjny]

²¹⁴lemież (starop.) — lemiesz. [przypis redakcyjny]

²¹⁵przed tem (starop.) — dziś: przedtem. [przypis edytorski]

²¹⁶beli (starop.) — zamiast „byli”, podobnie „beł”, „bela”, „beło” itd., formy te występują w pierwszym wydaniu od czasu do czasu, na przemian z formami zwykłymi. [przypis redakcyjny]

²¹⁷królmi (starop.) — zamiast: „królami”, form podobnie skróconych bardzo wiele; porównaj: pieśń VI zwr.

73, pieśń VIII zwr. 85, pieśń IX zwr. 48. [przypis redakcyjny]

²¹⁸jąć się czego (starop.) — zabrać się za coś; zacząć coś robić. [przypis edytorski]

²¹⁹siedm (starop. forma) — dziś: siedem. [przypis edytorski]

²²⁰wszytek (starop.) — wszystek; cały. [przypis edytorski]

²²¹Kamillus — jeden z dowódców chrześcijańskich. [przypis redakcyjny]

A pod Syońskie miasto²²² w ten czas przyszli,
Gdy nieprzyjaciel namniej²²³ o nich myśli:

66.

Więc żeby byli do bitwy gotowi,
Żeby zwycięstwa pewnego czekali.
Y pułkownicy, y starszy woyskowi
Za temi jego słowy serce brali.
Y niecierpliwi, nierychłemu dniowi
Łaiąc, rannego świtu wyglądali.
Lecz opatrznego Hetmana troskliwa²²⁴
Myśl trapi, choć to na twarzy pokrywa.

67.

Bowiem szpiegowie, których wszędzie chował,
Z różnych miejsc wszyscy iednoż mu pisali:
Że król egipski woyska wyprawował,
Y iuż się ludzie ku Gazie²²⁵ ruszali.
Tak sobie myślił²²⁶, tak sobie rachował,
Że mąż wojenny — iako powiadali,
W te czasy pewnie nie miał darmo leżeć;
W tym zaraz kazał po Henryka bieżeć²²⁷.

68.

Temu roskażał, aby się nie bawił²²⁸,
Wsiadł w lekki okręt y nieobciążony
A conaprećcy²²⁹ aby się przeprawił
Przez morze y szedł zaraz w greckie strony,
«Iużem się, prawi, o tem dobrze sprawił,
Że towarzyszem chce nam być liczony
Królewicz szwedzki y że do nas iedzie,
Y wielki orszak ludzi z sobą wiedzie,

69.

A iż mię nie raz grecki cesarz zdradził,
Y teraz mi się obawiać przychodzi,
Aby mu drogi do nas nie rozradził²³⁰,
(Jako on zawsze na złe nasze godzi²³¹)
Przeto cię tam ślę, abyś mu się radził
Spieszyć co prećcy²³²; widzi, że czas schodzi,
Bo gdzieby²³³ z pierwszej spuścił co ochoty²³⁴,
Pewnieby²³⁵ wielkiey nie uszedł sromoty²³⁶.

²²²Syońskie miasto (starop. forma ort.) — dziś popr.: syońskie miasto a. miasto Syjon. [przypis edytorski]

²²³namniej (starop.) — najmniej. [przypis edytorski]

²²⁴troskliwy (starop.) — przysparzający trosk, zmartwień. [przypis edytorski]

²²⁵Gaza — miasto w Palestynie na pld. od Askalonu. [przypis redakcyjny]

²²⁶myślił (starop. forma) — dziś 3.os. lp r.m.: myślał. [przypis edytorski]

²²⁷bieżeć a. bieżyć (starop.) — iść, jechać, zdążyć. [przypis edytorski]

²²⁸nie bawić się (starop.) — nie zwlekać. [przypis edytorski]

²²⁹conaprećcy (starop.) — dziś: co najprędzej; jak najprędzej. [przypis edytorski]

²³⁰rozradzać (starop.) — odradzać coś, odwozić od czegoś. [przypis edytorski]

²³¹na złe nasze godzi (starop.) — dąży do tego, aby nas spotkało coś złego. [przypis edytorski]

²³²prećcy (starop. forma) — dziś: prędzej; szybciej. [przypis edytorski]

²³³gdzieby (starop.) — [tu:] gdyby. [przypis redakcyjny]

²³⁴z pierwszej spuścił co ochoty (starop.) — ochłonął nieco z początkowego zapału. [przypis edytorski]

²³⁵pewnieby (starop. forma ort.) — dziś: pewnie by. [przypis edytorski]

²³⁶sromota (starop.) — hańba, wstyd. [przypis edytorski]

70.

Nie wracay się z nim, ale zaś poiedziesz
Wciąż do cesarza zarazem greckiego:
Aza²³⁷ go iako do tego przywiedziesz,
Aby posiłku nam obiecane
Nie zwłóczył²³⁸ daley. A niżli wyiedziesz,
Nie zapominay listu wierzącego²³⁹.
W tym Henryk żegnał, a Goffred kłopoty
Złożył na chwilę y spał pod namioty²⁴⁰.

70.

Nazaiutrz, kiedy pochodnie zażęgał
Y światło Phebus²⁴¹ miotał z swego wozu,
Dźwięk trąb krzykliwych, który się rozlegał,
Y głośnych bębnow — poszedł do obozu.
Nie tak rad grzmieniu, skąd nadzieją sięgał
Dźdża²⁴² nędzny oracz zgorzałomu zbożu:
Jako ci byli radzi y weseli,
Kiedy woienne muzyki słyszeli.

72.

Wszyscy tem więtszą²⁴³ chęcią pobudzeni,
Iako napręcey²⁴⁴ się poubierali
Y do rotmistrzów swoich zgromadzeni,
Zbrojno przed nimi się ukazowali.
Potem w piękny szyk od wodzów sprawieni,
Proporce piękne na wiatr rozwiiali²⁴⁵,
Wielką hetmańską chorągiew wnet potem
Rozwito²⁴⁶, krzyżem przetykaną złotem.

73.

Wtym²⁴⁷ słońce wyżey coraz postępując,
Promienie na świat rozciągało swoje
Y oczy blaskiem urażliwym psuiąc,
Płomień od świetney wyciągało zbroie,
A ogniem iasnym powietrze farbuiąc,
Świetniejsze się bydź²⁴⁸ zdało tyle troie²⁴⁹;
Chrzęst lśniących się zbróy, krzyk wesółych koni
Ogłusza pola y wiatr lekki goni.

Słońce, Rycerz

²³⁷ *aza* (starop.) — czy, czyż, alboż; może. [przypis edytorski]

²³⁸ *zwłóczyć* (starop.) — tu: zwlekać, opóźniać. [przypis edytorski]

²³⁹ *wierzący [list]* (starop.) — [tu:] wierzytelny; [uwierzytelniający]. [przypis redakcyjny]

²⁴⁰ *spał pod namioty* (starop. forma) — dziś N.Im: (...) pod namiotami. [przypis edytorski]

²⁴¹ *Feb* a. *Febus* (mit. gr.) — zlatynizowana forma słowa *Foibos* (gr.: promienny), przydomka Apolla, boga światła i słońca, opiekuna sztuk, patrona poetów i pieśniarzy. [przypis edytorski]

²⁴² *dźdża* (starop. forma) — deszczu. [przypis edytorski]

²⁴³ *więtszy* (starop. forma) — większy. [przypis edytorski]

²⁴⁴ *jako napręcej* (starop.) — jak najprędzej. [przypis edytorski]

²⁴⁵ *rozwiiali* (daw. zapis) — rozwijali. [przypis edytorski]

²⁴⁶ *rozwić* (starop.) — rozwinąć; *rozwito*: rozwinięto. [przypis edytorski]

²⁴⁷ *wtym* (starop.) — dziś: wtem; naraz, nagle. [przypis edytorski]

²⁴⁸ *bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

²⁴⁹ *tyle troie* (starop.) — trzy razy tyle; trzy razy bardziej; trzykrotnie. [przypis edytorski]

74.

Ostrożny Hetman nigdy nie próżnował:
Chcąc znieść zasadki²⁵⁰ y różne zawady,
Co złeysze ludzie iezne²⁵¹ wyprawował
Przed woyskiem, w pola przestronne²⁵² na zwiady.
Iuż też lud pieszy był ponaprawował²⁵³
Drogi, co woyska zwykły trudnić rady²⁵⁴,
Y gdzie ku miastu wiódł gościniec prosty,
Doły porównał y porobił mosty.

75.

Nie hamuią ich w koło opasane
Miasta mocnemi ze wszytkich stron mury,
Rzeki y woyska pogańskie zebrane,
Y ieśli się las gęsty trafi który:
Równie tak Wisła, gdy niehamowane
Wody rozpuści od góry do góry —
Wszytko to, co iey kolwiek zastępuie,
Rwie wielkim gwałtem y wali y psuie.

Rzeka, Siła, Natura

76.

Sam król trypolski²⁵⁵, który lud zebrany
Y skarby w mieściech²⁵⁶ obronnych zawierał²⁵⁷,
Mógłby był pono wstrącić²⁵⁸ Chrześciany,
Ale ich drażnić zgoła nie nacierał;
Y owszem dary pierwsze ujął pany²⁵⁹
A dobrowolnie miasta swe otwierał
Y przyjął pokój y spiski²⁶⁰ podane,
Iakie mu były od naszych posłane.

77.

Ci Chrześcianie, co w górach mieszkali
Blisko od miasta, zaraz na dół zesзли,
Swoie dostatki hoynie rozdawali,
Y różną żywność do obozu nieśli;
Niewidanem²⁶¹ się stroiom dziwowali
Dzieci, niewiasty, młódź y ludzie zesзли,
Od których Hetman wziął wodze świadome
Y dróg y kraiów tamtecznych wiadome.

²⁵⁰zasadka (starop. forma) — zasadzka. [przypis redakcyjny]

²⁵¹ludzie iezne [wyprawował] (starop. forma) — dziś B.Im: ludzi jezdnych; wyprawil żołnierzy lekkiej jazdy. [przypis edytorski]

²⁵²przestronne (starop.) — przestronne, rozległe (pola). [przypis edytorski]

²⁵³ponaprawował (starop. forma) — ponaprawiał. [przypis edytorski]

²⁵⁴rady (starop.) — M. Im od przymiotnika *rad* w rodzaju żeńskim, zamiast: rade. [przypis redakcyjny]

²⁵⁵król trypolski — król miasta Trypolis w Syrii. [przypis redakcyjny]

²⁵⁶w mieściech (starop. forma) — dziś Msc.Im r.n.: w miastach. [przypis edytorski]

²⁵⁷zawierać (starop.) — zamykać. [przypis edytorski]

²⁵⁸wstrącić (starop.) — dać wstręt, odpór. [przypis redakcyjny]

²⁵⁹dary pierwsze ujął pany (starop. konstrukcja) — ujął darami pierwszych [tj. najznamienitszych] panów. [przypis edytorski]

²⁶⁰spisek (starop.) — [tu:] warunek pokoju, układ, [spisane] przymierze. [przypis redakcyjny]

²⁶¹niewidanem [strojom] (starop. forma) — dziś N.Im: niewidzianym; nieznanym. [przypis edytorski]

78.

To bowiem zawždy²⁶² Goffred upatrował²⁶³,
Y ta w nim wola nieodmienna trwała,
Aby przy morzu zawždy postępował,
Na którym można armata²⁶⁴ pływała;
Tak swych żywnością snadnie²⁶⁵ opatrywał,
Którey mu ona hoynie dodawała:
Owasy, ięczmiony y chleby z Grecyey,
A wina z Chio²⁶⁶ wiozła y z Kandyey²⁶⁷.

79.

Pod okrętami wielkimi stękaią
Wody, a morze nad zwyczaj się pieni,
Na Międzyziemnem Morzu²⁶⁸ iuż nie maią
Bespiecznych²⁶⁹ pławów²⁷⁰ więcey Saraceni;
Bo okrom²⁷¹ tych, co Ligurowie²⁷² daią
Y Wenetowie w tem dziele ćwiczeni,
Insze Sycylczyk, insze Francuzowie,
Insze śle Anglik, insze Olandrowie²⁷³.

80.

Ci wszyscy spięci sercami zgodnemi,
Iednostayną się wolą powiązali;
Żywnością dla woysk, które szły po ziemi,
Y rynsztunkami nawy ładowali,
A wiedząc, że iuż tamci byli w ziemi.
Y do Solimy²⁷⁴ iuż się przybliżali,
Niechcąc omieszkać y oni też nagle
Do Palestyny obrócili żagle.

81.

Ale ta, która płonne²⁷⁵ y prawdziwe
Wieści roznosi, wszystkich uprzedzała;
Ta — że iuż idą woyska ukwapliwe²⁷⁶
Y że iuż blisko były — powiadała,
Pułki, rotmistrze, wodze niełękliwe,
Y co mężnieysze wszystkie mianowała²⁷⁷,
Ich dzielność y ich zwycięstwa sławiła,
A swoją twarzą straszliwą groziła.

Plotka

²⁶²zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

²⁶³upatrować (starop. forma) — dziś: upatrywać; dopatrywać się; tu: pilnować się. [przypis edytorski]

²⁶⁴armata (starop.) — [tu:] flota. [przypis redakcyjny]

²⁶⁵snadnie (starop.) — łatwo, z łatwością. [przypis edytorski]

²⁶⁶Chio — wyspa na Morzu Egejskim. [przypis redakcyjny]

²⁶⁷Kandia — wyspa Kreta; [z Kandyjej: starop. forma D.l.p r.ż; dziś: z Kandii; red. WL]. [przypis redakcyjny]

²⁶⁸Międzyziemne Morze — Morze Śródziemne. [przypis redakcyjny]

²⁶⁹bespieczny (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpieczny. [przypis edytorski]

²⁷⁰pław (starop.) — [tu:] żegluga. [przypis redakcyjny]

²⁷¹okrom (starop.) — oprócz. [przypis edytorski]

²⁷²Ligurowie — nazwa ludu mieszkającego w starożytności na płn. wybrzeżu Morza Tyrreńskiego. [przypis redakcyjny]

²⁷³Olandrowie (starop.) — Holendrzy. [przypis redakcyjny]

²⁷⁴Solima (starop.) — Jerozolima. [przypis redakcyjny]

²⁷⁵płunny a. płony (starop.) — jałowy, bezowocny, bezpłodny, daremny, zbyteczny; próżny, pusty; tu: nieprawdziwy, niepotwierdzający się w rzeczywistości. [przypis edytorski]

²⁷⁶ukwapliwy (starop.) — skwapliwy, skory (do czegoś), bardzo się śpieszący, pośpieszny. [przypis edytorski]

²⁷⁷mianować (starop.) — nazywać po imieniu, nazywać wedle miana. [przypis edytorski]

82.

A chocia ieszcze nie tak blisko maia
Nieprzyiaciela, samo rozbieranie²⁷⁸
Przyszłych plag, które z wojną przychadzaia²⁷⁹,
Strach y niezmierne czyni w nich lękanie;
Myśli y uszy wszyscy nadstawiaia
Na lada wieści y ciche szemranie
Wszędzie powstaie, sam król potrwożony,
Błądną²⁸⁰ obraca myśl na różne strony.

83.

Aladyn się zwał, co w ten czas panował,
Tyran okrutny y wielkiej srogości,
Ale wiek zeszyły trochę go hamował,
Że z pierwszy nieco spuścił okrutności.
Ten wiedząc, że iuż Goffred następował,
Y że pod miasto szedł bez wątpliwości,
Dawny strach z nowem podejrzaniem²⁸¹ dwoi,
Y nieprzyaciół, y swoich się boi.

Władza, Religia

84.

Różną miał wiarę w mieście: bo obrzędy²⁸²
Mniejsza i słabsza miała Chrystusowe,
Ale większa²⁸³ część zachowała błędy
Y Bogu zmierzle²⁸⁴ sny²⁸⁵ Machometowe²⁸⁶.
Zostawszy królem po wszem²⁸⁷ państwie wszędy
Dań y pobory ustawował²⁸⁸ nowe,
Ale z nich swoje wyzwolił pogany,
A na biedne ie włożył chrześciany.

85.

Ta myśl — okrutność iego przyrodzoną,
Którą iuż była oziębła za laty²⁸⁹ —
Teraz ożywia y nienasyconą
Krwie²⁹⁰ chciwość wznawia: tak wąż, kiedy szaty
Pierwsze y skórę złoży pochodzoną²⁹¹,
Srożeie barziej²⁹²; tak y lew kudłaty,
Chowany w domu, kiedy go uderzy,
Do przyrodzoney swey srogości mierzy.

²⁷⁸rozbieranie (starop.) — tu: rozważanie, analizowanie. [przypis edytorski]

²⁷⁹przychadzają (starop. forma) — dziś 3 os.lm: przychodzą. [przypis edytorski]

²⁸⁰błądny (starop.) — tu: zmieniający się, zmienny. [przypis edytorski]

²⁸¹podejrzanie (starop.) — podejrzenie. [przypis edytorski]

²⁸²obrzędy — tu: wierzenia; religia. [przypis edytorski]

²⁸³większy (starop. forma) — większy. [przypis edytorski]

²⁸⁴zmierzły (starop.) — obmierzyły, obrzydły. [przypis edytorski]

²⁸⁵sny — tu: [uznawane za] nieprawdziwe wierzenia. [przypis edytorski]

²⁸⁶Machometowy — dziś: Mahometowy, tj. pochodzący od Mahometa. [przypis edytorski]

²⁸⁷po wszem [państwie] (starop. forma) — w całym. [przypis edytorski]

²⁸⁸ustawować (starop.) — ustanowić. [przypis redakcyjny]

²⁸⁹za laty (starop. forma) — z latami, z czasem. [przypis edytorski]

²⁹⁰krwie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: krwi; *krwie chciwość*: żądza krwi. [przypis edytorski]

²⁹¹pochodzony (starop.) — [tu:] przechodzony, stary. [przypis redakcyjny]

²⁹²barziej (starop. forma) — dziś popr.: bardziej. [przypis edytorski]

85.

«Widzę — pry²⁹³ — w tym złym, niewiernym narodzie
Niezwykłą radość y takich iest wiele,
Co w spólnym płaczu y wspólney przygodzie
Śmiech sobie czynią y nowe wesele.
A ku naszemu zginieniu y szkodzie
Wszyscy podobno²⁹⁴ sprzysięgli się śmieie,
Mysząc, aby mię żywota zbawili,
A chrześcianom bramy otworzyli.

87.

Ale ia fortel na nieprzyiacioły
Y na zamysły naydę niecnotliwe:
Wszystkich, co ich iest²⁹⁵, puszczę na miecz goły²⁹⁶,
Pospołu z dziećmi, bo i te są krzywe²⁹⁷;
Spalę ich domy, spalę y kościoły,
Do szczętu plemię wytracę złośliwe.
U ich sławnego Grobu pełne mary
Pobitey księżey²⁹⁸ dam miasto²⁹⁹ ofiary».

88.

Na to się iuż był srogi tyran puścił,
Ale nie przywiódł do skutku swey złości;
A że niewinnym okrutnik przepuścił,
Szło to z boiaźni, nie z iakiey litości.
Bo się bał, aby sobie nie upuścił³⁰⁰
Drogi do zgody, dla³⁰¹ tey okrutności.
A iako pokóy miał zawrzec z naszemi,
Uczyniwszy mord ten nad niewinnemi?

89.

Przeto z tey miary w sobie uhamował
Tyrkański zamysł, ale z drugiey strony
Ieszce okrutniey sobie postępował,
Niemiłosiernem gniewem zaiuszony.
Wsi wkoło palił, żywność wszelką psował,
Pyszne pałace nie miały ochrony,
W studnie y w źródła, y w rzeki przeżyźrzyste³⁰²,
Mieszał trucizny y iady nieczyste.

Koniec pieśni pierwszey.

²⁹³pry (starop.) — prawi, mówi. [przypis redakcyjny]

²⁹⁴podobno (starop.) — tu: prawdopodobnie, zapewne. [przypis edytorski]

²⁹⁵co ich iest (starop.) — ilu ich jest. [przypis edytorski]

²⁹⁶puścić na miecz goły (starop.) — wymordować. [przypis redakcyjny]

²⁹⁷krzyw, krzywy (starop.) — winien. [przypis redakcyjny]

²⁹⁸pobitej księżey (starop. forma) — zamiast: pobitych księży; księża rzeczownik żeński lp, utworzony podobnie jak: szlachta, wójcia, bracia, studencia, por.: *Prace filologiczne*, Kryński: „Rzeczowniki zbiorowe typu bracia”. [przypis redakcyjny]

²⁹⁹miasto (starop.) — zamiast, w miejsce. [przypis edytorski]

³⁰⁰upuścić (starop.) — [tu:] zagrozić. [przypis redakcyjny]

³⁰¹dla (starop.) — z powodu. [przypis edytorski]

³⁰²przeżyźrzyste (starop.) — przejrzysty. [przypis edytorski]

PIEŚŃ WTÓRA

Argument

Izmen czaruię, ale nadaremnie;
Król chce wytracić wszystkie chrześciany³⁰³,
Tam Zoffronia y Olind wzajemnie
Chcą umrzeć, aby król był ubłagany,
Klorynda, szczęściem przybywszy foremnie³⁰⁴,
Wolne ie czyni — Argant zagniewany,
Iż Goffred na to, co Alet powiada,
Niedba³⁰⁵ — woyną mu srogą odpowiada.

I.

Gdy się takimi król mocnił sposoby,
Izmen³⁰⁶ do niego przyszedł dnia iednego,
Izmen, co zimne trwoży często groby.
Y kiedy zechce, wzbudza umarłego,
Izmen, którego rymów³⁰⁷ i osoby
Boią się państwa Pluta³⁰⁸ podziemnego:
On czarty wiąże, on ie rozwiązuie,
On im, iako pan sługom, roskazuie³⁰⁹.

2.

Był przedtym³¹⁰ zrazu Chrystusowej wiary,
Ale zaś potym³¹¹ został poturczony³¹²,
Y do swey sprosney³¹³ y brzydkiej ofiary,
Miesza pospołu obadwa Zakony³¹⁴.
A teraz z iaskiń, w których zdrayca stary
Odprawował swe zwykłe zabobony,
Szedł w spólney trwodze do pana swojego,
Y niósł złą radę do tyranna³¹⁵ złęgo.

3.

«Iuż — prawi — królu, nieomylnie wiemy,
Że na nas woyska możne następuią,
Ale my czynimy, co czynić możemy,
Mężnym fortunę nieba obiecuią.
W tobie ostrożność y czulość³¹⁶ widzimy,
Iakiey woienne czasy potrzebuią,

³⁰³chrześciany (starop. forma) — dziś popr. forma B.Im: chrześcijan. [przypis edytorski]

³⁰⁴foremnie (starop.) — zgrabnie, ładnie, misternie, akuratnie. [przypis edytorski]

³⁰⁵niedba (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie dba. [przypis edytorski]

³⁰⁶Izmen — mag, czyli czarnoksiężnik saraceński. [przypis redakcyjny]

³⁰⁷rym (starop.) — [tu:] zażegnwanie, zaklęcie czarodziejskie. [przypis redakcyjny]

³⁰⁸Pluton a. Pluto (mit. rzym.) — bóg świata podziemnego, krainy umarłych, odpowiednik Hadesa w mit. gr; tu: Szatan, Lucyfer, pierwszy z buntowniczych upadłych aniołów, przewodzący diabłom w piekle. [przypis edytorski]

³⁰⁹roskazywać (starop. forma ort.) — dziś: rozkazywać. [przypis edytorski]

³¹⁰przedtym (starop.) — dziś: przedtem. [przypis edytorski]

³¹¹potym (starop.) — dziś: potem. [przypis edytorski]

³¹²poturczony (starop.) — ten, kto zmienił wiarę na religię „turecką”, tj. mahometanizm. [przypis edytorski]

³¹³sprosny (starop.) — okropny, plugawy, nieobyczajny. [przypis edytorski]

³¹⁴zakon (daw.) — tu: zasady wiary; wyznanie; religia. [przypis edytorski]

³¹⁵tyranna (starop. forma) — dziś popr. forma D.lp: tyrana (zdwojona spółgłoska „n” występowała zwykle w wyrazach zapożyczonych, jak w tym przypadku). [przypis edytorski]

³¹⁶czulość (starop.) — [tu:] czujność. [przypis redakcyjny]

Stanieli³¹⁷ tak w swej każdy powinności —
Grób sobie sprawi u nas ten lud gości.

4.

Cokolwiek rady ma w sobie wiek stary,
Co iedno umiem y co iedno mogę,
Co czarnoksięstwo, co umieją czary,
Tam ci rad wszytkiem, o królu, pomogę.
Moią nauką piekielne maskary
Wdam w tę robotę, wyprawię w tę drogę;
Ale skądby się to rozpocząć miało,
Powiem ci krótko, a ty słuchay mało³¹⁸:

5.

Iest w chrześciańskim kościele zakryty
Ołtarz pod ziemią, gdzie ksiądz ustawiony
Matki ich Boga obraz chowa ryty,
W iedwabny, ciężki rąbek uwiniony,
Przed nim kaganiec wisi złotem lity,
Który na wszytkie światło miece³¹⁹ strony.
W około³²⁰ rzędem ślubów³²¹ nawieszali,
Które nabożni pielgrzymowie dali.

6.

Ten obraz, który chowaią tak skrycie,
Z niepobożnego gwałtem weź kościoła
Y własną ręką podstaw w twej meszkicie³²²,
A ia tak sprawię czarnoksięskie koła,
Że póki u nas będzie to zawicie³²³,
Nie pożyie cię³²⁴ nieprzyiaiel zgoła.
Y owszem wiecznie, przez tę tajemnicę,
Utwierdzisz swoje³²⁵ królewską stolicę».

7.

Posłuchał tyran niepobożney rady
Y do kościoła pobiegł ukwapliwy³²⁶,
Zaraz uczynek wykonał szkarady³²⁷:
Wydarł kapłanom obraz świętobliwy³²⁸
Y wniósł go do swej bożnice³²⁹, z porady
Izmena, który zwłoki niecierpliwy³³⁰,

³¹⁷stanieli (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli stanie. [przypis edytorski]

³¹⁸malo (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

³¹⁹miece (starop. forma) — dziś 3 os.lp: miota; rzuca. [przypis edytorski]

³²⁰w około (starop.) — dziś: wokoło. [przypis edytorski]

³²¹ślub (starop.) — [tu:] wotum [z łac. *votum*]; [tj. przedmiot służący do ofiarowania w świątyni, ofiara dziękczynna; w chrześcijaństwie najczęściej w formie krzyżyka, różańca, obrazka a. figurki Matki Boskiej, ryngrafu itp.; red. WL]. [przypis redakcyjny]

³²²meszkita (starop.) — meczet, świątynia mahometańska. [przypis edytorski]

³²³zawicie (starop.) — zawiniątko, tu: obraz zawinięty. [przypis redakcyjny]

³²⁴pożyć kogoś (starop.) — zmóc, pokonać, zwyciężyć kogoś a. coś. [przypis edytorski]

³²⁵swoje (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: swoją. [przypis edytorski]

³²⁶ukwapliwy (starop.) — skwapliwy, skory; działający (zbyt) pospiesznie. [przypis edytorski]

³²⁷szkarady (starop.) — szkaradny. [przypis redakcyjny]

³²⁸świętobliwy (starop.) — dziś: świątobliwy. [przypis edytorski]

³²⁹bożnice (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: [do] bożnicy; bożnica: świątynia. [przypis edytorski]

³³⁰zwłoki niecierpliwy — 2. przypadek przyczynowy [tj. Dopełniacz: niecierpiący zwłoki, niemogący znieść zwłoki; red. WL]. [przypis redakcyjny]

Tamże zarazem nad nim z czarnoksięstwa
Niezrozumiane zaczynał bluźnierstwa.

8.

Ale kiedy świt rany³³¹ następował,
Niewiedzieć³³², iako zginął obraz święty,
O czym ten, co go za swym kluczem chował,
Królowi dał znać; który gniewem zięty³³³,
Pomstę y męki okrutne gotował,
Tak tusząc³³⁴, że był od³³⁵ chrześcian wzięty,
Y że go oni z meszkity³³⁶ wykradli,
Za co pod ogień y pod miecz podpadli.

9.

Albo to ręka ludzka wykonała,
Albo to boska wszechmocność sprawiła,
Że świętey Panny obrazu niechciała³³⁷
Mieć na tem mieyscu, którem się brzydziła.
Bo y teraz w tym wątpliwość została,
Boskali sprawa, ludzkali to była³³⁸.
Lecz dobrze, iż w tem pewności nie maia,
Że to nabożnie na Boga składaia.

10.

Z wielką pilnością zatem król rozkazał³³⁹,
Aby, co ich iest, kościoły trzęsiono³⁴⁰;
Ktoby³⁴¹ złodzieia lub obraz ukazał,
Kaźni y wielkie nagrody kładziono.
Sam czarnoksiężnik na swe wróżki kazał,
Ale nic zgoła naleść³⁴² nie możono³⁴³.
Nie chciał koniecznie Bóg tego objawić
Y iego czary nie mogły nic sprawić.

II.

A kiedy iuż tak między Chrześciany
Nie naleziono, choć szukano wszędy,
Dobrze się nie wściekl³⁴⁴ tyran rozgniewany,
Chce się mścić srodze, zrzuca wszystkie względy;
Niech będzie, co chce, zaraz lud wybrany
Roskazał tracić przez swoje urzędy:

³³¹rany (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

³³²niewiedzieć jako (starop. forma) — nie wiadomo jak. [przypis edytorski]

³³³zięty (starop.) — tu: przejęty. [przypis edytorski]

³³⁴tuszyć (starop.) — mieć nadzieję, spodziewać się; tu: przeczuwać, podejrzewać. [przypis edytorski]

³³⁵od (starop.) — tu: przez; był od chrześcian wzięty: został wzięty przez chrześcijan. [przypis edytorski]

³³⁶meszkita (starop.) — meczet. [przypis redakcyjny]

³³⁷niechciała (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chciała; Piotr Kochanowski stosuje zamiennie pisownię łączną lub rozdzielną tego typu form. [przypis edytorski]

³³⁸boskali sprawa, ludzkali to była (starop.) — konstrukcja z partycułką -li; znaczenie: czy była to boska czy ludzka sprawa. [przypis edytorski]

³³⁹roskazać (starop. forma ort.) — dziś: rozkazać. [przypis edytorski]

³⁴⁰trząść (starop.) — [tu:] przetrząsać, zbadać. [przypis redakcyjny]

³⁴¹ktoby (...) ukazał (starop. forma ort.) — dziś popr.: kto by ukazał; kto ukazałby. [przypis edytorski]

³⁴²naleść (starop. forma) — znaleźć. [przypis edytorski]

³⁴³naleść nie możono (starop. forma) — zamiast: znaleźć nie można było; zwrot nieosobowy, formacja imiesłowu biernego od „móc”, podług analogii zbliżonej znaczeniem „potrafił”, „zdołano” itp. [przypis redakcyjny]

³⁴⁴dobrze się nie wściekl (starop. konstrukcja) — o mało się nie wściekl. [przypis edytorski]

«Kiedy miecz — prawi — żadnego nie minie,
Y niewiadomy złodziey pewnie zginie.

Wina, Kara

12.

By tylko winny wziął swoje karanie,
Niechay się żaden niewinny nie żywi!
Ale co mówię, wszyscy chrześciance
Winni y wszyscy jednakowo krzywi³⁴⁵.
A choć tę kradzież źle³⁴⁶ wkładaią na nie,
Za to niech gina, że nam nie życzliwi³⁴⁷.
Przeto y ogniem, y ostrem żelazem,
Do szczętu wszytkich niech wygładzą razem».

13.

Te iadowite tyrańskie powieści
Rozniosły się wnet między lud ubogi,
Wszędzie płacz męski, wszędzie krzyk niewieści,
Wsztykich przeiął strach bliskiey śmierci srogi.
Zapomnieli się prawie na te wieści.
Uciekać nie masz nigdzie żadney drogi,
Ale skąd się mniemy nędzni spodziewali,
Ztąd³⁴⁸ utrapieni ratunku dostali.

14.

Panna się iedna u nich wychowała,
Która iuż była lat słusznych dorosła,
Dziwney gładkości, o którą niedbała³⁴⁹,
Lub tyle dbała, ile cnota niosła³⁵⁰.
W ciasnem się barzo mieyscu uchowała
Tak wielka piękność y nigdy nie poszła
Z domu, kradnąc się — zaniedbana — chciwem
Wzrokom młodzieńców y chwałom³⁵¹ życzliwem.

15.

Ale żadna straż zakryć tey gładkości³⁵²
Nie mogła, choć iey barzo³⁵³ pilnowała.
Y tyś tego znieść nie chciała, miłości,
Boś ią młodemu chłopcu ukazała.
Miłości ślepa, teraześ³⁵⁴ ciemności
Zbyła, a wzrokuś³⁵⁵ bystrego dostała,
Tyś przez sto straży czystey dziewczki doszła,
Y wzrokeś³⁵⁶ chciwy cudzy do niey niosła.

Uroda, Miłość, Wzrok

³⁴⁵krzyw, krzywy (starop.) — winien. [przypis redakcyjny]

³⁴⁶źle (starop.) — [tu:] niesłusznie. [przypis redakcyjny]

³⁴⁷nie życzliwi (starop. forma ort.) — dziś popr.: nieżyczliwi. [przypis edytorski]

³⁴⁸ztąd (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): stąd. [przypis edytorski]

³⁴⁹niedbała (starop. forma ort.) — dziś popr.: [gładkości, o którą] nie dbała. [przypis edytorski]

³⁵⁰nieść (starop.) — znosić, pozwalać; [ile cnota niosła: na ile pozwalała cnota]. [przypis redakcyjny]

³⁵¹chwała (starop.) — tu: pochwała, komplement. [przypis edytorski]

³⁵²gładkość (starop.) — piękno, uroda. [przypis edytorski]

³⁵³barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

³⁵⁴teraześ (...) zbyła (starop.) — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika; inaczej: teraz zbyłaś; znaczenie: teraz się pozbawiłaś. [przypis edytorski]

³⁵⁵wzrokuś (...) dostała (starop.) — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika; inaczej: dostałaś wzroku [odzyskałaś wzrok]. [przypis edytorski]

³⁵⁶wzrokeś (...) niosła (starop.) — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika; inaczej: niosłaś wzrok. [przypis edytorski]

16.

Imie³⁵⁷ mu Olind³⁵⁸, Zoffronia³⁵⁹ oney³⁶⁰,
Iako ta gładka, tak on urodziwy,
Skromny, wstydlivy; miłości szaloney
Nie śmie, nie umie odkryć nieszczęśliwy.
A ta im³⁶¹ gardzi albo zapaloney
Żądze³⁶² nie widzi; tak Olind troskliwy³⁶³,
Dotąd iey służył albo pogardzony,
Albo nieznany y nie upatrzony³⁶⁴.

17.

W tem usłyszawszy, że iuż lud wybrany
Po wszystkim mieście kazano mordować,
Poczęła myśleć³⁶⁵, aby chrześciany
Mogła od śmierci gotowey³⁶⁶ zachować;
Męstwo ią y wstyd ruszał na przemiany:
To podbudzało, ten ią chciał hamować.
Wygrało męstwo, owszem szło zgodliwe,
Bo wstyd był męzny, a męstwo wstydlive.

18.

Sama pobiegła, a swey nie zakryła
Gładkości, ani iey też wystawiała:
Płaszczem się wszystka³⁶⁷ do ziemie okryła,
Oczy wstydlive sama w się zebrała,
Niewiedzieć, ieśli³⁶⁸ chcąc³⁶⁹ się ustroiła,
Ieśli umyślnie stroiów zaniedbała.
Lecz zaniedbaną gładkość y postawę
Stroiła miłość y niebo łaskawe.

19.

Wszyscy w nią patrzą, wszyscy utopieni
W iey twarzy, a ta ani ruszy okiem,
Przed królem stanie y twarzy nie zmieni,
Chocia³⁷⁰ ią trwoży zagniewaniem wzrokiem.
«Nie sroź się — prawi³⁷¹ — prosiem³⁷² utrapieni,
A z twym się zadzierż³⁷³, o królu, wyrokiem,
A ia winnego oddam ci do ręki,
Którego wydać na iakie chcesz męki».

³⁵⁷ *imie* (starop.) — imię. [przypis edytorski]

³⁵⁸ *Olind* — kochanek Sofronii. [przypis redakcyjny]

³⁵⁹ *Zoffronia* — chrześcijanka w Jerozolimie. [przypis redakcyjny]

³⁶⁰ *onej* (starop.) — jej. [przypis edytorski]

³⁶¹ *im* (starop. forma) — dziś N.lp r.m. od „on”: nim. [przypis edytorski]

³⁶² *żądze* (starop. forma) — dziś D.lp. r.ż.: żądzy. [przypis edytorski]

³⁶³ *troskliwy* (starop.) — [tu:] pelen trosk, utrapiony. [przypis redakcyjny]

³⁶⁴ *nie upatrzony* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nieupatrzony. [przypis edytorski]

³⁶⁵ *myśleć* (starop. forma) — dziś: myśleć. [przypis edytorski]

³⁶⁶ *gotowy* (starop.) — tu: zgotowany, przygotowany. [przypis edytorski]

³⁶⁷ *wszystka* (starop.) — cała. [przypis edytorski]

³⁶⁸ *jeśli* (starop.) — czy. [przypis edytorski]

³⁶⁹ *chcąc* (starop.) — tu: umyślnie. [przypis edytorski]

³⁷⁰ *chocia* (starop.) — choć, chociaż. [przypis edytorski]

³⁷¹ *prawić* (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

³⁷² *prosiem* (starop. forma) — dziś i.os.lm: prosimy. [przypis edytorski]

³⁷³ *zadzierżec się* (starop.) — wstrzymać się. [przypis redakcyjny]

20.

Na męstwo śmiały, na niespodziewany
Piorun cudownej y świetnej gładkości,
Zmiękczył się zaraz tyran rozgniewany,
Wziął³⁷⁴ wzrok łaskawszy, złożył³⁷⁵ z okrutności.
Wpadłby był w miłość, by był nie trzymany
Od swej srogości y od iey twardości;
Lecz płocha gładkość y nieokrótcone³⁷⁶
Serce ponęty mają podrzycone.

21.

Jeśli tyrana miłość nie ruszyła,
Poruszyło go pewnie spodobanie:
«Chcę — prawi — abyś winnego odkryła,
Niech będą wolni twoi chrześcianie».
Ona tem śmieley przedem wystąpiła:
«Nic nie zataię na twe rozkazanie³⁷⁷,
Iam winna, królu, iam obraz ukradła,
Karz mię, iako chcesz, bom śmierci podpadła».

22.

Tak pospolitey śmierci³⁷⁸ swą osobą
Zabiegła y każń sama wzięła na się.
O piękne kłamstwo, która prawda z tobą
Może porównać? Niewie³⁷⁹ w onym czasie,
Co czynić tyran; sam się biedzi z sobą.
Łagodniey nad swój zwyczaj pyta zasię³⁸⁰,
Aby mu prawdę własną³⁸¹ powiedziała,
Kto z nią był y zkąd³⁸² radę na to miała?

23.

A ona na to: «Nikogom niechciała³⁸³
Wziąć w towarzystwo do tak piękney chwały,
Nikt inszy, samam tylko to wiedziała,
Ręką³⁸⁴ y umysł niosła na to stały».
«Więc sama będziesz — król rzece — cierpiała,
Według wyroku y moiey uchwały».
«Słuszna — odpowie — y rzecz sprawiedliwa.
Niech sama cierpię, kiedym sama krzywa».

24.

Począł się srożyć tyran urażony,
Dowiaduje się, gdzie obraz podziła?
Że obraz w ogień zaraz był wrzucony,

³⁷⁴wziąć — tu: przyjąć. [przypis edytorski]

³⁷⁵złożyć z czego (starop.) — tu: zrezygnować, ustąpić; złagodzić. [przypis edytorski]

³⁷⁶nieokrótcony (starop.) — niepohamowany, niepowstrzymany. [przypis edytorski]

³⁷⁷roskazanie (starop.) — dziś popr.: rozkazanie; rozkaz. [przypis edytorski]

³⁷⁸pospolita śmierć (starop.) — [tu:] śmierć wszystkich; [powszechna śmierć]. [przypis redakcyjny]

³⁷⁹niewie (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie wie. [przypis edytorski]

³⁸⁰zasię (starop.) — więc, zatem. [przypis edytorski]

³⁸¹własny (starop.) — [tu:] właściwy, istotny, prawdziwy. [przypis redakcyjny]

³⁸²zkąd (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): skąd. [przypis edytorski]

³⁸³niechciała (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chciała. [przypis edytorski]

³⁸⁴ręką i umysł niosła (starop.) — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika; inaczej: rękę i umysł niosłam. [przypis edytorski]

Y że go spalić niżli skryć wołała,
Aby iuż więcej nie mógł bydź³⁸⁵ zgwalcony³⁸⁶
Niewierną ręką — tę sprawę dawała.
«Złodziey przed tobą, a ty czyn, co raczysz,
Obrazu pewnie wiecznie nie obaczysz.

25.

Ale złodzieyką niech mię nikt nie zowie:
Wzięłam to, co nam odjęto gwałtownie³⁸⁷!»
Słyszac to, tyran srogo iey odpowie,
Wściekłem zażarty gniewem niewymownie:
«Dasz gardło wnetże, wnet położysz zdrowie³⁸⁸!
Zwiążcie ią zaraz y wiedźcie warownie³⁸⁹».
Próżno ią tarczą zasłania gładkości —
Miłość od złego króla okrutności.

26.

Wzięto ią zaraz, ręce iey związane,
A prętko³⁹⁰ potem miała być spalona,
Płaszcz z niey y z głowy podwikę³⁹¹ zerwano
Y tak została nędzna obnażona.
Nie wylękla się, tylko, że na ono³⁹²
Szarpanie nieco była poruszona.
Wprawdzie swą własną barwę odmieniła,
Y to nie bladą, ale białą była.

27.

Zbiegał się tam lud, acz niewiedział³⁹³ o tem,
Co się za panna na to ośmieliła;
Troskliwy Olind biegł tam także potem,
Domyślaiąc się, że to ona była.
Zięty³⁹⁴ okrutnem żalem y kłopotem,
Wiedzac iuż, że to ona uczyniła
Y że ią na śmierć srogą osądzono,
Trącał lud bieząc, gdzie ią prowadzono.

28.

Zawoła głosem, co iedno³⁹⁵ miał mocy:
«Nie wierz iey królu, plotkić powiedziała!
Panna y sama y okrom pomocy,
Nigdyby³⁹⁶ tego uczynić nie śmiała.
Jeśli z meszkity³⁹⁷ obraz wzięła w nocy,
Niech powie, iako stróże oszukała?

³⁸⁵bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

³⁸⁶zgwalcic (starop.) — dokonać czegoś przemocą, nagle, z naruszeniem przyjętych praw i zasad; być zgwalconym: być potraktowanym bezwzględnie, z naruszeniem przyjętych norm. [przypis edytorski]

³⁸⁷gwałtownie (starop.) — gwałtem, przemocą. [przypis edytorski]

³⁸⁸zdrowie (starop.) — życie. [przypis redakcyjny]

³⁸⁹wiedźcie warownie (starop. konstrukcja zdaniowa) — wiedźcie [prowadźcie] do warowni. [przypis edytorski]

³⁹⁰prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko; zaraz. [przypis edytorski]

³⁹¹podwika (starop.) — [tu:] zasłona, zawinięcie głowy. [przypis redakcyjny]

³⁹²ono (starop.) — owo, to. [przypis edytorski]

³⁹³niewiedział (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie wiedział. [przypis edytorski]

³⁹⁴zięty (starop.) — zdjęty; przejęty. [przypis edytorski]

³⁹⁵co jedno (starop.) — co tylko, ile tylko. [przypis edytorski]

³⁹⁶nigdyby (starop.) — dziś popr.: nigdy by. [przypis edytorski]

³⁹⁷meszkita (starop.) — meczet, świątynia mahometańska. [przypis edytorski]

Iam winien, ia sam będę pokutował».
 Tak twardo dziewczkę nieborak miłował.

29.

Y daley mówił: «Dałem sobie długi
 Powróż urobić z wysoką drabiną,
 Potemem³⁹⁸ w nocy, przez krzywe frambuży³⁹⁹,
 Oknem wlaź w kościół y zwiąawszy liną
 Obrazem⁴⁰⁰ spuścił; niechayże mi drugi
 Sławy nie bierze, niech inszy nie giną
 Niewinnie dla mnie, mnie pal postawiono,
 Y mnie samemu ogień napalono».

30.

To Zoffronia⁴⁰¹ skoro usłyszała,
 Użali się go y wzrok k' niemu skłoni:
 «Co cię za rada do tego przygnała,
 Że chcesz być w tak zley dobrowolnie toni?
 Y taklim⁴⁰² się to boiażliwą zdała,
 Że mi ktoś śmierci požądanej broni?
 Mam ia toż serce⁴⁰³, ognia się nie boię,
 O towarzysza do śmierci nie stoię⁴⁰⁴».

31.

Takiemi mu śmierć mowami rozwodzi⁴⁰⁵,
 Lecz on zostawa⁴⁰⁶ z pierwszą statecznością⁴⁰⁷.
 Jest na co patrzyć, gdy zapasy chodzi⁴⁰⁸
 Czci chciwe męstwo z gorącą miłością.
 Tamta chce umrzeć y śmierć sobie słodzi,
 Ten, że żyć będzie, zostawa z żałością.
 Król patrząc na to, sroższy tyle troie⁴⁰⁹.
 Że się bydź⁴¹⁰ winnem powiada oboie⁴¹¹.

32.

Mówi, że lekce od nich poważony⁴¹²
 Y że się na złość śmierci napieraią:
 Wierzyć im trzeba, maią swe obrony,
 Niechże oboie śmierć, iako chcą, maią.
 Skoro to wyrzekł gniewem zapalony,

³⁹⁸potemem (...) wlaź (starop.) — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika; inaczej: potem wlażłem. [przypis edytorski]

³⁹⁹frambuża (starop.) — oblak, sklepienie półkoliste, arkada. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁰obrazem spuścił (starop.) — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika; inaczej: spuściłem obraz. [przypis edytorski]

⁴⁰¹Zoffronia — chrześcijanka w Jerozolimie. [przypis redakcyjny]

⁴⁰²taklim się (...) bojażliwą zdała (starop.) — konstrukcja z partykułą -li oraz ruchomą końcówką czasownika; inaczej: takli się bojażliwą zdałam; znaczenie: czy zdałam się tak bojażliwa. [przypis edytorski]

⁴⁰³mieć serce (starop.) — mieć odwagę. [przypis edytorski]

⁴⁰⁴nie stać o co (starop.) — nie zabiegać o coś; nie dbać o coś. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵rozwodzić (starop.) — wkładać, wyluszczać, rozważać; tu: perswadować. [przypis edytorski]

⁴⁰⁶zostawa (starop. forma) — dziś popr.: zostaje. [przypis edytorski]

⁴⁰⁷stateczność (starop.) — tu: postanowienie. [przypis edytorski]

⁴⁰⁸zapasy chodzi (starop. konstrukcja zdaniowa) — chodzi w zapasy; staje do zapasów. [przypis edytorski]

⁴⁰⁹tyle troie (starop.) — trzy razy bardziej; trzykrotnie. [przypis edytorski]

⁴¹⁰bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

⁴¹¹się bydź winnem powiada oboje (starop. konstrukcja zdaniowa) — uznaje oboje za winnych (daw. oboje: lp). [przypis edytorski]

⁴¹²lekce od nich poważony (starop.) — zlekceważony przez nich. [przypis edytorski]

Zaraz Olinda katom w ręce daią,
Y tak do pała nędznych przywiązano,
A do siebie ich tyłem zobracano.

33.

Iuż kat, iuż ogień wielki był gotowy,
Iuż go dwuiętne miechy⁴¹³ rozdymały,
Kiedy iął Olind żalsonemi słowy⁴¹⁴
Narzekać, które kamienie ruszały:
«Tenli to łańcuch, teli to okowy,
Które mię z tobą wiecznie związać miały?
Tenli to ogień⁴¹⁵, który nas płomieniem
Równym miał palić y ziąć⁴¹⁶ ożenieniem?

34.

Nie ten nam węzeł miłość ślubowała,
Nie te płomienie, które będziem mieli!
A to, bezecna, słowa nie strzymała,
Lecz to nic, kiedy śmiercią nas nie dzieli.
A iż nam łoża spólnego nie dała,
A tobie tę śmierć bogowie przeżyźrzel⁴¹⁷,
Ciebie żaluję, nie samego siebie,
Dosyć mam, kiedy umrę podle⁴¹⁸ ciebie.

35.

O iako tę śmierć będę znał szczęśliwą⁴¹⁹,
Ieśli uproszę, że ty umieraiąc
We mnie wyleiesz duszę świętobliwą,
Pospołu zemną⁴²⁰ z światem się rozstaiąc.
Y z chęcią moje ostatnie życziwą,
Tchnienie w się weźmiesz...» Chciał tak narzekaiąc
Ieszcze coś mówić — ale mu przerwała,
Y łagodnie mu tak odpowiedziała:

36.

«Inszych iuż myśli, przyjacielu, trzeba,
Inszych lamentów czas ten potrzebuie:
Pływałeś dotąd, czas się mieć do brzega⁴²¹,
Szczęśliwy, który za grzech pokutuie.
Cierp w Imię Boże, zapłata cię z nieba
Potka⁴²², którą On swym wiernym gotuie.

⁴¹³*dwuiętny miech* (starop.) — z dwiema rękojeściami, drążkami do ujęcia, tj. uchwycenia dwiema rękami]. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁴*żalsonemi słowy* (starop. forma) — dziś popr. N.Im: żalsonymi słowami. [przypis edytorski]

⁴¹⁵*tenli to łańcuch, teli to okowy, (...) tenli to ogień* (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy ten łańcuch, te okowy [łańcuchy, kajdany], (...) czy to ten ogień, który miał (...) itd. [przypis edytorski]

⁴¹⁶*ziąć* (starop.) — złączyć. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁷*przeżyźrzeć* (starop.) — tu: przewidzieć. [przypis edytorski]

⁴¹⁸*podle* (starop.) — obok. [przypis edytorski]

⁴¹⁹*śmierć będę znał szczęśliwą* (starop.) — będę uważał [śmierć] za szczęśliwą; na wzór łacińskiej konstrukcji podwójnego *accusatiu*. [przypis redakcyjny]

⁴²⁰*zemną* (starop. forma ort.) — dziś popr.: ze mną. [przypis edytorski]

⁴²¹*czas się mieć do brzega* (starop.) — czas zdążyć (kierować się) do brzegu. [przypis edytorski]

⁴²²*potkać* (starop.) — spotkać. [przypis edytorski]

Samo nas niebo nad zwyczaj pogodne
Cieszy y siebie rozumie byź godne⁴²³».

37.

Na te iey słowa poganie płakali,
Płakał też, ale skrycie, lud wybrany,
Sam się król zmiękczył, iako powiadali,
Lecz niechciał⁴²⁴ dać znać, że był ubłagany.
Y żeby tego z twarzy nie poznali,
Oczy umyślnie obrócił do ściany.
Ty Zoffronia sama łez nie leiesz,
Y w płaczu wszystkich ledwie się nie śmieiesz⁴²⁵.

38.

Iuż ich tylko co⁴²⁶ w ogień nie włożyli,
W tem⁴²⁷ iakiś rycerz iedzie niepoznany,
Bo go za tego wszyscy osądziłi,
Y za mężczyzną od wszystkich był miany⁴²⁸.
Tygrys na hełmie na dół mu się chyli,
A z cudzoziemska wszytek był ubrany,
Że to Klorynda⁴²⁹, tak się domyślali,
Bo u niey ten znak na woynie widali⁴³⁰.

39.

Ta z młodu swey płci dziełom odwykała⁴³¹,
Nad które więtszej⁴³² mieć nie mogła męki,
A ieśli kiedy haftować musiała,
Szło iey to z musu y prawie przez dzięki⁴³³.
Do igły y do wrzecziona niechciała⁴³⁴
Nigdy obrócić swoiey pyszney ręki.
Miękką twarz y stróy pieszczony⁴³⁵ złożyła,
A męską na się postawę włożyła.

40.

Ieszcze z dziewczyny była nie wyrosła⁴³⁶,
A iuż szalone konie obiedzła,
Kopiią w ręku, miecz u boku niosła,
Łuk tęgi dziewczą ręką wyciągała.

⁴²³*Samo nas niebo (...)* siebie rozumie byź godne — łacińska konstrukcja *accusativi cum infinitivo*; [znaczenie: samo niebo uważa nas za godnych siebie; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁴²⁴*niechciał* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chciał. [przypis edytorski]

⁴²⁵*w płaczu wszystkich ledwie się nie śmieiesz* (starop.) — pośród płaczu wszystkich [zgrupowanych] niemalże się śmiejesz; kiedy wszyscy płaczą, [ty] niemal się śmiejesz. [przypis edytorski]

⁴²⁶*tylko co* (starop.) — niemalże, prawie. [przypis edytorski]

⁴²⁷*w tem* (starop. forma) — dziś popr.: wtem; nagle, naraz. [przypis edytorski]

⁴²⁸*od wszystkich był miany* (starop.) — przez wszystkich był uważany. [przypis edytorski]

⁴²⁹*Klorynda* — córka króla etiopskiego Synapa, bohaterka saraceńska. [przypis redakcyjny]

⁴³⁰*widali* (starop. forma) — dziś: widywali. [przypis edytorski]

⁴³¹*swey płci dziełom odwykała* (starop.) — odzwyczajala się od czynności [przypisanych osobom] swojej płci. [przypis edytorski]

⁴³²*więtszej* (starop. forma) — większej. [przypis edytorski]

⁴³³*przez dzięki a. przezdzzięki* (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

⁴³⁴*niechciała* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chciała. [przypis edytorski]

⁴³⁵*pieszczony [strójl]* (starop.) — delikatny, wykwinny. [przypis edytorski]

⁴³⁶*była nie wyrosła* (starop.) — konstrukcja daw. czasu zaprzęzłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: wyrosła wcześniej, uprzednio (kiedyś) itp. [przypis edytorski]

A ieśli w lasy na łów kiedy poszła,
Nie raz się ze lwy mężnie uganiała
Y kiedy w lesiech⁴³⁷ głuchych mieszkowała⁴³⁸,
Mężem się zwierzom, ludziom zwierzem zdała.

41.

Teraz z Persyey, gdzie była na wojnie,
Do Palestyny szła na chrześciany,
Których krew nie raz wylewała hoynie,
Nie raz im srogie zadawała rany.
Wiechawszy w miasto — iako zwykła — zbroynie,
Uyżrzała wielki ogień zgotowany,
Zdziwi się barzo y natrze tam koniem,
Pyta, na kogo y co było po niem?

42.

Ustępuią się wszyscy y popycha
Ieden drugiego, aby mieysce miała,
Obaczy więźnie⁴³⁹, ieden wszystko⁴⁴⁰ wzdycha,
Druga wzrok w niebo wlepiwszy milczała.
Ów od litości, nie od bólu, zdycha,
Więtsze⁴⁴¹ mdła⁴⁴² serce płeć pokazywała:
Oczy nabożnie w niebo obróciła,
Y przed śmiercią się z światem iuz dzieliła⁴⁴³.

43.

Zdięta Klorynda żalem zapłakała
Na tak żalosne y smutne weyźrzenie⁴⁴⁴,
Nie tak się płaczem owego ruszała,
Iako ią ówtey⁴⁴⁵ ruszało milczenie.
Zatym⁴⁴⁶ iednego starca zawołała,
Który się iey zdał mieć dobre baczenie,
«Powiedz mi — prawi⁴⁴⁷ — z iakiey ci przyczyny
Iść maia na śmierć y dla iakiey winy?»

44.

Krótkiemi starzec dawał sprawę⁴⁴⁸ słowy⁴⁴⁹
Na wszytko, o co Klorynda pytała,
Domyślała się zaraz z iego mowy,
Że on y ona winy w tem nie miała.
Gdzieby⁴⁵⁰ królewski on wyrok surowy
Nie był zniesiony, o co prosić chciała —

⁴³⁷w lesiech (starop. forma) — dziś Msc.lm: w lasach. [przypis edytorski]

⁴³⁸mieszkowała (starop. forma) — mieszkala, zamieszkiwała, pomieszkiwała (forma czynności wielokrotnej). [przypis edytorski]

⁴³⁹więźnie (starop. forma) — dziś popr. B.lm: więźniów. [przypis edytorski]

⁴⁴⁰wszystko (starop.) — ciągle, bez ustanku. [przypis redakcyjny]

⁴⁴¹więtsze (starop. forma) — większe. [przypis edytorski]

⁴⁴²mdła (...) płeć (starop.) — słaba płeć; kobieta. [przypis edytorski]

⁴⁴³dzielić się (starop.) — [tu:] rozstawać się; [por.] z światem się dzieliła. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁴weyźrzenie (starop.) — wejrzenie, spojrzenie; tu: widok. [przypis edytorski]

⁴⁴⁵ówten, ówta (starop.) — tamten, tamta. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁶zatym (starop.) — za tym; w związku z tym, więc. [przypis edytorski]

⁴⁴⁷prawić (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

⁴⁴⁸dawać sprawę (starop.) — zdawać sprawę; relacjonować. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹słowy (starop. forma) — dziś N.lm: słowami. [przypis edytorski]

⁴⁵⁰gdzieby (starop.) — tu: gdyby. [przypis edytorski]

Tak tuszy, że ich odbić gwałtem zdoła,
Przymknie się bliżej y na katy⁴⁵¹ woła:

45.

«To wam powiadam, abyście z więźniami
Temi poczynać nic daley nie śmieli,
Aż króla uyrzę, a uznacie sami,
Że stąd kłopotu nie będziecie mieli».
Ostre mi słowy zięci⁴⁵² y groźbami,
Tak, iako chciała, uczynić musieli.
To opatrzywszy daley poiechała,
Y króla, w drodze do siebie, potkała⁴⁵³.

46.

«Jam — pry⁴⁵⁴ — Klorynda, ieśli kiedy moje
Imię, o królu, słyszałeś mianować⁴⁵⁵;
Przyiechałam tu, aby państwo twoie
Y spólna wiara mogła się ratować.
Miła mi woyna y surowe⁴⁵⁶ boie,
Chceszli⁴⁵⁷ mię w mieście y w murzech⁴⁵⁸ spróbować,
Chceszli y w polu, na wszystkim gotowa».
A król iey na te odpowiedział słowa:

47.

«Mężna dziewico y niezwyciężona,
Żaden kray od nas nie iest tak daleki,
Gdzieby twa dzielność nie była sławiona;
O czem y późne wiedzieć będą wieki,
Będzieli⁴⁵⁹ z moją szablą twa złączona
Y twey to miasto dostanie opieki;
W naywiększem woysku nie ma tey dufności,
Którą mam w męstwie y w twoiey dzielności.

48.

Iuż niechay Goffred swoje woyska wiedzie,
Niechay nie mieszka⁴⁶⁰, a ia mu ślubuję,
Że pole stawię⁴⁶¹, ieśli bitwę zwiedzie,
Y że mu strzymam, co mu obiecuję.
Żołnierz, co w mieście y co ieszcze iedzie,
Niech pod twą sprawą⁴⁶² będzie — rozkazuję⁴⁶³.

⁴⁵¹na katy (starop. forma) — dziś: na katów; tu: do katów. [przypis edytorski]

⁴⁵²zjęty (starop.) — przejęty. [przypis edytorski]

⁴⁵³potkać (starop.) — spotkać. [przypis edytorski]

⁴⁵⁴pry (starop.) — skrót od: prawi; mówię. [przypis edytorski]

⁴⁵⁵moie imię (...) słyszałeś mianować (starop.) — łacińska konstrukcja *accusativi cum infinitivo*; [znaczenie: jeśli moje imię słyszałeś wymówione (mianowane); red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁶surowy (starop.) — srogi (bój, rycerz). [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁷chceszli (...) spróbować (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli chcesz spróbować. [przypis edytorski]

⁴⁵⁸w murzech (starop. forma) — w murach; *locativus* [tj. Msc. Im] (podobnie: w lesiech, w mieściech, w czasiach, w raziach). [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁹będzieli z moją szablą twą złączona — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli twa szabla będzie z moją złączona. [przypis edytorski]

⁴⁶⁰nie mieszkać (starop.) — nie zwlekać. [przypis edytorski]

⁴⁶¹stawić pole (starop.) — stanąć do bitwy. [przypis redakcyjny]

⁴⁶²sprawa (starop.) — [tu:] porządek, dowództwo. [przypis redakcyjny]

⁴⁶³rozkazuję (starop. zapis) — rozkazuję. [przypis edytorski]

Ty nad wszystkimi będziesz hetmanią».
Za co Klorynda dzięki mu czyniła,

49.

Mówiąc tak daley: «Usłyszysz rzecz nową,
Że nie służywszy, o nagrodę proszę;
Lecz, iż ci służyć mam wolą⁴⁶⁴ gotową⁴⁶⁵,
Bespiecznie⁴⁶⁶ prośbę swą do ciebie niosę:
Niech owych na śmierć skazanych ogniową
Za upominek od ciebie odniosę⁴⁶⁷.
Zamilczę tego, że mam swe przyczyny,
Dla których żadney w nich nie widzę winy.

50.

To tylko powiem: wszyscy rozumiecie⁴⁶⁸,
Że chrześciance obraz ten ukradli.
Ale ja trzymam swoje przedsięwzięcie,
Że nie wiecie kto y żeście nie zgadli.
Ja niewiem⁴⁶⁹, iako Zakon gwałcić śmiecie⁴⁷⁰.
Y po coście⁴⁷¹ go do meszkity⁴⁷² kładli:
Nie godzi się nam mieć swoich bałwanów⁴⁷³,
Tem więcej⁴⁷⁴ tych, co są, u chrześcianów.

51.

Niechay to każdy za cud pewny liczy,
Który Machomet⁴⁷⁵ bez wątpienia sprawił,
Niechcąc⁴⁷⁶, aby kto nowemi w świątynie⁴⁷⁷
Ołtarzów iego obrzędy plugawił.
Niechay swe czary maia czarownicy,
Niechby się Izmen iemi⁴⁷⁸ także bawił;
W te bałamuctwa my się nie wdawamy,
Szabla rzecz nasza y tey się trzymamy».

52.

Król na to, lubo⁴⁷⁹ nie rad y z trudnością
Miał do litości myśl gniewliwą skłonić,

⁴⁶⁴*mam wolą* (starop. forma) — dziś N.lp r.ż.: (...) wolę; *mam wolę*: chcę (służyć ci itd.). [przypis edytorski]

⁴⁶⁵*gotowy* (starop.) — chętny, ohotniczy. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶*bespiecznie* (starop.) — [tu:] śmiało. [przypis redakcyjny]

⁴⁶⁷*odnieść za upominek* (starop.) — dostać jako upominek; dostać w prezencie. [przypis edytorski]

⁴⁶⁸*rozumieć* (starop.) — tu: uważać, sądzić. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹*niewiem* (starop. forma) — dziś popr.: nie wiem. [przypis edytorski]

⁴⁷⁰*jako Zakon gwałcić śmiecie* (starop.) — tzn. jak śmiecie naruszać prawo religijne. [przypis edytorski]

⁴⁷¹*po coście go (...) kładli* (starop.) — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika; inaczej: po co go kładliście. [przypis edytorski]

⁴⁷²*meszkita* (starop.) — meczet. [przypis edytorski]

⁴⁷³*Nie godzi się nam mieć swoich bałwanów* — w mahometanizmie niedozwolone jest sporządzanie i umieszczanie w świątyni wizerunków boga, proroka i in. postaci; zdołnictwo w meczetach wykorzystuje głównie motywy roślinne i geometryczne. [przypis edytorski]

⁴⁷⁴*tem więcej* (starop.) — tu w znaczeniu: tym bardziej. [przypis edytorski]

⁴⁷⁵*Machomet* — dziś popr.: Mahomet. [przypis edytorski]

⁴⁷⁶*niechcąc* (starop.) — dziś popr.: nie chcąc. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷*w świątynie* (starop. forma) — dziś Msc.lp r.ż.: w świątyni. [przypis edytorski]

⁴⁷⁸*jemi* (starop. forma) — nimi; starsza forma N. Im od: *ji, ja, je* [czyli: on, ona, ono; tu: nimi; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁹*lubo* (starop.) — choć, chociaż. [przypis edytorski]

Lecz trudno było nieludzkie⁴⁸⁰ się z gością⁴⁸¹
Obyść⁴⁸² y owych dwoyga ludzi bronić.
«Daruię ich — pry⁴⁸³ — zdrowiem⁴⁸⁴ y wolnością
Y chcę ich na twą przyczynę⁴⁸⁵ ochronić.
Lubo to dekret, lubo łaska — krzywi,
Albo nie krzywi: niech zostaną żywi».

53.

Rozwiązano ich. Wprawdzie Olindowy
Los był szczęśliwy y mało słychany⁴⁸⁶,
Bo miłość w sercu twardey białęgłowy
Miłością wzbudził y z nagłej odmiany:
Od ognia na ślub oblubieniec nowy
Idzie, od swoiey miłej miłowany,
Która pozwala, aby z nią żył wiecznie,
Kiedy y umrzeć chciał z nią tak statecznie⁴⁸⁷.

54.

Ale dzielności takiej król ostrożny
Nie dufał y miał tego swą przyczynę,
Zaczem, iako chciał tyran niepobożny,
Opuścili swą miłą Palestynę.
Iednych precz z państwa wyganiał niezbożny,
Drugich odsyłał aż na ukrainę⁴⁸⁸.
O iako ciężko było małe syny
Porzucać oycom — y miłe rodziny.

55.

A czyniąc dosyć przedsięwziętey radzie,
Dorośle tylko y młódź urodziwą
Wygnał, a dzieci (iakoby w zakładzie),
Y płeć niewieścią zostawił lękliwą.
Siła⁴⁸⁹ ich, myśląc o nowey osadzie,
Błądzili różnie⁴⁹⁰, siła, pomsty chciwą
Myśl w sobie mając, do naszych iechali⁴⁹¹,
Y z Goffredem się w Emaus potkali⁴⁹².

56.

Emaus miasto tak daleko kładą
Od Ieruzalem: kiedy wyjeżdżają
Ze wschodem słońca — choć nie spieśnie⁴⁹³ iadą —

⁴⁸⁰nieludzkie (starop. forma) — [przysłówek:] nieludzko. [przypis redakcyjny]

⁴⁸¹z gością (starop.) — dziś popr. forma N.lp: z gościem. [przypis edytorski]

⁴⁸²obyść się [z kim] (starop.) — obejść się [z kim]; potraktować [kogo]. [przypis edytorski]

⁴⁸³pry (starop.) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁴⁸⁴zdrowie (starop.) — tu: życie. [przypis edytorski]

⁴⁸⁵na twą przyczynę (starop.) — zamiast: za twoją przyczyną; konstrukcja podobna jak w wyrażeniach: na twój rozkaz, na twój wniosek, na twoją prośbę. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁶słuchany (starop.) — słyszany; mało słuchany: niesłuchany, rzadko spotykany. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷statecznie (starop.) — tu: stanowczo, nieugięcie. [przypis edytorski]

⁴⁸⁸ukraina (starop.) — pogranicze, kresy państwa. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁹siła (starop.) — dużo, mnóstwo. [przypis edytorski]

⁴⁹⁰różnie (starop.) — [tu:] w różne strony. [przypis redakcyjny]

⁴⁹¹Siła ich (...) bładzili (...) siła, (...) iechali (starop. forma) — zamiast: siła ich błądziło, siła jechało; czyli: wielu błądziło, jechało: łacińska *constructio ad sensum*, np. *multitudo fuerunt*. [przypis redakcyjny]

⁴⁹²potkać się (starop.) — spotkać się. [przypis edytorski]

⁴⁹³nie spieśnie (starop.) — niespiesznie. [przypis edytorski]

Gdy biie dziewięć, właśnie przyjeżdżają.
Naszy⁴⁹⁴ się cieszą, że swych nie odiadą,
Wszyscy się kwapią⁴⁹⁵, wszyscy pospieszają,
Ale południe iż już było blisko,
Kazał tam Goffred obrać stanowisko.

57.

Zaczem namioty świetne rozbiiali,
A wieczór też już prawie następował,
Kiedy dwaj iacyś w obóz przyiachali⁴⁹⁶;
Że cudzoziemcy — strój sam pokazował⁴⁹⁷,
Że przyiaźń niosą — tak się domyślali,
Tak sobie o nich każdy obiecał.
Króla z Egiptu byli to posłowie,
Wprzód szły osoby, a pozad⁴⁹⁸ giermkowie.

58.

Ten, co wprzód idzie, Aletem⁴⁹⁹ go zową:
Z barzo⁵⁰⁰ podłego⁵⁰¹ oycy urodzony,
Ale dowcipem⁵⁰² y słodką wymową
Urósł u dworu y był podwyższony;
Co chciał, to wszystko przewiódł swoją głową,
Chytry, obrotny, fortelny, ćwiczony.
A tak potwarzy swoje udać umiał,
Że drugi skargę za chwałę rozumiał⁵⁰³.

59.

Drugi był Argant⁵⁰⁴, Argant urodziwy,
Który w dalekich Cyrkasiech⁵⁰⁵ się rodził;
Ten z cudzoziemca (patrzcie iakie dziwy)
W Egypcie równo z satrapami chodził.
Wściekły, okrutny, hardy, niecierpliwy,
Uporny y co z nikim się nie zgodził,
Bogu samemu ledwieby co złożył⁵⁰⁶,
A wszystkę⁵⁰⁷ słusność w szabli swey położył.

60.

A skoro przystęp uprosili sobie,
Posłano po nich przedniejsze dworzany.
Goffred w ubierze⁵⁰⁸ prostym w oney dobie⁵⁰⁹,

⁴⁹⁴naszy (starop. forma) — dziś M.Im: nasi. [przypis edytorski]

⁴⁹⁵kwapić (starop.) — pośpieszać; przyspieszać; iść szybko. [przypis edytorski]

⁴⁹⁶przyjachac (starop. forma) — dziś: przyjechać. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷pokazowac (starop. forma) — pokazywać. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸pozad (starop.) — z tyłu. [przypis edytorski]

⁴⁹⁹Alet — poseł egipski. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁰barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

⁵⁰¹podły (starop.) — niskiego stanu. [przypis redakcyjny]

⁵⁰²dowcip (starop.) — inteligencja, spryt. [przypis edytorski]

⁵⁰³rozumieć (starop.) — tu: pojmować; przyjmować. [przypis edytorski]

⁵⁰⁴Argant — poseł egipski, bohater saraceński. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁵Cyrkasy — kraina Czerkiesów na Kaukazie. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁶złożyć (starop.) — [tu:] ustąpić, spuścić. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁷wszystkę (starop. forma) — wszystką; całą. [przypis edytorski]

⁵⁰⁸w ubierze (starop. forma) — zamiast [Msc.lp]: w ubiorze; stara forma, podobnie: *żenie* zamiast: *żonie*, pieśń VII zwr. 11; *ścienie* zamiast: *ścianie*, pieśń III zwr. 51. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁹w onej dobie (starop.) — w tym czasie. [przypis edytorski]

Na niskim stołku siedział między pany,
Lecz wielką dzielność znać było w osobie,
Choć nisko siedział, choć nie był ubrany.
Argant się hardy — wszedłszy⁵¹⁰ — nie uklonił,
Tylko co⁵¹¹ trochę na dół głowy skłonił.

61.

Ale wzrok Alet na dół obróciwszy,
Do samej prawie ziemi schylił głowę,
Y rękę prawą na piersi włożywszy,
Nisko bił czołem, niżli⁵¹² począł mowę.
Potym⁵¹³ łagodne usta otworzywszy,
Wypuścił słodsza niżli miód wymowę.
A niemal wszystko naszym⁵¹⁴ rozumieli,
Bo po syryjsku⁵¹⁵ już nieźle umieli.

62.

«O ieden tylko godny należony⁵¹⁶
Bohatyrami władać tak mężnemi,
Twoje są dzieła: dostane korony
Y możne państwa, z tryumphy wielkiemi.
Dźwięk twojej sławy niezastanowiony⁵¹⁷,
Między słupami Herkulesowemi⁵¹⁸
Nie został, ale y my o niej wiemy
Y o twem męstwem w Egypcie słyszemy.

63.

Między tak wielką⁵¹⁹ nie naydzie żadnego,
Coby się twoim dziełom nie dziwował;
Te w podziwieniu u pana moiego
Nie tylko były, lecz się z nich radował.
Twych spraw słucha rad, a co u drugiego
Jest w nienawiści, to on umiłował.
A iż nie może wiarą, więc przymierzem
Chce z tobą związku y z twoim żołnierzem.

64.

Y z tem posłani do ciebie iedziemy,
Toż mu radziła jego mądra rada.
Stateczną⁵²⁰ przyjaźń od niego niesiemy,

⁵¹⁰*wszedłszy* (starop. forma) — dziś popr.: *wszedłszy*. [przypis edytorski]

⁵¹¹*tylko co* (starop.) — mało, o mało że. [przypis redakcyjny]

⁵¹²*niżli* a. *niźli* (starop.) — tu: *zanim*. [przypis edytorski]

⁵¹³*potym* (starop.) — dziś: *potem*. [przypis edytorski]

⁵¹⁴*naszy* (starop. forma) — dziś M.lm: *nasi*. [przypis edytorski]

⁵¹⁵*po syryjsku* — po syryjsku; tzn. zapewne po arabsku, ponieważ wschodnioaramejski, którego używano w starożytnej Syrii, zanikł około VIII w. n.e. po najeździe Arabów na Syrię. [przypis edytorski]

⁵¹⁶*należony* (starop.) — *znaleziony*. [przypis edytorski]

⁵¹⁷*niezastanowiony* (starop.) — *niepowstrzymany*. [przypis edytorski]

⁵¹⁸*słupy Herkulesa* a. *słupy Alcidy* — heros Herakles (w mit. rzym. Herkules), wnuk Alceusza (Alkajosa, stąd przydomek herosa Alcyd a. Alkides), podczas wyprawy po woły Gerionesa wbił dwa słupy, jeden po stronie europejskiej, Kalpe, drugi w Afryce, Abila, nad cieśniną (zw. Gibraltarską), która miała być jego dziełem. [przypis edytorski]

⁵¹⁹*między tak wielką* (starop. forma) — zamiast: *między tak wieloma*; forma rzeczownikowa nieużywanego przymiotnika: *wiel, wiela, wielo*. [przypis redakcyjny]

⁵²⁰*Stateczną przyjaźń (...) niesiemy* (starop.) — inaczej: *niesiemy ci stateczną przyjaźń*; *stateczny* (starop.): *stały, niewzruszony*. [przypis edytorski]

Milszy mu z tobą pokóy niżli zwada.
A iż usłyszał — iako to widziemy⁵²¹ —
Że wygnać z państwa chcesz iego sąsiada,
Chciał, abyć się to od niego odniosło
Pierwey, niżby co złego ztąd⁵²² urosło.

65.

Jeśli chcesz na tem, coś dotąd wziął woyną,
Przestać y rzeczy mieć uspokojone
A Palestynę zachować spokojną
Y kraie, które wziął pod swą obronę —
Chceć ubespieczyć⁵²³ swoją ręką zbroyną
Państwo, do końca niepostanowione⁵²⁴.
A kiedy się dway tak wielcy panowie
Złączycie — siedli⁵²⁵ Turcy i Persowie.

66.

Wieleś uczynił za tak małe czasy⁵²⁶,
Czego nie zniosą⁵²⁷ nigdy lata biegle⁵²⁸;
Świadczą przebyte złe drogi y lasy,
Dobyte miasta y woyska poległe.
Na co nie tylko zdumieli się naszy⁵²⁹,
Ale y kraie daleko odległe.
Państwać przyczynić ponno łatwie⁵³⁰ sprostać,
Ale nie możesz więtszy⁵³¹ sławy dostać.

67.

Przyszła twa sława do kresu słusznego,
Przeto wątpliwey wojny strzeż się wszędzie,
Bo ieśli wygrasz — granic państwa twego
Pomkniesz⁵³², lecz sławy nic ci nie przybędzie.
A ieśli zaś co przydzie przeciwnego,
Hańba y strata pewna z tego będzie.
Kłaść na niepewne — pewne (rzekę śmieie)
Głupstwo iest wielkie: y na trochę — wiele.

68.

Ale podobno fortuna życzliwa,
Którać się dotąd łaskawie stawiała,
Więc y ta — która w wielkich sercach bywa
Y z przyrodzenia w nie się wkorzeniła —
Myśl władze wielkiey y szerokiey chciwa
Tak cię do wojny chętnem uczyniła,

⁵²¹widziemy (starop. forma) — dziś popr.: widzimy. [przypis edytorski]

⁵²²ztąd (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): stąd. [przypis edytorski]

⁵²³chceć ubespieczyć (starop.) — chce ci ubezpieczyć. [przypis edytorski]

⁵²⁴postanowić (starop.) — ustalić; państwo do końca niepostanowione: [państwo nie do końca ustalone, ustanowione; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁵²⁵siedli (starop.) — [tu:] przepadli, zginęli. [przypis redakcyjny]

⁵²⁶za tak małe czasy (starop.) — w tak krótkim czasie. [przypis edytorski]

⁵²⁷znieść (starop.) — zniszczyć. [przypis redakcyjny]

⁵²⁸biegle [lata] (starop.) — bieżące. [przypis redakcyjny]

⁵²⁹naszy (starop. forma) — dziś M.lm: nasi. [przypis edytorski]

⁵³⁰łatwie (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

⁵³¹więtszy (starop. forma) — większy. [przypis edytorski]

⁵³²pomknąć (starop.) — poprowadzić dalej, rozszerzyć. [przypis edytorski]

Że barziew⁵³³ pragniesz wątpliwego boiu,
A niżli⁵³⁴ drugi pewnego pokoju.

69.

Będąc powiadać, abyś się gotował
Iść za pogodą, którąc sam Bóg daie,
A żebyś szable swej nie odpasował⁵³⁵.
Którać się dotąd szczęśliwie nadaie,
Ażbyś Azyą do końca zwoiował,
Y ażbyś wiarę y dawne zwyczaie
Z niey wykorzenił — piękne to są mowy,
Zkąd⁵³⁶ potem roście⁵³⁷ upadek gotowy.

70.

Ale ieśli się rozumu poradzisz,
A zbytńia dufność wzrokuć⁵³⁸ nie odbierze,
Y ze wszytkiemi zaraz⁵³⁹ się powadzisz⁵⁴⁰ —
Wierźze⁵⁴¹ mi, żeć się na wielkie złe bierze.
Więc y na szczęściu niesłusznie się sadzisz⁵⁴²,
Bo to nie stoi nigdy w iedney mierze;
Y ci, co nazbyt w górę wylataią,
Szwankuią radzi y na dół spadaią.

71.

Powiedz mi, ieśli będzie przeciw tobie
Egipt y w złoto możny, y w lud mężny,
A Turczyn y Pers w teyże właśnie dobie,
Y syn Kassanów⁵⁴³ ruszy się potężny —
Sam przeciw wielom, iako poczniesz sobie,
Słaby (y że tak rzekę) niedołączny?
Czy na posiłki cesarza greckiego
Spuścić się, z tobą, chcesz — zprzymierzonego⁵⁴⁴?

72.

Cóż? azaś⁵⁴⁵ greckiey wiary nieświadomy?
Z postępku tylko miarkuy ią iednego:
O iako często ten naród łakomy,
Zły, chytry, pragnął zginienia waszego!
Pomnisz to dobrze y dobrześ wiadomy⁵⁴⁶,

⁵³³barziej (starop. forma) — dziś popr.: bardziej. [przypis edytorski]

⁵³⁴a niżli (starop.) — aniżeli; niż. [przypis edytorski]

⁵³⁵odpasował (starop.) — odpasać; odłączyć od pasa. [przypis edytorski]

⁵³⁶zkąd (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): skąd. [przypis edytorski]

⁵³⁷roście (starop. forma) — dziś popr. 3. os. lp: rośnie. [przypis edytorski]

⁵³⁸wzrokuć nie odbierze (starop.) — skrót od: nie odbierze ci wzroku. [przypis edytorski]

⁵³⁹zaraz (starop.) — naraz, [nagle]. [przypis redakcyjny]

⁵⁴⁰powadzić się (starop.) — pokłócić się. [przypis edytorski]

⁵⁴¹wierźze (starop.) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -że. [przypis edytorski]

⁵⁴²sadzić się na czym (starop.) — polegać na czym, dufać w co. [przypis redakcyjny]

⁵⁴³Kassan — król Antiochii, ojciec Erminii; [syn Kassanów: syn Kassanowy, syn Kassana; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁵⁴⁴zprzymierzony (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): sprzymierzony. [przypis edytorski]

⁵⁴⁵azaś (starop.) — czyś; czy jesteś. [przypis edytorski]

⁵⁴⁶dobrześ wiadomy (starop. konstrukcja) — inaczej: dobrze jesteś wiadomy; dobrze wiesz. [przypis edytorski]

Iakoć niechciał⁵⁴⁷ dać prześcia⁵⁴⁸ bezpiecznego⁵⁴⁹,
Bronił ci drogi y chciał cię hamować,
A teraz ci ma krew swoją darować?

73.

Lecz ufasz ponno⁵⁵⁰ żołnierzowi twemu
Y masz nadzieję w rotmistrzach ćwiczonych?
A żeś to kilku skukłał⁵⁵¹ po jednym —
Masz zwalczyć współ wszystkich ziednoczonych?
Choć siła⁵⁵² woysku ubyło twoiemu,
Choć masz rot wiele niewczasem⁵⁵³ zmniejszonych
Y długą wojną — choć razem Turkowie
Uderzą na cię, Egipt y Persowie.

74.

Ale niech będzie, iakoś uprządl w głowie:
Żeć żaden w polu równy bydź⁵⁵⁴ nie może;
Niech taki wyrok uczynią bogowie,
Iaki chcesz — przedsię⁵⁵⁵ małoć to pomoże.
Bo (iedno⁵⁵⁶ mieysce day prawdziwey mowie)
Głód cię zwoiuię, głód cię pewnie zmoże:
Ten — kiedy przypnie⁵⁵⁷, wiesz dobrze, co broi,
Żadnych się kopiy y mieczów nie boi.

75.

Przedtem, niżliście z woyskiem nastąpili,
Zboża z pól do miast obronnych zwieziono,
Miasta żywnością tylko opatrzyli,
Wsi w okolicy wszystkie⁵⁵⁸ popalono,
Iakoż się — pytam — będziecie żywili,
Kiedy wszytek kray w około ogłodzono?
Ale swey morskiej ufacie armacie,
Takli⁵⁵⁹ to z lekkich żywot⁵⁶⁰ wiatrów macie?

76.

Podobno ony⁵⁶¹ na twe roskazanie
Póydą, gdzie każesz — y morze gniewliwe,
Głuche na prósy y na narzekanie,
Będzieć posłuszne y będzieć życzliwe.

⁵⁴⁷*niechciał* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chciał; *iakoć niechciał*: jak nie chciał ci [dać przejścia itd.].
[przypis edytorski]

⁵⁴⁸*przeście* (starop.) — przejście. [przypis edytorski]

⁵⁴⁹*bezpieczny* (starop. forma) — dziś popr.: bezpieczny. [przypis edytorski]

⁵⁵⁰*ponno* a. *pono* (starop.) — ponoć; podobno. [przypis edytorski]

⁵⁵¹*skukłać* (starop.) — pobić, pogromić, [rozgromić]. [przypis redakcyjny]

⁵⁵²*siła* (starop.) — dużo, mnóstwo. [przypis edytorski]

⁵⁵³*niewczas* (starop.) — niewygodą; *rot wiele niewczasem zmniejszonych*: rot [oddziałów wojsk] wiele pomniejszonych z powodu niewygód. [przypis edytorski]

⁵⁵⁴*bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

⁵⁵⁵*przedsię* (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

⁵⁵⁶*jedno* (starop.) — tylko. [przypis edytorski]

⁵⁵⁷*przypnieć* (starop.) — dokuczyć; [por.] *głód przypnie*. [przypis redakcyjny]

⁵⁵⁸*wszystkie* (starop. forma) — wszystkie. [przypis edytorski]

⁵⁵⁹*uakli to (...) żywot (...) macie* (starop.) — konstrukcja z partykulą -li; znaczenie: czy taki żywot macie.

[przypis edytorski]

⁵⁶⁰*żywot* (starop.) — [tu:] żywność, utrzymanie. [przypis redakcyjny]

⁵⁶¹*ony* (starop. forma) — te, one [okrety]. [przypis edytorski]

Cóż? aza⁵⁶² Turczyn, Pers, Egipt — Hetmanie!
Złączywszy na cię siły przyjaźliwe⁵⁶³,
Nie mogą wysłać na morze okrętów,
Przeciwko tobie, dla potężnych wstrętów⁵⁶⁴?

77.

Dwa razy⁵⁶⁵ nas potrzeba porazić,
Y tu na ziemi, y ówdzie na wodzie;
Jeśli raz przegrasz, pierwszą sławę skazić,
Y hańbę przydać musiałbyś ku szkodzie.
Gdzieby⁵⁶⁶ nam przyszło twych na morzu zrazić,
Lud twój na ziemi zginąłby o głodzie.
A ieślibyście polem⁵⁶⁷ zaś przegrali,
Tamci na morzu małoby wskórali.

78.

Przeto ieśli w twych rzeczach tak wątpliwych,
Gardzisz przyjaźnią króla tak wielkiego —
O twych przymiotach wszyscy osobliwych,
Mniej trzymać będą z postępuku takiego.
Uymi⁵⁶⁸, radzimy, myśli woyny chciwych,
A do pokoju nakłoń się świętego,
Niech wżdy co wytchnie Azya po wojnie,
A ty coś dostał, trzymaj to spokojnie.

79.

Y ciebie, mądra rado, dzielna młodzi,
Któraś się na tę wojnę z nim udała,
Niech tak omylne szczęście nie uwodzi,
Abyś chcąc nowych woien szukać miała,
Lecz — iako żeglarz czyni swojei łodzi —
Do bezpiecznego⁵⁶⁹ portu doiechała,
Iużbyście słusznie mieli żagle zbierać,
A więcej na złe morze nie nacierać».

80.

Tu przestał Alet, a mężni żołnierze
Cicho się sami z sobą zszepetywali,
A że się pokóy y ono przymierze
Wszystkim nie zdało — twarzą znać dawali.
Groffred poyżrzawszy⁵⁷⁰ na swoje rycerze,
Co w koło stali y tego czekali,
Iaką odprawę mieli mieć posłowie,
Tak Aletowey odpowiedział mowie:

⁵⁶²*aza* (starop.) — czy, czyż, alboż; może. [przypis edytorski]

⁵⁶³*przyjaźliwe* (starop.) — przyjazne; tu: sprzymierzone. [przypis edytorski]

⁵⁶⁴*wstręt* (starop.) — odpór, przeszkoda. [przypis redakcyjny]

⁵⁶⁵*dwa razy* (starop.) — konstrukcja z partykułą -ci (skróconą do -ć) i ruchomą końcówką trybu przypuszczającego; znaczenie: trzeba by [ci] nas dwa razy porazić [dwa razy pokonać]. [przypis edytorski]

⁵⁶⁶*gdzieby* (starop.) — tu: gdyby. [przypis edytorski]

⁵⁶⁷*przegrać polem* (starop.) — [przegrać] w polu. [przypis redakcyjny]

⁵⁶⁸*ujmi* (starop. forma) — dziś popr. forma 2.os.lp trybu rozkazującego: ujmij. [przypis edytorski]

⁵⁶⁹*bezpieczny* (starop. forma) — dziś popr.: bezpieczny. [przypis edytorski]

⁵⁷⁰*pojżrzawszy* (starop.) — spojrzawszy. [przypis edytorski]

81.

«Raz dosyć gładko, drugi raz groźbami
Poselstwo swego pana sprawuiecie;
Jeśli nas chwali y w przyiaźni z nami
Chce mieszkać — za to mu podziękuiecie.
A że grozicie iakiemiś spiskami⁵⁷¹,
W które y inszych do siebie wziąć chcecie,
Abyście wszyscy przeciwko nam byli,
Y wszyscy razem na nas uderzyli —

82.

Tak macie wiedzieć: cokolwiek na ziemi
Y na morzuśmy dotąd ucierpieli,
Wszystko dla tego, abyśmy, z Pańskimi
Mury, Grób Ięgo święty wolny mieli.
Więc y lud wierny szablami naszemi
Z ciężkiej niewoley wyjąbychmy⁵⁷² chcieli,
Natośmy⁵⁷³ miłe domy opuścili,
Natośmy żywot y wszystko ważyli.

83.

To przedsięwzięcie y ten umysł⁵⁷⁴ stały
Nie żadna chciwość świecka w nas sprawiła,
Ty sam tę iędzę, Panie wieczney chwały,
Wykorzeń z serca, ieśliby w kim była.
Boday w nas takie myśli nie powstały!
Sama to ręka boska uczyniła,
Ta, kiedy zechce, twarde serce ruszy,
Ta skamieniałe piersi łatwie⁵⁷⁵ kruszy.

84.

Ta nas od przygód różnych zachowuie,
Ta z niebezpieczeństw⁵⁷⁶ wszelakich wywodzi⁵⁷⁷,
Znóy latu, zimie mrozy odeymuie,
Błaga⁵⁷⁸ y wiatry, y morskie powodzi,
Góry nam równa, drogi naprawuie⁵⁷⁹,
Żadna moc ludzka przez nią nam nie szkodzi,
Tąśmy⁵⁸⁰ mocnych miast i zamków dobyli,
Tąśmy potężne woyska porazili.

85.

Ta nam nadzieie⁵⁸¹, ta nam y śmiałości
Dodaie, a nie żadne nasze siły:

⁵⁷¹*spisek* (starop.) — warunek pokoju, układ, przymierze. [przypis redakcyjny]

⁵⁷²*wyjąbychmy chcieli* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: bychmy chcieli wyjąć; dziś: chcielibyśmy wyjąć [tj. wyswobodzić]. [przypis edytorski]

⁵⁷³*natośmy (...) opuścili [domy]* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: na to [dlatego, po to] opuściliśmy. [przypis edytorski]

⁵⁷⁴*umysł* (starop.) — tu: zamysł. [przypis edytorski]

⁵⁷⁵*łatwie* (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

⁵⁷⁶*niebezpieczeństwo* (starop. forma ort.) — niebezpieczeństwo. [przypis edytorski]

⁵⁷⁷*wywodzić* (starop.) — tu: wyprowadzać (por. *wieść*: prowadzić). [przypis edytorski]

⁵⁷⁸*blagać kogo* (starop.) — tu: przebłagać kogo a. co. [przypis edytorski]

⁵⁷⁹*naprawuje* (starop. forma) — dziś popr. forma 3.os.lp: naprawia. [przypis edytorski]

⁵⁸⁰*taśmy (...) dobyli [miast i zamków]* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: tą dobyliśmy (tą, tzn. boską ręką, patrz wyżej, strofa 83 pieśni II). [przypis edytorski]

⁵⁸¹*nadzieje* (starop. forma) — dziś popr. forma D.lp r.ż.: nadziei. [przypis edytorski]

W armacie⁵⁸² żadney nie mamy dufności,
Greckie posiłki małoby sprawiły.
Byleśmy byli w Iego opatrności —
By⁵⁸³ się naywiętsze⁵⁸⁴ woyska zgromadziły
Na naszę⁵⁸⁵ zgubę — namniey⁵⁸⁶ się nie boiem,
Kiedy pod Iego mocną ręką stojem.

86.

Lecz, ieśliby nas chciał za nasze złości
Skarać y z swoiey wypuścić obrony —
Któżby z nas nie rad tam położył kości,
Gdzie Bóg y Pan nasz leży pogrzebiony?
Pomrzemy radzi w takiej stateczności,
Szczęśliwszy⁵⁸⁷ niżli żywi, z każdej strony.
Ale śmierć nasza będzie sławna wszędzie,
Azya się z niey pewnie śmiać nie będzie.

87.

Prawda, że sobie pokoiu życzymy
Z królem egypskim y przyimem go radzi,
Y z nim się pewnie radzi ziednoczemy,
Ieśli się z nami umyślnie nie zwadzi.
Ale, ieśli nic nie ma — iako wiemy —
Do Palestyny, a cóż mu to wadzi,
Że przeciw inszym woynę podniesiemy,
Kiedy z nim samym przyiaźń chować chcemy?»

88.

Barzo był oną mową Goffredową,
Iako pies wściekły, Argant urażony
Y nie krył się z tem, ale trzęsąc głową
Pomknął się daley na plac zapędzony.
«Nie będziem się — pry⁵⁸⁸ — więcey ścierać mową,
Krótko ia powiem, iako niećwiczony:
Kto niechce⁵⁸⁹ zgody, kto niechce pokoiu,
Niechay ma woynę, niech się ma do boiu^{590!}»

89.

Potem u szaty, którą miał na sobie,
U obu przodków⁵⁹¹ wziął obiedwie stronie⁵⁹²
Y podniószy⁵⁹³ ie wzgórc⁵⁹⁴ w oney dobie⁵⁹⁵,
(A twarz mu gniewem i pały skronie)

⁵⁸²*armata* (starop.) — tu: flota. [przypis edytorski]

⁵⁸³*by* (starop.) — tu: choćby. [przypis edytorski]

⁵⁸⁴*najwiętsze* (starop. forma) — największe. [przypis edytorski]

⁵⁸⁵*naszę* (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: naszą. [przypis edytorski]

⁵⁸⁶*namniej* (starop.) — najmniej. [przypis edytorski]

⁵⁸⁷*szczęśliwszy* (starop. forma) — tu: szczęśliwsi (M.lm). [przypis edytorski]

⁵⁸⁸*pry* (starop.) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁵⁸⁹*niechce* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chce. [przypis edytorski]

⁵⁹⁰*niech się ma do boju* (starop.) — niech się przygotowuje do boju (walki). [przypis edytorski]

⁵⁹¹*przodek* (starop.) — tu: przednia część (szaty). [przypis edytorski]

⁵⁹²*obiedwie stronie* (starop. forma) — liczba podwójna, dziś nieużywana, podobnie: *dwie koronie*, pieśń VIII
zwr. 15. [przypis redakcyjny]

⁵⁹³*podniószy* (starop. forma) — dziś popr.: podniósłszy. [przypis edytorski]

⁵⁹⁴*wzgórc* (starop. forma) — w górę; wzwyż. [przypis edytorski]

⁵⁹⁵*w oney dobie* (starop.) — w tym czasie. [przypis edytorski]

«Te upominki — prawi — niosę tobie:
W lewem masz pokóy, woynę w prawem łonie.
Obierzże⁵⁹⁶ sobie, na które pozwolisz,
A zaraz powiedz, co chcesz y co wolisz».

90.

Na postępek tak hardy Argantowy
Y tak zuchwały, wszyscy się gniewali
Y nie czekaiąc Goffredowey mowy,
Wszyscy, na woynę, głosem zawołali.
On szatę wytrząsł y rzekł temi słowy:
«Czegoście chcieli, toście otrzymali».
Zdało się — na te słowa wymówione —
Że Ianus⁵⁹⁷ wrota otworzył zamknięte⁵⁹⁸

91.

Y że z onego rzuconego łona,
Wypadł gniew wściekły y zwada krwie⁵⁹⁹ chciwa.
W oczy mu płomień kładła Tyzyphona⁶⁰⁰,
Y swą pochodnią Megera⁶⁰¹ złośliwa.
Taki był Nemrot⁶⁰², kiedy wieża ona⁶⁰³
Szła przezeń⁶⁰⁴ wzgórze⁶⁰⁵ y tak popędliwa
Twarz iego biała, kiedy ją budował,
Y z niey swą pychę niebu pokazywał⁶⁰⁶.

92.

Potem rzekł Goffred: «Powiedzcie królowi:
Kiedy niechciał⁶⁰⁷ żyć w swem państwie spokojnie,
Niech się nam stawi, albo ku Nilowi
My póydzim, tam się skosztuiem⁶⁰⁸ na woynie».
Przedsię⁶⁰⁹ się zdało cnemu Goffredowi,
Uczęstować ich y darować hoynie.
Hełm Aletowi dziwnie piękny dano,
Którego, wziąwszy Niceę⁶¹⁰, dostano⁶¹¹.

⁵⁹⁶obierzże (starop. forma) — konstrukcja z partykułą wzmocniającą -że; znaczenie: wybierz. [przypis edytorski]

⁵⁹⁷Janus (mit. rzym.) — bóg początków, opiekun drzwi, bram i mostów, patron umów, układów sojusznich; tradycyjnie przedstawiany z dwiema twarzami, z kluczami i laską, co symbolizować miało władzę nad ziemią i niebem, czy też przeszłością i przyszłością; bramy jego świątyni zamykano w czasie pokoju, a otwierano w czasie wojny. [przypis edytorski]

⁵⁹⁸zamknięty (starop. forma) — zamknięty. [przypis edytorski]

⁵⁹⁹krwie (starop. forma) — dziś: krwi; *krwie chciwa*: żądna krwi. [przypis edytorski]

⁶⁰⁰Tyzyfona (mit. gr.) — siostra Alekto i Megery, jedna z Eryni. [przypis redakcyjny]

⁶⁰¹Megera (mit. gr.) — jedna z Eryni, siostra Alekto i Tyzyfony. [przypis redakcyjny]

⁶⁰²Nemrot, Nemrod a. Nimrod — prawnuk Noego, sławny myśliwy i władca Mezopotamii; wg tradycji żydowskiej inicjator budowy miasta i wieży Babel. [przypis edytorski]

⁶⁰³wieża ona (starop. forma) — ta wieża, owa wieża; tu: wieża Babel. [przypis edytorski]

⁶⁰⁴szła przezeń wzgórze — tu: była przez niego wznoszona (budowana). [przypis edytorski]

⁶⁰⁵wzgórze (starop. forma) — w górę; wwyż. [przypis edytorski]

⁶⁰⁶pokazywać (starop. forma) — dziś popr.: pokazywać. [przypis edytorski]

⁶⁰⁷niechciał (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chciał. [przypis edytorski]

⁶⁰⁸skosztować (starop.) — tu: spróbować; wypróbować (zmierzyć) swoje siły. [przypis edytorski]

⁶⁰⁹przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

⁶¹⁰Nicea — stolica Bitynii. [przypis redakcyjny]

⁶¹¹hełm (...) którego, wziąwszy Niceę, dostano (starop.) — hełm zdobyty [jako trofeum] po wzięciu (tj.zdobyciu) Nicei. [przypis edytorski]

93.

Argantowi zaś szabla się dostała,
Wszystka⁶¹² perłami y złotem sadzona⁶¹³:
Robota się w niej drożey szacowała,
Bo barzo stucznie⁶¹⁴ była urobiona.
Z żelaza mu się barzicy podobała,
Y ztąd⁶¹⁵, że była dobrze wyostrzona.
Rzekł do Goffreda: «Nie długo⁶¹⁶ pokażę,
Iako sobie twój upominek ważę».

94.

Zatem uderzył czołem Aletowi:
«Ieszcze dziś nocą wyiechać — pry⁶¹⁷ — mogę
Ku Ieruzalem; ty ku Egiptowi
Iutro, skoro dzień, wyprawisz się w drogę.
Wszak tam na ten czas nic po mnie królowi.
Ty odnieś wszystko, ia tam nie pomogę.
Potrzebniejszym tu⁶¹⁸, gdzie słyszę o boiu,
A ty się pręcej⁶¹⁹ zeydziesz do pokoju».

95.

Nieprzyjacieli się zaraz z posła staie;
Lub⁶²⁰ źle, lub dobrze — nie słucha wywodów,
Nie myśli, nie dba, ieśli w tem zwyczaie,
Y prawo wszystkich urazi narodów.
Spiesznie⁶²¹ pojeżdża⁶²², ciemney nocy laie⁶²³,
Ierolimskich kwapiąc się do grodów⁶²⁴,
Srodze mu przykre namnieysze mieszkanie⁶²⁵,
Ale y Alet iuz się skarży na nie.

96.

Noc była cicha, wiatry ubłagane
Nie ruszały się y odpoczywały;
Zwierzęta wszystkie⁶²⁶ za dnia spracowane,
W iamacach y w lesiech⁶²⁷ sen odprawowały⁶²⁸;
Ptastwa złotemi pióry malowane,
Po swoich gniazdach sobie wytychały⁶²⁹,
Y pod cichego milczenia zasłoną
Trzymały pamięć we śnie utopioną.

⁶¹²wszystka (starop. forma) — wszystka, cała. [przypis edytorski]

⁶¹³sadzony (starop.) — tu: wysadzany (szlachetnymi kamieniami). [przypis edytorski]

⁶¹⁴stucznie a. sztucznie (starop.) — kunsztownie. [przypis edytorski]

⁶¹⁵ztąd (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): stąd. [przypis edytorski]

⁶¹⁶nie długo (starop. forma ort.) — dziś popr.: niedługo; wkrótce. [przypis edytorski]

⁶¹⁷pry (starop.) — skrót od: prawi; mów. [przypis edytorski]

⁶¹⁸potrzebniejszym tu (starop.) — skrót od: potrzebniejszy jestem tu. [przypis edytorski]

⁶¹⁹pręcej (starop. forma) — dziś: prędzej; szybciej. [przypis edytorski]

⁶²⁰lub (starop.) — tu: czy. [przypis edytorski]

⁶²¹spiesznie (starop. forma) — śpiesznie; z pośpiechem; szybko. [przypis edytorski]

⁶²²pojeżdża (starop. forma) — tu: jedzie. [przypis edytorski]

⁶²³laiać (starop.) — narzekać, skarżyć się, ubliżać, znieważać. [przypis edytorski]

⁶²⁴Ierolimskich kwapiąc się do grodów — przestawienie, zamiast: kwapiąc się do jerozolimskich grodów (porównaj pieśń I zwr. 2, zwr. 25 itp.). [przypis redakcyjny]

⁶²⁵mieszkanie (starop.) — tu: zwłoka, opóźnienie. [przypis edytorski]

⁶²⁶wszystkie (starop. forma) — wszystkie. [przypis edytorski]

⁶²⁷w lesiech (starop. forma) — dziś Msc.lm: w lasach. [przypis edytorski]

⁶²⁸odprawować (starop.) — odprawiać. [przypis edytorski]

⁶²⁹wytychać (starop.) — odpoczywać. [przypis edytorski]

97.

Ale y Goffred, y mniejszy⁶³⁰ wodzowie,
A zgoła wszyscy prawie nic nie spali,
A Ieruzalem tylko mając w głowie,
Ranego⁶³¹ świtu z ochotą czekali.
A kto wymówi, a kto to wypowie,
Iakoby radzi miasta doiechali?
Coraz iutrzenki złotey wyglądaią,
A leniwemu dniowi wszyscy laią.

Koniec pieśni wtórey.

PIEŚŃ TRZECIA

Argument

Pod Syon wojsko przyszło, które srodze
Klorynda, z ludźmi swoiemi, witała;
W Erminiey się płomienie niebodze
Zaymuią, skoro Tankreda uyrzżała⁶³²;
Lecz y on nie mniej zagrzał się, gdy w drodze
Klorynda mu twarz gładką ukazała;
Dudon zabity, swoi go chowaią,
Cieśle dla drzewa w lasy wysylaią.

I.

Iuż wiatrek⁶³³ cichy, wieiąc na świt rany⁶³⁴,
Znac dawał, że się iutrzenka ruszała,
Która, tym czasem⁶³⁵, w różą przeplatany
Wieniec swą złotą głowę ubierała.
Každy ochotnie, we zbroię ubrany,
Ruszał się, kiedy ogromna zabrzmiała
Trąba y w głośnie bębny uderzano.
Zaczem się woysku ruszyć roskazano⁶³⁶.

2.

Roztropny Hetman umie ich sprawować,
Słodkie wędzidło ochocie obiera:
Łatwiey szaloną Wisłę⁶³⁷ nakierować,
Kiedy swe wszystkie⁶³⁸ wody w kupę zbiera;
Łatwiey wiatr wstrącić⁶³⁹, łatwiey go hamować,
Gdy Krępak⁶⁴⁰ z lasów wysokich odziera.
Kto za kim iść ma w drodze — ukazuie,
Sam wszystkich w hufce dzieli y szykuie.

⁶³⁰mniejszy (starop.) — dziś M.Im: mniejsi, pomniejsi. [przypis edytorski]

⁶³¹rany (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

⁶³²ujrżec (starop. forma) — ujrzec. [przypis edytorski]

⁶³³wiatrek (starop. forma) — wiaterek. [przypis edytorski]

⁶³⁴rany (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

⁶³⁵tym czasem (starop. forma ort.) — dziś popr.: tymczasem. [przypis edytorski]

⁶³⁶roskazać (starop. forma ort.) — dziś popr.: rozkazać. [przypis edytorski]

⁶³⁷Łatwiej szaloną Wisłę nakierować (starop.) — w oryginale: *volubil' onda presso Caridi*. [przypis redakcyjny]

⁶³⁸wszystkie (starop. forma) — wszystkie. [przypis edytorski]

⁶³⁹wstrącić co (starop. forma) — dać wstręt; dać odpór; przeciwstawić się czemu. [przypis edytorski]

⁶⁴⁰Krępak — góra w Tatrach; w oryginale: *Appenino*. [przypis redakcyjny]

3.

Tak spiesznie iadą, że się im tak zdało,
Iakoby sobie skrzydła przyprowili;
Iuż się też słońce do południa miało,
W której więc bywa naygorętszey chwili,
Kiedy się Świąte Miasto pokazało,
Mało co⁶⁴¹ daley, niżli w równey mili.
Wszyscy wesołe krzyki wypuszczaią,
A Ieruzalem požądne⁶⁴² witaia.

4.

Tak pospolicie żeglarze bywali,
Którzy czas długi, przez morskie bałwany,
Pod cudzem niebem, tam y sam⁶⁴³, pływali
Przez różne wiatrów szalonych odmiany —
Kiedy nakoniec⁶⁴⁴, nędzni, oglądali
Miłą oyczyznę y dom požądany,
Wzajem go sobie palcem ukazuią,
Y przeszłych więcey niewczasów⁶⁴⁵ nie czuią.

5.

Kiedy się tak w nich serdeczna krzewiła
Radość y szczęścia dalszego otucha,
Po niey w nabożne myśli nastąpiła
— Pełna pokory Bogu miley — skrucha.
A bez wątpienia sama to sprawiła
Łaska Świątego w twarych serca Ducha:
Nie śmie wzrok śmieie patrzyć⁶⁴⁶ upłakany⁶⁴⁷,
Tam, kędy⁶⁴⁸ odniósł Bóg śmiertelne rany.

6.

Ciche wzdychanie, słowa przerywane,
Łzy a łkanie⁶⁴⁹ tylko słyszeć⁶⁵⁰ było;
Iako więc czynią, którzy zfrasowane⁶⁵¹
Serca swe maią — y zaraz im miło.
Taki dźwięk czynią lasy rozdymane
Od⁶⁵² wolnych wiatrów y kiedy ruszyło
Z nienagła⁶⁵³ morze ciche wałów⁶⁵⁴ słonych,
O skalę albo o brzeg odtrąconych.

⁶⁴¹*mało co* (starop.) — niewiele. [przypis edytorski]

⁶⁴²*požadny* (starop.) — požądany, upragniony. [przypis redakcyjny]

⁶⁴³*tam i sam* (starop.) — tu i tam; tu i ówdzie. [przypis edytorski]

⁶⁴⁴*nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec. [przypis edytorski]

⁶⁴⁵*niewczas* (starop.) — niewygoda, trud. [przypis edytorski]

⁶⁴⁶*patrzyć* (starop. forma) — patrzeć. [przypis edytorski]

⁶⁴⁷*upłakany [wzrok]* (starop.) — tu: zażawione od płaczu oczy. [przypis edytorski]

⁶⁴⁸*kędy* (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

⁶⁴⁹*łkanie* (starop.) — łkanie. [przypis redakcyjny]

⁶⁵⁰*słyszeć było* (starop.) — było słyhać. [przypis edytorski]

⁶⁵¹*zfrasowane* (starop. forma) — dziś popr.: zafrasowane. [przypis edytorski]

⁶⁵²*rozdymane od wolnych wiatrów* (starop.) — rozdymane [rozmuchiwane] przez wolne [tj. swobodnie wiejące] wiatry. [przypis edytorski]

⁶⁵³*z nienagła* (starop.) — powoli, stopniowo; por. z *nagła*: nagle. [przypis edytorski]

⁶⁵⁴*wały* (starop.) — tu: fale. [przypis edytorski]

7.

Pierwszy wodzowie idą nogą bosą,
 Co widząc drudzy, także też czynili;
 Y kit, y pierza u czapek nie niosą,
 Iedwab y świetne stroie porzucili.
 O odpuszczenie grzechów Boga proszą,
 Serca y myśli górne poniżyli,
 A ieśli z płaczu które słowo gwałtem
 Mógą przemówić — mówią takim kształtem⁶⁵⁵:

8.

«Tuś na tem mieyscu raczył, Wieczny Panie,
 Krew swą przelewać, tuś raczył omdlewać,
 A ia, o grzeszny, teraz patrząc na nie
 Niegodnem okiem, nie mam łez wylewać?
 O wielka złości, o zapamiętanie!
 Czegóż się więcey po tobie spodziewać,
 Kamienne serce, ieśli się nie ruszysz,
 Ieśli się teraz od żalu nie kruszysz?»

9.

Na ten czas w mieście, co z naywyższej wieże⁶⁵⁶,
 Co wszystkie strony z góry odkrywała,
 Ieden kurzawy z daleka postrzeże,
 Która się, iako chmura iaka, zdała;
 Właśnie tak, gdy się na deszcz wielki bierze,
 Błyskawica się po niey przebiegała.
 Lecz blask, który z zbróy świetnych wyskakował⁶⁵⁷,
 Konie y ludzie⁶⁵⁸ potem ukazował⁶⁵⁹.

10.

Ten pocznie wołać: «O iaki z kurzawy,
 O iaki z prochu obłok widzę z góry!
 Iako naypręcey⁶⁶⁰ mieycie się do sprawy⁶⁶¹,
 Straży zawodźcie, opatruycie mury,
 Iuż teraz inszey nie trzeba zabawy;
 Podnoście wałów, zaprawuycie dziury,
 Patrzcie, jaki tam proch idzie do nieba,
 Nieprzyjaciel to, do zbróy się mieć trzeba⁶⁶²!»

II.

Niespodziewaną wszyscy zięci⁶⁶³ trwogą,
 Lękliwa biała płeć⁶⁶⁴, ludzie podeszli⁶⁶⁵,
 Bogom oddając oyczyznę ubogą,

⁶⁵⁵ *takim kształtem* (starop.) — w taki sposób. [przypis edytorski]

⁶⁵⁶ *z wieże* (starop.) — dziś popr. forma D.lp r.ż.: z wieży. [przypis edytorski]

⁶⁵⁷ *wyskakował* (starop. forma) — wyskakiwał. [przypis edytorski]

⁶⁵⁸ *ludzie (...) ukazował* (starop. forma) — ukazywał ludzi. [przypis edytorski]

⁶⁵⁹ *ukazować* (starop. forma) — ukazywać. [przypis edytorski]

⁶⁶⁰ *naypręcey* a. *najprędzej* (starop. forma) — najprędzej; *iako naypręcey*: jak najprędzej, jak najszybciej. [przypis edytorski]

⁶⁶¹ *mieć się do sprawy* (starop.) — szykujcie się [gotujcie się] do sprawy [tj. tu: do walki]. [przypis edytorski]

⁶⁶² *mieć się trzeba do czego* (starop.) — trzeba się skierować ku czemuś, sięgnąć po coś itp. [przypis edytorski]

⁶⁶³ *zjęty* (starop.) — zdjęty; przejęty. [przypis edytorski]

⁶⁶⁴ *biała płeć* (starop.) — białogłowy; kobiety. [przypis edytorski]

⁶⁶⁵ *podeszli [ludzie]* (starop.) — ludzie w podeszłym wieku. [przypis edytorski]

Do swoich meszkit⁶⁶⁶ małe dzieci nieśli.
A ci, co duży⁶⁶⁷ y co się bić mogą,
Pod chorągiew się y do bębnow zeszli.
Co żywo — do bram bieży, mosty wzwodzi,
A król sam wszystkich z pilnością obchodzi.

12.

To sporządziwszy, nic się tam nie bawił⁶⁶⁸.
Ale na wieżę szedł, którą uczony
Tak budowniczy przy bramie postawił,
Że z niey na wszystkie⁶⁶⁹ widać było strony.
Po Erminią⁶⁷⁰ ztąd⁶⁷¹ zaraz wyprawił,
Którą był przyjął litością ruszony
Do siebie na dwór, kiedy iey dobyto⁶⁷²
Antyochiey y oyca zabito.

13.

W tem⁶⁷³ iuż Klorynda była wyiechała,
A za nią hufiec iazdy szedł nie mały⁶⁷⁴,
A żeby nazad⁶⁷⁵ łacny⁶⁷⁶ odwrót miała,
Argant iey czekał w bramie między wały⁶⁷⁷.
Wszystkiem ochoty swoim dodawała,
Ukazując twarz y swój wzrok zuchwały.
«Dziś się nam — prawi⁶⁷⁸ — trzeba dobrze stawić,
Y na początku co dobrego sprawić».

14.

Ledwie te słowa do nich wymówiła,
Kiedy się stroną⁶⁷⁹ rota ukazała,
Co stado owiec y bydła pędziła
Y do obozu nazad się wracała.
Na rączem koniu zaraz poskoczyła,
Y z rotmistrzem się — co w przód szedł — potkała⁶⁸⁰.
Gard był rotmistrzem, człowiek wielkiej siły,
Lecz iego siły małe ku niey były.

15.

Zbiła go z konia na pierwszym potkaniu,
Co y poganie y naszy⁶⁸¹ widzieli;
Że się im w onem⁶⁸² pierwszym harcowaniu

⁶⁶⁶meszkita (starop.) — meczet, świątynia mahometańska. [przypis edytorski]

⁶⁶⁷co duży (starop. forma) — co [są] duzi (lm). [przypis edytorski]

⁶⁶⁸nie bawić się (starop.) — nie zwlekać. [przypis edytorski]

⁶⁶⁹wszystkie (starop. forma) — wszystkie. [przypis edytorski]

⁶⁷⁰po Erminią (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: po Erminię. [przypis edytorski]

⁶⁷¹ztąd (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwiecznieniu): stąd. [przypis edytorski]

⁶⁷²dobyć (starop.) — zdobyć. [przypis edytorski]

⁶⁷³w tem (starop. forma) — dziś popr.: wtem. [przypis edytorski]

⁶⁷⁴nie mały (starop. forma ort.) — dziś popr.: niemaly (tj. spory, duży). [przypis edytorski]

⁶⁷⁵nazad (starop.) — z powrotem, w tył. [przypis edytorski]

⁶⁷⁶łacny (starop. forma) — łatwy. [przypis edytorski]

⁶⁷⁷między wały (starop. forma) — dziś popr. forma N.lm: między wałami. [przypis edytorski]

⁶⁷⁸prawić (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

⁶⁷⁹stroną [się ukazała] (starop. forma) — z boku. [przypis edytorski]

⁶⁸⁰potkać się (starop.) — spotkać się. [przypis edytorski]

⁶⁸¹naszy (starop. forma) — dziś M.lm: nasi. [przypis edytorski]

⁶⁸²w onem (starop.) — w tym. [przypis edytorski]

Zdarzyło dobrze — za szczęście to mieli.
Tak mężnie naszych w onem uganianiu
Gromiła, że się oprzeć ani śmieli,
Co raz⁶⁸³ to barziej z swemi nacierała,
Y może⁶⁸⁴ tak rzec, że na nich iechała.

16.

Tak nasi korzyść zdobytą stracili,
Co im sromoty więcej przyczyniło.
Toli⁶⁸⁵ na wzgórek sprawą⁶⁸⁶ ustąpili,
Gdzie iakokolwiek⁶⁸⁷ miejsce ich bronilo.
Goffred w tym⁶⁸⁸ kinie⁶⁸⁹: niechay ich posili
Tankred — co iemu słyszeć było miło,
Iako więc piorun wypada z obłoku,
Tak na nich natarł y przyskoczył z boku.

17.

Drzewo⁶⁹⁰ tak złożył y tak potem toczył
Swem dzielnem koniem Tankred pomieniony⁶⁹¹,
Że król rozumiał⁶⁹², gdy go z wieże⁶⁹³ zoczył⁶⁹⁴,
Że to był rycerz iakiś doświadczony.
Y Erminiey pytał — kiedy skoczył —
Co z nim patrzała na utarczki ony⁶⁹⁵:
«Tys chrześciany⁶⁹⁶ często widywała,
Y podobnobyś y tego poznała».

18.

Nic Erminia nie odpowiedziała
Na to, o co icy na ten czas⁶⁹⁷ pytano,
Ale westchnęła y tylko płakała,
Miasto⁶⁹⁸ słów, których od niey wyglądano⁶⁹⁹.
Wprawdzie płacz w sobie potężnie trzymała,
Lecz nie tak przedsię⁷⁰⁰, aby nie dojrżzano⁷⁰¹,
Kiedy niepełne westchnienie puściła
Y bawelnicę⁷⁰² łzami omoczyła⁷⁰³.

⁶⁸³co raz to bardziej (starop. forma ort.) — dziś popr.: coraz. [przypis edytorski]

⁶⁸⁴może (starop.) — [tu:] można; *I może tak rzec, że na nich jechała*: i tak rzec można, że na nich jechała ([na nich, tj. na Tankreda,] którego Klorynda jeszcze nie zna). [przypis redakcyjny]

⁶⁸⁵toli (...) ustąpili (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; tu znaczenie: tak więc ustąpili. [przypis edytorski]

⁶⁸⁶sprawa (starop.) — porządek, dowództwo; [*sprawą ustąpili*: ustąpili w porządku; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁶⁸⁷iakokolwiek (starop. forma) — jakkolwiek. [przypis edytorski]

⁶⁸⁸w tym (starop. forma) — dziś popr.: wtem; nagle, naraz. [przypis edytorski]

⁶⁸⁹kinąc (starop.) — dać znak skinieniem, skinąć, machnąć; także: rzucić, rzucić się. [przypis edytorski]

⁶⁹⁰drzewo (starop.) — [tu:] kopia; [drzewce]. [przypis redakcyjny]

⁶⁹¹pomieniony (starop.) — wspomniany (wyżej, wcześniej). [przypis edytorski]

⁶⁹²rozumieć (starop.) — tu: sądzić, mieć przekonanie. [przypis edytorski]

⁶⁹³z wieże (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: z wieży. [przypis edytorski]

⁶⁹⁴zoczyć (starop.) — zobaczyć. [przypis edytorski]

⁶⁹⁵ony (starop. forma) — te. [przypis edytorski]

⁶⁹⁶chrześciany (starop. forma) — dziś popr. forma B.Im: chrześcijan. [przypis edytorski]

⁶⁹⁷na ten czas (starop.) — natenczas; w tej chwili, w tym momencie. [przypis edytorski]

⁶⁹⁸miasto (starop.) — zamiast. [przypis edytorski]

⁶⁹⁹wyglądać (starop.) — tu: wyczekiwać, oczekiwać. [przypis edytorski]

⁷⁰⁰przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

⁷⁰¹dojrżzeć (starop. forma) — dojrzeć; spostrzec. [przypis edytorski]

⁷⁰²bawelnica (starop.) — suknia lub materia bawelniana. [przypis redakcyjny]

⁷⁰³omoczyć (starop.) — zmoczyć. [przypis edytorski]

19.

Potem tak rzecz, skrytą pokrywając
Miłość zmyślonej płaszczem nienawiści:
«Miałabym go znać, kiedy podieżdżając
Pod mury — choć nań nacierali wszyscy —
Mordował moich, w przykop⁷⁰⁴ przyganiając,
Więźnie y wielkie często brał korzyści.
Ach iako bije! Iego rany zgoła
Nie zleczą czary, ani żadne ziola.

20.

Tankred mu dzieją⁷⁰⁵; gdzieżbym to tak była
Szczęśliwa kiedy, żebym go dostała.
Ale — żebym się nad nim napastwiła —
Żywegobym⁷⁰⁶ go raczej rada miała».
Taką iey mowę obracało siła⁷⁰⁷
Inaczej, niżli ona rozumiała.
Z płaczem zmieszała te ostatnie słowa,
Srogiem zagrzana ogniem białogłowa⁷⁰⁸.

21.

A w tem⁷⁰⁹ Klorynda, widząc przeciw sobie
We wszystkim biegu rzeźwiego ionaka⁷¹⁰,
Skoczyła także z drzewem⁷¹¹ w oney dobie⁷¹²,
Chcąc go ugodzić w gębę nieboraka.
Trafili się w łeb y skruszyli obie
Drzewa⁷¹³; iey się sznur zerwał u szyszaka
Y spadł iey z głowy na ziemię, że potem⁷¹⁴
Błysnęła twarzą y warkoczem złotem.

22.

Oczy się, iako słońce, rozświeciły
Wdzięczne, chocia się była rozgniwała:
Cóż? kiedyby⁷¹⁵ się do śmiechu skłoniły,
Cóż? kiedyby w nich łaskę ukazała.
Nie stój Tankredzie: onci⁷¹⁶ to wzrok miły,
Ona⁷¹⁷ twarz piękna, coć się podobała⁷¹⁸,
Kiedys ią znalazł z trafunku⁷¹⁹ u zdroiu,
Po zbyt gorącym upragniony znoiu.

⁷⁰⁴przykop a. przykopa (starop.) — rów. [przypis edytorski]

⁷⁰⁵dziać (starop.) — nazywać. [przypis redakcyjny]

⁷⁰⁶żywegobym go raczej rada miała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: rada [tj. chętnie] miałabym go [dostałabym go] raczej żywego. [przypis edytorski]

⁷⁰⁷siła (starop.) — dużo, wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

⁷⁰⁸białogłowa (starop.) — dziś: białogłowa; kobieta; daw. obie części składowe słowa odmieniały się (por. np. dzisiejsze: Białystok, do Białegostoku itd.). [przypis edytorski]

⁷⁰⁹w tem (starop. forma) — dziś popr.: wtem. [przypis edytorski]

⁷¹⁰jonak (starop.) — junak; młodzieniec. [przypis edytorski]

⁷¹¹drzewo (starop.) — tu: kopia; drzewce. [przypis edytorski]

⁷¹²w onej dobie (starop.) — w tym czasie; wtedy. [przypis edytorski]

⁷¹³obie drzewa (starop. forma) — daw. liczba podwójna, dziś popr.: oba drzewce; obie kopie. [przypis edytorski]

⁷¹⁴potem (starop.) — tu: w wyniku tego. [przypis edytorski]

⁷¹⁵kiedyby się (...) skłoniły (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: kiedy skłoniłyby się. [przypis edytorski]

⁷¹⁶onci (starop., gw.) — ten ci, ten właśnie. [przypis edytorski]

⁷¹⁷ona (starop. forma) — tu: ta, owa. [przypis edytorski]

⁷¹⁸coć się podobała (starop., gw.) — skrót od: co ci się podobała; która ci się podobała. [przypis edytorski]

⁷¹⁹z trafunku (starop.) — przypadkiem. [przypis edytorski]

23.

Tankred — co przedtym⁷²⁰ nie był na to dbały,
Iaką tarcz miała, w iakiej była zbroi —
Poznawszy ją w twarz teraz, skamieniały
Y iako martwy, w ziemię wryty stoi.
Ona naciera, on — na inszych śmiały⁷²¹ —
Iey się obrazić, iey się ranić boi.
Na inszych siecze, na nią żadnym kształtem⁷²²
Niechce⁷²³, chocia go ona goni gwałtem.

24.

Nie bije wzajem rycerz uderzony,
Y nie tak się iey ostrey szable⁷²⁴ chroni,
Iako, śmiertelnym grotem przerażony,
Iey piękney twarzy pilnuie w pogoni.
Mówi sam z sobą: «Otom nie raniony⁷²⁵,
Chocia mam ciężkie razy od iey broni,
Ale te cięcia, które wypadają
Z iey piękney twarzy, w serce ugadzają⁷²⁶».

25.

Nakoniec⁷²⁷ na to skłonił myśl wątpliwą,
Aby nie umarł miłośnik nieznany;
Chce prosić, żeby nie była tak mściwą
Nad tym, co iey iest więzien y poddany.
«Ty — prawi⁷²⁸ — któraś tak nielutościwą⁷²⁹,
Że mnie samemu tylko daiesz rany,
Wyiedz kęs⁷³⁰ od swych, tam się skosztuiemy,
Tam się — który z nas mężniejszy — dowiemy».

26.

Skoro Klorynda tych słów wysłuchała,
Na to podanie iego pozwoliła,
A że bez hełmu była, nic niedbała⁷³¹.
Y tak go z głową odkrytą goniła.
Uciekał Tankred, ale go dognała,
Y doganiając trochę go raniła.
«Stóy — rzecze do niey — pierwey zawrzcć mamy
Pewne umowy, niżli się potkamy⁷³²».

27.

Stanąła zaraz na tę iego mowę,
Iemu też miłość dodała śmiałości:

⁷²⁰*przedtym* (starop. forma) — dziś: przedtem. [przypis edytorski]

⁷²¹*śmiały na inszych* (starop.) — śmielszy od innych. [przypis edytorski]

⁷²²*żadnym kształtem* (starop.) — w żaden sposób. [przypis edytorski]

⁷²³*niechce* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chce. [przypis edytorski]

⁷²⁴*szable* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: szabli. [przypis edytorski]

⁷²⁵*nie raniony* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nieraniony. [przypis edytorski]

⁷²⁶*ugadzać* (starop.) — godzić, uderzać, nacierać. [przypis edytorski]

⁷²⁷*nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec. [przypis edytorski]

⁷²⁸*prawić* (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

⁷²⁹*nielutościwy* (starop.) — nielitościwy; bezlitosny. [przypis edytorski]

⁷³⁰*kęs* (starop.) — tu: odrobinę, trochę. [przypis edytorski]

⁷³¹*nic niedbała* (starop. forma) — dziś popr.: (...) nie dbała. [przypis edytorski]

⁷³²*potkać się* (starop.) — spotkać się; tu: zewrzcć się w pojedynku, por. dzisiejsze: *potykać się* z kimś. [przypis edytorski]

«Tę — prawi — ze mną zachowaj umowę,
Nim dobrowolnie umrę od żalości:
Wydrzy mi serce albo utni⁷³³ głowę,
Kiedy mieć nie chcesz nademną⁷³⁴ litości.
Twoje to serce, a ieśli go żywo
Nie chcesz mieć — niechay umrze, kiedy krzywo⁷³⁵.

28.

To serce winno y te piersi krzywy⁷³⁶,
Przebiy ie mieczem, a toć ich nie bronię;
Chceszli⁷³⁷ też z prętkiey⁷³⁸ strzelić w nie cięciwy?
Y zbroię zdyimę⁷³⁹ y paisz⁷⁴⁰ odsłonię».
Chciał ieszcze daley Tankred nieszczęśliwy
Skarżyć się, od swych daleko, na stronie;
Lecz onę skargę, ono narzekanie
Przerwali ludzie, co przypadli na nie.

29.

Bo nieprzyjaciel od naszych pędzony,
Lub chytrze, lubo⁷⁴¹ do prawdy⁷⁴² uchodził;
Nasz ieden — widząc włos iey rozpleciony,
Który po wietrze y tam y sam⁷⁴³ chodził —
Skradł się y przypadł w tył, niepostrzeżony,
Aby ią w głowę odkrytą ugodził.
Krzyknie nań Tankred srodze wylękniony,
Kiedy na nią miecz uyrzał wyniesiony.

30.

Przedsię⁷⁴⁴ iey trochę drasnął w koniec głowy,
Bo raz⁷⁴⁵ był słaby, iako to kwapiony⁷⁴⁶;
Iey warkocz złoty taki miał blask nowy,
Kilką⁷⁴⁷ kropli krwie⁷⁴⁸ rumianey zmoczony,
Iaki więc miewa kamień rubinowy,
Misterną ręką w złoto oprawiony.
Roziadł się⁷⁴⁹ Tankred y z dobytą bronią
Za tym, który ią ranił, szedł w pogonią⁷⁵⁰.

⁷³³wydrzy (...) utni (starop. forma) — zamiast: wydrzyj, utnij; obie formy dawniejsze trybu rozkazującego, por. pieśń IX zwr. 44. [przypis redakcyjny]

⁷³⁴nademną (starop. forma ort.) — dziś popr.: nade mną. [przypis edytorski]

⁷³⁵krzywo (starop.) — krzywe, złe, nieodpowiednie. [przypis edytorski]

⁷³⁶krzywe [piersi] (starop.) — krzywe, złe, nieodpowiednie. [przypis edytorski]

⁷³⁷chceszli (...) strzelić (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy chcesz strzelić. [przypis edytorski]

⁷³⁸prętki (starop. forma) — dziś: prędkie. [przypis edytorski]

⁷³⁹zdyimę (starop. forma) — zdejmę. [przypis edytorski]

⁷⁴⁰paisz (starop.) — tarcza. [przypis redakcyjny]

⁷⁴¹lubo (starop.) — tu: lub też. [przypis edytorski]

⁷⁴²do prawdy (starop.) — dziś: doprawdy; naprawdę. [przypis edytorski]

⁷⁴³y tam y sam (starop.) — tu i tam. [przypis edytorski]

⁷⁴⁴przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

⁷⁴⁵raz (starop.) — cios. [przypis edytorski]

⁷⁴⁶kwapiony (starop.) — zbyt prędkie, nazbyt pośpiesznie wymierzony. [przypis edytorski]

⁷⁴⁷kilką kropli (starop. forma) — dziś N.lm r.ż.: kilkoma kroplami. [przypis edytorski]

⁷⁴⁸krwie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: krwi. [przypis edytorski]

⁷⁴⁹rozjęść się (starop.) — rozgniewać się. [przypis redakcyjny]

⁷⁵⁰szedł w pogonią (starop. forma) — ruszył w pogoń. [przypis edytorski]

31.

Tamten uciekał, ledwie więc⁷⁵¹ z cięciwy
Puszczona strzała tak prędko biegała.
Ta się zdumiała, widząc one dziwy,
Lecz daley biec za niemi nie chciała,
Ale skoczywszy, swój lud boiaźliwy
Y uchodzących nazad nawracała.
Czasem naciera, tył podaie⁷⁵² czasem
Y tym fortelem barziej⁷⁵³ szkodzi naszym⁷⁵⁴:

32.

Równie tak szczwany na puszczy zubr⁷⁵⁵ srogi,
Kiedy ucieka, wszyscy go psi⁷⁵⁶ gonia,
A ieśli stanie y obróci rogi,
Nie nacieraia y daleko stronia.
Dzielna Klorynda broni strzałom drogi,
Tarczą⁷⁵⁷ za sobą trzymaiąc w pogonia⁷⁵⁸:
Od wyciśnionych⁷⁵⁹ tak się zasłaniaia
Trzcina⁷⁶⁰ Murzynowie, kiedy uciekaią.

33.

Kiedy tak długo, oni uciekaiąc,
A nasi goniać, pod mur podieźdzali:
Nieprzyiaciele, swe fortele maiąc,
Nazad się zasię zprętka⁷⁶¹ obracali.
Y iako znowu, śmieie⁷⁶² nacieraiać
Na naszych z tyłu y z boku strzelali.
A wtem też Argant — na co dawno godził —
Naszem⁷⁶³ na czoło z swoimi zachodził.

34.

Daleko od swych Argant się wysadził,
Chcą się sam potkać naprzód przed wszystkimi,
Pierwszy, w którego kopiią⁷⁶⁴ zawadził,
Został y z koniem obalon na ziemi.
Nikt mu nie zdołał, żaden mu nie radził⁷⁶⁵,
Nikt nie porównał z nim między naszymi,
A gdzie się z mieczem ogromnem zawinał,
Kilka ich razem, rzadko ieden zginął.

⁷⁵¹ledwie więc (starop.) — tu: niemal jak. [przypis edytorski]

⁷⁵²tył podawać (starop.) — cofać się, uciekać. [przypis edytorski]

⁷⁵³barziej (starop. forma) — dziś popr.: bardziej. [przypis edytorski]

⁷⁵⁴naszem (starop. forma) — tu C.lm: naszym. [przypis edytorski]

⁷⁵⁵zubr (starop. forma) — zamiast: żubr (tak stale u P. Kochanowskiego). [przypis edytorski]

⁷⁵⁶psi (starop. forma) — dziś popr. M.lm: psy. [przypis edytorski]

⁷⁵⁷tarczą (...) trzymaiąc (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: tarczę. [przypis edytorski]

⁷⁵⁸w pogonia (starop. forma) — dziś dziś B.lp r.ż.: w pogoń. [przypis edytorski]

⁷⁵⁹wyciśniony (starop.) — wyrzucony; por. cisnąć. [przypis edytorski]

⁷⁶⁰trzcina (starop.) — tu: dzida. [przypis edytorski]

⁷⁶¹zprętka (starop. forma) — prędko. [przypis edytorski]

⁷⁶²śmieie (starop. forma) — dziś popr.: śmiało. [przypis edytorski]

⁷⁶³naszem (starop. forma) — tu C.lm: naszym. [przypis edytorski]

⁷⁶⁴kopiią (starop. forma) — dziś N.lp r.ż.: kopią. [przypis edytorski]

⁷⁶⁵radzić komu (starop.) — sprostać; [poradzić sobie z kim]. [przypis redakcyjny]

35.

Klorynda także mężnie się stawiała,
Ardeliona rotmistrza starego
Na obie stronie⁷⁶⁶ sztychem przepędziła,
Dwu tuż przy sobie synów mającego;
Barzo⁷⁶⁷ szkodliwie przez piersi raniła
Alkaliandra, syna co starszego.
Polfernus młodszy ledwie uszedł zdrowy,
Od ostrej szable⁷⁶⁸ mężney białogłowy⁷⁶⁹.

36.

A kiedy nie mógł Tankred zapędzony
Dognać owego, bo miał koń leniwszy⁷⁷⁰:
Że się daleko uniósł zagoniony
Lud jego — uyrzał⁷⁷¹ wzad⁷⁷² się obróciwszy.
A widząc, że był zewsząd okrążony,
Biegł mu na pomoc konia rozpuściwszy.
Za nim poskoczył pułk niezwyćziony,
W najgorszych raziech⁷⁷³ zawsze doświadczony.

37.

O pułku mówię sławnym Dudonowem,
(Będzie go Muza często wspominała)
Przed nim w przód⁷⁷⁴ Rynald szedł w kirysie⁷⁷⁵ nowem,
A uroda go sama wydawała.
Po białym orle w polu lazuruwem
Erminia go zarazem poznała.
Rzecz królowi, co nań patrzył pilnie:
«O tem ci, co wiem, powiem nieomylnie».

38.

Z tem żaden w dziełach nie zrówna Marsowych,
Choć mu szesnaście dopiero lat liczą;
Kiedyby⁷⁷⁶ sześci⁷⁷⁷ Goffred miał takowych,
Iużby Syrya była niewolniczą,
Łatwieby⁷⁷⁸ przez miecz państw dostał wschodowych⁷⁷⁹,
Y królestw, które z południem graniczą,
Sam Nil, choć głowę tak dalego⁷⁸⁰ kryje,
Pewnieby musiał mieć łańcuch u szyje⁷⁸¹.

⁷⁶⁶na obie stronie (starop. forma) — na obie strony. [przypis edytorski]

⁷⁶⁷barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

⁷⁶⁸szable (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (od) szabl. [przypis edytorski]

⁷⁶⁹białogłowy (starop.) — dziś przestarz.: białogłowy, tj. kobiety; daw. obie części składowe słowa odmieniały się (por. np. dzisiejsze: Białystok, do Białogostoku itd.). [przypis edytorski]

⁷⁷⁰miał koń leniwszy (starop. forma) — zamiast: miał konia leniwszego; pierwotna forma B. lp. (por. pieśń VIII zwr. 19 i pieśń IX zwr. 82). [przypis redakcyjny]

⁷⁷¹ujrzyć (starop. forma) — ujrzeć. [przypis edytorski]

⁷⁷²wzad (starop.) — w tył. [przypis edytorski]

⁷⁷³w najgorszych raziech (starop. forma) — porównaj pieśń II zwr. 46, forma dawniejsza, zamiast: [Msc.lm] w razach, w murach. [przypis redakcyjny]

⁷⁷⁴w przód (starop. forma ort.) — wprzód, najpierw, na przodzie. [przypis edytorski]

⁷⁷⁵kirys — pancerz; zbroja osłaniająca korpus rycerza do pasa. [przypis edytorski]

⁷⁷⁶kiedyby (starop.) — tu: gdyby. [przypis edytorski]

⁷⁷⁷sześci (starop. forma) — sześciu. [przypis edytorski]

⁷⁷⁸łatwie (starop. forma) — łatwo; łatwieby (...) dostał: łatwo dostałby (zdobyłby). [przypis edytorski]

⁷⁷⁹wschodowy (starop.) — tu: wschodni. [przypis edytorski]

⁷⁸⁰dalego (starop. forma ort.) — tu: daleko. [przypis edytorski]

⁷⁸¹szyje (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: (u) szyi. [przypis edytorski]

39.

Rynald mu imię. Iego rozniewany
Ręki się srodze nieprzyjacieli boi;
Ten zasię drugi w zbroi smalcowanej⁷⁸²,
Co się po prostu y statecznie stroi,
Dudo iest z Konse, który tey wybraney
Roty iest wodzem, co to za nim stoi:
Rycerz to wielki, choć ma zesze⁷⁸³ lata,
Siła⁷⁸⁴ ten widział, siła zwiedził świata.

40.

To zasię drugi w czarnym złotogłowie⁷⁸⁵
Gernand, rodzony króla norweyskiego;
Ten taką pychę uprządl sobie w głowie,
Że w świecie nie masz nadeń⁷⁸⁶ zacnieyszego.
Z tych dwu zaś tamten, Odoard się zowie,
Ta Gildylippa, z dzieła rycerskiego
Sławni, lecz ieszcze sławnieyszy⁷⁸⁷ z miłości,
Y z zobopólney⁷⁸⁸ ku sobie szczerości».

41.

Słuchaiąc król tey Erminiey⁷⁸⁹ mowy,
Widział, że iego ludzie iuż przegrali,
Bo mężny Rynald y Tankred surowy⁷⁹⁰
Iuż ich z obustron⁷⁹¹ byli rozerwali.
Gdy zaś potem pułk natarł Dudonowy,
Nikt się nie oparł, wszyscy uciekali.
Sam od Rynalda koniem potracony,
Ledwie wstał z ziemie⁷⁹² Argant obalony.

42.

Y nie wstałby był⁷⁹³ po tem uderzeniu,
By⁷⁹⁴ Rynaldowi koń był nie szwankował⁷⁹⁵;
Zaczem⁷⁹⁶ mu noga uwięzła w strzemieniu
Y zmieszkał⁷⁹⁷ trochę, niżli⁷⁹⁸ iey ratował⁷⁹⁹.
Nieprzyjacieli też po tem pogromieniu,
Do miasta pod mur rączo ustępował.

⁷⁸²smalcowana [zbroja] (starop.) — szmelcowana. [przypis redakcyjny]

⁷⁸³zesze lata (starop.) — podeszłe lata; podeszły wiek. [przypis edytorski]

⁷⁸⁴siła (starop.) — dużo, wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

⁷⁸⁵złotogłowie (starop. forma) — dziś Msc.lp: (w) złotogłowiu. [przypis edytorski]

⁷⁸⁶nadeń (starop.) — nad niego (tj. tu: bardziej niż on). [przypis edytorski]

⁷⁸⁷sławniejszy (starop. forma) — tu: sławniejsi (lm). [przypis edytorski]

⁷⁸⁸zobopólny (starop. forma) — obopólny, wzajemny. [przypis edytorski]

⁷⁸⁹Erminiej (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: Erminii. [przypis edytorski]

⁷⁹⁰surowy (starop.) — srogi (bój, rycerz [itp.]). [przypis redakcyjny]

⁷⁹¹z obustron (starop. forma) — dziś popr.: z obu stron. [przypis edytorski]

⁷⁹²ziemie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (z) ziemi. [przypis edytorski]

⁷⁹³wstałby był (starop.) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: wstałby wcześniej, uprzednio itp. [przypis edytorski]

⁷⁹⁴by (starop.) — tu: choćby. [przypis edytorski]

⁷⁹⁵szwankował (starop.) — chwiać się, słańać się, zataczać się; potykać się, utykać, kuleć; błąkać się, błądzić; chybić. [przypis edytorski]

⁷⁹⁶zaczem (starop. forma) — po czym, w wyniku czego. [przypis edytorski]

⁷⁹⁷zmieszkać (starop.) — zwlekać; opóźnić się. [przypis edytorski]

⁷⁹⁸niżli a. niżli (starop.) — tu: zanim. [przypis edytorski]

⁷⁹⁹jej ratował (starop.) — dziś: ją ratował (B. zamiast D.). [przypis edytorski]

Sama Klorynda tylko w swej osobie,
Z Argantem, wszystkich trzymała w zły dobie⁸⁰⁰.

43.

Y on, y ona mężnie y statecznie,
Postawiając wraz, tak naszych wspierali⁸⁰¹,
Że iako tako mogli uść⁸⁰² bezpiecznie⁸⁰³
Ci, co do miasta naprzód uciekali.
Dudon zaś chciwy, chce szczęścia koniecznie
Pierwszego zażyć, siecze, bije, wali,
Raz tylko w łeb ciał męznego Tygrana,
A zdechl zarazem⁸⁰⁴, taka była rana.

44.

Nic nie pomogła zbroia Korbanowi.
Ani Halemu szyszak znamienity:
Obu od szyie⁸⁰⁵ tak ciał ku brzuchowi,
Że dusza zaraz wypadła z ielity⁸⁰⁶.
Z zawoim łeb zdiął Alimansorowi,
Machomet⁸⁰⁷ poległ na wylot przebity.
Nakoniec⁸⁰⁸ y sam Cyrkaszczyk się boi,
Gdzie poyrzy⁸⁰⁹, widzi iako Dudon broi⁸¹⁰.

45.

Zgrzyta zębami Argant rozgniewany,
Zastanawiał się⁸¹¹, lecz czasem uchodził;
W tem⁸¹² iakoś przypadł mało spodziewany,
Y pod zbroię go koncerzem⁸¹³ ugodził;
Utopił go w niem, a od oney rany
Dudon iuż więcey po świecie nie chodził.
Ległeś, niestetyż! rycerzu wybrany
Y uiął cię sen twardy, nieprzespany⁸¹⁴.

46.

Trzykroć się wspierał y podnosił oczy,
Chcąc co słonecznych zachwycić⁸¹⁵ promieni,
Trzykroć upadał; pierwszej zbywa mocy,
Polega, blednie y wszystek⁸¹⁶ się mieni⁸¹⁷.

⁸⁰⁰w zły dobie (starop.) — w niepomysłnym czasie (momencie). [przypis edytorski]

⁸⁰¹wspierać (starop.) — [tu:] odpierać. [przypis redakcyjny]

⁸⁰²uść (starop. forma) — ująć, uciec. [przypis edytorski]

⁸⁰³bezpiecznie (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpiecznie. [przypis edytorski]

⁸⁰⁴zarazem (starop.) — tu: zaraz, od razu. [przypis edytorski]

⁸⁰⁵szyie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (od) szyi. [przypis edytorski]

⁸⁰⁶z jelity (starop. forma) — dziś N.lm: z jelitami. [przypis edytorski]

⁸⁰⁷Machomet — dziś popr.: Mahomet. [przypis edytorski]

⁸⁰⁸nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec. [przypis edytorski]

⁸⁰⁹pojrzeć (starop. forma) — spojrzeć. [przypis edytorski]

⁸¹⁰broić (starop.) — tu: dokazywać; także: szaleć, wściekać się (broić się). [przypis edytorski]

⁸¹¹zastanawiać się (starop.) — zatrzymywać się, stawać. [przypis redakcyjny]

⁸¹²w tem (starop. forma) — dziś popr.: wtem. [przypis edytorski]

⁸¹³koncerz — długi (mierzący 1,5–1,8 m), ciężki miecz, przeznaczony raczej do kłucia niż do cięcia. [przypis edytorski]

⁸¹⁴ujął cię sen twardy, nieprzespany — porównaj Jana Kochanowskiego *Treny*: «Ujął ją sen żelazny, twardy, nieprzespany» (Tren VII). [przypis redakcyjny]

⁸¹⁵zachwycić (starop.) — tu: pochwytać. [przypis edytorski]

⁸¹⁶wszystek (starop.) — cały. [przypis edytorski]

⁸¹⁷mienić się (starop.) — zmieniać się, odmieniać się, przemieniać się. [przypis edytorski]

Nakoniec⁸¹⁸ oczy, ciężkiej pełne nocy,
Zawarł⁸¹⁹ y poszedł do podziemnych cieni.
A Argant, skoro tę robotę sprawił,
Biegł wciąż y nic się nad trupem nie bawił⁸²⁰.

47.

A chocia⁸²¹ zlekka⁸²² do swych ustępował,
Czasem się wracał y naszych wyzywał:
«On to miecz, co mi Hetman wasz darował,
Daycież mu sprawę⁸²³, iakom go używał,
Y odnieście⁸²⁴ mu, że go będę chował
Y lada iako nie będę go zbywał;
Mniemam, że mu to słyszeć będzie miło,
Że mi się iem⁸²⁵, tak szczęśliwie zdarzyło.

48.

A powiedzcie mu, że y sam skosztuie,
Iako iest dobry, iako doświadczony.
Y że go prętko⁸²⁶ sam w boku poczuie,
Kiedy w niem także będzie utopiony».
Słyszac to nasi, iako ich szkaluie⁸²⁷,
Skoczyli za niem śmieie⁸²⁸ przez zagony.
Ale on iuż był ustąpił⁸²⁹ pod mury,
Pod pewną basztę, z której bito z góry.

49.

Tem, którzy murów wysokich bronili,
Drudzy kamienie gęste z dołu nieśli
Y naszych z luków wiele poszkodzili,
Co byli blisko pod mury podeśli⁸³⁰.
Tak, nie bez szkody, nazad⁸³¹ się wrócili,
A Saraceni do swych w miasto weśli⁸³²;
Iuż też y Rynald, próżen oney trwogi,
Wstawszy, z pod⁸³³ konia dobył sobie nogi.

50.

Biegł wielkiem pędem, chcąc na Cyrkaszczyku
Zemścić się srogiey śmierci Dudonowey;
Krzyknie na swoich, co po pułkowniku
W oney przygodzie smętnie stali nowey:

⁸¹⁸*nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec. [przypis edytorski]

⁸¹⁹*zawrzeć* (starop.) — zamknąć. [przypis edytorski]

⁸²⁰*bawić się* (starop.) — zwlekać. [przypis edytorski]

⁸²¹*chocia* (starop.) — choć, chociaż. [przypis edytorski]

⁸²²*zlekka* (starop. forma ort.) — dziś popr.: z lekka; tu: trochę. [przypis edytorski]

⁸²³*dać sprawę* (starop.) — zdać relację. [przypis edytorski]

⁸²⁴*odnieść* (starop.) — tu: donieść (wieść), dostarczyć. [przypis edytorski]

⁸²⁵*jem* (starop. forma) — dziś N.lp: nim (tu: mieczem). [przypis edytorski]

⁸²⁶*prętko* (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędko. [przypis edytorski]

⁸²⁷*szkalować* (starop.) — źle mówić o kimś. [przypis edytorski]

⁸²⁸*śmieie* (starop. forma) — dziś popr.: śmiało. [przypis edytorski]

⁸²⁹*był ustąpił* (starop.) — konstrukcja daw. czasu zaprzęsłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: ustąpił wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

⁸³⁰*podeśli* (starop. forma) — dziś popr.: podeszli. [przypis edytorski]

⁸³¹*nazad* (starop.) — z powrotem. [przypis edytorski]

⁸³²*weśli* (starop. forma) — dziś popr.: weszli. [przypis edytorski]

⁸³³*z pod* (starop. forma ort.) — dziś popr.: spod. [przypis edytorski]

«Takli⁸³⁴ stać tylko darmo macie w szyku
A nic nie czynić w żalości takowej?
Czemu się wodza naszego nie mścimy?
Czemu do murów zaraz nie bieżemy⁸³⁵?

51.

Niechay z żelaza, niechay będą z stali,
Z basztami iako nawarownieyszemi⁸³⁶,
By⁸³⁷ wszyscy, co ich⁸³⁸, na nich także stali —
Nie będzie Argant bezpiecny⁸³⁹ za niemi.
Będą się y tam Saraceni bali;
Ia wprzód do szturmu póydę przed wszystkiemi».
To rzekszy, skoczy ku wysokiej ścienie⁸⁴⁰,
Niedba⁸⁴¹ na strzały, ognie y kamienie..

52.

Ogromną głowę y oczy gniewliwe
Y straszliwą twarz tam y sam⁸⁴² obraca:
W nieprzyziaciolach trwożą się lęklive
Serca, mniemaią, że iuż mur wywraca.
Kiedy tak Rynald swoje szturmu chciwe
Prowadził pod mur, Sygier ie odwraca
Przez którego więc⁸⁴³ zawsze odprawował⁸⁴⁴,
Gdy co ważnego Goffred roskazował⁸⁴⁵.

53.

Ten pocznie wołać: «Barzoście to śmieli⁸⁴⁶.
Wrócić się nazad Goffred rozkazuie;
Będziecie inszy czas do szturmu mieli,
Którego teraz Hetman nie nayduie⁸⁴⁷».
Skoro te iego słowa usłyszeli,
Stanęli wszyscy, Rynald się hamuie,
Lecz gniewu twarzą nie barzo⁸⁴⁸ pokrywa,
Hetmana nazbyt ostrożnem nazywa.

54.

Tak nasi nazad ustąpili cało,
Bo Saraceni na nich nie wypadli.
Potem umarłe Dudonowe ciało,
Cni towarzysze na ramiona kładli,

⁸³⁴*takli stać (...)* *darmo macie* (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy tak stać darmo [nadaremnie, bezczynnie] macie. [przypis edytorski]

⁸³⁵*mścimy, (...)* *bieżemy* (starop. forma) — mścimy, bieżymy [tj. zdążamy]. [przypis edytorski]

⁸³⁶*nawarowniejszy* (starop. forma) — najwarowniejszy; najbardziej warowny (najbardziej obronny). [przypis edytorski]

⁸³⁷*by* (starop.) — tu: choćby. [przypis edytorski]

⁸³⁸*co ich* (starop.) — tu: co ich jest; ilu ich jest (zdanie eliptyczne). [przypis edytorski]

⁸³⁹*bezpiecny* (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpieczny. [przypis edytorski]

⁸⁴⁰*ścienie* (starop. forma) — zamiast: ścianie, por. pieśń II zwr. 60. [przypis redakcyjny]

⁸⁴¹*niedba* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie dba. [przypis edytorski]

⁸⁴²*tam i sam* (starop.) — tu i tam. [przypis edytorski]

⁸⁴³*przez którego więc* (starop.) — przez którego to [właśnie]. [przypis edytorski]

⁸⁴⁴*odprawować* (starop.) — odprawiać. [przypis edytorski]

⁸⁴⁵*roskazować* (starop. forma) — rozkazywać. [przypis edytorski]

⁸⁴⁶*barzoście to śmieli* (starop.) — bardzo jesteście śmiali (grzecznościowa forma Im.; bardzo jesteście śmiały).

[przypis edytorski]

⁸⁴⁷*najdowować* (starop. forma) — znajdować; tu: widzieć, postrzegać. [przypis edytorski]

⁸⁴⁸*barzo* (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

Y do obozu — tak się wszystkim zdało⁸⁴⁹ —
Prowadzili ie smętni y pobladli;
Temczasem⁸⁵⁰ Goffred ogłędował z góry
Mieyskie przykopy y wysokie mury.

55.

Ierzolima na dwu górach leży,
Które usiadły właśnie przeciw sobie:
Iedna z nich wyższa, środkiem wielka bieży
Dolina, która dzieli góry obie.
Ze trzech stron — na czem niemało należy,
Tak ku obronie, iako ku ozdobie —
Zbyt przykry przystęp, ale bok północny,
Kędy równina, ma mur barzo⁸⁵¹ mocny.

56.

W mieście y krynic, y studzien iest wiele,
Y lochów ziemnych na deszczowe wody;
W polu wód niemasz, trawa ani ziele
Nie roście⁸⁵², rzadko gdzie widać ogrody.
Wszystko wygore⁸⁵³, tak iako w popiele,
Drzew niemasz⁸⁵⁴ w polu, które czynią chłody,
Las tylko ieden widać na półtory⁸⁵⁵
Mile od miasta y gęsty, y spory.

57.

Na wschód, zkąd⁸⁵⁶ ranne wychadziają⁸⁵⁷ zorze,
Ma iordanowe wody przeźrzoczyste⁸⁵⁸,
Na zachód słońca Międzyziemne Morze⁸⁵⁹
Zdaleka⁸⁶⁰ widać y brzegi piaszczyste.
Przeciw północy Samarya orze
Y płodna Bethel⁸⁶¹ pola rozłożyste.
Ku południowi Betleem zaległa⁸⁶²,
W której Dziewica niezmazana zległa⁸⁶³.

58.

Kiedy tak Hetman mury ogłędował⁸⁶⁴,
Y syońskiego miasta położenie,
A z ćwiczonemi ludźmi upatrował⁸⁶⁵,

⁸⁴⁹tak się wszystkim zdało (starop.) — tak wszyscy uważali [za słuszne]. [przypis edytorski]

⁸⁵⁰temczasem (starop. forma) — dziś popr.: tymczasem. [przypis edytorski]

⁸⁵¹barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

⁸⁵²roście (starop. forma) — dziś popr. 3. os. lp: rośnie. [przypis edytorski]

⁸⁵³wygore (starop.) — wypalone. [przypis edytorski]

⁸⁵⁴niemasz (starop. forma ort) — dziś popr.: nie masz (a. raczej bezosobowa forma: nie ma). [przypis edytorski]

⁸⁵⁵na półtory mile (starop. forma) — na półtorej mili. [przypis edytorski]

⁸⁵⁶zkąd (starop. forma ort.) — skąd. [przypis edytorski]

⁸⁵⁷wychadziają (starop. forma) — wychodzą. [przypis edytorski]

⁸⁵⁸przeźrzoczyste (starop. forma) — przeźrocyste. [przypis edytorski]

⁸⁵⁹Międzyziemne Morze (starop.) — Morze Śródziemne. [przypis redakcyjny]

⁸⁶⁰zdaleka (starop. forma ort.) — z daleka. [przypis edytorski]

⁸⁶¹Bethel — w Palestynie, na płn. od Jeruzolimy. [przypis redakcyjny]

⁸⁶²zalegać (starop.) — tu: rozciągać się. [przypis edytorski]

⁸⁶³zlec (starop.) — w domyśle: w połogu (rodząc dziecko). [przypis edytorski]

⁸⁶⁴ogłędować (starop. forma) — oglądać. [przypis edytorski]

⁸⁶⁵upatrować (starop. forma) — upatrywać, wypatrywać. [przypis edytorski]

Zkądby⁸⁶⁶ łatwiejsze było oblężenie —
Królowi, który na wieży pilnował,
Erminia go, na pierwsze weyźrzenie⁸⁶⁷
Poznawszy, palcem ukazała potem:
«Onoż się Goffred świeci w płaszczu złotem.

59.

Ten do królestwa właśnie się urodził,
Y rozkazować⁸⁶⁸ y być umie panem;
A iest — w co rzadko kto kiedy ugodził⁸⁶⁹ —
Dobrym żołnierzem y dobrym hetmanem.
Nie wiem, ktoby go w tey kupie przechodził⁸⁷⁰
Y któryby z niem miał być porównanem:
Tankred z Rynaldem równo się z nim kładzie
W dzielności, ale Raymund tylko w radzie».

60.

Wtem król na piękną weyźrzał⁸⁷¹ Erminią
Y rzekl: «Pomnię⁸⁷² go na francuzkim⁸⁷³ dworze,
Kiedy w Paryżu goniwał⁸⁷⁴ z kopiją,
A nie był ieszcze w słuszney swoiey porze,
Iam w ten czas⁸⁷⁵ posłem nawiedził Francją,
Gdy król egipski słał mię tam przez morze:
Młodzieńczykiem był, a iuż głos⁸⁷⁶ był taki,
Że z niego miał być wielki człowiek iaki.

61.

Prawdę⁸⁷⁷ mówili! — To kto? co ozdobny
Płaszcz ma na sobie, złotem przetykany,
Twarzą y wzrostem barzo⁸⁷⁸ mu podobny:
Pewnie ktoś zacny między chrześciany?»
Ta mu odpowie: «Y to rycerz godny,
Baldwin własnem imieniem nazwany.
Brat iego własny, co y twarz wydaie,
Lecz barziew sprawy y cne obyczaie.

62.

Ten zasię starzec, co to z siwą głową,
A zda się, że coś na palcach rachuie,
Mądry, ostrożny, Raymundem go zową,
W sztukach woiennych nikt go nie celuie⁸⁷⁹.
Równego radą y słodką wymowę

⁸⁶⁶zkądby (starop. forma ort.) — skąd by. [przypis edytorski]

⁸⁶⁷weyźrzenie (starop.) — wejrzenie, spojrzenie. [przypis edytorski]

⁸⁶⁸rozkazować (starop. forma) — rozkazywać. [przypis edytorski]

⁸⁶⁹ugodzić w co (starop.) — utrafić. [przypis edytorski]

⁸⁷⁰przechodzić (starop.) — tu: przewyższać. [przypis edytorski]

⁸⁷¹weyźrzał (starop.) — dziś: wejrzał, spojrzał. [przypis edytorski]

⁸⁷²pomnię (starop. forma) — dziś: pomnę; pamiętam. [przypis edytorski]

⁸⁷³francuzki (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): francuski. [przypis edytorski]

⁸⁷⁴goniwał (starop. forma) — [forma] częstotliwa od *gonić* [na turniejach]. [przypis redakcyjny]

⁸⁷⁵w ten czas (starop.) — w tym czasie; wówczas. [przypis edytorski]

⁸⁷⁶głos (starop.) — tu: pogłoska, wieść, opinia. [przypis edytorski]

⁸⁷⁷prawdę mówili (starop.) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -ci, skróconą do -ć; inaczej: prawdę ci mówili. [przypis edytorski]

⁸⁷⁸barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

⁸⁷⁹nikt go nie celuje (starop.) — nikt mu nie dorównuje. [przypis edytorski]

W woysku mu wszystkim Hetman nie nayduie
To zaś iest, z kitą u hełmu złotego,
Gwilhelm, syn młodszy króla angielskiego.

63.

Gwelf podle niego stoi, urodzony
Z starożytny krwie⁸⁸⁰ włoskiego narodu,
Z męstwa, z zacności daleko wslawiony,
Znam go z postawy y z samego chodu.
Ale na wszytkie⁸⁸¹ pilnie patrząc strony,
Nie mogę naleść⁸⁸² skaźce⁸⁸³ mego rodu:
O Boemundzie mówię okrutniku,
Moiey królewskiej krwie prześladowniku⁸⁸⁴».

64.

Tak Erminia z królem rozmawiała,
Który się barzo iey powieścią trwożył:
A widząc Goffred, że gdzie przykra skała,
Trudnoby szturmem Ieruzalem pożył⁸⁸⁵ —
W równinie, która północney sięgała
Bramy, namioty y obóz położył
Y aż do wieże narożney zajmował,
Y kto gdzie miał mieć stanie⁸⁸⁶, ukazował⁸⁸⁷.

65.

Trzecią część miasta ledwie obegnało⁸⁸⁸,
Y to nie spełna⁸⁸⁹, woysko Goffredowe,
Bo niepodobna, aby było miało⁸⁹⁰
Wszystko okrążyć koło obozowe.
Ale na drogi, któremi czekało
Posiłków iakich, słał ludzie gotowe⁸⁹¹,
Któreми wszystkie gościńce osadził,
Gdzieby⁸⁹² kto żywność albo lud prowadził.

66.

W tem⁸⁹³ kazał, aby obóz umocnili
Wielkiem przykopem, aby tak był⁸⁹⁴ cało,
Jeśliby z miasta wycieczkę czynili,
Albo też z pola chciał kto natrzeć śmiało.
A skoro przykop przy nim wymierz yli,

⁸⁸⁰krwie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: krwi. [przypis edytorski]

⁸⁸¹wszytkie (starop. forma) — wszystkie. [przypis edytorski]

⁸⁸²naleść (starop. forma) — znaleźć. [przypis edytorski]

⁸⁸³skaźca (starop.) — pogromca, niszczyciel. [przypis redakcyjny]

⁸⁸⁴prześladownik (starop.) — prześladowca. [przypis edytorski]

⁸⁸⁵pożyć (starop.) — pokonać. [przypis redakcyjny]

⁸⁸⁶stanie (starop.) — stanowisko. [przypis redakcyjny]

⁸⁸⁷ukazować (starop. forma) — ukazywać, pokazywać. [przypis edytorski]

⁸⁸⁸obegnać (starop.) — otoczyć. [przypis redakcyjny]

⁸⁸⁹nie spełna (starop. forma ort.) — dziś popr.: niespełna. [przypis edytorski]

⁸⁹⁰było miało (starop.) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: miało wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

⁸⁹¹gotowy (starop.) — tu: przygotowany, chętny; słał ludzie gotowe: słał ludzi gotowych (tj. chętnych, ochotników). [przypis edytorski]

⁸⁹²gdzieby (starop.) — tu: gdyby. [przypis edytorski]

⁸⁹³w tem (starop. forma) — dziś popr.: wtem. [przypis edytorski]

⁸⁹⁴był (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

Iechał oglądać Dudonowe ciało,
Gdzie zastał pierwszych towarzyszków czoło,
Którzy płakali, stojąc nad nim w koło⁸⁹⁵.

Rycerz, Pogrzeb, Religia,
Żaloba, Zaświaty, Śmierć
bohatera

67.

Ci go na mary wysokie włożyli,
Goffred, widząc go, żalność swą pokrywał:
Twarz niewesołą — tem, co nań patrzyli —
Y nie barzo⁸⁹⁶ też smętną ukazywał.
Tak powiadali, co tam w ten czas byli,
Że się nań patrząc długo zamyśliwał⁸⁹⁷;
Myśliwszy⁸⁹⁸ długo, potem podniósł głowę,
Y taką nad niem uczynił przemowę:

68.

«Coć po łzach naszych? rycerzu wybrany!
Ten jest nas wszystkich koniec ostateczny;
Tuś umarł, tam wiek żyjesz nieprzetrwany⁸⁹⁹,
Z chytrego⁹⁰⁰ morza wszedłszy⁹⁰¹ w port bezpieczny⁹⁰².
Iakoś żył, takeś umarł bez przygany⁹⁰³,
Ty teraz w niebie odpoczynek wieczny
Y za pobożność y za twoje cnoty,
Za śmierć o wiarę, wieniec bierzesz złoty.

69.

Tam żywiesz⁹⁰⁴ wiecznie, a my tu płaczemy,
Nie twego, ale nieszczęścia naszego:
Y samych siebie lepszą część niesiemy
Za tobą, z ześcia⁹⁰⁵ żalności⁹⁰⁶ twoiego.
Ale ieśli nas ta, którą zwiemy⁹⁰⁷
Śmiercią, pozbawi ratunku ziemskiego:
Na to miejsce nam, na płacz y frasunek
Uprosisz w niebie niebieski ratunek.

70.

A iakoś, będąc w tem śmiertelnem ciele,
Śmiertelney broni nam gwoli⁹⁰⁸ dobywał —
Tak teraz będziesz na nieprzyiaciele,
Nie ziemskiey, ale niebieskiey używał.
Y iuż cię odtąd twój będzie w kościele
Lud o ratunek, w złych przygodach, wzywał

⁸⁹⁵*w koło* (starop. forma ort.) — wkoło, wokół. [przypis edytorski]

⁸⁹⁶*barzo* (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

⁸⁹⁷*zamyśliwał* (starop. forma) — zamyślał. [przypis edytorski]

⁸⁹⁸*myśliwszy* (starop. forma) — pomyślawszy. [przypis edytorski]

⁸⁹⁹*nieprzetrwany* (starop.) — trwający wiecznie. [przypis edytorski]

⁹⁰⁰*chytry* (starop.) — tu: podstępny. [przypis edytorski]

⁹⁰¹*wszedłszy* (starop. forma) — wszedłszy. [przypis edytorski]

⁹⁰²*bezpieczny* (starop. forma) — dziś popr.: bezpieczny. [przypis edytorski]

⁹⁰³*bez przygany* (starop.) — nienagannie. [przypis edytorski]

⁹⁰⁴*żywiesz* (starop. forma) — dziś 2.os. lp: żyjesz. [przypis edytorski]

⁹⁰⁵*zeście* (starop. forma) — zejście; śmierć. [przypis edytorski]

⁹⁰⁶*żałosny* (starop.) — przejęty żalem; rozżalony. [przypis edytorski]

⁹⁰⁷*zwiemy* (starop. forma) — zwiemy; nazywamy. [przypis edytorski]

⁹⁰⁸*gwoli* (starop.) — dla; nam gwoli: dla nas. [przypis edytorski]

Y śluby⁹⁰⁹ odda, pełen nabożeństwa,
Za zdarzone z twej przyczyny zwycięstwa».

71.

Tak mówił; zatem⁹¹⁰ noc następowała
Y już wszystko⁹¹¹ świat pod swe skrzydła kryła,
A narzekanie y lzy hamowała,
Y w niepamięci słodki żal topiła.
Ale Hetmana troska nie puszczała
Y snu mu mało albo nic życzyła:
Myśli, skąd tramów⁹¹² na tarany zdobyć,
Które mi by mógł Jeruzalem dobyć.

Pogrzeb, Noc, Rycerz, Grób

72.

Wstał równo ze dniem, chciał sam iść za ciałem,
Które przedniejsi wszyscy prowadzili,
Gdzie mu z cyprysów przy pagórku małym
Grób towarzysze jego postawili
Tuż przy obozie; nad niem z okazałem
Liściem gałęzi wielka palma chyli —
Tam go włożyli, tem czasem⁹¹³ śpiewali
Kaplani żoltarz⁹¹⁴ y Boga błagali.

73.

Świetne chorągwie między gałęziami
Porozwiiali, dostane w Syryey,
Z różnym rynsztunkiem, z różnemi łupami,
Których szczęśliwie zdobywał w Persyey;
We środku zbroja y z nakolankami,
Y z hełmem złotem tkwiała⁹¹⁵ na kopiey,
A napis taki na wierzch był włożony:
«Tu wielki Dudon leży położony».

74.

A skoro Goffred pogrzeb ten odprawił,
Radził, iakie miał porobić tarany:
Cieśle wojskowe do lasa⁹¹⁶ wyprawił,
(Przydawszy im lud lekki y przebrany)
Który — w dolinach skryty — był obiawił
Naszem Syryczyk ieden poimany;
A ci iechali drzewo wyprawować⁹¹⁷,
Z którego mieli tarany budować.

⁹⁰⁹ślubyć odda (starop.) — skrót od: odda ci śluby; złoży śluby. [przypis edytorski]

⁹¹⁰zatem (starop.) — tu: potem. [przypis edytorski]

⁹¹¹wszytek (starop. forma) — wszystek; cały. [przypis edytorski]

⁹¹²tram (starop.) — belka. [przypis edytorski]

⁹¹³tem czasem (starop. forma ort.) — dziś popr.: tymczasem; w tym czasie. [przypis edytorski]

⁹¹⁴zoltarz a. żoltarz (starop.) — psalterz. [przypis redakcyjny]

⁹¹⁵tkwiała (starop. forma) — [tkwiła]; tkwiała zbroja na kopiej. [przypis redakcyjny]

⁹¹⁶do lasa (starop. forma) — dziś popr. forma D.łp: do lasu. [przypis edytorski]

⁹¹⁷wyprawować (starop.) — [tu:] ciosać, przygotować. [przypis redakcyjny]

75.

Ieden drugiego wzajem napomina,
Aby robotę wskok⁹¹⁸ odprawowali:
Zaraz się walić głuchy las poczyna,
Cedry, cyprysy, topole rąbali.
Ten buki twarde y iesiony ścina,
Ten wielkie sośnie⁹¹⁹ y iedliny wali;
Drudzy⁹²⁰ wysokie ciosali modrzewie,
Drudzy gałęzie ścinali na drzewie.

76.

Świerki y dęby ogromne spadały,
Pod same prawie niebo wyniesione,
Co się piorunom nie raz⁹²¹ opierały
Y nic nie dbały⁹²² na wiatry szalone.
Leśne Dryady⁹²³ w pole uciekały,
Gwałtem z oyczyzny miłey wypędzone,
Ptastwa powietrzne y zwierzęta samy⁹²⁴
Poopuszczały y gniazda, y iamy.

Koniec pieśni trzeciej.

PIEŚŃ CZWARTA

Argument

Wszystkiew piekielney zwoływa⁹²⁵ czeladzi
Do iedney kupy Pluton⁹²⁶ zagniewany,
Którą najwięcey dla tego⁹²⁷ gromadzi,
Aby szkodzili⁹²⁸ zewsząd chrześciany.
Za ich powodem Hidraot się radzi
Z swoją Armidą y chce, aby pany
Co naprzędniejsze⁹²⁹ swą gładkością bodła
Y uwikłane miłością uwiodła.

I.

Kiedy tak pilnie y tak ukwapliwie
Robili cieśle do lasa⁹³⁰ posłani,
Na chrześciany pożyrrzał⁹³¹ niezyczliwie

Diabeł, Gniew, Zazdrość

⁹¹⁸wskok (starop.) — szybko. [przypis edytorski]

⁹¹⁹sośnia (starop. forma) — sosna. [przypis redakcyjny]

⁹²⁰drudzy (starop.) — tu: inni. [przypis edytorski]

⁹²¹nie raz (starop. forma ort.) — dziś: nieraz; wielokrotnie. [przypis edytorski]

⁹²²nie dbały (starop. forma ort.) — dziś popr.: niedbały. [przypis edytorski]

⁹²³driady (mit. gr) — nimfy leśne mieszkające w drzewach. [przypis redakcyjny]

⁹²⁴samy (starop. forma) — zamiast: same; niewłaściwy, dla rymu użyty, lp. liczby mnogiej rodz. żeńskiego, zastosowany do rzeczownika rodz. nijakiego. [przypis redakcyjny]

⁹²⁵zwoływa (starop. forma) — zwołuje. [przypis edytorski]

⁹²⁶Pluton a. Pluto (mit. rzym.) — bóg świata podziemnego, krainy umarłych, odpowiednik Hadesa w mit. gr; tu: Szatan, Lucyfer, pierwszy z buntowniczych upadłych aniołów, przewodzący diabłom w piekle. [przypis edytorski]

⁹²⁷dla tego (starop.) — po to, w tym celu; dziś: dlatego. [przypis edytorski]

⁹²⁸szkodzili (...) chrześciany (starop. forma) — dziś popr. z C.lm: szkodzili chrześcijanom. [przypis redakcyjny]

⁹²⁹naprzędniejszy (starop. forma) — najprzedniejszy (tzn. najznakomitszy). [przypis edytorski]

⁹³⁰do lasa (starop. forma) — dziś D.lp: (do) lasu. [przypis edytorski]

⁹³¹pożyrrzał (starop. forma) — spojrział. [przypis edytorski]

Straszliwy tyran piekielny odchłani.
A widząc, że się im wiodło szczęśliwie
Y że od Boga byli miłowani —
Z iadu się kąsał y iako byk ryknął,
Tak mu ból serce przeiał y przeniknął.

2.

Chce wszystką⁹³² mocą trapić chrześciany⁹³³,
Według swojego dawnego nałogu;
Na to złych duchów zbór sobie poddany
Zbiera do swego królewskiego progu.
Mniema tak, sprosny⁹³⁴ głupiec opętany,
Że to rzecz łatwa, przeciw⁹³⁵ się Bogu
Y nie chce pomnieć szaleniec przedzięk⁹³⁶,
Iaki z gniewliwej piorun Jego ręki⁹³⁷.

3.

Ogromną trąbą⁹³⁸ Lucyfer zuchwały
Kupi⁹³⁹ do siebie mieszkańce⁹⁴⁰ podziemne,
Którey się straszne dźwięki rozlegały,
Przechodząc piekła y przepaści ciemne.
Nigdy tak nieba ogromnie nie grzmiały,
Gdy miecą⁹⁴¹ gromy na doliny ziemne,
Nie tak ziemia drży y trzęsie się na dnie,
Gdy wiatr chce wypaść, co się w nią⁹⁴² zakradnie.

Piekło, Diabeł

4.

Zbiegli się zaraz piekielni duchowie,
Na pałac, w którym mieszka Pluton srogi,
W różnych postaciach: a kto ie wypowie?
Strach y wspominać! Iedni kurze nogi,
Drudzy wielbłądzie, trzeci maią krowie;
Są y ci, którzy na łbie niosą rogi,
Inszy zaś warkocz z węzów upleciony
Y smocze niosą za sobą ogony.

5.

Widziałbyś tam był⁹⁴³ Arpiie⁹⁴⁴ nieczyste,
Centaury, Sphingi⁹⁴⁵, wybladłe Gorgony⁹⁴⁶,

⁹³²wszystka (starop.) — cała. [przypis edytorski]

⁹³³trapić chrześciany (starop. forma) — dziś popr. B.lm: trapić chrześcijan. [przypis edytorski]

⁹³⁴sprosny (starop.) — okropny, plugawy, nieobyczajny. [przypis edytorski]

⁹³⁵przeciw się komu (starop.) — dziś: sprzeciwiać się komu. [przypis edytorski]

⁹³⁶przedzięk (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

⁹³⁷jaki z gniewliwej piorun Jego ręki (starop.) — szyk przestawny, zdanie eliptyczne; inaczej: jaki [jest] piorun z Jego gniewliwej ręki. [przypis edytorski]

⁹³⁸trąba (starop.) — [tu:] trąbienie (por. strzelba, [prośba, chwalsa itp.; red. WL]). [przypis redakcyjny]

⁹³⁹kupić [do siebie] (starop.) — skupiać wokół siebie; gromadzić wokół siebie. [przypis edytorski]

⁹⁴⁰kupi mieszkańce (starop. forma) — dziś B.lm: (...) mieszkańców. [przypis edytorski]

⁹⁴¹miecą (starop. forma) — dziś 3.os. lm: miotają; [tj. rzucają]. [przypis edytorski]

⁹⁴²w nią (starop. forma) — dziś popr. B.lp r.ż.: w nią. [przypis edytorski]

⁹⁴³widziałbyś tam był (starop. forma gram.) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: widziałbyś tam wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

⁹⁴⁴Arpije — Harpie, skrzydlate potwory, ptaki z głową niewieścią. [przypis redakcyjny]

⁹⁴⁵Sfinga — potwór mający głowę i piersi niewieście, tułów lwi i ogon węża; [Sfinks]. [przypis redakcyjny]

⁹⁴⁶Gorgony — skrzydlate potwory niewieście z węzami na głowie i węzami opasane, wzrok ich był zabójczy. [przypis redakcyjny]

Y szczekające Scylle⁹⁴⁷ zawiesiste⁹⁴⁸,
Gwiżdżące Hydry, świszczące Pitony⁹⁴⁹,
Chimery⁹⁵⁰ sadze plujące ogniste,
Straszne Cyklopy, srogi Geryony⁹⁵¹
Y wiele dziwów nigdy niewidzianych,
Z różnych postaci w iedne pomieszanych.

6.

Starsze po prawey posadzono stronie,
Po lewey młodsze y nie tak wspaniałe,
We śrzodku Pluton straszliwy, na łonie
Trzyma żelazne sceptrum⁹⁵² zardzewiałe;
Tak był sam w sobie, tak wielki w ogonie,
Że się y Alpy przy nim zdały małe,
Y Atlas⁹⁵³, chocia sięga pod obłoki,
Nie iest tak wielki ani tak wysoki.

Szatan

7.

Oczy miał wściekle, wzrok by⁹⁵⁴ u komety,
Powagę mu twarz surową czyniła,
Wszytek był czarny od głowy do pięty,
Kosmate piersi gęsta broda kryła,
Miąwszy⁹⁵⁵ u gęby wąs wisiał pomięty,
W czele⁹⁵⁶ miał ieden, we łbie rogów siła⁹⁵⁷,
A ukrwawiona gęba była taka,
Iako głęboka straszna przepaść iaka.

8.

Iako Mongibel⁹⁵⁸ zarażliwe pary
Y smród wypuszcza, tak y iemu z gęby
Śmierdziało właśnie, a z nosa bez miary
Puszczal, aż brzydko, plugawe otręby.
Gdy począł mówić, umilkł Cerber stary,
Hydra ścisnęła⁹⁵⁹ wylękniona zęby.
Cofnął się Kocyt⁹⁶⁰, Abissy⁹⁶¹ zadrżały,
Kiedy iego słów straszliwych słuchały:

9.

«Zacne książęta, godniejszy⁹⁶² na niebie
Mieszkać nad słońcem, skąd ród prowadzicie,

⁹⁴⁷ *Scylla* — szczekający potwór o 12 nogach, 6 szyjach (*Odyseja* XII, 63). [przypis redakcyjny]

⁹⁴⁸ *zawiesisty* (starop.) — zawieszony, stromy. [przypis redakcyjny]

⁹⁴⁹ *Piton* — pyton. [przypis edytorski]

⁹⁵⁰ *Chimera* — potwór ziejący ogniem: głowa lwia, tułów kozi, ogon smoczy. [przypis redakcyjny]

⁹⁵¹ *Gerion* — mityczny potwór, z trzech ciał ludzkich złożony. [przypis redakcyjny]

⁹⁵² *sceptrum* (starop.) — berło. [przypis edytorski]

⁹⁵³ *Atlas* (mit. gr.) — tytan, który za karę za udział w walce przeciw bogom olimpijskim z wyroku Zeusa dźwigał na swych barkach sklepienie niebieskie. [przypis redakcyjny]

⁹⁵⁴ *by* (starop.) — tu: niby, jakby. [przypis edytorski]

⁹⁵⁵ *miąwszy* (starop.) — gruby. [przypis redakcyjny]

⁹⁵⁶ *w czele* (starop. forma) — dziś w tym (tj. dosł.) znaczeniu: w czole; na czole. [przypis edytorski]

⁹⁵⁷ *siła* (starop.) — dużo, wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

⁹⁵⁸ *Mongibel* — góra Etna na Sycylii. [przypis redakcyjny]

⁹⁵⁹ *ścisnęła* (starop. forma) — dziś 3.os. lp r.ż cz.przesz.: ścisnęła. [przypis edytorski]

⁹⁶⁰ *Kocyt* — błotnista rzeka w podziemiu. [przypis redakcyjny]

⁹⁶¹ *abis* a. *abyss* (starop.) — otchłań, przepaść. [przypis redakcyjny]

⁹⁶² *godniejszy* (starop. forma) — godniejszy (lm). [przypis edytorski]

Których niesłusznie Bóg wypchnął od siebie,
Z państw, do których z Nim równo należycie:
Bał się nas pewnie, widział nas w potrzebie⁹⁶³
Y miał nas z kaszel⁹⁶⁴, co dobrze pomnicie⁹⁶⁵;
Teraz On nieb⁹⁶⁶ y gwiazdami rządzi,
A nas za swoje przeciwniki sądzi⁹⁶⁷.

IO.

Y miasto⁹⁶⁸ światła y dnia pogodnego,
Zamknął nas w kluzie⁹⁶⁹ y w wieczny ciemności,
Zayrząc⁹⁷⁰ nam nieba y słońca iasnego
Y oney pierwszey naszey szczęśliwości.
A co mię gryzie, co mi do dawnego
Bólu przydaie męki y żalości:
Woła do nieba człowieka lichego,
Z błota y z podłey gliny zlepionego.

Zazdrość, Pogarda, Diabeł,
Kondycja ludzka

II.

Mało miał na tem⁹⁷¹: Syna na śmierć srogą,
Nam na złe⁹⁷², skazał y na świat wyprawił,
Który, pomnicie, z iaką naszą trwogą
Piekielne bramy wyparł y wystawił⁹⁷³;
Wydarł nam gwałtem korzyść naszą drogą,
Dusze zdobyte z więzienia wybawił.
Na żal nasz⁹⁷⁴ wytknął chorągwie rozwite⁹⁷⁵
Y tryumphuie, że piekło dobyte⁹⁷⁶.

I2.

Ale puśćmy precz krzywdy starodawne
Y szkody, które nam wyrządzał z wieku⁹⁷⁷;
Te były zawsze y teraz są sławne,
Iako przeciw nam pomagał człowieku;
Lecz tylko świeże y weźmy niedawne,
Iak nas chce w niwecz obrócić od wieku.
Cóż? nie widzicie, na co teraz godzi⁹⁷⁸?
Wszystkie nam ludzie do siebie odwodzi.

⁹⁶³w *potrzebie* (starop.) — tu: w walce. [przypis edytorski]

⁹⁶⁴*miał nas z kaszel* (starop. konstrukcja) — daliśmy mu się we znaki; miał od nas co cierpieć, miał z nami co czynić. Oprócz P. Kochanowskiego używają tego wyrażenia: Paprocki *Rycerstwo*, Knapius *Thesaurus*, Rey *Postylla*, Strykowski (por. Linde: *Słownik*). [przypis redakcyjny]

⁹⁶⁵*pomnicie* (starop.) — pamiętać. [przypis edytorski]

⁹⁶⁶*nieb* [*rządzi*] (starop. forma) — dziś N.Im: niebami. [przypis edytorski]

⁹⁶⁷*sądzi kogoś za coś* (starop.) — uważać kogoś za coś. [przypis edytorski]

⁹⁶⁸*miasto* (starop.) — zamiast. [przypis edytorski]

⁹⁶⁹*kluz*a (starop.) — zamknięcie, więzienie. [przypis redakcyjny]

⁹⁷⁰*zajrzeć* (starop.) — zazdrościć. [przypis edytorski]

⁹⁷¹*mało miał na tem* (starop. konstrukcja) — tego było mu mało. [przypis edytorski]

⁹⁷²*nam na złe* (starop.) — na naszą niekorzyść, na naszą szkodę. [przypis edytorski]

⁹⁷³*wystawić* (starop.) — wyłamać. [przypis redakcyjny]

⁹⁷⁴*na żal nasz* (starop.) — ku naszemu żalowi, ku naszemu rozżaleniu, wywołując u nas żal. [przypis edytorski]

⁹⁷⁵*rozwity* (starop.) — rozwinięty. [przypis edytorski]

⁹⁷⁶*doyty* (starop.) — zdobyty. [przypis edytorski]

⁹⁷⁷*z wieku* (starop.) — z dawna, od wieków. [przypis edytorski]

⁹⁷⁸*godzić na co* (starop.) — starać się, usiłować; tu: dążyć do czego. [przypis edytorski]

13.

A my co na to? czy tylko przez spary⁹⁷⁹
 Poglądać mamy? a On tak naciera!
 Widzicie, iako ten lud Iego wiary
 Tak się w Azyey barzo rospościera⁹⁸⁰.
 Nam weźmie wszystkę⁹⁸¹ chwałę y ofiary,
 Iuż w Palestynie kościoły otwiera.
 W ięzykach Iego uyżrzycie⁹⁸² wnet nowych.
 W miedzi y w słupach Imię marmorowych.

14.

A nasze będą bóżnice próżnować⁹⁸³,
 Nasze bałwany pewney doydą zguby;
 Iemu Samemu będą ofiarować
 Złoto y mirrę, Iemu wieszać śluby⁹⁸⁴;
 Do swych nam nie da kościołów wstępować,
 A z czegośmy swe dotąd mieli chluby:
 Iuż z dusz nie będą poddanych grzechowi
 Trybutu więcey płacić Plutonowi⁹⁸⁵.

15.

Oy! nie będziec to⁹⁸⁶. Będziem o się dbali⁹⁸⁷,
 Ieszcze w nas dawne nie wygasło męstwo,
 Kiedyśmy ognie na niebo ciskali
 Y mieczem siekli na niebieskie księstwo;
 Myśmy tam przedsię⁹⁸⁸ sławę otrzymali
 Z śmiałego serca, a oni zwycięstwo.
 Trudno tego przec⁹⁸⁹, że oni wygrali,
 Ale nam przedsię dzielność przyznawali.

16.

Idźcież, a wzajem siły swoje znoście⁹⁹⁰
 Na ich zginienie, o rycerze mężni!
 Dokąd w Azyey nieznaomi goście
 Nie będą mocni y barzicy potężni.
 Gdzie ieden słaby, drudzy mu pomóżcie,
 Naprowadźcie mi co naywięcey więźni⁹⁹¹,
 Lub mocą, lubo⁹⁹² dowcipem y radą,
 Szkodźcie im wszędzie y bądźcie zawadą.

⁹⁷⁹przez spary *poglądać* (starop.) — patrzeć przez szpary; patrzeć przez palce, tzn. pobłażać. [przypis edytorski]

⁹⁸⁰rospościerać (starop. forma ort.) — dziś popr.: rozpościerać. [przypis edytorski]

⁹⁸¹wszystkę (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: wszystką; tj. całą. [przypis edytorski]

⁹⁸²uyżrzec (starop. forma) — dziś popr.: ujrzyć. [przypis edytorski]

⁹⁸³nasze będą bóżnice *próżnować* (starop.) — szyk przestawny; inaczej: nasze bożnice będą próżnować; tzn.: nasze świątynie będą puste (próżne, pozbawione wiernych). [przypis edytorski]

⁹⁸⁴ślub (starop.) — [tu:] wotum [z łac. *votum*]; [tj. przedmiot służący do ofiarowania w świątyni, ofiara dziękczynna; w chrześcijaństwie najczęściej w formie krzyżyka, różańca, obrazka a. figurki Matki Boskiej, ryngrafu itp.; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁹⁸⁵Pluton — tu: Szatan, Lucyfer jako władca piekieł. [przypis edytorski]

⁹⁸⁶nie będziec to (starop. forma) — nie będzie tak; nie stanie się tak. [przypis edytorski]

⁹⁸⁷będziem o się dbali (starop. forma) — skrót od: będziemy dbali o siebie. [przypis edytorski]

⁹⁸⁸przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

⁹⁸⁹przec czego (starop.) — przeczyć czemu. [przypis edytorski]

⁹⁹⁰znościć [*siły*] (starop.) — jednoczyć. [przypis edytorski]

⁹⁹¹więźni (starop. forma) — dziś D.lm: [naprowadźcie mi co najwięcej] więźniów. [przypis edytorski]

⁹⁹²lubo (starop.) — tu: lub też. [przypis edytorski]

17.

Ten niech po świecie błądzi obłąkany,
Ci niech w roskoszach⁹⁹³ — iako wieprze — tyią,
Ten zaś w miłości sprosney⁹⁹⁴ opętany
Niechay gnuśnieie, tego niech zabiią;
Niech się buntuią na swoje hetmany,
Niechay się sami między sobą biią,
Niech wojsko ginie, niech mu się to stanie,
Że go pamiątka żadna nie zostanie⁹⁹⁵».

Kuszenie, Grzech, Diabeł

18.

Daley królowi dać mówić nie chcieli,
Tak się gniewały piekielne pokusy⁹⁹⁶,
Ale na ten świat zaraz polecieli
Nieprzyiaciele wieczni ludzkiej duszy.
A z takim szumem szli ciemni Anyeli,
Iako gdy wicher zawieruchy ruszy,
Świata nie widać, chmury czarne wstaią,
Które y ziemię, y morze mieszaia.

Diabeł, Dźwięk, Wiatr

19.

Wnet się po wszytkiem świecie⁹⁹⁷ rozprószyli⁹⁹⁸,
Na różne strony — pokusy przeklęte;
Sidła na ludzie⁹⁹⁹ skryte poczynili
Y rady chytne, nowe, niepoięte.
Ale iako ich naprzód poszkodzili,
Y z której strony, wy! o Panny święte
Powiedzcie — wy to wiecie; a człowieka
Ledwie głos tych spraw dochodzi z daleka.

20.

W Damaszku w ten czas bogatym panował
Hidraot¹⁰⁰⁰, sławny czarnoksiężnik stary,
Który się w czarach z młodych lat uchował
Y dyabłom zawždy oddawał ofiary,
Ale daremnie. Nie wypraktykował¹⁰⁰¹,
Nie zgadły końca oney woyny czary:
Omylili go y dyabli zakłęci,
Y w charaktery¹⁰⁰² poryte pieczęci.

21.

Ten tak rozumiał (ale ludzkie zdanie
Nie raz¹⁰⁰³ błądziło y nie raz chybiało)
Że mieli bitwę przegrać chrześcianie,

⁹⁹³roskosz (starop. forma ort.) — rozkosz. [przypis edytorski]

⁹⁹⁴sprosny (starop.) — okropny, plugawy, nieobyczajny. [przypis edytorski]

⁹⁹⁵że go pamiątka żadna nie zostanie (starop.) — że nie zostanie po nim wcale pamięć; będzie zapomniany. [przypis edytorski]

⁹⁹⁶pokusa piekielna — [tu:] zły duch. [przypis redakcyjny]

⁹⁹⁷po wszytkiem świecie (starop.) — po całym świecie. [przypis edytorski]

⁹⁹⁸rozprószyć (starop.) — dziś: rozproszyć; rozprzestrzenić. [przypis edytorski]

⁹⁹⁹na ludzie (starop. forma) — dziś B.lm: na ludzi. [przypis edytorski]

¹⁰⁰⁰Hidraot — król Damaszku stryj Armidy, czarownik. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁰¹wypraktykować (starop.) — odgadnąć, przewidzieć. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁰²charaktery (starop.) — znaki piśmienne, pismo. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁰³nie raz (starop. forma ort.) — dziś popr.: nieraz (tj. wielokrotnie). [przypis edytorski]

Iako mu niebo przyobiecowało.
Y że egypskie możne wojsko na nie
Przyść¹⁰⁰⁴ y na głowę porazić¹⁰⁰⁵ ich miało;
Radby¹⁰⁰⁶, z obietnic swego czarnoksięstwa,
Był uczestnikiem onego zwycięstwa.

22.

Lecz, iż o męstwie naszych trzymał siła¹⁰⁰⁷,
Bał się w swych ludziach iakiej wielkiej szkody¹⁰⁰⁸,
Chciałby, żeby się ich potężna siła
Przez wewnętrzne pierwey zmniejszyła niezgody:
Takby się potym¹⁰⁰⁹ snadniey¹⁰¹⁰ obaliła
Przez iego y przez egypskie narody.
Tey myśli¹⁰¹¹ szatan postrzegł nieżycliwy
Y barziew¹⁰¹² umysł podzegał złośliwy.

23.

I ukazał mu iednę tajemnicę.
Co nienagorzey¹⁰¹³ do tego służyła:
Miał z rodzonego brata synowicę,
Która zbyt¹⁰¹⁴ chytra y dowcipna była,
Wielką y barzo¹⁰¹⁵ sławną czarownicę;
A tak się gładka¹⁰¹⁶ była¹⁰¹⁷ urodziła,
Że w kraiach wschodnich gładzney nie widziano,
Y udatnieyszey¹⁰¹⁸: tak to powiadano.

24.

Do tey tak mówił: «O, która w postawie
Mdley białogłowskiey¹⁰¹⁹ z męskim sercem chodzisz!
Y iuz mię w trudnem czarnoksięstwem prawie
Y w czarowniczey nauce przechodzisz —
Chciałbym cię użyć w iedney pilney sprawie;
A ty iedno¹⁰²⁰ chciey, we wszystko ugodzisz¹⁰²¹,
Przywiedz do skutku¹⁰²² starca ostrożnego
Tę radę, podług dowcipu¹⁰²³ zwykłego.

¹⁰⁰⁴przyść (starop. forma) — dziś popr.: przyjąć. [przypis edytorski]

¹⁰⁰⁵porazić na głowę (starop.) — pobić na głowę; pokonać całkowicie. [przypis edytorski]

¹⁰⁰⁶radby (...) był (starop. forma ort.) — dziś popr.: rad by był, byłby rad; byłby zadowolony, byłby chętnie (coś zrobił). [przypis edytorski]

¹⁰⁰⁷trzymał siła (starop.) — wiele wiedział a. wysoko cenil. [przypis edytorski]

¹⁰⁰⁸bał się w swych ludziach iakiej wielkiej szkody (starop.) — bał się, że jego ludzie doznają jakiejś wielkiej szkody (krzywdy, uszczerbku). [przypis edytorski]

¹⁰⁰⁹potym (starop.) — potem. [przypis edytorski]

¹⁰¹⁰snadniey (starop.) — łatwiej. [przypis edytorski]

¹⁰¹¹tey myśli (...) postrzegł (starop.) — spostrzegł tę myśl. [przypis edytorski]

¹⁰¹²barziew (starop. forma) — dziś popr.: bardziej. [przypis edytorski]

¹⁰¹³nienagorzej (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie najgorzej. [przypis edytorski]

¹⁰¹⁴zbyt (starop.) — zbyttnio, bardzo, ogromnie. [przypis edytorski]

¹⁰¹⁵barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

¹⁰¹⁶gładki (starop.) — ładny. [przypis edytorski]

¹⁰¹⁷się (...) była urodziła (starop.) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: urodziła się wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

¹⁰¹⁸udatny (starop.) — tu: kształtny, zgrabny, zręczny. [przypis edytorski]

¹⁰¹⁹białogłowski (starop.) — kobiecy. [przypis edytorski]

¹⁰²⁰jedno (starop.) — tu: jedynie; tylko. [przypis edytorski]

¹⁰²¹ugodzić w co (starop.) — osiągnąć co. [przypis edytorski]

¹⁰²²przywiedz do skutku (...) radę (starop.) — skuteczniej radę; zrealizuj radę. [przypis edytorski]

¹⁰²³dowcip (starop.) — inteligencja, rozum, spryt. [przypis edytorski]

25.

Idź do obozu, a swoją gładkością
Serc nieużytych y twardych dobyway¹⁰²⁴.
Gdzie czas ukaże, nie droż się z miłością,
Wzdychania y słów łagodnych używay.
Płacz kiedy trzeba, narabiay śmiałością,
A śmiałość wstydem panieńskim pokryway,
Wzaiem ich łzami y śmiechem zagrzeway,
A kłamstwo płaszczem prawdy przyodzieway.

Kobieta, Uroda, Kobieta
demoniczna, Podstęp

26.

Ieśli bydź¹⁰²⁵ może¹⁰²⁶, Hetmana samego
Łaskawym wzrokiem wpraw w napięte wniki¹⁰²⁷,
Niech sobie wzmierzi¹⁰²⁸ Marsa surowego,
Niechay się imie¹⁰²⁹ biesiad y podwiki¹⁰³⁰.
Nie mogli być¹⁰³¹ — więc kogo inszego¹⁰³²,
Co naprzędnieysze zwłaszcza pułkownicy;
Dla wiary wszystko uczynić się godzi,
Y dla oyczyny, bo to społem chodzi¹⁰³³».

27.

Piękna Armida¹⁰³⁴ zaraz się gotuie,
Pobrawszy z sobą zwykle swoje stroie,
Wieczór¹⁰³⁵ się w drogę cicho wyprawuie
Y zostawuie¹⁰³⁶ oyczyste podwoie.
Tuszy¹⁰³⁷, że piękną twarzą powoiuie¹⁰³⁸
Wielkie rycerze, bez miecza, bez zbroie¹⁰³⁹.
Różnie zmyślając, potym¹⁰⁴⁰ udawano¹⁰⁴¹
Ludziom iey odiazd, gdy o nię¹⁰⁴² pytano.

28.

Mały czas wyszedł¹⁰⁴³, kiedy przyiechała,
Gdzie chrześciance rozbili namioty,
A skoro swój wzrok y twarz ukazała,
Y chód, y swoje cudowne przymioty,
Iako gdy iaka kometa nastała
Y na niebieskie weszła kołowroty —

Uroda, Kobieta

¹⁰²⁴*dobywać* (starop.) — zdobywać. [przypis edytorski]

¹⁰²⁵*bydź* (starop. forma ort.) — być. [przypis edytorski]

¹⁰²⁶*jeśli bydź może* (starop. konstrukcja) — jeśli [to] być może; jeśli to możliwe. [przypis edytorski]

¹⁰²⁷*wniki* (starop.) — wnyki, sidła; *wprawić we wniki*: usidlić. [przypis edytorski]

¹⁰²⁸*wzmierzić* (starop.) — zmierzyć; obrzydzić. [przypis edytorski]

¹⁰²⁹*imać się czego* (starop.) — wziąć się za co; zająć się czym. [przypis edytorski]

¹⁰³⁰*podwika* (starop.) — niewiasta; [kobieta]. [przypis redakcyjny]

¹⁰³¹*nie mogli być* (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli nie może [tak] być. [przypis edytorski]

¹⁰³²*inszy* (starop.) — inny. [przypis edytorski]

¹⁰³³*Dla wiary wszystko uczynić się godzi, Y dla oyczyny, bo to społem chodzi* — porównaj J. Kochanowskiego. [przypis redakcyjny]

¹⁰³⁴*Armida* — bohaterka saraceńska, córka króla Damaszku, Arbillana i Karyklii. [przypis redakcyjny]

¹⁰³⁵*wieczór się (...) wyprawuje* (starop. konstrukcja) — wieczorem się wyprawia (wybiera). [przypis edytorski]

¹⁰³⁶*zostawuje* (starop. forma) — zostawia. [przypis edytorski]

¹⁰³⁷*tuszyć* (starop.) — mieć nadzieję. [przypis edytorski]

¹⁰³⁸*powojować* (starop.) — zawojować, zwalczyć, pokonać. [przypis edytorski]

¹⁰³⁹*bez zbroje* (starop. forma) — dziś D.lp. r.ż.: bez zbroi. [przypis edytorski]

¹⁰⁴⁰*potym* (starop. forma) — potem. [przypis edytorski]

¹⁰⁴¹*udawać* (starop.) — tłumaczyć, pozorować. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁴²*o nię* (starop. forma) — dziś B.lp. r.ż.: (o) nią. [przypis edytorski]

¹⁰⁴³*mały czas wyszedł* (starop.) — niewiele czasu minęło. [przypis edytorski]

Bieży, co żywo¹⁰⁴⁴; drudzy posyłaia,
Zkąd¹⁰⁴⁵ cudzoziemka tak piękna? pytaia.

29.

Bogini z morskich zrodzona powodzi¹⁰⁴⁶
Nie jest tak stroyna, nie tak urodziwa:
Warkocz ma złoty, co czasem przechodzi
Blaskiem przez rąbek, czasem się odkrywa —
Tak więc, kiedy się niebo wypogodzi
To się z obłoku potrosze¹⁰⁴⁷ dobywa,
To z niego — wszystko wyszedzszy¹⁰⁴⁸ — możnieyszy
Słońce ma promień y dzień śle iaśnieyszy.

30.

Włos z przyrodzenia ukędzierzawiony,
Puszczony na wiatr, w pierścienie się wiie,
Wzrok sam w swe oczy wszytek¹⁰⁴⁹ zgromadzony,
Y skarb miłości, y swój własny kryie.
Twarz miała, iako kiedy kto gładzony
Rumianą różą sloniowy ząb zmyie
Ust — iako godne — nigdy nie pochwałem¹⁰⁵⁰:
Przechodzą piękne rubiny z koralem.

31.

Śnieg biały z piersi y z szyie wynika,
Gdzie ma swe gniazdo miłość przerażliwa¹⁰⁵¹,
Mnieysza część piersi na wierzch się wymyka,
Większą część kryie szata zazdrościwa¹⁰⁵²;
Ale chocia ie przed okiem zamyka,
Przechodzi rąbek y szatę myśl chciwa:
Ta nie ma dosyć na zwierzchney piękności,
Wdziera się gwałtem w tajemne skrytości.

Pożądanie, Wizja

32.

Jako przez wody y iasne kryształy
Bez szkody promień słoneczny przechodzi,
Tak y myśl, kiedy co widzi do chwały¹⁰⁵³,
Przeydzie na wylot, a szacie nie szkodzi
Y swey rozkoszy owoc niedostały¹⁰⁵⁴,
Powoley¹⁰⁵⁵ sobie dopiero rozwodzi;

¹⁰⁴⁴*bieży, co żywo* (starop.) — idzie, kto żyw; w znaczeniu: wszyscy idą, zdążają. [przypis edytorski]

¹⁰⁴⁵*zkąd* (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdźwiecznieniu): skąd. [przypis edytorski]

¹⁰⁴⁶*bogini z morskich zrodzona powodzi* (mit. gr.) — Afrodyta. [przypis edytorski]

¹⁰⁴⁷*potrosze* (starop. forma ort.) — dziś: po trochu. [przypis edytorski]

¹⁰⁴⁸*wszystko wyszedzszy* (starop. forma) — całkiem wyszedzszy; całkiem się wysunąwszy. [przypis edytorski]

¹⁰⁴⁹*wszytek* (starop. forma) — dziś: wszystek; cały. [przypis edytorski]

¹⁰⁵⁰*pochwałem* (starop.) — pochwałę (forma gwarowa); [*iako godne nigdy nie pochwałem*: nigdy nie pochwałę tak, jak są tego godne; red. WL]. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁵¹*przerażliwy* (starop.) — porażający, przejmujący. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁵²*zazdrościwy* (starop.) — zazdrośny. [przypis edytorski]

¹⁰⁵³*widzieć co do chwały* (starop.) — dostrzegać coś wartego pochwały, godnego pochwalenia, komplementowania. [przypis edytorski]

¹⁰⁵⁴*niedostały* (starop.) — niedojrzały. [przypis edytorski]

¹⁰⁵⁵*powolej* (starop.) — według swej woli; dowolnie. [przypis edytorski]

Potem z nią żądzey¹⁰⁵⁶ y chciwego sięga
Serca¹⁰⁵⁷, w którym swe płomienie zażęga.

33.

Wszyscy cudowną gładkość wychwalaia,
A ona tego wrzekomo¹⁰⁵⁸ nie widzi,
Baczy, że śmieie na sieć nacierają,
Śmieie się w sercu y cicho z nich szydzi.
Chce do Goffreda, tych co zabiegaia
Prosić o wodza: lecz się wrzekomo wstydzi.
A w tem¹⁰⁵⁹ Eustacy przybiegł zapędzony¹⁰⁶⁰,
Zayźrząwszy¹⁰⁶¹ iey kęs, Goffredów rodzony.

34.

Gdy tak Armida o wodzu się pyta¹⁰⁶²,
Idąc przez obóz w gładkość¹⁰⁶³ uzbroiona —
Przystąpiwszy się, Eustacy ią wita.
Ukloni mu się, wrzkomo zawstydzona.
Zachwyił¹⁰⁶⁴ zaraz ognia, iako chwyta
Płomienia słoma blisko położona.
Y rzecze do niey (śmiałem go czyniła
Młodość y miłość, która go paliła):

35.

«Panno — ieślić to należy nazwisko,
Boginią raczey zwaćbyśmy cię mieli¹⁰⁶⁵ —
Nie pochlebię y prawdy to blisko,
Żesmy tak gładkiej nigdy nie widzieli;
Co cię zagnało w nasze stanowisko,
Radzibyśmy się tego dowiedzieli:
Ktoś jest y skądęś, niechay cię poznamy,
Że będziem wiedzieć, iako cię czcić mamy».

36.

Armida na to: «Barzo mię chwalicie,
Czegom wam nigdy nie zasługowała¹⁰⁶⁶,
Y nie tylko mię śmiertelną widzicie,
Ale umarłą, a tylkom została
Żywą na żałość, iako usłyszycie:
W nieszczęściu, w krzywdzie, która mię potkała,
Do waszego się Hetmana uciekam,
Od niego rady y ratunku czekam.

¹⁰⁵⁶żądzej (starop. forma) — żądy. [przypis edytorski]

¹⁰⁵⁷potem z nią żądzey y chciwego sięga serca (starop.) — szyk przestawny, inaczej: potem z nią [tj. z rozkoszą] sięga żądy i chciwego serca. [przypis edytorski]

¹⁰⁵⁸wrzekomo (starop.) — rzekomo. [przypis edytorski]

¹⁰⁵⁹w tem (starop. forma ort.) — wtem; naraz, nagle. [przypis edytorski]

¹⁰⁶⁰zapędzony (starop.) — tu: popędliwy, gwałtowny w popędach, ulegający popędowi. [przypis edytorski]

¹⁰⁶¹zajźrzeć (starop.) — zazdrościć; zayźrząwszy iey kęs: zazdroszcząc jej trochę, tu w znaczeniu: będąc o nią zazdrosny [wobec swego brata, Goffreda]. [przypis edytorski]

¹⁰⁶²o wodzu się pyta (starop. konstrukcja) — zamiast: o wodza się pyta (podobnie pieśń VII zwr. 84). Zwrot podobny jak u Jana Kochanowskiego w 2 pieśni ks. II, w. 18: „staraj się o takiej pomocy”. [przypis redakcyjny]

¹⁰⁶³gładkość (starop.) — uroda. [przypis edytorski]

¹⁰⁶⁴zachwyić (starop.) — pochwyić. [przypis edytorski]

¹⁰⁶⁵zwaćbyśmy cię mieli (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: mielibyśmy cię zwać. [przypis edytorski]

¹⁰⁶⁶zasługowała (starop. forma) — dziś: zasługiwała. [przypis edytorski]

37.

Przeto ieśli masz w sobie co litości,
Ziednay mi przystęp coprędney¹⁰⁶⁷ u niego». —
«Słuszna, o panno, że w twej doległości,
Iego tu brata używasz do tego.
Nie zawiedziesz się na iego ludzkości¹⁰⁶⁸,
Y ia pomogę, że buława iego
Będzie¹⁰⁶⁹ pomocna y ta szabla moia,
Czego uroda y twarz godna twoia».

38.

Tamże do niego przezeń wprowadzona,
Do samey ziemi¹⁰⁷⁰ nisko się skłoniła,
Potem na piękney twarzy zawstydzona,
Stoiąc na mieyscu, słowa nie mówiła,
Ale cieszona¹⁰⁷¹ y ubezpieczona¹⁰⁷²
Od Eustacego, z boiaźni spuściła¹⁰⁷³,
Co iey dodawał serca y śmiałości;
Zaczem¹⁰⁷⁴ tak swoje zaczęła chytrości:

39.

«Wielki Hetmanie y niewzycięzony!
O twej dzielności świadectwo dawaia,
Dobyte miasta, dostane korony,
A żeś ie posiadł, chluby ztąd¹⁰⁷⁵ szukaia:
Y takeś twoia dobrocia wślawiony
Y męstwem, które wszyscy wychwalaia,
Że o ratunek w swych potrzebach śmieie¹⁰⁷⁶
Idą do ciebie y nieprzyiaciele.

40.

Pewnam — chociam się w pogaństwie rodziła,
Które ty mieczem swoim chcesz okrócić¹⁰⁷⁷ —
Że mię twa dobroć y twa można siła¹⁰⁷⁸
Może do miley oyczyzny przywrócić.
A coby¹⁰⁷⁹ drugi, co ma krewnych siła¹⁰⁸⁰,
Miał się o pomoc do swoich obrócić —
Ia przeciwko krwi¹⁰⁸¹ mey pomocy muszę
U obcych szukać, ieśli kogo ruszę¹⁰⁸².

¹⁰⁶⁷*coprędney* (starop. forma ort.) — dziś popr.: co prędey. [przypis edytorski]

¹⁰⁶⁸*ludzkość* (starop.) — tu: ludzkie uczucia, wrażliwość, współczucie itp. [przypis edytorski]

¹⁰⁶⁹*będzie pomocna* (starop.) — skrót od: będzie ci pomocna. [przypis edytorski]

¹⁰⁷⁰*do samey ziemi* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (...) ziemi. [przypis edytorski]

¹⁰⁷¹*cieszony* (starop.) — tu: pocieszany. [przypis edytorski]

¹⁰⁷²*ubezpieczony* (starop. forma) — ubezpieczony. [przypis edytorski]

¹⁰⁷³*z bojaźni spuścić* (starop.) — zrezygnować nieco z [ulegania] bojaźni [tj. strachowi], ośmielić się nieco; por.

dzisiejsze: *spuścić z tonu*. [przypis edytorski]

¹⁰⁷⁴*zaczem* (starop.) — po czym; następnie. [przypis edytorski]

¹⁰⁷⁵*ztąd* (starop. forma ort.) — dziś popr.: stąd. [przypis edytorski]

¹⁰⁷⁶*śmieie* (starop. forma) — dziś: śmiało. [przypis edytorski]

¹⁰⁷⁷*okrócić a. okrocić* (starop.) — poskromić. [przypis edytorski]

¹⁰⁷⁸*można siła* (starop.) — siła, która [wiele] może. [przypis edytorski]

¹⁰⁷⁹*a coby drugi (...) miał się o pomoc do swoich obrócić* (starop.) — a jak kto inny mógłby się do swoich zwrócić o pomoc. [przypis edytorski]

¹⁰⁸⁰*siła* (starop.) — dużo, wiele. [przypis edytorski]

¹⁰⁸¹*przeciwko krwi mey* (starop.) — przeciwko moim krewnym. [przypis edytorski]

¹⁰⁸²*ruszyć kogo* (starop.) — tu: poruszyć kogo, wzruszyć kogo. [przypis edytorski]

41.

Ty mię sam tylko możesz poratować,
Y posadzić mię¹⁰⁸³ w państwach utraconych,
A iakoś hardych zwykł mieczem woiować¹⁰⁸⁴.
Tak masz być¹⁰⁸⁵ łaskaw na upokorzonych
Y tak ztąd¹⁰⁸⁶ sobie możesz obiecywać
Tryumph, iako z woysk wielkich porażonych¹⁰⁸⁷.
Wielką masz sławę, wiele państw zdobywszy,
Równno będziesz miał, moje mi wróciwszy.

42.

Dla różney wiary — tak się domyśliwam¹⁰⁸⁸ —
Nie będziesz ponno¹⁰⁸⁹ w moię krzywdę wglądał,
Ale na dufność¹⁰⁹⁰, z którąć¹⁰⁹¹ się odkrywam,
Słuszna¹⁰⁹² żebyś się cokolwiek oglądał¹⁰⁹³.
Spólnego Boga na świadectwo wzywam,
Że nikt od ciebie słusniejszey nie żądał;
Lecz żebyś wiedział, co mi się dostało¹⁰⁹⁴
Od moich krewnych: słuchaj — proszę — mało¹⁰⁹⁵.

43.

Iam oyca króla Arbilana miała,
Który był w równem szczęściu urodzony,
Ale mu matka Karyklia dała
Damaszek, murem mocnym otoczony.
Ta niemal pierwey z światem się rozstała,
Niżlim¹⁰⁹⁶ ja, z każdej nieszczęśliwa strony,
Wyszła nań: iedney iam się urodziła
Godziny, ona żywota położyła.

44.

Ale podobno nikt tego nie rzecze
Y nikt tak łatwie¹⁰⁹⁷ temu nie uwierzy,
Iako są rzeczy odmienne człowiecze.
Umarł mi ociec, w pięć lat po macierzy,
Zostawiwszy mię stryiwowi w opiece;
Patrz, gdy się komu kto czego powierzy¹⁰⁹⁸,
Rzadko mu się to od niego oddaie,
Zginęły z cnotą dobre obyczaje.

¹⁰⁸³ *mię* (starop. forma) — forma zaimka w pozycji nieakcentowanej w zdaniu (analogicznie do form: się, cię); dziś używana tylko forma dłuższa: mnie. [przypis edytorski]

¹⁰⁸⁴ *wojować hardych* (starop. konstrukcja) — pokonywać hardych. [przypis edytorski]

¹⁰⁸⁵ *masz być łaskaw na* (starop.) — tu w znaczeniu: podobno jesteś łaskawy dla. [przypis edytorski]

¹⁰⁸⁶ *ztąd* (starop. forma ort.) — dziś popr.: stąd. [przypis edytorski]

¹⁰⁸⁷ *porażony* (starop.) — pobity, zwyciężony. [przypis edytorski]

¹⁰⁸⁸ *domyśliwam się* (starop. forma) — dziś popr.: domyślam się. [przypis edytorski]

¹⁰⁸⁹ *ponno* (starop. forma) — pono, ponoć, podobno, prawdopodobnie. [przypis edytorski]

¹⁰⁹⁰ *dufność* (starop.) — tu: zaufanie. [przypis edytorski]

¹⁰⁹¹ *z którąć się odkrywam* (starop.) — skrót od: z którą ci się odkrywam; którą ci odkrywam (wyjawię itp.). [przypis edytorski]

¹⁰⁹² *słuszna* (starop. forma) — słuszna to rzecz; jest słuszne. [przypis edytorski]

¹⁰⁹³ *ogłądać się na co* (starop.) — zwracać uwagę na co; brać co pod uwagę. [przypis edytorski]

¹⁰⁹⁴ *co mi się dostało* (starop. konstrukcja) — co mi się stało, co mi się przydarzyło, co mi się przytrafiło. [przypis edytorski]

¹⁰⁹⁵ *słuchaj (...)* *mało* (starop.) — posłuchaj trochę. [przypis edytorski]

¹⁰⁹⁶ *niżlim ja (...)* *wyszła* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: zanim wyszłam. [przypis edytorski]

¹⁰⁹⁷ *łatwie* (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

¹⁰⁹⁸ *powierzyć się komu czego* (starop.) — powierzyć komuś coś; dać coś komuś w zaufaniu. [przypis edytorski]

45.

Ten mię w mym stanie¹⁰⁹⁹ zrazu pięknie chował,
Moje królestwo dosyć dobrze rządził¹¹⁰⁰
Y oycowską mi miłość pokazywał¹¹⁰¹.
Každy go dobrem opiekunem sądził¹¹⁰².
Lecz kto się dobrze rzeczom przypatrywał,
Nie tak, iako gmin pospolity, błędził,
Łatwie¹¹⁰³ mógł widzieć chciwość iego onę¹¹⁰⁴,
Kiedy mię chciał dać synowi za żonę.

46.

Oboieśwa iuż bela¹¹⁰⁵ w słusznem lecie¹¹⁰⁶,
On był nikczemny, sprosny¹¹⁰⁷ y plugawy,
Nigdzie iako żyw, nie postał na świecie,
Doma¹¹⁰⁸ się chował, rycerskiej zabawy
Żadney nie umiał; czasem prości kmiecie
Do kaźdey będą sposobniejszy¹¹⁰⁹ sprawy.
Co ieszcze więtsza¹¹¹⁰, przy tey nikczemności,
Był y łakomy, y pelen hardości.

47.

Za takiego mię chciał wydać szpetnika
Dobry opiekun, chcąc, żebym go była
Wzięła za łoża mego uczestnika
Y do królestwa mego przypuściła.
Ruszał rozumu, używał ięzyka,
Aby mu była na to pozwoliła,
Alem mu nigdy nie obiecowala¹¹¹¹,
Albom milczała, albom odmawiała.

48.

Odszedł nakoniec¹¹¹² z twarzą rozgniewaną
O to, że mu tak odmawiała śmieie¹¹¹³,
Żem historyą¹¹¹⁴ mogła napisaną
Mego nieszczęścia czytać mu na czele¹¹¹⁵.
Odtądem¹¹¹⁶ była zawždy¹¹¹⁷ zfrasonaną,

¹⁰⁹⁹*w mym stanie* (starop.) — tu: zgodnie z moim stanem; zgodnie z moją pozycją społeczną. [przypis edytorski]

¹¹⁰⁰*rządził królestwo* (starop. forma) — dziś: rządził królestwem. [przypis edytorski]

¹¹⁰¹*pokazywać* (starop.) — pokazywać; tu: okazywać. [przypis edytorski]

¹¹⁰²*každy go dobrem opiekunem sądził* (starop.) — konstrukcja *accusativi cum infinitivo* z opuszczeniem *infinitivum*: być; [každy sądził go być dobrym opiekunem; každy sądził, że był dobrym opiekunem; red. WL]. [przypis redakcyjny]

¹¹⁰³*łatwie* (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

¹¹⁰⁴*onę* (starop. forma) — tę. [przypis edytorski]

¹¹⁰⁵*oboieśwa iuż bela* a. *obojeśwa już bela* (starop. forma) — liczba podwójna; [dziś: oboje już byliśmy; red. WL]. [przypis redakcyjny]

¹¹⁰⁶*w słusznem lecie* (starop.) — w odpowiednim wieku. [przypis edytorski]

¹¹⁰⁷*sprosny* (starop.) — okropny, plugawy, nieobyczajny. [przypis edytorski]

¹¹⁰⁸*doma* (starop. forma) — w domu. [przypis edytorski]

¹¹⁰⁹*sposobniejszy* (starop. forma) — sposobniejszy (lm). [przypis edytorski]

¹¹¹⁰*więtsza* (starop.) — większa; *co ieszcze więtsza*: co więcej. [przypis edytorski]

¹¹¹¹*obiecować* (starop. forma) — obiecywać. [przypis edytorski]

¹¹¹²*nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec. [przypis edytorski]

¹¹¹³*śmieie* (starop. forma) — śmiało. [przypis edytorski]

¹¹¹⁴*historyą [mogła czytać]* (starop. forma) — dziś B.lp r.ż: historię. [przypis edytorski]

¹¹¹⁵*na czele* (starop. forma) — dziś (w tym znaczeniu, tj. dosłownym): na czole. [przypis edytorski]

¹¹¹⁶*odtądem była zafrasowaną* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: odtąd byłam zafrasowana. [przypis edytorski]

¹¹¹⁷*zawždy* (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

Snym¹¹¹⁸ miała dziwne, nie sypiałam wiele;
A strach ustawny¹¹¹⁹, który mię¹¹²⁰ przeymował,
Źle mi coś tuszy¹¹²¹, źle mi obiecowal¹¹²².

49.

Iednego mi się czasu ukazała
Postać nieboszki¹¹²³ matki mey kochaney:
Smętna, wybladła y barzo¹¹²⁴ się zdała
Daleko różną od wymalowaney.
Iam się wylękla, a ona wołała:
»Strzeż się, o córko, śmierci zgotowaney,
Uciekay rychło¹¹²⁵, uciekay z oyczyzny,
Gotuyą na cię miecze y trucizny«.

50.

Cóż to pomogło? choć mi przysze trwogi,
Przysze nieszczęście serce przekładało —
Bo przez wiek młody, w on¹¹²⁶ frasunek srogi,
Poradzić sobie ieszcze nie umiało:
Wszystkiego odbiec¹¹²⁷ y oyczyste progi
Zostawić wiecznie — ciężko się widziało¹¹²⁸,
Żem raczey umrzeć nieboga wołała,
A niżbym¹¹²⁹ tego kiedy doczekała.

51.

Śmiercim¹¹³⁰ się bała, prawda; ale zasię¹¹³¹
Przed nią¹¹³² uciekać strapiona nie śmiała.
Trudno powiedzieć swój strach było na się,
Z tem, żem się bała, kryćem¹¹³³ się musiała:
Tak w ustawicznych mękach w onem czasie,
Żywotem¹¹³⁴ przykrszy¹¹³⁵ a niżli¹¹³⁶ śmierć miała,
Iako złoczyńca na plac wywiedziony,
Kiedy miecz na się widzi wyniesiony.

¹¹¹⁸*snym miała dziwne* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: miałam dziwne sny. [przypis edytorski]

¹¹¹⁹*ustawny* (starop. forma) — nieustanny, ustawiczny. [przypis edytorski]

¹¹²⁰*mię* (starop. forma) — forma zaimka w pozycji nieakcentowanej w zdaniu (analogicznie do form: się, cię); dziś używana tylko forma dłuższa: mnie. [przypis edytorski]

¹¹²¹*tuszyć* (starop.) — przeczuwać, mieć nadzieję; tu: wróżyć, dawać przeczucie. [przypis edytorski]

¹¹²²*obiecować* (starop. forma) — obiecywać. [przypis edytorski]

¹¹²³*nieboszka* (starop.) — nieboszczka. [przypis edytorski]

¹¹²⁴*barzo* (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

¹¹²⁵*rychło* (starop.) — szybko, prędko; wkrótce. [przypis edytorski]

¹¹²⁶*on* (starop.) — ten, ów; *w on frasunek srogi*: w tym ciężkim zmartwieniu. [przypis edytorski]

¹¹²⁷*odbić czego* (starop.) — opuścić co, odejść od czego. [przypis edytorski]

¹¹²⁸*ciężko się widziało* (starop.) — wydawało się [to] ciężkie (trudne). [przypis edytorski]

¹¹²⁹*a niżbym (...) doczekała* (starop.) — niżbym doczekała; zanim bym doczekała. [przypis edytorski]

¹¹³⁰*śmiercim się bała* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: śmierci się bałam. [przypis edytorski]

¹¹³¹*zasię* (starop.) — zaś, znów, z powrotem; na odwrót, odwrotnie; tu: z drugiej strony. [przypis edytorski]

¹¹³²*przed nią uciekać (...) nie śmiała* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: przed nią uciekać nie śmiałam. [przypis edytorski]

¹¹³³*kryćem się musiała* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: kryć się musiałam. [przypis edytorski]

¹¹³⁴*żywotem (...) miała* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: żywot miałam; życie miałam. [przypis edytorski]

¹¹³⁵*przykrszy* (starop. forma) — stopień wyższy od *przykry*, zamiast: przykrzejszy. [przypis redakcyjny]

¹¹³⁶*a niżli* (starop.) — aniżeli; niż. [przypis edytorski]

52.

W tem — lub to był los iaki przyiaźliwy,
Lub coś gorszego ma mię potkać ieszcze —
Dawny oycowski sługa mnie życzliwy,
Upatrzywszy czas pogodny¹¹³⁷ y mieysce,
Powiedział mi to, że tyran złośliwy
Żywić mię dłużej żadną miarą nie chce
Y że mu przysiąc musiał na to wczora,
Że mię onegoż miał otruć wieczora.

53.

Dołożył tego: ponieważ nie była
Podobna¹¹³⁸ zdrowia inaczey zachować,
Abym uciekła y dom opuściła,
W czym mię obiecał z swey strony ratować.
To słyszac, iam się prętko¹¹³⁹ namysłiła,
W drogę¹¹⁴⁰ się zaraz poczęła gotować,
Chcac z niem pospołu z złego stryia mocy
Uciec, zakryta płaszczem ciemney nocy.

54.

Iuż noc swoiemi czarnemi skrzydłami,
Wszystek świat y mnie razem nakrywała,
Gdym sama, tylko ze dwiema pannami,
Tajemnie z mego zamku wychadzała¹¹⁴¹,
A corazem¹¹⁴² się zalewając łzami,
Na mój Damaszek nazad oglądała
Y żalóć serce zbolale kraiała,
Kiedym się z miłą oyczyzną zegnała.

55.

Przedzięki¹¹⁴³ prawie¹¹⁴⁴ kray swoy ukochany
Zostawowały¹¹⁴⁵ y oczy, y nogi,
Tak zostawuie¹¹⁴⁶ brzeg umiłowany
Łódź, gdy ma wyniść¹¹⁴⁷ na iaki szturm srogi.
Całą noc y dzień, niosąc skryte rany
W żalósnem sercu, mieliśmy tey drogi.
Przyszliśmy potem do zamku iednego,
Tuż przy granicy królestwa moiego.

56.

A ten zamek był własny Arontowy,
Co mię z okrutney ręki wyswobodził;
A skoro tyran obaczył surowy,

¹¹³⁷pogodny (starop.) — tu: dogodny, sposobny. [przypis edytorski]

¹¹³⁸nie była podobna (starop. konstrukcja zdaniowa) — niepodobne było; było niemożliwe. [przypis edytorski]

¹¹³⁹prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko. [przypis edytorski]

¹¹⁴⁰w drogę się zaraz poczęła gotować (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: w drogę poczęłam się zaraz gotować. [przypis edytorski]

¹¹⁴¹wychadzała (starop. forma) — dziś: wychodziła. [przypis edytorski]

¹¹⁴²corazem się (...) oglądała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: coraz się oglądałam; co chwilę się oglądałam. [przypis edytorski]

¹¹⁴³przedzięki (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis edytorski]

¹¹⁴⁴prawie (starop.) — prawdziwie, naprawdę. [przypis edytorski]

¹¹⁴⁵zostawowały (starop. forma) — dziś 3.os. lm: zostawiały. [przypis edytorski]

¹¹⁴⁶zostawuje (starop. forma) — dziś 3.os. lp: zostawia. [przypis edytorski]

¹¹⁴⁷wyniść (starop. forma) — wyjść. [przypis edytorski]

Że mię y przestrzegł y że mię uwodził¹¹⁴⁸,
Potwarz y fałsz kładł na oboje¹¹⁴⁹ nowy,
Y na to chytrze niecnotliwy godził¹¹⁵⁰:
Aby to, co sam chciał ze mną uczynić,
Mógł na nas złożyć y w tem nas obwinić.

57.

Tak to udawał, żem ia przenałęła¹¹⁵¹
Tęgo Aronta na taką robotę,
Że go miał otruć; żebym na kiel wzięła
Y udała się zatem na niecnotę,
A sprosnego¹¹⁵² się wszeteczeństwa ięła,
Nie mając względu na żadną sromotę¹¹⁵³.
Jeśli to prawda, bodaybym umarła,
Y ziemia żywo¹¹⁵⁴ niechby mię pożarła.

58.

Znośna¹¹⁵⁵ to była y nie wielkie dziwy,
Że krwie¹¹⁵⁶ y moyey pragnął namiętności,
Ale że szczypał żywot moy uczciwy,
To była ciężka, to były żalości.
Potem się bojąc, aby moy życzliwy
Lud się nie uiał o me doległości,
Za nierządnicę mię do nich udawał¹¹⁵⁷
Y co mógł na mię zmyślał y dostawał.

59.

Mało miał na tem¹¹⁵⁸, że na wierzch swej głowy
Włożył koronę, co mnie należała¹¹⁵⁹;
Mało, że takie mówił o mnie mowy,
Na iakiem nigdy ia nie zarabiała¹¹⁶⁰;
Teraz chce spalić zamek Arontowy,
Gdziebym¹¹⁶¹ mu się z niem zaraz nie poddała.
Nie tylko wojną, ale y mękami,
Ale srogiemi grożąc nam śmierciami.

60.

Y tę udawa, y tę ukazuie
Przyczynę tego postępku swojego,
Że dobrej sławy wesprze y ratuie —

¹¹⁴⁸*uwodzić* (starop.) — tu: wieść, prowadzić. [przypis edytorski]

¹¹⁴⁹*potwarz i fałsz kładł na oboje* (starop.) — rzucił potwarz i fałszywe [oskarżenie] obojgu. [przypis edytorski]

¹¹⁵⁰*godzić na co* (starop.) — starać się, usiłować; tu: dążyć do czego. [przypis edytorski]

¹¹⁵¹*przenająć* (starop.) — przekupić. [przypis redakcyjny]

¹¹⁵²*sproсны* (starop.) — okropny, plugawy, nieobyczajny. [przypis edytorski]

¹¹⁵³*sromota* (starop.) — tu: wstyd, wstydlivość. [przypis edytorski]

¹¹⁵⁴*ziemia żywo niechby mię pożarła* (starop.) — niechby mnie ziemia żywcem pochłoneła. [przypis edytorski]

¹¹⁵⁵*znośna to była (...); to była ciężka* (starop. konstrukcja) — to była ciężka (znośna) [domyślnie:] rzecz; [dziś: to było znośne, to było ciężkie]; porównaj używane dotąd zwroty: oczywista, mniejsza, jasna (por. także pieśń VIII zwr. 68). [przypis redakcyjny]

¹¹⁵⁶*krwie* (starop. forma) — krwi. [przypis edytorski]

¹¹⁵⁷*za nierządnicę mię do nich udawał* (starop.) — udawał przed nimi, że jestem nierządnicą; przedstawiał mnie w ich oczach jako nierządnicę. [przypis edytorski]

¹¹⁵⁸*mało miał na tem* (starop. konstrukcja) — mało mu było tego. [przypis edytorski]

¹¹⁵⁹*koronę, co mnie należała* (starop.) — koronę, która się mnie należała; (...) która do mnie należała. [przypis edytorski]

¹¹⁶⁰*zarabiac* (starop.) — tu: zasługiwać. [przypis edytorski]

¹¹⁶¹*gdziebym* (starop.) — tu: gdybym. [przypis edytorski]

Zelżoney przez mię — stanu królewskiego.
Ale to plotki: strach to w nim sprawuie¹¹⁶²,
Żeby nie pozbył¹¹⁶³ państwa, do którego
On przyść¹¹⁶⁴ nie może, tylko przez zgładzenie
Własney dziedziczki y moje zginienie¹¹⁶⁵.

61.

Niewątpliwa¹¹⁶⁶ to, że ten swój zawzięty,
Zły zamysł łatwie¹¹⁶⁷ nademną¹¹⁶⁸ wykona,
Bo, co ma na płacz tyran dbać¹¹⁶⁹ przeklęty?
Tem go nie zwalczę nędzna utrapiona,
Jeśli ty ku mnie litością nie zdięty,
Nie ratujesz mię; proszę uciśniona,
Nędzna sierota, niech darmo nie leię
Łez, bo pewnie krew nie długo¹¹⁷⁰ wyleię.

62.

Przez tę twą rękę, przez buławę złotą,
Którą¹¹⁷¹ zwoiował swe nieprzyjacioly¹¹⁷²,
Przez one¹¹⁷³, które z taką chcesz ochotę,
Wyrwać z niewoley¹¹⁷⁴ syońskie kościoły —
Miey miłosierdzie nad lichą sierotą,
Zkrzywdzoną¹¹⁷⁵, nędzną, umarłą napoły¹¹⁷⁶.
A jeśli nie chcesz pomóc mi z litości,
Więc y z słuszności, y z sprawiedliwości.

63.

O! którego Bóg obrał na hetmaństwo,
Mężnego woyska y dzielnych rycerzów —
Ia żywot, a ty możesz mieć me państwo,
Twoie iuż będzie sprawą twych żołnierzów.
Ratuy niewinney, wykorzeń tyraństwo,
Day mi dziesiąci¹¹⁷⁷ z przedniejszych harcerzów¹¹⁷⁸;
Tuszę¹¹⁷⁹, że dziesięć temu wydołaią¹¹⁸⁰.
Siła¹¹⁸¹ mam takich, co ze mną trzymaią.

¹¹⁶²*strach to w nim sprawuje* (starop.) — strach to w nim sprawia; sprawia to jego strach. [przypis edytorski]

¹¹⁶³*żeby nie pozbył [państwa]* (starop. konstrukcja) — tu: żeby nie stracił [państwa]. [przypis edytorski]

¹¹⁶⁴*przyść do czego* (starop. konstrukcja) — przyjść do czego; tu: dostać, uzyskać co; por. dzisiejsze: dojść do władzy, majątku itp. [przypis edytorski]

¹¹⁶⁵*zginienie* (starop.) — tu: śmierć, zgładzenie. [przypis edytorski]

¹¹⁶⁶*niewątpliwa to* (starop. konstrukcja) — niewątpliwa to [rzecz]; dziś to niewątpliwe. [przypis edytorski]

¹¹⁶⁷*łatwie* (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

¹¹⁶⁸*nademną* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nade mną. [przypis edytorski]

¹¹⁶⁹*na płacz (...) dbać* (starop.) — dbać o płacz; zwracać uwagę na płacz. [przypis edytorski]

¹¹⁷⁰*nie długo* (starop. forma ort.) — niedługo. [przypis edytorski]

¹¹⁷¹*którąs zwojował* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: którą zwojował. [przypis edytorski]

¹¹⁷²*nieprzyjacioly* (starop. forma) — nieprzyjaciół. [przypis edytorski]

¹¹⁷³*one* (starop.) — te, owe. [przypis edytorski]

¹¹⁷⁴*z niewoley* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: z niewoli. [przypis edytorski]

¹¹⁷⁵*zkrzywdzona* (starop. forma) — dziś popr.: skrzywdzona. [przypis edytorski]

¹¹⁷⁶*napoły* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na poły; w połowie, na pół. [przypis edytorski]

¹¹⁷⁷*dziesiąci* (starop. forma) — dziesięciu. [przypis edytorski]

¹¹⁷⁸*harcerz* (starop.) — harcownik; ścierający się pojedynczo w walce z nieprzyjacielem. [przypis edytorski]

¹¹⁷⁹*tuszyć* (starop.) — mieć nadzieję. [przypis edytorski]

¹¹⁸⁰*dziesięć temu wydołają* (starop.) — dziś: dziesięciu temu podola. [przypis edytorski]

¹¹⁸¹*siła* (starop.) — dużo, wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

64.

Owszem, z nich ieden, co ma w swoyey mocy
Zamkową bramę y klucz od niey nosi,
Otworzyć mi ią obiecuie w nocy,
Sam upomina, sam mię o to prosi,
Każe mi szukać u ciebie pomocy,
Y tak daie znać: skoro się ogłosi,
Że mi co ludzi chrześcianie dadzą,
Bramy otworzą, tyranna¹¹⁸² wygładzą¹¹⁸³».

65.

To rzekłszy, zmiłkła, a swój wzrok wstydlivy
Na dół ku ziemi, smętna, obracała,
W Goffredzie umysł zostawa¹¹⁸⁴ wątplivy¹¹⁸⁵,
Boi się, by go w czym nie oszukała,
Wiadom¹¹⁸⁶, co umie poganin zdradliwy;
Z drugiey go strony — że krzywdę cierpiała¹¹⁸⁷ —
Y dobroć iego rusza przyrodzona,
W szlachetnych sercach zawsze wkorzeniona.

66.

Widzi, że słuszna¹¹⁸⁸ ratować niebogę,
Lecz y to myśli¹¹⁸⁹ swoją mądrą głową,
Żeby¹¹⁹⁰ w te państwa wstawił dobrze nogę:
Kiedyby¹¹⁹¹ przezeń została królową
Y otworzyłyby sobie łatwie¹¹⁹² drogę
Do rzeczy dalszych y na Egiptową
Siłę z Damaszku rynsztunki y złoto,
Y ludzie mógł mieć, bo tam łatwie o to.

67.

Gdy się tak Goffred długo namyśliwał¹¹⁹³,
Pilnie na niego Armida patrzała:
Lubo¹¹⁹⁴ się ruszył, lubo co postawał,
Twarzy y wzroku iego pilnowała.
A że iey długo odprawy nie dawał,
Frasowała¹¹⁹⁵ się y często wzdychała;
Nie chciał nakoniec¹¹⁹⁶ przypaść na tę sprawę¹¹⁹⁷,
Lecz iey dał przedsię¹¹⁹⁸ łaskawą odprawę:

¹¹⁸²tyranna (starop. forma) — dziś popr. forma B.lp: tyrana (zdwojona spółgłoska „n” występowała zwykle w wyrazach zapożyczonych, jak w tym przypadku). [przypis edytorski]

¹¹⁸³wygładzić (starop.) — tu: zgładzić, zabić. [przypis redakcyjny]

¹¹⁸⁴zostawa (starop. forma) — zostaje; tu: pozostaje. [przypis edytorski]

¹¹⁸⁵wątplivy (starop.) — wątpiacy, pełen wątpliwości. [przypis edytorski]

¹¹⁸⁶wiadom (starop. forma) — świadom; wiedząc. [przypis edytorski]

¹¹⁸⁷że krzywdę cierpiała (starop.) — tu: ponieważ cierpiała krzywdę; ponieważ doznała krzywdy. [przypis edytorski]

¹¹⁸⁸słuszna (starop. forma) — słuszna [rzecz]; dziś: jest słuszne a. słusznie. [przypis edytorski]

¹¹⁸⁹myślił (starop.) — dziś 3.os. lp cz.przesz.: myślał. [przypis edytorski]

¹¹⁹⁰żeby (...) wstawił (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką trybu przypuszczającego czasownika; inaczej: że wstawiłby. [przypis edytorski]

¹¹⁹¹kiedyby (...) została (starop.) — gdyby została. [przypis edytorski]

¹¹⁹²łatwie (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

¹¹⁹³namyśliwał się (starop. forma) — dziś popr.: namyślać się. [przypis edytorski]

¹¹⁹⁴lubo (starop.) — tu: czy. [przypis edytorski]

¹¹⁹⁵frasować się (starop.) — martwić się. [przypis edytorski]

¹¹⁹⁶nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec. [przypis edytorski]

¹¹⁹⁷przypaść na co (starop.) — zgodzić się [na co], podjąć się [czego]. [przypis redakcyjny]

¹¹⁹⁸przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

68.

«Byśmy się byli nie ięli¹¹⁹⁹ statecznie
O Bożą krzywdę y nie obrócili
Sił naszych indziej¹²⁰⁰ — mogłabyś bezpiecznie¹²⁰¹
Mieć z nich ratunek w terażniejszey chwili;
Ale, iżeśmy¹²⁰² lud Pański koniecznie
Z ciężkiej niewoley wyrwać umyślili,
Nie godzi się nam teraz sił rozrywać
Y rozpoczętych rzeczy omieszkiwać¹²⁰³.

69.

Lecz zdarzyli¹²⁰⁴ Bóg, że wyswobodziemy¹²⁰⁵
Lud nasz z niewoley¹²⁰⁶ y tych murów świętych
Za łaską Iego wrychle¹²⁰⁷ dostaniemy
Y dokończemy rzeczy iuż rosczętych¹²⁰⁸ —
Przyrzekamyć¹²⁰⁹ to y obiecuiemy,
Że cię przywróciem¹²¹⁰ do twych państw odjętych¹²¹¹.
Y twoię¹²¹² krzywdę mieć będziem na pieczy¹²¹³ —
Teraz mi woysko rozrywać nie grzeczy¹²¹⁴».

70.

Na tę odpowiedź krótką Goffredowę¹²¹⁵,
Armida oczy ku ziemi trzymała,
Potem podniosła ociężałą głowę,
Y twarz gęstemi łzami polewała.
A zdobywszy się zaledwie na mowę,
Takimi słowy smętna narzekała:
«Nikommu, ach, złe, nigdy nieżyczliwsze
Nie były nieba y nieprzyjaźliwsze¹²¹⁶!

71.

Próżno sobie mam co dobrego tuszyć¹²¹⁷,
Wszystkie na mój¹²¹⁸ płacz serca skamieniały:
A iako złego tyranna¹²¹⁹ mam ruszyć?

¹¹⁹⁹byśmy się byli nie ięli (starop.) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: gdybyśmy [wcześniej] nie zabrali się za co; gdybyśmy [wcześniej] nie wzięli się za co. [przypis edytorski]

¹²⁰⁰indziej (starop.) — gdzie indziej. [przypis edytorski]

¹²⁰¹bezpiecznie (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpiecznie. [przypis edytorski]

¹²⁰²iżeśmy (...) wyrwać umyślili (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: iż umyśliliśmy wyrwać; iż postanowiliśmy wyrwać. [przypis edytorski]

¹²⁰³omieszkiwać (starop.) — odkładać, zaniedbywać. [przypis edytorski]

¹²⁰⁴zdarzyli Bóg (starop.) — konstrukcja z partykulą -li; znaczenie: jeśli Bóg zdarzy (tj. jeśli da, jeśli pozwoli). [przypis edytorski]

¹²⁰⁵wyswobodziemy (starop. forma) — wyswobodzimy. [przypis edytorski]

¹²⁰⁶z niewoley (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: z niewoli. [przypis edytorski]

¹²⁰⁷wrychle (starop.) — rychło, szybko, wkrótce. [przypis edytorski]

¹²⁰⁸rozczać, rozczynać (starop. forma) — rozpocząć; rozczęty: rozpoczęty, zaczęty. [przypis redakcyjny]

¹²⁰⁹przyrzekamyć to (starop.) — skrót od: przyrzekamy ci to. [przypis edytorski]

¹²¹⁰przywróciem (starop. forma) — przywrócimy. [przypis edytorski]

¹²¹¹odjęty (starop.) — tu: zabrany, odebrany. [przypis edytorski]

¹²¹²twoję (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: twoją. [przypis edytorski]

¹²¹³mieć na pieczy (starop.) — troszczyć się o co; por. piecza: troska, pieczołowitość, pilność. [przypis edytorski]

¹²¹⁴nie grzeczy a. nie k'rzeczy (starop.) — nie do rzeczy, niestosownie, niewłaściwie. [przypis edytorski]

¹²¹⁵Goffredowę (starop. forma) — dziś D.lp: Goffredową [tj. Goffreda (odpowiedź)]. [przypis edytorski]

¹²¹⁶nieprzyjaźliwszy (starop. forma) — bardziej nieprzyjazny. [przypis edytorski]

¹²¹⁷tuszyć sobie co dobrego (starop.) — mieć nadzieję na co dobre. [przypis edytorski]

¹²¹⁸mój (starop.) — Piotr Kochanowski stosuje zamiennie formę z o ścieśnionym, jak tu (mój) oraz dawniejszą z nieścieśnionym: moy (moj). [przypis edytorski]

¹²¹⁹tyranna (starop. forma) — dziś popr. forma B.lp: tyrana. [przypis edytorski]

Kiedys¹²²⁰ ty sam nań został zatwardziały.
Tyś nic nie winien, że cię moia wzruszyć
Krzywda nie może, żeś na nią niedbały.
Nieba mi winny¹²²¹, nieba to sprawiły,
Nieba cię twardem ku mnie uczyniły.

72.

Czemuż mię raczey źle¹²²² nie zabiiecie
Wieczne wyroki? na co mię chowacie?
(Na cię nie skarzę: wiadoma na świecie
Iest twoja dobroć) mało na tym macie¹²²³:
Że mię w dziecinnem pozbawiwszy lecie
Miłych rodziców, wytchnąć mi nie dacie.
Chcecie mię ieszcze z królestwa wyzutą,
Albo zabitą, albo mieć otrutą.

73.

A iż panińskiej prawo uczciwości
Dłużey mi się tu nie dopuści bawić;
Gdzież się mam podzieć? któż mię z okrutności
Srogiego stryia będzie śmiał wybawić?
Żaden nademną¹²²⁴ nie chce mieć litości:
Nikt się o krzywdy me nie chce zastawić¹²²⁵.
Widzę przed sobą śmierć y srogie męki:
Niechayże umrę raczey od swey ręki».

Samobójstwo

74.

To powiedziawszy, więcey nie mówiła,
Wspaniałem gniewem na twarzy zagrzana.
Y dawała znać, że iuż odchodziła
Smętna, żalosa y ukłopotana.
A ustawicznym płaczem twarz kropiła,
Iaki ma żalosc z gniewem pomieszana,
A lzy icy były — kiedy ku słońcowi —
Podobne perłom albo kryształowi.

Łzy, Uroda

75.

Iagody¹²²⁶ piękne, łzami pokropione,
Które od twarzy na łono spadały,
Zdały się kwiecie białe y czerwone¹²²⁷,
Które się z sobą wespół pomieszały,
Kiedy swe głowy na dół pochylone
Niebieską rosą wdzięczną oplókały¹²²⁸,

¹²²⁰kiedys ty (...) został (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: kiedy ty zostałeś; skoro ty zostałeś. [przypis edytorski]

¹²²¹winny (starop. forma) — dziś lm r. niemęskoos.: winne; *nieba mi winny*: nieba [są] winne [temu, co] mi [się przydarza]. [przypis edytorski]

¹²²²źle (starop.) — niesłusznie. [przypis redakcyjny]

¹²²³mało na tym macie (starop. konstrukcja) — mało wam tego. [przypis edytorski]

¹²²⁴nademną (starop. forma ort.) — nade mną. [przypis edytorski]

¹²²⁵zastawić się [za kogo, za co] (starop.) — stanąć w czyjej obronie, upomnieć się, wstawić się za kim. [przypis edytorski]

¹²²⁶jagody (starop.) — policzki; twarz. [przypis edytorski]

¹²²⁷zdały się kwiecie białe i czerwone — zdawały się [wyglądać jak] kwiaty (...). [przypis edytorski]

¹²²⁸oplókać (starop. forma ort.) — oplukać. [przypis edytorski]

A iutranken z nich, wydaiąc świt rany¹²²⁹,
Na głowę kłaść ma wieniec przeplatany.

76.

A mokre perły, które na jagody,
Iedna po drugiej kroplami spadaią,
Tysiąc serc twardych — nie bez wielkiej szkody
Nieugaszonym ogniem zapalaią.
O! iakie cuda: ogień idzie z wody,
Ogniste z mokrych łez skry wylatają.
Niech to nie będzie u was z podziwieniem,
Ma miłość zawsze moc nad przyrodzeniem¹²³⁰.

Miłość, Natura

77.

Ten płacz zmyślony prawdziwe wywodził
Łzy y kamienne serca się zmiękczały.
Y o Goffredzie, co iey nie dogodził,
Szły mowy różne, które go szczypały:
«Aboć się — prawi¹²³¹ — z tygrysa urodził,
Albo ze lwice, albo z twardej skały,
Że się takowey gładkości da psowac¹²³²
Y nie chce nędzney sieroty ratować».

78.

Tak ci szeptali; lecz Eustacy młody,
Pełen ognistej płomienia miłości,
Nie szeptał; ale — niż drudzy — swobody
Zażywał więtszey, a więtszey śmiałości.
«Wždy się do spólney przychyl — prawi — zgody,
A spuść co, panie, z tey twej surowości,
Day też co woyska wszystkiego przyczynie¹²³³,
Day spólney prośbie, a pomóż chudzinie¹²³⁴.

79.

Nie mówię, aby pułkownicy, ani
Iść z nią rotmistrze co przedniejszy¹²³⁵ mieli:
Nie iesteśmy tak w baczenie obrani¹²³⁶,
Abyśmy¹²³⁷ kiedy na to radzić¹²³⁸ śmieli;
Ale z tych, co są mniej obowiązani
Y na swą szkodę¹²³⁹ na woynę iść chcieli,
Dziesiąci obrać, albo y mniej, możesz,
Tak sił nie zmniejszysz y oney¹²⁴⁰ pomożesz.

¹²²⁹rany (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

¹²³⁰przyrodzenie (starop.) — natura. [przypis edytorski]

¹²³¹prawić (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

¹²³²psowac (starop. forma) — psuć; tu: marnować. [przypis edytorski]

¹²³³daj co przyczynie (starop.) — zrób co, zważaj na przyczynę. [przypis redakcyjny]

¹²³⁴chudzina (starop.) — biedak, biedaczka; biedota. [przypis edytorski]

¹²³⁵przedniejszy (starop. forma) — przedniejsi (Im). [przypis edytorski]

¹²³⁶obrani w baczenie (starop. konstrukcja) — z baczenia obrani [pozbawieni baczenia, tj. rozsądku, rozumu; red. WL]; „obrany w rozum, obrany w pieniądze” *Ut Cochanius loquitur pro: „obrany z pieniędzy”*, Cnapius, *Thesaurus*, pod: obrany. [przypis redakcyjny]

¹²³⁷abyśmy (...) śmieli (starop. konstrukcja) — skrót od: abyśmy ci śmieli [na to radzić]. [przypis edytorski]

¹²³⁸radzić na co (starop.) — sprostac [czemu]. [przypis redakcyjny]

¹²³⁹na swą szkodę (starop.) — na swoje ryzyko; na swój koszt. [przypis edytorski]

¹²⁴⁰onej (starop. forma) — jej, tej. [przypis edytorski]

80.

Ten, co ratuie ukrzywdzonej panny,
Niewinney panny, Bogu się nie bierze:
Milsza iest Bogu ofiara, tyranny¹²⁴¹
Niebożne niszczyć, niż długie pacierze,
Iam tą iey krzywdą do żywego ranny
Y swą powinność zachowam w tey mierze,
Która należy cnemu rycerzowi:
Pomagać tey płci y temu stanowi.

Rycerz, Kobieta,
Obowiązek, Bóg, Ofiara

81.

Przebóg, niechay tey niesławy nie mamy
Y tak zelżywey¹²⁴² y tak sromotliwey¹²⁴³,
Że niebezpieczeństw¹²⁴⁴ y pracey¹²⁴⁵ znikamy¹²⁴⁶,
Dla rzeczy słuszney y tak sprawiedliwey.
Ach niegodniśmy, że na koń wsiadamy,
Że broń nosiemy¹²⁴⁷; ia iuż szable krzywey
Nosić y zwać się nie będę rycerzem:
Składam ten szyszak y zbroię z pancerzem».

82.

Tak tam Eustacy mówił zapalony,
A wszyscy insi¹²⁴⁸ na toż przypadali¹²⁴⁹ —
Że prośbą wszystkich¹²⁵⁰ Hetman przyciśniony¹²⁵¹
Pozwolić musiał, tak go nalegali¹²⁵².
«Niech — pry¹²⁵³ — tak będzie, a tom zwyciężony!
Lecz chcę, abyście nie zapominali,
Że na to nigdy wola ma nie była,
Wasza to prośba uporna¹²⁵⁴ sprawiła.

83.

Iednak wam daię rękę z tą przestrogą,
Abyście żądze swoje hamowali».
Daley nie mówił y puścił swą drogą
Upór; więcey też nie potrzebowali.
Patrzaycież, co lzy białogłowskie mogą:
Miękczeią na nie rycerze zuchwali,
A złoty łańcuch z pięknych ust wychodzi,
Co twarde serca, kędy zechce, wodzi.

Kobieta, Łzy, Rycerz, Serce,
Słowo, Niewola

¹²⁴¹tyranny (starop. forma) — dziś B.lm: tyranów. [przypis edytorski]

¹²⁴²zelżywy (starop.) — hańbiący, haniebny, sromotny, obelżywy. [przypis edytorski]

¹²⁴³sromotliwy (starop.) — wstydlivy, haniebny. [przypis edytorski]

¹²⁴⁴niebezpieczeństwo (starop. forma ort.) — niebezpieczeństwo. [przypis edytorski]

¹²⁴⁵pracej (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: pracy. [przypis edytorski]

¹²⁴⁶znikać (starop.) — unikać. [przypis redakcyjny]

¹²⁴⁷nosiemy (starop. forma) — dziś 2.os. lm: nosimy. [przypis edytorski]

¹²⁴⁸insi (starop.) — inni. [przypis edytorski]

¹²⁴⁹przypaść na co (starop.) — zgodzić się [na co], podjąć się [czego]. [przypis redakcyjny]

¹²⁵⁰wszystkich (starop. forma) — dziś popr. D.lm: wszystkich. [przypis edytorski]

¹²⁵¹przyciśniony (starop. forma) — przyciśnięty; tu: poddany naciskowi. [przypis edytorski]

¹²⁵²nalegać kogo (starop.) — dziś: nalegać na kogo. [przypis edytorski]

¹²⁵³pry (starop.) — skrót od: prawi; mówię. [przypis edytorski]

¹²⁵⁴uporny (starop.) — uporczywy; pełen uporu. [przypis edytorski]

84.

Zatym¹²⁵⁵ Eustacy pobiegł ku Armidzie,
Która na stronie narzekając stała:
«Nie trwóż się, panno, nasz lud z tobą idzie,
Słuszna¹²⁵⁶, abyś się już więcej nie bała».
Iako, gdy słońce z obłoku wynidzie¹²⁵⁷,
Tak się na ten czas, Armida rozśmiała,
Że nieba do swej miłości wzbudzała,
A zapłakane oczy ucierała¹²⁵⁸.

85.

Za tę ich łaskę y za one chęci,
Wszystkiem przez krótkie dziękowała słowa,
Y obiecała chować ie w pamięci
Y wdzięcznością ie płacić byź¹²⁵⁹ gotowa.
Tak wszyscy od niej zostali uięci¹²⁶⁰;
A czego nie mógł ięzyk, to wymowa
Niema milczeniem lepiey wyrażała
Y nikt nie postrzegł, że wszystko zmyślała.

Kobieta, Kobieta
demoniczna, Flirt,
Kuszenie, Czarownica

86.

A widząc, że iey one chytne sztuki
Na początku się tak dobrze zdarzyły,
Okiem y twarzą proste zwieść nieuki,
Y czynić więcej chce, niżli czyniły
Cyrce¹²⁶¹ z Medea¹²⁶², mocą swey nauki.
Co ludzi w różne postaci mieniły —
Y na kształt Syren, chce słodkimi słowy¹²⁶³
Włożyć na zmysły człowiecze okowy¹²⁶⁴.

87.

A żeby ich w sieć naywięcej wprawiała¹²⁶⁵,
Różnych sposobów z nimi używała,
Nie iedną wszystkiem postawę czyniła,
Ale ją według czasu odmieniała:
Czasem wstydliwie w ziemię oczy kryła,
Czasem ie chciwie na nich obracała,
Iako kto rączy, albo był leniwy,
Wzrok iey niechętny, albo był życzliwy.

88.

Bo ieśli widzi, że kto boiażliwy,
Nie dufa w sobie albo osłabieie —
Ukazuje mu swóy wzrok przyiażliwy¹²⁶⁶

¹²⁵⁵*zatym* (starop. forma ort.) — dziś popr.: zatem. [przypis edytorski]

¹²⁵⁶*słuszna* (starop.) — słuszna to rzecz; jest słuszne. [przypis edytorski]

¹²⁵⁷*wynidzie* (starop. forma) — dziś 3.os. lp cz.przysz.: wyjdzie. [przypis edytorski]

¹²⁵⁸*ucierać* (starop.) — tu: ocierać, wycierać. [przypis edytorski]

¹²⁵⁹*bydź* (starop. forma ort.) — być. [przypis edytorski]

¹²⁶⁰*wszyscy od niej zostali uięci* (starop. konstrukcja) — wszyscy przez nią zostali ujęci. [przypis edytorski]

¹²⁶¹*Cyrce* — znana z *Odysei* (Pieśń X) czarownica. [przypis redakcyjny]

¹²⁶²*Medea* — mityczna czarownica grecka. [przypis redakcyjny]

¹²⁶³*słowy* (starop. forma) — dziś N.lm: słowami. [przypis edytorski]

¹²⁶⁴*okowy* (starop.) — kajdany. [przypis edytorski]

¹²⁶⁵*wprawić w sieć* (starop.) — nagonić do sieci; złapać w sieć. [przypis edytorski]

¹²⁶⁶*przyiażliwy* (starop. forma) — przyjazny. [przypis edytorski]

Albo z niem mówi, albo się nań śmieie.
Tak przychęcony¹²⁶⁷ y nie tak wątpliwy¹²⁶⁸,
Sam w sobie zimne ożywia nadzieie
Y przyszedzsy iuż zatem do śmiałości,
Otuchę¹²⁶⁹ sobie czyni w iey miłości.

89.

Gdzie też postrzeże, że kto zapalony,
Nazbyt bezpiecznie¹²⁷⁰ chwyta się miłości —
Y wzrok, y ięzyk trzyma odwrócony,
Y tak zostaje w swoiey poważności¹²⁷¹,
Lecz nie tak przedsię¹²⁷², aby z iakiey strony
Nie dawała znać po sobie litości,
Że chocia¹²⁷³ wątpią — nie tracą nadzieie¹²⁷⁴,
Y im jest twardsza — tem ich więcej grzeie.

90.

Czasem się sama na stronie uczyła
Y w różną postać swą twarz ubierała:
Płacz sobie, kiedy chciała uczyniła,
Y kiedy chciała, wzad¹²⁷⁵ go hamowała.
Tak nieostrożnych y prostych serc siła¹²⁷⁶
Do prawdziwego płaczu przymuszała,
Ogniem litości hartując swe strzały,
Z których śmiertelne szły w serca postrzały.

91.

Czego niewieścia chytrość nie wymyśli?
Nagle w wesele smutek odmieniała:
Śmiała się z niemi, kiedy do niey przyśli¹²⁷⁷,
Y swe w pogodę czoło ubierała;
A wzrokiem iasnym, z nagłej dobrej myśli,
Na smutnych sercach chmury rozbiiała,
Tak, że co się wprzód żalem zachmurzyły —
Na niebieski się śmiech wypogodziły.

92.

Śmiechem y mową wdzięczną smak dawała
Zmysłem dwoiaką roskoszą opitem¹²⁷⁸.
Że iakby serca z piersi wydzieriała —
Wprzód nieprzywykłe wdziękom tak obfitem.
A miłość, iako zwykła, zabiała
Tak miodem, iako piołunem zakrytem,

¹²⁶⁷przychęcony (starop.) — zachęcony. [przypis edytorski]

¹²⁶⁸wątpliwy (starop.) — wąpiący, wahający się. [przypis redakcyjny]

¹²⁶⁹otucha (starop.) — nadzieja. [przypis edytorski]

¹²⁷⁰bezpiecznie (starop.) — bezpiecznie; tu: nie zachowując pieczy, nieostrożnie, zuchwale. [przypis edytorski]

¹²⁷¹powaźność (starop.) — powaga. [przypis redakcyjny]

¹²⁷²przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

¹²⁷³chocia (starop.) — chociaż, choć. [przypis edytorski]

¹²⁷⁴nadzieje (starop. forma) — dziś popr. forma D.lp r.ż.: nadziei. [przypis edytorski]

¹²⁷⁵wzad (starop.) — z powrotem. [przypis edytorski]

¹²⁷⁶siła (starop.) — wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

¹²⁷⁷przyśli (starop. forma) — dziś: przyszli. [przypis edytorski]

¹²⁷⁸zmysłem dwoiaką roskoszą opitem (starop.) — zmysłem opitym [upitym] dwojaką roskoszą. [przypis redakcyjny]

W której śmiertelne równo, każdej doby,
Tak są lekarstwa, iako i choroby.

93.

Śmiechy wesole, ze łzami smętnemi,
Boiaźń, nadzieie, lód z ogniem złożyła:
Rzeczy przeciwne — y tak sobie z niemi
Igrzysko własne nędznemi czyniła.
A ieśli iey kto, słowy przerwanemi
Śmie miłość odkryć, która go paliła —
Tak, iakoby w tem nigdy nie bywała,
Że nie wiedziała — złośnica zmyślała.

94.

Albo się nagle wrzkomo zawstydyła
Y uraziła na bezpieczne słowa¹²⁷⁹,
Że świeże szrony¹²⁸⁰ różami nakryła,
Na piękney twarzy gładka białogłowa.
Taka więc, kiedy twarz urumieniła,
Na świat wychodzi żona Tytonowa.
A ta rumianość, którą w niej gniew rodzi,
Z ową, którą wstyd — miesza się y schodzi.

95.

Lecz, ieśli iey kto swoje zapalony
Żądze chce odkryć, w rzecz się z niem nie wdawa¹²⁸¹;
A czasem sama nagle naleziony
Sposób mu do mów umyślnie podawa¹²⁸²
Y zaś go bierze tak, że z każdej strony
Próżny nadzieie¹²⁸³ nakoniec¹²⁸⁴ zostawa¹²⁸⁵.
Iako myśliwiec, co cały ieżdżący¹²⁸⁶
Dzień, samem zmierzkiem¹²⁸⁷ traci ślad zwierzęcy¹²⁸⁸.

96.

Teć były sztuki, te były chytrości,
Któreми ona tysiąc serc pożyła¹²⁸⁹,
Y owszem¹²⁹⁰, miecze cudowney gładkości,
Któreми mężne rycerze gromiła.
Cóż tedy za dziw, że uwiązał w miłości
Herkules¹²⁹¹, Tezeus, inszych także siła¹²⁹²,

¹²⁷⁹*bezpieczne słowa* (starop.) — śmiałe słowa; [wypowiedziane bez zachowania pieczy, tj. uwagi, ostrożności; red. WL]. [przypis redakcyjny]

¹²⁸⁰*szron* (starop.) — szron. [przypis edytorski]

¹²⁸¹*wdawa* (starop. forma) — dziś 3.os. lp: wdaje. [przypis edytorski]

¹²⁸²*podawa* (starop. forma) — dziś 3.os. lp: podaje. [przypis edytorski]

¹²⁸³*nadzieie* (starop. forma) — dziś popr. forma D.lp r.ż.: nadziei; *próżny nadzieje*: bez nadziei, pozbawiony nadziei. [przypis edytorski]

¹²⁸⁴*nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec. [przypis edytorski]

¹²⁸⁵*zostawa* (starop. forma) — dziś 3.os. lp: zostaje. [przypis edytorski]

¹²⁸⁶*jeżdżący* (starop. forma) — jeżdżący; gwarowa forma, bez pochyleń samogłoski. [przypis redakcyjny]

¹²⁸⁷*zmierzcz* (starop. forma ort.) — zmierzch. [przypis edytorski]

¹²⁸⁸*samem zmierzkiem traci ślad zwierzęcy* (starop.) — o zmierzchu [gdy tylko nastanie zmierzch] traci ślad (...). [przypis edytorski]

¹²⁸⁹*pożyć* (starop.) — zmóc, pokonać, przezwyciężyć. [przypis edytorski]

¹²⁹⁰*owszem* (starop.) — na pewno, całkiem, także, zapewne, bynajmniej, w ogóle. [przypis edytorski]

¹²⁹¹*Herkules* — mityczny bohater grecki. [przypis redakcyjny]

¹²⁹²*siła* (starop.) — dużo, wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

Jeśli się y ci iey nie wybiegali¹²⁹³.
Co dla Chrystusa miecze przypasali.

Koniec pieśni czwartej.

PIEŚŃ PIĄTA

Argument

Gniewa się Gernand, że się zawołany
Iednagoż mieysca Rynald z nim napiera,
Czyni z niem zwadę y od srogiey rany,
Którą mu zadał, w obozie umiera.
Rynald uieżdża, z woyska wywołany¹²⁹⁴;
Armida chytra w drogę się wybiera,
Sprawiwszy wszystko. Oneyże¹²⁹⁵ godziny
Goffred od morza gorzkie ma nowiny.

I.

Gdy tak rycerzów wiele przychęconych
Swoią gładkością Armida ludziła
Y nie tylko tych dziesięć pozwolonych¹²⁹⁶,
Lecz inszych siła mieć sobie tuszyla¹²⁹⁷ —
Ktoby¹²⁹⁸ był wodzem tych, z nią wyprawionych?
W Goffredzie ta rzecz wątpliwość czyniła;
Tych, co z niem na swą szkodę¹²⁹⁹ szli, staranie
Wielkie — wielkie w niem czyni rozerwanie¹³⁰⁰.

2.

Tey ostrożności użył w onym czasie,
Że kazał, aby iednego obrali,
Coby na mieysce Dudonowe¹³⁰¹ zasię¹³⁰²
Wstąpił, którego wszyscyby¹³⁰³ słuchali.
A ten ono wziął obieranie na się,
Bo takby mu to wszyscy iuż przyznali,
Że ich poważał y gdzieby się chcieli
Skarżyć nań, iużby przyczyny nie mieli.

3.

Przeto ich zwołał do siebie y mowy
Tey do nich użył: «Iużeście słyszeli,

¹²⁹³*wybiegać się* (starop.) — wyratować się, wymknąć się; uciec. [przypis edytorski]

¹²⁹⁴*wywołany* (starop.) — wygnany. [przypis edytorski]

¹²⁹⁵*onejże* (starop.) — teje; tej samej; *onejże godziny*: w tej samej godzinie, w tym samym czasie. [przypis edytorski]

¹²⁹⁶*pozwolony* (starop. forma) — tu: ten, którego pozwolono [wódz pozwolił] wziąć ze sobą. [przypis edytorski]

¹²⁹⁷*tuszyc* (starop.) — mieć nadzieję. [przypis edytorski]

¹²⁹⁸*ktoby był* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką formy przypuszczającej czasownika; inaczej: kto byłby; tu: kto miałby być. [przypis edytorski]

¹²⁹⁹*na swą szkodę* (starop.) — na swoje ryzyko; na swój koszt. [przypis edytorski]

¹³⁰⁰*rozerwanie* (starop.) — tu: rozterka, konflikt wewnętrzny. [przypis edytorski]

¹³⁰¹*na mieysce Dudonowe* — w mieysce Dudona (poległego dowódcy jednego z oddziałów wojsk). [przypis edytorski]

¹³⁰²*zasię* (starop.) — zaś. [przypis edytorski]

¹³⁰³*wszyscyby słuchali* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką trybu przypuszczającego czasownika; inaczej: słuchaliby wszyscy. [przypis edytorski]

Żem ia ratować chciał tey białęgłowy,
Kiedybyśmy wprzód miasto w ręku mieli.
Tożem y teraz uczynić gotowy,
Gdziebyście¹³⁰⁴ y wy przypaść na to chcieli.
Ten iest na mylnem świecie bez wątpienia
Stateczny, co myśl częstokroć odmienia.

4.

Lecz mniemaciel¹³⁰⁵, że się wam nie godzi
Odiąć tey pracy y nie iść w tę drogę,
Y wielka chciwość sławy was uwodzi,
Że porzucacie ostrożną przestogę,
Com raz dał — mieycie: na mnie nic nie szkodzi¹³⁰⁶.
Nad wolą waszą wściągac was nie mogę¹³⁰⁷,
Wiem ia — co ponno¹³⁰⁸ przyznacie mi sami —
Iako mam władzey używać nad wami.

5.

Wolno iść, wolno niechodzić¹³⁰⁹ każdemu,
Iuż to na waszey woley¹³¹⁰ niechay będzie,
Ale wprzód macie Dudonowi cnemu
Dać namiestnika, który po niem sędzie;
Ten niech dziesiąci¹³¹¹ z was, którzy się iemu
Podobać będą — wybierze w tym rzędzie;
Bo się wam z tem w czas opowiedzieć wolę,
Że mu dziesiąci — więcey nie pozwolę».

6.

Tak mówił Groffred; któremu dziękować
Wszyscy kazali Eustacyuszowi:
«Iako z daleka rzeczy upatrować,
Y bydź¹³¹² ostrożnem trzeba Hetmanowi —
Tak zaś należy ręką dokazować¹³¹³,
Y niestrwożonem sercem żołnierzowi;
Insza iest twoia, insza nasza cnota,
Tobie ostrożność, nam służy ochota.

Żołnierz, Przywódca

7.

A iż na wagę pożytek włożony,
Niebepieczność y szkodę przechodzi,
Tak iako ty chcesz, dziesięć dla obrony
Sieroty póydzie, dziesięć iey dogodzi».
Tak Gotyffredów na ten czas rodzony

¹³⁰⁴gdziebyście (starop.) — tu: gdybyście. [przypis edytorski]

¹³⁰⁵mniemaciel (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli mniemacie; jeśli sądzicie, jeśli uważacie. [przypis edytorski]

¹³⁰⁶na mnie nic nie szkodzi (starop. forma) — nie przeszkadzam wcale. [przypis redakcyjny]

¹³⁰⁷nad wolą waszą wściągac was nie mogę (starop.) — nie mogę powściągać was wbrew waszej woli. [przypis edytorski]

¹³⁰⁸ponno (starop.) — pono, ponoć; podobno. [przypis edytorski]

¹³⁰⁹niechodzić (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chodzić. [przypis edytorski]

¹³¹⁰wolej (starop. forma) — dziś N.lp r.ż.: (na) woli; to na waszey woley niechay będzie: niechaj to będzie uzależnione od waszej woli. [przypis edytorski]

¹³¹¹dziesiąci (starop.) — forma gwarowa, zamiast: dziesięciu, tj. drugi przypadek [tj. D.] lp od rzeczownika dziesięć, dzisiaj odmieniamy podług liczebnika dwa, dwu itd. [przypis redakcyjny]

¹³¹²bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

¹³¹³dokazować (starop. forma) — dziś: dokazywać. [przypis edytorski]

Miłość tajemną chytrze pokryć godzi¹³¹⁴,
Ale i drudzy także powiadaią,
Że się dla sławy iść z nią napierają.

8.

A iż Eustacy nie rad widział syna
Bertoldowego, dla iego dzielności
Y dla urody — ta była przyczyna,
Że przeciw niemu zawždy był w zazdrości
Y że go nie chciał (iako to nie nowina)
Mieć w towarzystwie oney swey miłości;
Przeto na stronie, kiedy wszyscy wysli¹³¹⁵,
Mówi z niem y tak oszukać go myśli:

9.

«Z rodziców zacnych synu zawołany,
Ale zacniejszy wielkimi dziełami;
Co ty rozumiesz? kto będzie obrany,
Po cnem Dudonie pułkownik nad nami?
Ia, którym tylko dla wieku poddany
Był Dudonowi — iako wiecie sami —
Nie mam iuż teraz, komubym w tey dobie
Tego ustąpił, tak wiedz, tylko tobie.

10.

Ciebie, co z każdym zrównasz urodzeniem,
A mnie przechodzisz sławą y dzielnością,
(A co niech będzie z iego odpuszczeniem)
Y przed Hetmanem masz¹³¹⁶ umiejętnością —
Chciałbym mieć starszem, z twoiem pozwoleniem,
Jeślibyś niechciał¹³¹⁷ w drogę iść z tą gością
Bo to wiem, że ty ukradkiem nabytey,
Y nocą sławy nie pragniesz nakrytey.

11.

Będziesz tu miał czas y lepszą pogodę
Ukazać swoje serce nielekliwe,
A ia w tem inszych do tego przywiodeę.
Że na cię dadzą swe głosy życzliwe
Y upewniam cię, że tego dowiodę.
A iż ia dotąd myśli mam wątpliwe,
Niechay mi będzie — gdzie do tego przydzie¹³¹⁸
Wolno tu zostać, albo przy Armidzie».

12.

Ostatnich tych słów swoich domawiając,
Tak się zaplonał barzo w oney chwili,
Że sobie insi¹³¹⁹ z niego przesydzając,
Łatwie się, o co mu szło, domyślili.

¹³¹⁴godzić (starop.) — starać się, usiłować. [przypis redakcyjny]

¹³¹⁵wysli (starop. forma ort.) — dziś 3.os. Im cz. przesz.: wyszli. [przypis edytorski]

¹³¹⁶mieć przed kim (starop.) — przewyższać kogo. [przypis redakcyjny]

¹³¹⁷niechciał (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chciał. [przypis edytorski]

¹³¹⁸gdzie do tego przydzie (starop.) — gdy do tego przyjdzie; gdy do tego dojdzie. [przypis edytorski]

¹³¹⁹insi (starop.) — inni. [przypis edytorski]

Lecz, iż Rynalda — skórę tylko krając —
Miłość raniła y nie tak się sili
W niem, iako w inszych ta żądza ognista,
W drodze z Armidą mało co korzysta.

13.

Dudonowey mu żal niewymówiony
Śmierci ustawnie pamięć w sercu ryje,
Y że do tego czasu niezemszczony,
Ma za sromotę y że Argant żyje.
Lecz Eustacego przedsię mowy ony¹³²⁰
Przymiue y swey radości nie kryje,
Którą ma z chwały prawdziwey u ludzi
Y chęć do sławy więtszą w sobie budzi.

14.

Y rzekł: «Żem godzien tego mieysca, na tem
Mam dosyć, ale sam na nie niegodzę¹³²¹;
Y kiedym w sławę y cnotę bogatem,
Niedbam¹³²² nic, chociaż w koronie nie chodzę.
Iednak się z niego nie wymawiam, za tem
Staraniem twoiem, gdzie¹³²³ się na nie zgodzę;
Y tym mię samem do tego wzbudzacie,
Że wszyscy o mnie tak dobrze trzymacie.

15.

Między dziesiącią ty będziesz obrany.
Jeśli się zdarzy, że starszem zostanę».
Zatem Eustacy obszedł pierwsze pany,
Y sposabiał ie na przyszłą odmianę.
Lecz na toż godził Gernand zawołany
Y choć Armida zadała mu ranę,
Więcey w nim chciwość wysokiego miesca,
Niż ostre mogą miłości żeleśca¹³²⁴.

16.

Z królów norweyskich Gernand był zrodzony,
Szerokiey władzey¹³²⁵ y wielkiey możności
Oyca y dziadów, sceptra¹³²⁶ y korony
Do niezmierney go przywodzą hardości.
Ten zaś z swey własney dzielności wsławiony,
Swey — nie swych przodków trzyma — się zacności;
Acz y przodkowie słyneśli, tak w boiu
Od pięciuset¹³²⁷ lat, iako y w pokoiu.

¹³²⁰ony (starop. forma) — te, owe [mowy]. [przypis edytorski]

¹³²¹niegodzę (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie godzę. [przypis edytorski]

¹³²²niedbam (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie dbam. [przypis edytorski]

¹³²³gdzie (starop.) — tu: gdy. [przypis redakcyjny]

¹³²⁴żeleśca (starop.) — żelazne ostrza. [przypis edytorski]

¹³²⁵władzej (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: władzy. [przypis edytorski]

¹³²⁶sceptra (starop. forma) — sceptra (tj. berła). [przypis edytorski]

¹³²⁷pięciuset (starop. forma) — dziś: pięciuset. [przypis edytorski]

17.

Ale Norweyczyk, co tylko wielkiemi
Tytuły zacność y państwa miarkuie,
Y wszystkich kładzie przy sobie podłemi¹³²⁸,
W których królewskich ozdób nie nayduie —
Nie może zcierpieć¹³²⁹, że się z nierównymi
Sciera¹³³⁰ y że mu Rynald zastępuje;
Y tak się iął tey swey nadętey dumy,
Że wszystkie z głowy wypędził rozумы.

18.

Postrzegł z Awernu¹³³¹ ieden duch przekłęty,
Co królewica hardego dolega¹³³²;
Wlaźł mu w zanadrze y ogień zaięty
Ieszcze tem barzicy wzdyma y zażęga;
Nienawiść i gniew szerzy w niem zawzięty
Y serca prawie samego dosięga
Y taki mu głos posyła do słuchu,
Który mu dzwoni ustawicznie w uchu:

19.

«Sciera¹³³³ się z tobą Rynald y tak śmieie
Sławi swe iakieś przodki znamienite;
Chcećli¹³³⁴ bydź rówien, nie trzeba tu wiele,
Niech ci ukaże narody podbite.
Niech okrócone da nieprzyjaciele,
Sceptra, korony, królestwa obfite.
Patrz tego Włocha! radby¹³³⁵ równo chodził
Z królmi, a on się w niewoley¹³³⁶ urodził.

20.

Wygra lub przegra — acz iuż do tey doby
Wygrał, kiedy się z tobą śmiał pocierać —
Co rzeką wszyscy ludzie? Ten to, coby
Chciał się z Gernandem o to mieysce spierać.
Mógł ci ten stopień przydać co ozdoby,
Nie mniefy ią też mógł od ciebie odbierać;
Ale tem spodłał, y tem się znieważył,
Że się ten o nie starać na się ważył.

21.

Y ieśli prawda, że maia na pieczy
Umarli żywych y cokolwiek czuia —

¹³²⁸*wszystkich kładzie przy sobie podłemi* (starop.) — porównując ze sobą wszystkich uważa za podłych (tj. niskiego pochodzenia, prostaków, miernoty, byle kogo). [przypis edytorski]

¹³²⁹*zcierpieć* (starop. forma ort.) — dziś (po ubezdźwięcznieniu): ścierpieć. [przypis edytorski]

¹³³⁰*ścierać się z kim* (starop.) — współzawodniczyć. [przypis redakcyjny]

¹³³¹*Auern* — jezioro w połud. Włoszech, gdzie według mniemania było zejście do podziemia; podziemie samo, piekło. [przypis redakcyjny]

¹³³²*dolegać kogo* (starop. forma) — *dolega królewica*; dziś popr. *dolegać komu* (tj.: *dolega królewiczowi*). [przypis redakcyjny]

¹³³³*ścierać się z kim* (starop.) — współzawodniczyć. [przypis redakcyjny]

¹³³⁴*chcećli bydź rówien* (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli chce być ci równy. [przypis edytorski]

¹³³⁵*radby równo chodził* (starop.) — rad by chodził; chodziłby rad; tu: byłby rad uchodzić za równego. [przypis edytorski]

¹³³⁶*w niewoley* (starop. forma) — dziś Msc.lp r.ż.: w niewoli. [przypis edytorski]

Co mniemasz? iako na niebie te rzeczy
Dobrego starca Dudona frasuią.
Ieśli to słuszna y ieśli to grzeczy¹³³⁷,
Że się takowi bez wstydu nayduią
I że ten młodzik, niedorosły ieszcze,
Śmie po niem prosić o tak zacne mieysce.

22.

A nie tylko śmie y nie tylko prosi
Y towarzystwo na się praktykuie¹³³⁸,
Ale pochwałę od ludzi odnosi
Y tem się chlubi, tem się popisuię.
Lecz ieśli Goffred to zuchwalstwo znosi,
Albo go y sam na to forytuie¹³³⁹,
Obaczyszli to¹³⁴⁰, y z niego zrozumiesz:
Pokaż mu, ktoś iest, co możesz, co umiesz».

23.

Iako pochodnie na wiatr wyniesione,
Gniew się w Gernandzie żarzy zapalczywy;
Znieść go nie może serce zaiątrzone,
Śle go przez oczy y ięzyk dotkliwy¹³⁴¹.
Potwarzy¹³⁴² szczerę¹³⁴³ rozsiewa zmyśłone:
Pyszmem go czyni człowiek zazdrościwy,
Męstwa nie zowie¹³⁴⁴ śmiałością y męstwem,
Desperacją raczey y szaleństwem.

Gniew, Zazdrość, Fałsz,
Rycerz, Pycha, Obyczaje,
Plotka, Słowo, Szatan

24.

Rycerską iego dzielność, obczyaie,
Umysł wspaniały y insze przymioty
Gani y opak¹³⁴⁵ do ludzi udaie¹³⁴⁶
Y krzci¹³⁴⁷ nie swemi nazwiskami — cnoty
Y — choć to iuż wie Rynald — nie przestaie
Tych mów, wszystkie iuż pełne ich namioty:
Y wszystko woysko, ani się hamuie,
Lży go, gdzie może, y nań następuie.

25.

Bo chytry szatan, co mu na ięzyku
Usiadł y wszystkie tworzył iego mowy:
Co raz w gniewliwym sposób Norweyczyku
Słów uszczypliwych wynaydował nowy.
Co wiedzieć? czego o swem przeciwniku

¹³³⁷grzeczy (starop.) — przystoi, wypada. [przypis redakcyjny]

¹³³⁸praktykować (starop.) — rozmawiać, gawędzić; zniżać się, knować, intrygować; towarzystwo na się praktykuje: przekonuje do swojej racji [kandydatury itp.] członków danej społeczności [tu: rycerstwa]. [przypis edytorski]

¹³³⁹fortyować kogo, co (starop.) — popierać, zalecać. [przypis edytorski]

¹³⁴⁰obaczyszli to (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli obaczysz to; jeśli to zobaczysz, sprzeżesz. [przypis edytorski]

¹³⁴¹dotkliwy [język] (starop.) — dokuczliwy, zjadliwy. [przypis redakcyjny]

¹³⁴²potwarzy (starop. forma) — dziś B.lm r.ż.: potwarze (tj. oszczerstwa). [przypis edytorski]

¹³⁴³szczerę (starop.) — tu: prawdziwy. [przypis edytorski]

¹³⁴⁴zowie (starop. forma) — dziś 3.os.lp: zwie (tj. nazywa). [przypis edytorski]

¹³⁴⁵opak (starop.) — na opak, opacznie, odwrotnie. [przypis edytorski]

¹³⁴⁶udawać (starop.) — tłumaczyć, pozorować. [przypis redakcyjny]

¹³⁴⁷krzcić (starop. forma) — chrzcić. [przypis edytorski]

Urażliwemi nie powiadał słowy?
Był plac nie mały, gdzie się więc zieżdzało
Y do pierścienia rycerstwo ganiało.

26.

Tam, w towarzystwa nie małej¹³⁴⁸ gromadzie
Źle go wspominał Gernand popędliwy
Y nań w piekielnem omoczony iadzie,
Wszystek obracał ięzyk uszczypliwy.
Usłszy Rynald, że nań potwarz kładzie,
Nie może wytrwać, ale niecierpliwy,
Dobycszy bronie, głosem mu to zada:
Źe łże, iako pies, y że fałsz powiada.

27.

Tak mieczem błysnął, iako więc błyskaią
Pełne swych gromów y piorunów nieba;
Złękl¹³⁴⁹ się Norweyczyk, bo go doieżdzaią,
Widzi, że dojdzie koniecznie potrzeba¹³⁵⁰.
Jednak, iż wszyscy na to patrzyć¹³⁵¹ maią,
Stawił się przedsię¹³⁵² mężnie, iako trzeba:
Dobycszy bronie, którą miał u boku,
Nieprzyziaciela czekał, stojąc w kroku.

28.

Przez¹³⁵³ pięć tysięcy (podobnom rzekł mało)
Dobrych szabel w ten czas widać było,
Bo co raz ludzi więcej przybiegało,
Y na tamten plac gwałtem się kupiło.
Powietrze z głosów pomieszanych drżało,
Krzyk się y wielkie wołanie szerzyło:
Jako nad morzem, kiedy w niepogody
Szum się spół miesza y z wiatru y z wody.

29.

Ale nic niedba¹³⁵⁴ na straszliwe ony¹³⁵⁵
Okrzyki Rynald, ani się hamuie;
Pnie się do niego gniewem zapalony,
Ogień mu szczery z oczu wyskakuie;
Na obie strony kręci miecz stalony¹³⁵⁶,
Y coraz to się bliżej przystępuie,
Tak, że nakoniec¹³⁵⁷ przebił się do niego,
Posiekszy¹³⁵⁸ sługi y żołnierze iego.

¹³⁴⁸nie małej (starop. forma ort.) — dziś: niemalej. [przypis edytorski]

¹³⁴⁹złękl się (starop. forma) — dziś 3.os.lp: złął się. [przypis edytorski]

¹³⁵⁰potrzeba (starop.) — tu: walka, pojedynek; *dojdzie koniecznie potrzeba*: dojdzie koniecznie do walki. [przypis edytorski]

¹³⁵¹patrzeć (starop. forma) — dziś popr.: patrzeć. [przypis edytorski]

¹³⁵²przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

¹³⁵³przez (starop.) — [tu:] około. [przypis redakcyjny]

¹³⁵⁴niedba (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie dba. [przypis edytorski]

¹³⁵⁵ony (starop. forma) — te, owe. [przypis edytorski]

¹³⁵⁶stalony [miecz] (starop.) — stalowy. [przypis edytorski]

¹³⁵⁷nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec. [przypis edytorski]

¹³⁵⁸posiekszy (starop. forma) — posiekszy. [przypis edytorski]

30.

Y ręką dobrze, choć w gniewie, ćwiczoną,
Podaie razy cięte y sztychowe:
Raz nań tnie lewą, drugi prawą stroną,
Raz w piersi mierzy, a drugi raz w głowę
Y ostrą bronią, okiem nie ścięzioną¹³⁵⁹,
Na rany drogi wynayduie nowe:
Y niespodzianą szablą razy miecze
Y — kędy się mniey strzegą — kole, siecze.

31.

Tak długo nań siekł mieczem w obie stronie¹³⁶⁰,
Że go przez piersi dwakroć przebił srodze:
Upadł na ziemię Gernand obalony
Y duszę ze krwią wylał przez dwie drodze¹³⁶¹.
On też miecz w pochwy włożył ukrwawiony,
A niechcąc¹³⁶² więcej ludzi trzymać w trwodze,
Złożył gniew, skoro zuchwalca okrócił¹³⁶³,
Y do swego się namiotu obrócił.

32.

W tem¹³⁶⁴ Goffred, słyszac ono¹³⁶⁵ zamieszanie
Y zgiełk tak wielki w ludzie pospolitem,
Przypadł na on¹³⁶⁶ płac y niespodziewanie
Uyżrzał¹³⁶⁷ Gernanda przez piersi przebitem.
A przyiaciele płacz y narzekanie
Y słudzy smętni czynią nad zabitem;
Zdziwi się, pyta, kto się tego ważył,
Kto srogi zakaz wojskowy znieważył.

33.

Arnald, zmarłego księżęcia kochany,
Przydawał wagi złemu uczynkowi:
Y że go z lekkich przyczyn rozgniewany
Niewinnie zabił — skarżył Goffredowi.
Y, dla Chrystusa tylko przypasany,
Miecz przeciw Iego podniósł rycerzowi:
Przeciwko władzey y hetmańskiey grozie,
W głos obwołaney po wszystkim obozie.

34.

Y że trąbiono, że ktoby¹³⁶⁸ się zwadził
W woysku, śmierć srogą przez to zasługował¹³⁶⁹ —
A on nie tylko niewinnego zgładził.

¹³⁵⁹nie ścięziony [okiem] (starop. forma) — dziś popr.: nieścięziony, tj. niedościgły. [przypis edytorski]

¹³⁶⁰w obie stronie (starop. forma) — liczba podwójna (*dualis*); dziś: w obie strony. [przypis edytorski]

¹³⁶¹dwie drodze (starop. forma) — *dualis* [tj. liczba podwójna], obecnie: dwie drogi. [przypis redakcyjny]

¹³⁶²niechcąc (starop. forma) — dziś: nie chcąc. [przypis edytorski]

¹³⁶³okrócić (starop.) — pokonać. [przypis edytorski]

¹³⁶⁴w tem (starop. forma) — dziś popr.: wtem; nagle, naraz. [przypis edytorski]

¹³⁶⁵ono (starop.) — to, owo. [przypis edytorski]

¹³⁶⁶on (starop.) — ten, ów. [przypis edytorski]

¹³⁶⁷ujżrzeć (starop. forma) — dziś: ujrzeć. [przypis edytorski]

¹³⁶⁸ktoby (starop. forma) — dziś: kto by [się zwadził, tj. pokłócił się]. [przypis edytorski]

¹³⁶⁹zasługował (starop. forma) — dziś: zasługiwał. [przypis edytorski]

Lecz y to miejsce tak nie uszanował¹³⁷⁰;
Bo ieśliby kto kiedy na to radził,
Aby nikt za swój grzech nie pokutował —
Wszyscy¹³⁷¹ ludzie krzywd się swoich mścili,
Niechcąc¹³⁷², aby ich sędziowie sądzili.

35.

Y żeby zwady dla tego samego
Urosły, między różnemi stronami;
Przypomniał potem służby umarłego
Y budził w nim gniew płaczem y prośbami.
Nie zniósł Arnalda Tankred skarżącego
Y przed Hetmanem y przed rotmistrzami
Bronił Rynalda. Lecz gdy dawał sprawę,
Surową Goffred czynił mu postawę.

36.

Dolożył Tankred: «O mądry Hetmanie,
Wspomni¹³⁷³ na zacne iego urodzenie,
Na rodowitość y na zawołanie,
Na przednich domów spowinowacenie,
Na stryia Gwelfa; nie iedno karanie
Wszystkim należy¹³⁷⁴, miey na to baczenie,
Że iedenże grzech, różny w różnych bywa,
W iednem iest więtszy, w drugim go ubywa».

Pozycja społeczna, Grzech,
Wina, Kara, Władza,
Sprawiedliwość

37.

A Goffred na to: «Y wielcy y mali,
Wszyscy iednako niech prawa słuchaią.
Cóż będzie za rząd, ieśli źli, zuchwali,
Grzeszyć bezpiecznie¹³⁷⁵ bez karania maią?
Nie na toście mi tę buławę dali¹³⁷⁶,
Niechay iey równo wszyscy podlegaią,
Bo ieśli tylko małych karać chcecie,
Wolę daleko, że mi ią weźmiecie.

38.

Tak wiedz Tankredzie, nie trzebać w tem błędzić,
Malowanem być niechcąc¹³⁷⁷ na urządzie,
Ja tu Hetmanem, ia tu sam chcę rządzić,
Rad ujrzyć¹³⁷⁸, kto mi rozkazować będzie?!

¹³⁷⁰*i to miejsce tak nie uszanował* (starop. forma) — dziś: i tego miejsca tak nie uszanował. [przypis redakcyjny]

¹³⁷¹*wszyscy* (starop. forma) — dziś: wszyscy by [się mścili; wszyscy mściliby się]. [przypis edytorski]

¹³⁷²*niechcąc* (starop. forma) — dziś: nie chcąc. [przypis edytorski]

¹³⁷³*wspomni* (starop. forma) — dziś 3.os.lp trybu rozk.: wspomnij. [przypis edytorski]

¹³⁷⁴*nie iedno karanie wszystkim należy* (starop.) — nie wszyscy powinni być karani jednakowo. [przypis edytorski]

¹³⁷⁵*bezpiecznie* (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpiecznie. [przypis edytorski]

¹³⁷⁶*Nie na toście mi tę buławę dali (...)* *Malowanem być nie chcę na urządzie* — Porównaj przemówienie Stefana Batorego na sejmie w Warszawie 28 lutego 1585, w odpowiedzi na pożegnanie posłów: „*Dum in regem vestrum sum electus, vobis postulantibus et instantibus huc veni, per vos est corona capiti meo imposita; sum igitur rex vester non fictus neque pictus, sed realis et legalis; volo regnare et imperare, nec sinam, ut mihi quis imperet*”... Mowa Goffreda bardziej zbliża się do tej mowy Batorego niżli do tekstu włoskiego. [przypis redakcyjny]

¹³⁷⁷*niechcąc* (starop. forma ort.) — dziś: nie chcę. [przypis edytorski]

¹³⁷⁸*ujrzyć* (starop. forma) — dziś: ujrzyć. [przypis edytorski]

Umiem ia, iako, kiedy kogo sądzić¹³⁷⁹,
Możnem y chudszem¹³⁸⁰ iednoż prawo wszędzie».
Nie odpowiedział Tankred nic na ony¹³⁸¹
Słowa, powagą iego zwyciężony.

39.

Raymund pochwałal te hetmańskie mowy,
Przy starożytny stojąc surowości:
«Dobrze tak — prawi — na te harde głowy,
Nie może być rząd bez sprawiedliwości.
Iuż tam upadek prętki y gotowy,
Gdzie grzeszyć wolno, gdzie nie karzą złości.
Y namożnicysze państwa upadają,
Tem, że występki winnem odpuszczają».

40.

Tak on tam mówił, a Tankred to sobie
Brał w rozum, ani więcey tam się bawił,
Koniowi włożył w bok ostrogi obie,
Y do obozu ztamtąd¹³⁸² się wyprawił.
Rynald w namiocie¹³⁸³ siedział w oney dobie¹³⁸⁴,
Skoro Gernanda żywota pozbawił;
Tamże mu Tankred wszystko wypowiedział,
Co mówił Hetman, co Raymund powiedział.

41.

Dolożył tego: «Acz to moje zdanie,
Że twarz nie zawždy umysłu odkrywa
Y częstokroć to bywa nad mniemanie,
Że zwierzchnia postać ludzi oszukiwa¹³⁸⁵ —
Iednak, ile ia widzę po Hetmanie,
Y z tych słów, których w tey sprawie używa
Mniemam, ieśli się nie myślę w mem zdaniu,
Żeby cię ponno¹³⁸⁶ chciał mieć w zatrzymaniu¹³⁸⁷».

42.

Rynald się rozśmiał na te iego mowy,
Lecz z onem¹³⁸⁸ śmiechem gniew był pomieszany:
«Na niewolnika niech kładą okowy,
Iuż też to siła, Tankredzie, na pany.
Wolnym był zawsze, umrzcem¹³⁸⁹ gotowy
Pierwey, niżlibych miał bydż poimany;

¹³⁷⁹*umiem ja, jako, kiedy kogo sądzić* (starop.) — wiem jak i kiedy kogoś [należy] sądzić [osądzać]. [przypis edytorski]

¹³⁸⁰*możnem i chudszem* (starop. forma) — możliwym i ubogim. [przypis edytorski]

¹³⁸¹*ony* (starop. forma) — te, owe. [przypis edytorski]

¹³⁸²*ztamtąd* (starop. forma ort.) — dziś: stamtąd. [przypis edytorski]

¹³⁸³*w namiocie* (starop. forma) — zamiast: w namiocie; starsza forma [Msc.lp], podobnie Pieśń VII, zwr. 57. [przypis redakcyjny]

¹³⁸⁴*w onej dobie* (starop.) — w tym czasie; wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

¹³⁸⁵*oszukiwa* (starop. forma) — dziś: oszukuje. [przypis edytorski]

¹³⁸⁶*ponno* (starop.) — pono, ponoć; podobno. [przypis edytorski]

¹³⁸⁷*zatrzymanie* (starop.) — więzienie. [przypis redakcyjny]

¹³⁸⁸*z onem* (starop.) — z tym, z owym. [przypis edytorski]

¹³⁸⁹*umrzcem gotowy pierwej, niżlibych miał bydż poimany* (starop.) — inaczej: pierwej umrzeć [jest]em gotowy, niżbym [tj. zanim bym] miał być pojmany. [przypis edytorski]

Ieszcze te ręce mogą władać bronią,
Pęta się pewnie y powrozów chronią.

43.

Ale ieśli mam w nagrodę otrzymać
Za me zasługi takie obelżenie¹³⁹⁰
Y chce mię ponno w łańcuchu dotrzymać,
Iako hultaia, y dać na więzienie —
Niechże mię przyidzie albo pośle imać,
Ieszcze się Rynald tą szablą ożenie¹³⁹¹
Y doczeka go, iedno niech się śpieszy,
Wszak dobrze uyrzy, iako się ucieszy».

44.

To rzekłszy, zbroię na się kładł zarazem,
A gniew mu pałał z twarzy y ze wzroku;
Paisz¹³⁹² na ramię przywiązał y razem
Szablę śmiertelną¹³⁹³ przypasał do boku.
Tak wszystek iasnem okrytym żelazem,
Stał bardzo straszny y ogromny w kroku:
Marsowi rówien¹³⁹⁴, gdy na srogie rany
Idzie, żelazem y strachem odziany.

45.

Ale rostopny Tankred, w oney dobie¹³⁹⁵,
Błagał y miękcył serce zagniewane:
«Wszyscy to — prawi — trzymniał o tobie,
Że twoie męstwo iest nieporównane,
Y takąś sławę wszędzie ziednał sobie,
Że twoie siły niewypowiedziane;
Lecz nie day Boże, abyś się miał z niemi
Tu popisować¹³⁹⁶ nad swemi własnemi.

46.

Pytam cię, ieśli męstwa dokazować¹³⁹⁷
Masz nad swoją krwią y nad chrześciany,
Y Zbawiciela znowu chcesz krzyżować,
Do dawnych — nowe przydaiąc mu rany,
Y świecką chwałę bardziej chcesz miłować,
Doczesną, krótką y godną przygany,
Niżli nagrody, które nas czekaia,
W niebie, a wiecznie, nieodmiennie trwiaia.

¹³⁹⁰obelżenie (starop.) — obelga. [przypis edytorski]

¹³⁹¹ożenie się (starop. forma) — ogoni się, opędzi się. [przypis edytorski]

¹³⁹²paisz, właśc. *paiz* a. *paiza* (starop.) — krótka tarcza metalowa używana przez rycerzy konnych. [przypis edytorski]

¹³⁹³śmiertelna [szabla] (starop.) — śmiertelny raz zadająca. [przypis redakcyjny]

¹³⁹⁴rówien (starop. forma) — równy; dorównujący. [przypis edytorski]

¹³⁹⁵w oney dobie (starop.) — w tym czasie; wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

¹³⁹⁶popisować (starop. forma) — popisywać, stawać do popisu, stawać do pojedynku; *abyś się miał z niemi (...)* *popisować nad swemi własnemi*: abyś miał popisować się nimi [tj. swoimi siłami] stając do pojedynku ze swoimi [ze swojego obozu]. [przypis edytorski]

¹³⁹⁷dokazować (starop. forma) — męstwa nad swoją krwią. [przypis redakcyjny]

47.

Boże cię takich myśli racz, uchować,
Zwycięz sam siebie, skróć wodze gniewowi;
Nie boiaźni to będą przypisować,
Lecz pobożnemu twemu postępkowi.
A ieślim godzien, że mię naśladować
Y mieysce memu chcesz dać przykładowi:
Y iam miał krzywdę, alem sobie radzić
Umiał y z swemi niechciałem¹³⁹⁸ się wadzić.

48.

Gdym z Cylicyey¹³⁹⁹ pogaństwo wyrzucił
Y rozwinąłem w niey chorągwie swoje:
Nadszedł Baldwin, y na nią się rzucił
Y wziął niesłusznie to, co było moje;
Tak dla łakomstwa przyiaźń ze mną zrzucił,
(Niech za to cierpi, Boże, sądy Twoje!)
Niechciałem¹⁴⁰⁰ ia z niem obyść się tym kształtem,
Chociam mu to zaś mógł odebrać gwałtem.

49.

Ale ieśli się swem uczciwem¹⁴⁰¹ bronisz,
Y koniecznie być nie chcesz zatrzymanem:
Y iako ten, co na hańbę nie gonisz,
Nie chcesz być więźniem, ani poimanem —
U Boemunda, lepiej że się schronisz
W Antyochiey, na czas przed Hetmanem,
Bo tak bezpiecznie być możesz na stronie,
Aż w nim gorącość po woley¹⁴⁰² opłonie.

50.

Bo ieśli prawda — iako powiadaia —
Że Egipt na nas woyska zbiera wszędzie,
W ten czas dopiero męstwo tve poznaią
Y twoię dzielność, kiedy cię nie będzie,
Y że bez ciebie woysko, które maią,
Iest, iako ciało, co ręki pozbędzie».
W tem¹⁴⁰³ Gwelf, przyszedszy — co Tankred powiadał —
Chwalił y radził, aby zaraz wsiadał.

51.

Na te wywody, które mu czynili,
Na tak gorące y długie namowy,
Przypadł na koniec — iako mu radzili —
Ustąpić na czas młodzieniec surowy.
W tem się do niego domowi kupili,
Každy z nim w drogę iachać był gotowy;

¹³⁹⁸niechciałem (starop. forma ort.) — dziś: nie chciałem. [przypis edytorski]

¹³⁹⁹z Cylicyey (starop. forma) — z Cylicji. [przypis edytorski]

¹⁴⁰⁰niechciałem (starop. forma ort.) — dziś: nie chciałem. [przypis edytorski]

¹⁴⁰¹uczciwe (starop.) — cześć, honor; [bronić się swem uczciwem: bronić się swym honorem; red. WL]. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁰²po woley (starop.) — tu: powoli; z wolna. [przypis edytorski]

¹⁴⁰³w tem (starop. forma) — dziś popr.: wtem; nagle, naraz. [przypis edytorski]

Nikogo nie chce, a wszystkim dziękuje
Y z parą się sług tylko wyprawuie.

52.

Iedzie, a iadąc wielką niesie w sobie
Do sławy chciwość, która się w nim nieci:
Chce co wielkiego sprawić w onej dobie¹⁴⁰⁴,
Do tego wszystkie swe obraca chęci.
O nowem iakiem zamysła sposobie,
Dostania sławy y wieczney pamięci,
Chce y wzdłusz¹⁴⁰⁵ y wszereż Egipt wielki zwiedzić,
Y skryte źródła¹⁴⁰⁶ nilowe nawiedzić.

53.

A Gwelf, skoro go z Tankredem wyprawił
Y widział, że już w swoją drogę iedzie —
Na onem miejscu więcey się nie bawił,
Ale się iachał pytać o Goffredzie.
Aby się zaraz obmówił¹⁴⁰⁷ y sprawił.
Goffred widząc go, w stronę go odwiedzie
Y poważnemi y mądremi słowy,
Cicho do niego użył takiej mowy:

54.

«Niebliżu¹⁴⁰⁸ Arnald¹⁴⁰⁹ po obozie chodzi,
Już dawno po cię odemnie¹⁴¹⁰ posłany:
Zaprawdę, Gwelfie, chwalić się nie godzi,
Co twój synowiec zbroił wyuzdany¹⁴¹¹.
Niechay, iako chce z tego się wywodzi,
Winien y godzien, aby był karany.
Rad będę widział, iako mi się sprawi,
Bo wszystkim Goffred iednako się stawi.

55.

Y pokaże to każda iego sprawa,
Że stoi zawsze przy sprawiedliwości
Y nie odstąpi słuszności y prawa,
Dla żadnych względów y rodowitości.
Ale ieśli zaś woyskowa ustawa,
Z przyczyny cudzey, nie z iego winności
Zgwałcona przezeń — iako powiadacie —
Do sądu niego stawić mi go macie.

¹⁴⁰⁴*w onej dobie* (starop.) — w tym czasie; wtedy. [przypis edytorski]

¹⁴⁰⁵*wzdłusz* (starop. forma ort.) — wzdłuż. [przypis edytorski]

¹⁴⁰⁶*źródło* (starop.) — dziś: źródło. [przypis edytorski]

¹⁴⁰⁷*obmówić się* (starop.) — wytłumaczyć się. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁰⁸*niebliżu* a. *nieblizu* (starop.) — daleko, dawno. [przypis edytorski]

¹⁴⁰⁹*arnald* (starop.) — herold. [przypis redakcyjny]

¹⁴¹⁰*odemnie* (starop. forma ort.) — dziś: ode mnie. [przypis edytorski]

¹⁴¹¹*wyuzdany* (starop.) — niepanujący nad sobą [jak koń bez uzdy i wodzy; red. WL]. [przypis redakcyjny]

56.

Niech będzie wolnem ślubem¹⁴¹² zawiązany,
Tę łaskę niech ma y to pozwolenie;
Ale, ieśli się nie stawi pozwany,
Y wszystko w lekkie puści poważenie¹⁴¹³ —
Przydzie¹⁴¹⁴ mi, widzę, do takiej odmiany,
Że — com miał miękkie zawždy przyrodzenie —
Muszę, rad nie rad, przy sprawiedliwości,
Nad niem, podług praw, użyć surowości».

57.

Gwelf odpowiedział na to Hetmanowi:
«Człowiek w uczciwe swoje urażony¹⁴¹⁵,
Nie mógł wycierpieć złemu ięzykowi,
Co nań szczery fałsz rozsiewał zmyślony.
Ieśli go zabił — iakoż kres gniewowi
Sprawiedliwemu ma bydź¹⁴¹⁶ zamierzony?
Któż w gniewie liczy, albo w zwadzie — razy?
Kto w ten czas mierzy krzywdy y urazy?

58.

A, iż mi każesz przed sobą go stawić,
Żal mi, że tego uczynić nie mogę:
Możesz się o tem i od inszych¹⁴¹⁷ sprawić.
Że zaraz iechał, nie wiem, dokąd w drogę.
Gotowem tego i ręką poprawić,
Ieśli się ozwie, każdemu pomogę¹⁴¹⁸
Y ieśli go kto udawa, że winien —
Wszędzie swoyey czci bronić był powinien.

59.

Słusznie hardego zuchwalca ukrocił.
Norweyzykowi słusznie utarł rogi;
Tego nie chwale, że prawo wyrzucił
Woyskowe, że twój zakaz wzgardził srogi».
A Hetman na to: «Boday się nie wrócił
Więcey do woyska z tamtey swoyey drogi!
Niechay gdzie indziej zwady takie sieie,
Lepiey, że indziej — nie tu — wyszaleie».

60.

Tem czasem, chytra, pilnie popierała
Przyobiecaney Armida pomocy:
Okolo tego cały dzień biegała —
Co dowcip y co gładkość miała mocy.
A kiedy zorza w morze zapadała,
Y mrok z czarnawey występował nocy —

¹⁴¹²*ślub wolny* (starop.) — słowo, dane przez człowieka, na wolności (nie w więzieniu) zostającego. [przypis redakcyjny]

¹⁴¹³*wszystko w lekkie puści poważenie* (starop.) — tzn. zlekceważy wszystko. [przypis edytorski]

¹⁴¹⁴*przydzie* (starop. forma) — dziś: przyjdzie. [przypis edytorski]

¹⁴¹⁵*w uczciwe swoje urażony* (starop.) — tzn. doznawszy ujemy na honorze. [przypis edytorski]

¹⁴¹⁶*bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięczeniu): być. [przypis edytorski]

¹⁴¹⁷*inszych* (starop. forma) — innych. [przypis edytorski]

¹⁴¹⁸*każdemu pomogę* (starop.) — (rozumie się: towarzystwa), stanę do pojedynku. [przypis redakcyjny]

W namiot odległy z dwiema ochmistrzami
Wchodziła, z dwiema staremi paniami.

61.

Ale, choć się tak dobrze wyćwiczyła,
Choć tak umiała użyć swej chytrłości,
Choć żadna takiej, na świecie nie była
Y potem ponno¹⁴¹⁹ nie będzie — gładkości.
Y chocia wielkiem rycerzom włożyła
Powróż na szyję, mocą swej miłości:
Nie może słodkich roskoszy¹⁴²⁰ ponętą,
Przywieść Goffreda pod swą sieć napiętą.

62.

Darmo mu swoje chęci pokazuje,
Darmo go piękną twarzą swą uwodzi:
Iako ptak, gdy się nakarmionem czuie,
Na wyrzuconą pszenicę nie godzi¹⁴²¹.
Tak on, syt świata, świecką zostawuie
Roskosz, a niebo tylko sobie słodzi;
Wszystkie postrzały, które nań wychodzą
Z oczu y z twarzy, namniey mu nie szkodzą.

63.

Y choć fortelów wszystkich używała,
Nie mogła nigdy miłości weń włudzić¹⁴²²:
Coraz się, iako Proteus¹⁴²³, odmieniała,
Chcąc iakokolwiek do niey go pobudzić,
Wszystkie swe skutki na to obracała,
Że naospalszą¹⁴²⁴ mogłaby obudzić
Y nazimnyeyszą¹⁴²⁵ miłość swą gładkością,
Lecz został cały Boską opatrnością¹⁴²⁶.

64.

Udatna dziewczka, co sobie tuszyła¹⁴²⁷,
Dobyc nacyzystszych serc samem weyźrzeniem,
Siła z powagi y z pychy spuściła,
Widząc, że Goffred stawił się kamieniem.
Nakoniec¹⁴²⁸ słabszych w on czas¹⁴²⁹ umyśliła
Y powolnieyszych¹⁴³⁰ sięgać swem płomieniem:

¹⁴¹⁹ponno (starop. forma) — pono, ponoć, podobno, prawdopodobnie. [przypis edytorski]

¹⁴²⁰roskoszy (starop. forma ort.) — dziś: roskoszy. [przypis edytorski]

¹⁴²¹nie godzić na co (starop.) — nie starać się o co. [przypis edytorski]

¹⁴²²włudzić (starop.) — wmówić. [przypis redakcyjny]

¹⁴²³Proteus — bóg morski, schwytany przez Menelausa (*Odyseja* IV, 351) przemieniał się w różne postaci, ażeby się mu z rąk wywinąć. *Proteus*: czyt. dwusylabowo, z niezgłoskotwórczym [u]: [Proteus]. [przypis redakcyjny]

¹⁴²⁴naospalszy (starop. forma) — dziś: najospalszy; najpowolniejszy. [przypis edytorski]

¹⁴²⁵nazimniejszy (starop. forma) — najzimniejszy. [przypis edytorski]

¹⁴²⁶został cały Boską opatrnością (starop.) — dzięki boskiej opatrności pozostał niewzruszony. [przypis edytorski]

¹⁴²⁷tuszyć sobie (starop.) — mieć nadzieję na co. [przypis edytorski]

¹⁴²⁸nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec. [przypis edytorski]

¹⁴²⁹w on czas (starop.) — wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

¹⁴³⁰powolniejszy (starop.) — tu łatwiej się podporządkowujący czyjejś woli; posłuszny. [przypis edytorski]

Tak, niedobyte miasto zostawuie
Hetman, a indziej¹⁴³¹ z wojskiem się gotuie.

65.

Lecz niemniej mężne na one iey zdrady
Pokazało się serce Tankredowe,
Bo dla dawniejszey miłości zawady
Nie miały mieysca w nim płomienie nowe.
Iako ieden iad drugie psuie iady,
Tak iedna miłość, kiedy wlezie w głowę,
Nie puści drugiey; tych dwu nie pożyła¹⁴³²,
Lecz wszystkich inszych Armida palila.

66.

Barzo ią boli, że nic nie sprawila
Swoią gładkością w Goffredzie, w Tankredzie;
Po wielkiej części iednak się cieszyła,
Że co przedniejszych z woyska z sobą wiedzie.
Pierwey, niżby się zdrada iey odkryła,
Myśli, iako ich w bezpiecne¹⁴³³ uwiedzie
Mieysce, gdzie insze¹⁴³⁴ y różne powrozy
Od terazniejszych, w rychle¹⁴³⁵ na nich włoży.

67.

A kiedy iuż czas przyszedł zamierzony.
Którego iey dać pomoc obiecano,
Szła do Hetmana: «Dzień iuż naznaczony
Minął, którego odprawić mię miano.
A ieśli tyran będzie przestrzeżony,
Że mi część woyska na pomoc posłano —
Będzie gotowszy y o to mi idzie,
Że nie tak łatwo pożyć¹⁴³⁶ go zaś¹⁴³⁷ przydzie¹⁴³⁸.

68.

Przeto — nim mu to odniosą szpiegowie,
Co na to wszędzie po stronach pilnuią —
Niech obiecani od ciebie wodzowie
Teraz się ze mną zaraz wyprawuią.
Bo — ieśli krzywdy nie lubią bogowie,
Ieśli niewinność y prawdę miłuią —
Pewnam, że w rychle w oyczyźnie usiędę¹⁴³⁹,
Z której ci trybut zawždy płacić będę».

¹⁴³¹*indziej* (starop.) — gdzie indziej, w innym miejscu. [przypis edytorski]

¹⁴³²*pożyć* (starop.) — zwyciężyć. [przypis edytorski]

¹⁴³³*bezpiecny* (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpieczny. [przypis edytorski]

¹⁴³⁴*insze* (starop.) — inne; inni. [przypis edytorski]

¹⁴³⁵*w rychle* (starop.) — rychło, prędko, wkrótce. [przypis edytorski]

¹⁴³⁶*pożyć* (starop.) — zmóc, pokonać, przezwyciężyć; *przydzie pożyć*: da się pokonać; . [przypis edytorski]

¹⁴³⁷*zaś* a. *zasię* (starop.) — więc, zatem. [przypis edytorski]

¹⁴³⁸*przydzie* (starop. forma) — dziś: przyjdzie. [przypis edytorski]

¹⁴³⁹*usiędę* (starop. forma) — dziś: usiądę. [przypis edytorski]

69.

Musiał to Hetman pozwolić¹⁴⁴⁰ stroskany,
Coby bez niego była otrzymała;
Widział to wprawdzie, że on miał te pany
Obierać, gdzieby¹⁴⁴¹ prętko¹⁴⁴² wyiechała.
Ale cóż? każdy pragnął byź¹⁴⁴³ obrany,
Y byź w dziesiątku¹⁴⁴⁴, który poiąć miała.
Wszyscy go wielkiem gwałtem nalegali¹⁴⁴⁵,
Prosząc go o to, aby z nią iachali.

70.

Ona widząc to, że się w nich odkrywa
Serce tak łatwe — nowe sieci miecze¹⁴⁴⁶:
Bicza z zawisney boiaźni używa,
Tem ich po bokach pogania y siecze.
Wie, że bez tego miłość słabsza bywa,
Wie, iako zawsze leniwo się wlecze:
Tak zawodnika widziem leniwszego,
Gdy wprzód¹⁴⁴⁷ — iednego, wzad¹⁴⁴⁸ nie ma drugiego.

71.

Y tak, swojego weyźrzenia każdemu
Y łagodnego śmiechu udzielała,
Że ieden zayźrzał¹⁴⁴⁹ iey łaski drugiemu,
Nadzieia się w nich z boiaźnią mieszała.
Tak, nędzni, w on czas wzrokowi zradnemu,
(Którym do siebie chytrze przywabiała)
Dawszy się uwieść, biegli wyuzdani¹⁴⁵⁰,
Darmo ich Hetman strofuie¹⁴⁵¹ y gani.

72.

Choćby był równo wszystkim rad dogodził,
Bo iednakowo wszystkim był przychylny,
(Acz go nieieden do gniewu przywodził,
Pokazując mu on¹⁴⁵² upór, tak silny)
Lecz widząc, że iem darmo to rozwodził,
Wolał to na los puścić nieomylny:
«Spiszcie — pry¹⁴⁵³ — wasze imiona y na dno
Włóżcie w co, a los rozsądzi was snadno¹⁴⁵⁴».

¹⁴⁴⁰musiał to (...) pozwolić (starop.) — musiał na to pozwolić. [przypis edytorski]

¹⁴⁴¹gdzieby (starop.) — gdyby. [przypis edytorski]

¹⁴⁴²prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko; szybko. [przypis edytorski]

¹⁴⁴³byź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięczeniu): być. [przypis edytorski]

¹⁴⁴⁴w dziesiątku (starop.) — w dziesiątce; wśród dziesięciu. [przypis edytorski]

¹⁴⁴⁵nalegali go (starop. konstrukcja) — tu: nalegali na niego. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁴⁶miecze (starop. forma) — od *miotac*: czas terażniejszy, 3 os. lp; zamiast: miece lub miota. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁴⁷wprzód (starop.) — tu: z przodu. [przypis edytorski]

¹⁴⁴⁸wzad (starop.) — tu: z tyłu. [przypis edytorski]

¹⁴⁴⁹zajźrzeć (starop.) — zazdrościć. [przypis edytorski]

¹⁴⁵⁰wyuzdany (starop.) — niepanujący nad sobą (jak koń bez uzdy). [przypis redakcyjny]

¹⁴⁵¹strofować (starop.) — karać (szczególnie pieniężnie); upominać, ganić. [przypis edytorski]

¹⁴⁵²on (starop.) — ten, ów. [przypis edytorski]

¹⁴⁵³pry (starop.) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

¹⁴⁵⁴snadno a. snadnie (starop.) — łatwo. [przypis edytorski]

73.

Zatem przezwiska wszystkich popisano
Y popisawszy, mieszać ie poczęto
W pewnem naczyniu y po iednem brano;
Grabię¹⁴⁵⁵ z Pembrozy¹⁴⁵⁶ napierwszego wzięto
Artemidora, po grabi czytano
Gerharda, po nim Wacława wyięto:
Ten iuż miał lata y sływał z mądrości,
A teraz się iął na starość miłości.

74.

Iako się ci trzey z tego radowali,
Y iako byli na on czas weseli —
Trudno powiedzieć, bo tego dostali
Wprzód przed inszemi, czego wszyscy chcieli.
A ci, co ieszcze na spodku zostali,
Niewymówioną boiaźń w sercu mieli:
Každy z niezmierną chciwością pilnuie
Tego, co kartki z naczynia wyimue.

75.

Gwaszek był czwarty. Rydolf po Gwaszkonie,
Po Rydolfie zaś Henryk z Oldorykiem,
Więc Gwilełm książę na Roncylionie¹⁴⁵⁷,
Szedł z Eberardem, z rodu Bawarczykiem;
Rambald wychodził na ostatniem zgonie¹⁴⁵⁸,
Co potem Bożem został przeciwnikiem,
Poturczywszy się — o sromoto wieczna! —
A czego miłość nie czyni bezecna?

76.

Inszy¹⁴⁵⁹, których los minął w obieraniu,
Złą, nieżyczliwą fortunę winili,
Łaiąc miłości, że w swem panowaniu
Dopuszczała iey sądzić w oney chwili.
Ale iż ludzka żądza w zakazaniu
Zawždy przeciwna y na to się sili,
Czego iey bronią y każą zaniechać:
Siła¹⁴⁶⁰ ich, szczęściu na złość, z nią chce iechać.

77.

Chcą z nią bydź¹⁴⁶¹ zawsze y we dnie y w nocy
Y żywot za nią położyć gotowi;
Ona wesołe miecąc¹⁴⁶² na nich oczy,
Mową y słodkiem westchnieniem ich łowi.
Ieśli gdzie kupę zacnych paniąt zoczy¹⁴⁶³,

¹⁴⁵⁵*grabia* (starop.) — hrabia. [przypis edytorski]

¹⁴⁵⁶*Pembroza* — hrabstwo Pembroke w pld. Walii w Anglii. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁵⁷*Roncylion* — Roncillon w pld. Francji w departamencie Vaucluse. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁵⁸*zgon* (starop.) — tu: wyrzucenie; *wychodził na ostatnim zgonie*: jako ostatni wylosowany. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁵⁹*inszy* (starop. forma) — insi [tj. dziś: inni], por. Pieśń I, zwr. 33. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁶⁰*siła* (starop.) — dużo, wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

¹⁴⁶¹*bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwicznieniu): być. [przypis edytorski]

¹⁴⁶²*miecąc* (starop. forma) — dziś imiesłów przysl.: miotając; rzucając, ciskając. [przypis edytorski]

¹⁴⁶³*zoczyć* (starop.) — zobaczyć, dostrzec. [przypis edytorski]

Żegna ich, życząc, aby byli zdrowi.
W tem¹⁴⁶⁴ się też ona dziesięć¹⁴⁶⁵ wybierała
Y Gotyffreda w namiocie¹⁴⁶⁶ żegnała.

78.

On im przestrogi dawał y nauki,
Aby pogańskiej nie dufali wierze.
Żeby fortelne znać umieli sztuki,
Żeby, ostrożni, w pewney stali mierze.
Lecz miłość nie dba na prośby, na fuki,
Wiatr one iego słowa z sobą bierze;
W tem ich odprawił. Ona też iechała
W nocy z obozu, ani dnia czekała¹⁴⁶⁷.

79.

Iadąc, onych swych dziesięć hołdowników —
By¹⁴⁶⁸ na tryumfie więźnie — prowadziła!
Co gorsza, drugich wiele miłośników
Na wielką szkodę w woysku zostawiła,
Że rzadko który uchybił iey wników¹⁴⁶⁹.
A skoro ziemię ciemna noc okryła,
Potajemnie się z woyska wykradali
Y za nią cicho w też tropy iachali¹⁴⁷⁰.

80.

Wprzód szedł Eustacy za nią zapędzony
Y ledwie mroku doczekał ciemnego:
Bieży, co koń ma mocy, prowadzony
Przez ślepe cienie od boga ślepego.
Całą noc prawie onę¹⁴⁷¹, obłądzony,
Tam y sam¹⁴⁷² ieździł do świtu samego;
Skoro odniało, tam gdzie nocowała
Przypadł, gdy się już z noclegu ruszała.

81.

Po zwykłym zaraz poznawszy go znaku,
Pocznie nań wołać Rambald iadowity:
(Bo iego przyjazd nie był mu do smaku)
«A ty tu po co? masz tu rok zawity¹⁴⁷³?»
Eustacy na to: «Wiem, że nie ma braku¹⁴⁷⁴
Armida; chcę iey służyć iako y ty».
«Kto cię iey oddał? nie służą tu tacy».
«Miłość uprzeyma» — odpowie Eustacy.

¹⁴⁶⁴w tem (starop. forma) — dziś popr.: wtem; nagle, naraz. [przypis edytorski]

¹⁴⁶⁵ona dziesięć (starop. forma) — r.ż. [ta dziesięć; jak dziś: ta dziesiątka; red. WL]. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁶⁶w namiocie (starop. forma) — dziś: w namiocie. [przypis edytorski]

¹⁴⁶⁷ani dnia czekała (starop.) — nawet nie czekała dnia (aż dzień wstanie). [przypis edytorski]

¹⁴⁶⁸by (starop.) — jakby, niby; by na tryumfie więźnie prowadziła. [przypis edytorski]

¹⁴⁶⁹wniki (starop.) — wnyki, sidła; uchybić wników: uchronić się przed sidłami, uniknąć pułapki. [przypis edytorski]

¹⁴⁷⁰jachali (starop. forma) — jechali. [przypis edytorski]

¹⁴⁷¹onę (starop.) — ową, tą. [przypis edytorski]

¹⁴⁷²tam y sam (starop.) — tu i tam; tu i ówdzie. [przypis edytorski]

¹⁴⁷³rok zawity (starop.) — termin stanowczy, ostateczny. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁷⁴brak (starop.) — wybór. [przypis redakcyjny]

82.

«Jam od miłości — tyś szczęściem obrany.
Któż się iey służą słuźniey ma nazywać?»
Odpowie Rambald srodze rozgniewany:
«Nie możesz tego tytułu używać
Y nie godzienes być między dworzany
Y z iey własnymi sługami przebywać;
A co gorszego, chcesz ukradkiem ieszcze
Dostać tey służby y mieć takie mieysce».

83.

Nie mógł mu wytrwać Eustacy tey mowy,
Ale do niego wielkim pędem skoczy;
Nie złożył¹⁴⁷⁵ mu nic — y gorszemi słowy
Łaiąc — śmieie mu Rambald poszedł w oczy.
Wyciągnie rękę królewna, gotowy
Chcąc pojedynk rozwieść. (Patrzcie mocy
Gładkości) «Ze mnie przybywa czeladzi,
A towarzystwa tobie, co¹⁴⁷⁶ — pry¹⁴⁷⁷ — wadzi?

84.

Y ieśliś łaskaw co na moje zdrowie,
Przez mię ratunku zbawiasz potrzebnego?...
— Wcześniej mi przybył (drugiemu zaś powie)
Obrońco sławy y zdrowia moiego.
Nie da Bóg, abym zostać miała w słowie¹⁴⁷⁸
Y nie być wdzięczna¹⁴⁷⁹ służy tak zacnego».
Tak im mówiła, a co raz¹⁴⁸⁰ niemało
W drodze iey inszych z woyska przybywało.

85.

Tego zdaleka¹⁴⁸¹, tego zbliska¹⁴⁸² miała,
A nic o sobie wszyscy nie wiedzieli;
Ona każdego wdzięcznie przyjmowała
Y wzrok łaskawy między wszystkie dzieli.
A skoro też noc dniowi mieysce dała,
Goffred y inszy ich odiazd użyżrzeni:
Któremu serce już prorokowało,
Że ich co złego w rychle¹⁴⁸³ potkać miało.

86.

Kiedy to sobie Hetman utrapiony
Rozbierał¹⁴⁸⁴, smutek mając niepojęty,
Uyżrzy¹⁴⁸⁵: a ono ieden ukurzony
Bieży do niego, żalem wielkiem zdięty:

¹⁴⁷⁵złożyć (starop.) — ustąpić, spuścić. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁷⁶coć (...) wadzi (starop.) — skrót od: co ci wadzi, co ci przeszkadza. [przypis edytorski]

¹⁴⁷⁷pry (starop.) — skrót od: prawi; mówię. [przypis edytorski]

¹⁴⁷⁸zostać w słowie (starop.) — nie dotrzymać słowa, obietnicy. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁷⁹być wdzięczna służy (starop.) — być wdzięczna za służbę. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁸⁰co raz (starop.) — coraz; wciąż. [przypis edytorski]

¹⁴⁸¹zdaleka (starop. forma ort.) — dziś popr.: z daleka. [przypis edytorski]

¹⁴⁸²zbliska (starop. forma ort.) — dziś popr.: z bliska. [przypis edytorski]

¹⁴⁸³w rychle (starop.) — szybko, prędko, wkrótce. [przypis edytorski]

¹⁴⁸⁴rozbierać (starop.) — rozważać, analizować. [przypis edytorski]

¹⁴⁸⁵ujżrzeć (starop. forma) — dziś: ujrzeć. [przypis edytorski]

«Król — pry¹⁴⁸⁶ — z Egiptu iuż na wszystkie strony
Z możnemi pływa po morzu okręty¹⁴⁸⁷.
Gwilelm, admirał genueńskich łodzi
Do wiadomości wczas¹⁴⁸⁸ ci to przywodzi.

87.

Do tego, kiedy ięczmiony y żyto
Od morza woyska lądem prowadzono,
Wszystkie wielbłądy y konie rozbito,
Które żywnością beło naiuczono¹⁴⁸⁹ —
Y na głowę ich wszystkich prawie zbito,
Część ich w niewolą¹⁴⁹⁰ daleką wiedziono.
Zasadzili się byli po krzewinie
Zbóycy arabscy na nie¹⁴⁹¹ przy dolinie.

88.

Którzy do takiej śmiałości iuż przyśli
Y takie czynią w tamtem kraiu trwogi,
Że naostatek¹⁴⁹² to lotrostwo myśli
Wszystkie zastąpić gościńce y drogi.
Przeto potrzeba, aby ludzie wysli¹⁴⁹³
Z woyska, ten rozbóy pohamować srogi
Y ubezpieczyć¹⁴⁹⁴ drogi, z tey przyczyny,
Co tu od morza idą Palestyny».

89.

Pełen był obóz y wszystkie namioty
Nowin y wieści niepociesznych¹⁴⁹⁵ onych;
Żołnierz — dla głodu — rozczętey roboty
Odbiec¹⁴⁹⁶ y murów myśli odbieżonych.
Hetman w nich zwykley nie znaiąc ochoty
Y wszystkich barzo¹⁴⁹⁷ widząc potrwożonych,
Twarzą wesołą y pięknemi słowy,
Ciesząc ich, takiey użył do nich mowy:

90.

«Wy! coście ze mną, przez różne przygody,
Tak wiele świata bezpiecznie przebyli;
Wy, coście mieczem potężne narody,
Pod Chrystusowe chorągwie podbili;
Wy, coście wiatry, morza, niepogody,
Głody, pragnienie, zimna zwyciężyli —

¹⁴⁸⁶ *pry* (starop.) — skrót od: prawi; mówić. [przypis edytorski]

¹⁴⁸⁷ *z okręty* (starop. forma) — dziś N.lm: z okrętami. [przypis edytorski]

¹⁴⁸⁸ *wczas* (starop.) — tu: na czas, w samą porę. [przypis edytorski]

¹⁴⁸⁹ *Wszystkie wielbłądy y konie rozbito, które żywnością beło naiuczono* (starop.) — forma czasu zaprzeczonego biernego; [dziś: (...) zostały rozbite, które (...) były najuczone; tzn. objuczone; red. WL]. [przypis redakcyjny]

¹⁴⁹⁰ *niewolą* (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: (w) niewolę. [przypis edytorski]

¹⁴⁹¹ *zasadzili się byli (...) na nie* (starop.) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: zasadzili się wcześniej, uprzednio itp. [przypis edytorski]

¹⁴⁹² *naostatek* (starop. forma ort.) — dziś: na ostatek; ostatecznie, w końcu. [przypis edytorski]

¹⁴⁹³ *wysli* (starop. forma ort.) — dziś 3.os. lm cz. przesz.: wyszli. [przypis edytorski]

¹⁴⁹⁴ *ubezpieczyć* (starop. forma ort.) — dziś: ubezpieczyć. [przypis edytorski]

¹⁴⁹⁵ *niepocieszny* (starop.) — niepocieszający; nieprzynoszący pociechy. [przypis edytorski]

¹⁴⁹⁶ *rozczętej roboty odbiec (...) myśli* (starop.) — zamierza porzucić zaczęta pracę. [przypis edytorski]

¹⁴⁹⁷ *barzo* (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

Czego się teraz tak barzo boicie?
Cóż? opatrności Boskiej nie wierzycie?

91.

Bóg, który w gorszym razie was ratował
Y dotąd ieszczce cało was prowadzi —
Iako was zawsze w swej opiece chował,
Tak w tych trudnościach teraz o was radzi.
Každy z was w rychle¹⁴⁹⁸ będzie Mu dziękował
Za łaski, które czyni Swej czeladzi;
Przeto cierpliwie znoście te niewczasy¹⁴⁹⁹,
A na szczęśliwsze chowaycie się czasy».

92.

Wiele inszych słów takowych używał,
Ciesząc¹⁵⁰⁰ żołnierze swoje skłopotane,
A wielkie twarzą wesołą pokrywał
Troski y serce swoje zfrasowane¹⁵⁰¹.
Myślił¹⁵⁰² sam sobie y rady zdobywał,
Iako miał wojsko pożywić zebrane,
Iako egipską armatę¹⁵⁰³ odwrócić,
A iako zbóyce Araby okrócić¹⁵⁰⁴.

Koniec pieśni piątej.

PIEŚŃ SZÓSTA

Argument

Argant chrześcian¹⁵⁰⁵ na rękę wyzywa¹⁵⁰⁶,
Otton się porwie, choć nienaznaczony,
Ale wypadszy z siodła, konia zbywa¹⁵⁰⁷
Y do miasta beł za więźnia wiedziony¹⁵⁰⁸.
Tankred się biye, lecz go noc pokrywa,
Y pojedynek tem beł rozwiedziony.
Erminia chce zleczyć swego pana
I idzie z miasta nocą przyodziana.

I.

Lecz z drugiej strony, w mieście oblężonych
Daleko lepsza nadzieya cieszyła:
Bo, krom dostatków dawno nawiezionych,
Nocą żywności wprowadzili siła.

¹⁴⁹⁸ *w rychle* (starop.) — rychło, szybko. [przypis edytorski]

¹⁴⁹⁹ *niewczasy* (starop.) — niewygody, trudy. [przypis edytorski]

¹⁵⁰⁰ *ciesząc* (starop.) — tu: pocieszając. [przypis edytorski]

¹⁵⁰¹ *zfrasowany* (starop. forma) — dziś: zafrasowany; tj. zmartwiony. [przypis edytorski]

¹⁵⁰² *myślił* (starop.) — dziś 3.os. lp cz.przesz.: myślał. [przypis edytorski]

¹⁵⁰³ *armata* (starop.) — tu: armada, flota. [przypis edytorski]

¹⁵⁰⁴ *okrócić* (starop.) — poskromić, pokonać. [przypis edytorski]

¹⁵⁰⁵ *chrześcian* (starop. forma ort.) — dziś popr. forma B.lm: chrześcijan. [przypis edytorski]

¹⁵⁰⁶ *wyzywać na rękę* (starop.) — wyzywać na pojedynek, wyzywać do walki. [przypis edytorski]

¹⁵⁰⁷ *zbyć konia* (starop.) — stracić konia. [przypis edytorski]

¹⁵⁰⁸ *beł za więźnia wiedziony* (starop.) — był prowadzony jako więzień (w charakterze więźnia). [przypis edytorski]

Koło murów też słabych y zwątlonych
Wielka moc ludzi ustawnie robiła;
Zbyt miąszse¹⁵⁰⁹ barzo y wysokie stoją,
I naytęższych się taranów nie boją.

2.

Król sam, skończywszy mury od pułnocy¹⁵¹⁰,
Potem zaś baszty narożne warował¹⁵¹¹
Dla bezpieczeństwa¹⁵¹² y dla więszey¹⁵¹³ mocy,
Ziemią ye z gnoyem napoły¹⁵¹⁴ — fasował¹⁵¹⁵.
Płatnerzom¹⁵¹⁶ zbroye y we dnie y w nocy,
Z wielką pilnością robić rozkazował¹⁵¹⁷.
Kiedy się tem król utroskany bawił¹⁵¹⁸,
Argant się przedem w oney dobie¹⁵¹⁹ stawił.

3.

«Długoż — pry¹⁵²⁰ — nas chcesz trzymać w tem więzieniu
Y między temi zawierać¹⁵²¹ murami?
Widząc ia pilność w rynsztunków robieniu,
Słyszę, że młoty brzmią z nakowalnia¹⁵²².
Na cóż to? kiedy, nam ku obelżeniu¹⁵²³,
Nieprzyjaciel się wrywa¹⁵²⁴ przedmieściami.
Nikt się iem oprzeć nie śmie z naszych ludzi,
Y nasza trąba¹⁵²⁵ ze snu ich nie budzi.

4.

Tak swe obiady y sny nieprzerwane,
Właśnie, iako w swych domach — odprawują
Wieczere u nich rzadko nie piiane¹⁵²⁶,
Wysypiają się, wycieczek nie czują.
Y tak nas wrychle tu pozamykane,
Głodem y samem niewczasem¹⁵²⁷ zwoiują
Y umrzeć musiem¹⁵²⁸ nikczemnie po chwili,
Jeśli nas pomoc z Egiptu omyli¹⁵²⁹.

¹⁵⁰⁹miąszszy (starop.) — gruby. [przypis edytorski]

¹⁵¹⁰pułnocy (starop. forma ort.) — dziś popr.: północy. [przypis edytorski]

¹⁵¹¹warować (starop.) — tu: umacniać, czynić warownym, obronnym. [przypis edytorski]

¹⁵¹²bezpieczeństwo (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpieczeństwo. [przypis edytorski]

¹⁵¹³więszy (starop. forma) — większy. [przypis edytorski]

¹⁵¹⁴napoły (starop. forma ort.) — dziś popr.: na poły; w połowie, na pół. [przypis edytorski]

¹⁵¹⁵fasować (starop.) — napełniać, nabijać. [przypis redakcyjny]

¹⁵¹⁶płatnerz (starop.) — rzemieślnik kujący zbroję. [przypis redakcyjny]

¹⁵¹⁷rozkazować (starop. forma) — dziś: rozkazywać. [przypis edytorski]

¹⁵¹⁸bawić się czym (starop.) — zajmować się czym. [przypis edytorski]

¹⁵¹⁹w onej dobie (starop.) — w tym czasie; wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

¹⁵²⁰pry (starop.) — skrót od: prawi; mów. [przypis edytorski]

¹⁵²¹zawierać (starop.) — zamykać. [przypis edytorski]

¹⁵²²nakowalnia (starop.) — kowadło. [przypis redakcyjny]

¹⁵²³nam ku obelżeniu (starop.) — na naszą hańbę; tj. obrażając nas swoim postępowaniem. [przypis edytorski]

¹⁵²⁴wrywać się (starop.) — tu: wdzierać się. [przypis edytorski]

¹⁵²⁵trąba (starop.) — [tu:] trąbienie (por. strzelba, [prośba, chwamba itp.; red. WL]). [przypis redakcyjny]

¹⁵²⁶pijane (starop.) — [tu:] połączone z pijatyką. [przypis redakcyjny]

¹⁵²⁷niewczas (starop.) — niewygoda, trud. [przypis edytorski]

¹⁵²⁸musiem (starop. forma) — dziś i os.lm: musimy. [przypis edytorski]

¹⁵²⁹omylić (starop.) — tu: zawieść. [przypis edytorski]

5.

Ia sie z mey strony, królu, opowiadam,
Że końca nie chcę tak obelżywego
Y tak sromotney śmierci; zaraz wsiadam,
Ani tu dnia chce¹⁵³⁰ czekać iutrzejszego.
Wyrokówci¹⁵³¹ ia niebieskich nie badam,
Niech będzie, co chce, z przejrzenia¹⁵³² wiecznego:
To wiem, że umrę szablę w ręku maiąc,
Sławy y śmierci pocziwey szukaiąc.

6.

Ale ieśli co w sercach naszych żywie
Chęci do sławy nieoszacowaney —
Nie tylko umrzeć mężnie i uczciwie,
Alebym się też spodziewał wygraney.
Wsiadaymy na koń, iedźmy nie leniwie¹⁵³³,
Sprobuymy¹⁵³⁴ szable dawno zapomnianey!
W naygorszych raziech¹⁵³⁵ — tak to powiadaia —
Nayśmielsze rady naylepsze bywaią.

Odwaga

7.

A ieśliście też nie tak barzo śmieli
Y nie tak wiele siłom swym ufacie,
Abyście z woyskiem wszystkim wyniść mieli —
Na dwu rycerzów, lepiej, że to dacie¹⁵³⁶.
Niech chrześcianie, ieśli będą chcieli,
(Bo tego słusznie pozwolić iem macie)
Broń obieraią, niech mieysce wydadzą
Y te sposoby, które się iem zdadzą.

8.

Bo nieprzyiaciel, ieśli iednę duszę
Y dwie ma tylko ręce, iako drugi —
Ia nieomylnie swey wygraney tuszę¹⁵³⁷,
Ieśli mię do tey użyiesz postługi.
Przeto cię proszę, niech kopiją¹⁵³⁸ kruszę,
Tak się ten zaciąg¹⁵³⁹ — skończy prędzey — długi.
Nie zawiodę cię, daiąc rękę na to,
Y przyrzekam ci y ślubuięć¹⁵⁴⁰ za to».

¹⁵³⁰ *chce* (starop.) — dziś popr. forma 1.os. lp: chcę. [przypis edytorski]

¹⁵³¹ *wyrokówci ja (...) nie badam* (starop.) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą *ci*; dziś pisownia rozdzielna: wyroków ci ja nie badam. [przypis edytorski]

¹⁵³² *przejrzenie* (starop.) — tu: przewidywanie. [przypis edytorski]

¹⁵³³ *nie leniwie* (starop.) — tu: nie zwlekając, szybko. [przypis edytorski]

¹⁵³⁴ *sprobuymy* (starop. forma ort.) — dziś popr.: spróbujmy. [przypis edytorski]

¹⁵³⁵ *raziech* (starop. forma) — dziś Msc. lm: (w) razach; w *najgorszych raziech*: w najgorszych przypadkach, w najgorszych okolicznościach. [przypis edytorski]

¹⁵³⁶ *na dwu rycerzów, lepiej, że to dacie* (starop.) — lepiej, jeśli to [zadanie] zlecicie dwóm rycerzom. [przypis edytorski]

¹⁵³⁷ *tuszyć [swey wygranej]* (starop. forma) — mieć nadzieję na wygraną. [przypis edytorski]

¹⁵³⁸ *kopiją* (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: kopię. [przypis edytorski]

¹⁵³⁹ *zaciąg* (starop.) — [tu:] trud, staranie. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁴⁰ *ślubuięć za to* (starop.) — ślubuję [ci] na to. [przypis redakcyjny]

9.

Król mu krótkimi odpowiedział słowy:
«Choć mnie tak widzisz starem y szedziwem¹⁵⁴¹,
Nie takem słaby¹⁵⁴², nie tak niegotowy,
Nie takem — iako mniemasz — boiaźliwem,
Abych¹⁵⁴³, tak barzo¹⁵⁴⁴ miał chronić tey głowy
Y chciał sposobem umrzeć obelżywem.
Kiedybym się bał iakiey znaczney szkody,
Albo przyść na mię miały iakie głody.

10.

Lecz, żebyś wiedział, dla której przyczyny
Myślę się z woyskiem do czasu zawierać¹⁵⁴⁵:
Soliman¹⁵⁴⁶ (o czem pewne mam nowiny)
Z Nicey¹⁵⁴⁷ do mnie począł się wybierać
Y kazał aż od libijskiej krainy
Hufce Arabów rozproszone zbierać,
Na chrześciany¹⁵⁴⁸ chcąc uderzyć w nocy,
Wprowadzić żywność y dać nam pomocy.

11.

Że nieprzyjaciel trzyma zamki małe
Y drobne miasta w okolicy¹⁵⁴⁹ szkodzi¹⁵⁵⁰,
By tylko było Ieruzalem całe,
Y ta stolica — niech cię nie obchodzi.
Przeto skróć na czas¹⁵⁵¹ zamysły wspaniałe;
Nie tak głęboko w rzeczy patrzą młodzi,
Schoway swe na czas pogodniejszy męstwo
Sobie na sławę, a mnie na zwycięstwo».

12.

Gniewał się ponno¹⁵⁵² Argant w oney dobie,
Nie barzo tam rad był Solimanowi,
Nieprzyjaciółmi zawždy byli sobie;
Zaperzywszy się, odpowie królowi:
«Mnie milczeć o tem należy, a tobie
Uczynić, co chcesz — lecz to rozumowi
Przeciwna, aby ten, co państwa swego
Nie mógł obronić, obronił cudzego.

13.

Niech przydzie, iako wyprawiony z nieba,
Wyswobodzić was z tego obleżenia;

¹⁵⁴¹*shedziwy* (starop.) — sędziwy. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁴²*nie takem słaby* (starop. forma) — skrót od: nie tak [jest]em słaby. [przypis edytorski]

¹⁵⁴³*abych* (starop. forma) — abym. [przypis edytorski]

¹⁵⁴⁴*barzo* (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

¹⁵⁴⁵*zawierać* (starop.) — zamykać; tu: siedzieć w zamknięciu. [przypis edytorski]

¹⁵⁴⁶*Soliman* — sultan turecki, panował w Nicei; wypędzony stamtąd przez Krzyżowców, jeden z pierwszych bohaterów sarac. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁴⁷*Nicea* — stolica Bitynii. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁴⁸*chrześciany* (starop. forma ort.) — dziś B.lm: na chrześcijan. [przypis edytorski]

¹⁵⁴⁹*w okolicy* (starop.) — dziś: w okolicy. [przypis edytorski]

¹⁵⁵⁰*szkodzić [drobne miasta]* (starop.) — szkodzić pomniejszym miastom; niszczyć pomniejsze miasta. [przypis edytorski]

¹⁵⁵¹*na czas* (starop.) — tymczasowo. [przypis edytorski]

¹⁵⁵²*ponno* (starop.) — pono, ponoć; podobno. [przypis edytorski]

Niech wam wprowadzi żywności y chleba,
Niechay was z tego wyzwoli więzienia.
Mnie niczyjego ratunku nie trzeba,
Iuż wy tu siedźcie, a ia pozwolenia
Proszę: niech w polę iadę, nie od ciebie
Kruszyć kopiją, ale sam od siebie».

14.

A król mu na to: «Rycerzu cnotliwy,
Wolałbym cię był na inszy¹⁵⁵³ czas chować,
Ale, iżeś tak boiu barzo chciwy¹⁵⁵⁴,
Pozwalam na to, niechcę¹⁵⁵⁵ cię hamować».
Za temi słowy Argant ukwapliwy,
Na poiedynek pocznie się gotować
Y przyzwanemu rzecze trębaczowi:
«Iedź, a przy wszystkich powiedz Goffredowi:

15.

Że ieden rycerz, którego to boli,
Że go za temi trzymają murami —
W przestronem¹⁵⁵⁶ polu — a nie w mieście — woli
Popisować się¹⁵⁵⁷ z swoiemi siłami
Y że go uyrzy, gdzie na to pozwoli,
W równi, pod swemi zaraz obozami;
A że wyzywa na rękę, którego
Ma w swoim woysku co namężniejszego¹⁵⁵⁸.

16.

Y tak powiada, że tego dowiedzie:
Nierzkąc¹⁵⁵⁹ się z iednem y dwiema probować,
Niech po trzech, czwarty y piąty wyiedzie,
A po iednemu maia następować.
Tego, co przegra, niech zwycięzca¹⁵⁶⁰ wiedzie:
Ieśli go też chce wolnością darować —
Wolno mu będzie». Tak mu roskazował¹⁵⁶¹,
A trębacz się też zaraz wyprawował.

17.

Przyjechawszy tam, kędy przy Hetmanie
Co nayprzednieysi siedzieli wodzowie:
Beł prowadzony y począł: «O panie!
Pytam, dacieli¹⁵⁶² mieysce wolney mowie?»
Odpowie Goffred: «Nic ci się nie stanie,
Wszędzie bezpieczeni bywaią posłowie» —

¹⁵⁵³inszy (starop.) — inny. [przypis edytorski]

¹⁵⁵⁴iżeś tak boiu barzo chciwy (starop.) — że bardzo chcesz boju; że bardzo chcesz bić się. [przypis edytorski]

¹⁵⁵⁵niechcę (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie chcę. [przypis edytorski]

¹⁵⁵⁶przestronem (starop. forma) — dziś: przestronnym. [przypis edytorski]

¹⁵⁵⁷popisować się z czym (starop. forma) — dziś: popisywać się czym. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁵⁸namężniejszy (starop. forma ort.) — dziś: najmężniejszy. [przypis edytorski]

¹⁵⁵⁹nierzkąc (starop.) — nie tylko; nie mówiąc już o tym, że; a coś dopiero; tym mniej; tym bardziej. [przypis edytorski]

¹⁵⁶⁰zwycięzca (starop. forma) — zwycięzca. [przypis edytorski]

¹⁵⁶¹roskazował (starop.) — rozkazywał. [przypis edytorski]

¹⁵⁶²dacieli miejsce (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy dacie miejsce. [przypis edytorski]

«Więc powiem — prawi — cierpliwie słuchaycie
A na pana się, nie na mię — gniewaycie».

18.

Potem poselstwo tak hardzie sprawował
Y tak zuchwale, że ci co słuchali —
By ich był samże Hetman nie hamował —
Podobnoby mu byli nie wytrwali.
Goffred po sobie sam niepokazował¹⁵⁶³
Gniewu, rzekł tylko: «Barzoście zuchwali,
Powiedz, że piąty pewnie się nie stawi —
Kto wie? ieśli go pierwszy nie odprawi.

19.

Niechże nie mieszka¹⁵⁶⁴, a Goffred ślubuie,
Że bez zasadek da mu wolne pole
Y iednego z swych stawić obiecuie
Przeciwko niemu, w rozmierzonym kole» —
Trębacz się zatem nazad¹⁵⁶⁵ wyprawuie,
A ostrogami konia w boki kole;
Wiechawszy w miasto, poszedł ukwapliwy
Tam, gdzie go czekał Argant boiu chciwy.

20.

«Gotowi się bić — prawi — chrześcianie¹⁵⁶⁶,
Nie baw się¹⁵⁶⁷ więcej, a odziew się zbroią.
Nie tylko ci, co blisko przy Hetmanie,
Ale y mniejszy, znać, że się nie boią.
Zuchwale iem się zdało tve wskazanie,
Wszyscy się pychą urazili twoią;
Wierzyć iem strony bezpieczeństwa — możem,
Plac między miastem, a między obozem».

21.

Wziął na się zbroię Argant nie mieszkaiąc¹⁵⁶⁸,
A pałasz przez się zawiesił na bindzie¹⁵⁶⁹;
Król, chrześcianom nie bardzo dufaiąc,
Kazał go przedsię prowadzić Kloryndzie:
«Dla bezpieczeństwa, pilne oko maiąc,
Niechay — pry¹⁵⁷⁰ — z tobą tysiąc iazdy wyńdzie,
A kiedy mu się bić przydzie samemu,
Zdaleka¹⁵⁷¹ stanąć każ ludowi swemu».

¹⁵⁶³*niepokazował* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie pokazywał. [przypis edytorski]

¹⁵⁶⁴*nie mieszkać* (starop.) — nie zwlekać. [przypis edytorski]

¹⁵⁶⁵*nazad* (starop.) — w tył, z powrotem. [przypis edytorski]

¹⁵⁶⁶*chrześcianie* (starop. forma ort.) — dziś popr.: chrześcijanie. [przypis edytorski]

¹⁵⁶⁷*bawić się* (starop.) — zajmować się czym; tu: zwlekać. [przypis edytorski]

¹⁵⁶⁸*nie mieszkając* (starop.) — nie zwlekając. [przypis edytorski]

¹⁵⁶⁹*binda* (starop.) — temblak; [także: wstęga, opaska; red. WL]. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁷⁰*pry* (starop.) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

¹⁵⁷¹*zdaleka* (starop. forma ort.) — dziś: z daleka. [przypis edytorski]

22.

A w tem¹⁵⁷² ci, co go z miasta prowadzili
Na plac, który był na toznaczony,
Wszyscy we zbroiach z bramy wychodzili,
A wprzód szedł Argant świetno¹⁵⁷³ ustroiony.
Plac ten od miasta w ćwierci¹⁵⁷⁴ leżał mili,
Wszystek odkryty y nie zasłoniiony¹⁵⁷⁵,
W równi¹⁵⁷⁶, która się do tego tak zdała,
Iakoby się też umyślnie szukała¹⁵⁷⁷.

23.

Na oczu woyska¹⁵⁷⁸ — sam ieden — wszytkiego¹⁵⁷⁹
Stanął tam Argant, Argant urodziwy,
Z serca męznego, z wzroku ogromnego,
Z szerokich plecu¹⁵⁸⁰, srogi y straszliwy;
Do Encelada¹⁵⁸¹ y philistyńskiego
Męża podobny, a wzrok niósł gniewliwy,
Ale się z niem bić przedsię wszyscy chcieli,
Bo iego siły ieszcze nie widzieli.

24.

Ieszcze był w ten czas Goffred nie mianował,
Kogo miał na to obrać między swemi —
Tankreda iednak każdy upatrował,
Przyznawaiąc mu męstwo przed inszemi,
Y w rycerskiem mu dziele ustępował,
Kładąc go między co nadzielnieszemi¹⁵⁸²;
Y w głos iuż o tem y wielcy y mali,
Po wszytkiem¹⁵⁸³ prawie obozie szemrali.

25.

To beło wszytkich zdanie o Tankredzie,
Poiedynki mu były nie nowina,
Toż rozumienie beło y w Goffredzie.
«Iedź — prawi — okróć¹⁵⁸⁴ tego poganina» —
Tankred wesoły zaraz w pole iedzie,
Szczęścia mu dobra winszuie drużyna,
Która go piękney pełnego ochoty
Wyprowadziła w pole za namioty.

¹⁵⁷²w tem (starop. forma) — dziś popr.: wtem; nagle, naraz. [przypis edytorski]

¹⁵⁷³świetno (starop. forma) — świetnie. [przypis edytorski]

¹⁵⁷⁴od miasta w ćwierci (...) mili (starop.) — ćwierć mili od miasta. [przypis edytorski]

¹⁵⁷⁵nie zasłoniiony (starop. forma) — dziś: niezasłonięty. [przypis edytorski]

¹⁵⁷⁶równia (starop.) — równina, płaszczyna; w równi: na równinie. [przypis edytorski]

¹⁵⁷⁷W równi, która się do tego tak zdała, iakoby się też umyślnie szukała (starop.) — forma osobowa, zamiast: jakoby się jej szukało; porównaj zwroty dzisiejsze: książka się pisze, zamiast: książkę się pisze. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁷⁸na oczu woyska (starop.) — zamiast niewłaściwej dzisiejszej formy: na oczach wojska (*dualis* [tj. liczba podwójna]: na oczu). [przypis redakcyjny]

¹⁵⁷⁹wszytkiego [wojska] (starop.) — całego wojska. [przypis edytorski]

¹⁵⁸⁰plecu (starop. forma) — pleców; z szerokich plecu: po szerokich plecach [sądząc]. [przypis edytorski]

¹⁵⁸¹Encelad — jeden z Gigantów tj. olbrzymów, u których miejsce nóg zastępowały smoki. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁸²nadzielnieszemi (starop. forma) — dziś: najdzielniejszymi. [przypis edytorski]

¹⁵⁸³po wszytkiem (starop.) — po całym [obożu]. [przypis edytorski]

¹⁵⁸⁴okróć (starop.) — pokonać. [przypis edytorski]

26.

Od tego placu daleko był ieszcze,
Na którym z sobą w on czas¹⁵⁸⁵ czynić¹⁵⁸⁶ mieli —
Gdy iuż pociechę swoją serce wieszczce
Czuło, bo piękna bohaterka w bieli
Nagle się na to podemknęła miesce;
Nigdyście śniegów bielszych nie widzieli,
Iako ta szata, co na zbroi miała,
A z szyszaka twarz wszystkę ukazała.

27.

Obaczywszy ją więcey nie pilnuie,
Gdzie go na placu czeka Argant śmiały;
Ale po mału¹⁵⁸⁷ za nią następuie,
Aż się nakoniec¹⁵⁸⁸ stawa¹⁵⁸⁹ skamieniały.
Mróz z wierzchu, wewnątrz srogi ogień czuie,
Stoi na mieyscu podobien¹⁵⁹⁰ do skały,
Wlepiwszy w nią¹⁵⁹¹ wzrok i czyni postawę,
Że z Cyrkaszczykiem niedba¹⁵⁹² o rosprawę¹⁵⁹³.

28.

On też użrząwszy¹⁵⁹⁴, że nikt przeciw niemu
Nie idzie w szranki y nie chce się ruszyć,
Woła: «Cóż to iest? wždy¹⁵⁹⁵ kaźcie któremu
Stawić się na plac y kopiją kruszyć!»
Tankred nie słyszy y oku chciwemu
Woli dać obrok¹⁵⁹⁶ y wnątrz serce suszyć;
W tem¹⁵⁹⁷ Otton wodze wypuścił koniowi
Y skoczył na plac przeciw Argantowi.

29.

Otton był ieden, który się napierał
Czynić z Argantem, z inszemi zacnemi;
Z Tankredem potem o to się nie spierał
Y prowadził go z obozu z drugimi.
A teraz słysząc, że Argant wywierał¹⁵⁹⁸
Y słowy¹⁵⁹⁹ nasze lżył uszczypliwemi,
A że się Tankred zapomniał bez mała —
Porwał pogodę¹⁶⁰⁰, która się podała.

¹⁵⁸⁵*w on czas* (starop.) — w ten czas; wtenczas, wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

¹⁵⁸⁶*czynić mieli* (starop.) — tu: mieli walczyć. [przypis edytorski]

¹⁵⁸⁷*po mału* (starop. forma) — dziś: pomалу; z wolna, stopniowo. [przypis edytorski]

¹⁵⁸⁸*nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

¹⁵⁸⁹*stawa* (starop. forma) — dziś 3.os. lp: staje. [przypis edytorski]

¹⁵⁹⁰*podobien* (starop. forma) — podobny. [przypis edytorski]

¹⁵⁹¹*w nią* (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: w nią. [przypis edytorski]

¹⁵⁹²*niedba* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie dba. [przypis edytorski]

¹⁵⁹³*rosprawa* (starop. forma ort.) — dziś popr.: rozprawa. [przypis edytorski]

¹⁵⁹⁴*użrząwszy* (starop. forma) — dziś: ujrząwszy. [przypis edytorski]

¹⁵⁹⁵*wždy* (starop.) — przynajmniej, choć, tylko, aby; zgoła, całkiem; przecież, wszakże. [przypis edytorski]

¹⁵⁹⁶*dać obrok oku chciwemu* (starop.) — karmić oko [wzrok] spragniony [widoku ukochanej]. [przypis edytorski]

¹⁵⁹⁷*w tem* (starop. forma) — dziś popr.: wtem; nagle, naraz. [przypis edytorski]

¹⁵⁹⁸*wywierać* (starop.) — tu: wybuchać. [przypis redakcyjny]

¹⁵⁹⁹*słowy* (starop. forma) — dziś N.Im: słowami; *słowy nasze lżył uszczypliwemi*: lżył naszych uszczypliwymi słowami. [przypis edytorski]

¹⁶⁰⁰*pogoda* (starop.) — tu: sposobność; *porwał pogodę, która się podała*: nadarżającą się okazję. [przypis edytorski]

30.

Nie tak lew młody, kiedy byka zoczył¹⁶⁰¹,
Bieży do niego, głodem przemorzony —
Iako na ten czas Otton rączo skoczył;
Argant do niego także z drugiey strony.
Dopiero Tankred nazad koniem toczył,
Iako z twardego spania obudzony —
Woła nań: «Postóy, mnie się bić należy!»
Nie słyszy Otton y potkać¹⁶⁰² się bieży¹⁶⁰³.

31.

Zastanowił¹⁶⁰⁴ się, a oczy mu obie¹⁶⁰⁵
Pałały, bo był srodze rozgniewany:
Że go uprzędził — za hańbę ma sobie;
Widzi, że wielkicy nie uydzie przygany.
Wtem Cyrkaszczyka Otton w oney dobie
Uderzył drzewem w szyszak hecowany¹⁶⁰⁶,
A on mu paiz¹⁶⁰⁷ wprzód, a zbroię potem,
Za iednem razem ostrem przebił grottem.

32.

Barzo¹⁶⁰⁸ się Otton nieborak omylił,
Bo wypadł z siodła, nad mniemanie swoje;
Ale poganin ani się nachylił,
Bo był mocniejszy pewnie tyle troie¹⁶⁰⁹.
Potem się z konia do Ottona schylił,
Mówiąc mu hardzie: «Day się w ręce moye,
Dosyć masz sławy y możesz się chlubić,
Żeś się bił ze mną y żeś mię chciał ubić».

33.

«Nie tak się prętko¹⁶¹⁰ naszy poddawiaią,
Iako rozumiesz¹⁶¹¹ — Otton mu odpowie —
Niech mię z nieszczęścia drudzy wymawiaią,
Ia się chcę pomścić, albo stracić zdrowie».
W Argancie oczy płomieniem pałaią —
Roziadł¹⁶¹² się, iak pies — y słów kilka powie:
«Poznayże — prawi — iaka moia siła,
Kiedyć y dobroć y ludzkość nie miła¹⁶¹³».

¹⁶⁰¹zoczyć (starop.) — zobaczyć, dostrzec. [przypis edytorski]

¹⁶⁰²potkać się (starop.) — spotkać się; tu: pojedynkować się, potykać się. [przypis edytorski]

¹⁶⁰³bieży (starop.) — forma 3.os.lp; znaczenie: podąża, zmierza, idzie. [przypis edytorski]

¹⁶⁰⁴zastanowić się (starop.) — zatrzymać się. [przypis edytorski]

¹⁶⁰⁵obie oczy (starop. forma) — liczba podwójna; dziś: oboje oczu. [przypis edytorski]

¹⁶⁰⁶hecowany (starop.) — polerowany. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁰⁷paiz a. paiza (starop.) — krótka tarcza metalowa używana przez rycerzy konnych. [przypis edytorski]

¹⁶⁰⁸barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

¹⁶⁰⁹tyle troie (starop.) — trzy razy tyle; trzy razy bardziej. [przypis edytorski]

¹⁶¹⁰prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko; szybko. [przypis edytorski]

¹⁶¹¹rozumieć (starop.) — tu: sądzić, mniemać. [przypis edytorski]

¹⁶¹²rozjęść się (starop.) — rozsierdzić się; stać się zajadłym. [przypis edytorski]

¹⁶¹³kiedyć i dobroć i ludzkość nie miła (starop.) — kiedy nie [jest] ci miła dobroć i ludzkość. [przypis edytorski]

34.

Ledwie się Otton na nogi postawił,
On konia zwarwszy¹⁶¹⁴ natrze na pieszego;
Uskoczył Otton y zaś się poprawił
Y bronią boku dosiǳł mu lewego.
Prawda to, że miecz dobrze w niem ukrwawił,
Lecz bez pożytku y skutku żadnego;
Bo nie osłabiał namniey z oney rany,
Ale był duǳszy¹⁶¹⁵ — Argant rozgniewany.

35.

Zatrzymał konia y nazad go wrócił
Y na Ottona, iako ptak, przypadnie,
Że się nie postrzegł, kiedy się obrócił
Y tak mu przyszło potrącić go snadnie¹⁶¹⁶.
Tem potrąceniem zaraz go ukrócił:
Drżą mu kolana, twarz mu wszystka¹⁶¹⁷ bladnie,
Leci do ziemi¹⁶¹⁸, zatem¹⁶¹⁹ się powalił;
Tak twardy był raz¹⁶²⁰, który go obalił¹⁶²¹.

36.

Sroży się Argant, piersi leżącemu
Podeptał, zwarwszy konia ostrogami,
«Tak będzie — woła — każdemu hardemu,
Iak temu, co mi leży pod nogami».
Dopiero Tankred koniowi swojemu
Nie da stać, ale popuści wodzami;
Żał mu Ottona, widzi, że źle sprawił,
Radby¹⁶²² się po swem występku poprawił.

37.

Z wielkiem ku niemu poskoczy okrzykiem,
Na rączem koniu, głosem nań wołając:
«Ty, psie pogański, co się okrutnikiem
Czynisz nad więźniem, w ręku go trzymając.
Znać to po tobie, żeś był rozbójnikiem,
Nawykleś tego z Arabcy zbiiając¹⁶²³;
Nie godzienesz tey słoneczney światłości,
Dla¹⁶²⁴ swoiey dzikiey, zwierzęcey srogości».

38.

Ostatek Tankred Marsowi poruczy,
Cyrkaszczyk zgrzyta, ściska z gniewu zęby,
Chce odpowiedzieć, ale tylko mruczy,

¹⁶¹⁴*zwarwszy* (starop.) — zamiast: *zwarłszy*, analogiczna forma do tematów samogłoskowych. [przypis redakcyjny]

¹⁶¹⁵*duǳszy* (starop. forma) — stopień wyższy od *duży*: większy; tu w znaczeniu: tęgi, silny. [przypis redakcyjny]

¹⁶¹⁶*snadnie* (starop.) — łatwo. [przypis edytorski]

¹⁶¹⁷*wszystka* (starop.) — cała. [przypis edytorski]

¹⁶¹⁸*ziemie* (starop. forma) — zamiast: (do) ziemi, starsza forma, 2. przypadek [tj. D.] lp. [przypis redakcyjny]

¹⁶¹⁹*zatem* (starop.) — po czym; potem. [przypis edytorski]

¹⁶²⁰*raz* (starop.) — cios. [przypis edytorski]

¹⁶²¹*obalić* (starop.) — przewrócić. [przypis edytorski]

¹⁶²²*radby się (...) poprawił* (starop.) — rad by się poprawić; chętnie poprawiłby się. [przypis edytorski]

¹⁶²³*zbiiać* (starop.) — [tu:] trudnić się rzemiosłem zbójckim. [przypis redakcyjny]

¹⁶²⁴*dla* (starop.) — z powodu. [przypis edytorski]

Niezrozumiany dźwięk mu pada z gęby.
Iako więc obłok w niepogodę huczy,
Z którego piorun wypada trozęby¹⁶²⁵ —
Tak każde słowo Argantowe było.
Zdało się, że grzmi — kiedy wychodziło.

39.

A kiedy oba z onego laiania¹⁶²⁶
Wzajemnego, gniew w sobie pobudzili,
Tak ten, iako ów, ręczo do potkania
Szli y obadwa¹⁶²⁷ do siebie skoczyli.
Wy mi, o Panny, dajcie do śpiewania
Głos tey wojenney równy krotofilu¹⁶²⁸ —
Wy samy¹⁶²⁹ rymy prowadźcie niegodne,
Niech będą z dzieły¹⁶³⁰ tak wielkimi zgodne!

40.

Wielkie w rzemiennem drzewa niosąc toku¹⁶³¹,
Poszli do siebie oni¹⁶³² dway rycerze;
Takiego biegu, albo raczey skoku
Nie było nigdy w żadnym bohaterze:
Bo, bez wątpienia, niedościgle oku,
Ledwie tak leci wystrzelone pierze¹⁶³³;
Drzewa się obie¹⁶³⁴ o zbroie złamały,
Skry szły, a trzaski pod niebo leciały.

41.

Dźwięki z tych razów po różney się stronie
Y po przyległych górach rozlegały,
A samem¹⁶³⁵ głowy, ani pyszne skronie,
Ani wyniosłe czoła nie zadrżały;
A tak się oba uderzyły konie,
Że, iako zdechłe, na powal¹⁶³⁶ leżały —
Których skoro tak obadwa pozbyli,
Od boków mieczów ogromnych dobyli.

42.

Ostrożnie niosą rękę, oko, nogę,
A wzaiem sobie obadwa¹⁶³⁷ nie wierzą;
Co raz¹⁶³⁸ nayduią do ran nową drogę,
To w łep¹⁶³⁹, to w piersi, to do brzucha mierzą;

¹⁶²⁵trozęby (starop.) — trójzębny. [przypis redakcyjny]

¹⁶²⁶laianie (starop.) — narzekanie, skargi, ubliżanie, znieważanie. [przypis edytorski]

¹⁶²⁷obadwa (starop. forma) — dziś: obydwaj. [przypis edytorski]

¹⁶²⁸krotofila (starop.) — dowcip; rozrywka, zabawa. [przypis edytorski]

¹⁶²⁹samy (starop. forma) — dziś M.lm: same. [przypis edytorski]

¹⁶³⁰dzieły (starop. forma) — dziś N.lm: dziełami. [przypis edytorski]

¹⁶³¹tok rzemienny (starop.) — rurka rzemienna, w którą się wtyka koniec kopii. [przypis redakcyjny]

¹⁶³²oni (starop.) — ci, owi. [przypis edytorski]

¹⁶³³pierze (starop.) — [tu:] strzała. [przypis redakcyjny]

¹⁶³⁴drzewa (...) obie (starop. forma) — *dualis* [tj. liczba podwójna], porównaj Jabłonowski *Ezop nowy polski*,

to jest życie *Ezopa, filozofa frygijskiego*: „Śpi na obie uszy”. [przypis redakcyjny]

¹⁶³⁵a samem (starop.) — tu: a im samym [tj. walczącym]. [przypis edytorski]

¹⁶³⁶na powal (starop.) — pokotem. [przypis edytorski]

¹⁶³⁷obadwa (starop. forma) — dziś: obydwaj. [przypis edytorski]

¹⁶³⁸co raz (starop.) — co chwilę, wciąż. [przypis edytorski]

¹⁶³⁹łep (starop. forma ort.) — dziś: łeb. [przypis edytorski]

A podawiając¹⁶⁴⁰ omylną przestrożę,
Nie tam, gdzie mierzą, lecz indziej¹⁶⁴¹ uderzą —
To wprzód, to pozad kroków pomykają,
A czasem się, chcąc, sobie odkrywają.

43.

Ukazał Tankred bok tarczą odkryty,
Znać było, że był ćwiczonem szermierzem —
Wyniósł się z mieczem Argant iadowity,
W tem bok swój lewy odsłonił puklerzem;
Tankred miecz odbił tak, że raz odbity
Szedł wniwecz — y wraz dosięgł go koncerzem
Y wskok się cofnął y stanął zaś w kroku,
A temu pluszczy krew z rannego boku.

44.

Poczuwszy Argant, że iuż był¹⁶⁴² raniony,
Y namacawszy znaczną w boku dziurę,
Zrże się sam w sobie y iako szalony
Mieć się, czuiąc zdziurawioną skurę
Y wściekłem, iak pies, gniewem zapalony,
Wyniózwszy y głos y miecz wielki wzgurę,
Z obu rącz nań tnie; on w tem ranę nową
Zadał mu w ramię, drugi raz sztychową.

45.

Iako, na Tatrach, wieprz dziki poszczwany,
Widząc na sobie zsiadłe ze krwi lepy¹⁶⁴³,
Krzywemi kłami — wielkie tocząc piany —
Gwałtem się mieć y drze na oszczepy,
Tak Argant ranę odniózwszy¹⁶⁴⁴ do rany,
W niebezpieczeństwo¹⁶⁴⁵ idzie, iako ślepy;
Y tak na pomstę biegł nieokrócony¹⁶⁴⁶,
Że swoiey własney zapomniał obrony.

46.

Co iedno¹⁶⁴⁷ miał sił w sobie w oney dobie,
Wszystkie gromadzi y w kupę ie ściska;
A mieczem, który był na ręce obie,
Iako piorunem po powietrzu błyska.
Drugi iuż wytchnąć nie ma iako sobie,
Bo nań śmiertelne raz w raz razy ciska,
Tak wielkiej mocy żadne strzymać sztuki,
Żadne szermierskie nie mogą nauki.

¹⁶⁴⁰podawając (starop. forma) — podając. [przypis edytorski]

¹⁶⁴¹indziej (starop.) — dziś: gdzie indziej. [przypis edytorski]

¹⁶⁴²był (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

¹⁶⁴³lepy (starop.) — płaty; zsiadłe ze krwi lepy: przepyszne określenie stylistyczne na oznaczenie lepkiej, skrzeplęj krwi. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁴⁴odniózwszy (starop. forma) — odniósłszy (imiesłów od odnieść [ranę]). [przypis edytorski]

¹⁶⁴⁵niebezpieczeństwo (starop. forma ort.) — dziś popr.: niebezpieczeństwo. [przypis edytorski]

¹⁶⁴⁶nieokrócony (starop.) — niepokromiony; niepowstrzymany. [przypis edytorski]

¹⁶⁴⁷co iedno (starop.) — co tylko [miał]; ile tylko. [przypis edytorski]

47.

Długo już czeka Tankred nademdlony,
 Aza¹⁶⁴⁸ się kiedy poganin zmorduje;
 Czasem się składa, czasem przez zagony
 Na koło mu się rączo ustępuje.
 A widząc, że ów trwa nieprzełamiony
 Y co raz barzziej siekąc, następuje —
 Z obu rącz¹⁶⁴⁹ mieczem, także nie przestając,
 Siekł, iako y on, nie odpoczywając.

48.

Iuż umiętność za nic prawie¹⁶⁵⁰ stoi,
 Na siłach zgoła należało wiele,
 Za każdym cięciem blachy miecz ukroi:
 Albo w niey dziura, albo rana w ciele;
 Pot płynie z czoła, krew ciekąc po zbroi
 Miesza się w piasku y suchem popiele;
 Miecze się, iako pioruny błyskały,
 Zbroie od razów, iako nieba grzmiały.

49.

Bohatyrowi swojemu życzliwi,
 Patrzą z niezmierną boiaźnią poganie;
 Z niemniejszym strachem y nie mniej wątpliwi¹⁶⁵¹
 Czekaia także końca chrześciance.
 Y ci y owi, równo boiaźliwi,
 Nikt nie rozdziewi¹⁶⁵² gęby, patrząc na nie.
 Żaden nie trunie¹⁶⁵³, żaden się nie ruszy,
 Tylko, że się kęs rusza serce w duszy.

50.

Iuż się obadwa byli zmordowali
 Y podobnoby koniec beli mieli,
 Ale noc zaszła, że ci co patrzali¹⁶⁵⁴,
 Nic albo mało — choć zbliska¹⁶⁵⁵ — widzieli.
 W tem¹⁶⁵⁶ araldowie¹⁶⁵⁷ dwaj na plac wiechali,
 Którzy ie¹⁶⁵⁸ rozwieść y rozwadzić chcieli;
 Co z tamtej strony, Pindorem go zwano,
 Chrześciańskiemu Arydeus dziano¹⁶⁵⁹.

51.

Tych taka wolność, taka iest ustawa.
 Że laski swoje kładą między¹⁶⁶⁰ miecze;
 Taki z zwyczajui i dawnego prawa,

¹⁶⁴⁸aza (starop.) — czy; czy też. [przypis edytorski]

¹⁶⁴⁹z obu rącz (starop.) — obiema rękami; oburącz. [przypis edytorski]

¹⁶⁵⁰prawie (starop.) — prawdziwie, naprawdę. [przypis edytorski]

¹⁶⁵¹wątpliwy (starop.) — wątpiący, wahający się. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁵²rozdziwi (starop. forma) — dziś 3.os. lp: rozdziawi. [przypis edytorski]

¹⁶⁵³trunąc (starop.) — pisnać, bąknąć. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁵⁴patrzali (starop. forma) — dziś: patrzyli. [przypis edytorski]

¹⁶⁵⁵zbliska (starop. forma ort.) — z bliska. [przypis edytorski]

¹⁶⁵⁶w tem (starop. forma) — dziś popr.: wtem; nagle, naraz. [przypis edytorski]

¹⁶⁵⁷arald (starop.) — herold. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁵⁸je (starop. forma) — ich. [przypis edytorski]

¹⁶⁵⁹dziać (starop.) — nazywać. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁶⁰miedzy (starop.) — między. [przypis edytorski]

Bóy nagorętszy rozwiedzie y zwlecze.
«Równiście sobie, zła w pociemku¹⁶⁶¹ sprawa,
Przestańcie się bić — Pindor pierwszy rzecze —
Widzicie, że mrok ciemny następuje,
Niech odpoczynek swój noc zachowuje:

52.

Wszystkie zwierzęta pokóy w nocy maia,
A dnia się do prac iasnego używa;
Wspaniałe serca o dzieła nie dbaia,
Które ciemnością swoią noc pokrywa».
Odpowie Argant: «Mnie y w nocy znaia,
Niech kiedy kto chce sobie odpoczywa,
Ia ztąd¹⁶⁶² nie ziadę y bić się z niem będę
Tak długo, aż mu na gardle usiędę;

53.

Chybaby przysięgł, że tu zaś przyedzie».
A Tankred na to: «Ia też nie odiadę,
Aż mi przysięże, że więźnia przywiedzie,
A na rozczętą stawi się biesiadę».
Przysięgł Cyrkaszczyk zaraz po Tankredzie
Tak araldowie odłożyli zwadę,
A żeby one rany wyleczyli,
Szósty do bitwy dzień im naznaczyli.

54.

Tak straszny y tak poiedynek srogi
Został pamiętny u oboicy strony¹⁶⁶³:
Nie bez wielkiej go wspominaia trwogi
Y nie tak rychło będzie zapomniony¹⁶⁶⁴;
Pełne takich mów y domy y drogi,
Iako ten y ów był w boiu ćwiczony;
Lecz komu więcej przyznawać się miało —
Różnie pospólstwo sobie rozbierało.

55.

Wszyscy czekali y o tem mówili,
Co się za koniec naostatek¹⁶⁶⁵ stanie;
Ieśli gniew wściekły y szaleństwo, czyli
Męstwo y dzielność na placu zostanie.
Ale naywięcey trapi w oney chwili
Erminia¹⁶⁶⁶ to przyszło ich potkanie;
Bo samey siebie część lepszą widziała,
Że tam na Marsie wążpliwem wisiała.

¹⁶⁶¹w pociemku (starop. forma) — w ciemności, po ciemku. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁶²ztąd (starop. forma ort.) — dziś popr.: stąd. [przypis edytorski]

¹⁶⁶³u obojej strony (starop. forma) — daw. liczba podwójna (*dualis*); dziś: u obu stron. [przypis edytorski]

¹⁶⁶⁴zapomniony (starop. forma) — dziś: zapomniany. [przypis edytorski]

¹⁶⁶⁵naostatek (starop. forma ort.) — dziś: na ostatek; ostatecznie, w końcu. [przypis edytorski]

¹⁶⁶⁶Erminia (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: Erminię. [przypis edytorski]

56.

Kassana¹⁶⁶⁷ oycy Erminia miała,
W Antyochiey co przedtem panował;
Potem się w łupie zwyciężczy dostała.
Kiedy królestwo ono opanował;
Wszelaką ludzkość po Tankredzie znała,
Wielką iey łaskę zawždy¹⁶⁶⁸ pokazywał:
Pańskie — w upadku oyczystey stolice¹⁶⁶⁹ —
Miała chowanie¹⁶⁷⁰, a nie niewolnice.

57.

Czciał ią, ważył ią, iako się godziło
Ważyc w królewskim stanie urodzoną;
Perły y złoto y co skarbów było,
Dał iey y wolność nawet utraconą;
Co ią tem bardziej ieszcze pobudziło,
Że wpadła w miłość dla niego szaloną —
A taką miłość, że podobno więtszy¹⁶⁷¹
Y nigdy w nikim nie było gorętszy.

58.

Tak, chocia ciało darował wolnością,
Serce y dusza w niewoley¹⁶⁷² została.
Z gęstemi łzami, z okrutną żalnością,
Swoiego pana, nędzna, zostawiała.
Ale choć taką pałała miłością,
Na swe uczciwe¹⁶⁷³ tak się oglądała,
Że matkę, w leciech¹⁶⁷⁴ podeszłą niebogę,
Poiąwszy z sobą, puściła się w drogę.

59.

Do Ieruzalem naprzód się trafiła,
Gdzie ią król przyjął y chował przy sobie.
Prętko iey potem matka ustąpiła¹⁶⁷⁵
Y po niey tamże chodziła w żalobie.
Ale ani żal, że matki pozbyła,
Ani wygnanie mogło w oney dobie
Onę iey miłość z serca wykorzenić,
Albo iey ulżyć, albo iey uplenić.

60.

Gore nieboga, okrutnie miłuię,
A żadney nie ma nadzieie¹⁶⁷⁶ w miłości;
Coraz się więtszy¹⁶⁷⁷ ogień w niey zaymuie,
Dosiągl iuż wszędzie wysuszonych kości;

¹⁶⁶⁷Kassan — król Antiochii, ojciec Erminii. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁶⁸zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

¹⁶⁶⁹stolice (starop. forma) — dziś Msc.lp: [w] stolicy. [przypis edytorski]

¹⁶⁷⁰chowanie (starop.) — tu: wychowanie. [przypis edytorski]

¹⁶⁷¹więtszy (starop. forma) — większy. [przypis edytorski]

¹⁶⁷²niewoley (starop. forma) — dziś Msc.lp r.ż.: (w) niewoli. [przypis edytorski]

¹⁶⁷³uczciwe (starop.) — tu: uczciwość, honor, cnota. [przypis edytorski]

¹⁶⁷⁴leciech (starop.) — [w] latach. [przypis edytorski]

¹⁶⁷⁵ustąpić (starop.) — [tu:] umrzeć. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁷⁶nadzieje (starop. forma) — dziś popr. forma D.lp r.ż.: nadziei. [przypis edytorski]

¹⁶⁷⁷więtszy (starop. forma) — większy. [przypis edytorski]

Ztąd¹⁶⁷⁸, że go taić w sobie usiłuje.
Barżiej¹⁶⁷⁹ się żarzy y szerzy w skrytości;
Ale w niey martwe nadzieie ożyły,
Gdy z wojskiem przyszedł pod miasto iey miły.

61.

Gdy chrześcijańska moc następowała
Y szły chorągwie pod miasto rozwite,
Wszystkich okrutna trwoga zdeymowała,
Widząc narody obce rozmaite.
Ona się sama tylko radowała
Y z chciwem — między namioty rozbite
Y między zbrojne hufce — okiem lazła,
Tak długo, aż gdzie Tankreda nalazła.

62.

Podle pałacu była królewskiego
Wysoka wieża, tuż przy samem murze.
Z której mógł przeźrzeć¹⁶⁸⁰ do chrześcijańskiego
Obozu prosto tak, iako po sznurze.
Tam Erminia od świtu ranego¹⁶⁸¹
Do samey nocy siadała na gurze¹⁶⁸²,
Tam chciwe myśli y oczy karmiła,
Tam sama z sobą rozmowy czyniła.

63.

Tam się y w ten czas strapiona puściła.
Kiedy miał bydź¹⁶⁸³ on¹⁶⁸⁴ pojedynek srogi;
A od boiaźni, która ją trapiła,
Lękliwe serce drżało u niebogi
Y Mars wątpliwy, na który patrzyła,
Czynił, że mdlała z oney wielkiej trwogi:
Zawsze, kiedy się Cyrkaszczyk zamierzył —
Czuła, iakby ją miecz w serce uderzył.

Miłość, Strach, Cierpienie,
Pojedynek, Rycerz, Kobieta,
Męczyzna

64.

Potem, kiedy się tego dowiedziała,
Że mieli znowu wrócić się do boiu;
Łzy bez przestanku smętne wylewała,
Z frasunku, z strachu, z żalu, z niepokoju.
Nakoniec już łez tak wiele nie miała,
Ale na zimnem wsparwszy się podwoiu¹⁶⁸⁵,
Wzdychała, mdlała, czasem z mdłości padła,
A wszystka srodze wyschła y wybladła.

¹⁶⁷⁸ztąd (starop. forma ort.) — dziś popr.: stąd. [przypis edytorski]

¹⁶⁷⁹barżiej a. barziej (starop. forma) — dziś popr.: bardziej. [przypis edytorski]

¹⁶⁸⁰przeźrzeć (starop. forma) — przejrzeć; tu: zajrzeć. [przypis edytorski]

¹⁶⁸¹rany (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

¹⁶⁸²na gurze (starop. forma ort.) — na górze. [przypis edytorski]

¹⁶⁸³bydź (starop. forma ort.) — dziś: być. [przypis edytorski]

¹⁶⁸⁴on (starop.) — ten. [przypis edytorski]

¹⁶⁸⁵podwoj (starop.) — drzwi; na podwoju (wesprzeć się): na drzwiach, w drzwiach, na odrzwiach (skrzydłach drzwi). [przypis redakcyjny]

65.

Jeśli też kiedy oczy wyplakane
Zawarła, albo iaki kęs usnęła,
Widziała przez sen larwy, że w zamianę
Radaby¹⁶⁸⁶ była śmierć za on¹⁶⁸⁷ sen wzięła.
Czasem miłemu swojemu zadane
Rany uyrzawszy¹⁶⁸⁸, nagle się ocknęła,
Co raz się przed nią ukrwawiony stawi —
Tak nędzna płacze we śnie y na iawi.

66.

Nie tylko serce y umysł niewieści
Przyszłego boiu kłól¹⁶⁸⁹ strach niewytrwany¹⁶⁹⁰,
Ale ią różne trwożyły powieści¹⁶⁹¹
Y Tankredowe niebezpieczne¹⁶⁹² rany.
Po wszystkim¹⁶⁹³ mieście były¹⁶⁹⁴ takie wieści,
Między chciwemi tych nowin pogany¹⁶⁹⁵,
Że niebezpiecznie w onych ranach leżał
Y nie tuszyli¹⁶⁹⁶, aby się wyleżał¹⁶⁹⁷.

67.

A iż od matki wzięła i wiedziała
Iaką moc w sobie wszystkie zioła maia
Y słowa pewne y rymy¹⁶⁹⁸ umiała,
Które naiwiejsze¹⁶⁹⁹ bóle uśmierzaia —
(Która nauka tam się więc chowała
W samych królewnach — iako powiadaia)
Myśli, by iako pospołu bydz¹⁷⁰⁰ z chorem
Y uleczyć go y bydz mu doktorem.

68.

Zleczyłby sobie miłego życzyła,
Y dać mu zdrowie, iako inszem wielem;
A musząc leczyć Arganta, myśliła
Otruć go iakiem iadowitem ziele.
Ale się ręka panińska chroniła
Złych nauk, chocia nad nieprzyjacielem,
Y chce z tey miary, aby nie ważyły
Rymy — i zioła wszystkę¹⁷⁰¹ moc straciły.

¹⁶⁸⁶radaby (...) wzięła (starop. forma ort.) — dziś: rada by wzięła, rada wzięłaby; tj.: chętnie wzięłaby. [przypis edytorski]

¹⁶⁸⁷on (starop.) — ten, ów. [przypis edytorski]

¹⁶⁸⁸uirzawszy (starop.) — dziś: ujrzawszy. [przypis edytorski]

¹⁶⁸⁹klól (starop. forma ort.) — 3.os. lp cz. przesz.; dziś popr.: kłuł, od kłuć. [przypis edytorski]

¹⁶⁹⁰niewytrwany (starop.) — nie do wytrzymania. [przypis edytorski]

¹⁶⁹¹powieści (starop.) — tu: opowieści; plotki. [przypis edytorski]

¹⁶⁹²niebezpieczny (starop. forma ort.) — dziś popr.: niebezpieczny; groźny. [przypis edytorski]

¹⁶⁹³po wszystkim (starop.) — po całym [mieście]. [przypis edytorski]

¹⁶⁹⁴były (starop. forma) — dziś popr.: były. [przypis edytorski]

¹⁶⁹⁵pogany (starop. forma) — dziś N.lm: (między) poganami. [przypis edytorski]

¹⁶⁹⁶tuszyć (starop.) — mieć nadzieję. [przypis edytorski]

¹⁶⁹⁷wyleżeć się (starop.) — wyleczyć się. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁹⁸rym (starop.) — [tu:] zażegnwanie, zaklęcie czarodziejskie. [przypis redakcyjny]

¹⁶⁹⁹naiwiejsze (starop. forma) — dziś: największe. [przypis edytorski]

¹⁷⁰⁰bydz (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

¹⁷⁰¹wszystkę (starop.) — dziś B.lp r.ż: wszystką, tj. całą [moc]. [przypis edytorski]

69.

Nie bałaby się iść między¹⁷⁰² namioty
Do nieprzyjaciół, bo już nie raz woyny
Widziała, niewczas i różne kłopoty
Cierpiała, żywot wiodła niespokojny.
Miała y serca i dosyć ochoty
Y umysł śmiały, tey płci nieprzystojny¹⁷⁰³,
Nie wylękała się na strach ladaiaiki¹⁷⁰⁴
Y na przypadek zmężniała wszelaki.

70.

Y tak iey w on czas dodawała tyle
Zła miłość — serca y męskiej śmiałości,
Że afrykańskie między krokodyle¹⁷⁰⁵
Poszłaby była okrom¹⁷⁰⁶ wątpliwości.
O żywot namniey¹⁷⁰⁷ nic nie dbała, byle
Uczciwe¹⁷⁰⁸ całe miała przy czystości;
Cnota y miłość, dway rycerze mężni,
Spierają się w niey, a oba potężni.

Konflikt wewnętrzny

71.

Ieden tak mówi: «O któraś me prawa
Przez ten czas wszystek y zakon chowała,
Moia to praca y moia to sprawa,
Żeś swe panieństwo wcale¹⁷⁰⁹ zachowała.
Miałaś w niewoley dobrego przystawa¹⁷¹⁰,
U nieprzyjaciół iam cię pilnowała —
A ty ustrzegszy czystości w niewoley¹⁷¹¹,
Teraz ją stracić chcesz, będąc na woley^{1712?}

72.

Y tak rozumiesz, że to tytuł goły,
Y cnotliwą być y dobrą rzeczona¹⁷¹³;
Chcesz między harde iść nieprzyjacioly,
Lekkości¹⁷¹⁴ szukać y bydz¹⁷¹⁵ obelżoną.
Potka cię tem¹⁷¹⁶ kto: (a prawda na poły)
Straciłaś cnotę pospołu z koroną,
Ia nie dbam o cię; tak cię wypchnie z domu
Y da wgardzoną zdobyć lada komu».

¹⁷⁰²*miedzy* (starop.) — dziś popr.: między. [przypis edytorski]

¹⁷⁰³*nieprzystojny* (starop.) — taki, który nie przystoi (komuś); niewłaściwy, nieodpowiedni. [przypis edytorski]

¹⁷⁰⁴*ladajaki* (starop.) — byle jaki; niewielki, nieznaczący. [przypis edytorski]

¹⁷⁰⁵*że afrykańskie między krokodyle* (starop.) — przestawienie: że między afrykańskie krokodyle. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁰⁶*okrom* (starop.) — bez. [przypis edytorski]

¹⁷⁰⁷*namniej* (starop.) — dziś: najmniej. [przypis edytorski]

¹⁷⁰⁸*uczciwe* (starop.) — honor, uczciwość, cnota. [przypis edytorski]

¹⁷⁰⁹*wcale* (starop.) — w całości. [przypis edytorski]

¹⁷¹⁰*przystaw* (starop.) — człowiek przystawiony do kogo dla dozoru, straży lub usługi. [przypis redakcyjny]

¹⁷¹¹*niewoley* (starop. forma) — dziś Msc.lp r.ż.: (w) niewoli. [przypis edytorski]

¹⁷¹²*na woley* (starop.) — na wolności, na swobodzie (być). [przypis edytorski]

¹⁷¹³*rzeczona [być]* (starop.) — być nazywaną. [przypis edytorski]

¹⁷¹⁴*lekkość* (starop.) — lekceważenie, poniżenie, złe obchodzenie. [przypis redakcyjny]

¹⁷¹⁵*bydz* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

¹⁷¹⁶*potkać kogo czem* (starop.) — zarzucić komu coś. [przypis redakcyjny]

73.

Drugi tak mówi y wstyd ieszcze cały
Chce iey wyrazić¹⁷¹⁷ słowy łagodnemi:
«Nie z twardeieś się urodziła skały,
Nie miedzyś¹⁷¹⁸ zwierzmi¹⁷¹⁹ urosła dzikiemi,
Aby cię ruszyć miłości nie miały
Y żebyś miała uciekać przed niemi —
Chybabys¹⁷²⁰ serce z żelaza ukowac¹⁷²¹
Dać sobie chciała; co za grzech miłować?

74.

Nie mieszkay, a idź, gdzie cię chęć zawodzi¹⁷²²,
A nie wierz, aby miał bydź tak surowy;
Coć to zawadzi albo coć zaszkodzi —
Do zobopólnej że z niem przydziesz mowy?
O sroga dziewczko, takli się to godzi?
Niechcesz¹⁷²³ koniecznie, aby mógł bydź¹⁷²⁴ zdrowy?
Tylko nie skona ten, co¹⁷²⁵ go miłujesz,
A ty inszego leczysz y pilnuiesz!

75.

Leczysz Arganta przedsię po staremu,
Żeby go potem srodze zamordował;
Takąż to masz dać wybawcy twoiemu
Nagrodę? co cię wolnością darował,
Iakoć się służyć nie przykrzy tamtemu,
A tego odbiec, coć się zasługował?
Do którego byś¹⁷²⁶ w lot ztąd biecć miała,
Abyś go we złem zdrowiu ratowała.

76.

Dobrzebyś była więtszey godna dzięki,
Y prętkobyś się z tego ucieszyła,
Kiedybyś mu ty sama z własney ręki
Lekarskiey, rany iego pogoila.
Y zbawiwszy go y bólu y męki —
Do zdrowiabyś go pierwszego wróciła,
A w twarzybyś się iego przegładała,
Y w tey piękności, którąbyś mu dała.

77.

Do tego ieszcze miałabyś niemałą
Część między iego wielkimi dziełami.
Y tak miłością zięci¹⁷²⁷ doskonałą.

¹⁷¹⁷wyrazić (starop.) — [tu:] wyrzucić, wybić. [przypis redakcyjny]

¹⁷¹⁸nie miedzyś zwierzmi urosła (starop.) — nie urosłaś między zwierzami. [przypis edytorski]

¹⁷¹⁹zwierzmi (starop.) — zwierzami, forma skrócona, porównaj pieśń I, zwr. 63. [przypis redakcyjny]

¹⁷²⁰chybabys (...) chciała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: chyba że chcia-
łabyś. [przypis edytorski]

¹⁷²¹ukowac (starop. forma) — ukuć, wykuć. [przypis edytorski]

¹⁷²²zawodzić (starop.) — tu: wieść, prowadzić. [przypis edytorski]

¹⁷²³niechcesz (starop. forma ort.) — dziś: nie chcesz. [przypis edytorski]

¹⁷²⁴bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

¹⁷²⁵tylko (...) co (starop.) — mało, o mało że. [przypis redakcyjny]

¹⁷²⁶do którego byś (...) biecć miała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką formy trybu przypuszczają-
cego czasownika; inaczej: do którego miałabyś biecć (tj. iść, pójść). [przypis edytorski]

¹⁷²⁷zjęci (starop.) — ujęci, złączeni. [przypis edytorski]

Zostalibyście sobie małżonkami.
Y chodzilabyś, palcem ukazała¹⁷²⁸
Między pierwszemi wielkimi paniami
We włoskiej ziemi, kędy starożytnie
Prawdziwa wiara z piękną cnotą kwitnie».

78.

Tak długo iey zła miłość pochlebiała,
Że na iey radzie nakoniec¹⁷²⁹ poległa¹⁷³⁰;
Ale w tem trudność wątpliwą widziała,
Iakoby ztamtąd¹⁷³¹ uszła y ubiegła.
Straż się na koło¹⁷³² wszędzie przechadzała,
Która y murów y pałacu strzegła
Y bramy wszystkie ustawnie¹⁷³³ zawarte¹⁷³⁴,
Bez wielkich przyczyn¹⁷³⁵ nie były¹⁷³⁶ otwarte.

79.

Pospolicie się z Kloryndą bawiła,
Barzo się w sobie obiedwie kochały
Y kiedy zorza z morza wychodziła
Y kiedy gasła — pospołu bywały.
Czasem, kiedy noc mrokiem świat okryła,
Na iedney z sobą pościeli sypiały,
Iedna się drugiey wszystkiego zwierzała,
Okrom miłości, tę w sobie trzymała.

80.

Tę Erminia tylko pokrywała,
A mając często zapłakane oczy,
Gdy o przyczynę Klorynda pytała,
Wszystko na swój stan składała sierocy.
Z nią w towarzystwie ustawnie bywała.
Wolno iey było y we dnie y w nocy
Do iey łóżnice y do yey pokoju,
Lub z królem w radzie, lubo była w boiu.

81.

Y przyszła tam raz y siedziała sobie
Chwilę, swe myśli sobie rozbierając
Y o swojego skrytego sposobie
Wyszcia¹⁷³⁷ za miasto w pole — rozmyślając.
Kiedy tak długo stała w oney dobie,
Umysł wątpliwy¹⁷³⁸ różnie obracając,

¹⁷²⁸ukazały (starop.) — ukazywany, wskazywany; *chodzilabyś, palcem ukazała*, zamiast: chodzilabyś, ukazywana palcem; rzadkie użycie imiesłowu czynnego w znaczeniu biernym. [przypis redakcyjny]

¹⁷²⁹nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec. [przypis edytorski]

¹⁷³⁰poległa na czyjej radzie (starop.) — dziś tylko: polegała na czyjej radzie; zaufała czyjej radzie. [przypis edytorski]

¹⁷³¹ztamtąd (starop. forma ort.) — dziś: stamtąd. [przypis edytorski]

¹⁷³²na koło (starop.) — dziś: wkoło, naokoło. [przypis edytorski]

¹⁷³³ustawnie (starop.) — ustawicznie, nieustannie; cały czas. [przypis edytorski]

¹⁷³⁴zawarty (starop.) — zamknięty. [przypis edytorski]

¹⁷³⁵bez wielkich przyczyn — bez istotnych (ważnych itp.) przyczyn. [przypis edytorski]

¹⁷³⁶były (starop. forma) — dziś popr.: były. [przypis edytorski]

¹⁷³⁷wyszcia (starop. forma) — dziś D.lp: wyjścia. [przypis edytorski]

¹⁷³⁸wątpliwy (starop.) — wąpiący, pełen wątpliwości. [przypis edytorski]

Z trafunku oczy rzuci na stół bliski
Y uyrzy zbroię swoiey towarzyszki.

Kobieta, Strój, Niewola,
Rycerz, Mężczyzna

82.

Westchnąwszy, rzecze: «O błogosławiony
Stan cney dziewice w takiey szczęśliwości,
Zayźrzeć¹⁷³⁹ iey muszę, nędzna z każdej strony,
Nie płci panieńskiey chwały, nie gładkości —
Ale, że iey nóg nie trudnią ogony,
Gmach iey zawarty nie bierze wolności¹⁷⁴⁰,
Wychodzi, gdzie chce y chodzi we zbroi,
A sromoty¹⁷⁴¹ się żadney ztąd¹⁷⁴² nie boi.

83.

Czemu mię niebo, albo przyrodzenie
Tak nie stworzyło, iako tę dziewicę,
Żebym te rąbki i miękkie odzienie
Mogła, odmienić w pancerz i przyłbicę,
Pewniebym — maiąc na to pozwolenie —
Wolała zbroię, niż tę iedwabnicę¹⁷⁴³;
W polubym¹⁷⁴⁴ zawsze pod niebem mieszkała,
Znóy, deszcz, wiatr, zimno, wszystkobym wytrwała¹⁷⁴⁵.

84.

Pewnie, żebyś się pierwey był¹⁷⁴⁶ przedemną¹⁷⁴⁷
Nie bił z mem miłem, hardy Cyrkaszczyku!
Pierweyby mu się przyszło potkać zemną¹⁷⁴⁸
Y podobnoby iuż był u mnie w lyku¹⁷⁴⁹ —
Lekkąbyś beł miał, słodką y przyjemną
Niewolą¹⁷⁵⁰ u mnie, ty mój okrutniku;
Y z twych powrozów y z twoiego wężła,
Lżeyszyby beł mój, w któremem¹⁷⁵¹ uwięzła.

85.

Albobyś mię też w serce trafił grotem
Y umarłabym z tey rany zarazem,
A dopierobym ozdrowiała potem,
Zleczywszy miłość życzliwem żelazem;
Y iużbym więcey nie myśliła¹⁷⁵² o tem,
Miałoby pokóy ciało z duszą razem

¹⁷³⁹zajźrzeć (starop.) — zazdrościć. [przypis edytorski]

¹⁷⁴⁰gmach jej zawarty nie bierze wolności (starop.) — szyk przestawny, inaczej: nie odbiera jej wolności zamknięty gmach (tj. może swobodnie z niego wyjść). [przypis edytorski]

¹⁷⁴¹sromota (starop.) — hańba, wstyd. [przypis edytorski]

¹⁷⁴²ztąd (starop. forma) — dziś: stąd. [przypis edytorski]

¹⁷⁴³jedwabnica (starop.) — suknia jedwabna. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁴⁴w polubym (...) mieszkała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: mieszkałabym w polu. [przypis edytorski]

¹⁷⁴⁵wytrwać (starop.) — tu: przetrwać, przetrzymać. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁴⁶pierwey był (...) nie bił (starop.) — nie biłbyś się wcześniej. [przypis edytorski]

¹⁷⁴⁷przedemną (starop. forma) — dziś popr.: przede mną. [przypis edytorski]

¹⁷⁴⁸zemną (starop. forma) — dziś popr.: ze mną. [przypis edytorski]

¹⁷⁴⁹w lyku (starop.) — w więzach, w niewoli. [przypis edytorski]

¹⁷⁵⁰niewolą (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: (lekką byś miał) niewolę. [przypis edytorski]

¹⁷⁵¹w któremem uwięzła (starop.) — w którym uwięzłam. [przypis edytorski]

¹⁷⁵²myśliła (starop.) — dziś 3.os. lp cz.przesz. r.ż.: myślała. [przypis edytorski]

Y — a co wiedzieć — ieśliby mych kości
Niepogrzebl¹⁷⁵³, albo nie płakał z litości.

86.

Lecz niepodobnych¹⁷⁵⁴ napieram się rzeczy
Y myśl, niestetyś¹⁷⁵⁵, oszukiwam¹⁷⁵⁶ swoją¹⁷⁵⁷,
Iakosz to ma byź¹⁷⁵⁸ y iako to grzeczy¹⁷⁵⁹?
Ladaczego¹⁷⁶⁰ się licha dziewczka boię,
A choć mi rozum pochlebia człowieczy,
Mieczem nie władnę, nie udźwignę zbroie¹⁷⁶¹,
Lękliwe serce, słaba moia siła...
— Owszem udźwignę, by¹⁷⁶² naycięższa była!

87.

Gdzieby iey też me siły nie zdołały,
Miłość ią na mię dźwignie y poniesie;
Za iey zdarzeniem ieleń bywa śmiały
Y mężnie rogiem w gęstem kole lesie.
Iać się bić nie chcę, ale ieden mały
Fortel mi pono¹⁷⁶³ ta zbroia przyniesie:
Chcę się Kloryndą udać¹⁷⁶⁴ y w postawie
Iey wyniść¹⁷⁶⁵ z miasta y pomóc tey sprawie.

88.

Stróże y którzy bramy zamykają,
Puszczą ią zaraz — ile baczyć mogę —
Wszystkie mię insze sposoby miiają,
Tę samę iedną widzę na to drogę;
Miłość, fortuna, niech mi pomagają
Niewinney zdrady¹⁷⁶⁶ y wiodą niebogę,
Lecz to wykonać próżno przy Kloryndzie,
Lepiej iść teraz, niż¹⁷⁶⁷ od króla wyńdzie¹⁷⁶⁸».

89.

Naostatek¹⁷⁶⁹ iuż tak się namysłiła,
(Miłość ią gwałtem wiodła niecierpliwa)
Y Kloryndzinę zbroję¹⁷⁷⁰ wynosiła

¹⁷⁵³*niepogrzebl* (starop. forma) — nie pogrzebał. [przypis edytorski]

¹⁷⁵⁴*niepodobny* (starop.) — nieprawdopodobny; niepodobny do prawdy. [przypis edytorski]

¹⁷⁵⁵*niestetyś* (starop.) — niestety (ew. konstrukcja z partykułą wzmacniającą *-że*, skróconą do *-ż*: niestetyż).

[przypis edytorski]

¹⁷⁵⁶*oszukiwam* (starop. forma) — dziś: oszukuję. [przypis edytorski]

¹⁷⁵⁷*swoję* (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: swoją. [przypis edytorski]

¹⁷⁵⁸*byź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

¹⁷⁵⁹*grzeczy* (starop.) — [tu:] przystoi, wypada. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁶⁰*ladaczego* (starop.) — byle czego; czegoś nieznaczącego. [przypis edytorski]

¹⁷⁶¹*zbroie* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: zbroi. [przypis edytorski]

¹⁷⁶²*by* (starop.) — jakby, niby. [przypis edytorski]

¹⁷⁶³*pono* a. *ponno* (starop.) — pono, ponoć; podobno, prawdopodobnie. [przypis edytorski]

¹⁷⁶⁴*chcę się Kloryndą udać* (starop.) — chcę udać [że jestem] Kloryndą. [przypis edytorski]

¹⁷⁶⁵*wyniść* (starop. forma) — wyjść. [przypis edytorski]

¹⁷⁶⁶*niech mi pomagają niewinney zdrady* (starop.) — niech mi pomagają w niewinnej zdradzie. [przypis edytorski]

¹⁷⁶⁷*niż* (starop.) — tu: zanim. [przypis edytorski]

¹⁷⁶⁸*wyńdzie* a. *wynidzie* (starop. forma) — dziś 3.os. lp cz.przysz: wyjdzie. [przypis edytorski]

¹⁷⁶⁹*naostatek* (starop. forma ort.) — dziś: na ostatek; ostatecznie, w końcu. [przypis edytorski]

¹⁷⁷⁰*Kloryndzinę zbroję* (starop. forma) — zbroję Kloryndy. [przypis edytorski]

Cicho do swego gmachu ukwapliwa¹⁷⁷¹;
Łatwie się iey to zdarzyło: nie była
Z nią tam na ten czas żadna dusza żywa.
Noc też nadszedszy, dała pomoc snadną¹⁷⁷²,
Życzliwa tem, co miłuią y kradną.

Noc, Kochanek, Złodziej

90.

A kiedy tylko małe światło daiąc,
Gwiazdy świeciły, a noc pociemniała —
W iedney się dawney słudze swey kochaiąc,
Do pokoiu iey sobie zawołała;
Z iednem lokaiem, któremu ufaiąc,
Oboynu część swych myśli odkrywała:
Że uciec musi — na to tylko składa,
Ale dlaczego — tego nie powiada.

91.

Lokay, kiedy się miała iuż wybierać,
Wszystkie zgotował potrzeby ku drodze;
Ona też zatem ięła się rozbierać
Z szaty, która szła do ziemie¹⁷⁷³ po nodze.
Potem się w kawtan¹⁷⁷⁴ przesyty ubierać
Poczęła¹⁷⁷⁵, w którym przystało iey srodze;
A tak się ubrać zarazem umiała,
Że iey mało co sługa pomagała.

92.

Piersi y szyię śniegowi podobną
Okryła w ten czas y swój warkocz złoty,
Nie szatą iaką miękką y ozdobną,
Ale twardemi urobioną młoty;
Rękę pieszczoną y przedtem swobodną
Przyniewoliła do męskiej roboty:
Dźwiga tarcz. Miłość śmieie się, na ono
Herkulesowe wspomniawszy wrzecziono¹⁷⁷⁶.

Strój, Ciało, Kobieta,
Rycerz

93.

Ledwie nieboga zrazu¹⁷⁷⁷ stąpić¹⁷⁷⁸ mogła,
Kiedy on¹⁷⁷⁹ ciężar tak wielki dźwigała,
Ale iey panna służebna pomogła:
Iakokolwiek się na niey podpierała.
Potem, kiedy się spracowana zmogła,
Miłość z nadzieią sił iey dodawała,
Tak, że tam obie skwapliwie przypadły,
Gdzie lokay czekał y na konie wsiadły.

¹⁷⁷¹ukwapliwy (starop.) — szybki, pochopny. [przypis edytorski]

¹⁷⁷²snadny (starop.) — łatwy. [przypis edytorski]

¹⁷⁷³ziemie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (do) ziemi. [przypis edytorski]

¹⁷⁷⁴kawtan (starop.) — kaftan. [przypis edytorski]

¹⁷⁷⁵poczęć (starop.) — zacząć. [przypis edytorski]

¹⁷⁷⁶Herkulesowe wrzeczono — Herkules, służąc przez 3 lata u królowej lidyjskiej Omfali, przadł wełnę. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁷⁷zrazu (starop.) — na początku, początkowo. [przypis edytorski]

¹⁷⁷⁸stąpić (starop.) — postąpić; zrobić krok. [przypis edytorski]

¹⁷⁷⁹on (starop.) — ten. [przypis edytorski]

94.

Tak przebrawszy się zaraz poiechały,
Naustronniejszy trzymając się drogi,
Ale się z wielą¹⁷⁸⁰ przedsię¹⁷⁸¹ potykały,
A blask się w nocy z zbroie świecił srogi;
Każdy zstępował, którego miały,
Nie bez boiaźni, nie bez wielkiej trwogi;
Bo znak Kloryndzin¹⁷⁸² straszny, chocia w cieniu
Y zbroję znali przy białem odzieniu.

95.

Acz się iey nie źle z początku powiodło,
Przedsię się iakiey przeszkody boiała¹⁷⁸³,
Coś ją straszyle, coś ją w serce bodło,
Że ją przygoda iaka potkać miała;
Iednak do bramy śmieie szła y godło¹⁷⁸⁴
Dawszy, wrotnego¹⁷⁸⁵ łatwie¹⁷⁸⁶ oszukała:
«Król mię śle w pole, co pręcey mię puszcza!
Iam — pry¹⁷⁸⁷ — Klorynda, wzwód¹⁷⁸⁸ mi zaraz spuszcza!».

96.

Głos białogłowski, podobny onemu
Głosowi, którem Klorynda mówiła,
Zdał się bydz własny Kloryndzin wrotnemu¹⁷⁸⁹,
Tak go udała y dobrze zmyśliła.
Więc, ktoby beł rzekł, ktoby wierzył¹⁷⁹⁰ temu,
Żeby ta mdła plec we zbroi ieździla?!
Tak wypuszczeni poiechali sami,
Zakryci chrósty¹⁷⁹¹, albo dolinami.

97.

A kiedy beli w dobrej ćwierci mili,
Dopiero konia wodzą zawściągnęła.
Mniemali, że iuz złe razy przebyli
Y że co więtsze zawady minęła;
Ale dopiero myślić w oney chwili —
Co iey wprzód na myśl nie przyszło — poczęła:
Coraz to więtszą¹⁷⁹² trudność naydowała,
Którey, kwapiąc się¹⁷⁹³, nie upatrowała¹⁷⁹⁴.

¹⁷⁸⁰z wielą (starop.) — z wieloma (domyślnie: osobami). [przypis edytorski]

¹⁷⁸¹przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

¹⁷⁸²Kloryndzin znak (starop. forma) — znak Kloryndy. [przypis edytorski]

¹⁷⁸³bojać się (starop. forma) — bać się. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁸⁴godło (starop.) — [tu:] hasło. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁸⁵wrotny (starop.) — służa zawierający wrota, bramę miejską. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁸⁶łatwie (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

¹⁷⁸⁷pry (starop.) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

¹⁷⁸⁸wzwód (starop.) — most zwodzony. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁸⁹wrotny (starop.) — służa zawierający wrota, bramę miejską. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁹⁰ktoby beł rzekł, ktoby wierzył (starop.) — konstrukcja daw. czasu zaprzęzłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: kto rzekłby wcześniej (uprzednio, kiedyś itp.), kto wierzyłby. [przypis edytorski]

¹⁷⁹¹chrósty (starop. forma ort.) — dziś popr.: chrusty; krzaki; *zakryci chrósty*: dziś popr. forma N.Im: zakryci chrustami; schowani za krzakami. [przypis edytorski]

¹⁷⁹²więtszy (starop. forma) — większy. [przypis edytorski]

¹⁷⁹³kwapiąc się (starop.) — pośpieszając; idąc szybko. [przypis edytorski]

¹⁷⁹⁴upatrowała (starop. forma) — upatrywała; przewidywała. [przypis edytorski]

98.

Wielkie szaleństwo y głupstwo widziała,
Tak po żołniersku iachać tam ubraną;
To przedsięwzięcie y tę wolą miała
Nieznacznie w obóz przyiechać nieznaną,
A swemu tylko miłemu się chciała
Dać znać, z czystością cało zachowaną;
Przeto stanąwszy, lokaia przyzwała:
Wrzkomo to iuż bydź ostrożniejszą¹⁷⁹⁵ miała.

99.

«Idź wprzód przedemną do chrześciańskiego
Obozu, ale spiesz się y bież sporo¹⁷⁹⁶,
Tam się dopytay do Tankredowego
Namiotu zaraz, kędy leży choro¹⁷⁹⁷;
Powiedz, że yedna dla niebezpiecznego
Zdrowia iego chce przybyć tu, a skoro
On będzie przez nię¹⁷⁹⁸ zdrowy, za nagrodę
Ma iey dać pokóy, wolność y swobodę;

100.

A że mu dufa, że ią w mocy mając,
Nie uczyni iey żadney zelżywości.
Będzieli więcęcy chciał wiedzieć, pytaiąc —
Mów, że ni o czem¹⁷⁹⁹ nie masz wiadomości;
A ia tu sobie tak odpoczywając,
Będę cię czekać nie bez teskliwości¹⁸⁰⁰.
Tak go uczyła, a on się nie bawił¹⁸⁰¹,
Biegł, iakoby mu skrzydła kto przyprawił.

101.

Do obozu go zarazem¹⁸⁰² puszczone,
Bo ten lokay był sprawny y bywały;
Tankredowe mu także ukazano
To stanowisko, gdzie leżał zchorzały¹⁸⁰³.
Odnioś¹⁸⁰⁴ mu wszystko, co mu rozkazano
Y wracał się wzad¹⁸⁰⁵ — gdzie obie czekały —
Z tem, że ią wdzięcznie chciał przyiąć i miała
Bydź zataioną inszem¹⁸⁰⁶, iako chciała.

102.

A w tem tak mały znieść nie mogła zwłoki,
Frasowała się, że się długo bawił:
Liczyła cudze sama w sobie kroki.

¹⁷⁹⁵ostrożniejszy (starop. forma) — ostrożniejszy. [przypis edytorski]

¹⁷⁹⁶sporo (starop.) — tu: szybko. [przypis edytorski]

¹⁷⁹⁷leży choro (starop.) — użycie właściwe przysłówka przy czasowniku [tj. leży jak?], zamiast dziś używanego przymiotnika; [dziś: leży jaki, jaka, jakie?, chory, chora itd.; red. WL]. [przypis redakcyjny]

¹⁷⁹⁸przez nię (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: przez nią. [przypis edytorski]

¹⁷⁹⁹ni o czem (starop.) — dziś: o niczym. [przypis edytorski]

¹⁸⁰⁰teskliwość (starop.) — tęskliwość, tęsknota. [przypis edytorski]

¹⁸⁰¹nie bawić się (starop.) — nie zwlekać. [przypis edytorski]

¹⁸⁰²zarazem (starop.) — zaraz, od razu. [przypis edytorski]

¹⁸⁰³zchorzały (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): schorzały. [przypis edytorski]

¹⁸⁰⁴odnieść (starop.) — dziś: donieść; zanieść odpowiedź. [przypis edytorski]

¹⁸⁰⁵wzad (starop.) — do tyłu, z powrotem. [przypis edytorski]

¹⁸⁰⁶miała bydź zataioną inszem (starop.) — miała być zatajona przed innymi. [przypis edytorski]

«Już — prawi — doszedł, już poselstwo sprawił».
Potem na wzgórek wiechała wysoki,
Tuszając, że idzie y że się odprawil;
A kiedy go tak pilno wyglądała,
Nieprzyjacielskie namioty użrzała.

103.

Noc na się była rąbek z gwiazd włożyła,
A niebo iasne świeciło pogodnie —
Już y Cynthya¹⁸⁰⁷ pełna prowadziła
Swe złote wozy między mnieysze ognie;
Erminia też swoje rozłożyła
Pospołu z niebem, gorące pochodnie.
Czyniąc ich świadkiem życzliwe milczenie
Y nieme pola y miesięczne¹⁸⁰⁸ cienie.

104.

Patrzy na obóz, cieszy się nadzieją
Y mówi z sobą: «O! piękne namioty,
O! iako miłe wiatry od was wieją
Y niezwykle mi dodają ochoty;
Niechay mię wierzchy wasze przyodzieją,
Niech ze mnie zdeymą te ciężkie kłopoty,
Bo pewnie, ieśli pod nimi nie będę,
Żywot położę y zdrowia pozbędę.

105.

Przyimcie mię! a niech doznam tey litości,
Którą mi miłość po was obiecała,
Y doświadczoney przedtem łaskawości,
Którą¹⁸⁰⁹ w niewoley¹⁸¹⁰ po swem panie¹⁸¹¹ znała.
Nie chcę straconey od was mądrości
Y abym znowu królową została —
Wielką mi łaskę, wielką pokażecie,
Kiedy mi służyć u siebie każecie».

106.

Tak do nich mówi, a nie myśli o tem,
Iako Fortunę miała iadowitą.
Miesiąc¹⁸¹² pogodny swem promieniem złotem
Bił z nieba z góry w zbroyę niezakrytą
Y odtracony zasię od niey potem.
Światłość daleką posyłał odbitą;
Więc po poświecie¹⁸¹³ szata się bielala,
A na szyszaku tygrys¹⁸¹⁴ się błyszczala.

¹⁸⁰⁷Cynthya a. Cynthia — Artemis [Artemida] (Diana), tak nazwana od góry Cynthos na Delos, gdzie miała się urodzić; miesiąc [tj. księżyc]. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁰⁸miesięczny (starop.) — księżycowy. [przypis edytorski]

¹⁸⁰⁹którą (...) znała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: którą znalazł. [przypis edytorski]

¹⁸¹⁰niewoley (starop. forma) — dziś Msc.lp r.ż.: (w) niewoli. [przypis edytorski]

¹⁸¹¹po swem panie (starop. forma) — zamiast: po swoim panu; forma starsza prawidłowa, dzisiejsza jest anacjonalna do tematów na -u (domu, synu). [przypis redakcyjny]

¹⁸¹²miesiąc (starop.) — księżyc. [przypis edytorski]

¹⁸¹³po poświecie (starop.) — w poświęceniu [księżycu]. [przypis edytorski]

¹⁸¹⁴tygrys [się błyszczala] (starop.) — r.ż.; [dziś r.m.: ten tygrys]. [przypis redakcyjny]

107.

Iako zły los chciał, rotmistrze ćwiczeni
Straży tam beli w tych mieyscach zawiedli;
Polifern, Alkandr, bracia dwa rodzeni
Starszemi beli y te ludzie wiedli;
Pilnując tego, aby Saraceni
Z pola do miasta bydła nie nawiedli.
Że lokay z strażą pominął się ona —
Musiał daleko obbieżec¹⁸¹⁵ gdzie stroną.

108.

Polifern młodszy, któremu zabiła
Oyca Klorynda czasu niedawnego,
Rozumiał, że to ona sama była,
Zayrzaszwy stroiu zwykłego białego
Y ztąd¹⁸¹⁶, gdzie się straż była zasadziła,
Konia w tą stronę obracał rączego
Y krzycząc głosem, biegł na Erminią,
Prętkiey¹⁸¹⁷ chciw pomsty¹⁸¹⁸ z złożoną kopiją.

109.

Iako więc ieleń na puszczy pierzchliwy,
Kiedy z pragnienia szuka swey ochłody,
Tam, gdzie przy skale strumień widzi żywy,
Znienagła¹⁸¹⁹ idzie bezpiecny do wody;
A ieśli na psy wpadnie, gdy leniwy
Między leśnemi napić się chce chłody —
Skoczy y nazad bieży wylękniony
Y zapomina, że był upragniony¹⁸²⁰:

110.

Tak y ta będąc srodze upragniona
Z skrytego ognia gorącej miłości,
Y tusząc zgasić pragnienie — strapiona —
W swego miłego przyszley obecności;
Teraz, nieboga, będąc omylona
Y słysząc groźby niespodzianych gości —
Siebie y pierwszey zapomina chęci
Y uciekając, bieży bez pamięci.

III.

Ucieka nędzna, a swojego kole
Ze wszytkiey¹⁸²¹ mocy konia ostrogami;
Panna służebna tuż za nią przez pole,
A Polifern ie goni z żołnierzami.
W tem¹⁸²² się skradając niziną przy dole,
Z późnemi lokay wracał nowinami;

¹⁸¹⁵*obbieżeć* (starop. forma) — obejść; *obbieżeć gdzie stroną*: obejść gdzieś bokiem. [przypis redakcyjny]

¹⁸¹⁶*ztąd* (starop. forma ort.) — dziś popr.: stąd. [przypis edytorski]

¹⁸¹⁷*prętka* (starop. forma ort.) — dziś popr.: prętka. [przypis edytorski]

¹⁸¹⁸*chciw pomsty* (starop.) — żądny zemsty. [przypis edytorski]

¹⁸¹⁹*znienagła* (starop.) — powoli, stopniowo. [przypis edytorski]

¹⁸²⁰*upragniony* (starop.) — tu: spragniony. [przypis edytorski]

¹⁸²¹*wszytką* (starop. forma) — dziś: wszystka, tzn. cała; *ze wszytkiej mocy*: z całej siły. [przypis edytorski]

¹⁸²²*w tem* (starop. forma) — dziś popr.: wtem; nagle, naraz. [przypis edytorski]

Widzi pogonią wielką za swą panią
Y ucieka też, w różną stronę, za nią.

112.

Alkander mędrszy¹⁸²³, Polfernów¹⁸²⁴ rodzony,
Za Kloryndę ią własną¹⁸²⁵ także mając,
Nie chciał iey gonić, ale utaiiony
W chróście¹⁸²⁶ się na nią zasadził, czekaiąc;
A z iego ludzi ieden wyprawiony,
Biegł do obozu zarazem znać daiąc,
Że stad do miasta żadnych nie pędzono,
Ale Kloryndy samey postrzeżono¹⁸²⁷

113.

Y że tam sobie wszyscy tak mówili,
Że ona mając hetmańską buławę,
Nie darmo z miasta wyszła w oney chwili
Y wzięła na się sama tę wyprawę;
Przeto, niechayby ostrożnemi byli,
A pilne oko na tę mieli sprawę.
Iako to skoro do obozu doszło,
Po wszystkim woysku zaraz się rozniosło.

114.

Tankred nowiną pierwszą przerażony,
Kiedy do iego przyszła wiadomości
Świeża wieść ona, myślił¹⁸²⁸ utrapiony,
Że się dla niego wdała w te trudności
Y w pancerz tylko lekki obleczony,
Troski y wielkiew pełen wątpliwości,
Wsiadszy na swój koń, wodze mu wypuścił
Y we wszystkim¹⁸²⁹ się biegu za nią puścił.

Koniec pieśni szóstey.

PIEŚŃ SIÓDMA

Argument

Tu Erminią do siebie przyimuie
Pasterz, Tankred wpadł w Armidzine sidła;
Raymund się pychę okrócić gotuie
Cyrkaszczykową, co Bogu obrzydła
Y z niem, sam a sam w polu się kosztuie,
Od anyelskiego obroniony skrzydła;
Belzebub widząc, że Argant słabieie,
Pioruny ciska, wichry dmie, dżdże leie.

¹⁸²³*mędrszy* (starop. forma) — mądrzejszy. [przypis edytorski]

¹⁸²⁴*Polfernów [rodzony]* (starop. forma) — D.lp: Polfernowy, Polferna [brat]. [przypis edytorski]

¹⁸²⁵*własny* (starop.) — właściwy, istotny, prawdziwy. [przypis redakcyjny]

¹⁸²⁶*chróście* (starop. forma ort.) — dziś Msc.: w chrustach, w krzakach. [przypis edytorski]

¹⁸²⁷*Kloryndy samej postrzeżono* (starop.) — spostrzeżono samą Kloryndę. [przypis edytorski]

¹⁸²⁸*myślił* (starop.) — dziś 3.os. lp cz.przecz.: myślał. [przypis edytorski]

¹⁸²⁹*we wszystkim biegu* (starop.) — w pełnym biegu. [przypis edytorski]

I.

W tem Erminia, nieboga, zmartwiła,
Y bez pamięci biegła w onem czesie¹⁸³⁰,
Wodzę puściwszy, za lęk się trzymała,
A koń ią, gdzie chce po krzewinie niesie.
Y to tam, to sam, nędzna uciekała
Po różnych drogach i po gęstem lesie,
Że naostatek¹⁸³¹ z oczu ią stracili
Ci, co się za nią w pogonią¹⁸³² puścili.

2.

Iako po długiej pracy¹⁸³³ zmordowani,
Charci¹⁸³⁴ się nazad do smyczy wracaią,
Kiedy iem zbędzie¹⁸³⁵ z pola prętka¹⁸³⁶ łani,
Którą ogonić w chróście¹⁸³⁷ trudno maią —
Tak ci daremno oną¹⁸³⁸ spracowani
Pogonią, w ten czas barzo¹⁸³⁹ się sromaią.
A ona przedsię¹⁸⁴⁰ co nadaley¹⁸⁴¹ stroni¹⁸⁴².
Ani wzad¹⁸⁴³ wejźrzy¹⁸⁴⁴, ieśli¹⁸⁴⁵ ią kto goni.

3.

Całą noc y dzień cały uciekała
Po różnych ścieżkach y po różney stronie
Y nic, okrom¹⁸⁴⁶ swych wrzasków nie słyszała,
W straszliwey lasu głuchego zasłonie;
A kiedy ciemna noc ustępowała
Y dzień wyprzągał¹⁸⁴⁷ z wozu swoje konie,
Nad Iordanową wodą z konia zsiadła
Y poszła na brzeg y tam się układła¹⁸⁴⁸.

4.

Ieść nie pomyśli, ale kłopotami
Y swem nieszczęściem utrapiona życie:
Płaczem nieboga y gęstemi łzami
Karmi się tylko y lzy same piie;
W tem ią sen swemi obłapił skrzydłami,
Pod które troski y frasunki kryie,

¹⁸³⁰w onem czesie (starop. forma) — w tym czasie; wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

¹⁸³¹naostatek (starop. forma ort.) — dziś popr.: na ostatek; w końcu. [przypis edytorski]

¹⁸³²pogonią (starop. forma) — dziś B.l.p r.ż.: (w) pogoń. [przypis redakcyjny]

¹⁸³³pracy (starop. forma) — dziś popr. Msc.lm: (po) pracy. [przypis edytorski]

¹⁸³⁴charci (starop. forma) — dziś M.lm: charty. [przypis edytorski]

¹⁸³⁵zbędzie skąd (starop.) — odejść, ująć (por. przybyć). [przypis redakcyjny]

¹⁸³⁶prętka (starop. forma) — prędk; szybki. [przypis edytorski]

¹⁸³⁷chróście (starop. forma) — dziś Msc.: w chruście, właśc.: w chrustach, w krzakach. [przypis edytorski]

¹⁸³⁸oną (starop. forma) — tą, ową. [przypis edytorski]

¹⁸³⁹barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

¹⁸⁴⁰przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

¹⁸⁴¹co nadaley (starop.) — jak najdalej. [przypis edytorski]

¹⁸⁴²stronić (starop.) — tu: uciekać. [przypis edytorski]

¹⁸⁴³wzad (starop.) — w tył. [przypis edytorski]

¹⁸⁴⁴wejźrzy (starop. forma) — dziś 3.os.lp: wejrzy. [przypis edytorski]

¹⁸⁴⁵ieśli (starop.) — tu: czy; Ani wzad wejźrzy, ieśli ią kto goni: nawet nie spojrz do tyłu, czy ją ktoś [nadał] goni. [przypis edytorski]

¹⁸⁴⁶okrom (starop.) — oprócz. [przypis edytorski]

¹⁸⁴⁷wyprzągał (starop. forma) — wyprzągał. [przypis edytorski]

¹⁸⁴⁸układła się (starop. forma) — ułożyła się, położyła się. [przypis edytorski]

A miłość przedsię¹⁸⁴⁹, iako y na iawi
We śnie ią trapi y we śnie ią bawi.

5.

Nie ocknęła się, aż kiedy¹⁸⁵⁰ słyszała
Drobnego ptastwa wesołe śpiewanie
Y wody, która cicho się ruszała,
Ku dniowi z wiatry lekkiemi igranie;
Podnióswszy¹⁸⁵¹ oczy, przy stronie uyrzała¹⁸⁵²
Domki, ubogich pasterzów mieszkanie,
A między wodą y lasem się zdało,
Że ią coś znowu do płaczu wołało.

Sielanka, Bieda, Wojna

6.

Ale on¹⁸⁵³ iey płacz nieuhamowany
Zastanowił¹⁸⁵⁴ się od dźwięku nowego,
Który się zdał bydź¹⁸⁵⁵ z piszczałki zmieszany
Y z pasterskiego śpiewania prostego;
Postąpi daley do chróścianey¹⁸⁵⁶ ściany
Y uyrzy w cieniu pasterza starego:
On plótl koszyki, stado pasąc swoje,
A przed niem śpiewa chłopiąt małych troie.

7.

Uyrzawszy zbroię, poczęły przez płoty
Uciekać w gęstwę dzieci wylęknione;
Erminia iem¹⁸⁵⁷ włos ukaże złoty
Z hełmu y oczy do śmiechu skłonione.
— «Nie przerywajcie — prawi — swej roboty,
Skończcie śpiewanie y rymy uczone,
Szczęśliwi ludzie! a wiedźcie, że moja —
Woyny nie niesie waszey pieśni — zbroia.

8.

Ale to u mnie, oycze, wielkie dziwy,
Iako po wszytkiej kiedy Palestynie,
Żołnierz tam y sam biega drapieźliwy —
Ty tak bezpiecznie mieszkasz w tey krainie». —
Na to iey pasterz powiedział szedziwy¹⁸⁵⁸:
— «Minał mię dotąd y da Bóg, mię minie
Żołnierz w tych lesiech¹⁸⁵⁹, ani tu o wojnie
Słyhać y dotąd mieszkam tu spokojnie.

¹⁸⁴⁹przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

¹⁸⁵⁰aż kiedy (starop.) — tu: dopóki. [przypis edytorski]

¹⁸⁵¹podnióswszy (starop. forma) — dziś: podniósłszy. [przypis edytorski]

¹⁸⁵²uyrzyć (starop. forma) — dziś: ujrzeć. [przypis edytorski]

¹⁸⁵³on (starop. forma) — ten, ów. [przypis edytorski]

¹⁸⁵⁴zastanowić się (starop.) — zatrzymać się, ustać. [przypis edytorski]

¹⁸⁵⁵bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

¹⁸⁵⁶chróściany (starop. forma ort.) — chruściany, zrobiony z chrustu, z gałęzi. [przypis edytorski]

¹⁸⁵⁷jem (starop. forma) — im. [przypis edytorski]

¹⁸⁵⁸szedziwy (starop.) — sędziwy. [przypis edytorski]

¹⁸⁵⁹lesiech (starop. forma) — dziś Msc.lm: (w) lasach. [przypis edytorski]

9.

Lubo¹⁸⁶⁰ to nieba sprawuiał życzliwe,
Że tu pasterza niewinnego bronia,
Lubo — iako więc pioruny straszliwe
Wysokie wieże pospolicie gonia —
Tak y łakomych żołnierzów krwie chciwe
Szable przed nędzą y ubóstwem stronia,
A na królewskie tylko ważą głowy
Y gdzie łup wiedzą bogaty gotowy.

10.

Łatwiey się w swoiey chudobie ukryię,
Skarbów y żadnych nie chcę maiętności —
Wolno bez troski y kłopotu żyię,
W sercu niezbędney¹⁸⁶¹ nie noszę chciwości;
Z przezroczywego zdroiu wodę piię,
To moje skarby, to me szczęśliwości!
Z tego ogródka mam swe wyżywienie
Y z tego bydła moje dobre mienie.

11.

Małą się rzeczą ludzkie przyrodzenie
Obeydzie zawždy y człowiecze zdrowie;
Czeladzi nie mam, ci tylko przy żenie
Pilnuię bydła moyego — synowie;
Mam swe uciechy: tu dzikie ielenie,
Tu wyskakuią przedemną kozłowie,
Ptacy bezpieczeni przedemną śpiewaią,
Ryby bezpieczne po wierzchu pływaią.

12.

Były te czasy, ieszcze w młodem lecie¹⁸⁶²,
Kiedy baczenia¹⁸⁶³ u człowieka mało,
Żem też umyślił wędrować po świecie:
Paść mi się bydła w oyczyźnie nie chciało;
Chwilem żył w Memphim¹⁸⁶⁴ y w tam tem powiecie
Służyć mi się królowi dostało¹⁸⁶⁵
Y chociam tylko ogroda pilnował,
Wiem, co dwór umie, bom go też skosztował.

13.

Długom był śmiałą nadzieią bogaty,
O iakom wytrzymał y wycierpiał siła¹⁸⁶⁶!
Ale z młodszemi iako skoro¹⁸⁶⁷ laty,
Próżna nadzieia ze mnie ustąpiła;
Płakałem długo, wspominaiąc na ty¹⁸⁶⁸

¹⁸⁶⁰*lubo* (starop.) — czy, czy też. [przypis edytorski]

¹⁸⁶¹*niezbędny* (starop.) — tu: brzydki, obrzydły. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁶²*w młodem lecie* (starop.) — za młodu; w czasie, gdy byłem młody. [przypis edytorski]

¹⁸⁶³*baczenie* (starop.) — tu: rozum. [przypis edytorski]

¹⁸⁶⁴*Memphis* — stolica dawnego Egiptu, dziś ruiny. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁶⁵*dostało mi się* (starop.) — udało mi się; przydarzyło mi się. [przypis edytorski]

¹⁸⁶⁶*siła* (starop.) — mnóstwo, wiele. [przypis edytorski]

¹⁸⁶⁷*jako skoro* (starop.) — jak najszybciej; szybko. [przypis edytorski]

¹⁸⁶⁸*na ty* (starop. forma) — zamiast: na te; zaimek wskazujący, rodzaj nijaki 4 przypadek [tj. B.] liczby mnogiej. [przypis redakcyjny]

Oczyste miejsca y to moia była
Ostatnia wola, żem dwory opuścił,
A na ten żywot spokojnym się puścił!»

14.

Gdy Erminia oney słodkiej mowy
Y słów starego pasterza słuchała,
Swoich trosk wielkich y kłopotów z głowy
Część iakąkolwiek sobie wybiiała
Y w swem nieszczęściu ratunek gotowy
Wziąć w onych skrytych lesiech¹⁸⁶⁹ zamyślała,
Chcąc w nich tak długo mieć swoją zabawę¹⁸⁷⁰,
Ażby się szczęście wróciło łaskawe.

15.

Y pocznie mówić onemu starcowi:
— «Szczęśliwys trzykroć y błogosławiony!
Żeś poznał, co złe y twemu stanowi
Spokoyneś miejsce obrał z każdej strony;
Skłopotanemu memu żywotowi
Życz też pokoju — proszę — y obrony:
Prziym¹⁸⁷¹ mię do siebie! niech tu między¹⁸⁷² lasy¹⁸⁷³
Złożę na chwilę troski y niewczasy¹⁸⁷⁴.

16.

Y ieśliby cię miała chęć uwodzić
Do złota, perł — mam ich część przy sobie
Y gotowamci¹⁸⁷⁵ zarazem nagrodzić
Twą dobrą wolą¹⁸⁷⁶ przeciw mey osobie!»
W tem iey łzy z smętnych poczęły uchodzić
— Iedna po drugiej — oczu w oney dobie,
Gdy powiadała swoje doległości,
A on słuchając, płakał iey¹⁸⁷⁷ z litości.

17.

Cieszyl¹⁸⁷⁸ ią długo starzec, ale ona
Pocichu¹⁸⁷⁹ sama w sobie narzekała;
Potem ią zawiódł, kędy iego żona,
Podeszła w leciech¹⁸⁸⁰, krosien pilnowała.
Tak z oney twardey zbroie zewleczona,
W gźlo¹⁸⁸¹ się y w tkankę taśmianą¹⁸⁸² przybrała,

Wieś, Praca, Kobieta

¹⁸⁶⁹lesiech (starop. forma) — dziś Msc.lm: (w) lasach. [przypis edytorski]

¹⁸⁷⁰mieć zabawę (starop.) — zabawić (gdzieś), przebywać. [przypis edytorski]

¹⁸⁷¹prziym (starop. forma) — dziś 2.os.lp trybu rozk.: przyjmij. [przypis edytorski]

¹⁸⁷²miedzy (starop.) — między. [przypis edytorski]

¹⁸⁷³lasy (starop. forma) — dziś B.lm: (między) lasami. [przypis edytorski]

¹⁸⁷⁴niewczasy (starop.) — niewygody. [przypis edytorski]

¹⁸⁷⁵gotowamci (...) nagrodzić (starop.) — skrót od: gotowa [jeste]m ci nagrodzić. [przypis edytorski]

¹⁸⁷⁶wolą (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: wolę. [przypis edytorski]

¹⁸⁷⁷płakał jej (starop. konstrukcja) — płakał nad nią. [przypis edytorski]

¹⁸⁷⁸cieszyć (starop.) — pocieszać. [przypis edytorski]

¹⁸⁷⁹pocichu (starop. forma ort.) — dziś: po cichu [przypis edytorski]

¹⁸⁸⁰leciech (starop. forma) — dziś Msc.lm: latach; *podeszła w leciech*: w podeszłym wieku, starsza, stara. [przypis edytorski]

¹⁸⁸¹gźlo (starop.) — koszula. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁸²taśmiana tkanka (starop.) — prosta, gruba tkanina. [przypis redakcyjny]

Lecz okiem, stanem, postawą ozdobną
Nie bardzo biała¹⁸⁸³ pasterce podobną.

18.

Podły on ubiór pański nie zakrywa
Powagi, ale ma iey w sobie wiele:
Ta potłumiona gwałtem się dobywa —
Lub¹⁸⁸⁴ owce pasie, lubo ogród piele,
Lub z lasu bydło do domu zwoływa¹⁸⁸⁵,
Lub krosien, albo pilnuie kądziele;
Lubo z motowid¹⁸⁸⁶ na kłębki prządżiona
Zwiia, lub krowom wyciska wymiona.

19.

Częstokroć, kiedy owce w południowe
Gorąco, w cienie y w chłody wegnała,
W bukowe albo w drzewo iaworowe
Kochane imię nożem wkarbowala¹⁸⁸⁷.
Y swe miłości y przypadki nowe
Na skórach różnych drzew powyrzynała
Y czytając zaś one obiecadła,
Łzy wylewała, wzdychała y bladła.

20.

Z drzewy¹⁸⁸⁸ zaś potem mówiła niememi:
— «Chowaycie w sobie, drzewa przyiażliwe,
Nieszczęsną miłość z kłopotami memi,
W które mię wdały nieba nieżyczliwe!
Odpoczniali¹⁸⁸⁹ kto pod chłody waszemi,
Ukażcie mu łzy moje nieszczęśliwe —
Że rzecze, moje czytając przygody:
Ach, złe za miłość tak wierną nagrody!

21.

Może być, ieśli bogowie łaskawi
Niewinnych prośby maią na swej pieczy —
Że się tu kiedy mój niewdzięcznik stawi
(Choć się to zdadzą niepodobne rzeczy)
Y nad moim się grobem co zabawi,
W którym ten zewłok położę człowieczy —
Y późnych nad niem łez wyleie kilka,
Albo — ieśli to siła — westchnie tylko.

22.

Tak, ieśli dusza nie była szczęśliwa
Żyjąc, szczęśliwsza po śmierci zostanie!
Y czegom będąc nie dostała żywa,

¹⁸⁸³bela (starop. forma) — dziś popr.: była. [przypis edytorski]

¹⁸⁸⁴lub, lubo (starop.) — tu: czy, czy też. [przypis edytorski]

¹⁸⁸⁵zwoływa (starop. forma) — zwołuje. [przypis edytorski]

¹⁸⁸⁶motowidło — przyrząd służący do odmierzania i zwijania w motki nici lub przędzy. [przypis edytorski]

¹⁸⁸⁷wkarbować (starop.) — wyciąć, wyrznąć. [przypis edytorski]

¹⁸⁸⁸drzewy (starop. forma) — dziś N.lm: (z) drzewami. [przypis edytorski]

¹⁸⁸⁹odpoczniali kto (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli kto odpocznie. [przypis edytorski]

Mój zimny popiół pod ziemią dostanie!»
Tak z niemem drzewem rozmawia troskliwa¹⁸⁹⁰,
A płacz iey częste przerywa wzdychanie.
Temczasem Tankred, długo obłądzony,
Daleko od niey w różne ieździ strony.

23.

Zaraz z obozu biegł do przyległego
Lasu przez pole za nią prosto w tropy,
Lecz od gałęzia y liścia gęstego,
Żadney na ziemi nie znać było stopy;
A gdy iuż śladu nie widział bitego,
Ani chałupy, ani żadney szopy —
Nakłada ucha, ieśli w oney ciszy
Dźwięk albo tentent iaki gdzie usłyszysz;

24.

Ieśli się kędy suche liście¹⁸⁹¹ kruszy,
Albo na dębie, albo na sośninie;
Ieśli się także albo zaiąc ruszy,
Albo ptak iaki po gęstey krzewinie.
Bieży tam wzawód nadstawiając uszy,
Aż naostatek, tam koń rączy kinie¹⁸⁹²,
Gdzie dźwięk usłyszysz iakiś, na to mieysce
Przybiegł, a iasny miesiąc świecił ieszcze.

25.

Przybiegł tam, kędy w gęstem leśnem cieniu
Z skały przeźrzysta woda wypadła
Y daley biejąc po drobnem kamieniu,
Między pięknemi brzegami spadała.
Tam począł wołać, ale przy strumieniu
Echo¹⁸⁹³ się tylko głosem ozywała¹⁸⁹⁴,
A w tem¹⁸⁹⁵ iutrzenka swoje złote włosy
Ukazowała, raney pełne rosy.

26.

Wzdycha żalosię a nieba winuie¹⁸⁹⁶,
Że tak z niem sobie czyniły igrzyska
Y nad swą panią zemścić się ślubuie
— Gdzieby¹⁸⁹⁷ tam przyszła — tego pośmiewiska¹⁸⁹⁸;
Naostatek¹⁸⁹⁹ się powrócić gotuie,
By mógł wyblądzić wzad do stanowiska¹⁹⁰⁰,

¹⁸⁹⁰*troskliwy* (starop.) — stroskany. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁹¹*liście* (starop.) — r.n. [tj. *to* liście, *ono*]. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁹²*kinąć* (starop.) — dać znak skinieniem, skinąć, machnąć; także: rzucić, rzucić się. [przypis edytorski]

¹⁸⁹³*Echo* (mit. gr) — nimfa górská, która za karę od Hery ani sama pierwsza przemówić, ani też, gdy inny mówi, milczeć nie może i cudze słowa powtarza. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁹⁴*Echo się tylko głosem ozywała* — [tu: *ona, ta*] Echo jako postać alegoryczna rodzaju żeńskiego. [przypis redakcyjny]

¹⁸⁹⁵*w tem* (starop. forma) — wtem; tymczasem, w tym czasie, wtedy. [przypis edytorski]

¹⁸⁹⁶*winować* (starop.) — winić; *nieba winuje*: wini nieba; obarcza winą nieba. [przypis edytorski]

¹⁸⁹⁷*gdzieby* (starop.) — gdyby. [przypis edytorski]

¹⁸⁹⁸*zemścić się ślubuie* (...) *pośmiewiska* (starop.) — ślubuje zemścić się za pośmiewisko (jaki z siebie uczynił, szukając jej). [przypis redakcyjny]

¹⁸⁹⁹*naostatek* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na ostatek; w końcu. [przypis edytorski]

¹⁹⁰⁰*wyblądzić wzad do stanowiska* (starop.) — trafić. [przypis redakcyjny]

Wspomniawszy na dzień blisko naznaczony,
Bić się z rycerzem od przeciwnej strony.

27.

Iuż noc iasnemu uchodziła dniowi,
Poiechał daley y poyżrzy po oku:
Aż w górę z dołu ktoś, kuryerowi
Podobny, bieży ze wszystkiego skoku;
Bicz trzymał w ręku na dół ku koniowi,
Trąbka na sznurze wisiała u boku.
Zastanowi¹⁹⁰¹ go Tankred y przywita
Y o drogę go do obozu pyta.

28.

«Tam — prawi — prosto iadę, wyprawiony
Od Boemunda» — Tak oba iachali,
Bo mniemał Tankred, że go stry w te strony
Wysłał do woyska. Potem przyiechali,
Kędy ieziorem wielkim otoczony
Był mocny zamek y tam się udali
O tey godzinie, kiedy się zmierzkało
Y słońce iasne w morze zapadało.

29.

Zatrąbił w trąbę kuryer przed mosty,
Zaczem spuszczo na dół wzwód¹⁹⁰² drzewiany.
«Do obozu — pry¹⁹⁰³ — ztąd gościniec prosty,
Dziś się tu prześpiem, aż świt przydzie rany¹⁹⁰⁴.
Grabia z Kosence, dzień dopiero szósty,
Wziął tu ten zamek szturmem pod pogany».
Tankred się murom wysokiem dziwuie
Y obronie się wielkiej przypatruie.

30.

Nie dufa¹⁹⁰⁵ przedsię¹⁹⁰⁶ y zdaleka¹⁹⁰⁷ stoi,
Mysłąc o iakiey zdradzie w oney dobie¹⁹⁰⁸,
Lecz, iako ten, co śmierci się nie boi.
Namniey tego znać nie daie po sobie;
Dufa swey ręce, dufa mocney zbroi,
Która iuż nieraz wytrwała na próbie,
O pojedynku iednak wiedząc bliskiem,
Nie radby się bił w onem czasie z ni-skiem¹⁹⁰⁹.

¹⁹⁰¹zastanowić kogo (starop.) — zatrzymać. [przypis edytorski]

¹⁹⁰²wzwód (starop.) — most zwodzony. [przypis edytorski]

¹⁹⁰³pry (starop.) — skrót od: prawi; mówić. [przypis edytorski]

¹⁹⁰⁴rany (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

¹⁹⁰⁵dufać (starop.) — ufać, mieć zaufanie. [przypis edytorski]

¹⁹⁰⁶przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

¹⁹⁰⁷zdaleka (starop. forma ort.) — dziś: z daleka. [przypis edytorski]

¹⁹⁰⁸w oney dobie (starop.) — w tym czasie; wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

¹⁹⁰⁹Nie radby się bił (...) z ni-skiem (starop.) — nie rad biłby się z nikim; nie chciałby się z nikim bić. [przypis edytorski]

31.

Tak, naprzeciwko onemu zamkowi,
Z którego był most do łąki przytkniony¹⁹¹⁰,
Zatrzymał się kęś¹⁹¹¹, zradnemu wodzowi
Niedowierzając — łagodnie wabiony.
W tem czasie na most przeciw Tankredowi
W zupełną¹⁹¹² wszystek zbroię obleczony
Wyszedł ktoś srogi, który iadowitą
Mową nań wołał, a broń miał dobytą:

32.

«Lubo umyślnie, luboś tu trafunkiem
Przyszedł w Armidy zawołaney kraie,
Iuż ztąd¹⁹¹³ nie wyńdziesz¹⁹¹⁴: złóż zbroię z rynstunkiem¹⁹¹⁵,
Každy tu wolne w pęto ręce daie;
Wnidź do icy zamku, ale z tem warunkiem,
Abyś icy prawa chował y zwyczaye,
Ani sobie tusz więcey widzieć świata,
Ale tu musisz bydź¹⁹¹⁶ na wieczne lata.

33.

Chybabyś przysiągł, że będziesz woował
Kaźdego, co się od Chrystusa zowie!»
Tankred, gdy mu się pilnie przypatrował,
Poznał go zaraz po herbie, po mowie:
Gaskończyk to był, Rambald się mianował,
Który z Armidą iechał, białeogłowie
Dawszy się uwieść, icy być dworzaninem
Chciał y icy gwoli¹⁹¹⁷ został poganinem.

34.

Święty Tankreda zdiał gniew w oney dobie:
«Iam — prawi — Tankred, o zdrayco bezecny!
Iam dla Chrystusa miecz przypasał sobie,
Iegom iest rycerz i ten twój wszeteczny
Ięzyk chcę skarać; pokażę ia tobie,
Żeć dzień dzisieiszy będzie ostateczny
Y że mię niebo na to naznaczyło,
Aby się przez mię twych niecnót zemściło¹⁹¹⁸!»

35.

Zbladł, słysząc imie sławne, wylękniony
Rambald, lecz przedsię zdał się śmiały z mowy:
«Po coś tu przyszedł, nędzniku w te strony?

¹⁹¹⁰przytkniony (starop.) — tu: przylegający. [przypis edytorski]

¹⁹¹¹kęś (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

¹⁹¹²zupelny (starop.) — tu: pełny, całkowity. [przypis edytorski]

¹⁹¹³ztąd (starop. forma ort.) — dziś popr.: stąd. [przypis edytorski]

¹⁹¹⁴nie wyńdziesz (starop. forma) — dziś: nie wyjdiesz. [przypis edytorski]

¹⁹¹⁵rynstunek (starop. forma) — ryznstunek, tzn. całość uzbrojenia i wyposażenia rycerza, żołnierza itp. [przypis edytorski]

¹⁹¹⁶bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięczeniu): być. [przypis edytorski]

¹⁹¹⁷gwoli (starop.) — dla (kogoś, czegoś), w celu. [przypis edytorski]

¹⁹¹⁸aby się przez mię twych niecnót zemściło (starop.) — aby się [niebo] przeze mnie zemściło za twe niecnotliwe [tj. występne] czyny. [przypis edytorski]

Dasz gardło wnetże y pozbędziesz głowy¹⁹¹⁹.
Tem moiem mieczem będziesz okrócony¹⁹²⁰;
A rzeczą to chce pokazać, nie słowy
Y ten twóy poślę łeb ucięty w dary
Twem towarzyszom Chrystusowey wiary!»

36.

Tak mówił Rambald. — A iż iuż czarnemi
Skrzydłami gęste noc siała ciemności —
Lampy się z światły¹⁹²¹ odkryły gęstemi,
Że ledwie mógł bydź¹⁹²² dzień więtszey iasności;
Zamek się świecił, iak między nocnemi
Pompami scena. Nieznacznie, w skrytości
Na wierzchu siedzi Armida ubrana,
Gdzie wszystko widzi, sama niewidziana.

37.

Tem czasem¹⁹²³ wielki rycerz się gotował
Do pojedynku y broni dobywał,
Lecz iż poganin pieszo następował
Y on, widząc to, konia nie używał;
Pieszko szedł także, głowę obwarował
Helmem, a piersi paizą¹⁹²⁴ zakrywał,
Miecz goły trzymał w ręku. Tak z okrzykiem
Skoczywszy, starł się śmieie z Gaskończykiem.

Pojedynek, Rycerz

38.

Gaskończyk kołem w wielkiem chodzi kroku
Y zmyślone nań razy wynayduie,
Ten zaś, choć sobie nadpracował boku,
Iako nablížey¹⁹²⁵ podeń się szanćuie;
Y ieśli ów wżad ustąpi — ten oku
Ledwie dościgły, rączo następuje
Y miecz nań wkoło ciska piorunowy,
Nieustrzeżoney chcąc gdzie dosięć¹⁹²⁶ głowy.

39.

Gdzie przyrodzenie naywięcey zchowało¹⁹²⁷
Żywota, tam się naybarziecey napiera;
A przy śmiertelnych razach — tak, że grzmiało,
Ogromnem głosem, na niego naciera;
Kręci się Rambald — nieborak — y ciało
Prędkością kradnie y tarczą zawiera¹⁹²⁸,

¹⁹¹⁹*dasz gardło wnetże y pozbędziesz głowy* (starop.) — konstrukcja z partykulą wzmacniającą -że; inaczej: wnet [tj. wkrótce] dasz gardło [pod miecz] i zostaniesz pozbawiony głowy. [przypis edytorski]

¹⁹²⁰*okrócony* (starop.) — pokonany. [przypis edytorski]

¹⁹²¹*światły* (starop. forma) — dziś N.lm: (z) światłami. [przypis edytorski]

¹⁹²²*bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

¹⁹²³*tem czasem* (starop. forma) — tymczasem. [przypis edytorski]

¹⁹²⁴*paiz a. paiza* (starop.) — krótka tarcza metalowa używana przez rycerzy konnych. [przypis edytorski]

¹⁹²⁵*jako nablížej* (starop. forma) — dziś: jak najbliżej. [przypis edytorski]

¹⁹²⁶*dosięć* (starop. forma) — dziś: dosięgnąć. [przypis edytorski]

¹⁹²⁷*zchowało* (starop. forma) — dziś: schowało. [przypis edytorski]

¹⁹²⁸*Kręci się Rambald, nieborak, y ciało / Prędkością kradnie y tarczą zawiera* (starop.) — szybkością usuwa (domyślne: spod ciosów) i tarczą zasłania. [przypis redakcyjny]

To mieczem, to mu puklerzem odbiia,
Że go cięty raz y sztych ieszcze miia.

40.

Lecz nie tak iest ten prętki¹⁹²⁹ do obrony,
Iako ów drugi prętki do obrazy¹⁹³⁰:
Posiekł na niem tarcz y szyszak stalony¹⁹³¹
Iuż podziurawił, nie bez wielkiej skazy;
Iuż ten skrwawiony, a ów niedrażniony
Aż dotąd wszystkie wytrzymawa razy;
Trwoży się Rambald, razem go sromota¹⁹³²,
Gniew, miłość gryzie, zdrada y niecnota.

41.

A zwątpiwszy iuż po części o sobie,
Ostatniego z niem szczęścia chce skosztować:
Porzucił paź, miecz wziął w ręce obie
Y siekł nań, więcey nie chcąc ustępować,
Y zwał się cieśniej y miecz w oney dobie
Wyniówszy — ciął tak, że żadna hamować
Blacha nie mogła razu tak tęgiego...
Y żebra trochę dosięgł mu lewego.

42.

Potem go w głowę kilkakroć wymierzył,
Że dźwięk szedł taki, iaki daią dzwony,
Hełmuć¹⁹³³ nie przeciął, ale tak uderzył,
Że nieprzyjaciel przyklękł pochylony;
Żadenby¹⁹³⁴ temu podobno¹⁹³⁵ nie wierzył,
Iako beł¹⁹³⁶ potem Tankred zapalony:
Oczy mu szczerem płomieniem pałaią,
Gniewliwe zęby straszliwie zgrzytaią.

43.

Tak srogi beł wzrok w ten czas¹⁹³⁷ Tankredowy,
Że go znieść nie mógł Rainbald wielozmienny;
Słysz, że mu miecz świszczy koło głowy,
Mniema, że mu iuż brzuch przeciął bezdenny,
Uskoczy w stronę, a miecz piorunowy
Uderzył w filar przy moście kamienny,
Skry y kamienie poszły pod obłoki.
A zdraycę zimny mróz uiął za boki.

¹⁹²⁹prętki (starop. forma ort.) — dziś: prędkci. [przypis edytorski]

¹⁹³⁰obraza (starop. forma) — tu: zadawanie obrażeń; zadawanie razów (ciosów). [przypis edytorski]

¹⁹³¹stalony (starop. forma) — stalowy, ze stali. [przypis edytorski]

¹⁹³²sromota (starop. forma) — hańba, wstyd. [przypis edytorski]

¹⁹³³hełmuć nie przeciął (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; skrót od: hełmu ci nie przeciął. [przypis edytorski]

¹⁹³⁴żadenby temu (...) nie wierzył (starop.) — nikt nie uwierzyłby temu. [przypis edytorski]

¹⁹³⁵podobno (starop.) — prawdopodobnie, pewnie. [przypis edytorski]

¹⁹³⁶beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

¹⁹³⁷w ten czas (starop. forma) — wtenczas, wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

44.

Ucieka przez most, tak w niem trwoga tęga,
Żeby go same nogi ratowały;
Ów go za kołnierz tylko co nie sięga
I już od niego tylko przez krok mały;
W tem wszystko światło obudwu odbiega:
Lampy pogasły, gwiazdy pociemniały,
Iasności nocy namniey nie zostało,
Miesiąca wszystko światło odbieżało.

45.

W cieniu od nocy y czarów sprawionem
Iuż go nie goni zwycięzca¹⁹³⁸ w mrok srogi,
Ani go widzi — tylko w mieyscu onem,
Omacnie¹⁹³⁹ stawia niebezpieczne nogi;
Y wszedł we wrota krokiem obłądzonem,
A nie postrzegł się, że przestąpił progi,
Lecz słyszał potem, że drzwi za niem trzasły,
Kiedy za progi błędne¹⁹⁴⁰ nogi zaszły.

46.

Równie tak ryba na wielkiem iezierze,
W które swą słoną morze wchodzi wodą,
Gdy się na pokóy y na ciszą wzbierze
Y przed morską się chroni niepogodą —
Zawrze się sama, wzad się darmo bierze
Y z utraconą żegna się swobodą;
Bo przyrodzenie te wrota — otwarte
Weszciu¹⁹⁴¹, lecz wyszcium¹⁹⁴² sprawiło zawarte.

47.

Tak nieszczęśliwy Tankred w one czasy,
Wpadł w niewidomą ciemnicę bezpiecznie¹⁹⁴³
Y wszedł, zkąd¹⁹⁴⁴ nigdy — uwiązany pasy¹⁹⁴⁵
Ciemnego mroku — nie mógł wyniść¹⁹⁴⁶ wiecznie;
Wprawdzie drzwi ruszył y mocne zawiasy
Silił się urwać rękoma koniecznie,
Lecz próżno, tylko głos słyszał: «Iuż w tyku
Wiecznie — Armidzin¹⁹⁴⁷ będziesz niewolniku!

48.

Tuć naznaczone na wieki mieszkanie.
Śmierci się nie bój iednak z żadney strony!»
Nie odpowiada nic na to wołanie,
Lecz wzdycha tylko rycerz obłądzony;

¹⁹³⁸zwycięzca (starop. forma) — zwycięzca. [przypis edytorski]

¹⁹³⁹omacnie (starop.) — po omacku. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁴⁰błędny (starop.) — tu: błędzący (w ciemności). [przypis edytorski]

¹⁹⁴¹weszcie (starop. forma) — wejście; *otwarte weszciu*: otwarte dla wejścia. [przypis edytorski]

¹⁹⁴²wyszcie (starop. forma) — wyjście. [przypis edytorski]

¹⁹⁴³bezpiecznie (starop.) — tu: nieostrożnie, niebacznie. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁴⁴zkaąd (starop. forma ort.) — dziś popr.: skąd. [przypis edytorski]

¹⁹⁴⁵pasy (starop. forma) — dziś N.lm: pasami. [przypis edytorski]

¹⁹⁴⁶wyniść (starop. forma) — wyjść. [przypis edytorski]

¹⁹⁴⁷Armidzin (starop. forma) — [należący do] Armidy. [przypis edytorski]

Nieszczęściu łaye¹⁹⁴⁸ y narzeka na nie,
Głupstwo y miłość winuie¹⁹⁴⁹ strapiony:
Czasem sam z sobą rozmawia w milczeniu:
«Mniejsza — zbyć słońca, mniejsza — być w więzieniu;

49.

Więtsza¹⁹⁵⁰ — zbyć słońca dobrze iaśniejszego,
Którego, ato, na wieki pozbędę
Y iuż z iey wzroku — nędzny — wesołego,
Nigdy podobno cieszyć się nie będę».
Wtem na Arganta wspomni zuchwałego,
Dopiero westchnie: «Gdzie — pry¹⁹⁵¹ — kolwiek siędę,
Gdzie się obróćę, wszyscy będą szydzić
Y tak, o hańbo, wiecznie się mam wstydzić!?»

50.

Tak cześć y miłość niewidomie psuie
Y gryzie serce w wielkiem bohaterze;
A gdy się ten tak nieborak frasuie,
Arganta dawno miękkie mierzi pierze.
Tak go chciwość krwi y sławy morduye
Y gniew na pokóy y długie przymierze:
Że choć ma ieszcze niezgoione rany,
Pragnie, żeby niósł dzień szósty świt rany.

51.

Nocy tey, która on dzień uprzedała,
Ledwie się trochę położył do spania,
A wstał tak rano, że ieszcze bez mała
Pod kilka godzin było do śniadania;
Mówi o zbroię, co w głowach leżała,
A giermek mu ią dał bez omieszkania,
Nie iego zwykłą, ale darowaną
Od króla, wszystkę złotem nabiianą.

52.

Weźmie ią zaraz y na się oblecze
Y bynaymniey ią¹⁹⁵² nie beł obciążony,
A miecz ogromny, co z obu stron siecze,
Do boku sobie z lewey przypiął strony.
Iako się świeci kometa, gdy miece¹⁹⁵³
Krwawem ogonem promień rościagniony¹⁹⁵⁴,
Co państwa mieni¹⁹⁵⁵ y wiedzie choroby,
A króle straszy y wielkie osoby —

¹⁹⁴⁸łajać (starop.) — narzekać, skarżyć się; ubliżać, znieważać. [przypis edytorski]

¹⁹⁴⁹winować (starop. forma) — winić. [przypis edytorski]

¹⁹⁵⁰więtsza (starop. forma) — większa, tj. co więcej, co większe ma znaczenie (por. przeciwstawienie: mniejsza/więtsza); co gorsza. [przypis edytorski]

¹⁹⁵¹pry (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

¹⁹⁵²ią (starop. forma) — zamiast: nią, 6 przypadek (tj. Msc.) lp od *ji, ja, jo* (tj.: on, ona, ono). [przypis redakcyjny]

¹⁹⁵³miece (starop. forma) — miota; ciska, rzuca. [przypis edytorski]

¹⁹⁵⁴rościagniony (starop. forma) — rozciągnięty. [przypis edytorski]

¹⁹⁵⁵mienić (starop.) — zmieniać, odmieniać. [przypis edytorski]

53.

Tak się on w ten czas świecił w lśniący zbroi,
A oczy krwią niósł y gniewem piiane;
W twarzy surowey strach mu szczery stoi
Y śmierć w niey sroga gniazdo ma usłane;
Śmiałe to serce, które się nie boi,
Kiedy — gdzie oczy rzuci zagniewane —
Macha ogromnem po powietrzu mieczem,
A głosem woła więszem¹⁹⁵⁶, niż człowieczem:

54.

«Niedługo zdraycy y rozbóynikowi
Chrześciańskiemu moc ukazę swoje;
Oduczę się go równać Argantowi,
Pozna wnet siłę, pozna rękę moię!
Na więszą wżgardę iego Chrystusowi,
Utnę mu głowę y złupię mu zbroię,
A potem takim ozdobiony łupem,
Nakarmię kruki y psy iego trupem».

55.

Tak w rozdrażnionem właśnie widziem byku,
Którego miłość bodzie zazdrościwa,
Ogromnie ryczy y z onego ryku
Na więszy się gniew i siłę zdobywa
Y gdy o bliskiem wie spółmiłośniku,
Rogi o twarde dęby wyostrzywa¹⁹⁵⁷,
Piasek nogami miece¹⁹⁵⁸ niespokoiny,
Z przeciwnikiem swem prędkiey chciwy wojny.

Gniew, Dźwięk, Zwierzęta,
Walka

56.

Taką wściekłością pobudzony, wkłada
Harde poselstwo z gniewem trębaczowi:
«Iedź do obozu, a skoroć się nada¹⁹⁵⁹,
Chrystusowemu powiedz rycerzowi,
Żem ia iuż gotów!» Za tem słowem wsiada,
A iść przed sobą każe Ottonowi;
Tak spiesznie z miasta wypuszczony iedzie,
A więźnia swego przy strzemieniu wiedzie.

57.

Wtem w róg zatrąbił, a na wszystkie strony
Przez stanowiska dźwięk szedł niecierpliwe,
Bo po obozie wszytkiem rozgłoszony,
Uszy y serca uraził gniewliwe.
Iuż też w naywięszem senat zgromadzony
Namiemie¹⁹⁶⁰ — czekał, gdzie wszedzsy dotkliwe

¹⁹⁵⁶ *więszem* (starop. forma) — większym (głosem); głośniejszym, donośniejszym itp. [przypis edytorski]

¹⁹⁵⁷ *wyostrzywa* (starop. forma) — wyostrza; ostrzy. [przypis edytorski]

¹⁹⁵⁸ *miece* (starop. forma) — miota; ciska. [przypis edytorski]

¹⁹⁵⁹ *nadać się* (starop.) — [tu: nadarzyć się, przydarzyć się]; *skoroć się nada*: [jeśli się] nadarzy sposobność. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁶⁰ *namiemie* (starop. forma) — dziś Msc.lp. (w) namiocie. [przypis edytorski]

Trębacz poselstwo sprawił. Wprzód mianował¹⁹⁶¹
Tankreda; inszych iednak nie wymował¹⁹⁶².

58.

Wątpliwą myślą y leniwem wzrokiem,
Między swoiemi Goffred upatruie,
Lecz długo myśląc, długo miecąc¹⁹⁶³ okiem
Godnego w swoich na to nie nayduie:
Przedniejszych nie masz, nie wie o niokiem¹⁹⁶⁴,
Coby z niem zrównał; Tankred gdzieś próżnuie,
Do Boemunda daleko, Rynalda
Nie masz, co zabił hardego Gernanda.

59.

Nad dziesięć, losem co byli wybrani,
Iechało inszych — co mężniejszych — siła,
Które Damaszkę bogatego pani
Swoją chytrą z wojska wywabiła;
A drudzy tylko milczą zasromani,
U których słabsze y serce y siła:
Každy się sławy niebezpieczney boi,
Wstyd od¹⁹⁶⁵ bojaźni zwyciężony stoi.

60.

Z milczenia Hetman y poznał z postawy,
Że ich strach wielki wszystkich opanował —
Wstał zaraz z mieysca y porwał się z ławy,
(Co w niem żal y gniew pobożny sprawował).
«Byłbych — pry¹⁹⁶⁶ — nie mąż, lecz niewieściuch prawy¹⁹⁶⁷,
Gdziebych¹⁹⁶⁸ żywota dziś nie odżałował
Y gdziebym¹⁹⁶⁹ sławę memu narodowi
Zdeptać — dopuścić miał poganinowi.

61.

Niechayby woysko y moi żołnierze,
Na stronie na me spotkanie patrzali;
Daycie mi zbroię, przyniescie pancerze!»
Skoczyli słudzy y zaraz ie dali —
Lecz ty Raymundzie, stary bohaterze,
Któremu z męstwem rozum przyznawali,
Nie dałeś takiej wolności wodzowi
Y takeś w ten czas mówił Goffredowi:

¹⁹⁶¹*mianować* (starop.) — tu: wyzwać po imieniu. [przypis edytorski]

¹⁹⁶²*nie wymować* (starop.) — nie wymieniać; nie wskazywać po imieniu. [przypis edytorski]

¹⁹⁶³*miecąc* (starop. forma) — miotając, rzucając; *miecąc okiem*: rozglądając się. [przypis edytorski]

¹⁹⁶⁴*nie wie o niokiem* (starop.) — o nikim nie wie. [przypis edytorski]

¹⁹⁶⁵*od* (starop.) — przez; *od bojaźni zwyciężony*: zwyciężony przez bojaźń. [przypis edytorski]

¹⁹⁶⁶*pry* (starop.) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

¹⁹⁶⁷*prawy* (starop.) — prawdziwy. [przypis edytorski]

¹⁹⁶⁸*gdziebych nie odżałował* (starop.) — gdybym nie odżałował. [przypis edytorski]

¹⁹⁶⁹*gdziebym* (starop.) — gdybym. [przypis edytorski]

62.

«Uchowaj tego, o wszechmocny panie!
Aby w twej głowie¹⁹⁷⁰ wszystko¹⁹⁷¹ wojsko miało
Iść na szanć. Tyś wódz, nie żołnierz — Hetmanie!
Wszystkiemy¹⁹⁷² się nam przy tobie dostało.
Ciebie na wiary świętej zachowanie,
Na skazę niebo pogaństwa obrało;
Ty rządź rozumem, ty władni¹⁹⁷³ buławą,
Inszy niech dzieła pod twą czynią sprawą¹⁹⁷⁴.

63.

Ia, chociaż się to skrzywił od starości
Y iużem zgrzybiał, jako mię widzicie —
Będę się z niem bił, kiedy powinności
Rycerzów dobrych wszyscy nie pomniecie.
Gdzieżbych¹⁹⁷⁵ to teraz w takiej był młodości,
W iakiej was widzę, co tylko stoicie
Y nie rusza was y gniew y sromota,
Słuchając, iako bluźni ten niecnota.

64.

Iakim beł wtenczas, kiedy seymowała
Ziemia niemiecka, kiedym ogromnego
Zbił Leopolda, co wszystka¹⁹⁷⁶ widziała
Rzesza na dworze Konrada Wtórego;
A więtsza się to rzecz na on czas zdała,
Pożyć¹⁹⁷⁷ rycerza tak doświadczonego,
Niżli¹⁹⁷⁸, kiedyby teraz ieden tylko,
Tego motłochu gnał przed sobą kilka¹⁹⁷⁹.

65.

By¹⁹⁸⁰ mi się ona¹⁹⁸¹ pierwsza krew¹⁹⁸² wróciła,
Iużby beł Argant nie żyw¹⁹⁸³ o tey dobie,
Lecz y starość mi nie tak dokoczyła¹⁹⁸⁴,
Abym żywego serca nie czuł w sobie.
Jeśli mi też śmierć Parka naznaczyła,
Pozna poganin, że mam ręce obie;
Ia wsiadam. Dzień ten moje przeszłe lata
Lepiej ozdobi u wszystkiego¹⁹⁸⁵ świata».

¹⁹⁷⁰w twej głowie — tu: w twej osobie (jako osobie wodza). [przypis edytorski]

¹⁹⁷¹wszystko (starop.) — tu: całe (wszystko wojsko). [przypis edytorski]

¹⁹⁷²wszystkiemy się nam dostało (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką formy przypuszczającej czasownika; inaczej: wszystkim nam dostałoby się (wszyscy bylibyśmy stratni). [przypis edytorski]

¹⁹⁷³władni (starop. forma) — dziś 2.os.lp trybu rozk.: władaj. [przypis edytorski]

¹⁹⁷⁴sprawa (starop.) — tu: dowództwo; pod twą sprawą: pod twym dowództwem. [przypis edytorski]

¹⁹⁷⁵gdzieżbych (...) był (starop.) — gdybym był. [przypis edytorski]

¹⁹⁷⁶wszystka (starop.) — cała. [przypis edytorski]

¹⁹⁷⁷pożyć (starop.) — zwyciężyć; pokonać. [przypis edytorski]

¹⁹⁷⁸niżli (starop.) — niż. [przypis edytorski]

¹⁹⁷⁹kilko (starop.) — jak „tylko”, rodzaj nijaki do nieużywanego przymiotnika. [przypis redakcyjny]

¹⁹⁸⁰by (starop.) — tu: gdyby. [przypis edytorski]

¹⁹⁸¹ona (starop. forma) — ta, owa. [przypis edytorski]

¹⁹⁸²pierwsza krew (starop.) — tu: młodość, dawna krewkość. [przypis edytorski]

¹⁹⁸³nie żyw (starop. forma) — dziś: nieżywy. [przypis edytorski]

¹⁹⁸⁴dokoczyła (starop. forma) — dokuczyła. [przypis edytorski]

¹⁹⁸⁵u wszystkiego świata (starop.) — przed całym światem; wobec całego świata. [przypis edytorski]

66.

Tak mówił starzec, a ta jego mowa
Stoi¹⁹⁸⁶ za dobre do męstwa ostrogi.
Ci, co dopiero rzec nie śmieli słowa,
Śmiałość y ostre pokazują rogi;
Każdemu teraz siła Argantowa
Słaba się widzi, każdy teraz srogi:
Chce z niem Baldwin czynić¹⁹⁸⁷, chce z Rugierem
Gwelf, Gwidowie dwa, Stephan z Giernierem.

67.

Y Pirrus, który dał naszym na znowie
(Którą miał skrytą z mężnem Boemudem)
Antyochią – y dwaj Anglikowie:
Eberard wielki zapaśnik z Rosmundem;
Za niemi potem zaraz się ozowie¹⁹⁸⁸
Rydolf Irlandczyk z Szotem Rotermudem,
Gildyppa także z swoim Odoardem —
Chcą się probować z poganinem hardem.

68.

Lecz nadewszystkie¹⁹⁸⁹ Raymund serce chciwe
Y pokazywał wzór piękney ochoty:
Iuż, okrom¹⁹⁹⁰ głowy, członki nieleniwe
Oblókl we zbroję zbyt¹⁹⁹¹ piękney roboty.
Goffred mu rzecze: «O zwierciadło żywe
Dawnego męstwa! niech na twoje cnoty
Naród nasz patrzy, niechay za twem wzorem
Dzielności wyknie¹⁹⁹² y idzie twem torem.

69.

Kiedybym¹⁹⁹³ dziesięć miał między młodemi,
Którzyby¹⁹⁹⁴ beli tey, co ty dzielności —
Iść pod Babilon z krzyżami złotemi,
Miałbych¹⁹⁹⁵ zto¹⁹⁹⁶ serca, miałbych zto dufności;
Teraz schoway się za prośbami memi
Do przystoyniejszych spraw twoiey starości;
W naczynie karty włóż który w tem rządzie,
A niechay sędzią szczęście y los będzie.

70.

Owszem Bóg sędzią, nie te będą karty!
Iemu są losy y szczęście poddane».

¹⁹⁸⁶stać za co (starop.) — wystarczyć; zastępować co; być równym czemu. [przypis edytorski]

¹⁹⁸⁷czynić (starop.) — tu: walczyć; mieć do czynienia. [przypis edytorski]

¹⁹⁸⁸ozowie się (starop.) — odzywa się. [przypis edytorski]

¹⁹⁸⁹nadewszystkie (starop.) — dziś w formie bezosobowej: nade wszystkim; bardziej niż wszyscy. [przypis edytorski]

¹⁹⁹⁰okrom (starop.) — oprócz. [przypis edytorski]

¹⁹⁹¹zbyt (starop.) — tu: niezwykle, bardzo. [przypis edytorski]

¹⁹⁹²wyknać czego (starop.) — przywykać do czego; *dzielności wyknie*: przywyka do dzielności, nabiera nawyku dzielności. [przypis edytorski]

¹⁹⁹³kiedybym (...) miał (starop.) — gdybym miał. [przypis edytorski]

¹⁹⁹⁴którzyby beli (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: którzy byliby. [przypis edytorski]

¹⁹⁹⁵miałbych (starop. forma) — miałbym. [przypis edytorski]

¹⁹⁹⁶zto (starop.) — za to, do tego. [przypis edytorski]

Lecz Reymund tak był twardy y uparty,
Że chciał imię swe podać napisane.
Wtem Goffred w szyszak nazwiska zawarty,
Włożywszy, wtrząsnął społem¹⁹⁹⁷ pomieszane.
Tam w pierwszey kartce, którą rozwiniono,
Grabie z Tolozy imię naleziono.

71.

Krzyknęli wszyscy wesoło, przygany
Żaden nie może przyczytać losowi;
Sam w ochotniejszą grabia twarz ubrany,
Młodszem się widzi, podobny wężowi,
Gdy nową skórą na wiosnę odziany,
Połyskuie się przeciwko słońcowi.
Hetman mu szczęścia wesoły winszuie¹⁹⁹⁸
Y zwycięstwo mu pewne obiecuie.

72.

W tem¹⁹⁹⁹ miecz od boku sobie odpasywał
Y podał mu go, mówiąc temi słowy:
«To iest miecz własny, którego używał
Saski odstępcza swoiey zwierzchniey głowy;
Tenem²⁰⁰⁰ mu odjął, kiedym mu dobywał
Serca z złośliwych piersi. A ty zdrowy
Bierz go ode mnie, a iako mnie służył,
Day Boże, byś go tak szczęśliwie użył».

73.

A w tem tak długiey zwłoki niecierpliwy²⁰⁰¹
Cyrkaszczyk woła, sromoci i łaye:
«O iako mężny, iako urodziwy,
Iako rycerski lud Europa daie!
Niech wyńdzie²⁰⁰² Tankred, ieśli boiu chciwy,
Ieśli mu serca y siły dostaie²⁰⁰³;
Czy leżąc w pierzu podomno²⁰⁰⁴ do nocy,
Iako y pierwey, chce od niey pomocy?»

74.

Ieśli się boi, niech idą rotami,
Iedna po drugiey, iezda y piechota,
Kiedy nikt zemną²⁰⁰⁵ czynić²⁰⁰⁶ między wami
Sam a sam²⁰⁰⁷ nie chce — o iaka sromota!
Grób swego Boga macie pod murami,
Niech wżdy was ruszy do niego ochota!

¹⁹⁹⁷ *społem* (starop.) — razem, wspólnie. [przypis edytorski]

¹⁹⁹⁸ *winszować czego* (starop.) — gratulować czego. [przypis edytorski]

¹⁹⁹⁹ *w tem* (starop. forma) — wtem; tymczasem, w tym czasie, wtedy. [przypis edytorski]

²⁰⁰⁰ *tenem mu odjął* (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: ten [miecz] mu odjąłem. [przypis edytorski]

²⁰⁰¹ *niecierpliwy zwłoki* (starop.) — nieznośzący opóźnienia; zniecierpliwiony zwlekaniem. [przypis redakcyjny]

²⁰⁰² *wyńdzie* (starop. forma) — dziś 3.os.lp cz. przysz.: wyjdzie. [przypis edytorski]

²⁰⁰³ *dostawać czego* (starop.) — wystarczać czego; mieć dosyć czego. [przypis edytorski]

²⁰⁰⁴ *podomno* (starop.) — podobno; [prawdopodobnie, zapewne]. [przypis redakcyjny]

²⁰⁰⁵ *zemną* (starop. forma ort.) — dziś: ze mną. [przypis edytorski]

²⁰⁰⁶ *czynić* (starop.) — tu: walczyć; mieć do czynienia. [przypis edytorski]

²⁰⁰⁷ *sam a sam* (starop.) — sam na sam. [przypis edytorski]

Prostą do niego tędy drogę macie,
Na cóż większego miecze swe chowacie?»

75.

Tak, iako biczem Saracen zuchwały
Siecze po sercu naszych tem laianiem,
Ale naybarziew uraża się śmiały
Grabia z Tolozy y chce pomsty na niem;
Dzielność się — iako żelazo od skały —
Ostrzy sromotnem²⁰⁰⁸ iego urąganiem,
Wsiada na swego Aquilina²⁰⁰⁹, który
Z prętkiemi niemal równo biega pióry²⁰¹⁰.

Słowo, Odwaga

Koń, Wiatr

76.

Ten się tam rodził, kędy nieprzebrniona²⁰¹¹
Woda Tagowa²⁰¹² wiedzie swe strumienie;
Gdzie woiennych stad matka przychęcona
Ogniem, który w niey budzi przyrodzenie,
Przeciw wiatrowi gębą obrócona,
Płodne od niego przyimuie nasienie
Y tak bez konia rodzi się — o dziwy! —
Z ciepłego wiatru źrzebiec urodziwy.

77.

Rzekłbyś y o tem, że Aquilin zgoła
Z co nayprętszego wiatru urodzony.
Kiedybyś widział, kiedy ciasne koła
To na te czyni, to na owe strony;
Albo, kiedy wciąż — podgrzawszy kęs²⁰¹³ czoła —
Bieży, iako ptak prętki, przez zagony.
Na takim grabia w ten czas siedział koniu
Y tak się modlił, będąc iuż na błoniu:

78.

«Ty, któryś pomógł przeciw olbrzymowi
Na Terebincie ubogiej dziecinie,
Że ten, co wszemu był Izraelowi
Straszny, dał gardło małej chłopięcinie²⁰¹⁴ —
Hardemu przepych²⁰¹⁵ skrusz poganinowi,
A zdarz, o Panie! że tem mieczem zginie:
Niech starzec pychę zetrze iuż przerdzały²⁰¹⁶,
Iako ią w on czas starł młodzieńczyk mały».

²⁰⁰⁸sromotny (starop.) — haniebny, hańbiący. [przypis edytorski]

²⁰⁰⁹Aquilin — rumak Rajmunda. [przypis redakcyjny]

²⁰¹⁰pióry (starop. forma) — dziś N.lm: piórami; tu: strzałami. [przypis edytorski]

²⁰¹¹nieprzebrniona (starop.) — nie do przebrnięcia. [przypis edytorski]

²⁰¹²woda Tagowa — Tag, rzeka na Płw. Iberyjskim, przepływająca dziś przez Hiszpanię i Portugalię, mająca źródło w Górach Iberyjskich, zaś ujście do Oceanu Atlantyckiego w okolicach Lizbony. [przypis edytorski]

²⁰¹³kęs (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

²⁰¹⁴chłopięcina (starop.) — chłopię; chłopiec. [przypis redakcyjny]

²⁰¹⁵przepych (starop.) — tu: pycha. [przypis redakcyjny]

²⁰¹⁶przerdzały (starop.) — przejrzały, zgrzybiały. [przypis redakcyjny]

79.

Tak prosił Raymund, a prośby gorące
Z pewną ufnością do Boga posłane,
Tak, iako ogień górolotny ręce²⁰¹⁷,
Przeszły niebieskie sfery malowane;
Przyjął ie Twórca y weyżrząwszy²⁰¹⁸ w lśniące
Woyska anyołów y ćmy nieprzebrane;
Iednemu go z nich roskazał²⁰¹⁹ pilnować
Y w niebezpiecznych złych raziech²⁰²⁰ ratować.

Modlitwa, Anioł, Zaświaty,
Broń, Opieka

80.

Anyoł, który mu stróż beł naznaczony,
Z wieczney niebieskiej Boskiej opatrności,
Od tego czasu iako urodzony
Na świat, słoneczney zachwycił²⁰²¹ iasności —
Teraz sluchaiąc, że Bóg nieskończony
Okolo niego więtszey chce miłości,
Szedł na wysoki zamek, kędy stały
Niebieskich bronii pełne arsenały.

81.

Tam oszczep, którem ogromnego smoku
Przebito²⁰²², wisi u iedney komory,
Tam strzały, które strzelaią z obłoku
Płaczliwe²⁰²³ woyny y śmiertelne mory;
Tam y pioruny niewidome oku,
Tam y chowaią tróząb²⁰²⁴ wielki spory,
Którem z samego gruntu ziemie maca
Y wielkie miasta Stworzyciel wywraca.

82.

Między inszemi — puklerz — niebieskiemi
Rynsztunkami się lśnił dyamentowy,
A był tak wielki, że zaiął na ziemi
Od Kaukazu²⁰²⁵ po wierzch Atlantowy,
Co świętych panów y z sprawiedliwemi
Miasty²⁰²⁶ pobożnych królów strzeże głowy;
Ten niewidomy²⁰²⁷ anyoł na się włoży
Y stanie blisko przy grabi z Tolozy.

83.

Tem czasem²⁰²⁸ ludzi, co się dziwowali,
Wieże y mieyskie pełne beły mury —
Iuż też z Kloryndą ludzie wyjezdźali,

²⁰¹⁷jako ogień górolotny ręce (starop.) — ręczo jak górolotny [górzę lecący] ogień. [przypis edytorski]

²⁰¹⁸weyżrząwszy (starop. forma) — wejrząwszy. [przypis edytorski]

²⁰¹⁹roskazał (starop. forma ort.) — dziś popr.: rozkazał. [przypis edytorski]

²⁰²⁰raziech (starop. forma) — dziś Msc.lm: (w) razach. [przypis edytorski]

²⁰²¹zachwyć (starop. forma) — pochwyć. [przypis edytorski]

²⁰²²którem ogromnego smoku przebito (starop.) — [dziś z B.:] którym przebito (...) smoka. [przypis edytorski]

²⁰²³płaczliwe woyny (starop.) — płacz, łzy wyciskające, oplakane. [przypis redakcyjny]

²⁰²⁴tróząb (starop.) — [dziś: trójząb]; [por.] przymiotnik: *trozęby*. [przypis redakcyjny]

²⁰²⁵Kaukazu — czytaj [czterosylabowo]: Ka-u-ka-zu. [przypis redakcyjny]

²⁰²⁶miasty (starop. forma) — dziś N.lm: (z) miastami. [przypis edytorski]

²⁰²⁷niewidomy (starop.) — niewidoczny. [przypis edytorski]

²⁰²⁸tem czasem (starop. forma) — tymczasem. [przypis edytorski]

Nie przejeżdżali iednak wierzchu góry;
Chrześcianie też osobno czekali,
Sprawieni w półki²⁰²⁹. W środku był plac, który
Zostawał wolny y niezastąpiony²⁰³⁰
Między woyskami — gońcomznaczony.

84.

Hardy Cyrkaszczyk pyta o Tankredzie²⁰³¹,
Nowego kogoś, nowe widząc stroie;
Przymknie się grabia y podeń podiedzie:
«Gdzieindziej — prawi — iest na szczęście twoie.
Nim się on wróci y niżli przyiedzie,
Atom ia gotów odprawić te boie
Y bić się z tobą za niego, a ktemu²⁰³²
Wolno to ma bydź²⁰³³: iako to trzeciemu».

85.

Rozśmiał się Argant: «A Tankred co? żyie
Czy umarł? gdzie iest? cóż się — pry²⁰³⁴ — z niem dzieie?
Dopiero groził, a teraz się kryie
Y w nogach tylko pokłada nadzieie;
Ale niechay się y pod ziemię wryie,
Niech naostatek²⁰³⁵ dzwonem się odzieie —
Namacam go ia!». Iuż więcey nie czekał
Raymund, ale rzekł: «Łżesz, by on uciekał!»

86.

Zgrzytnął gniewliwy Cyrkaszczyk zębami
Y surowemi odpowiedział słowy²⁰³⁶:
«Więc się ty zań biy! A z bohaterami
Ukażęć²⁰³⁷, iakiey używaią mowy».
Skoczyli zatem ręczo z kopijami,
A oba sobie mierzyli do głowy,
Grabia tak, iako wymierzył — nie zmylił,
Ale cóż potem²⁰³⁸? ani go nachylił.

Pojedynek, Rycerz

87.

Argant zaś chybił ponno²⁰³⁹ z wielkiej chęci,
Co wielka była u niego nowina;
Albo też anyoł grabię na pamięci
Miał y zepsował²⁰⁴⁰ raz²⁰⁴¹ u poganina.
Gniew się okrutny w Cyrkaszczyku nieci²⁰⁴²,

²⁰²⁹półk (starop. forma ort.) — pułk. [przypis edytorski]

²⁰³⁰niezastąpiony (starop.) — tu: niezajęty (nikt na to miejsce nie wstępował). [przypis edytorski]

²⁰³¹pyta o Tankredzie (starop. forma) — dziś: pyta o Tankreda. [przypis edytorski]

²⁰³²ktemu a. k'itemu (starop.) — do tego. [przypis edytorski]

²⁰³³bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

²⁰³⁴pry (starop.) — skrót od: prawi; mówię. [przypis edytorski]

²⁰³⁵naostatek (starop. forma ort.) — dziś popr.: na ostatek; w końcu. [przypis edytorski]

²⁰³⁶słowy (starop. forma) — dziś N.lm: słowami. [przypis edytorski]

²⁰³⁷ukażęć (starop. forma) — skrót od: ukażę ci, pokażę ci. [przypis edytorski]

²⁰³⁸cóż potem (starop.) — cóż po tym, cóż z tego. [przypis edytorski]

²⁰³⁹ponno (starop.) — ponoć, podobno; tu: prawdopodobnie. [przypis edytorski]

²⁰⁴⁰zepsował (starop. forma) — zepsuł. [przypis edytorski]

²⁰⁴¹raz (starop.) — cios. [przypis edytorski]

²⁰⁴²niecię się (starop.) — wzniecać, wzbudzać się. [przypis edytorski]

Porzucił drzewo²⁰⁴³, na chrześcianina
Chce inszey broni y pewnieyszey użyć,
Kiedy mu pierwsza nie chciała posłużyć.

88.

Na rączem koniu przeciw niemu w oczy
Bieży — iako ptak — a miecz ma dobyty,
Ale mu Raymund w prawy bok uskoczy
Y zaś przypadszy, tnie go w łeb zakryty;
Znowu nań zewrze, co ma w koniu mocy,
Znowu on w lewo skoczywszy, w hełm lity
Tnie, ale darmo ciął, bo oba razy
Nie bał się żadney twardy szyszak skazy.

89.

Chce się z niem Argant cieśniej związać zgoła,
Żeby go iako na dół z konia zwałił,
Lecz uskakuiąc grabia chroni czoła,
Boiąc się, by go z koniem nie obalił;
Y to tam, to sam, wielkie czyniąc koła,
To natarł, to się od niego oddalił;
Aquilin żartki²⁰⁴⁴, gdzie pan wodzą kinie²⁰⁴⁵,
Wyprawuie się, to natrze, to minie.

90.

Iako, gdy dzielny hetman mocney wieże²⁰⁴⁶,
Albo wysokiey dobywa gdzie góry,
Wszystkich przystępów kusi²⁰⁴⁷: tak odzież
Stalone²⁰⁴⁸ siekąc y on szuka dziury;
Ale, iż piersi mocna zbroia strzeże,
Pilnując dobrze powierzoney skóry —
W blach²⁰⁴⁹ godzi słabszy y gdzie cienkie nity,
Chce gwałtem swój miecz wrazić iadowity.

91.

Iuż mu blach w kilku mieyscach podziurawił,
Tak, że mu ciekła krew między żelazy,
A sam nie tylko, że się nie ukrwawił,
Ale y w zbroi znaczney nie miał skazy;
A Argant dotąd ieszcze nic nie sprawił
Y na wiatr tylko próżne ciskał razy,
Niespracowany, iednak pełen pychy,
Sieczce, a czasem srogie czyni sztychy.

Anioł, Rycerz, Pojedynek,
Cud, Opieka

²⁰⁴³ *drzewo* (starop.) — tu: kopia; drzewce. [przypis edytorski]

²⁰⁴⁴ *żartki* a. *żardki* (starop.) — żwawy, rączy; ognisty. [przypis edytorski]

²⁰⁴⁵ *kinąc* (starop.) — dać znak skinieniem, skinąć, machnąć; także: rzucić, rzucić się. [przypis edytorski]

²⁰⁴⁶ *wieże* (starop. forma) — dziś: D.lp r.ż.: wieży. [przypis edytorski]

²⁰⁴⁷ *kusić* (starop.) — tu: próbować. [przypis edytorski]

²⁰⁴⁸ *stalony* (starop.) — tu: stalowy. [przypis edytorski]

²⁰⁴⁹ *blach* (starop.) — dziś r.ż.: blacha. [przypis edytorski]

92.

Nakoniec²⁰⁵⁰ z góry Saracen raz²⁰⁵¹ cięty
Uczynił — bo się grabia był nadstawił —
Że, chocia tak był swą żartkością²⁰⁵² wzięty,
Aquilin by go iuż był nie wybawił;
Ale zdaleka²⁰⁵³ uyrzał anyoł święty
Y z niewidomą pomocą się stawił,
Wyciągnął rękę y dyamentowy
Puklerz podstawił pod miecz Argantowy.

93.

Miecz poszedł w sztuki, bo od rzemieślnika
Broń śmiertelnego z ziemi²⁰⁵⁴ uczyniona,
Nie mogła zdzierzeć²⁰⁵⁵ tey, co od kuźnika²⁰⁵⁶
Nieśmiertelnego była urobiona;
Cud się to wielki zda u Cyrkaszczyka,
Że mu zostawa²⁰⁵⁷ ręka obnażona,
Myśli zdumiały, widzi, że nie żarty,
Że tarcz grabina²⁰⁵⁸ ma tak twarde harty.

94.

Bo mniemał Argant y tak mu się zdało,
Że o tarcz iego on²⁰⁵⁹ miecz był stłuczony;
Toż y w Raymundzie mniemanie zostało,
Nie wiedząc, że był z nieba zasłoniony.
Nie wiedząc, że się żelazo spadało
Y że był z miecza Argant obnażony —
Stał w mieyscu, niechcąc²⁰⁶⁰ zwycięstwa podłego,
Z nieprzyjaciela swego bezbronnego.

95.

Chciał iuż rzec, aby miecza kędy dostał,
Lecz zasię potem rozmyślał to sobie,
Że gdzieby²⁰⁶¹ przegrał y na placu został,
Wszystkoby woysko zelżył w swej osobie:
Niechciał²⁰⁶² niegodnie wygrać, choćby sprostał,
O pospolitey myśli też ozdobie...
A w tem mu (patrzcie foremego strzelca!)
Puścił w twarz Argant ułomione ielca²⁰⁶³.

²⁰⁵⁰*nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

²⁰⁵¹*raz* (starop.) — cios. [przypis edytorski]

²⁰⁵²*żartkość* (starop.) — żwawość, żarliwość. [przypis edytorski]

²⁰⁵³*zdaleka* (starop. forma ort.) — dziś: z daleka. [przypis edytorski]

²⁰⁵⁴*ziemie* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (z) ziemi. [przypis edytorski]

²⁰⁵⁵*zdzierzeć* (starop.) — zdzierzyć; wytrzymać. [przypis edytorski]

²⁰⁵⁶*kuźnik* (starop.) — kowal. [przypis redakcyjny]

²⁰⁵⁷*zostawa* (starop. forma) — zostaje. [przypis edytorski]

²⁰⁵⁸*tarcz grabina* (starop. forma) — tarcza hrabiego. [przypis edytorski]

²⁰⁵⁹*on* (starop. forma) — ten, ów. [przypis edytorski]

²⁰⁶⁰*niechcąc* (starop. forma ort.) — dziś: nie chcąc. [przypis edytorski]

²⁰⁶¹*gdzieby* (starop.) — gdyby. [przypis edytorski]

²⁰⁶²*niechciał* (starop. forma ort.) — dziś: nie chciał. [przypis edytorski]

²⁰⁶³*ułomione ielca* (starop.) — [tu: r.n.; dziś r.m.:] ułamany jelec. [przypis edytorski]

96.

Y zaraz boyce²⁰⁶⁴ dawsze w bok koniowi,
Chce go w pas porwać. Wtem ielca z głowicą
Dotęgły twarzy y Tolozanowi²⁰⁶⁵
Nadtłukły nosa dobrze pod przyłbicą;
Nie zląkł się y w bok skoczył Argantowi,
Niechcąc²⁰⁶⁶ z niem sztuką czynić zapaśnicą²⁰⁶⁷
Y kiedy go chciał porwać w rękę prawą,
Zadał mu iedną małą ranę krwawą.

97.

Potem, iak piorun, niedościgły oku,
To ztąd²⁰⁶⁸, to z owąd, rączy koń²⁰⁶⁹ obraca
Y zawsze go tnie po piersiach, po boku,
Kiedy odskoczy y kiedy się wraca;
Co w sobie mocy, co w koniu ma skoku,
Wszystkiego kusi²⁰⁷⁰ y wszystkiego maca;
Nayskrytszey siły na niego dosięga,
A szczęście z sobą z niebem poprzysięga.

98.

On w dobrą zbroię y sam w się ubrany,
Odpiera przed się y nic się nie boi
Y iako okręt, co ma sztyr²⁰⁷¹ urwany,
Stargany żagiel — ieszcze cało stoi,
A choć iuż ieden bok ma zgruchotany,
Y morze iuż go słońą wodą poi,
Chocia się iuż weń ze wszystkich stron leie,
Ieszcze ostatniey nie traci nadzieie.

Walka, Nadzieja

99.

Takieś na ten czas miał niebezpieczeństwo
Argancie, gdy cię Belzebub ratował!
Ten, cień w zmyślone oblókł człowieczeństwo
Y z obloku mu członki posprawował,
A Kloryndzine²⁰⁷² wziąwszy podobieństwo,
Iey mu postawę y mowę darował:
Dał chód, dał mu głos, dał iey zwykłe stroie,
Dał y zwykły blask od iey świetney zbroie.

Diabeł, Opieka, Kuszenie

100.

Do Oradyna strzelca szła sławnego
Mara y rzekła: «Sławny Oradynie!
Ciebie słuchaią strzały y każdego
Celu — kiedy chcesz — żadna z nich nie minie;
Iaka to będzie narodu naszego
Szkoda, ieśli ten wielki rycerz zginie

²⁰⁶⁴ *bojce* (starop.) — bodźce. [przypis redakcyjny]

²⁰⁶⁵ *Tolozan* — Rajmund. [przypis redakcyjny]

²⁰⁶⁶ *niechcąc* (starop. forma ort.) — dziś: nie chcąc. [przypis edytorski]

²⁰⁶⁷ *sztuką czynić zapaśnicą* (starop.) — walczyć jak zapaśnik. [przypis edytorski]

²⁰⁶⁸ *ztąd* (starop. forma ort.) — dziś popr.: stąd. [przypis edytorski]

²⁰⁶⁹ *rączy koń obraca* (starop. konstrukcja) — dziś z D.: rączego konia (...). [przypis edytorski]

²⁰⁷⁰ *kusić* (starop.) — próbować. [przypis edytorski]

²⁰⁷¹ *sztyr* (starop.) — ster. [przypis edytorski]

²⁰⁷² *Kloryndzine* (starop. forma) — D., forma dzierżawcza: należący do Kloryndy. [przypis edytorski]

Y iaka hańba, ieśli do swych cały
Uydzie z zwycięstwem nieprzyjaciel śmiały!

101.

Pokaż y teraz, co umiesz: a w ciełe
Tęgo psa utop twóy belt²⁰⁷³ iadowity,
A my u króła, twoi przyjaciele,
Ziednamyć²⁰⁷⁴ łaskę y dar znamienity».
W tem się Oradyn nie rozmyślał wiele.
Obietnicami onemi upity —
Strzałę do prętkiey przyłożył cięciwy
Y wymierzywszy, łuk wyciągnął krzywy.

102.

Świszczy y wiatry siecze rozerwane
Strzała prętkiem²⁰⁷⁵ przyprawiona pióry²⁰⁷⁶
Y trafi w pasy przęczką pospinane
Y między nity uczyni kęs dziury;
Ostre żeleśce, krwią zafarbowane,
Zwierzchniey dosięgło trochę tylko skóry.
Bo anyoł strzale odiął lotu siła²⁰⁷⁷
Y uczynił tak, że się wysiliła.

Anioł, Opieka

103.

Ciągnie raniony strzałę grabia stary
Y widzi, że mu krew po zbroi ciecze
Y z niestrzymaney poganina wiary
Strofuiąc, z oczu ogień szczyry miece.
Hetman umowę spółną z oney miary
Zgwałconą widzi, a że strzałę wlecze
Raymund od niego zawsze pilnowany,
Barzo się boi iakiey wielkiey rany.

104.

Y swych do pomsty ręką y ięzykiem
Budzi y chciwey dodawa ochoty,
A ci za wielkiem swoim woiownikiem
Drzewa w tok kładą y składają groty,
Y tak obiedwie²⁰⁷⁸ stronie szły z okrzykiem
Do straszney Marsa wściekłego roboty.
Iuż pola nie znać, a iako rozwlokły
Dym, kurzawy się aż pod niebo wlokły.

Walka, Wojna

105.

Złamane drzewa²⁰⁷⁹ trzeszczą, tu koń zdycha,
Tu drugi bieży samopas, tu zbity
Rycerz od koni podeptany — wzdycha,

²⁰⁷³ *belt* (starop. forma) — belt; strzała, grot. [przypis edytorski]

²⁰⁷⁴ *zjednamyć łaskę* (starop.) — skrót od: zjednamy ci łaskę. [przypis edytorski]

²⁰⁷⁵ *prętki* (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkie; szybkie. [przypis edytorski]

²⁰⁷⁶ *pióry* (starop. forma) — dziś N.Im: piórami. [przypis edytorski]

²⁰⁷⁷ *siła* (starop.) — mnóstwo, wiele. [przypis edytorski]

²⁰⁷⁸ *obiedwie stronie* (starop. forma) — *dualis* [tj. liczba podwójna; dziś: obydwie strony; red. WL]. [przypis redakcyjny]

²⁰⁷⁹ *drzewo* (starop.) — tu: kopia; drzewce. [przypis edytorski]

Ten ręki nie ma, ten w poly przebity.
Ten iuż umarły, a ten ieszcze dycha,
Ten świeci srogą przez ranę ielity²⁰⁸⁰,
A im się barziew y cieśniew²⁰⁸¹ mieszaia —
Krew między sobą hoyniey rozlewaia.

106.

Dostał buławy Argant zapędzony
Y gdzie naywiętsza bitwa beła — skoczył,
Tą sobie wszędzie czynił plac przestrony,
Rozrywał hufce y we krwi ią moczył,
A na Raymunda wszystek obrócony
Gniew niósł, pilnując, żeby go gdzie zoczył:
Właśnie iako wilk, który głodne zęby
Krwia chce napoić — swey łakomey gęby.

107.

Ale go wielcy wtręcili mężowie
Y na sobie go trochę zabawili:
Ormin, Gwid ieden y dway Gerardowie,
Rugier y zacny grof na Balnawili²⁰⁸²;
Lecz im go barziew cni bohaterowie
Ściskali, tem beł sroższy w oney chwili,
Tak, iako ogień, co gwałtem zamkniony
Wychodzi y mur niesie wywalony.

108.

Zabił Ormina, w łeb ranił Gwidona,
Z Rugiera się też dusza gotowała,
W tem koło niego wielka zgromadzona
Kupa zewsząd go oszczepy sięgała;
Kiedy tak — iego siłą — bitwa ona
Z oboiey strony w równey wadze trwała.
Skoczywszy Hetman, rzekł Baldowinowi:
«Następy z rotą swą ku posiłkowi.

109.

A z prawego się uderz o nie boku,
Gdzie się naywięcey biią y mieszaia».
Ledwie to wyrzekł — ze wszystkiego skoku
Biezą y z boku śmieie się potkaią.
Za tem natarciem ustępią kroku
Y wciąż poganie hurmem uciekaią;
Iuż się szyk zmieszał, hufce rozerwane,
Chorągwie zbite y w ziemię wdeptane.

110.

Iuż prawe skrzydło także ustępie,
Iuż niewidomey wszędzie pełno trwogi
Y wszyscy zgoła (tak ich strach zdeymuie)

²⁰⁸⁰świeci srogą przez ranę ielity (starop.) — świeci przez srogą [tj. wielką, straszną] ranę jelitami. [przypis edytorski]

²⁰⁸¹cieśniej (starop. forma) — dziś: ciałniej. [przypis edytorski]

²⁰⁸²Balnawila — miejscowość Bernaville w płn. Francji, w departamencie Somme. [przypis redakcyjny]

Okrom²⁰⁸³ Arganta, w prętkie pośli²⁰⁸⁴ nogi;
Ten tyłu²⁰⁸⁵ tylko sam nie ukazuje,
Ten twarz, ten y wzrok tylko trzyma srogi:
Ktoby sto mieczów, sto rąk miał przy ciele.
Nie uczyniłby — iako on — tak wiele.

III.

Trzyma na sobie miecze, groty, konie,
A przedsię²⁰⁸⁶ za tak wielkiem nacieraniem,
Czasem to tego, to owego żonie²⁰⁸⁷
Y pełno trupów y przed niem y za niem;
Iuż zbroię, iuż ma potłuczone skronie,
Iuż krwią ściekł, a wždy²⁰⁸⁸ nie znać tego na niem,
Ale nakoniec²⁰⁸⁹ gęsty w onem czasie
Lud go obraca y z sobą go niesie.

II2.

Musiał tył podać za onemi wały²⁰⁹⁰,
Które go wielkiem gwałtem zabieraią.
Lecz iego kroki nie owych się zdały
Y serce także — którzy uciekaią:
Z oczu mu szczyre skry wyskakowały
Y postaremu²⁰⁹¹ zwykły gniew chowaią;
Zaiezdza swoich, żeby się wracali,
Nic nie pomogło — wszyscy uciekali.

II3.

Chciałby przenamniey²⁰⁹² ono²⁰⁹³ uciekanie
Rządne²⁰⁹⁴ mieć, żeby sprawą uchodzili,
Ale strach nie dba na żadne łaianie,
Darmo się groźba y proźba nań sili.
A widząc Hetman, że słabsi poganie
Y że ich iego ludzie przełomili,
Ieden posiłek posyła za drugim.

II4.

Y iedno²⁰⁹⁵, że to nie beł²⁰⁹⁶ naznaczony
Dzień, co od Boga z wieku beł przeżyżrzany²⁰⁹⁷ —
Iużby beł zastęp on niezwyćżony
Miał oney woyny koniec pożądaný.
Lecz widząc szatan, żeby beł zniesiony

Diabeł, Walka, Natura,
Żywioty

²⁰⁸³okrom (starop.) — oprócz. [przypis edytorski]
²⁰⁸⁴pośli (starop. forma) — dziś popr.: poszli; w *prętkie pośli nogi*: pośpieszyli, poszli co prędzej. [przypis edytorski]
²⁰⁸⁵tyłu ukazywać (starop.) — uciekać. [przypis edytorski]
²⁰⁸⁶przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]
²⁰⁸⁷żonie (starop.) — żenie, napada. [przypis redakcyjny]
²⁰⁸⁸wždy (starop.) — przynajmniej, choć, tylko, aby; zgoła, całkiem; przecież, wszakże. [przypis edytorski]
²⁰⁸⁹nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]
²⁰⁹⁰wały (starop.) — fale; za *onymi wały*: za tymi wałami (falami). [przypis edytorski]
²⁰⁹¹postaremu (starop. forma ort.) — dziś popr.: po staremu; jak dawniej. [przypis edytorski]
²⁰⁹²przenamniey (starop.) — przynajmniej. [przypis edytorski]
²⁰⁹³ono (starop.) — to, owo. [przypis edytorski]
²⁰⁹⁴rządny (starop.) — porządny, zorganizowany. [przypis edytorski]
²⁰⁹⁵jedno (starop.) — jedynie, tylko; jedno, że: tylko dlatego, że. [przypis edytorski]
²⁰⁹⁶beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]
²⁰⁹⁷przeżyżrzany (starop.) — przejrany, tj. przewidziany. [przypis edytorski]

Za tem zwycięstwem rząd iego z bałwany²⁰⁹⁸ —
Za dopuszczeniem Pańskim w mgnieniu oka,
Chmury y wiatry wypuścił z obłoka.

115.

Dzień się y słońce przed chmurami ściska,
Które wychodzą z piekielney ciemnice;
Świata nie widać, ze wszech stron się błyska,
Z gromów straszliwe idą trzaskawice²⁰⁹⁹,
Niebo pioruny bez przestanku ciska;
Grad ścina trawy y piękne pszenice,
Poła zalewa; wichur z gruntu maca
Y góry trzęsie i dęby wyraca.

Żywioly, Burza

116.

W iednem czasie deszcz, grad, wiatr, zimna woda
Lękliwe bią chrześciany w oczy
Y ona sroga zbytnia niepogoda
Stanowi²¹⁰⁰ roty — równa czarney nocy;
Chorągwi nie znać, w ludziach wielka szkoda,
Którzy sobie dać nie mogą pomocy,
Bo tej Klorynda pogody zażyła
Y koniowi w bok ostrogi włożyła.

117.

Wołała na swych: «Za nami życzliwe
Niebo pomaga²¹⁰¹ y za nas woitue!
Patrzcie, iako nam samem przyiażliwe
Twarzy y ręce wolne zostawuie,
A ich y w oczy y w czoła lękliwe
Biie y gniew swóy na nich ukazuie,
Światło im bierze, a nam drogę ściele
Dziś do zwycięstwa, następuymy śmiele».

118.

To rzekłszy, z ludźmi swoiemi natarła,
Tył niepogodzie tylko podawaiąc,
Y z chrześciany tak się mężnie zwarła,
Że poszła przez nie, mało wstrętu²¹⁰² maiąc;
A co dopiero mało nie dał garła²¹⁰³
Argant — bił naszych, srodze nacieraiąc;
Zaczem iuż wszyscy gwałtem uciekali,
A tyły mieczom y dżdżom podawali.

Walka, Wojna

119.

Gniew nieśmiertelnych y śmiertelnych miecze
Uciekaiące grzbiety prześladiuą,
Krew strumieniami wytoczona ciecze,

²⁰⁹⁸ *bałwany* (starop.) — bożki pogańskie; tu: niechrześcijańska religia. [przypis edytorski]

²⁰⁹⁹ *trzaskawica* (starop.) — grzmot. [przypis redakcyjny]

²¹⁰⁰ *stanowić* (starop.) — zatrzymywać. [przypis edytorski]

²¹⁰¹ *pomagać za kim* (starop. konstrukcja) — dziś: pomagać komu. [przypis redakcyjny]

²¹⁰² *wstręt* (starop.) — tu: opór. [przypis edytorski]

²¹⁰³ *dać garła* (starop.) — zginać; dać się zabić (przez podcięcie gardła). [przypis edytorski]

Którą się wody y drogi farbują.
Tu trupy końskie, tu leżą człowiecze,
Pyrrus y Rudolph iuż więcey nie czują:
Tamtemu Argant srogi ściał wierzch głowy,
Ten legł od szable²¹⁰⁴ mężney białeygłowy.

120.

Tak uciekali bici chrześciance,
A piekielnie ie goniły pokusy²¹⁰⁵;
Hetman sam tylko na grad, na łyskanie
Nie dba²¹⁰⁶, grom go nic y piorun nie ruszy;
Na swych surowe groźby y łaianie
Obraca, a iż iuż przegranej tuszy²¹⁰⁷,
Na koniu stojąc, w obóz otworzony
Przed bramą zbiera lud swóy rozprószony.

121.

Dwa razy konia na on czas²¹⁰⁸ rozpuścił,
Chcąc swych ratować przeciw Argantowi,
Dwakroć się okrył²¹⁰⁹ y nic nie opuścił,
Co należało cnemu Hetmanowi;
Potem z inszemi²¹¹⁰ ustąpił y puścił
Wolny zwyciężcy plac poganinowi.
Zatem się oni do miasta wracali,
A ci strapieni w obozie zostali.

122.

Ale przed wielką y tam niepogodą
Y wściekłym wiatrem pokoiu nie maia,
Ognie pogasły, obóz spłynął wodą,
Powrozy się rwą, koły się padaia
Y — ze wszystkiego²¹¹¹ wojska wielką szkodą —
Szalone wichry namioty targaią;
Gromy, dżdże, wiatry społem²¹¹² się mieszały
Z ludzkimi głosy y świat ogłuszały.

Koniec pieśni siódmej.

PIEŚŃ ÓSMA

Argument

O królewicza szwedzkiego słuchaia
Śmierci y iako iego lud był zbity:
Z podobieństw płonnych Włoszy tak mniemaia,
Że ich Rynald beł okrutnie zabity.

²¹⁰⁴szable (starop. forma) — dziś D.Ip r.ż.: (od) szabli. [przypis edytorski]

²¹⁰⁵pokusy piekielne (starop.) — [tu:] diabły. [przypis edytorski]

²¹⁰⁶nie dbać na co (starop. konstrukcja) — dziś: nie dbać o co. [przypis edytorski]

²¹⁰⁷tuszyć czego (starop.) — spodziewać się czego. [przypis edytorski]

²¹⁰⁸na on czas (starop.) — wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

²¹⁰⁹okryć się (starop.) — [tu:] wpaść w środek (nieprzyjaciół). [przypis redakcyjny]

²¹¹⁰inszy (starop.) — inny. [przypis edytorski]

²¹¹¹wszystkie [wojsko] (starop.) — całe. [przypis edytorski]

²¹¹²społem (starop.) — razem, wspólnie. [przypis edytorski]

Alekto²¹¹³ broi, wszyscy się mieszaią,
Na Goffreda gniew roście iadowity —
Každy mu grozi y každy nań zmierza,
On słowy tylko tę wrzawę uśmierza.

1.

Iuż bely wiatry ucichły szalone
Y niepogoda iuż się spokoila²¹¹⁴,
Iuż y na ziemię y na morze słone,
Złote iutrzeńka świty prowadziła;
Lecz podziemna ćma, która wichry one
Wzbudziła, przedsię²¹¹⁵ sztuki swe robiła;
Astragor²¹¹⁶ chytry tusząc, że co zyszcze,
Tak Alekcie²¹¹⁷, swey mówi towarzyszcze:

2.

«Patrzay Alekto, że się tu iuż stawił
Y do Goffreda idzie ten, którego
Sam Bóg bez chyby²¹¹⁸ nam na złość wybawił
Żywo od miecza Solimanowego;
Ten chrześcianom²¹¹⁹ będzie wszystko prawil
O królewicza porażce szwedzkiego,
Odkryje wszystko, zaczem²¹²⁰ ponno²¹²¹ oni
Słać po Rynalda muszą w tak zły toni.

3.

Początkom trzeba zabiegać²¹²², bo z trochy²¹²³
Skry skrytey często ognie wielkie były,
Idź do chrześcian, zmieszay ich — niech płochy
Żołnierz sam na się użycie swey siły:
Między Angliki, Szwaycary y Włochy
Wrzuć ogień, a iad puść im w krew y w żyły,
Niechay się wściekle gniewy w nie wprowadzą,
Niechay się sami między sobą wadzą.

4.

Godna ta sprawa rąk y twey roboty,
Masz plac²¹²⁴ panu się naszemu przysłużyć!»
Tak rzekł Astragor²¹²⁵, a ona ochoty
Pełna, chce zaraz w oney sprawie służyć;
W tem w obóz, między ozdobne namioty
Wiechał on²¹²⁶ rycerz, myśląc kogo użyć,

²¹¹³Alekto — jędza piekielna, bogini niezgody. [przypis redakcyjny]

²¹¹⁴spokoić się (starop.) — uspokajać się. [przypis edytorski]

²¹¹⁵przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

²¹¹⁶Astragor — bóg piekielny; tu: diabeł. [przypis redakcyjny]

²¹¹⁷Alekto — jedna z trzech jędz, furii. [przypis redakcyjny]

²¹¹⁸bez chyby (starop.) — niechybnie; na pewno. [przypis edytorski]

²¹¹⁹chrześcianom (starop. forma) — dziś: chrześcijanom. [przypis edytorski]

²¹²⁰zaczem (starop.) — po czym; tu: w wyniku czego. [przypis edytorski]

²¹²¹ponno (starop.) — ponoć, podobno; tu: prawdopodobnie. [przypis edytorski]

²¹²²zabiegać (starop.) — tu: zapobiegać. [przypis edytorski]

²¹²³z trochy (starop.) — z odrobiny. [przypis edytorski]

²¹²⁴mieć plac (starop.) — tu: mieć okazję. [przypis edytorski]

²¹²⁵Astragor — diabeł. [przypis redakcyjny]

²¹²⁶on (starop. forma) — ten, ów. [przypis edytorski]

Aby mu przystęp ziednał u Hetmana,
Chcąc mu oznaymić śmierć swojego pana.

5.

Kiedy się pilnie o Hetmanie pytał²¹²⁷,
Každy mu namiot iego ukazował;
Tam wprowadzony, z ukłonem go witał
Y rękę iego uczciwie całował,
Potem tak poczał: «Kto twe dzieła czytał
Y wie, iakoś te kraie powoiował —
Zdziwi się, bo twa sława, iako trzeba,
Od oceana sięga aż do nieba.

6.

Radbył ci beł niósł²¹²⁸ weselsze nowiny,»
(Tu srodze westchnie y westchnąwszy rzecze:)
«Sweno²¹²⁹, szwedzkiego króla syn iedyny,
(Ach iako rzeczy omylne człowiecze!)
Chciał być ieden z tych, co do Palestyny
Szli, dla Chrystusa przypasawszy miecze;
Niebezpieczeństwa y ociec ubogi,
Iuż zeszy²¹³⁰ — nie mógł rozwieść mu tey drogi.

7.

Chciał spraw pod tobą nawyknać marsowych²¹³¹,
Tak dobrem mistrzem — y z wielkicy chciwości²¹³²,
Gniewał się na się, że dotąd w domowych
Schowany państwach, gnuśniał w nikczemności;
Słyszał o wielkich dziełach Rynaldowych
Y sławie ieszcze w niedoszłej młodości;
Ta go chęć święta do tey drogi wiodła,
Lecz miłość Boża naybarzicy²¹³³ go bodła.

8.

Przeto, iako się iedno nagotował,
Z przebranem²¹³⁴ ludem z domu wyszedł w pole
Y na Tracyą²¹³⁵ drogę swą kierował
Y szedł na wielkie Konstantynopole²¹³⁶.
Tam cesarz grecki hoynie go częstował,
Tam mu poseł twóy powiadał przy stole,
Antyochiiey²¹³⁷ iakoście dostali
Y iakoście iey potem dotrzymani.

²¹²⁷pytać się o kim (starop.) — dziś: pytać się o kogo. [przypis edytorski]

²¹²⁸beł niósł a. był niósł (starop. forma) — konstrukcja daw. czasu zaprzeszłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: niósł wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

²¹²⁹Sweno — królewicz szwedzki (w oryg. duński). [przypis redakcyjny]

²¹³⁰zeszy (starop.) — podeszły; [w podeszłym wieku; red. WL]. [przypis redakcyjny]

²¹³¹marsowe sprawy — sprawy wojenne, wojenne rzemiosło; sprawy, którym patronuje Mars, tj. bóg wojny w mit. rzym. [przypis edytorski]

²¹³²chciwość (starop.) — chęć, pragnienie. [przypis edytorski]

²¹³³najbarziej (starop. forma) — dziś: najbardziej. [przypis edytorski]

²¹³⁴przebrany (starop.) — wybrany, wyselekcjonowany. [przypis edytorski]

²¹³⁵Tracyą — wschodnia część Półwyspu Bałkańskiego. [przypis redakcyjny]

²¹³⁶Konstantynopole (starop.) — Konstantynopol. [przypis redakcyjny]

²¹³⁷Antyochiiey (starop.) — Antiochii; *Antiochijej dostali*: zdobyli Antiochię. [przypis edytorski]

9.

Iako was beli oblegli²¹³⁸ Persowie.
W mieście z swoimi wojski tak wielkiemi,
Że się tak zdało, że wszystko pogłowie²¹³⁹
Wyszło y ledwie został który w ziemi.
Ciebie też w swoiey nie zapomniał mowie
Y inszych kilku, ale przed inszemi
Rynalda, iako wykradł się rodzinie,
Co potem zrobił y iako dziś słynie.

10.

Powiedział y to, żeście już myśleli²¹⁴⁰
Szturmem się kusić o²¹⁴¹ syońskie grody,
Radząc, abyśmy z niem nie opuścili
Tey do zwycięstwa tak piękney pogody²¹⁴².
Taką zagrzany mową w oney chwili
Tak posła twego bel²¹⁴³ królewic młody,
Że sobie z serca przybydź²¹⁴⁴ na czas życzył
Y nie tylko dni, lecz godziny liczył.

11.

Tak mu się zdało, że mu wymawiano
Iego nikczemność w cudzem zalecaniu²¹⁴⁵,
Y kiedy mu się zatrzymać kazano,
Niechciał²¹⁴⁶ przestawać²¹⁴⁷ na niczyiem zdaniu.
Niebezpieczeństwo²¹⁴⁸, które przekładano,
Za nic sobie ma; a to na świtanu,
To utęskniony w nocy zawsze myśli,
Abyśmy na czas do potrzeby²¹⁴⁹ przyszli²¹⁵⁰.

12.

Sam się na swą śmierć ukwapliwy²¹⁵¹ bierze
Y w nieszczęście nas wielkiem gwałtem ciągnie,
Noc mu się zdała bydź²¹⁵² nie w swoiey mierze,
Nad zwyczaj dłuższa y ledwie go wściągnie²¹⁵³.
Co krótszą drogę sam sobie obierze
Y tak skoro się lud do kupy ściągnie,
Ruszy się z mieysca, myśląc złe przechody
Y niebezpieczne przebyć bez swey szkody.

²¹³⁸*beli oblegli* (starop. forma) — byli oblegli; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: oblegli wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

²¹³⁹*pogłowie* (starop.) — ludność (męska). [przypis redakcyjny]

²¹⁴⁰*myśleli* (starop. forma) — myśleli. [przypis edytorski]

²¹⁴¹*kusić się o co* (starop.) — próbować czego. [przypis edytorski]

²¹⁴²*pogoda* (starop.) — okazja, sposobność. [przypis edytorski]

²¹⁴³*bel* (starop. forma) — dziś: był; *bel zagrzany*: był rozochocony, podekscytowany itp. [przypis edytorski]

²¹⁴⁴*przybydź* (starop. forma) — dziś: przybyć. [przypis edytorski]

²¹⁴⁵*w cudzem zalecaniu* (starop.) — w wymienianiu cudzych zalet, zasług. [przypis edytorski]

²¹⁴⁶*niechciał* (starop. forma ort.) — dziś: nie chciał. [przypis edytorski]

²¹⁴⁷*przestawać na czyim zdaniu* (starop.) — zastosować się do czyjegós zdania, czyjejś racji. [przypis edytorski]

²¹⁴⁸*niebezpieczeństwo* (starop. forma ort.) — dziś: niebezpieczeństwo. [przypis edytorski]

²¹⁴⁹*potrzeba* (starop.) — bitwa, walka. [przypis edytorski]

²¹⁵⁰*przyszli* (starop. forma) — dziś: przyszli. [przypis edytorski]

²¹⁵¹*ukwapliwy* (starop.) — skwapliwy, pochozny. [przypis edytorski]

²¹⁵²*bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

²¹⁵³*wściągnąć kogo* (starop.) — powściągnąć, powstrzymać kogo. [przypis edytorski]

13.

Silaśmy²¹⁵⁴ nędze na drodze użyli.
Ale y głody y zasadzki skryte,
Y niewczasysmy²¹⁵⁵ wszystkie zwyciężyli,
Pogaństwo uszło, albo beło²¹⁵⁶ bite.
Iużeśmy nazbyt bezpiecznemi byli
Dla szczęścia, które beło znamienite —
Kiedyśmy gęste pospinali wozy²¹⁵⁷,
— Przy palestyńskiej granicy — w obozy.

14.

Tam ci, co naprzód chodzili — przybiegli,
Daiąc znać, że zbróy srogi chrzést słyszeli,
Y że chorągwi nie mało²¹⁵⁸ postrzegli
Y ztąd²¹⁵⁹ — że lud beł wielki — rozumieli²¹⁶⁰.
Wiele ich beło, co srodze pobledli
Na te nowiny y uciekać chcieli;
Postaremu²¹⁶¹ się królewic rumieni
Y ani twarzy, ani głosu mieni²¹⁶².

15.

«Dwie — prawi²¹⁶³ — mamy przed sobą koronie²¹⁶⁴,
Iedną zwycięstwa, drugą męczeństwa:
W tamtey nie wątpię, tę włożyć na skronie
Pragnę, z świętymi pewien uczesnictwa²¹⁶⁵;
Y tu nas późny wiek niezapomionie²¹⁶⁶ —
Y tam dostąpiem wiecznego dziedzictwa.
Tu na tem polu świat nasze ozdoby
Y nasze będzie ukazawał²¹⁶⁷ groby».

16.

W tem straży zawiódł²¹⁶⁸ y obóz obbieżał²¹⁶⁹.
Dzieląc urzędy z pracą między swoje
Y kazał, aby każdy zbrojno leżał,
Sam także z siebie nie zdeymował zbroie²¹⁷⁰.
Nocy był ten czas, gdy naybarziewy bieżał
Sen na troskliwe²¹⁷¹ ludzkie niepokoje —

²¹⁵⁴*silaśmy nędze* (...) *użyli* (starop. forma) — przeżyliśmy wiele utrapień; *nędze*: nędzy. [przypis edytorski]

²¹⁵⁵*niewczasysmy* (...) *zwyciężyli* (starop. forma) — zwyciężyliśmy niewczas (tj. niewygody, trudy). [przypis edytorski]

²¹⁵⁶*beło* (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

²¹⁵⁷*Kiedyśmy gęste pospinali wozy* — w oryginale: *Quando un di ci acampammo*. Spinanie wozów w tabor, nieznanne Tassowi, wprowadza P. Kochanowski stosownie do polskiego sposobu wojowania. [przypis redakcyjny]

²¹⁵⁸*nie mało* (starop. forma ort.) — niemało (tj. wiele). [przypis edytorski]

²¹⁵⁹*ztąd* (starop. forma ort.) — dziś popr.: stąd. [przypis edytorski]

²¹⁶⁰*rozumieć* (starop.) — sądzić, wnioskować. [przypis edytorski]

²¹⁶¹*postaremu* (starop. forma ort.) — dziś popr.: po staremu; jak dawniej. [przypis edytorski]

²¹⁶²*mienić* (starop.) — zmieniać, odmieniać. [przypis edytorski]

²¹⁶³*prawić* (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

²¹⁶⁴*dwie* (...) *koronie* (starop. forma) — *dualis* [tj. daw. liczba podwójna; dziś: dwie korony; red. WL], porównaj pieśń II, zwr. 89. [przypis redakcyjny]

²¹⁶⁵*uczesnictwo* (starop. forma) — uczestnictwo. [przypis edytorski]

²¹⁶⁶*niezapomionie* (starop. forma) — nie zapomni. [przypis edytorski]

²¹⁶⁷*ukazawał* (starop. forma) — ukazywał. [przypis edytorski]

²¹⁶⁸*straży zawiódł* (starop. forma) — zaprowadził straż; ustawił strażę. [przypis edytorski]

²¹⁶⁹*obbiedz, obbieżeć* (starop.) — obieć, obejść. [przypis redakcyjny]

²¹⁷⁰*zbroie* (starop. forma) — D.lp r.ż.: zbroi. [przypis edytorski]

²¹⁷¹*troskliwy* (starop.) — stroskany; pełen trosk, zmartwień. [przypis edytorski]

Kiedy pogańskie okrzyki i głosy
Wstały, które szły pod same niebiosy.

17.

Uderzą w larmę²¹⁷²; on zaraz wesoło
W przód²¹⁷³ przed inszemi²¹⁷⁴ w świetny stanie zbroi
Y z pięknem okiem okazałe czoło
W barwę śmiałości pospolitą stroi.
Wnet nas pogaństwo otoczy. Już koło
Obozu wojsko niezliczone stoi,
Las gęstych kopiy przeciwko nam stanie,
Chmurę strzał na nas wypuszczą poganie.

18.

W nierównej bitwie — bo przeciw iednemu,
Ieśli nie więcej, do dwudziestu było —
Siła ich legło, siła po nocnemu
Cieniu z okrutnych ran z świata schodziło.
Oko zakryte pobitych żadnemu
Uyrzec nie dało y nie dopuściło,
Bo razem szkody y nasze dzielności
Noc okrywała płaszczem swej ciemności.

19.

Iednak królewic tak się ukazywał,
Że go znać było dobrze, chocia²¹⁷⁵ w nocy,
Ieśli mu się kto z bliska przypatrował
Y iego siłom y sercu y mocy.
Gdzie iedno²¹⁷⁶ bystry swój koń nakierował²¹⁷⁷,
Gdzie mieczem kinie²¹⁷⁸ y gdziekolwiek skoczy —
Krew wielka płynie wszędzie w onem czesie²¹⁷⁹,
Strach srogi w oczu²¹⁸⁰, a śmierć w ręku niesie.

20.

Aż dotąd, kiedy na świat wychodziła
Złota jutrzienka — ona bitwa trwała;
Ale skoro noc dniowi ustąpiła,
Która strach gęstych śmierci zakrywała —
Dopiero światłość niebieska odkryła
Y oku wojsko zbite ukazała:
Po polu gęsty trup leży y mało
Rycerstwa co już naszego zostało.

²¹⁷²larma (starop.) — trwoga, wezwanie do broni. [przypis redakcyjny]

²¹⁷³w przód (starop.) — z przodu; najpierw. [przypis edytorski]

²¹⁷⁴inszemi (starop. forma) — innymi. [przypis edytorski]

²¹⁷⁵chocia (starop. forma) — choć, chociaż. [przypis edytorski]

²¹⁷⁶jedno (starop.) — tylko, jedynie. [przypis edytorski]

²¹⁷⁷bystry swój koń nakierował (starop.) — zamiast: swego bystrego konia, por. pieśń III, zwr. 36. [przypis redakcyjny]

²¹⁷⁸kinąć (starop.) — dać znak skinieniem, skinąć, machnąć; także: rzucić, rzucić się. [przypis edytorski]

²¹⁷⁹w onem czesie (starop. forma) — w tym czasie; wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

²¹⁸⁰w oczu (starop. forma) — daw. liczba podwójna, dziś: w oczach. [przypis edytorski]

21.

Sto nas zostało ode²¹⁸¹ dwu tysięcy.
Kiedy królewic uyrzał zbite szyki,
Ia niewiem²¹⁸², ieśli strwożył się widzęcy²¹⁸³
Pobite pierwsze swoje woiowniki —
Nie dał tego znać, tak do swych mówięcy²¹⁸⁴:
»Mamy, o bracia, dobre przewodniki
Y my za niemi w niebo ich przykładem
Idźmy, krwią od nich²¹⁸⁵ naznaczonem śladem«.

22.

Y wesół z śmierci, że iuż bela²¹⁸⁶ bliska,
Niósł piersi pełne niebieskiey²¹⁸⁷ ochoty;
Nieprzyjaciel nań zewsząd gęste ciska
Miecze, kopyie, strzały, ostre groty.
Że nie tylko ta z stali zbroia śliska,
Lecz Wulkanowey²¹⁸⁸ podobno roboty
Nie wytrwałaby — tak że iego ciało
Sklóte²¹⁸⁹, iedną się tylko raną zdało.

23.

Nie żywot trzyma, ale niepożyty²¹⁹⁰
Węzeł dzielności członki iuż zemdlale:
Kole — sam sklóty y biie — sam zbity
Y w sklótem ciele serce ieszcze śmiałe.
W tem wzrostem wielki, wzrokiem iadowity
Mąż, mając oczy groźne i zuchwałę,
Siekł nań tak długo z drugimi swoiemi,
Że naostatek²¹⁹¹ Sweno beł na ziemi.

24.

Poległ, niestetyz²¹⁹²! kwiat piękney młodości
Y nie beł żaden, ktoby go ratował²¹⁹³.
Wami, droga krwi y szlachetne kości!
Świadczę, iakom się na ten czas sprawował:
Wzgardziłem żywot y z wielkiey żałości
Szedłem na miecze, piersim²¹⁹⁴ nadstawował

²¹⁸¹ode (starop.) — z, *Sto nas zostało ode dwu tysięcy*: zostało nas stu z dwóch tysięcy. [przypis edytorski]

²¹⁸²niewiem (starop. forma ort.) — nie wiem. [przypis edytorski]

²¹⁸³widzęcy (starop. forma) — dziś imiesłów przysłówkowy: widząc. [przypis edytorski]

²¹⁸⁴mówięcy (starop. forma) — mówiąc. [przypis edytorski]

²¹⁸⁵od nich (starop. forma) — przez nich; *krwią od nich naznaczonem śladem*: śladem naznaczonym przez nich krwią. [przypis edytorski]

²¹⁸⁶bela (starop. forma) — dziś popr.: była. [przypis edytorski]

²¹⁸⁷niebieski (starop.) — tu: niebiański. [przypis edytorski]

²¹⁸⁸zbroja (...) Wulkanowey (...) roboty — zbroja ukuta przez Hefajstosa (w mit. rzym. Wulkana) dla Achillesa (wg *Iliady* Homera). [przypis edytorski]

²¹⁸⁹sklóty (starop. forma ort.) — pokłuty. [przypis edytorski]

²¹⁹⁰niepożyty (starop.) — tu: nieprzewyciężony. [przypis edytorski]

²¹⁹¹naostatek (starop. forma ort.) — dziś popr.: na ostatek; w końcu. [przypis edytorski]

²¹⁹²niestetyz (starop. forma ort.) — niestetyż; niestety. [przypis edytorski]

²¹⁹³nie beł żaden, ktoby go ratował (starop.) — konstrukcja łacińska, zamiast: nie było nikogo (*nemo fuit qui*), [kto by go ratował]. [przypis redakcyjny]

²¹⁹⁴piersim nastawował (starop. forma) — piersi nadstawowałem; nadstawiałem piersi. [przypis edytorski]

Y by²¹⁹⁵ to beło wiecznych losów zdanie,
Żem śmierć miał podjąć²¹⁹⁶ — zarabiałem na nią²¹⁹⁷.

25.

Iam tylko ieden sam między trupami
Żyw leżał y to tylko też co²¹⁹⁸ żywy,
Y niewiem²¹⁹⁹, co się potem działo z nami,
Tak mi był odiał zmysł mrok nieżyczliwy.
Lecz skorom mdłemi²²⁰⁰ przejrzał kęs²²⁰¹ oczami,
Które był zaćmił²²⁰² cień niepamiętliwy²²⁰³ —
Noc mi się zdała y że w onem mroku
Płomień się błyszczał zemdlonemu oku.

26.

Nie miał wzrok w ten czas w sobie takiej mocy,
Aby beł²²⁰⁴ rzeczy rozeznał widziane;
Lecz beł, iak gdy kto raz otworzy oczy,
Raz zawrze — w poły czule²²⁰⁵, w pół ospane²²⁰⁶.
Osurowiałe²²⁰⁷ rany w zimney nocy,
Dopiero bóle czuły niesłychane:
Bólu to ieszcze więcey przydawało,
Że się na wietrze pod niebem leżało.

27.

W tem²²⁰⁸, gdy się ona światłość przemykała,
Usłyszę iakaś cichą dwu rozmowę
Y przymknąwszy²²⁰⁹ się podle²²¹⁰ mnie została,
Iam podniósł z strachu ociężałą głowę;
Aż w szacie, która do ziemi sięgała,
Uyźrzę²²¹¹ dwu z ogniem y usłyszę mowę:
»Dufay²²¹², o synu, Boskiey opatrności,
Ten cię ratuie w twoiey doległości«.

28.

Potem przystąpił y tknąwszy mi głowy,
Żegnał mię, w wielką pokorę ubrany

²¹⁹⁵by (starop.) — tu: gdyby. [przypis edytorski]

²¹⁹⁶podjąć śmierć (starop.) — ponieść śmierć. [przypis edytorski]

²¹⁹⁷nią (starop. forma) — dziś B.łp r.ż.: (na) nią. [przypis edytorski]

²¹⁹⁸tylko co (starop.) — mało, o mało że. [przypis redakcyjny]

²¹⁹⁹niewiem (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie wiem. [przypis edytorski]

²²⁰⁰mdły (starop.) — słaby, osłabiony. [przypis edytorski]

²²⁰¹kęs (starop.) — trochę, nieco. [przypis edytorski]

²²⁰²był zaćmił (starop. forma) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: zaćmił wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

²²⁰³niepamiętliwy (starop.) — [tu:] odbierający pamięć, przytomność. [przypis redakcyjny]

²²⁰⁴beł (...) rozeznał (starop. forma) — był rozeznał; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: rozeznał wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

²²⁰⁵czule oczy (starop.) — [tu:] czujne. [przypis redakcyjny]

²²⁰⁶ospany (starop.) — ospały; [tu:] zaspany. [przypis redakcyjny]

²²⁰⁷osurowiałe rany (starop.) — [rany] odświeżone, na nowo się krwawiące. [przypis redakcyjny]

²²⁰⁸w tem (starop. forma) — wtem, naraz, nagle. [przypis edytorski]

²²⁰⁹przymknąwszy się (starop.) — przemknąwszy się. [przypis edytorski]

²²¹⁰podle (starop.) — obok. [przypis edytorski]

²²¹¹uyźrzę (starop. forma) — dziś: ujrzę. [przypis edytorski]

²²¹²dufać (starop.) — ufać, mieć zaufanie. [przypis edytorski]

Y patrząc w niebo, nabożnemi słowy
Mówił nademną²²¹³ rym²²¹⁴ niezrozumiany.
Y rzekł: »Wstań!« A ia wstawam zaraz zdrowy,
Bólu nie czuię, ani żadney rany,
Owszemem²²¹⁵ się zdał sam w sobie czerstwiejszy²²¹⁶
Y (o cud wielki!) dobrze ochotniejszy.

29.

Zadziwiłem się y myśli lęgliwe
Wierzyć nie chciały onemu cudowi,
Aż mi ieden z nich: »Czemu — pry²²¹⁷ — wątpliwe
Małowiernemu²²¹⁸ zmysły rozumowi
Poddawasz²²¹⁹? Uwierz, my ciało prawdziwe
Nosiem y słudzy sąśmy²²²⁰ Iezusowi,
Którzyśmy światem wzgardzili obłudnem
Y tu na mieyscu mieszkamy bezludnem.

80.

Mnie Twórca świata, Miłośnik człowieczy
Kazał o tobie pilne mieć staranie²²²¹,
Któremu nie dziw wielkie czynić rzeczy
Przez podle środki, nad ludzkie mniemanie.
Ten y to ciało ma na swoiey pieczy,
W którym cna dusza miała swe mieszkanie
Y chce, żeby z nią w iasność obleczone
Y w nieśmiertelność beło ziednoczone.

31.

Y żeby mu był grób taki sprawiony,
Iaki należy ciału tak zacnemu;
Który u świata będzie poważony
Y oznaymiony wiekowi późnemu.
Poyrzy²²²² po gwiazdach, a patrz z prawey strony
Na iednę²²²³, słońcu podobną iasnemu:
Tać przewodnikiem będzie y pobieży²²²⁴
Żywem promieniem, tam gdzie twój pan leży«.

32.

W temem²²²⁵ obaczył z wielkiem podziwieniem,
Że z oney gwiazdy światłość wychodziła
Y rościągnionem²²²⁶ do ziemie promieniem,
Gdzie ciało beło — prosto wymierzyła.

Śmierć bohatera, Trup,
Rycerz

²²¹³nademną (starop. forma ort.) — dziś: nade mną. [przypis edytorski]
²²¹⁴rym (starop.) — [tu:] zażegnwanie, zaklęcie czarodziejskie. [przypis redakcyjny]
²²¹⁵owszemem się zdał (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: owszem, zdałem się. [przypis edytorski]
²²¹⁶czerstwiejszy (starop.) — silniejszy, mocniejszy. [przypis edytorski]
²²¹⁷pry (starop.) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]
²²¹⁸małowierny [rozum] (starop.) — mało mający wiary. [przypis redakcyjny]
²²¹⁹poddawasz (starop. forma) — dziś 2.os. lp: poddajesz. [przypis edytorski]
²²²⁰sąśmy (starop. forma) — jesteśmy. [przypis redakcyjny]
²²²¹mieć staranie o kim (starop.) — opiekować się kim. [przypis edytorski]
²²²²pojrzy (starop. forma) — spójrz, popatrz. [przypis edytorski]
²²²³jednę (starop. forma) — jedną. [przypis edytorski]
²²²⁴pobieży (starop. forma) — pójdzie. [przypis edytorski]
²²²⁵w temem obaczył (starop. forma) — wtem obaczyłem; nagle zobaczyłem. [przypis edytorski]
²²²⁶rościągnionem (starop. forma) — rozciągnięty. [przypis edytorski]

Y królewica swem iasnem płomieniem
Y wszystkie jego rany oświeciła,
A potem nagle ode mnie bieżała
Y tak, iako krew, wszystka szcerwieniła²²²⁷.

33.

Nie na nos leżał; ale iako żywy
Miewał do nieba umysł obrócony:
Tak y na on czas — choć martwy — wzrok chciwy
Do gwiazd obrócił, na wznak położony;
Miecz w iedney pięści ściskając pierzchliwy²²²⁸
— Iakoby chciał bić — trzymał wyniesiony,
Drugą do piersi nabożnie przykładał,
Tak iakoby się za grzechy spowiadał.

34.

Kiedym tak łzami święte kropił rany,
Nie bez żalości, nie bez wielkiej męki —
Królewicowi miecz mocno trzymany,
Z pięści pustelnik wyimował przez dzięki²²²⁹
Y rzekł mi zatem: »Ten miecz krwią rumiany,
Którem dopiero wyjął z mężney ręki,
Iest tak hartowny y tak doskonały,
Że dawne wieki takiego nie miały.

Zemsta, Bóg, Broń

35.

Bóg w dyamencie wyrok ten wykował:
Ponieważ pana utracił pierwszego,
Aby w tey stronie darmo nie próżnował,
Lecz aby prędko poszedł do drugiego,
Któryby w równey sile niem woiował,
Ale szczęśliwiey i czasu dłuższego
Y niem się pomścił: iego to robota,
Nad tem, co Swena pozbawił żywota.

36.

Soliman Swena zabił, w Solimanie
Ten miecz ma zostać y być utopiony.
Przeto zanieś go tam, gdzie chrześciance
Pod miastem mają obóz zatoczony.
Nie bój się, abyć w drodze wstręt poganie
Mieli uczynić z iakieykolwiek strony;
Ten, który cię śle, tak cię poprowadzi,
Żeć nic przygoda żadna nie zawadzi.

37.

Ten każe, aby od ciebie wiedzieli,
Iakoście mężnie z pogany²²³⁰ czynili²²³¹,
Iakoście pana pobożnego mieli,

²²²⁷ *szcerwieniła* (starop. forma ort.) — dziś: *szcerwieniła*. [przypis edytorski]

²²²⁸ *pierzchliwy* (starop.) — szybki. [przypis edytorski]

²²²⁹ *przez dzięki a. przeddzięki* (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

²²³⁰ *z pogany* (starop. forma) — dziś N.lm: z poganami. [przypis edytorski]

²²³¹ *czynić* (starop.) — tu: walczyć. [przypis edytorski]

Iako dzielnego, iakoście go zbyli²²³² —
Aby drudzy bydź²²³³ ochotniejsi chcieli
Y chętniey zbroye krzyżami znaczyli,
A wielkie serca tem ogniem zagrzane,
Mnożyły wiarę y krzyże rumiane.

38.

A żebyś wiedział, kto mieczowi temu
Ma tak dobremu własnem²²³⁴ zostać panem:
Ten iest Bertoldow mężny syn, któremu
Nikt nie może bydź²²³⁵ w męstwie porównanem.
Temu go odday a mów mu, że iemu
Pomsta należy y że iest obranem
Od Boga na to«. Za onemi słowy²²³⁶
Do siebie mię zaś obrócił cud nowy.

Cud, Grób

39.

Tam, kędy beło²²³⁷ Swenowowe ciało,
Uyrzałem wielki grób wybudowany,
Które weń weszło. Iako się to stało —
Y oko y zmysł nie wie obłąkany.
Ktoś tylko na niem (iako mi się zdało)
Z iego wielkich dzieł rym pisał zebrany,
A iam wzrok chciwy obrócił do góry,
Patrząc na napis y gładkie marmury.

40.

»Tu — mówi starzec — między przyjaciół
Ma twego pana ciało odpoczywać,
A iego drogi — na niebie z anyoły
Wiecznego dobra — duch będzie zażywać.
Ale ty przestań płakać y wesoły
Chciey się na lepszą teraz myśl zdobywać,
A zostań zemną²²³⁸ dzisia²²³⁹ w tey gościnie,
Dokąd z gwiazdami ciemna noc nie minie«.

41.

Tu starzec zmiłknie y potem mię wiedzie
Po przykrych górach, co mię spracowały;
Ażeśmy weśli po zwierzęcem śledzie²²⁴⁰
W straszną iaskinią iedney ostrey skały,
Gdzie srodzy wilcy y dzicy niedźwiedzie²²⁴¹
Y lwice z swemi szczenięty²²⁴² mieszkają.

²²³²zbyć (starop.) — tu: stracić. [przypis edytorski]

²²³³bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięczeniu): być. [przypis edytorski]

²²³⁴własny (starop.) — właściwy, istotny, prawdziwy. [przypis redakcyjny]

²²³⁵bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięczeniu): być. [przypis edytorski]

²²³⁶za onemi słowy (starop. forma) — po tych słowach. [przypis edytorski]

²²³⁷beło (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

²²³⁸zemną (starop. forma ort.) — dziś: ze mną. [przypis edytorski]

²²³⁹dzisia (starop. forma) — dzisiaj. [przypis edytorski]

²²⁴⁰po zwierzęcem śledzie (starop.) — zamiast: [po zwierzęcym] śladzie; por. obiad, po obiedzie. [przypis redakcyjny]

²²⁴¹srodzy wilcy i dzicy niedźwiedzie (starop. forma) — dziś: srogie wilki i dzikie niedźwiedzie. [przypis edytorski]

²²⁴²szczenięty (starop. forma) — dziś N.lm: (ze) szczeniętami. [przypis edytorski]

Tu z uczniem mieszkał: święta go broniła
Niewinność lepiej, niżli mieczów siła.

42.

Iabłkami tylko, które z lasu bierze,
A twardem lożem starzec mię częstował.
W tem świt rumiany we złotem ubierze²²⁴³
Ogniem pleciony warkocz ukazował.
Pustelnicy też wstali na pacierze,
Iam też modlitwy swoje odprawował;
A potemem²²⁴⁴ ich pożegnał y w drogę
Powróciłem tu ukwapliwą²²⁴⁵ nogę».

43.

Skoro Szwed skończył, Goffred zasmucony
Tak mu na jego odpowiedział mowę:
«Y ia y wszystkim żołnierz — utrapiony
Musi być na tę żalostną ponowę²²⁴⁶:
Ponieważ lud wasz mężny i ćwiczony
Od nieprzyjaciół pobity na głowę
Y wasz pan, iako błyskawica, razem
Y kazał się y poległ żelazem²²⁴⁷.

44.

Ale szczęśliwsza to śmierć, niż dostane
Wielkie królestwa y bogate księstwa
Y dawnych wieków dzieje opisane,
Większego nad to nie ukazań męstwa.
Iuż oni w złote wieńce opasane
Ubrali głowy dla swego męczeństwa;
Ia wierzę, że tam każdy ukazuje
Swe drogie rany y z nich tryumfuie.

45.

A ty, którego Bóg na tey dolinie
Nędznego świata ieszcze chciał zostawić,
Miałbyś — oddawszy troski złey godzinie —
Lepszey się myśli y weselszey stawić.
A co się pytasz o Bertolda synie²²⁴⁸ —
Błąka się, ale gdzieby się miał bawić,
Niewiem²²⁴⁹ — a ty się strzeż drogi wątpliwey²²⁵⁰,
Aż o niem rzeczy dowiesz się prawdziwey».

46.

Gdy taka była o Rynaldzie mowa,
Wszyscy go barzo w on czas²²⁵¹ żalowali

²²⁴³ubierze (starop. forma) — dziś: (w) ubiorze. [przypis edytorski]

²²⁴⁴potemem ich pożegnał (starop.) — potem ich pożegnałem. [przypis edytorski]

²²⁴⁵ukwapliwy (starop.) — skwapliwy, pośpieszny. [przypis edytorski]

²²⁴⁶ponowa (starop.) — nowina. [przypis redakcyjny]

²²⁴⁷poległ żelazem (starop. konstrukcja) — poległ od żelaza (*ablativus instrumenti*). [przypis redakcyjny]

²²⁴⁸synie (starop. forma) — zamiast: [o] synu (por. pieśń VI, zwr. 105). [przypis redakcyjny]

²²⁴⁹niewiem (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie wiem. [przypis edytorski]

²²⁵⁰wątpliwy (starop.) — niepewny, niebezpieczny. [przypis redakcyjny]

²²⁵¹w on czas (starop.) — wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

Y ozwał się ktoś, który rzekł te słowa:
«Ato go z wojska niewinnie wygnali».
Wszyscy, iakoby na to była zmowa,
Szwedowi iego dzieła powiadali:
Iaki mąż z niego, iako się sprawował
W różnych potrzebach — a Szwed się dziwował.

47.

Gdy tak na ono wszyscy wspomnianie
Miłość ku niemu w sobie pobudzili —
Ci, którzy byli szli na picowanie²²⁵²,
Do obozu się z pół nazad wrócili;
Pędzili woły y stada baranie
Y różną żywność z sobą prowadzili,
Słomy y owsy y bydła dostatek,
Tamto dla koni, a to zaś dla iatek.

48.

Ci tę nowinę nieśli nieszczęśliwą,
Którą za pewną wszystkim udawali,
Że Rynaldowy puklerz y cierpliwą²²⁵³
Zbroję, krwią świeżą spluskaną — poznali.
Zewsząd (bo ktoby rzecz tak żałościwą
Mógł zakryć) ludzie do nich się zbiegali;
Co żywo, o śmierć pyta Rynaldowę²²⁵⁴
Y zbroję widzieć chce bohaterowę.

49.

Poznali blachę y u miąższy²²⁵⁵ zbroie
Znak zwykły y herb na iego puklerzu,
Na którym był ptak ten, co dzieci swoje
Doświadcza słońcem y nie wierzy pierzu²²⁵⁶.
Ten, ilekowiek znaczne były boie,
Zawsze widali²²⁵⁷ na wielkiem rycerzu.
A teraz z żalem, z gniewem pomieszanem,
Widzą go bydź²²⁵⁸ krwią srodze popluskanem.

50.

Kiedy tak różnie po woysku szemrano
Y tę rzecz sobie rozbierali²²⁵⁹ sami,
Roskazał²²⁶⁰ Goffred, aby zawołano
Alpranda, co był nad picownikami²²⁶¹.
Człek to był dobry — iako powiadano —
Prosty, prawdziwy między rotmistrzami.

²²⁵²picowanie (starop.) — szukanie i dostarczanie żywności. [przypis redakcyjny]

²²⁵³cierpliwy (starop.) — tu: wytrzymały, mocny. [przypis redakcyjny]

²²⁵⁴Rynaldowę, bohaterowę (starop. forma) — forma dzierżawcza, dziś zastąpiona konstrukcją z D.: Rynalda, bohatera. [przypis edytorski]

²²⁵⁵miąższy (starop.) — gruby. [przypis edytorski]

²²⁵⁶ptak ten, co dzieci swoje doświadcza słońcem i nie wierzy pierzu — orzeł. [przypis redakcyjny]

²²⁵⁷widali (starop. forma) — widywali. [przypis edytorski]

²²⁵⁸widzą go bydź krwią srodze popluskanem (starop. forma) — dziś: widzą, że jest spryskany krwią. [przypis edytorski]

²²⁵⁹rozbierać (starop.) — rozważać. [przypis edytorski]

²²⁶⁰roskazał (starop. forma) — rozkazał [przypis edytorski]

²²⁶¹picownik (starop.) — osoba wyszukująca i dostarczająca żywność; aprowizator. [przypis redakcyjny]

Ten od Hetmana o zbroię pytany,
Tak odpowiedział, cnotą zawiązany²²⁶²:

51.

«Ztąd mil dwunastu, przy gościńcu, który
Idzie do Gazy, tuż blisko granice²²⁶³,
Równina mała leży, wszedźszy²²⁶⁴ w góry,
Które obeszły tamte okolice.
Srzodkiem²²⁶⁵ nie wielka²²⁶⁶ rzeczka spada z góry,
Stoki²²⁶⁷ w niey gęste y żywe krynice,
Mieyscami gęstwa y drzewa ozdobne,
Zakrytem barzo zasadkom²²⁶⁸ sposobne.

52.

Myśmy tam stada szukali iakiego,
Zwłaszcza, że kray był w pastwiska obfity.
A w tem uyrzemy kogoś umarłego,
Który tam leżał przy wodzie zabity.
Biegli tam wszyscy, bo z herbu zwykłego
Zbroię poznali, trup sam był nakryty;
Gdym go chciał odkryć, kiedy go podięto,
Tułów był²²⁶⁹ tylko, a głowę ucięto.

53.

Ręki nie było prawey, ran miał wiele,
Na obie stronie²²⁷⁰ wszystek przebodzony;
Przy niem hełm próżny²²⁷¹ — co orła na czele
Białego niesie — leżał położony.
Radbym był komu, coby o tem ciełe
Sprawę dać umiał. A w tem z iedney strony
Obaczę chłopa niedaleko, który
Zayrzawszy nas, chciał spiesznie uciec w góry.

54.

Lecz dościgniony y od naszych wzięty
Tę samę tylko powiadał nowinę,
Że wczora, kiedy paśl bydło z chłopięty²²⁷².
Zayrzawszy konnych, skrył się w rokininę.
Ieden z nich trzymał w ręce łep²²⁷³ ucięty;
A kiedy pilnie patrzył przez krzewinę,
Tak mu się zdało, że to był ktoś młody
Y nie zarosły²²⁷⁴ y ieszcze bez brody.

²²⁶²zawiązany cnotą (starop.) — związany słowem rycerskim. [przypis redakcyjny]

²²⁶³granice (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: granicy. [przypis edytorski]

²²⁶⁴wshedźszy (starop. forma) — wszedźszy. [przypis edytorski]

²²⁶⁵szrodkiem (starop. forma) — dziś: środkiem. [przypis edytorski]

²²⁶⁶nie wielka (starop. forma) — dziś: niewielka. [przypis edytorski]

²²⁶⁷stok (starop.) — źródło. [przypis redakcyjny]

²²⁶⁸zasadka (starop.) — zasadzka. [przypis edytorski]

²²⁶⁹beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

²²⁷⁰na obie stronie (starop. forma) — daw. liczba podwójna; dziś: na obie strony. [przypis edytorski]

²²⁷¹próżny (starop.) — pusty, opróżniony. [przypis edytorski]

²²⁷²chłopięty (starop. forma) — (z) chłopiętami; z chłopcami. [przypis edytorski]

²²⁷³łep (starop. forma) — dziś popr.: łeb. [przypis edytorski]

²²⁷⁴nie zarosły (starop. forma ort.) — niezarosły; niezarosnięty; tu w znaczeniu: bez zarostu. [przypis edytorski]

55.

Y że go w torbę zaraz potem włożył,
Którą do łąku sobie przywiązywał.
A naostatku²²⁷⁵ y tego dołożył,
Że stróy — że nasi beli — ukazował.
Iam zatem zbroię onę z niego złożył
Y serdecznie go, Bóg widzi, żałował.
Zbroię tę z sobą przywiozłem, a ono
Ciało — kazałem, aby pogrzebiono.

56.

Lecz, ieśli to iest Rynaldowe ciało,
Inszego pewnie godne było grobu».
A iż Aliprand nadto wiedział mało,
Odszedł zarazem z hetmańskiego progu.
Goffredowi się przedsię iednak zdało
Pytać się pilniey. Ma nadzieię w Bogu,
Że się z pewnego znaku o tem sprawi
Y mężobójca²²⁷⁶ wrychle się obiawi.

57.

A w tem ciemna noc pod płaszcz rościągniony
Świat, iako wielki, wszytek zasłoniła,
A zmysł człowieczy słodkiem opoiony
Snem, odpoczywał y troska się kryła.
Ty, Argillanie²²⁷⁷, ostrą przerażony
Strzałą, sam nie spis²²⁷⁸, ale myślisz siła²²⁷⁹,
Oczyć²²⁸⁰ przedzięki²²⁸¹ snu nie przypuszczają,
Złośliwe myśli pokoju nie mają.

Noc, Sen, Zemsta

58.

Ten zły, zuchwały, nieuhamowany
Prętki, porywczy ręką y ięzykiem,
Na brzegu Trentu²²⁸² zrodzony, zchowany²²⁸³
W zwadach, beł nocnem domów naieżnikiem,
Potem banitem y z ziemie wygnany,
Łupił po drogach y beł rozbóynikiem
Dotąd, aż woyna w Azyey urosła,
Która mu sławę iuż lepszą przyniosła.

59.

Kęś²²⁸⁴ tylko usnął dopiero ku dniowi²²⁸⁵
Y to w niem nie beł przyjemny y miły.
Ale podobny sen — paraliżowi,
Bo mu iad łała brzydka iędza w żyły

²²⁷⁵naostatku (starop. forma ort.) — dziś popr.: na ostatku. [przypis edytorski]

²²⁷⁶mężobójca (starop.) — zabójca, morderca. [przypis edytorski]

²²⁷⁷Argillan — bohater chrześcijański „na brzegu Trentu zrodzony”. [przypis redakcyjny]

²²⁷⁸spisz (starop. forma) — śpisz. [przypis edytorski]

²²⁷⁹siła (starop.) — mnóstwo, wiele. [przypis edytorski]

²²⁸⁰oczyć (...) snu nie przypuszczają (starop. forma) — oczy ci snu nie przypuszczają. [przypis edytorski]

²²⁸¹przedzięki (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

²²⁸²Trent — rzeka w pld. Włoszech, wpada do Morza Adriatyckiego. [przypis redakcyjny]

²²⁸³zchowany (starop.) — tu: wychowany. [przypis edytorski]

²²⁸⁴kęś (starop.) — tu: trochę. [przypis edytorski]

²²⁸⁵dopiero ku dniowi (starop.) — dopiero nad ranem. [przypis edytorski]

Y wnętrznemu coś czyniła zmysłowi,
Że mu się myśli snem niespokoiły
Y sama mu się wnet potem stawiała
W straszliwej larwie²²⁸⁶, która go straszyla.

60.

Tulów mu wielki y straszny stawiała
Y w oczy kładła — wrzkomo Rynaldowy,
W lewey ucięty łep²²⁸⁷ ręce trzymała,
Straszny, wybladły, krwawy y surowy —
Mowę²²⁸⁸ mu od krwi ochrapiała dała,
A takie słowa wychodziły z głowy:
«Uciekay — prawi — iuż dzień, Argillanie,
Cóż? nie widzisz zrad w niezbożnem Hetmanie?

61.

Mnie zabił — ale choć na to niedbacie²²⁸⁹ —
Strzeżcie, abyście do tegoż nie przyszli²²⁹⁰.
Zazdrość go gryzie a wy mu ufacie,
Wiedźcie, że y was pozabiiac myśli;
Lecz — ieśli chęci co do sławy macie
Y mężną rękę przy wysokiey myśli²²⁹¹ —
Zostańcie raczey y nie uciekaycie,
A krwią tyrańską duszę mą błagaycie²²⁹².

62.

Ia z tobą będę y we dnie y w nocy,
Siły²²⁹³ y serca będę dodawała».
Tą mową więtszey dodała mu mocy
Y gniew mu srogiem iadem hartowała.
Sen wylękniony iadowite oczy
Opuścił, z których wściekłość wynikała²²⁹⁴;
Zbroię oblókszy zaraz się prowadzi
Y Włochy naprzód do kupy gromadzi.

63.

Prowadzi ich tam, kędy²²⁹⁵ beł ogromny
Szyszak Rynaldów²²⁹⁶ z zbroią zawieszony —
Y w przedsięwzięciu onem nie przelomny²²⁹⁷,
Gniew y głos przedtem wymiata myślonny:
«Takli nam ten zły naród wiarołomny,
Łakomy, pyszny, pychę wyniesiony,

Nacjonalizm, Kłótnia

²²⁸⁶ *larwa* (starop.) — maska. [przypis edytorski]

²²⁸⁷ *łep* (starop. forma ort.) — dziś popr. łeb. [przypis edytorski]

²²⁸⁸ *ochrapiała mowa* (starop.) — zachrypnięta mowa, ochryply głos. [przypis redakcyjny]

²²⁸⁹ *niedbać na co* (starop.) — nie dbać o co. [przypis edytorski]

²²⁹⁰ *przyszli* (starop. forma) — przyszli; *abyście do tegoż nie przyszli*: aby wam się to samo nie przydarzyło. [przypis edytorski]

²²⁹¹ *wysoka myśl* (starop.) — tu: wzniosła myśl. [przypis edytorski]

²²⁹² *blagać kogo* (starop.) — [tu:] miękczyć, uśmierzać. [przypis redakcyjny]

²²⁹³ *siły (...)* będę dodawała (starop. forma) — siły ci będę dodawała. [przypis edytorski]

²²⁹⁴ *wynikać* (starop.) — wyglądać, wypływać, wychodzić. [przypis edytorski]

²²⁹⁵ *kędy* (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

²²⁹⁶ *Rynaldów* (starop. forma) — Rynaldowy, (należący do) Rynalda. [przypis edytorski]

²²⁹⁷ *nie przelomny* (starop. forma ort.) — nieprzelomny, tj. niezłomny. [przypis edytorski]

Zawsze kłaść będzie — by na niewolniki —
Iarżmo na karki, munsztuk²²⁹⁸ na języki?

64.

Takeśmy siedm lat wycierpieli wiele
Wzgardy, która nas od nich potykała,
Że przez tysiąc lat będzie (rzekę śmieie)
Gniewać się o co włoska ziemia miała.
A to y Tankred zbil nieprzyjaciele
Y ziemia mu się cylicka dostała,
A Francuzowie pod niem iey dostali
Y cudzą zdobycz zdradą otrzymali.

65.

A kiedy się bić, kiedy wyciągaia
Czasy przewagę albo męstwo iakie —
Nami naygorszą dziurę zatykaią
Y na złe razy idziemy wszelakie;
Kiedy zaś zdobycz y łup dzielić maią,
Myśmy na stronie y niegodni. Takie
Nasze korzyści: krew tylko y szkody,
A ich tryumphy, sława y nagrody.

66.

Był czas, kiedy nas od nich potykały
Nieżnośne krzywdy y lekkości²²⁹⁹ siła,
Ale — chocia się barzo wielkie zdały —
Teraźniejsza ie małe uczyniła:
Zabity Rynald, zgwałcone zostały
Prawa, sława się włoska znieważyła,
A przedsię²³⁰⁰ niebo piorunem nie biie?
Ziemia ich nie źrze²³⁰¹ y pod się nie kryie?!

67.

Rynald, obrońca zabit świętey wiary,
A dotąd ieszcze został nie zemszczony²³⁰²;
Na gołej ziemi — takie iego mary! —
Leży zrąbany y niepogrzebiony.
Kto sprawcą takiey niezbożney ofiary?
A iako ma być (proszę) zataiony?
Z włoskiej dzielności urosła przyczyna,
Która Goffreda trapi y Baldwina.

²²⁹⁸*munsztuk* (z niem. *Mundstück*: ustnik) — kielzno; element uprzęży, którego główną częścią jest wędzidło, zakładany na pysk koński i służący do kierowania koniem; szczególnie: narowistym i nieposłusznym. [przypis edytorski]

²²⁹⁹*lekkość* (starop.) — lekceważenie, poniżenie, złe obchodzenie. [przypis redakcyjny]

²³⁰⁰*przedsię* (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

²³⁰¹*źrze* (starop. forma) — źre; pożera. [przypis edytorski]

²³⁰²*nie zemszczony* (starop. forma) — niepomszczony. [przypis edytorski]

68.

Dziwną wam powiem, a powiem prawdziwą²³⁰³,
Przysięgam na to żywemu Bogowi²³⁰⁴:
Widziałem jego duszę nieszczęśliwą,
Kiedy już było ku samemu dniowi.
Ach! iaką radę hetmańską zdradliwą
Przeciw naszemu odkrył narodowi!
Nie sen powiadam albo iaką marę...
Y teraz go mam w oczach — na mą wiarę!

69.

A my co? Czy być pod jego buławą
Y miley przedsię²³⁰⁵ zbyć chcemy swobody?
Czy przed ręką, krwią niewinną plugawą²³⁰⁶,
Uydzim do piękney Eufratowey wody?
Gdziebyśmy²³⁰⁷ rządem dobrem, dobrą sprawą
Wygnali tamte nikczemne narody
Y w kraiach beli obfitych panami,
Nie mieszaiąc się więcej z Francuzami.

70.

Idźmyż, niechby krew bez pomsty została,
(Jeśli tak chcecie) tak wielkiey osoby;
Acz — gdzieby²³⁰⁸ dzielność napierwsze²³⁰⁹ wspomnią
Sprawy swey ręki y dawne ozdoby —
Nie długoby²³¹⁰ się ta złość pokarała
Y nie trudnoby o takie sposoby,
Że krwie²³¹¹ niewinney rozlewca — przykładem
Bełby²³¹² śmiercią swą tyranom szkaradem²³¹³.

71.

Jeśli tak będą wasze siły śmiałe,
Iako potężne, iako wiele mogą,
Ia mu sam wrażę miecz w serce zuchwałę;
Wiem, że mi tego y drudzy pomogą⁷.
To skoro wyrzekł, zaraz pułki całe
Za Argillanem iedną idą drogą:
Wściekła młodź bieży, wszyscy się mieszaią,
Do mieczów wszyscy y do zbróy wołają.

²³⁰³*dziwną wam powiem, a powiem prawdziwą* (starop.) — domyślne: rzecz (porównaj pieśń IV, zwr. 58).

[przypis redakcyjny]

²³⁰⁴*Bogowi* (starop. forma) — 3 przypadek [tj. C.] lp, zamiast: Bogu, forma analogiczna do: syn, synowi, dom, domowi. [przypis redakcyjny]

²³⁰⁵*przedsię* (starop.) — przecieź, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

²³⁰⁶*ręką, krwią niewinną plugawą* (starop.) — tzn. ręką splugawioną niewinną krwią; ręką splugawioną przez rozlew niewinnej krwi. [przypis edytorski]

²³⁰⁷*gdziebyśmy* (starop.) — gdybyśmy. [przypis edytorski]

²³⁰⁸*gdzieby* (starop.) — gdyby. [przypis edytorski]

²³⁰⁹*napierwsze* (starop. forma) — najpierwsze. [przypis edytorski]

²³¹⁰*nie długoby się ta złość pokarała* (starop. forma) — niedługo pokarałaby się ta złość; dziś raczej: niedługo byłaby ta złość pokarana, wkrótce byłaby (...) pokarana. [przypis edytorski]

²³¹¹*krwie* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: krwi. [przypis edytorski]

²³¹²*bełby* (starop. forma) — dziś: byłby. [przypis edytorski]

²³¹³*szkarady* (starop.) — szkaradny. [przypis redakcyjny]

72.

Miecz między niemi — wzgórc²³¹⁴ wyniesioną
Ręką — Alekto trzyma, którym siecze;
A gniewy wściekle y nienasyconą
Krwie chciwość między gęste rot y miecze²³¹⁵.
Coraz pomyka chmurę niewściągnioną
Iędza y ostre wszędzie ciska miecze;
Z włoskich stanowisk do Szwaycarów poszła
Y do Anglików potem się przeniosła.

73.

Insze narody, nie tylko wzbudzone
Pospolitą się szkodą urażaią,
Ale y dawne gniewy umorzony
Teraz się znowu w sercach odnawiaią.
Francuzy: harde y niepowściągnione,
Chępliwe, pyszne, chciwe — nazywaią;
Nienawiść, która przedtem była skryta,
Teraz wychodzi na wierzch, iadowita.

Nacjonalizm, Klótnia,
Gniew, Woda

74.

Tak bywa w garcu²³¹⁶, kiedy woda wrząca
Wewnątrz bełkoce u zawartey dziury
Y nie mogąc się w sobie zmieścić, rąca²³¹⁷
Wylewa na brzeg y drze się do góry.
Nie da się tłuszcza zawściągnąć²³¹⁸ gorąca,
Ieśli ią baczny²³¹⁹ chce hamować który;
Tankred z Kamille y Gwilem nie byli
Y insi starsi, co niemi rządźili.

75.

W kupy zmieszane pospółstwa odmienne²³²⁰
Bieją y wszyscy na larmę²³²¹ wołaią,
Trąby y bębny y insze²³²² woienne
Muzyki — na krew serca pobudzaią.
Gotyfredowi nie barzo przyjemne
Nowiny to ten, to ów — posyłaią;
Baldwin pierwszy przybieży we zbroi
Y podle²³²³ niego niestrwożony stoi.

76.

On słyszając na się szczyrą²³²⁴ potwarz onę,
Do nieba umysł obraca troskliwy²³²⁵:
«Ty mię sam, Panie, weźmi²³²⁶ w swą obronę,

²³¹⁴wzgórc (starop. forma) — w górę, wzwyż. [przypis edytorski]

²³¹⁵miecze a. miece (starop. forma) — miota; tj. ciska, rzuca. [przypis edytorski]

²³¹⁶w garcu (starop. forma) — w garnku, w garnku. [przypis edytorski]

²³¹⁷rący (starop.) — rączy; gwałtownie rwący się naprzód. [przypis edytorski]

²³¹⁸zawściągnąć (starop.) — powściągnąć, powstrzymać. [przypis edytorski]

²³¹⁹baczny (starop.) — uważny, rozumny. [przypis edytorski]

²³²⁰odmienny (starop.) — zmienny. [przypis redakcyjny]

²³²¹na larmę wołaią (starop.) — biją na alarm. [przypis edytorski]

²³²²insze (starop.) — inne. [przypis edytorski]

²³²³podle (starop.) — obok. [przypis edytorski]

²³²⁴szczyry (starop. forma) — szczyry; szczyra potwarz: wierutna potwarz. [przypis edytorski]

²³²⁵troskliwy (starop.) — stroskany. [przypis redakcyjny]

²³²⁶weźmi (starop. forma) — weź. [przypis edytorski]

Wiesz, że na swych krew nie był nigdy chciwy
Zdyim²³²⁷ iem z błędnego rozumu zasłonę
Y uśmierz sam w nich gniew tak popędliwy,
A iakoś świadom mojej niewinności,
Tak ią iem²³²⁸ odkrył z twej dobrotliwości».

77.

Poczuł, że go duch niebieskiej roboty
Niezwykły zagrzeł y wnątrz go przeymował;
Pelen nadzieie²³²⁹ y piękney ochoty
Swą twarz wesołą śmiałością farbował.
Na ostre miecze, na wytknione groty
Niewylękniony śmieie następował
Y chocia słyszy przegróżki zuchwałę,
Idzie y czoło niesie okazałe.

78.

Zbroię zupełną²³³⁰ y płaszcz miał na sobie
Drogiem iedwabiem wszystek przesywany,
Twarz miał odkrytą y tak szedł w ozdobie
Niebieskiej, w straszną powagę ubrany.
Kinie²³³¹ buławą y tą w oney dobie²³³²
Tuszy²³³³ uśmierzyć wojsko zagniewane —
Tak do nich wyszedł y te mówił słowa,
Lecz nie człowiecza zda się jego mowa:

78.

«Zkąd się wziął ten zgiełk? kto go śmie prowadzić?
W takimemli²³³⁴ to u was poważeniu,
Że się na płonnych²³³⁵ plotkach chcecie sadzić²³³⁶,
Po częstem y tak długim doświadczeniu?
Udawa snadź²³³⁷ ktoś, że Goffred chce zdradzić
Y są ci, co mię maią w podeyrzeniu.
Czekacie ponno, abym się sprawował,
Albo dowody iakie ukazował?!

80.

Nie da Bóg, aby od takiej sprośności²³³⁸
Miało być imię moje pomazane:
Z przeszłem mem życiem broni niewinności
Sumienie czyste y niezasromane²³³⁹.
A teraz — miasto²³⁴⁰ słuszney surowości —

²³²⁷ *zdyim* (starop. forma) — zdejmij. [przypis edytorski]

²³²⁸ *jem* (starop. forma) — dziś C.lm: im. [przypis edytorski]

²³²⁹ *nadzieie* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: nadziei. [przypis edytorski]

²³³⁰ *zupelny* (starop.) — tu: pełny. [przypis edytorski]

²³³¹ *kinąc* (starop.) — dać znak skinieniem, skinąć, machnąć; także: rzucić, rzucić się. [przypis edytorski]

²³³² *w onej dobie* (starop.) — w tym czasie; wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

²³³³ *tuszyć* (starop.) — mieć nadzieję. [przypis edytorski]

²³³⁴ *w takimemli to u was poważeniu* (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy w takim [jest]em to u was poważeniu; czy tak to mnie szanujecie. [przypis edytorski]

²³³⁵ *płonny* (starop.) — próżny; tu: bezpodstawny. [przypis edytorski]

²³³⁶ *sadzić się na czym* (starop.) — opierać się na czym. [przypis edytorski]

²³³⁷ *snadź* (starop.) — widocznie. [przypis edytorski]

²³³⁸ *sprośność* (starop.) — okropność, plugawość, nieobyczajność. [przypis edytorski]

²³³⁹ *niezasromany* (starop. forma) — niezawstydzony, niezhańbiony. [przypis edytorski]

²³⁴⁰ *miasto* (starop.) — zamiast. [przypis edytorski]

Miłosierdzie wam będzie pokazane,
Dla przeszłych zasług, odpuszczam błędowi
Y waszemu was daię Rynaldowi.

81.

Argillanową krwią będzie omyty
Grzech spólny: on sam będzie pokutował,
Że was w kupę zwiódł y lud pospolity
Przeciw zwierchności swoiey pobuntował».
Kiedy to mówił, piorun mu zakryty
Straszney powagi z oczu wyskakował²³⁴¹,
Tak, że Argillan wylękniony stoi
Y gniewliwey się iedney²³⁴² twarzy boi.

82.

A drudzy, którzy dopiero zuchwali
Wstydu y względu żadnego nie mieli,
Ale grozili y srodze laiali,
A miecze we krwi ostre topić chcieli —
Teraz słów groźnych z pokorą słuchali
Y podnieść oczu ku górze nie śmieli;
A Argillana — zaraz po tey mowie —
Woyskowi od nich wiedli profosowie²³⁴³.

83.

Taki lew bywa, kiedy naieżoną
Grzywą potrząsa y kiedy się sroży;
Ieśli ten przydzie²³⁴⁴, co mu przyrodzoną
Srogość okrócił²³⁴⁵ — ogon pod się włoży
Y pod mistrzową ręką wyniesioną
Cierpi karanie y surowe grozy;
Iuż y paznokci y straszliwey gęby
Z wyostrzonemi zapomina zęby²³⁴⁶.

84.

Tak powiadaia, że w ten czas widziany
Beł przy Goffredzie bohater skrzydlaty,
Co przedeń²³⁴⁷ puklerz wystawiał miedziany
(Cud przed dawnemi niesłychany laty!)
W ręce miecz goły krwią trzymał spluskany,
Która kroplami ściekała na szaty:
Podobno to krew z miast y królestw ciekła,
Które gniewliwa ręka iego siekła.

85.

Skoro zgiełk ucichł, wszyscy kładli miecze
Y z mieczmi²³⁴⁸ zaraz zmiękczone niechęci.

²³⁴¹wyskakował (starop. forma) — wyskakiwał. [przypis edytorski]

²³⁴²jednej twarzy (starop.) — samej twarzy; tylko twarzy. [przypis edytorski]

²³⁴³profos (daw.) — dowódca żandarmerii wojskowej; aresztu wojskowego. [przypis edytorski]

²³⁴⁴przydzie (starop. forma) — przyjdzie. [przypis edytorski]

²³⁴⁵okrócić (starop.) — poskromić, pokonać. [przypis edytorski]

²³⁴⁶zęby (starop. forma) — (z) zębami. [przypis edytorski]

²³⁴⁷przezeń (starop. forma) — przed nim. [przypis edytorski]

²³⁴⁸mieczmi (starop. forma) — zamiast: mieczami (por. pieśń I, zwr. 63 i pieśń VI, zwr. 73). [przypis redakcyjny]

Goffred odszedzsy, to tam, to sam — miecze²³⁴⁹
Myśli wątpliwe²³⁵⁰ y pilnie się kręci
Kilku dni więcey szturmu nie odwlecze
Y potrzeby ma wszystkie na pamięci;
Czasem sam idzie, czasem kogo ześle
Tam, gdzie tarany gotowali cieśle.

Koniec pieśni ósmey.

PIEŚŃ DZIEWIĄTA

Argument

Brzydka Alekto radzi Sultanowi,
Na chrześciany uderzyć w pułnocy²³⁵¹,
Ale świętemu kazał Michałowi
Stworzyciel — wygnąć piekielne pomocy;
A te iak skoro poszły ku domowi
Y ci, co wyszli z Armidziny²³⁵² mocy,
Pomogli naszemu. Już więcey nie czeka,
Ale zwątpiwszy, Soliman ucieka.

I.

A kiedy brzydka iędza obaczyła,
Że on²³⁵³ zgiełk srogi był²³⁵⁴ uspokoiony
Y że nie mógł być — iakoby życzyła²³⁵⁵ —
Przedwieczney Myśli wyrok odmieniony:
Leciła stamtąd, a gdzie przechodziła,
Słońce się ćmiło, rodne schły zagony²³⁵⁶;
A ukwapliwa²³⁵⁷ do nowey roboty,
Prętkami²³⁵⁸ bieglą po powietrzu loty²³⁵⁹.

2.

Od towarzyszów swoich to wiedziała,
Że Rynald w woysku nie był w onem czesie²³⁶⁰,
To o Tankredzie y inszych²³⁶¹ słyszała
Co namężniejszych²³⁶², że gdzieś byli²³⁶³ w lesie.
«Y długoż — rzecze — będę próżnowała?
Niechay Soliman wojnę zaraz niesie,

²³⁴⁹*miecze* (starop. forma) — miota, rzuca, ciska. [przypis edytorski]

²³⁵⁰*wątpliwy* (starop.) — pelen zwątpienia, wątpliwości. [przypis edytorski]

²³⁵¹*pułnoc* (starop. forma ort.) — północ. [przypis edytorski]

²³⁵²*Armidzina* — (należąca do) Armidy. [przypis edytorski]

²³⁵³*on* (starop. forma) — ten, ów. [przypis edytorski]

²³⁵⁴*był* (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

²³⁵⁵*jakoby życzyła* (starop. forma) — jakby sobie życzyła; jakby chciała. [przypis edytorski]

²³⁵⁶*rodny* (starop.) — urodzajny; *rodne zagony*: urodzajne pola. [przypis redakcyjny]

²³⁵⁷*ukwapliwy* (starop. forma) — skwapliwy. [przypis edytorski]

²³⁵⁸*prętki* (starop. forma) — prędkie. [przypis edytorski]

²³⁵⁹*loty* (starop. forma) — dziś N.Im: lotami. [przypis edytorski]

²³⁶⁰*w onem czesie* (starop. forma) — w tym czasie; wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

²³⁶¹*inszych* (starop. forma) — innych. [przypis edytorski]

²³⁶²*namężniejszy* (starop. forma) — najmężniejszy. [przypis edytorski]

²³⁶³*byli* (starop. forma) — dziś popr.: byli. [przypis edytorski]

Pewnam²³⁶⁴, że woysko poraziem²³⁶⁵ zmnieyszone,
Rostyrków²³⁶⁶ pełne y źle ziednoczone».

3.

To rzekszy — poszła, gdzie między błędnemi²³⁶⁷
Rotami mieszkał Soliman zuchwały,
Po wszystkiej prawie nad którego ziemi
Sroźszego wieki tamteczne nie miały²³⁶⁸
Y ledwie między olbrzymy dawnemi
Nalazł się który tak wściekły, tak śmiały;
W Turczach²³⁶⁹ królował, mieszkać się był złożył
W Niceey, w której stolicę założył.

4.

Miał po brzeg, który trzymają Grekowie,
Od meandrowey²³⁷⁰ do sangrowey²³⁷¹ wody,
Gdzie przedtem dawni mieszkali Mizowie²³⁷²,
Lidowie²³⁷³, pontskie²³⁷⁴, bytińskie narody²³⁷⁵;
Lecz chrześcijańscy iak skoro panowie
Na wojnę poszli azyiską²³⁷⁶ w zawody,
Państwa mu iego y miasta pobrali
Y bitwę na niem dwa razy wygrali.

5.

Próbował nie raz²³⁷⁷ szczęścia y odmiany,
Lecz o tem inszy²³⁷⁸ wyrok był na niebie
Y do Egiptu udał się wygnany,
Gdzie mu król był rad²³⁷⁹ y wziął go do siebie.
Ważył²³⁸⁰ go równo z przednieyszemi pany,
Aby go potem w swey użył potrzebie,
Mysząc się nie dać więcey rozpościerać
Y chrześcijany w Palestynie wspierać.

6.

Lecz pierwey, niż im wojną odpowiedział
Y niż się ruszyć miał do Palestyny,

²³⁶⁴*pewnam* (starop. forma) — skrót od: pewna [jeste]m. [przypis edytorski]

²³⁶⁵*poraziem* (starop. forma) — porażymy; pobijemy. [przypis edytorski]

²³⁶⁶*rostyrki* (starop.) — rozterki; rozdźwięki, kłótnie; *rostyrków*: dziś D.Im, dziś: rozterek. [przypis edytorski]

²³⁶⁷*błędne rot*y (starop.) — oddziały koczownicze. [przypis redakcyjny]

²³⁶⁸*Po wszystkiej prawie nad którego ziemi! Sroźszego wieki tamteczne nie miały* (starop.) — zamiast: Nad którego wieki tamteczne nie znały sroźszego po wszystkiej prawie ziemi. [przypis redakcyjny]

²³⁶⁹*w Turczach* (starop. forma) — w Turcji. [przypis edytorski]

²³⁷⁰*meandrowa woda* — Meander, rzeka w Azji Mniejszej, wpada do Morza Ikaryjskiego nieopodal Miletu; słynna z nader krętego biegu. [przypis redakcyjny]

²³⁷¹*sangrowa woda* — rzeka Sangarios w Bitynii w Azji Mniejszej, uchodzi do Morza Czarnego. [przypis redakcyjny]

²³⁷²*Mizowie* — mieszkańcy krainy Mizji w Azji Mniejszej. [przypis redakcyjny]

²³⁷³*Lidowie* — mieszkańcy Lidii, krainy leżącej w Azji Mniejszej. [przypis redakcyjny]

²³⁷⁴*pontskie narody* — [ludy] mieszkające w krainie Pontus nad Morzem Czarnym w Azji Mniejszej. [przypis redakcyjny]

²³⁷⁵*bityńskie narody* — [mieszkańcy Bitynii]; Bitynia: kraina w Azji Mniejszej, oddzielona od Europy Morzem Marmara. [przypis redakcyjny]

²³⁷⁶*azyjski* (starop. forma) — azjatycki. [przypis edytorski]

²³⁷⁷*nie raz* (starop. forma ort.) — dziś: nieraz. [przypis edytorski]

²³⁷⁸*inszy* (starop.) — inny. [przypis edytorski]

²³⁷⁹*mu (...) był rad* (starop.) — był mu rad; był mu przychylny. [przypis edytorski]

²³⁸⁰*ważyc kogo* (starop.) — poważać kogo; szanować. [przypis edytorski]

Za iego wolą służbę przypowiedział²³⁸¹
Soliman zbóycom arabskiej krainy.
A w tem kiedy król w swem Egipcie siedział
Y lud azyiski y zbierał Murzyny —
Soliman łatwie²³⁸² uiął chciwe żądze
Łakomych zbóyców, za iego pieniądze.

7.

Tak będąc wodzem u nich, tyran srogi
Po ziemi iudzskiej wielkie czynił szkody
Y wszystkie w koło²³⁸³ opanował drogi,
Które z obozu szły do morskiej wody.
A mając w sercu boyce²³⁸⁴ y ostrogi
Do pomsty: pamięć swoiey świeżey szkody —
Więtsze iuż rzeczy myśli na czas przyszły,
Ale ieszcze ma wątpliwe zamysły²³⁸⁵.

8.

A w tem Alekto przedzeń się stawiała
W zawoiu²³⁸⁶, w męża starego osobie,
Twarz chudą y skroń zmarskami²³⁸⁷ okryła,
Do kostek miała delią²³⁸⁸ na sobie.
Wąsa nic, tylko brodę ogoliła,
Z wypustów²³⁸⁹ ręce ukazała obie;
U boku saydak z krzywą szablą miała,
A w prawey ręce łuk cięgły²³⁹⁰ trzymała.

9.

«My — prawi — tylko przebiegać będziemy
Te suche piaski y pola nieplodne,
Gdzie sławy żadney dostać nie możemy,
Ani zdobyczy, coby chwały godne.
A Goffred miasto tłucze — iako wiemy —
Dziurę iuż wybił, czasy ma pogodne²³⁹¹;
Wrychle²³⁹² o szturmie mieć będziem nowiny
Y ztąd²³⁹³ uyrzemy ogień y perzyny.

²³⁸¹przypowiedzieć służbę komu (starop.) — przyjąć na służbę. [przypis redakcyjny]

²³⁸²łatwie (starop.) — łatwo. [przypis edytorski]

²³⁸³w koło (starop. forma ort.) — wkoło; wokół. [przypis edytorski]

²³⁸⁴bojce (starop.) — bodźce. [przypis redakcyjny]

²³⁸⁵wątpliwe zamysły (starop.) — wątpliwości. [przypis edytorski]

²³⁸⁶zawój — turban; nakrycie głowy noszone przez Arabów i Hindusów: kilkumetrowa szarfa (pas materiału) w specjalny sposób zawinięta na głowie. [przypis edytorski]

²³⁸⁷zmarska (starop.) — zmarszczka. [przypis redakcyjny]

²³⁸⁸delia — w oryginale: *la veste oltra il ginochio al piègli cade*; [delia: element ubioru męskiego szlachty polskiej w XVI w., strój pochodzenia orientalnego: noszony na żupanie nieprzepasany rodzaj płaszcza narzuconego na ramiona, często podbity i wykańczany futrem, z krótkimi, luźnymi rękawami i kołnierzem; red. WL]. [przypis redakcyjny]

²³⁸⁹wypusty (starop.) — wyłogi, brzeg u sukni lub rękawa, inną materią wyłożony. [przypis redakcyjny]

²³⁹⁰cięgły (starop.) — [tu] w znaczeniu biernym: ciągniony, tj. taki, który się da ciągnąć. [przypis redakcyjny]

²³⁹¹pogodny (starop.) — dogodny, sposobny. [przypis edytorski]

²³⁹²wrychle (starop.) — rychło, szybko, wkrótce. [przypis edytorski]

²³⁹³ztąd (starop. forma ort.) — dziś popr.: stąd. [przypis edytorski]

10.

Takli zwycięstwa są²³⁹⁴ Solimanowe:
Wsi popalone, zajęte barany?
Wspomni²³⁹⁵ na swoje dawne krzywdy owe,
Wspomni na państwo, z któregoś wygnany.
Odważ się, a zbij wojsko Goffredowe,
Uderz na obóz w nocy niespodziany,
Wierz Araspowi, któregoś spróbował
Y w tem wygnaniu y kiedyś królował.

11.

On teraz o tem nic nie myśli, aby
Ludzie tak nadzy²³⁹⁶ y tak bojaźliwi
Mieli się o to kusić; zna Araby,
Że tylko na łup y na zdobycz chciwi.
Teraz masz nań czas, obóz bardzo słaby
Y twoi póyda z tobą nie leniwi».
To mówiąc iad mu w zanadrze²³⁹⁷ miotła,
Potem się sama między wiatr wmieszała.

12.

Woła Soliman, pochutnywa sobie²³⁹⁸,
«Ty, co mi grzeiesz oziębione żyły,
Nie człowiekiem²³⁹⁹, ale cię w osobie
Człowieczey widząc, oczy poblądziły.
Prowadź, gdzie raczysz — ia idę przy tobie
Y na krew wszystkę²⁴⁰⁰ ofiaruję siły;
Ty mi bądź tylko życzliwa, a oczy
Y szablę moię²⁴⁰¹ sprawuy w ciemney nocy!»

13.

To rzekszy²⁴⁰², wszystkie roty w kupę zwodzi
Y pięknemi w nich serca budzi słowy²⁴⁰³;
Ochoty pelen kwiat arabskiej młodzi,
Grzeie się z głosu swoiey starszey głowy.
Alekto naprzód przed wojskami chodzi,
Sama porozec wielki niesie nowy,
A wojsko idzie tak spiesznie, że wieści
Y wszystkie ludzkie uprzędza powieści.

14.

Potem precz bieży²⁴⁰⁴ y twarz swoię²⁴⁰⁵ kryie
W owego postać, co niesie nowinę

²³⁹⁴takli zwycięstwa są (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy takie są zwycięstwa, czy to są zwycięstwa. [przypis edytorski]

²³⁹⁵wspomni (starop. forma) — wspomnij. [przypis edytorski]

²³⁹⁶nagi (starop.) — [tu:] bez zbroi. [przypis redakcyjny]

²³⁹⁷zanadrze (starop.) — miejsce na piersiach pod wierzchnim ubraniem; w zanadrze, tu: do wnętrza. [przypis edytorski]

²³⁹⁸pochutnywać sobie (starop.) — unosić się radością. [przypis redakcyjny]

²³⁹⁹nie człowiekiem (starop. forma) — skrót od: nie człowiekiem [jest]eś. [przypis edytorski]

²⁴⁰⁰wszystkę (starop. forma) — wszystką; całą. [przypis edytorski]

²⁴⁰¹moję (starop. forma) — moją. [przypis edytorski]

²⁴⁰²rzekszy (starop. forma) — dziś: rzekłszy. [przypis edytorski]

²⁴⁰³słowy (starop. forma) — dziś N.Im: słowami. [przypis edytorski]

²⁴⁰⁴bieży (starop. forma) — idzie, ucieka. [przypis edytorski]

²⁴⁰⁵swoję (starop. forma) — swoją. [przypis edytorski]

Y w Ieruzalem wchodzi, kiedy biie
Po zeszciu²⁴⁰⁶ słońca ostatnią godzinę.
Idzie, a wszyscy wyciągają szyie,
Ona królowi nocnego przyczynę
Naścia na obóz, więc y czas powiada,
Znaki y hasła arabskie wyklada.

15.

Iuż noc czarnawe rozwiała włosy,
Czerwieniało się niebo niełaskawe,
A ziemia smętna, miasto²⁴⁰⁷ chłodney rosy,
Puszczala pary straszliwe y krwawe;
Z szumem y z wichrem poszły na niebiosy
Podziemne dziwy y larwy²⁴⁰⁸ plugawe,
Wypuścił Pluton wszystkie ćmy y mało
Duchów piekielnych w Abissach²⁴⁰⁹ zostało.

Noc, Diabeł

16.

Przez tak straszną noc, srogiey pełną grozy,
Arabowie swe woysko prowadzili,
A gdy w pół biegu noc swe lotne wozy
Tam postawiła, skąd się nadół²⁴¹⁰ chyli —
Pod chrześcijańskie podeszli obozy,
Mniey ieszcze ponno²⁴¹¹, niżli w ćwierci mili,
Gdzie pokarmiwszy, zwycięstwa bezpieczny²⁴¹²,
Tak do nich mówił Soliman waleczny:

17.

«Widzicie woysko zbóyców niecnotliwe,
Które złodziejskie²⁴¹³ tak wiele państw zdarło
Y iako morze łakome y chciwe,
Wszystkie Azyey bogactwa pożarło;
A teraz oto szczęście wam życzliwe
Na rzeź ie wszystko w ten obóz zawarło;
W złoto ubrane y zbroye y konie
Wam będą na łup, nie im ku obronie.

18.

Więc nie ci to są, którzy zwyciężyli
Persy y Turki, co byli tak mężni,
Po różnych woynach; dawno tych stracili,
Sami zostawszy słabi, niedołężni.
Ale, choćby też spełna wszyscy byli
Tak śpią — iako drwa — nadzy²⁴¹⁴, niepotężni,

²⁴⁰⁶po zeszciu (starop. forma) — po zejściu; po zachodzie (słońca), po zachodzie (słońca). [przypis edytorski]

²⁴⁰⁷miasto (starop.) — zamiast. [przypis edytorski]

²⁴⁰⁸larwa (starop.) — maska; daw.: duch, demon. [przypis edytorski]

²⁴⁰⁹abis a. abys (starop.) — otchłań [tu: jako nazwa własna]. [przypis redakcyjny]

²⁴¹⁰nadół (starop. forma) — na dół. [przypis edytorski]

²⁴¹¹ponno (starop.) — ponoć, podobno; tu: prawdopodobnie. [przypis edytorski]

²⁴¹²bezpieczny (starop.) — tu: pewny. [przypis redakcyjny]

²⁴¹³złodziejskie (starop.) — przysłówek, dziś: po złodziejsku, w złodziejski sposób. [przypis redakcyjny]

²⁴¹⁴nagi (starop.) — [tu:] bez zbroi. [przypis redakcyjny]

Łatwie²⁴¹⁵ bezzbrojne y pobić ospałe,
Od snu do śmierci przeszczie²⁴¹⁶ barzo małe.

19.

Puście to na mię²⁴¹⁷, moje to staranie.
Że przez przekopy wszyscy przejdziem snadnie²⁴¹⁸,
A wy przy wodzu i swoim hetmanie
Biyce psi naród, co te kraie kradnie!
Dzisia²⁴¹⁹ Azya swobody dostanie,
Dziś Chrystusowe królestwo upadnie!»
Tak ich zagrzewał, tak im tyran tuszył²⁴²⁰,
Potem się daley z woyskiem cicho ruszył.

20.

A w tem się w cieniu ludzie ukazali,
Ci, którzy byli wyszli²⁴²¹ na posłuchy²⁴²²,
Zkąd²⁴²³ łatwie poznał, że nie wszyscy spali
Tak, iako o tem miał swoje otuchy²⁴²⁴.
Oni wołaiąc, wza²⁴²⁵ ustępowali,
Wołaniem wielkiem budząc obóz głuchy,
Tak, że pierwsza straż rozruch usłyszała
Y do sprawy²⁴²⁶ się y do broni miała.

21.

Wraz²⁴²⁷ Arabowie we wszystkie muzyki
Uderzą: trąby, surmy głośnie²⁴²⁸ graią.
Ogromne końskie y człowiecze krzyki,
Idą pod niebo y wiatry mieszają.
Ryczą przepaści y góry, lecz ryki
Strasliwsze dobrze — piekła wypuszczają;
A z Flegetontu²⁴²⁹ pochodnią trzymała
Alekto, którą znak miastu dawała.

22.

Soliman pędem na straży²⁴³⁰ przypadnie,
Ieszcze do końca nie dobrze²⁴³¹ sprawione²⁴³²:
Nigdy tak ręczo wicher nie wypadnie

Żywioty, Walka

²⁴¹⁵łatwie (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

²⁴¹⁶przeszczie (starop. forma) — przejście. [przypis edytorski]

²⁴¹⁷puście to na mię (starop.) — zostawcie to mnie. [przypis edytorski]

²⁴¹⁸snadnie (starop.) — łatwo. [przypis edytorski]

²⁴¹⁹dzisia (starop. forma) — dzisiaj. [przypis edytorski]

²⁴²⁰tuszyć (starop.) — tu: dawać nadzieję. [przypis edytorski]

²⁴²¹byli wyszli (starop. forma) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: wyszli wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

²⁴²²posłuchy (starop.) — czaty. [przypis redakcyjny]

²⁴²³zkąd (starop. forma ort.) — dziś popr.: skąd. [przypis edytorski]

²⁴²⁴miał swoje otuchy (starop.) — spodziewał się. [przypis edytorski]

²⁴²⁵wza (starop.) — w tył. [przypis edytorski]

²⁴²⁶mieć się do sprawy (starop.) — tu: przygotowywać się do walki. [przypis edytorski]

²⁴²⁷wraz (starop.) — naraz, nagle. [przypis edytorski]

²⁴²⁸głośnie (starop. forma) — głośno. [przypis edytorski]

²⁴²⁹Flegetont (mit. gr) — [nazwa] od greckiego φλεγών: goreją; ognista rzeka piekielna. [przypis redakcyjny]

²⁴³⁰na straży (starop. forma) — dziś B.: na straż; *na straży przypadnie*: wpadnie na straż, dopadnie straży. [przypis edytorski]

²⁴³¹nie dobrze (starop. forma ort.) — niedobrze; nie w pełni. [przypis edytorski]

²⁴³²sprawiony (starop.) — przygotowany. [przypis edytorski]

Z ziemie — y wiatry nie tak są szalone;
Grom, kiedy z ogniem y z piorunem spadnie;
Rzeka, co niesie domy wywalone —
Na iego wściekłość y na serce śmiałe,
Tylko iest iakieś podobieństwo małe.

23.

Nigdy się darmo mieczem nie zamierzy,
Ledwie go spuści, wielkie widać rany,
A kogo zaymie y kogo uderzy —
Leci od dusze zaraz odbieżany;
A sam nie czuie, choć weń każdy mierzy,
Každy nań siecze, choć hełm porąbany
Brzmi tak, iako dzwon, choć skry wylatuią
Od częstych razów, które mu doymuią.

24.

A kiedy wszyscy przed niem²⁴³³ uciekali
Y pierwsze rot y rozgromione gonil —
Arabowie też w obozy wpadali
Y przez przykopy przeszcia²⁴³⁴ nikt nie bronil.
Iuż się zwycięzcy z temi pomieszali
Co uciekali; iuż się każdy chronil;
Iuż nieprzyjaciel wpadał y w namioty
Y krwią płócienne pofarbował płoty.

25.

Soliman niesie skrzydlatego smoku
Z ogromną szyią — na hełmie stalonem²⁴³⁵ —
Który się wspina wzgórc²⁴³⁶, a po boku
Biie z obu stron dwoistem ogonem,
Pianę ma w gębie, a iad brzydki w oku,
Świszczy ięzykiem wielkiem roztroionem,
A z panem równo okrutnie się burzy
Y dymem z gęby y płomieniem kurzy.

26.

Tak się straszliwy zdał między woyskami
Na Solimanie wielki smok ognisty,
Iako więc w ciemną noc z błyskawicami
Zda się żeglarzom ocean pienisty.
Iedni się biią, a drudzy kupami
Wciąż uciekaią, a mrok nieprzezryzsty
Y noc w rozruchu wszystko pomieszala
Y kryjąc trwogę — trwogi przyczyniała.

Strach, Noc

27.

W tem z iedney rot y, która nastąpiła,
Skoczył Włoch ieden przy Tybrze zrodzony,

²⁴³³przed niem (starop. forma) — przed nim. [przypis edytorski]

²⁴³⁴przeszcicie (starop. forma) — przejście; przeszcicia bronil: nie pozwalać przejść. [przypis edytorski]

²⁴³⁵stalony (starop.) — stalowy, ze stali. [przypis edytorski]

²⁴³⁶wzgórc (starop. forma) — w górę, wzwyż. [przypis edytorski]

Którego siły ani okróciła²⁴³⁷
Praca, ani wiek laty²⁴³⁸ nachylony.
Piąci²⁴³⁹ miał synów, któremi — gdzie była
Naysroźsza bitwa — chodził otoczony,
A z młodu ieszczce wyknełi²⁴⁴⁰ do zbroie,
Wczas²⁴⁴¹ się na przysze zaprawuiąc boie.

28.

Za oycowskiemi y teraz przykłady²⁴⁴²,
Ostrzyli na krew y serca y broni:
«Pospieszmy dzieci, tam kędy²⁴⁴³ szkarady²⁴⁴⁴
Pastwi się tyran y lud płochy goni!
Żaden się nie trwóz, żaden nie bądź blady,
Że naszych biią, że są we zley toni;
Mała to sława — moia droga młodzi —
Która bez żadney przewagi przychodzi».

29.

Tak lwica sroga libiyskiej pustyniei
Dzieci — u których ieszczce zęby małe,
Małe paznokcie — wywodzi z iaskiniei
Y wprawuie ie w zwierze okazałe.
A one²⁴⁴⁵ matki posłuszne mistrzyniei²⁴⁴⁶,
W co urodziwszych tylko zęby śmiałe
— Biorąc z macierze²⁴⁴⁷ przykład — utapiaią,
A zwierz co mniejszy imo²⁴⁴⁸ się puszczaią.

30.

Szedł za młodem dobry ociec syny²⁴⁴⁹
Y Solimana wszystka sześć²⁴⁵⁰ opadli,
Chcąc go wraz wszyscy wziąć na rohatyny²⁴⁵¹.
Które mu w boki z obie stronie²⁴⁵² kładli;
Ale syn starszy uprzędził rodziny
Y kiedy bracia z oycem na niem padli,
On rzucił oszczep y z tasakiem²⁴⁵³ spodniem,
Skoczywszy podeń²⁴⁵⁴, chciał konia skłóć pod niem.

²⁴³⁷*okrócić* (starop.) — poskromić, pokonać. [przypis edytorski]

²⁴³⁸*laty* (starop. forma) — latami; *laty nachylony*: nachylony przez lata, pochylony z wiekiem. [przypis edytorski]

²⁴³⁹*piąci* (starop. forma) — pięciu (synów). [przypis edytorski]

²⁴⁴⁰*wyknełi* (starop. forma) — przywykali. [przypis edytorski]

²⁴⁴¹*wczas* (starop.) — tu: w porę. [przypis edytorski]

²⁴⁴²*przykłady* (starop. forma) — [za] przykładami. [przypis edytorski]

²⁴⁴³*kędy* (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

²⁴⁴⁴*szkarady* (starop.) — szkaradny. [przypis edytorski]

²⁴⁴⁵*one* (starop. forma) — te, owe. [przypis edytorski]

²⁴⁴⁶*matki posłuszne mistrzyniei* (starop.) — szyk przestawny; dziś: posłuszne matce mistrzyni. [przypis edytorski]

²⁴⁴⁷*macierze* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (z) macierzy; tzn. (z) matki. [przypis edytorski]

²⁴⁴⁸*imo* (starop.) — mimo; *puszczać imo się*: puszczać mimo siebie, puszczać bokiem, omijać. [przypis edytorski]

²⁴⁴⁹*syny* (starop. forma) — [za] synami. [przypis edytorski]

²⁴⁵⁰*wszystka sześć* (starop. forma) — cała szóstka, wszyscy w sześciu. [przypis edytorski]

²⁴⁵¹*rohatyna* (starop.) — inaczej: rogacina; rodzaj włóczni służącej głównie do pchnięć, mierzącej ok. 3 m długości i zaopatrzonej w hak przy grocie, zapobiegający ugrzęźnięciu broni po zadaniu ciosu. [przypis edytorski]

²⁴⁵²*z obie stronie* (starop. forma) — z obu stron. [przypis edytorski]

²⁴⁵³*tasak* (starop.) — miecz krótki, szeroki; pugińal. [przypis redakcyjny]

²⁴⁵⁴*podeń* (starop. forma) — pod niego. [przypis edytorski]

31.

Lecz, iako kamień niepożytey skały
— Co do pół boków w morzu wielkiem stoi,
Odpiera deszcze, wiatry, gromy, wały
Y Iowiszowych gniewów się nie boi:
Tak na oszczepy, na miecze niedbały,
Bespieczny stoi poganin w swey zbroi
Y temu, co chciał dosiąc²⁴⁵⁵ sztychem brzucha
Iego koniowi — przeciął łep²⁴⁵⁶ do ucha.

32.

Aramant widząc, że brat iego miły
Iuż był na ziemi tak srodze raniony,
Chciał go wznieść, ale próżne prace były,
Bo y sam na niem poległ obalony:
Podciął mu wszystkie u ramienia żyły
Y tak upadał koniem potracony;
Ieden na drugim obadwa konia,
Oba krew y dech ostatni mięszaią²⁴⁵⁷.

33.

Przeciął we środku oszczep u Sabina,
Którym go sięgał z daleka po oku,
Lecz y ten ranę wziął od poganina,
Cięty w słabiznę u lewego boku.
Długo się męczył y nie chciał chudzina
Wielkiem oporem do wiecznego mroku;
Dusza przez dzięki²⁴⁵⁸ ciała odbiegała
Y przez gwałt prawie świat zostawowała²⁴⁵⁹.

34.

Lorenc z Bonfinem, ci beli zostali;
Oba bliźnięta, a tak iednakowi,
Że się rodzicy sami omylali
Y często swemu śmiali się błędowi²⁴⁶⁰.
Ale się teraz bardzo różni stali,
Bo łep²⁴⁶¹ do czysta uciął Lorencowi —
Tobie (o twarda różnico) Bonifinie,
Z piersi rościętych²⁴⁶² krew strumieniem płynie!

35.

Ociec — nie więcey ociec²⁴⁶³ — (o żałości!)
Straciwszy wszystkie syny, nieszczęśliwy,
Patrzy na trupy, a żal mu przez kości
Przemuie serce wielki, przeraźliwy.
Żaden tak mocney nie widział starości:
Że żywy został — u mnie wielkie dziwy!

²⁴⁵⁵*dosiąc* (starop. forma) — dziś popr.: dosięgnąć. [przypis edytorski]

²⁴⁵⁶*łep* (starop. forma) — dziś popr.: łeb. [przypis edytorski]

²⁴⁵⁷*mięszać* (starop. forma) — mieszać; tu: łączyć. [przypis edytorski]

²⁴⁵⁸*przez dzięki* (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis edytorski]

²⁴⁵⁹*zostawowała* (starop. forma) — zostawała. [przypis edytorski]

²⁴⁶⁰*śmiali się błędowi* (starop. forma) — śmiali się z błędu, śmiali się z pomyłki. [przypis edytorski]

²⁴⁶¹*łep* (starop. forma ort.) — dziś popr.: łeb. [przypis edytorski]

²⁴⁶²*rościęty* (starop. forma) — rozcięty. [przypis edytorski]

²⁴⁶³*nie więcej ociec* (starop.) — już nie ojciec. [przypis edytorski]

Y bił się przedsię²⁴⁶⁴, ponno²⁴⁶⁵ z tey przyczyny.
Że konaiące nie patrzył na syny²⁴⁶⁶.

36.

Więc y życzliwe ciemności tak chciały,
Że mu część żalu zakryły onego;
Nie chce w niem umysł zwycięstwa wspaniały,
Gdzieby²⁴⁶⁷ nie zgubił sam siebie samego.
Żywotem wzgardził, o swą krew niedbały,
Nieprzyjaciela krwi²⁴⁶⁸ pragnie swojego
Y nie rozeznać, co chce y co woli:
Umrzeć, czy zabić — tak go serca boli.

37.

Zawoła potem: «Takli²⁴⁶⁹ to wzgardzona
Ta moja ręka y takie słabości,
Że wszystką siłą na cię usadzona,
Nie może na mię wzbudzić twej srogości?!»
W tem ią wyniesie, ona — wyniesiona,
Spadając z góry, przecięła do kości
Lewego boku — tak, że mu krew z ciała
Polerowaną zbroię popluskala.

38.

Za oną raną, za onem²⁴⁷⁰ wołaniem,
Obróci się nań tyran iadowity:
Przeciał mu zbroię, przeciał puklerz na niem,
Choć siedmioraką skórą beł²⁴⁷¹ okryty;
Y w brzuchu mu miecz utopił, że za niem
Wypadła dusza pospołu z ielity:
Mdleye nieborak, a krew na przemiany
To z gęby leie, to z otfartey²⁴⁷² rany.

39.

Iako na Tatrach²⁴⁷³ dąb nieprzełomiony,
Na gniew Iowiszów²⁴⁷⁴ długi wiek niedbały,
Gdy go nakoniec²⁴⁷⁵ wściekle Aquilony²⁴⁷⁶
Wywrócą — wali za sobą las mały:
Tak y ten poległ; a z oboiey strony²⁴⁷⁷
Kupami trupy na koło leżały.

²⁴⁶⁴przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

²⁴⁶⁵ponno (starop.) — ponoć, podobno; tu: prawdopodobnie. [przypis edytorski]

²⁴⁶⁶że konaiące nie patrzył na syny — przestawienie: że nie patrzył na konające syny [tj. dziś: na konających synów; red. WL]. [przypis redakcyjny]

²⁴⁶⁷gdzieby (starop.) — gdyby; jeśli by [nie zgubił, nie stracił]. [przypis edytorski]

²⁴⁶⁸krwie (starop. forma) — dziś B.lp. r.ż.: krwi. [przypis edytorski]

²⁴⁶⁹takli to wzgardzona (starop. forma) — zdanie eliptyczne, konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy tak [jest] wzgardzona. [przypis edytorski]

²⁴⁷⁰za oną (...) za onem (starop. forma) — za tą, za tym. [przypis edytorski]

²⁴⁷¹beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

²⁴⁷²otfartey (starop. forma ort.) — otwartej. [przypis edytorski]

²⁴⁷³jako na Tatrach — oryginał: *Come nell' Appenin*, [tj. w Apeninach; red. WL]. [przypis redakcyjny]

²⁴⁷⁴Jowiszów (starop. forma) — Jowiszowy; dziś forma D.: Jowisza (gniew). [przypis edytorski]

²⁴⁷⁵nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

²⁴⁷⁶Aquilony — wiatry północne. [przypis edytorski]

²⁴⁷⁷z obojej strony (starop. forma) — daw. liczba podwójna; dziś: z obu stron. [przypis edytorski]

Z taką cny rycerz umierał ozdobą,
Ciągnąc na on świat tak wielu za sobą.

40.

Kiedy tak serca przykładem y krzykiem
Dodawał swoim Sułtan niebłagany²⁴⁷⁸ —
Arabowie też za swem przewodnikiem
Uciekające bili chrześciany.
Henryk Angielczyk z Witem Bawarczykiem
Legli od srogiy Dragutowey rany,
Tenże Gilberta y Aryodena
Y Frąca zabił²⁴⁷⁹ — wszystkich trzech od Rhena.

41.

Mechmet — Ernesta, Albadzar — Ottona
Zabił: ten mieczem, ów pierzystą²⁴⁸⁰ trzcina;
Murat na wylot przebił Andrapona
Pod lewą pachę perską rohatyną²⁴⁸¹.
Ale kto może pamiętać imiona
Tych, co ginęli oną²⁴⁸² mieszaniną²⁴⁸³?
Goffred w tem²⁴⁸⁴ bieżał, krzykiem obudzony,
Zbierając w kupę swój lud rozproszony²⁴⁸⁵.

42.

Skoro najpierwsze usłyszał rozruchy,
Których w obozie co raz²⁴⁸⁶ przybywało —
Tak się domyślał y tey beł²⁴⁸⁷ otuchy²⁴⁸⁸ —
Że to arabskie lotrostwo być miało,
Bo często o niem przychodziły słuchy,
Że go po drodze siła rozbiiało;
Lecz mniemał, że tak być nie mogli śmieli,
Aby uderzyć na obozy mieli.

43.

Bieząc na on zgiełk, słyszy z drugiej strony,
Że w larmę²⁴⁸⁹, w larmę biią y wołaią,
A krzyk ogromny w górę wyniesiony
Y gęste głosy — obłoki mieszaia.
Z Kloryndą to szedł z miasta wyprawiony
Argant; ci także srodze nacieraia.

²⁴⁷⁸*niebłagany* (starop.) — nieubłagany, srogi. [przypis redakcyjny]

²⁴⁷⁹*Frąca zabił* — dodane w przekładzie, w oryginale wymienieni tylko Dragutto, Guilberto i Filippo Ariadeno. [przypis redakcyjny]

²⁴⁸⁰*pierzysta trzcina* — strzała. [przypis redakcyjny]

²⁴⁸¹*rohatyna* (starop.) — inaczej: rogacina; rodzaj włóczni służącej głównie do pchnięć, mierzącej ok. 3 m długości i zaopatrzonej w hak przy grocie, zapobiegający ugrzęźnięciu broni po zadaniu ciosu. [przypis edytorski]

²⁴⁸²*oną* (starop. forma) — tą, ową. [przypis edytorski]

²⁴⁸³*mieszanina* (starop.) — [zamieszanie; tu:] bitwa bezładna; [*oną mieszaniną*: w tej bezładnej bitwie; red. WL]. [przypis redakcyjny]

²⁴⁸⁴*w tem* (starop. forma) — wtem, naraz, nagle. [przypis edytorski]

²⁴⁸⁵*rozproszony* (starop. forma ort.) — rozproszony. [przypis edytorski]

²⁴⁸⁶*co raz* (starop. forma) — coraz; wciąż. [przypis edytorski]

²⁴⁸⁷*beł* (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

²⁴⁸⁸*być tej otuchy* (starop.) — mieć taką nadzieję. [przypis edytorski]

²⁴⁸⁹*larma* (starop.) — trwoga, wezwanie do broni. [przypis edytorski]

Trochę się tylko Hetman zastanowi²⁴⁹⁰
Y tak mężnemu mowi Guelfonowi:

44.

«Słyszysz ten okrzyk y tę nową trwożę,
Która od miasta y gór następuje?
Idź przeciwko niem y zaydzi²⁴⁹¹ im drogę,
Niech nieprzyjaciel wstręt²⁴⁹² tam iaki czuie;
A ia tem czasem²⁴⁹³ lud arabski mogę
Trzymać na sobie, że się zahamuie.
Ci z tobą poydą, a idź spiesznie z niemi,
Ia w inszą stronę, nastąpię z moiemi».

45.

Iednacie szczęście, iednaki los wiedzie
Obydwu w on czas²⁴⁹⁴, różnemi drogami:
Guelf przeciw góróm y ku miastu iedzie,
Hetman się idzie potkać²⁴⁹⁵ z Arabami.
Ale ten co krok, co dziesięć uiedzie,
Ludzi mu zewsząd przybywa kupami,
Tak, że iuż możny y dosyć potężny
Szedł tam, kędy krew lał Soliman mężny.

46.

Tak gdy z oyczystych gór wody wywodzi
Głęboka Wisła²⁴⁹⁶ — nie zakrywa brzegu,
Ale im daley swych źródeł odchodzi,
Tem hardsza bieży z gwałtownego biegu;
Wsi²⁴⁹⁷, pola, lasy, bystre rwą powodzi²⁴⁹⁸,
Mosty łamią kry z umarżłego śniegu²⁴⁹⁹,
A sama morze kilką rogów²⁵⁰⁰ bodzie
Y woynę — nie dań²⁵⁰¹ — śle bałtyckiej wodzie²⁵⁰².

47.

Goffred, tam gdzie się nabarziey mieszaia,
Bieży y daley uchodzić swem broni
Y zawraca tych, którzy uciekaią:
«Wiedzcie przynamniey kto was — prawi²⁵⁰³ — goni!
Ci rany tylko w tył biorą y dayą,
A w samey tylko ufaią pogoni,
Ale skoro im twarzy ukażecie,
Zaraz ucieką y bić ie będącie²⁵⁰⁴».

²⁴⁹⁰zastanowić się (starop.) — zatrzymać się. [przypis edytorski]

²⁴⁹¹zajdzi (starop. forma) — tryb rozkazujący, zamiast: zaydź; porównaj pieśń III, zwr. 27. [przypis redakcyjny]

²⁴⁹²wstręt (starop.) — tu: sprzeciw, opór. [przypis edytorski]

²⁴⁹³tem czasem (starop. forma) — tymczasem; w tym czasie. [przypis edytorski]

²⁴⁹⁴w on czas (starop.) — wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

²⁴⁹⁵potkać się (starop.) — spotkać się; pojedynkować się. [przypis edytorski]

²⁴⁹⁶Wisła — w oryginale: *il Po*. [przypis redakcyjny]

²⁴⁹⁷wsi (starop. forma) — dziś B.Im: wsie. [przypis edytorski]

²⁴⁹⁸powodzi (starop. forma) — dziś B.Im: powodzie. [przypis edytorski]

²⁴⁹⁹umarzły [śnieg] (starop.) — zmarzły. [przypis redakcyjny]

²⁵⁰⁰kilką rogów (starop. forma) — kilkoma rogami [bodzie]. [przypis edytorski]

²⁵⁰¹dań (starop.) — danina, lenno. [przypis edytorski]

²⁵⁰²bałtycka woda — Bałtyk, Morze Bałtyckie. [przypis edytorski]

²⁵⁰³prawić (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

²⁵⁰⁴bić je będącie (starop.) — pobijecie ich. [przypis edytorski]

48.

Tam się obraca y tam ostrogami
Rączego konia w oba boki kole,
Kędy Soliman z swemi Arabami
Gnał płochę roty przez szerokie pole.
Między gęstemi mieczmi²⁵⁰⁵ y śmierciami
Bieży przez mokre y krwią ściekle role²⁵⁰⁶,
Rwie mocne hufce, a gdzie wodze skłoni²⁵⁰⁷ —
Z obu stron lecą Arabowie z koni.

49.

Przez kupy trupów czasem przeskakuie,
Tak iako piorun ciśniony z obłoka;
Soliman — wielki następ na się czuie,
Lecz się nie trwoży y nie mruży oka —
Y owszem, blisko poden²⁵⁰⁸ się szańcuie²⁵⁰⁹
Y miecz wynosi chcąc go ciąć z wysoka;
O iako wielcy dway bohaterowie,
Zeszli się czynić²⁵¹⁰ o krew y o zdrowie!

50.

Stanęła wściekłość przeciwko dzielności,
O państwo wielkie bić się w placu małym.
Ten pojedynk, okrom²⁵¹¹ wątpliwości,
Musiał być wielkiem y srogiem y śmiałym,
Lecz, iż go nocne zakryły ciemności —
Y ia go piórem minę zapomniałem²⁵¹²;
Był iednak godzien, aby iasne słońce
Odkryło było światu takie gońce²⁵¹³.

51.

Iuż wziąwszy serce²⁵¹⁴ ludzie Chrystusowi,
Nieprzyjaciółom mężnie odpierali²⁵¹⁵,
Przy swoim wodzu y Solimanowi
Co natarciwszy w koło dogrzewali.
Nie więcej tamci mogli, niżli²⁵¹⁶ owi,
Nie więcej tamci, niż ci — przemagali²⁵¹⁷;
Iako na wadze strony się równaią:
Tak zabiią, iako umieraią.

²⁵⁰⁵*mieczmi* (starop. forma) — mieczami. [przypis edytorski]

²⁵⁰⁶*krwią ściekle role* (starop.) — skrwawione pola. [przypis edytorski]

²⁵⁰⁷*skłonić wodze* (starop.) — skierować za pomocą wodzy (cugli) konia. [przypis redakcyjny]

²⁵⁰⁸*poden* (starop. forma) — pod niego. [przypis edytorski]

²⁵⁰⁹*szanćować się* (starop.) — okopywać się, kopać szańce. [przypis edytorski]

²⁵¹⁰*czynić* (starop.) — tu: bić się. [przypis edytorski]

²⁵¹¹*okrom* (starop.) — bez. [przypis edytorski]

²⁵¹²*zapomniałem* (starop. forma) — niepamiętliwe [pióro]. [przypis redakcyjny]

²⁵¹³*goniec* — [tu: goniec taki jak] na turniejach, w pojedynku. [przypis redakcyjny]

²⁵¹⁴*wziąwszy serce* (starop.) — odzyskawszy odwagę. [przypis edytorski]

²⁵¹⁵*odpierać nieprzyjaciółom* (starop. konstrukcja) — dziś: odpierać nieprzyjaciół. [przypis redakcyjny]

²⁵¹⁶*niżli* (starop.) — niż. [przypis edytorski]

²⁵¹⁷*przemagać* (starop.) — uzyskiwać przewagę. [przypis edytorski]

52.

Iako, gdy Auster²⁵¹⁸ na powietrznym dworze
Z gniewliwym stoi Aquilonem²⁵¹⁹ w zwadzie,
Nie złoży²⁵²⁰ sobie, a niebo y morze,
Obłok na obłok y wał²⁵²¹ na wał kładzie —
Tak y tam żadna strona w onej porze²⁵²²
Nie przemagała²⁵²³ w Marsowem zakładzie:
Miecze na miecze y konie na konie,
Obiedwie²⁵²⁴ równo zastawują stronie.

53.

Lecz nie mniejsza się bitwa zaczynała
Y niemniej krwawa daley, w drugiej stronie:
Ćma niezliczona w chmurach się wieszała
Duchów piekielnych, swoim ku obronie.
Ta serc pogaństwu y sił dodawała,
Które iuż było²⁵²⁵ w obozowej bronie²⁵²⁶;
Ale kto ogniem swem Arganta sięga,
Choć iego własny dosyć go użega.

54.

On, iako wściekły, srogi y surowy,
Na straży poszedł y przez przykop skoczył
Y drugim przezeń przeyazd dał gotowy
Y gęstemi go trupami natłoczył.
Szańce poznosił, powypelniał rowy
Y krwią swych panów namioty pomoczył²⁵²⁷;
Klorynda z niem wraz, albo trochę za niem
Szła, urażona onem uprzedzaniem.

55.

Iuż chrześcianie wszędzie uciekali,
Kiedy Gwelf przypadł z posiłki świeżemi²⁵²⁸,
Za iego przyściem²⁵²⁹ twarzy obracali,
Y mężnie znowu potkali²⁵³⁰ się z niemi.
A kiedy się tak z sobą pomięszali,
A krew z obu stron płynęła po ziemi —
Stworzyciel świata święte oczy swoje
Obrócił w on czas na surowe boie.

Bóg

²⁵¹⁸ *Auster* — wiatr południowy. [przypis redakcyjny]

²⁵¹⁹ *Aquilon* — wiatr północny. [przypis redakcyjny]

²⁵²⁰ *złożyć* (starop.) — ustąpić, spuścić. [przypis redakcyjny]

²⁵²¹ *wał* (starop.) — fala. [przypis edytorski]

²⁵²² *w onej porze* (starop. forma) — w tym czasie; wtedy. [przypis edytorski]

²⁵²³ *przemagać* (starop.) — uzyskiwać przewagę; zwyciężać. [przypis edytorski]

²⁵²⁴ *obiedwie* (...) *stronie* (starop. forma) — obydwie strony. [przypis edytorski]

²⁵²⁵ *beło* (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

²⁵²⁶ *brona* (starop.) — brama. [przypis edytorski]

²⁵²⁷ [*krwią swych panów namioty pomoczył* (starop.) — [chodzi o] panów, [tj.] właścicieli namiotów. [przypis redakcyjny]

²⁵²⁸ *z posiłki świeżemi* (starop. forma) — ze świeżymi posiłkami. [przypis edytorski]

²⁵²⁹ *przyście* (starop.) — przyjsście; nadejście. [przypis edytorski]

²⁵³⁰ *potkać się* (starop.) — tu: potykać się; pojedynkować się; walczyć. [przypis edytorski]

56.

Płaszczem odziany chwały y wieczności,
Maiąc wszystkie swe stworzenia na pieczy²⁵³¹,
Siedział na tronie swoiey wielmożności,
Kędy zmysł nigdy nie dojdzie człowieczy.
Trzy światła w iedney świeciły światłości,
O niepojęte rozumowi rzeczy!
Natura, Wróg, Czas beli²⁵³² pod nogami
Y wieczne Rucho²⁵³³ z inszemi²⁵³⁴ sługami.

57.

Pod Maiestatem bogini siedziała²⁵³⁵,
Która bogactwo y złoto ma w mocy
Y świecką chwałę; a iako kazała
Wieczna Myśl, tak swem kołowrotem toczy.
Taka Go chwała y iasność odziała,
Że y godniejszych blaskiem się ćmią oczy;
Ćmy nieśmiertelne okryte iasnością
Nierównie — równą cieszą się radością.

Los, Obraz świata

58.

Muzyka wdzięczna świętych pieśni brzmiała,
Którą mistrz y dźwięk niepojęty stroi.
Ztamta²⁵³⁶ Świętego zawołał Michała,
Który stał przed Niem w płomienistej zbroi.
«Nie widzisz — prawi²⁵³⁷ — co to podziałała
Y co y teraz ćma piekielna broi;
Mój lud wybrany trapi y swe siły
Wszystkie nań prawie piekła obróciły.

Piekło, Diabeł, Szatan,
Wygnanie

59.

Idźże, a mów iey, że nie iey należy
Woyny prowadzić, od tego hetmani,
Niechże mi więcey na świecie nie leży,
Niech tu nie rządzi, niech tu nie hetmani;
Niech nie zaraża powietrza, niech bieży
Do swych Abissów²⁵³⁸, do swoich otchłani
Na wieczne męki y wieczne karanie —
Tak chcę y to iest moje rozkazanie!»

60.

Skłonił się nisko Anyoł y ochoty
Pelen, tak rączo niósł pióra pierzchliwe²⁵³⁹,
Że myśli ludzkiey niedościgłe loty
Z niem porównane, zwać może²⁵⁴⁰ leniwe²⁵⁴¹.

Anioł

²⁵³¹ *miec na pieczy* (starop.) — opiekować się, dbać (o kogo). [przypis edytorski]

²⁵³² *beli* (starop. forma) — dziś popr.: byli. [przypis edytorski]

²⁵³³ *rucho* (starop.) — ruch. [przypis redakcyjny]

²⁵³⁴ *inszemi* (starop. forma) — innymi. [przypis edytorski]

²⁵³⁵ *Pod Maiestatem bogini siedziała* — mowa o Fortunie. [przypis redakcyjny]

²⁵³⁶ *ztamta* (starop. forma) — stamtąd. [przypis edytorski]

²⁵³⁷ *prawić* (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

²⁵³⁸ *abis* a. *abyss* (starop.) — otchłań; tu: jako nazwa własna. [przypis redakcyjny]

²⁵³⁹ *pierzchliwy* (starop.) — szybki. [przypis redakcyjny]

²⁵⁴⁰ *może* (starop.) — [tu:] można. [przypis redakcyjny]

²⁵⁴¹ *zwać może leniwe* (starop.) — zamiast: można zwać leniwe; [można nazwać leniwymi]. [przypis redakcyjny]

Wprzód empireyski przeszedł pałac złoty,
 Tam, kędy dusze mieszkają szczęśliwe;
 Więc kryształowe, więc, gdzie iasne koło,
 Gwiazdami wite, obraca się w koło.

61.

Potem przechodził spherami różnemi
 Wprzód Sutturnową, potem Iowiszową,
 Które Anyeli rękami własnemi
 Sprawują, choć ie ludzie — błędne zową
 Ztamtąd się puścił półmi przestronemi,
 Gdzie się grom rodzi y śnieg z wodą dżdżową,
 Gdzie świat sam siebie żywi y pożera
 Y w swej się zwadzie rodzi y umiera.

62.

Odganiał Anyoł złotemi skrzydłami
 Plugawe chmury y czarne ciemności,
 A noc swój warkocz pleciony gwiazdami
 Iuż odkrywała, z anyelskiej światłości.
 W takiej więc słońce między obłokami
 Po niepogodzie wychodzi iasności,
 Tak piękna gwiazda po długim ogonie
 Upada wielkiej macierzy na łonie.

63.

A kiedy przyszedł, gdzie piekielne ony²⁵⁴²
 Larwy, z pogaństwem mieszały lud Boży —
 Na wyciągnionych skrzydłach zawieszony,
 Taką ie mową y oszczepem trwoży:
 «To wiecie dobrze, iakie Nieskończony
 Pan gromy ciska, iakie Iego grozy,
 O! źli, uporni — chocia²⁵⁴³ w męce wieczney,
 O! hardzi — chocia w nędzy ostateczney.

64.

To wyrok Iego, że krzyż święty stanie
 W Ierozolimie z Iego możney ręki!
 Cóż po tych burzach? w kiem macie ufanie,
 Że mu się chcecie przeciwieć przedzięk²⁵⁴⁴?
 Idźcie — przeklęci — na wieczne karanie,
 Na wieczny ogień y na wieczne męki;
 Tam w Acheroncie²⁵⁴⁵ swych wojen pilnujcie
 Y iako chcecie, tam z nich tryumfujcie;

65.

Tam się wy sroźcie y tam swoich — wściekli —
 Sił dowodźcie, pod ognistym sklepem;
 Tam złe będziecie dusze biczmi²⁵⁴⁶ siekli;

²⁵⁴²ony (starop.) — one, i przypadek [tj. M.] Im, porównaj pieśń I, zwr. 74. [przypis redakcyjny]

²⁵⁴³chocia (starop. forma) — chociaż; tu: pomimo że. [przypis edytorski]

²⁵⁴⁴przez dzięki (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

²⁵⁴⁵Acheront — rzeka w podziemiu, podziemie, piekło. [przypis redakcyjny]

²⁵⁴⁶biczmi (starop. forma) — zamiast: biczami, porównaj pieśń I, zwr. 63 itp. [przypis redakcyjny]

Tam ogień palić w swem więzieniu ślepem!»
Mało co dbając, leniwo się wlekli,
Aż na nie Anyoł uderzył oszczepem,
Dopiero pędem wielkiem uciekały
Piekielne larwy y świat opuszczały.

66.

Y do Abissów prosto polecieli
Nieprzyjaciele wieczni ludzkiej duszy;
W takie gromadzie nigdy nie lecieli,
Ptacy za morze, iako te pokusy;
Nigdyście liścia tyle nie widzieli,
Kiedy ie iesień y pierwszy mróz ruszy.
A skoro poszły one²⁵⁴⁷ szpetne larwy,
Świat się wyiaśnił y beł piękney barwy.

67.

Ale nie przeto Cyrkaszczyk słabieie,
Albo mniejszego serca być poczyna,
Choć go pochodnią Alekto nie grzeie,
Choć go piekielnem biczem nie zacina.
W naygęstsze hufce wpada y krew leie,
Kto się nawinie — siecze, wali, ścina;
Chude pacholki z bogatemi pany
Porównywaiać²⁵⁴⁸ — tyran niebłagany²⁵⁴⁹.

68.

Lecz y Klorynda w ten czas Argantowi
Męstwem y sercem na przód nic nie dała²⁵⁵⁰:
Trafiła mieczem Berlingierowi
Właśnie w puł²⁵⁵¹ serca, gdzie dusza mieszkała;
A tak go pchnęła, że nieborakowi
Koniec broń wściekła tyłem ukazała.
Albin przez szyszak uderzony w kęgi,
Spadł z konia, tak raz od niey bywał tęgi.

69.

Ciągnął łuk Rykard y chciał ią osłepić.
Lecz mu ucięła rękę; ta na ziemi
Wpół żywa, chce się nieboga pokrzepić
Y trzyma przedsię łuk palcy drzącemi.
Tak więc wąż ogon ucięty chce zlepić —
— Ale daremnie — z członkami inszem;
Nie czyniła nic więcej Rykardowi,
Ale skoczyła ku Gernierowi.

Ciało, Gotycyzm, Walka

²⁵⁴⁷ *one* (starop. forma) — te, owe. [przypis edytorski]

²⁵⁴⁸ *porównywać* (starop.) — równać, równo się obchodzić. [przypis redakcyjny]

²⁵⁴⁹ *niebłagany* (starop.) — nieubłagany, srogi. [przypis redakcyjny]

²⁵⁵⁰ *na przód nic nie dała* (starop.) — nie dała przewagi, nie dała pierwszeństwa; wcale nie ustępowała. [przypis edytorski]

²⁵⁵¹ *puł* (starop. forma ort.) — pół. [przypis edytorski]

70.

Tego zaś w szyć miecz nielitościwy,
Miecz nieuchronny²⁵⁵² Kloryndzin²⁵⁵³ ugodził,
Spadł mu łeb — z krtaniem²⁵⁵⁴ przeciętem — nieżywy
Y w piasku ze krwią pomieszanem brodził,
A tułów martwy długo, (iakię dziwy!)
Siodła się trzymał y koń pod niem chodził
Y nierychło go z siebie zbył wierzganiem,
Czuiąc, że słaby ieździec siedział na niem.

71.

Kiedy tak mężna bohaterka biła
Swem ostrem mieczem płocze chrześciany,
Nie mniefy po długiem obozie gromiła
Cna Gildylippa y siekła pogany²⁵⁵⁵;
Iednaż pęc w obu, iednaż była siła,
Iednakię serce y małej odmiany,
Lecz się nie zeszy z sobą w tey potrzebie,
Inaczey o nich przeyrzano²⁵⁵⁶ na niebie.

72.

Ta z tey, a owa z drugiey także strony
Gwałtem przelomić hufiec gęsty chciała;
A w tem Gwelf przypadł, gdzie iuż nachylony
Mężna Klorynda lud przed sobą gnała
Y z góry na nię ciął niepostrzeżony
Y kęs z pięknego krwi wytoczył ciała;
Ale mu sztychem oddała zarazem,
Między żebrami pod świetnem żelazem.

73.

Wyniósł się znowu, lecz niespodziewaną
Przygodą podpadł Ośmid²⁵⁵⁷ z Palestyny
Y tak nie sobie należącą raną
Zabity, z gęby płwał zkrwawione²⁵⁵⁸ śliny.
A w tem do Gwelfa gromadą zebraną
Iego lud bieżał z oney mieszaniny —
Kloryndzie także ludzie przybywali,
Zaczem się z sobą znowu pomieszali.

74.

Iuż na świat niosła iutrzeńka świt rany²⁵⁵⁹
Y noc iasnemu dniowi uchodziła,
Kiedy Argillan wyszedł, rozwiązany
Z woley²⁵⁶⁰ hetmańskiey, która na to była;

²⁵⁵²*nieuchronny* (starop.) — taki, przed którym nie sposób się uchronić. [przypis edytorski]

²⁵⁵³*Kloryndzin* (starop. forma) — należący do Kloryndy. [przypis edytorski]

²⁵⁵⁴*krtan* *przecięty* (starop.) — r.m.; *krtaniem* zamiast: krtanią; por. Potocki *Wojna chocimska*, gdzie także „krtan” rodzaju męskiego. [przypis redakcyjny]

²⁵⁵⁵*pogany* (starop. forma) — pogan [siekła]. [przypis edytorski]

²⁵⁵⁶*przejrzano o nich* (starop.) — sądzono [ich], zapadł [na nich] wyrok. [przypis redakcyjny]

²⁵⁵⁷*Ośmid* — w oryginale: Osmida, imię własne saraceńskie. [przypis redakcyjny]

²⁵⁵⁸*zkrwawione* (starop. forma ort.) — dziś: skrwawione. [przypis edytorski]

²⁵⁵⁹*rany* (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

²⁵⁶⁰*z woley* (starop. forma) — z woli. [przypis edytorski]

Y z prętka²⁵⁶¹ w zbroię niepewną ubrany,
Lub złą, lub dobrą²⁵⁶² — iaka się trafiła,
Bieżał zelżony żywot na szanć stawić
Y błędów przeszłych przewagą poprawić.

75.

Iako koń, w pańskiej stajniey urodziwy,
Którego tylko do wojny chowaią —
Kiedy się urwie, bieży niewściągliwy
Na łąki, albo gdzie stada pasaią,
Wyniosłem karkiem trzęsie, a u grzywy
Plecione kosy²⁵⁶³ z wiatrami igraią,
Piasek kopyty²⁵⁶⁴ w prętkiem²⁵⁶⁵ biegu ciska
Y rżę²⁵⁶⁶ ogromnie y nozdrzami pryska —

76.

Tak szedł Argillan, tak miecz ostry toczył,
A twarz mu gniewem y oczy pałały,
A tak biegł rączo, że stopy nie tłoczył
Y piaski śladu żadnego nie miały.
Między naygęstszy huf arabski skoczył,
Wołaiąc głosem — odważony, śmiały:
«O! rozbóynicy, skąd wam tey dostaie
Teraz śmiałości y kto ią wam daie?

77.

Nie wasze dzieło, ubierać we zbroię
Zupełne — ciała, bo ich nie wytrwacie;
Wy nadzy, marni, wiatrom tylko swoje
Strzały, a żywot nogom polecacie.
Nie są po waszem plecu²⁵⁶⁷ienne boie,
Bo wy tylko w noc y w cienie ufacie;
Ale, iakoto teraz świat odkryły²⁵⁶⁸,
Trzeba zdolniejszey y zbroie²⁵⁶⁹ y siły».

78.

To mówiąc ieszcze, dał Algadzelowi
Taki ciężki raz y ranę takową,
Że w ten czas właśnie, gdy Argillanowi
Chciał odpowiedzieć — uciał mu krtań z mową.
Zaraz wieczny mróz wpadł Arabinowi
W serce — y w piersi biie martwą głową
Y czołem w ziemię, a u zbladłej gęby,
Kąsaią piasek potrętwiiale²⁵⁷⁰ zęby.

Ciało, Walka, Gotycyzm

²⁵⁶¹z *prętka* (starop. forma ort.) — prędko. [przypis edytorski]

²⁵⁶²*lub złą, lub dobrą* (starop.) — czy złą, czy dobrą. [przypis edytorski]

²⁵⁶³*kosa* (starop.) — warkocz. [przypis edytorski]

²⁵⁶⁴*kopyty* (starop. forma) — kopytami. [przypis edytorski]

²⁵⁶⁵*prętki* (starop. forma ort.) — prędko. [przypis edytorski]

²⁵⁶⁶*rżę* (starop. forma) — zamiast: rży, czas terażniejszy, 3.os. lp od: *rżęć*. [przypis redakcyjny]

²⁵⁶⁷*plecu* (starop. forma) — (po) plecach. [przypis edytorski]

²⁵⁶⁸*odkryły świat* (starop.) — [tu] w znaczeniu biernym: odkryty, jasny świat. [przypis redakcyjny]

²⁵⁶⁹*zbroje* (starop. forma) — zbroi. [przypis edytorski]

²⁵⁷⁰*potrętwiaily* (starop. forma) — odrętwiaily, zdrętwiaily. [przypis edytorski]

79.

Po Algadzelu zabił Saladyna,
Muleaszowi zadał ranę srogą,
Ściął Agrykalta y Aryadyna
Wyprawił iednąż za inszemi²⁵⁷¹ drogą.
Kiedy rannego obalił Gradyna,
Przeganiał z niego²⁵⁷² y deptał go nogą.
Podniesie Gradyn oczu y mdłej głowy,
Do Argillana mówiąc temi słowy²⁵⁷³:

80.

«Y ty nie długo²⁵⁷⁴ z śmierci y mey męki
Cieszyć się będziesz y tobie przeżywały²⁵⁷⁵
Nieba śmierć prętką od mężniejszey ręki,
Coś to teraz tak dufny y zuchwały».
On zaś: «Ty umrzy²⁵⁷⁶ tem czasem przedzięki²⁵⁷⁷,
Co to wiesz²⁵⁷⁸, co mi nieba obiecały
Y karm swem ścierwem głodne psy y kruki!»
W tem weń miecz wraził za one nauki.

81.

Między strzelcami Solimanowemi,
Iego kochany był piękney urody
Ieden młodzieńczyk; a ieszcze ostremi
Włosami gładkicy nie okrywał brody
Y ledwie kwiaty dopiero pierwszemi,
Y mchem mu bely porosły iagody,
Włos zaniedbany przydawał wdzięczności
Y twarz przy męskiej piękna surowości.

Uroda, Młodość,
Męczyzna

82.

Koń miał pod sobą podobny²⁵⁷⁹ do śniegu,
Który dopiero spadł na dół z obłoku,
A tak był żartki, że takiego biegu
Wiatry nie miały y takiego skoku;
Trzcinę wpół trzymał złocistą po brzegu,
Szablę oprawną zawiesił u boku,
Z cienkicy bawelny zawóy miał na głowie,
Sam był — w miesiące tkanem złotogłowie²⁵⁸⁰.

83.

Gdy tak młodzieńczyk sławą uwiedziony,
W srogięgo Marsa dzieło się wprawował
Y gęste rot y lud potrwożony
Mieszał y śmieie wszędzie następował —

²⁵⁷¹ *inszemi* (starop. forma) — [za] innymi. [przypis edytorski]

²⁵⁷² *przeganiać z kogo* (starop.) — szydzić z kogo. [przypis redakcyjny]

²⁵⁷³ *słowy* (starop. forma) — dziś N.lm: słowami. [przypis edytorski]

²⁵⁷⁴ *nie długo* (starop. forma) — niedługo. [przypis edytorski]

²⁵⁷⁵ *przeżywać* (starop.) — przejrzeć, tu: przewidzieć. [przypis edytorski]

²⁵⁷⁶ *umrzy* (starop. forma) — umrzyj. [przypis edytorski]

²⁵⁷⁷ *przez dzięki* (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

²⁵⁷⁸ *co to wiesz* (starop.) — [tu:] który wiesz. [przypis edytorski]

²⁵⁷⁹ *koń miał pod sobą podobny do śniegu* (starop. forma) — dziś konstrukcja z formami w D.: konia miał pod sobą podobnego (...). [przypis edytorski]

²⁵⁸⁰ *w miesiące tkanem złotogłowie* (starop. forma) — w złotogłowie tkanym w księżycy. [przypis edytorski]

Chytry Argillan zachodząc go z strony²⁵⁸¹,
Nieostrożnego iakoś upilnował:
Konia pod niem skłól²⁵⁸², że ledwie na nogi
Wstał, a on iuż miecz nad niem trzymał srogi.

84.

W samey miał tylko nadzieię litości,
Ręce do niego złożone obrócił,
Lecz w okrutniku kwiat piękney młodości,
Zatwardzialego serca nie okrócił.
Ciął nań, ale miecz więtszey był ludzkości
Y żalując go — płazą się wywrócił;
Cóż potem²⁵⁸³? znowu zadał mu sztych srogi
Y miecz przedzięk²⁵⁸⁴ musiał iść w swe drogi.

85.

Soliman, z którym poblizu straszliwy
On pojedynk Goffred odprawował,
Widząc, że iego Lezbin nieszczęśliwy
Beł we złem razie — on plac zostawował
Y z wielkiem pędem bieżał zapalczywy,
Lecz tylko pomstę — nie pomoc — gotował,
Bo iuż na ziemi, iako kwiat rozwity,
Podcięty pługiem, Lezbin beł zabity.

Śmierć, Kwiaty

86.

Oczy zemdlone znieągła²⁵⁸⁵ konały,
Szyia się na grzbiet wywrócóna kładła,
Ale choć w śmierci wdzięczność wydawały
Y twarz mu piękną iakąś barwą bladła.
Piersi kamienne w Sultanie zmiękczały,
Nie iedna mu łza w puł²⁵⁸⁶ gniewu wypadła.
Ty, Solimanie, płaczesz? coś swojego
Państwa nie płakał, wszczął²⁵⁸⁷ zepsowanego²⁵⁸⁸!

87.

A widząc, że krwią świeżą Lezbinową
Nieprzyjacielskie żelazo kurzyło,
Płacz ścisnął w piersiach; a serce surową
Wygnawszy żalność, gniewem się burzyło.
Ciął Argillana tak barzo, że z głową
Żelazo, szyszak y tarcz przepędziło:
On²⁵⁸⁹ tak wielki raz y tak wielka rana,
Mężnego beła godna Solimana.

²⁵⁸¹z *strony* (starop.) — z boku. [przypis edytorski]

²⁵⁸²*skłól* (starop. forma ort.) — skłul; tu: przekłul. [przypis edytorski]

²⁵⁸³*cóż potem* (starop.) — což po tym; což z tego. [przypis edytorski]

²⁵⁸⁴*przez dzięki* (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

²⁵⁸⁵*znieągła* (starop.) — z wolna, powoli, stopniowo, niepostrzeżenie. [przypis edytorski]

²⁵⁸⁶*puł* (starop. forma ort.) — pól. [przypis edytorski]

²⁵⁸⁷*wszczął* (starop.) — doszczętnie. [przypis edytorski]

²⁵⁸⁸*zepsowany* (starop. forma) — zepsuty. [przypis edytorski]

²⁵⁸⁹*on* (starop. forma) — ten, ów. [przypis edytorski]

88.

Mało miał na tem²⁵⁹⁰, ale między kości
Pcha nieżywego mieczem pomsty chciwem,
Iako pies wściekły od nieznanych gości
Ciśniony kamień — kłem kąsa gniewliwem.
O! niepotrzebna pociecho w żalości,
Mścić się nad ziemią y trupem nieżywem!
Ale tem czasem²⁵⁹¹ Goffred nie próżnował
Y na Araby śmieie następował.

89.

Pod tysiąc Turków beło z paizami²⁵⁹²,
Wszyscy we zbroiach y wszyscy ćwiczeni:
Serdeczni, mężni, różnemi woynami,
W różnych potrzebach nie raz²⁵⁹³ doświadczeni.
Między staremi beli żołnierzami,
U Solimana z dawnych lat liczeni
Y za niem w iego nieszczęściu szli wszędy,
W arabskie pola y w cierpliwe²⁵⁹⁴ błędy²⁵⁹⁵.

90.

Ci się rozerwać swoiemu nie dali
Hufcowi, pewni nie ustąpić kroku;
Wpadł Goffred na nie y wprzód Korkutowi
Po ielca²⁵⁹⁶ w lewem miecz utopił boku.
W łeb Rossanowi — ale Selimowi
Zadał raz cięty tuż przy samem oku;
Zabił Murata, który iem hetmanił,
Inszych moc zabił y srodze poranił.

91.

Kiedy tak długo mieszanina ona
Między pogany y naszemi trwała
Y ieszcze namniey²⁵⁹⁷ saraceńska strona
Nienachylona mocno się trzymała —
Zdaleka chmura z gęstego złożona
Prochu, nagle się stroną ukazała;
Potem z niey zbroje y miecze błysnęły
Y serca Turkom dopiero odięły²⁵⁹⁸.

92.

Pięćdziesiąt mężnych, wielkich naieżników²⁵⁹⁹
Z chorągwią białą z krzyżem złotem biegło.
Chociabym sto gąb y sto miał ięzyków,
By²⁶⁰⁰ się sto głosów do nich także zbiegło —

²⁵⁹⁰*malo miał na tem* (starop.) — mało mu tego było. [przypis edytorski]

²⁵⁹¹*tem czasem* (starop. forma ort.) — tymczasem. [przypis edytorski]

²⁵⁹²*paiz a. paiza* (starop.) — krótka tarcza metalowa używana przez rycerzy konnych. [przypis edytorski]

²⁵⁹³*nie raz* (starop. forma ort.) — dziś: nieraz. [przypis edytorski]

²⁵⁹⁴*cierpliwy* (starop.) — [tu:] pełen cierpień. [przypis redakcyjny]

²⁵⁹⁵*błędy* (starop.) — błędzenie, błąkanie. [przypis redakcyjny]

²⁵⁹⁶*po jelca* (starop. forma) — po jelec, tj. po rękojeść broni. [przypis edytorski]

²⁵⁹⁷*namniej* (starop. forma) — najmniej. [przypis edytorski]

²⁵⁹⁸*odjąć serce* (starop.) — odjąć odwagę. [przypis edytorski]

²⁵⁹⁹*najeźnik* (starop. forma) — dziś: najeźdźca. [przypis edytorski]

²⁶⁰⁰*by* (starop.) — tu: choćby. [przypis edytorski]

Niewyliczyłbych²⁶⁰¹ — od²⁶⁰² tych wojowników
Pobitych pogan: tak ich wiele legło:
Zbity Arabin y niezwyciężony
Turczyn po części iuż był przelomiony.

93.

Strach, smętek, boiaźń, trwoga żalościwa,
Co raz to²⁶⁰³ więtsza wszędzie się szerzyła,
A śmierć okrótna²⁶⁰⁴ y nielutościwa²⁶⁰⁵
We krwi śmiertelną kosę swą moczyła.
Król też czuiąc iuż, że się ukwapliwa²⁶⁰⁶
Ona wycieczka²⁶⁰⁷ niedobrze zdarzyła —
Z ludem przed miasto wyszedł y pod mury
Na wątpliwy bój z swemi patrzył z gury²⁶⁰⁸.

Śmierć

94.

A skoro uyrzał, że się Arabowie
Pospołu²⁶⁰⁹ z Turki²⁶¹⁰ bardzo nachylili,
Gęste szał posły, aby lud wodzowie
Argant z Kloryndą zaraz uwodzili.
Ale choć do nich wskazował surowie²⁶¹¹ —
Krwia opoieni długo się bawili²⁶¹²,
Acz naostatek²⁶¹³ ustąpić musieli
Y ludzie sprawą swe uwodzić chcieli²⁶¹⁴.

95.

Ale kto prawa na boiaźń stanowi?
Kto strach przywiedzie do dobrego końca?
Tarcze y zbroię miecą, chcąc być zdrowi;
Miecz teraz wadzi, co wprzód był obrońca.
Pod miastem wielka przeciw południowi
Dolina leży od zachodu słońca:
Przez tę pogaństwo nazad uciekało,
A proch przed sobą gęstą chmurą gnało.

96.

Kiedy pochyło na dół uciekali,
Srodze ie nasi siekli y pędzili,
Lecz kiedy z dołu w gurę²⁶¹⁵ się udali,
Gdzie świeży ludzie na posiłku byli —
Nie chciał Gwelf, aby w górę nacierali

²⁶⁰¹niewyliczyłbych (starop. forma) — nie wyliczyłbym. [przypis edytorski]

²⁶⁰²od (starop.) — przez; od tych wojowników pobitych: pobitych przez tych wojowników. [przypis edytorski]

²⁶⁰³co raz to (starop. forma ort.) — coraz to. [przypis edytorski]

²⁶⁰⁴okrótny (starop. forma ort.) — okrutny. [przypis edytorski]

²⁶⁰⁵nielutościwy (starop.) — nielitościwy; bezlitosny. [przypis edytorski]

²⁶⁰⁶ukwapliwy (starop.) — pospieszny; pochopny. [przypis edytorski]

²⁶⁰⁷wycieczka (starop.) — tu: wyprawa wojenna, wypad. [przypis edytorski]

²⁶⁰⁸z gury (starop. forma ort.) — z góry. [przypis edytorski]

²⁶⁰⁹pospołu (starop.) — razem. [przypis edytorski]

²⁶¹⁰z Turki (starop. forma) — dziś: z Turkami. [przypis edytorski]

²⁶¹¹surowie (starop. forma) — surowo. [przypis edytorski]

²⁶¹²bawić się (starop.) — tu: zwlekać. [przypis edytorski]

²⁶¹³naostatek (starop. forma ort.) — dziś: na ostatek; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

²⁶¹⁴ludzie sprawą swe uwodzić chcieli (starop.) — chcieli swych ludzi wyprowadzić w szyku bojowym. [przypis edytorski]

²⁶¹⁵w gurę (starop. forma) — w górę. [przypis edytorski]

Y kazał, aby daley nie gonili.
Tak swe stanowił hufce zagonione,
A król też swoje zbierał rozproszone.

97.

Tem czasem²⁶¹⁶ Sultán czynił, co człowiecze
Y co te ziemskie czynić mogły siły;
Więcey nie może, pot z krwią z niego ciecze,
Bokami robi y tchnie²⁶¹⁷ w oney chwili;
Iuż ręką słabo y leniwo siecze,
Tarczy mu dźwignąć mdle²⁶¹⁸ nie mogą żyły,
Miecz nie tnie, ale tłucze — iako stępy²⁶¹⁹,
Tak ostrze stracił y tak został tępy.

98.

A widząc iuż swą przegraną, na obie
Stronie²⁶²⁰ rozbierał²⁶²¹ swój umysł wątpliwy²⁶²²:
Ieśli²⁶²³ swą ręką śmierć miał zadać sobie,
Żeby go ięzyk nie szczypał dotkliwy²⁶²⁴?
Czyli²⁶²⁵ — straciwszy wojsko w oney dobie —
Zachować cało żywot nieszczęśliwy?
Nakoniec²⁶²⁶ rzecze: «Niech nieba wygraia,
Niech swe tryumphy z mey sromoty²⁶²⁷ maia.

99.

Niechay mój widzą tył²⁶²⁸ nieprzyiaciele,
Niech znowu patrzą na moie wygnanie,
Byle widzieli, kiedy znowu śmieie²⁶²⁹
Będę ich słabe mieszał panowanie;
Nie ustąpię iem póki dusza w cieie,
Pamięć moich krzywd wiecznie nie ustanie
Y nieprzyjaciel sroższy się iem wróćę²⁶³⁰,
Chocia się w popiół y w ziemię obróćę».

Koniec pieśni dziewiątej.

PIEŚŃ DZIESIĄTA

Argument

²⁶¹⁶tem czasem (starop. forma ort.) — tymczasem. [przypis edytorski]

²⁶¹⁷tchnąć (starop.) — ciężko oddychać, dychać. [przypis redakcyjny]

²⁶¹⁸mdły (starop.) — słaby. [przypis edytorski]

²⁶¹⁹stępy — składające się z misy i ubijaka urządzenie do łuskania oraz rozdrabniania na kaszę ziaren zbóż.

[przypis edytorski]

²⁶²⁰na obie stronie (starop. forma) — daw. liczba podwójna; dziś: na obie strony. [przypis edytorski]

²⁶²¹rozbierać (starop. forma) — rozważać. [przypis edytorski]

²⁶²²wątpliwy (starop.) — wąpiący, wahający się. [przypis redakcyjny]

²⁶²³jeśli (starop.) — tu: czy. [przypis edytorski]

²⁶²⁴dotkliwy (starop.) — dokuczliwy, zjadliwy [język]. [przypis redakcyjny]

²⁶²⁵czyli (starop.) — tu: czy też. [przypis edytorski]

²⁶²⁶nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

²⁶²⁷sromota (starop.) — hańba, wstyd. [przypis edytorski]

²⁶²⁸tył czyjś widzieć (starop.) — oglądać czyjś ucieczkę. [przypis edytorski]

²⁶²⁹śmieie (starop. forma) — śmiało. [przypis edytorski]

²⁶³⁰nieprzyjaciel sroższy się jem wróćę (starop.) — wróćę jako [jeszcze] sroższy ich nieprzyjaciel. [przypis edytorski]

Ukazuje się Izmen Sułtanowi,
Od²⁶³¹ którego był²⁶³² w miasto wprowadzony;
Ten znowu serca dodaie królowi,
Co iuż o sobie wąpił z kaźdey strony.
Swe powiadaia błędy²⁶³³ Goffredowi
Iego rycerze: Rynald umorzony,
Z ich się powieści żyw y zdrów nayduie,
A Piotr o iego dziełach prorokuie.

1.

To mówiać ieszcze, blisko siebie zoczył²⁶³⁴,
Że koń ku niemu bieżał obłąkany;
Poimawszy go, zarazem nań wskoczył,
Chocia y ranny y był spracowany.
Hełm na niem pierzem ogromnem nie toczył
Y kity pozbeł, wszystek porąbany,
Zwierzchnią dołomę²⁶³⁵, którą miał na zbroi,
Pokłoto²⁶³⁶ na niem, że za nic nie stoi²⁶³⁷.

2.

Iako uchodzi szczwany od obory
Y kryie się wilk z okrzykiem pędzony,
A choć w brzuch głodny włożył obrok spory
Y choć się ledwie wlecze obkarmiony,
Przedsię na gębie znać dawne przemory²⁶³⁸:
Ssie krew y ięzyk trzyma wywieszony —
Tak y on w ten czas²⁶³⁹ szedł po onem²⁶⁴⁰ boiu,
Od głodów krwawych nie maiąc pokoju.

3.

Przez gęste hufce, przez nieprzyjaciele
Szczęście go iego bezpiecznie²⁶⁴¹ uwodzi:
Leci strzał, mieczów y grotów tak wiele,
On przedsię²⁶⁴² zdrowy na koniec przechodzi.
Y tak nieznany w drogę idzie śmieie²⁶⁴³,
Gościnięc miia, ścieszkami²⁶⁴⁴ uchodzi;
A rozbierając²⁶⁴⁵ swe przygody sobie,
Różny brał przed się rozmyśl w oney dobie.

4.

Y namyślił się potem ku końcowi,
Do Egiptu się udać bogatego

²⁶³¹od którego (starop. forma) — przez którego. [przypis edytorski]

²⁶³²był (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

²⁶³³błędy (starop.) — błędzenie, błąkanie. [przypis redakcyjny]

²⁶³⁴zoczyć (starop. forma) — zobaczyć; dostrzec. [przypis edytorski]

²⁶³⁵dołoma (starop.) — dolman, szata zwierzchnia na zbroję (po węg. dolmany). [przypis redakcyjny]

²⁶³⁶pokłoto (starop. forma) — pokluto. [przypis edytorski]

²⁶³⁷za nic nie stoi (starop.) — tu: nic nie osłania; jest do niczego. [przypis edytorski]

²⁶³⁸przemory (starop.) — morzenie się głodem, post. [przypis redakcyjny]

²⁶³⁹w ten czas (starop. forma) — wtenczas, wówczas; w tym czasie, wtedy. [przypis edytorski]

²⁶⁴⁰po onem (starop.) — po tym. [przypis edytorski]

²⁶⁴¹bezpiecznie (starop. forma ort.) — dziś: bezpiecznie. [przypis edytorski]

²⁶⁴²przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

²⁶⁴³śmieie (starop. forma) — śmiało. [przypis edytorski]

²⁶⁴⁴ścieszki (starop. forma) — ścieżki. [przypis edytorski]

²⁶⁴⁵rozbierając (starop.) — rozważając. [przypis edytorski]

Y przyszley wojny pomagać królowi
Y znowu skusić²⁶⁴⁶ Marsa surowego.
Tak umyśliwszy, prosto ku Nilowi
Puścił się, wodza nie mając żadnego;
Wiadom dróg y sam trafi do piaszczystych
Pól starodawney Gazy nieprzejrzystych²⁶⁴⁷.

5.

A choć się w bitwie bardzo był zmordował,
Chocia go rany okrutnie bolały —
Zbroje²⁶⁴⁸ y hełmu z siebie nie zdeymował,
Ale w niey iechał wszystek²⁶⁴⁹ on dzień cały.
A kiedy Phebus²⁶⁵⁰ iasny ustępował
Y chmury nocne światło wyganiały —
Rany powiazał y potem po kęsie
Owocu z palmy ręką chorą trzęsie.

6.

Tam nakarmiony daktyły²⁶⁵¹ onemi,
Radby²⁶⁵² się przespał, radby się położył
Y tak na trawie y na goley ziemi
Układał²⁶⁵³ się, a tarcz w głowy²⁶⁵⁴ sobie włożył;
Lecz za ranami osurowiałemi²⁶⁵⁵
Ból mu doymował²⁶⁵⁶, ból się barzo srożył
Do tego wnętrzni²⁶⁵⁷ gryzli go sępowie:
Żal y gniew w sercu y w strapioney głowie.

7.

A gdy już było cicho z każdej strony
Y noc się była dobrze nachyliła,
Przykre kłopoty — trudem zwyciężony —
Y troskę uśpił, która go trapiła.
Mdły²⁶⁵⁸ iednak był sen, którego zasłony
Y oko y myśl błędna przechodziła,
Atoli usnął y usnąwszy — nowy
Dźwięk mu taki brzmiał głośny koło głowy:

8.

«Śpisz Solimanie twardo y nie czuiesz!
Naspisz²⁶⁵⁹ się czasu inszego²⁶⁶⁰ do woley²⁶⁶¹,

²⁶⁴⁶skusić (starop.) — spróbować, doświadczyć. [przypis redakcyjny]

²⁶⁴⁷nieprzejrzysty (starop.) — nieprzejrzany. [przypis redakcyjny]

²⁶⁴⁸zbroje (starop. forma) — zbroi. [przypis edytorski]

²⁶⁴⁹wszystek on dzień (starop.) — (przez) cały ten dzień. [przypis edytorski]

²⁶⁵⁰Phebus właśc. *Febus* a. *Feb* (mit. gr.) — zlatynizowana forma słowa *Fojbos* (gr.: promienny), przydomka Apolla, boga światła i słońca, opiekuna sztuk, patrona poetów i pieśniarzy. [przypis edytorski]

²⁶⁵¹daktyły (starop. forma) — daktylami. [przypis edytorski]

²⁶⁵²radby (starop. forma) — dziś: rad by; *Radby się przespał, radby się położył*: chętnie by się przespał, chętnie by się położył. [przypis edytorski]

²⁶⁵³układał się (starop. forma) — ułożył się, położył się. [przypis edytorski]

²⁶⁵⁴głowy (starop.) — miejsce, gdzie głowa podczas snu spoczywa. [przypis redakcyjny]

²⁶⁵⁵osurowiałe rany (starop.) — odświeżone, na nowo się krwawiące. [przypis redakcyjny]

²⁶⁵⁶doymować (starop.) — dokuczać, przeszywać; *ból mu doymował*, por. dziś: dojmujący ból. [przypis edytorski]

²⁶⁵⁷wnętrzny (starop.) — wewnętrzny. [przypis edytorski]

²⁶⁵⁸mdły (starop.) — słaby. [przypis edytorski]

²⁶⁵⁹naspisz się (starop.) — naśpisz się. [przypis edytorski]

²⁶⁶⁰czasu inszego (starop.) — w innym czasie; kiedy indziej. [przypis edytorski]

²⁶⁶¹woley (starop. forma) — (do) woli. [przypis edytorski]

O tem nie myślisz, ani się frasujesz²⁶⁶²,
Że twoja dotąd oyczyna w niewoley²⁶⁶³ —
Y bez pogrzebu swego zostawujesz
Ciała rycerstwa, leżące po roley²⁶⁶⁴
Y czekasz tu dnia, gdzie tak gęste szlaki
Y tak świeże są twej sromoty²⁶⁶⁵ znaki».

9.

Ocknął się ze snu Soliman słabego
Y przebudzony mdle otworzył oczy
Y uyrzał²⁶⁶⁶ kogoś przed sobą starego,
Który o lasce, nie o swej stał mocy.
Y z gniewem rzecze do starca onego:
«A tyś kto? czemu ludzie budzisz w nocy.
Skąd to, że mię masz na tak pilney pieczy?
Coć do sromoty y do moich rzeczy²⁶⁶⁷?!»

10.

Odpowie starzec na ono łaianie:
«Mnie twoje myśli dały wiedzieć nieba,
A iż o tobie dawno mam staranie²⁶⁶⁸ —
Twa mię tu własna zagnała potrzeba.
A nie gnieway się na mię o to, panie,
Żem ci przymówił: czasem tego trzeba,
Bo się tem często w sercach wielkich ludzi
Chciwość²⁶⁶⁹ do męstwa y do sławy budzi.

11.

A wiedząc, że chcesz do Egiptu iechać —
Miey nieomylną przestrożę ode mnie,
Żeć lepiey teraz drogi tey zaniechać,
Bobyś się tylko zathukł tam daremnie:
Bo król egipski wrychle²⁶⁷⁰ chce wyiechać,
Albo iuż w drodze — a tybyś nikczemnie
Czas strawił y nam twoieby się siły
Przy niem pod ten czas mało przygodziły²⁶⁷¹.

12.

Ale ieśli chcesz, ia temu poradzę,
Że cię w dzień biały bez wszelkiej trudności,
Do Ieruzalem bezpiecznie wprowadzę,
Na większą sławę, okrom²⁶⁷² wątpliwości.
Na którym mieyscu skoro cię posadzę,
Iuż miasto będzie w twoiey opatrności

²⁶⁶²frasować się (starop.) — martwić się, troszczyć się. [przypis edytorski]

²⁶⁶³niewoley (starop. forma) — (w) niewoli. [przypis edytorski]

²⁶⁶⁴rolej (starop. forma) — dziś N.lp r.ż.: (po) roli; tzn. tu: na polu. [przypis edytorski]

²⁶⁶⁵sromota (starop.) — hańba, wstyd. [przypis edytorski]

²⁶⁶⁶ujrzał (starop. forma) — dziś: ujrzał. [przypis edytorski]

²⁶⁶⁷coć do sromoty i do moich rzeczy (starop.) — co ci do sromoty i do moich rzeczy; co cię obchodzą moja hańba i moje sprawy. [przypis edytorski]

²⁶⁶⁸mieć o kogo staranie (starop.) — dbać o kogo; opiekować się kim. [przypis edytorski]

²⁶⁶⁹chciwość (starop.) — tu: pragnienie. [przypis edytorski]

²⁶⁷⁰wrychle (starop.) — szybko, wkrótce. [przypis edytorski]

²⁶⁷¹przygodzić się (starop.) — tu: przydać się. [przypis edytorski]

²⁶⁷²okrom (starop.) — bez; *okrom wątpliwości*: bez wątpliwości, niewątpliwie. [przypis edytorski]

Obrony pewne, dokąd naszych rzeczy
Króla Egiptu nie wesprą odsieczy».

13.

Kiedy tak oney pilnie słuchał mowy
Hardy Soliman, barzo się dziwował
Y zaraz z twarzy złożył gniew surowy,
A starcowi się pilnie przypatrował.
Potem mu tak rzekł: «Iam oycze gotowy!
Wiedź, gdzie chcesz; ia cię będę naśladował²⁶⁷³.
Mnie się ta rada zawždy²⁶⁷⁴ uda²⁶⁷⁵ pręcej²⁶⁷⁶,
Gdzie niebezpieczeństw y trudów iest więcey».

14.

Chwali go starzec, a iż naziębione
Z wiatru — ból wielki rany mu czyniły,
Wódką od niego pewną zakropione,
Skórą zakryte, zaraz się goiły.
Iuż też Apollo swe wozy złożone
Na świat gotował y zorze schodziły.
«Czas — prawi — iechać, iuż drogi odkrywa
Słońce y ludzi do zwykłych prac wzywa».

Świt

15.

Y na wóz, który czekał go przy stronie,
Wziął podle²⁶⁷⁷ siebie Solimana potem
Y długie lece²⁶⁷⁸ trzymając na lonie,
Poganiał biczem zawodniki²⁶⁷⁹ złotem.
Tak ręczo biegły nieścignione konie,
Że mogły zrównać z prętkich orłów lotem;
Tchnęły²⁶⁸⁰ od biegu y dymem kurzyły,
A posrebrzone wędzidla pieniały.

Cud

16.

Słuchaycież cudu: wiatr lekki, skupiony
Obłokiem stanął, z wielkiem podziwieniem
Y wóz z oboiey okrył w koło strony,
Że go nie mogło oko prześć²⁶⁸¹ promieniem
I tak był mocno y gęsto ściśniony,
Żeby go z proce nie przebił kamieniem,
Tylko sami dwaj obłok — iako trzeba —
Widzieli w koło y pogodne nieba.

17.

Skrzywi brwi Sułtan y namarszczy czoła
Y wozowi się pilnie przypatruie;

²⁶⁷³naśladować kogo (starop.) — iść za kim; [iść w czyjeś ślady; red. WL]. [przypis redakcyjny]

²⁶⁷⁴zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

²⁶⁷⁵udać się komu (starop.) — przydać się komu; spodobać się komu. [przypis edytorski]

²⁶⁷⁶pręcej (starop. forma ort.) — prędzej; tu: bardziej. [przypis edytorski]

²⁶⁷⁷podle (starop.) — obok, przy. [przypis edytorski]

²⁶⁷⁸lec (starop.) — lejc, powódek. [przypis redakcyjny]

²⁶⁷⁹zawodniki (starop.) — tu: konie ciągnące wóz. [przypis edytorski]

²⁶⁸⁰tchnąć (starop.) — ciężko oddychać, dychać. [przypis redakcyjny]

²⁶⁸¹prześć (starop. forma) — przejść; tu; przeniknąć. [przypis edytorski]

Że po powietrzu nieścignione koła
Lecą w obłoku — barzo się dziwuie.
Starzec uyrzawszy, że Soliman zgoła
Z onego dziwu ledwie się co czuie —
Trącił go y słów kilka mu powiedział,
Wezdrgnął się Sułtan y tak odpowiedział:

18.

«O który, gdzie chcesz, przyrodzenie wodzisz
Y cuda czynisz nieznanne od wieka —
Y iako widzę, w skrytych się przechodzisz
Gmachach tajemnych myśli u człowieka,
Proszę cię (ieśli rozumem dochodzisz
Y przyszłe rzeczy przegładasz zdaleka²⁶⁸²)
Powiedz, co nieba Azyey przeyrzały?
Iaki te wojny koniec będą miały?

19.

Ale, niech pierwey wiem, iako cię zową²⁶⁸³
Y iako cuda czynisz tak foremnie²⁶⁸⁴.
Bo iako się mam sprawić twoją mową,
Ieśli nie wyńdzie²⁶⁸⁵ ta zstrętliwość²⁶⁸⁶ zemnie^{2687?}»
Rozśmiał się starzec y zatrzasnął głową:
«Iedney wszak rzeczy dowiesz się odemnie²⁶⁸⁸:
Iam Izmen, magiem swoim mię ięzykiem
Syrowie²⁶⁸⁹ zowią, wy — czarnoksiężnikiem.

20.

Ale, żebym miał odkryć to, co będzie
Y tak rozumiesz, że to wiedzieć snadnie²⁶⁹⁰ —
Nie chciey być w takim Solimanie błędzie,
Bo tego człowiek śmiertelny nie zgadnie;
Żaden tem swoich kłopotów nie zbędzie.
Ratuy się każdy, ieśli co przypadnie,
Bo często człowiek swego na tey próbie
Szczęścia iest mistrzem y robi ie sobie.

Los, Szczęście, Kondycja
ludzka, Wiedza, Czyn

21.

A ty na ognie y miecze prawicę
Niezwyciężoną teraz chciey zachować,
Którey nie tylko obronić stolicę,
(Do której myśli²⁶⁹¹ srogi lud szturmować)
Ale nietrudno, przeszedszy granicę,
Trząsnąć Europą y onę²⁶⁹² zwoyować;

²⁶⁸²zdaleka (starop. forma ort.) — z daleka. [przypis edytorski]

²⁶⁸³jako cię zową (starop.) — jak cię zwa; jak się nazywasz. [przypis edytorski]

²⁶⁸⁴foremnie (starop.) — kształtnie, zręcznie. [przypis edytorski]

²⁶⁸⁵wyńdzie (starop. forma) — wyjdzie. [przypis edytorski]

²⁶⁸⁶zstrętliwość (starop.) — odrętliwość. [przypis edytorski]

²⁶⁸⁷zemnie (starop. forma ort.) — ze mnie. [przypis edytorski]

²⁶⁸⁸odemnie (starop. forma ort.) — ode mnie. [przypis edytorski]

²⁶⁸⁹Syrowie — mieszkańcy Syrii. [przypis redakcyjny]

²⁶⁹⁰snadnie (starop.) — łatwo, z łatwością. [przypis edytorski]

²⁶⁹¹myśli (...) szturmować (starop.) — zamierza szturmować. [przypis edytorski]

²⁶⁹²onę (starop. forma) — ją. [przypis edytorski]

Ia dobrze tuszę²⁶⁹³, ty śmiey; a ia co wiem
Y co, iakoby przez mgłę widzę — powiem.

22.

Nim stokroć koły²⁶⁹⁴ rok zbieży lotnemi,
Będzie mąż ieden w Azyey panował,
Który ią dzieły ozdobi wielkiemi
Y w płodnem będzie Egipcie królował
Y w pokoiu rząd uczyni w swey ziemi,
Kiedy się zdarzy, że będzie próżnował
Y kiedy wytchnie od wojenney chwili²⁶⁹⁵;
Ten chrześciańskię ciężki²⁶⁹⁶ będzie sile.

23.

Y źle nabyte państwo y kradziony
Łup gwałtem wydrze mocą swoiey broni
Tak, że ostatków — wodą otoczony
Wysep y morze ledwie mu obroni.
Ten ze krwie twoiey ma być urodzony!»
Soliman na to wzrok wesoły skłoni:
«Szczęśliwy — prawi — że mu to gotuie
Niebo!» Część zayrzy²⁶⁹⁷, a część²⁶⁹⁸ się raduie.

24.

Dołożył tego: «Niech się szczęście stawi,
Lub źle, lub dobrze, na mnie nie utyie!
Moie mię serce y ta ręka sprawi
Niezwyciężonem, póki dusza żyie.
Pierwey swój zwykły miesiąc bieg zostawi,
Pierwey go chybi, niżli mię pożyie²⁶⁹⁹!»
To mówiąc, wszystek aż do samych kości,
Płomieniem spłonął ognistey śmiałości.

25.

Tak rozmawiaiąc, przyśli²⁷⁰⁰ lotnem wozem
Nad chrześciańskię²⁷⁰¹ prawie stanowiska,
Gdzie pełne trupów pod samem obozem
Pola widzieli y poboioiwiska.
Zmartwiał od żalu, ciężkiem tkniony mrozem,
Na gęste trupy Sułtan patrząc z bliska
Y na leżące swoje między niemi,
Przedtem — tak straszne — chorągwie po ziemi.

Wojna, Trup, Obyczaj

²⁶⁹³tuszyć (starop.) — mieć nadzieję, spodziewać się. [przypis edytorski]

²⁶⁹⁴koły (starop. forma) — kołami. [przypis edytorski]

²⁶⁹⁵chwile (starop. forma) — (od) chwili; *wytchnie od wojenney chwili*: odpocznie po wojennej chwili; odetchnie po wojnie. [przypis edytorski]

²⁶⁹⁶ciężki (starop. forma) — dziś: ciężki; tu: przyczyniający kłopotów, trudów. [przypis edytorski]

²⁶⁹⁷zajrzeć (starop.) — zazdrościć. [przypis edytorski]

²⁶⁹⁸część (starop.) — [tu:] częścią, [częściowo]. [przypis redakcyjny]

²⁶⁹⁹pożyć (starop.) — pokonać, zwyciężyć. [przypis edytorski]

²⁷⁰⁰przyšli (starop. forma) — przyszli. [przypis edytorski]

²⁷⁰¹chrześciańskię (starop. forma) — dziś: chrześcijańskie. [przypis edytorski]

26.

A twarz y piersi zwycięzce²⁷⁰² deptali,
Iego rycerzów, którzy w bitwie legli
Y nieszczęśliwe trupy odzierali,
A różni na łup zewsząd ludzie biegli;
Drudzy znaiomych przyiaciół chowali
Y ciała miłych towarzyszów grzebli;
Drudzy na kupy Arabów włóczyli
I iednem ogniem z Turki ie palili.

27.

Westchnął Soliman y miecz, iak szalony,
Porwał y z wozu skoczyć się gotował,
Ale nań krzyknął czarownik uczony,
Y wielkiem gwałtem²⁷⁰³ ledwie go hamował.
A skoro usiadł, wóz niedościgniony
Izmen do góry, co wyżej, kierował;
Y tak szli chwilę kołami lotnemi,
Aż chrześcijański²⁷⁰⁴ obóz beł²⁷⁰⁵ za niemi.

28.

Potem wysiedli oba²⁷⁰⁶ z wozu, który
— Nie wiedzieć iako — zniknął ich wzrokowi;
Okryci płaszczem niewidomey chmury,
Szli ku wielkiemu pieszo Syonowi;
A kiedy przyszli do schodzistej²⁷⁰⁷ gury²⁷⁰⁸,
Tam gdzie obraca tył ku zachodowi —
Iuż nie szedł więcey czarnoksiężnik, ale
Zastanowił²⁷⁰⁹ się przy niewstępniej²⁷¹⁰ skale.

29.

Tam miał iaskinią²⁷¹¹ wielką, kamień żywy,
Którą wykował²⁷¹² król ieden bogaty,
Weszcie²⁷¹³ w nie gęste zakryły pokrzywy,
Bo tam dawnemi nie chodzono laty.
Odrzuci zielsko Izmen ukwapliwy
Y ukasaney²⁷¹⁴ zatknie za pas szaty
Y iedną ręką maca, gdzie co wadzi²⁷¹⁵,
A drugą — króla mężnego prowadzi.

²⁷⁰²zwycięzce (starop. forma) — dziś: zwycięzcy. [przypis edytorski]

²⁷⁰³gwałtem (starop.) — gwałtownie. [przypis edytorski]

²⁷⁰⁴chrześcijański (starop. forma) — dziś: chrześcijański. [przypis edytorski]

²⁷⁰⁵beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

²⁷⁰⁶oba (starop. forma) — obaj. [przypis edytorski]

²⁷⁰⁷schodzisty (starop.) — pochyły, stromy, np. *schodzista góra*. [przypis redakcyjny]

²⁷⁰⁸gura (starop. forma ort.) — dziś popr.: góra. [przypis edytorski]

²⁷⁰⁹zastanowić się (starop.) — zatrzymać się; stanąć. [przypis edytorski]

²⁷¹⁰niewstępna skala (starop.) — niedostępna; [tj. na którą nie sposób wstąpić, wejść; red. WL]. [przypis redakcyjny]

²⁷¹¹jaskinią (starop. forma) — jaskinię. [przypis edytorski]

²⁷¹²wykować (starop. forma) — wykuć. [przypis edytorski]

²⁷¹³weszcie (starop. forma) — wejście. [przypis edytorski]

²⁷¹⁴ukasany (starop.) — podkasany; podciągnięty do góry (o długiej szacie). [przypis edytorski]

²⁷¹⁵gdzie co wadzi (starop. forma) — gdzie coś stoi na przeszkodzie. [przypis edytorski]

30.

Rzecz mu Sułtan: «A to co za drogi?
Kraćć mię gdzieś wiedziesz tem podziemnem piecem²⁷¹⁶?
Byś beł dopuścił — inszą bez tey trwogi,
Mogłem ią sobie uczynić tem mieczem».
On na to: «Godna ta droga twej nogi,
Z dawnych lat śladem nie bita człowieczem,
Którą król Herod chodził z swemi pany,
On²⁷¹⁷ król tak wielki y tak zawołany.

31.

Ten ią wykował, gdy mu wszystkie zgoła
Wierzgnęły²⁷¹⁸ beły co przednieysze domy
Y aż od wieże — którą od sokoła,
Sokolą zwano — przez ten dół kryiomy²⁷¹⁹
Do zbyt²⁷²⁰ dawnego iednego kościoła,
Często, kiedy chciał, chodził niewidomy²⁷²¹;
Tędy lud zbrojny do miasta przywoził,
Tędy sam z niego za mury wychodził.

32.

Ale na świecie żaden człowiek żywy
Niewie²⁷²² tey drogi, okrom²⁷²³ mnie samego;
Tędy dojdziemy tam, kędy wątpliwy²⁷²⁴
Król rady zbiera do pałacu swego.
Który, niż trzeba, więcey bojaźliwy²⁷²⁵,
Trwoży się barzo²⁷²⁶ z nieszczęścia przeszłego.
Tyś na czas przyszedł, ale wytrway mało²⁷²⁷
Y milcz, aż kiedy mnie się będzie zdało».

33.

Skoro to wyrzekł, pierwszy zamysł niemi²⁷²⁸
Y w ciemną iamę wielki Sułtan wchodzi;
On go omacnie²⁷²⁹, mrokiem gęstych cieni,
Wziąwszy za rękę po świadomu²⁷³⁰ wodzi.
Pierwey zgarbieni i szli pochyleni,
Ale iaskinia co raz²⁷³¹ się rozwodzi²⁷³²,
Że potem łatwie²⁷³³ doszli połowice
— Y wolno idąc — podziemney ciemnicy²⁷³⁴.

²⁷¹⁶piec (starop.) — tu: loch. [przypis edytorski]

²⁷¹⁷on (starop. forma) — ten, ów. [przypis edytorski]

²⁷¹⁸wierzgnać (starop.) — zbuntować się. [przypis redakcyjny]

²⁷¹⁹kryjomy (starop.) — ukryty. [przypis edytorski]

²⁷²⁰zbyt dawny (starop.) — bardzo dawny; bardzo stary. [przypis edytorski]

²⁷²¹niewidomy (starop.) — niewidoczny. [przypis edytorski]

²⁷²²niewie (starop. forma ort.) — dziś: nie wie; tu: nie zna. [przypis edytorski]

²⁷²³okrom (starop.) — oprócz, prócz. [przypis edytorski]

²⁷²⁴wątpliwy (starop.) — wątpiący, pełen zwątpienia, pełen wątpliwości. [przypis edytorski]

²⁷²⁵niż trzeba, więcej bojaźliwy (starop.) — bardziej bojaźliwy niż trzeba. [przypis edytorski]

²⁷²⁶barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

²⁷²⁷mało (starop.) — tu: trochę. [przypis edytorski]

²⁷²⁸niemić (starop.) — kazać zamilknać; stłumić. [przypis edytorski]

²⁷²⁹omacnie (starop.) — po omacku. [przypis edytorski]

²⁷³⁰po świadomu (starop. forma) — świadomie. [przypis edytorski]

²⁷³¹co raz (starop. forma ort.) — coraz. [przypis edytorski]

²⁷³²rozwodzić się (starop.) — tu: rozszerzać się. [przypis edytorski]

²⁷³³łatwie (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

²⁷³⁴ciemnicy (starop. forma) — ciemnicy. [przypis edytorski]

34.

W tem drzwi uchylił odiawszy zapory
Y wiódł go Izmen po niezwykłym wschodzie²⁷³⁵,
Gdzie świecił promień mały y niespory,
Spadając z góry sparą²⁷³⁶ w cienkiem schodzie²⁷³⁷.
Tam z końca iamy wyszedł Sultan skory
Y z przewodnikiem na wysokiem grodzie
Stanął na sali, gdzie na świetnem tronie
Siedział król w złotem płaszczu y w koronie.

35.

Z obłoku patrzą oni dwaj mężowie,
A ich (iaki cud) wszyscy nie widzieli,
Oni zaś wszystko — y słowo po słowie
Tak iako trzeba, obadwa²⁷³⁸ słyszeli.
Król naprzód począł: «Zaprawdę, synowie,
Dzienieśmy²⁷³⁹ wczora²⁷⁴⁰ nieszczęśliwy mieli,
Ten nam powątlil²⁷⁴¹ y pomieszał rzeczy,
Sama²⁷⁴² nadzieia w egipskiej odsieczy.

36.

Ale widzicie, co się z nami dzieie
W tak niebezpiecznem²⁷⁴³ y w tak krótkiem czesie²⁷⁴⁴,
Egipskie barzo daleko nadzieie,
Przeto niech każdy radę na to niesie».
W tem szmer cichy wstał, iako kiedy wieie
Wolny wiatr y szum w gęstem czyni lesie,
Ale szmer ucichł, kiedy wstawszy z ławy
Cyrkaszczyk począł mówić do tey sprawy:

37.

«Zawždy²⁷⁴⁵, o królu, są odmienne²⁷⁴⁶ nieba
Y szczęcie²⁷⁴⁷ różnie koło swe prowadzi,
Lecz o to pytasz, na co nie potrzeba
Naszego zdania: żaden tu nie radzi.
W samych nam sobie mieć nadzieię trzeba,
Bo się na sobie samo męstwo sadzi²⁷⁴⁸;
W to się ubierzmy, zdrowia odżałujemy
Y nie więcej ie, niż trzeba, miłujemy.

²⁷³⁵wschód (starop.) — schody. [przypis edytorski]

²⁷³⁶spara (starop.) — szpara. [przypis edytorski]

²⁷³⁷schód (starop.) — zachód, schyłek; tu prawdopodobnie: pochyły strop. [przypis edytorski]

²⁷³⁸obadwa (starop. forma) — obydwaj. [przypis edytorski]

²⁷³⁹dzienieśmy (...) mieli (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: mieliśmy dzień. [przypis edytorski]

²⁷⁴⁰wczora (starop. forma) — wczoraj. [przypis edytorski]

²⁷⁴¹powątlil (starop.) — nadwątlil; osłabić. [przypis edytorski]

²⁷⁴²sama (starop.) — tu: jedyna. [przypis edytorski]

²⁷⁴³niebezpiecznem (starop. forma ort.) — dziś: niebezpiecznym. [przypis edytorski]

²⁷⁴⁴w czesie (starop. forma) — zamiast: w czasie (analogicznie do las, w lesie). [przypis redakcyjny]

²⁷⁴⁵zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

²⁷⁴⁶odmienny (starop.) — zmienny, zmieniający się; odmienne nieba, tu: zmienne losy. [przypis edytorski]

²⁷⁴⁷szczęcie (starop.) — szczęście; tu: los. [przypis edytorski]

²⁷⁴⁸sadzić się na czym (starop.) — zasadzać się na czym; opierać się na czym. [przypis edytorski]

38.

Nie mówię, aby wątpliwa by²⁷⁴⁹ miała
Pomoc z Egiptu w czasy terażniejsze,
Bo obietnica, która się wam dała
Y te posiłki będą napewniejsze²⁷⁵⁰;
Alebym zaś rad, żeby się obrała²⁷⁵¹
W niektórych y myśl y serce mężniejsze,
Żeby z r²⁷⁵² swych zwycięstwa czekali,
A na cudzą się pomoc nie spuszcza²⁷⁵³».

39.

Więcey nie mówił Argant pomieniony²⁷⁵⁴,
Iako ten, który pewny był²⁷⁵⁵ wygraney —
Po niem poważny Orkan z drugiey strony
Wstał, urodzony ze krwi²⁷⁵⁶ zawołaney.
Mąż to był wielki, ale zniewolony²⁷⁵⁷
Miłością dzieci y żony kochaney:
Znikczemniał barzo, barzo się odmienił,
Iakoby nie on — skoro się ożenił.

Rycerz, Małżeństwo, Żona,
Dziecko, Miłość, Odwaga,
Upadek

40.

Ten tak wotował²⁷⁵⁸: «Tey gorącey mowy,
O wielki królu, ia nie mogę ganić,
Bo śmiałe serce śmialemi się słowy
Znać dawa²⁷⁵⁹ y z swych występuię granic.
A iż — iako zwykł — zagrzał się surowy
Y niebezpieczeństw²⁷⁶⁰ Argant nie ma za nic,
To iemu wolno, bo iako wotuie,
Tak rzeczą samą śmiałość ukazuie.

41.

Lecz ty, któremu dawny wiek przynosi
Wiadomość rzeczy, masz to upatrować²⁷⁶¹,
Że ieśli się gdzie Cyrkaszczyk unosi,
Trzeba go mądrym rozumem hamować
Y te pomocy, które Egipt głosi,
Z niebezpieczeństwem równać y zrachować:
Ieśli²⁷⁶² twe — królu — mury wydołaią
Tem siłom, które chrześciance maią.

42.

Mówią (bo na to trzeba odpowiedzieć)
Że miasto dobrze opatrzone mamy;

²⁷⁴⁹bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięczeniu): być. [przypis edytorski]

²⁷⁵⁰napewniejsze (starop. forma) — najpewniejsze; tu: najpewniej, zapewne. [przypis edytorski]

²⁷⁵¹obrać się (starop.) — znaleźć się. [przypis redakcyjny]

²⁷⁵²z r²⁷⁵² (starop. forma) — daw. liczba podwójna (*dualis*), dziś: z rąk. [przypis edytorski]

²⁷⁵³spuszczać się na co (starop.) — zdać się na co; zawierzyć czemu. [przypis edytorski]

²⁷⁵⁴pomieniony (starop.) — wymieniony; nazwany po imieniu. [przypis edytorski]

²⁷⁵⁵był (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

²⁷⁵⁶krwie (starop. forma) — dziś popr. D.lp. r.ż.: (z) krwi. [przypis edytorski]

²⁷⁵⁷zniewolić (starop.) — [tu:] zrobić niewolnikiem. [przypis redakcyjny]

²⁷⁵⁸wotować (starop.) — głośować; tu: wypowiadać się. [przypis edytorski]

²⁷⁵⁹dawa (starop. forma) — daje; się znać dawa: daje się poznać. [przypis edytorski]

²⁷⁶⁰niebezpieczeństwo (starop. forma ort.) — dziś: niebezpieczeństwo. [przypis edytorski]

²⁷⁶¹upatrować (starop. forma) — upatrywać; tu: przewidywać. [przypis edytorski]

²⁷⁶²ieśli (starop.) — tu: czy. [przypis edytorski]

Ale zaś u nich, musi²⁷⁶³ to powiedzieć,
Gotowość wielka y szturmu czekamy.
Tęgo, co ma być — nikt nie może wiedzieć,
Ale się słusznie wątpliwych lękamy
Marsowych sądów y bać się potrzeba,
Że nam nie stanie naostatek²⁷⁶⁴ chleba.

43.

Wczora, kiedy się nasi w polu bili,
Z wielką trudnością — iako się widziało —
Bydłaśmy²⁷⁶⁵ trochę w miasto wprowadzili
Y za wielkie się to zdarzenie miało;
Ale ieśliby dłużej nas trąpili²⁷⁶⁶,
Na tak wielki głód barzoby²⁷⁶⁷ to mało,
A nie odstąpią pewnie, choć posłany
Posiłek przydzie na dzień obiecany.

44.

Cóż — kiedy chybi²⁷⁶⁸? ale niech się dzieie,
Tak iako sobie wy obiecacie,
Niech obietnice y staną nadzieie,
Niechay odsiecz²⁷⁶⁹ przydą, iako chcecie.
Kto was w zwycięstwie upewnia — szaleie;
Z tem się Hetmanem — Królu — bić będziecie
Y z temże wojskiem, które pogromiło
Turki, Arabi y Persy²⁷⁷⁰ pobiło.

45.

Sameś, o mężny Argancie, spróbował,
Iako są bitni, iako natarczywi²⁷⁷¹
Y nie raześ²⁷⁷² iem tył swój ukazował²⁷⁷³
Y ci z Kloryndą rycerze cnotliwi
Y ia sam — acz ia nie będę winował
Nikogo, bo w tem nie iesteście krzywi²⁷⁷⁴
Y mężnieście się z niemi zawždy²⁷⁷⁵ bili
Y coście mogli, wszystkoście czynili.

46.

A choć mi Argant krzywem²⁷⁷⁶ grozi okiem,
Iam winien zawždy prawdę mówić wszędzie:

²⁷⁶³musi (starop.) — [tu:] musi się, trzeba. [przypis redakcyjny]

²⁷⁶⁴naostatek (starop. forma ort.) — na ostatek; w końcu. [przypis edytorski]

²⁷⁶⁵bydłaśmy trochę (...) wprowadzili (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: wprowadziliśmy trochę bydła. [przypis edytorski]

²⁷⁶⁶trąpić kogo (starop. forma) — nękać kogo. [przypis edytorski]

²⁷⁶⁷barzoby to mało (starop. forma) — zdanie eliptyczne (z opuszczonym orzeczeniem), dziś pisownia rozdzielna: bardzo by to [było] mało. [przypis edytorski]

²⁷⁶⁸cóż kiedy chybi (starop.) — cóż [będzie] jeśli chybi [tj. nie osiągnie zamierzonego skutku]. [przypis edytorski]

²⁷⁶⁹odsiecz (starop. forma) — dziś M.lm: odsiecz. [przypis edytorski]

²⁷⁷⁰Turki, Arabi i Persy — Turków, Arabów i Persów [pobiło]. [przypis edytorski]

²⁷⁷¹natarczywy (starop.) — skłonny do natarcia, waleczny, pochopny do walki. [przypis edytorski]

²⁷⁷²nie raześ jem (...) ukazował (starop. forma) — nie raz im ukazywałeś. [przypis edytorski]

²⁷⁷³tył ukazować (starop.) — ukazywać tył; tzn. uciekać. [przypis edytorski]

²⁷⁷⁴krzywym być — być złym; źle postępować. [przypis edytorski]

²⁷⁷⁵zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

²⁷⁷⁶krzyw (starop.) — zły; *krzywem grozi okiem*: patrzy groźnie, złym (pełnym złości) wzrokiem. [przypis edytorski]

Widzę, że lud ten za Boskiem wyrokiem
W bogatej panem Palestynie będzie —
Y ani wojskiem, ani tem wysokiem
Wstrąciem²⁷⁷⁷ go murem, aż miasto osiędzie²⁷⁷⁸;
To mówię — Bóg wie — z samej powinności
Y ku oyczyźnie y panu miłości.

47.

Lepiej trypolski król postąpił sobie,
Uprosił pokóy y nie ma tey trwogi,
A hardy Sułtan albo dotąd w grobie,
Albo mu pęto włożono na nogi,
Albo ucieka y błądzi w tey dobie,
Wszędzie się kryjąc — wygnaniec ubogi!
A mógł część²⁷⁷⁹ puścić, część całe²⁷⁸⁰ zachować
Y za trybutem²⁷⁸¹ spokojnie panować».

48.

Tak tam na on czas wątpliwemi²⁷⁸² słowy²⁷⁸³
Nieznacznie Orkan swoją rzecz prowadził,
Bo iawnie trybut postąpić gotowy
Y słać o pokóy — dla strachu²⁷⁸⁴ nie radził.
Nie mógł znieść dłużey Soliman tey mowy
Y chciał się porwać, iedno obłok wadził —
Kiedy rzekł Izmen: «Każesz iuż mgłę spuścić?
Czy mu chcesz dłużey wotować²⁷⁸⁵ dopuścić?»

49.

On na to: «Iam tu gwałtem²⁷⁸⁶ otoczony
Od twoiej chmury, która mię okryła!»
Skoro to wyrzekł, zniknęły zasłony
Y mgła się w poły zaraz rozstąpiła
Y wyszedł na dzień iasny y przestrony²⁷⁸⁷,
Kędy²⁷⁸⁸ się była²⁷⁸⁹ rada zgromadziła;
Tam w straszney twarzy stanął rozniewany
Na wielkiej sali, nic niespodziewany.

50.

«Iam — pry²⁷⁹⁰ — iest Sułtan, a kto mu to zadał,
Żeby uciekał, ma się tego sprawić
Y łże, iako pies, ten kto to powiada!»

²⁷⁷⁷ *wstrącić* (starop.) — dać wstręt, odpór. [przypis redakcyjny]

²⁷⁷⁸ *osiędzie* (starop. forma) — osiadzie; osiąść miasto: zdobyć miasto. [przypis edytorski]

²⁷⁷⁹ *część* (starop.) — [tu:] częścią, [częściowo]. [przypis redakcyjny]

²⁷⁸⁰ *całe* (starop.) — w całości. [przypis edytorski]

²⁷⁸¹ *trybut* (starop.) — lenno; *za trybutem (...) panować*: panować na zasadach lenna. [przypis edytorski]

²⁷⁸² *wątpliwy* (starop.) — tu: pełen wątpliwości, pełen zwątpienia. [przypis edytorski]

²⁷⁸³ *słowy* (starop. forma) — dziś N.lm: słowami. [przypis edytorski]

²⁷⁸⁴ *dla strachu* (starop.) — z powodu strachu; obawiając się, bojąc się. [przypis edytorski]

²⁷⁸⁵ *wotować* (starop.) — głosować; tu: wyrażać swoje zdanie. [przypis edytorski]

²⁷⁸⁶ *gwałtem* (starop.) — tu: wbrew woli. [przypis edytorski]

²⁷⁸⁷ *przestrony* (starop. forma) — przestronny. [przypis edytorski]

²⁷⁸⁸ *kędy* (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

²⁷⁸⁹ *była się zgromadziła* (starop. forma) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: zgromadziła się wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

²⁷⁹⁰ *pry* (starop.) — prawi, mówi. [przypis edytorski]

A gotów tego y ręką poprawić:
Góry w równinie z gęstych trupów składał,
Ze krwi wylaney mógł rzeki zastawić!
W nieprzyjacieliskiem obozie się biie,
Tak to ucieka? y tak się to kryie?

51.

Ieśli się taki naydzie między wami
Zdrayca oyczyzny y z tem się odkryie,
Że chce odkupić pokóy trybutami —
(Odpuść, o królu) wnet pozbędzie szyie!
Pierwey się wilcy pogodzą z owcami
Y z gołębiami w iednem gniaździe²⁷⁹¹ źmiie,
Niż chrześciańskie przemierzle²⁷⁹² narody
Do iakiey kiedy z nami przydą²⁷⁹³ zgody».

52.

Kiedy to mówił — trzymał się za krzywą
Szablę, a groził iadowitem wzrokiem.
Wszyscy umilkli na mowę straszliwą
Y z wylęknionem na dół pošli okiem²⁷⁹⁴.
Potem z laskawszą y nie tak gniewliwą
Twarzą — do króla kwapionem²⁷⁹⁵ szedł krokiem:
«Nie trwóż — pry²⁷⁹⁶ — więcey, wielki królu, sobą,
Wielki posilek, gdy Soliman z tobą».

53.

Aladyn²⁷⁹⁷ na to powstawszy ku niemu:
«O iakom ci rad, przyiacielu miły!
Iuż teraz lepiej (ufam męstwu twemu)
Póydą me rzeczy, choć się nachyliły;
Ty swe z niewoley — a nie długo temu —
Państwo wyzwolisz y stolec²⁷⁹⁸ pochyły
Móy, da Bóg, wesprzesz». Zatem się pokwapił
Y obiema go rękami obłapił²⁷⁹⁹.

54.

Po przywitaniu, między gęstem gminem
Król na swój stołek Sultana prowadził
Y dał mu mieysce pod swem baldekinem²⁸⁰⁰,
A podle²⁸⁰¹ siebie Izmena posadził.
A skoro chwilę posiedział z Turczynem
Y Izmen cicho z niemi się naradził —
Klorynda go wprzód witała, więc drudzy
Panowie, więc dwór y królewscy sludzy.

²⁷⁹¹gniaździe (starop. forma) — (w) gnieździe. [przypis edytorski]

²⁷⁹²przemierzły (starop.) — obmierzły, obrzydły. [przypis edytorski]

²⁷⁹³przydą (starop.) — przyjdą; *przyjść do zgody*: pogodzić się. [przypis edytorski]

²⁷⁹⁴na dół pošli okiem (starop.) — poszli na dół wzrokiem; spuścili wzrok; spuścili oczy. [przypis edytorski]

²⁷⁹⁵kwapiony (starop.) — pospieszny. [przypis edytorski]

²⁷⁹⁶pry (starop.) — mówi. [przypis edytorski]

²⁷⁹⁷Aladyn — król palestyński. [przypis redakcyjny]

²⁷⁹⁸stolec (starop.) — tron. [przypis edytorski]

²⁷⁹⁹obłapić (starop.) — objąć. [przypis edytorski]

²⁸⁰⁰baldekin (starop. forma) — baldachim. [przypis edytorski]

²⁸⁰¹podle (starop.) — obok. [przypis edytorski]

55.

Między inszemi²⁸⁰² witał go też pany
Ormus arabski zacny rotmistrz, który —
Kiedy się drudzy bili z chrześciany —
On przyodziany płaszczem nocney chmury,
Niezwykłą drogą lud lekki przebrany
Zdrowo wprowadził między mieyskie mury
Y głodne miasto posilił żywnością,
Za swą przewagą y za swą dzielnością.

56.

Sam go nie witał Argant y gniewliwy
Stał nienawiścią dawną przerażony²⁸⁰³:
Iako lew kiedy leży, a straszliwy
Wzrok miece²⁸⁰⁴ na te y na owe strony;
Orkan też nie śmiał weyrzec nań lękliwy,
Ale wzrok w ziemię wlepił zamyślony.
Tak tam na on czas obadwa²⁸⁰⁵ królowie
Y oni w radzie zostali panowie.

57.

Goffred tem czasem kończył swe zwycięstwo,
Goniąc pogaństwo, które uciekało;
To odprawiwszy, swoje grzebł żołnierstwo,
Które na placu pobite zostało.
Potem obwołał, aby się rycerstwo
Do iutrzeyszego szturmego gotowało.
O mury swoje boją się poganie,
Widząc przyprawy, które czynią na nie.

58.

A iż znał rotę onę niezwalczoną,
Co go na on czas w bitwie ratowała,
Z miłych przyjaciół swoich zgromadzoną,
Które mu była²⁸⁰⁶ Armida pobrała;
Gdzie był y Tankred, którego za broną²⁸⁰⁷
Mocnego zamku w więzieniu chowała —
Sam z pustelnikiem y co z bacznieyszemi
Zostawszy tylko, tak rozmawiał z niemi:

59.

«Radbym, żebyście teraz powiedzieli,
Od tego czasu, iakoście ztąd²⁸⁰⁸ wyszli²⁸⁰⁹,
O waszych błędach²⁸¹⁰; iakoście wiedzieli

²⁸⁰²*między inszemi* (starop. forma) — między innymi. [przypis edytorski]

²⁸⁰³*przerazić* (starop.) — przejąć, opanować; *przerażony nienawiścią*: opanowany przez nienawiść. [przypis redakcyjny]

²⁸⁰⁴*miece* (starop. forma) — miota; ciska, rzuca. [przypis edytorski]

²⁸⁰⁵*obadwa* (starop. forma) — dziś: obydwaj (królowie). [przypis edytorski]

²⁸⁰⁶*była (...) pobrała* (starop. forma) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: pobrała wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

²⁸⁰⁷*brona* (starop.) — brama. [przypis edytorski]

²⁸⁰⁸*ztąd* (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): stąd. [przypis edytorski]

²⁸⁰⁹*jakoście ztąd wyszli* (starop.) — odkąd stąd wyszliście. [przypis edytorski]

²⁸¹⁰*błędy* (starop.) — błędzenie, błąkanie. [przypis redakcyjny]

O bitwie, żeście prawie na czas przyszli».
Bespiecznie²⁸¹¹ w oczy poyrzec mu nie śmieli
Y wstyd przenikał niewidome myśli,
Ale nakoniec²⁸¹² angielski powiedział
Królewic wszystko, gdzie był y co wiedział:

60.

«My wszyscy, cośmy na on czas losami
Nie byli w drogę z Armidą obrani,
Miłością gładkiej (bo tego przed wami
Próżno przec²⁸¹³ mamy) twarzy uwiązani;
Szliśmy — niezgodni między sobą sami —
Tam gdzie nas chytra prowadziła pani,
Miłość y gniewy mnożył w nas niezgodne
Iey wzrok łaskawy y słowa łagodne.

61.

Przyszliśmy daley, pozbywszy swobody,
Tam kędy ognie z nieba spadły żywe,
Które sodomskie karały narody
Za wszeteczeństwa y grzechy brzydliwe.
Przedtem kray piękny, teraz ciepłe wody,
Kliiowatemi²⁸¹⁴ błoty²⁸¹⁵ zaraźliwe:
Ryba w nich żadna — tak mówią — nie żyje,
Śmierdzą z niey pary y siarczyste kliie²⁸¹⁶.

62.

Tam iest iezioro, w którym — w gęstey wodzie
Kamień, żelazo y ołów nie tonie,
A co dziwniejsza, bez promy, bez łodzie²⁸¹⁷,
Znosi po wierzchu y ludzie y konie
W środku iest zamek, na który po wzwodzie²⁸¹⁸
Wchodzą, kiedy kto przydzie ku tey stronie:
Tam nas nieszczęsnych z sobą prowadziła,
Gdzie beła²⁸¹⁹ ogród pyszny uczyniła.

63.

Tam zawždy nieba świeciły pogodne,
Przez cały się rok łąki zieleniały,
Między mirtami wesołemi chłodne
— Gdzieśkolwiek stąpił — wiatry powiewały.
Szum z drzew pachnących sny czynił łagodne,
Fontany wody przejrzyste strzelały,

²⁸¹¹*bespiecznie* (starop. forma ort.) — dziś: bezpiecznie. [przypis edytorski]

²⁸¹²*nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

²⁸¹³*przec przed kim czego* (starop.) — wypierać się czego przed kim. [przypis edytorski]

²⁸¹⁴*kljowaty* (starop.) — klejowaty, kleisty. [przypis edytorski]

²⁸¹⁵*błoty* (starop. forma) — błotami; *błoto*, tu: bagno. [przypis edytorski]

²⁸¹⁶*klije* (starop.) — kleje; tu: bagno. [przypis edytorski]

²⁸¹⁷*łodzie* (starop. forma) — (bez) łodzi. [przypis edytorski]

²⁸¹⁸*wzwód* (starop.) — most zwodzony. [przypis edytorski]

²⁸¹⁹*beła* (...) *uczyniła* (starop. forma) — była uczyniła; konstrukcja daw. czasu zaprzęzłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: uczyniła wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

Ptastwo śpiewało, a we śrzodku²⁸²⁰ nowy
Stał dziwnie piękny pałac marmurowy.

64.

Tu w chłodzie między ziołami wonnemi,
Przy ciekącym nas zdroiu posadziła,
Gdzie z potrawami wielki stół drogiemi
Y służbę złotą beła²⁸²¹ postawiła.
Co się nayduie w morzu, co na ziemi,
Co na powietrzu y co wymyśliła
Uczona kuchnia — to wszystka tam było,
A sto nam panien do stołu służyło.

65.

Sama przysmaków do swych dodawała
Potraw, to śmiechem, to mową łaskawą,
A niepamięcią długą napawała
Błędne rozmowy, za każdą potrawą.
Potem się wrócić obiecawszy, wstała
Y wnet zaś przyszła z gniewliwą postawą
Y w iedney rózgę, w drugiej ręce księgi
Maiąc, czytała kłątwy y przysięgi.

Czarownica, Czary, Natura,
Władza

66.

Czytała; mnie w tem nowa myśl napadła:
Na inszy żywot dziwnie się zdobywam,
Twarz mi y postać człowieczą ukradła,
Wskoczę do rzeki y po wodzie pływam,
Oboia ręka y noga²⁸²² w mię wpadła;
Niewiedzieć iako huską grzbiet okrywam,
Daley też więcey nie pamiętam — chyba,
Że bywszy człowiek, beła ze mnie ryba.

Przemiana

67.

Y insze także w ryby obróciła²⁸²³
Y także ze mną pływali po stawie;
Po małej chwili zaś nas postawiła
W człowieczem ciełe y w pierwszej postawie.
Ale z boiaźni, która w sercu była
Y z dziwu w oney niepodobney²⁸²⁴ sprawie —
Y iednogośmy słowa nie mówili,
Aż sama do nas rzekła w oney chwili:

²⁸²⁰śrzodek (starop. forma) — środek. [przypis edytorski]

²⁸²¹beła postawiła (starop. forma) — była postawiła; konstrukcja daw. czasu zaprzeszłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: postawiła wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

²⁸²²oboja ręka i noga (starop. forma) — rodzaj żeński od nieużywanego męskiego przymiotnika: *obój*. „Sejmy i rady ten obój naród polski i litewski ma zawsze mieć wspólne”, Herbut, *Statut 688* [z aktu Unii Lubelskiej, zamieszczonego w zbiorze statutów opracowanym przez Jana Herburta, w 1570 przełożonym na jęz. polski pt. *Statuta i przywileje koronne*; red. WL]. [przypis redakcyjny]

²⁸²³obróciła w co (starop.) — tu: przemienić. [przypis edytorski]

²⁸²⁴niepodobny (starop.) — tu: nieprawdopodobny. [przypis edytorski]

68.

«Mniemam, że iuż moc podobno²⁸²⁵ czuiecie
Moię nad sobą y nad przyrodzeniem²⁸²⁶ —
Y ieśli zechcę, na wieki będziecie
W niewolej²⁸²⁷, wiecznem trapieni więzieniem.
Słońca żaden z was nie uyrzy na świecie,
Ten będzie drzewem, ten będzie kamieniem,
Ten koniem, ten psem, temu przydam skrzydła,
A tych zaś w nieme poobracam²⁸²⁸ bydła.

69.

Ci iednak uydą moiemu gniewowi,
Którzy mają wiarę y moje obrzędy
Przyimają — y stanąć przeciw Goffredowi
Y chrześcianom będą winni²⁸²⁹ wszędy».
Každy się wezdrznął²⁸³⁰, tylko Rambaldowi
Poszło to w posłuch²⁸³¹, który na iey błędy
Przystal²⁸³²; ale nas zamknęła w ciemnicy
Skrytey — na żywot wieczny... niewolnicy!

70.

Wrychle²⁸³³ zaś potem Tankreda dostała,
Co był²⁸³⁴ z trafunku²⁸³⁵ przyszedł w tamte strony,
Ale nas krótko w więzieniu trzymała
— Bo ieślim dobrze o tem był sprawiony²⁸³⁶ —
Króla z Damaszku posłowi nas dała,
Który był po to do niey wyprawiony;
Ten nas królowi w pętach y bez broni
Wiódł egipskiemu w dary, we stu koni.

71.

A iako Bóg chciał, na tey drodze z nami
Bohater Rynald potkał²⁸³⁷ się z przygody²⁸³⁸;
Który wielkimi nowemi dziełami
Między różnemi wślawił się narody²⁸³⁹
Y bił się mężnie z naszemi stróżami,
Aż ie pogromił. Takeśmy swobody
Miłey — za iego dzielnością²⁸⁴⁰ — dostali,
A w zbrojeśmy się ich poubierali²⁸⁴¹.

²⁸²⁵ *podobno* (starop.) — prawdopodobnie, zapewne. [przypis edytorski]

²⁸²⁶ *przyrodzenie* (starop.) — natura. [przypis edytorski]

²⁸²⁷ *niewolej* (starop. forma) — (w) niewoli. [przypis edytorski]

²⁸²⁸ *poobracać* (starop.) — tu: poprzemieniać. [przypis edytorski]

²⁸²⁹ *będą winni* (starop.) — będą mieli powinność. [przypis edytorski]

²⁸³⁰ *wezdrznął się* (starop. forma) — dziś: wzdrygnął. [przypis redakcyjny]

²⁸³¹ *tylko Rambaldowi poszło to w posłuch* (starop.) — tylko Rambald posłuchał się, podporządkował się. [przypis edytorski]

²⁸³² *na jej błędy przystal* (starop.) — tzn. tu: przyjął jej wiarę. [przypis edytorski]

²⁸³³ *wrychle* (starop.) — wkrótce; szybko. [przypis edytorski]

²⁸³⁴ *był (...)* *przyszedł* (starop. forma) — był przyszedł; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: przyszedł wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

²⁸³⁵ *trafunek* (starop.) — przypadek; z *trafunku*: przypadkiem. [przypis edytorski]

²⁸³⁶ *sprawiony* (starop.) — tu: poinformowany. [przypis edytorski]

²⁸³⁷ *potkać się* (starop.) — spotkać się. [przypis edytorski]

²⁸³⁸ *przygody* (starop. forma) — (z) przygodami. [przypis edytorski]

²⁸³⁹ *narody* (starop. forma) — (między) narodami. [przypis edytorski]

²⁸⁴⁰ *za jego dzielnością* (starop.) — z powodu jego dzielności; dzięki jego dzielności. [przypis edytorski]

²⁸⁴¹ *w zbrojeśmy się ich poubierali* (starop. forma) — poubieraliśmy się w ich zbroje. [przypis edytorski]

72.

Y ia sam y ci wszyscy go widzieli:
Znać go po samem złożeniu kopiey²⁸⁴²,
Plotki to, co tu o niem powiedzieli!
W tey mierze mowie nie wierzcie niczyiey.
Zdrów dobrze y szedł — iakośmy słyszeli —
Trzeci dzień temu do Antyochiey
Y swoię tu gdzieś zbroię ukrwawioną,
Od nieprzyaciół zrzucił posieczoną».

73.

Tak mówił, a w tem w niebo oczy obie²⁸⁴³
Podniósł pustelnik nabożeństwem tkniony²⁸⁴⁴,
Nie iedną barwę y twarz miał na sobie:
Ieden raz bładę, drugi beł czerwony.
O, iako się zdał poważny w osobie,
Gdy pełny Boga umysł zachwycony
Między Anyoły niósł, gdzie przyszłe rzeczy
Y wiek potomny poymował człowieczy!

74.

Y głośnieyszemi nad swój zwyczaj słowy²⁸⁴⁵
Począł odkrywać przyszłe tajemnice;
Wszyscy weń patrzą, uważając nowy
Głos y niezwykle mowy pustelnice²⁸⁴⁶:
«Żyw — prawi — Rynald! Niewieścicy to głowy
Y Bogu zmierzły²⁸⁴⁷ wymysł czarownice²⁸⁴⁸:
Żywie y niebo iego młode lata
Chowa dla sławy dostalszey²⁸⁴⁹ u świata.

75.

Dziesięć to są dopiero roboty,
Którym się teraz Azya dziwiue:
Widzę go, a on rwie się przez namioty
Y niezbożnego cesarza woiuie —
Y pod swe skrzydła orzeł iego złoty
Rzym z Apostolską stolicą przyimuie,
Na którą srogi zwierz wyostrzył głodne
Zęby... A syny ma mieć sobie godne.

76.

Syny po syniech²⁸⁵⁰ y po wnukach wnuki,
Ci bronić będą od²⁸⁵¹ cesarzów chciwych
Pasterzów świętych — z przodków swych nauki,

²⁸⁴²*kopiej* (starop. forma) — kopii. [przypis edytorski]

²⁸⁴³*oczy obie* (starop.) — *dualis* [tj. daw. liczba podwójna; dziś: oboje oczu; red. WL], por. pieśń VI, zwr. 4. [przypis redakcyjny]

²⁸⁴⁴*tkniony* (starop. forma) — tknięty. [przypis edytorski]

²⁸⁴⁵*słowy* (starop. forma) — dziś N.lm: słowami. [przypis edytorski]

²⁸⁴⁶*pustelnice* (starop. forma) — tu: pustelnicze; D.lp: pustelnika. [przypis edytorski]

²⁸⁴⁷*zmierzły* (starop.) — obmierzły; obrzydliwy. [przypis edytorski]

²⁸⁴⁸*czarownice* (starop. forma) — czarownicy. [przypis edytorski]

²⁸⁴⁹*dostalszy* (starop. forma) — dojrzałszy; bardziej dojrzały, pełniejszy. [przypis edytorski]

²⁸⁵⁰*syniech* (starop. forma) — (po) synach; *syny po syniech*: wnuki. [przypis edytorski]

²⁸⁵¹*od* (starop.) — tu: przed; *od cesarzów chciwych*: przed chciwymi cesarzami. [przypis edytorski]

Ratując zawždy²⁸⁵² krzywdą obciążliwych²⁸⁵³.
Pomoc niewinnem — te ich będą sztuki,
A hardych niszczyć y niesprawiedliwych!
Takie mają być ze krwi zacney dzieci,
Tak w słońce orzeł esteński wyleci.

77.

Y ieśli wieczne — tak iako potrzeba —
Światło Piotrowi otworzyło oczy,
Gdzie o Chrystusa bić się będzie trzeba,
Tam tryumfalne pióra swe roztoczy;
Bo mu to za dar ieden dały nieba
Y stanie mu zto²⁸⁵⁴ y serca y mocy...
Y Bóg tak chce mieć²⁸⁵⁵, aby poń posłano,
Y na tak sławną wojnę go wezwano».

78.

Tu zmiłkł prorockiem duchem obciążony
Mąż święty, ale serce z swych wnętrzości
— Choć iuż był ięzyk niemy y zemdlony —
Kładło mu na twarz esteńskie dzielności.
Iuż też noc zasła y płaszcz rościagniony²⁸⁵⁶
Rozwiła²⁸⁵⁷ na świat — uszyty z ciemności:
Wszyscy spać na swe odchodzili wczasy²⁸⁵⁸,
Ale pustelnik nie śpi w one czasy.

Noc

Koniec pieśni dziesiątej.

PIEŚŃ IEDENASTA

Argument

Woysko w nabożne idzie processye,
Msza²⁸⁵⁹ duchowieństwo świętą odprawuie;
Tak Boga błaga²⁸⁶⁰; potem miasto biie,
Y wielką siłą do niego szturmuje.
Klorynda z łuku bez przestanku szyie²⁸⁶¹,
Od którey rany Hetman odstępuie,
Lecz od²⁸⁶² Anyoła wraca się zleczoney,
Ale iuż noc swe rozwiła zasłony.

²⁸⁵²zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

²⁸⁵³obciążliwy krzywdą (starop.) — skrzywdzony. [przypis redakcyjny]

²⁸⁵⁴zto (starop.) — do tego, na to. [przypis edytorski]

²⁸⁵⁵Bóg tak chce mieć (starop.) — taka jest wola Boga. [przypis edytorski]

²⁸⁵⁶rościagniony (starop. forma) — rozciągnięty. [przypis edytorski]

²⁸⁵⁷rozwić (starop. forma) — rozwinąć. [przypis edytorski]

²⁸⁵⁸wczasy (starop.) — wypoczynek. [przypis edytorski]

²⁸⁵⁹msza (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: mszę. [przypis edytorski]

²⁸⁶⁰błagać (starop.) — tu: przebłagiwać. [przypis edytorski]

²⁸⁶¹szyć z łuku (starop.) — strzelać z łuku. [przypis edytorski]

²⁸⁶²od (starop.) — przez; od Anioła (...) zleczoney; wyleczony przez anioła. [przypis edytorski]

I.

Iuż chrześciański Hetman w oney dobie²⁸⁶³
Do szturm sie miał²⁸⁶⁴ wszystkimi siłami
Y o woennych taranów sposobie
Ciagnienia pod mur — rozmawiał z mistrzami,
Kiedy pustelnik odwiódszy go sobie
Mówił mu, gdzie dway tylko beli sami:
«Iuż masz Hetmanie wszystko, co potrzeba,
Lecz nie poczynasz, skąd poczynać trzeba.

2.

Od Boga poczni²⁸⁶⁵: pierwey obwołane
Wczas pospolite²⁸⁶⁶ modlitwy być maią;
Niech do niebieskich zastępów zebrane
Rothy²⁸⁶⁷, o prośbę za sobą wołaią.
Wprzód Duchowieństwo niech idzie ubrane,
Niech processy nabożnie śpiewaią,
A wy za niemi wodzowie przednieyszy²⁸⁶⁸,
Żeby z was przykład drudzy brali mnieyszy²⁸⁶⁹».

3.

Ruszył Hetmana pustelnik surowy,
Skrucha weń zaraz poczęła wstępować:
«O słuگو Boży, święte twoie mowy,
Chcę — prawi — twoyey rady naśladować²⁸⁷⁰.
Iuż ia obmyślę porządek woyskowy,
A ty się też każ biskupom gotować:
Niech kto zarazem²⁸⁷¹ do Guilelma bieży
Y Ademara, onem²⁸⁷² to należy».

4.

Nazaiutrz wszyscy księża y plebani
Do biskupów się poranu²⁸⁷³ zebrali
W przestrony²⁸⁷⁴ namiot, w którym kapellani²⁸⁷⁵
Hetmańscy święte msze odprawowali.
W białe się mnieyszy²⁸⁷⁶ ubiory kapłani,
W złotogłowowe biskupi ubrali
Spięte na piersiach na białe koszule,
A głowy nieśli w poważnej infule.

²⁸⁶³ *w oney dobie* (starop.) — w tym czasie; w tym momencie; wtedy. [przypis edytorski]

²⁸⁶⁴ *mieć się do szturm* (starop.) — szykować się do szturm. [przypis edytorski]

²⁸⁶⁵ *poczni* (starop. forma) — pocznij; zacznij. [przypis edytorski]

²⁸⁶⁶ *pospolity* (starop.) — powszechny. [przypis redakcyjny]

²⁸⁶⁷ *rothy* (starop. forma) — rotzy; oddziały wojsk. [przypis edytorski]

²⁸⁶⁸ *przednieyszy* (starop. forma) — przedniejsi. [przypis edytorski]

²⁸⁶⁹ *mniejszy* (starop. forma) — dziś M.lm: mniejsi. [przypis edytorski]

²⁸⁷⁰ *naśladować czego* (starop. forma) — dziś: naśladować co; *naśladować czyjej rady*: iść za czyją radą. [przypis redakcyjny]

²⁸⁷¹ *zarazem* (starop.) — zaraz, jednocześnie. [przypis edytorski]

²⁸⁷² *onem* (starop. forma) — im. [przypis edytorski]

²⁸⁷³ *poranu* (starop. forma) — z rana. [przypis edytorski]

²⁸⁷⁴ *przestrony* (starop. forma) — przestronny; obszerny. [przypis edytorski]

²⁸⁷⁵ *kapellani* (starop. forma) — kapelani. [przypis edytorski]

²⁸⁷⁶ *mniejszy* (starop. forma) — dziś M.lp: mniejsi. [przypis edytorski]

5.

Wprzód sam Piotr²⁸⁷⁷ idzie y wielki rozwiia
Krzyż na chorągwi, złotem malowaniem,
A duchowieństwa długa processya
Dwiema²⁸⁷⁸ rzędami postępuje za niem.
Y zlekka rothy y namioty miia,
A na przemiany dzieli się śpiewaniem.
Gruilm z Ademarem, co beli biskupy,
Szli naostatku²⁸⁷⁹ wzdłuż puszczoney kupy.

6.

Potem sam tylko wielki Hetman w tropy,
Bez towarzysza szedł za biskupami,
A zaś panowie radni w iego stopy,
Y pułkownicy pierwszy szli parami.
Tak idąc daley wysłi²⁸⁸⁰ za okopy,
A dla obrony woysko szło stronami²⁸⁸¹.
Trąby nie słyhać, ani ogromnego
Bębnu, tylko dźwięk głosu nabożnego.

7.

Ciebie, o Twórcu wszelakiego czynna²⁸⁸²,
Ciebie o Synu z Duchem Świętem, Ciebie
Czysta Dziewico, Matko Boga Syna
Proszą o łaskę y pomoc w potrzebie;
Y was wodzowie skrzydlatego gmina²⁸⁸³,
Z lotnemi woyski²⁸⁸⁴ na wysokiem niebie;
Y z tem, z którego ręki przeźroczyte
Wody omyły człowieczeństwo czyste²⁸⁸⁵.

8.

Proszą y twardey równego opoce,
Która się gruntem Kościołowi staie.
Grdzie iego godny Namiestnik — owoce
Łaski niebieskiej y teraz rozdaie;
Y was, którzyście roznieśli szeroce²⁸⁸⁶
Ziawioną²⁸⁸⁷ Prawdę na świat w różne kraie;
Y tych, którzy ją śmiercią oświadczyli²⁸⁸⁸,
Y zdrowie dla niej chętnie położyli²⁸⁸⁹.

---

²⁸⁷⁷*Piotr pustelnik* — zwany także Piotrem z Amiens, pierwszy podjął myśl wyprawy krzyżowej do Ziemi Świętej i głosił ją żarliwie; umarł w r. 1115. [przypis redakcyjny]

²⁸⁷⁸*dwiema rzędami* (starop. forma) — dwoma rzędami. [przypis edytorski]

²⁸⁷⁹*naostatku* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na ostatku. [przypis edytorski]

²⁸⁸⁰*wysłi* (starop. forma) — wyszli. [przypis edytorski]

²⁸⁸¹*stronami* (starop.) — z boków. [przypis edytorski]

²⁸⁸²*czynna* (starop. forma) — dziś popr. D.lp: czynu. [przypis edytorski]

²⁸⁸³*wodzowie skrzydlatego gmina* (starop. forma) — archaniołowie. [przypis edytorski]

²⁸⁸⁴*wojski* (starop. forma) — dziś N.lm: (z) wojskami. [przypis edytorski]

²⁸⁸⁵*z którego ręki przeźroczyte wody omyły człowieczeństwo czyste* — Jan Chrzciciel. [przypis edytorski]

²⁸⁸⁶*szeroce* (starop. forma) — dziś: szeroko. [przypis edytorski]

²⁸⁸⁷*zjawiona* (starop. forma) — tu: objawiona. [przypis edytorski]

²⁸⁸⁸*oświadczyć* (starop. forma) — tu: poświadczyć. [przypis edytorski]

²⁸⁸⁹*którzy ją śmiercią oświadczyli, i zdrowie dla niej chętnie położyli* (starop.) — tj. męczennicy. [przypis edytorski]

9.

Więc którzy z Pisma Świętego krynice²⁸⁹⁰
Błąd potępili piórem i kazaniem;
Y Chrystusowey miley służebnice²⁸⁹¹,
Wślawioney części — co lepszy — obraniem
Y was, o Panny, y Oblubienice
Wiecznego Króla, któreście szły za Niem;
Y tych co na miecz, na ogień niedbały²⁸⁹²,
Y srogie męki dla Niego wytrwały.

10.

Tak Świętych wzywał lud nabożny, który
Maiąc za sobą swoje stanowiska,
Do Oliwetu prosto ciągnął góry,
Co od oliwy dostała przezwiska:
Góry na świecie sławney, co na mury
Miejskie od wschodu słońca patrzy z bliska,
A między nią się a miastem przestrona²⁸⁹³
Dolina ciągnie, Jozaphat rzeczona²⁸⁹⁴.

11.

Tam szły na on czas y tam kierowały
Woyska śpiewając, a za raney²⁸⁹⁵ rosy
Góry się z lasy²⁸⁹⁶ zewsząd odzywały,
A Echo gęste dawała odgłosy.
Y tak się zdało, że się przeciwiały²⁸⁹⁷
Inszego²⁸⁹⁸ chóru insze w lesie głosy.
Raz Chrystusowe imię, raz Maryey²⁸⁹⁹
Rozlegało się w głośney harmoniey²⁹⁰⁰.

12.

Pogaństwo z murów wysokich patrzyało
Na niewidane²⁹⁰¹ porządki y szyki,
Y cicho zrazu z pilnością słuchało
Nowey y uszom niezwykley muzyki.
Ale kiedy się dziwować przestało,
W niebo straszliwe wypuściło krzyki
Pełne brzydliwych bluźnierstw, a głębokie
Doły się trzęsły y góry wysokie.

13.

Ale bezpiecznie przedsię²⁹⁰² swe śpiewanie
Y litanie zaczęte kończyli,

²⁸⁹⁰krynice (starop. forma) — (z) krynicy. [przypis edytorski]

²⁸⁹¹służebnice (starop. forma) — służebnicy. [przypis edytorski]

²⁸⁹²niedbały (starop. forma ort.) — dziś: nie dbały; *nie dbać na co*: nie dbać o co, nie przejmować się czym.

[przypis edytorski]

²⁸⁹³przestrona (starop. forma) — przestronna, szeroka. [przypis edytorski]

²⁸⁹⁴rzeczony (starop.) — tu: nazywany. [przypis edytorski]

²⁸⁹⁵iany (starop.) — wczesny; tu: poranny. [przypis edytorski]

²⁸⁹⁶lasy (starop. forma) — dziś N.lm: (z) lasami. [przypis edytorski]

²⁸⁹⁷przeciwiać się (starop.) — [tu:] echo odbijać, odzywać się. [przypis redakcyjny]

²⁸⁹⁸inszy (starop. forma) — inny. [przypis edytorski]

²⁸⁹⁹Maryjej (starop. forma) — dziś D.lp: Maryi (lit.), Marii. [przypis edytorski]

²⁹⁰⁰armoniey (starop. forma) — dziś Msc.lp r.ż.: (w) harmonii. [przypis edytorski]

²⁹⁰¹niewidany (starop. forma) — niewidziany. [przypis edytorski]

²⁹⁰²przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

Y na pogańskie niedbajac²⁹⁰³ wołanie,
Ani się nawet ku niem obrócili;
Strzały też, które z murów lecą na nie,
Nic im nie szkodzą, bo w puł²⁹⁰⁴ ćwierci mili,
Y tak daleko szły od muru roty,
Że mogły kończyć bez wstrętu²⁹⁰⁵ swe noty²⁹⁰⁶.

14.

Potem na wzgórkę wielki postawiony
Dla świętych Ofiar ołtarz ubierali,
A białe na niem z tey y z owey strony
W złotych lichtarzach świece zapalali.
Wtem Guilm z pierwszego ubioru zwleczony,
Inszy wziął na się, który mu podali.
Tam chwilę myśląc, rozmyślał y zasię
Głosem dziękował y skarżył sam na się.

15.

Dalszy²⁹⁰⁷ patrzali tylko, ale dźwięki
Bliższych kapłańskiey dochodziły mowy;
A skoro skończył y odprawił dzięki
Świętey Ofiary, temi mówił słowy:
«Idźcie!» A wtem kładł z wyciągnioney ręki
Błogosławieństwo na schylone głowy.
Tak nabożeństwo skoro odprawili,
Pierwszą²⁹⁰⁸ się nazad drogą obrócili.

16.

W obóz wiechawszy, półki się wracały
Do swych stanowisk. Hetman też do swego
Namiotu iechał; którego nie mały
Hufiec prowadził do progu samego.
Insze się zatem rothy²⁹⁰⁹ rozieżdżały;
Przedniejszych tylko i grabie starego
Z Tolozy z sobą do stołu prowadził,
Tego naywyższy²⁹¹⁰ po sobie posadził.

17.

A skoro ieno²⁹¹¹ beło²⁹¹² po obiedzie
Y urzędnicy odesli²⁹¹³ stołowi,
Goffred przedniejszych na stronę odwiedzie:
«Jutrzejszym²⁹¹⁴ — pry²⁹¹⁵ — dzień naznaczył szturmowi;

²⁹⁰³niedbajac (starop. forma ort.) — nie dbając. [przypis edytorski]
²⁹⁰⁴puł (starop. forma ort.) — pół; w pół ćwierci mili: w odległości pół ćwierci mili (tj. 1/8 mili). [przypis edytorski]

²⁹⁰⁵bez wstrętu (starop.) — bez przeszkód. [przypis edytorski]

²⁹⁰⁶noty (starop.) — nuty; śpiewy. [przypis edytorski]

²⁹⁰⁷dalszy (starop. forma) — dziś M.lm: dalsi. [przypis edytorski]

²⁹⁰⁸pierwszą drogą (starop.) — drogą, którą przyszedli wcześniej. [przypis edytorski]

²⁹⁰⁹rothy (starop. forma) — rotę; oddziały wojsk. [przypis edytorski]

²⁹¹⁰najwyższej (starop. forma) — najwyżej. [przypis edytorski]

²⁹¹¹jeno (starop.) — tylko. [przypis edytorski]

²⁹¹²beło (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

²⁹¹³odesli (starop. forma) — odeszli. [przypis edytorski]

²⁹¹⁴jutrzejszym (...) dzień naznaczył (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: jutrzejszy dzień naznaczyłem. [przypis edytorski]

²⁹¹⁵pry (starop. forma) — prawi, mówi. [przypis edytorski]

Każdy do swego namiotu niech iedzie,
A swego czasu będącie gotowi.
Dziś lud obwieścicie²⁹¹⁶, dziś odpoczywajcie,
A jutro w sprawie skoro dzień — czekajcie».

18.

Odeszli zaraz, a trębacze potem
Po wszystkim wojsku tam y sam trąbili,
Aby — skoro świat swem iutrzenka złotem
Oświeci ogniem — po gotowiu²⁹¹⁷ byli.
Tak onego dnia, częścią²⁹¹⁸ myśląc o tem
Część się gotuiąc — ostatek strawili.
Aż noc nadeszła y ziemię okryła,
Y pokój na czas²⁹¹⁹ z troską uczyniła.

Noc

19.

Jeszcze wątpliwe do ludzkiej posługi
Iutrzenka światło y dzień słała mały
Y malowane ptastwa swój sen długi
Kończyły ieszcze y odpoczywały;
Ieszcze zagonów nie orały pługi,
Ieszcze się stada do łąk nie wracały —
Kiedy na larmę²⁹²⁰ trąby uderzyły,
Trzęsły się nieba i larmę głośiły.

20.

Na larmę wszystko²⁹²¹ wojsko w iedney mierze
Zgodliwe głosy wypuszczało swoje;
Wstanie wtem Goffred, y na się nie bierze
Swoicy zwyczajney na zchwał²⁹²² mocney zbroie²⁹²³,
Ale w co lżeyszem woennem ubierze²⁹²⁴,
Iako się pieszy²⁹²⁵ ubieraią w boie;
Gotowy między swoje szedł obozy,
A wtem do niego przyszedł grof z Tolozy.

21.

Ten widząc on²⁹²⁶ stróy na Hetmanie nowy,
Zrozumiał iego umysł w oney dobie
Y przystąpiwszy rzekł mu temi słowy:
«Przec zbroie nie masz zwyczajney na sobie?
Czemu w hełm zwykły nie ubierzesz głowy?
Tę nieopatrzność muszę ganić w tobie,
Że tak odkryty do szturmu wychodzisz;
Znać, że na sławę barzo²⁹²⁷ podłą godzisz²⁹²⁸.

²⁹¹⁶obwieścić lud (starop.) — rozgłosić wieść między ludem. [przypis edytorski]

²⁹¹⁷po gotowiu (starop. forma) — w pogotowiu, w gotowości. [przypis edytorski]

²⁹¹⁸częścią (starop.) — częściowo, po części. [przypis edytorski]

²⁹¹⁹na czas (starop.) — tymczasowo. [przypis edytorski]

²⁹²⁰na larmę (starop.) — na alarm. [przypis edytorski]

²⁹²¹wszystko (starop.) — całe (wojsko). [przypis edytorski]

²⁹²²na zchwał (starop. forma) — [na schwał], nad miarę, nad wyraz. [przypis redakcyjny]

²⁹²³zbroie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: zbroi. [przypis edytorski]

²⁹²⁴ubierze (starop. forma) — dziś N.lp: (w) ubiorze. [przypis edytorski]

²⁹²⁵pieszy (starop.) — piesi; piechota. [przypis edytorski]

²⁹²⁶on (starop. forma) — ten, ów. [przypis edytorski]

²⁹²⁷barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

²⁹²⁸godzić na co (starop.) — dążyć do czego. [przypis edytorski]

22.

Chcesz podobno²⁹²⁹ leść²⁹³⁰ na mur, iako tuszę²⁹³¹.
Nie chcemy takiej śmiałości od ciebie:
Prości żołnierze, mniej potrzebne dusze,
Powinni w takiej odważać potrzebie.
Ty iżes Hetman (prawdę mówić muszę)
Szanuj się dla nas, ieśli nie dla siebie;
Twem zdrowiem prawie wszystko²⁹³² wojsko stoi,
Przeto mu odpuść, że się o nie²⁹³³ boi».

23.

On na to: «Gdy mi miecz Namiestnik Pański
Na Jasney Gurze²⁹³⁴ — Urban²⁹³⁵ przypasował,
Żeby nie kraie y naród pogański
Stawszy się Bożem rycerzem — woiował:
W tenczasem²⁹³⁶ Bogu nie tylko hetmański
Urząd sprawować tajemnie ślubował,
Ale y ręki tey na wojnie użyć,
Y ieśli trzeba krwią Mu w szturmie służyć.

24.

Przeto kiedy iuż wszystko rozporządę
Y lud do szturm — iako ma iść — sprawię,
Nie wiele ieszcze (moim zdaniem) zbłądę,
Że się podemknę y pod mury stawię.
Bo się sumnieniem sam w tey mierze sędę,
Na którym Bogu długu nie zostawię;
Uiszczę się rad y ślub obiecany
Będzie Mu przez mię cale zachowany²⁹³⁷».

25.

To rzekł, a zaraz dway Bulionowie
Y inszy²⁹³⁸ drudzy przykład z niego brali;
Niektórzy także przedniejszy²⁹³⁹ panowie,
Tak iako pieszy — lekko się ubrali.
Wtem się na murze pogańscy wodzowie,
Czuiąc o bliskim szturmie²⁹⁴⁰ — ukazali,
Gdzie się na zachód od pułnocy²⁹⁴¹ chyli,
Skąd z pola przystęp łatwiejszy baczyli;

²⁹²⁹ *podobno* (starop.) — prawdopodobnie, zapewne. [przypis edytorski]

²⁹³⁰ *leść* (starop.) — leźć; iść. [przypis edytorski]

²⁹³¹ *tuszyc* (starop.) — tu: spodziewać się, przewidywać. [przypis edytorski]

²⁹³² *wszystko* (starop. forma) — cale (wojsko). [przypis edytorski]

²⁹³³ *o nie* — tzn. o zdrowie swojego hetmana. [przypis edytorski]

²⁹³⁴ *Jasna Góra* — [w oryginale:] miasto Clermont-Ferrand we Francji. [przypis redakcyjny]

²⁹³⁵ *Urban* — Urban II, papież 1088–1099. [przypis redakcyjny]

²⁹³⁶ *w tenczasem (...) ślubował* (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: wtenczas ślubowałem; wtedy ślubowałem. [przypis edytorski]

²⁹³⁷ *cale zachowany* (starop.) — zachowany w całości; całkowicie zachowany; tu: w pełni dochowany (ślub). [przypis edytorski]

²⁹³⁸ *inszy* (starop. forma) — inni. [przypis edytorski]

²⁹³⁹ *przedniejszy* (starop. forma) — dziś popr. forma lm: przedniejsi. [przypis edytorski]

²⁹⁴⁰ *czuiąc o bliskim szturmie* (starop. forma) — przewidując szturm. [przypis redakcyjny]

²⁹⁴¹ *pułnocy* (starop. forma ort.) — dziś popr.: północy. [przypis edytorski]

26.

Bo miasto na szturm z każdej inszey strony
Mało co dbało y beło bospieczne.
Tam beł nietylko²⁹⁴² żołnierz obrócony
Y co mężnieysze pospółstwo tameczne²⁹⁴³,
Ale y starych z dziećmi do obrony
Ostatniy słało szczęście ostateczne²⁹⁴⁴,
Przy których duższem²⁹⁴⁵ słabszy²⁹⁴⁶ y podeśli²⁹⁴⁷
Siarki przyprawne y kamienie nieśli.

27.

Mur od równiny różnemi broniami
Obwarowany dobrze, mniey się boi.
Tu z ogromnemi Sultana piersiami
Po pas z daleka w świetney widać zbroi;
Tu Argant między mocnemi basztami,
Wielkiemu równy olbrzymowi, stoi —
Tam co naywyższy w temże mieyscu wieże
Narożney, mężna bohaterka²⁹⁴⁸ strzeże.

28.

Saydak z niey wisi, a na bok cierpliwy²⁹⁴⁹
Złotem oprawną szablę przypasała
Y widać beło — kiedy swój łuk krzywy
Zdaleka²⁹⁵⁰ dziewczę²⁹⁵¹ ręką wyciągała
Y przyłożywszy strzałę do cięciwy,
Nieprzyiacielskich wodzów pilnowała.
Tak więc swe strzały niedościgłe oku
Królowna z Delu posyła z obłoku.

29.

Sam król pod mury²⁹⁵² — luty obciążony —
Pieszko od bramy do bramy przebiega
Y śle rynsztunki na mur osadzony
Y świeżych coraz obrońców dosięga
Y lud — miłością miłej przerażony²⁹⁵³
Oyczyny — słowy²⁹⁵⁴ tem więcej podżega.
A utrapione do kościelnych progów
Matki szły wzywać swych omylnych²⁹⁵⁵ bogów:

Religia, Modlitwa, Bóg,
Szatan, Fałsz

²⁹⁴²*nietylko* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie tylko. [przypis edytorski]

²⁹⁴³*tameczny* (starop. forma) — tamtejszy. [przypis edytorski]

²⁹⁴⁴*szczęście ostateczne* (starop.) — ostateczny los; tu: w ostatecznym razie, w najgorszym razie. [przypis edytorski]

²⁹⁴⁵*duższy* (starop. forma) — dziś popr.: większy. [przypis edytorski]

²⁹⁴⁶*słabszy* (starop. forma) — dziś popr.: słabsi. [przypis edytorski]

²⁹⁴⁷*podeśli* (starop. forma) — podeszli; w podeszłym wieku. [przypis edytorski]

²⁹⁴⁸*bohaterka* (starop. forma) — dziś popr.: bohaterka. [przypis edytorski]

²⁹⁴⁹*cierpliwy* (starop.) — wytrzymały, mocny. [przypis redakcyjny]

²⁹⁵⁰*zdaleka* (starop. forma ort.) — z daleka. [przypis edytorski]

²⁹⁵¹*dziewczy* (starop.) — dziewczęcy. [przypis edytorski]

²⁹⁵²*mury* (starop. forma) — dziś N.lm: (pod) murami. [przypis edytorski]

²⁹⁵³*przerażony* (starop.) — przejęty. [przypis edytorski]

²⁹⁵⁴*słowy* (starop. forma) — dziś N.lm: słowami. [przypis edytorski]

²⁹⁵⁵*omylni bogowie* (starop.) — bogowie niewłaściwi, nieprawdziwi. [przypis edytorski]

30.

«Ty sam, o Panie, Panie sprawiedliwy
Skrusz francuskiego oszczep rozbóynika.
Sklon ku ludowi Twemu wzrok życzliwy,
Obal pod mury Twego przeciwnika».
Tak się modliły, lecz w piekle fałszywy
Bóg tego nie chciał rozumieć języka.
Gdy się tak miało miasto do obrony²⁹⁵⁶,
Goffred też z drugiej następował strony.

31.

Z wielkiem — porządkiem szykował przebrane
W przestronem polu woysko przed namioty,
A we dwa rzędy iuż uszykowane
Przeciw murowi obrócił piechoty;
We śródku kusze y pobudowane
Straszne wojenne postawił roboty,
Z których kamienie ogromne ciskaia,
Y wież y murów oszczepy sięgaia.

32.

Za piechotą iuż ieznych²⁹⁵⁷ postawiono,
Żeby ia we złem razie posilali;
Potem w krzykliwe trąby uderzono,
A strzelcy zatem wraz następowali.
Z woennych także strzelby²⁹⁵⁸ wież puszczo,
A z muru gęsto poganie spadali:
Ten zdechl, ten ranny na dół leci z gury²⁹⁵⁹,
Coraz mniej maia swych obrońców mury.

33.

Wprzód Francuzowie pod mury skoczyli
Z wielką ochotą z swemi chorągwiemi;
Y tarcze wszystkie do kupy złożyli
Y tak ie sobie nieśli nad głowami.
Drudzy, aby się kamieniom bronili,
Za dębowemi idąc zasłonami,
Pod przekopy się coraz podmykali²⁹⁶⁰,
Aby ie równo z ziemią wyrównali.

34.

Przekopy mieyskie wód w sobie nie miały
Y — iako trzeba — suche były na dnie,
A choć się zbytnie²⁹⁶¹ głębokie bydź²⁹⁶² zdały,
Ziemia, chrust, kamień wyrównał je snadnie²⁹⁶³,
Napierwszy głowę odkrył Adrast śmiały
Y pod mur z długą drabiną przypadnie,

²⁹⁵⁶mieć się do obrony (starop.) — szykować się do obrony. [przypis edytorski]

²⁹⁵⁷jeznych (starop. forma) — jezdnych; jazdę. [przypis edytorski]

²⁹⁵⁸strzelba (starop.) — strzelanina, strzały. [przypis edytorski]

²⁹⁵⁹z gury (starop. forma ort.) — z góry. [przypis edytorski]

²⁹⁶⁰podmykać (starop.) — podchodzić. [przypis edytorski]

²⁹⁶¹zbytnie (starop. forma) — zbytnio; tu: bardzo, wielce. [przypis edytorski]

²⁹⁶²bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

²⁹⁶³snadnie (starop.) — łatwo. [przypis edytorski]

Po której z wielką przewagą wstępował,
Ani go srogi, twardy grad hamował.

35.

Iuż niemal większą szwajcar²⁹⁶⁴ odważony²⁹⁶⁵
Połowicę swej drabiny przechodził,
Y choć nań zewsząd bito — niestrwożony,
Oślepił zaczętej odwagi dowodził;
Aż iednem razem w łeb go obalony
Zbyt ciężki²⁹⁶⁶ kamień przez szyszak ugodził,
Który go na dół z drabiną obalił:
Ten kamień Argant swą ręką nań zwalił.

36.

Nie był śmiertelny on²⁹⁶⁷ iego raz²⁹⁶⁸ cale²⁹⁶⁹,
Lecz ciężki, k'temu²⁹⁷⁰ z wysoka spadł z góry;
Argant wtem począł wykrzykać²⁹⁷¹ zuchwale:
«Iuż ieden zleciał, kto polezie wtóry²⁹⁷²?
Nie krycie się tak za tarcice, ale
Wyleźcie na świat, wychylcie się z dziury.
Przecz²⁹⁷³ z tych drzewianych iam nie wychodzicie?
Bo y tam pewnie się nie wysiedzicie!»

37.

Tak wołał Argant, ale na te mowy
Namniey nakryci rycerze nie dbali
Y pod skupione tarcze kryjąc głowy,
Strzały y ciężkie kamienie trzymali.
Y wielkie tramy²⁹⁷⁴ z tarany²⁹⁷⁵ przez rowy
Iuż wypełnione — bliżey pomykali²⁹⁷⁶,
Które na mury, nie bez wielkiej trwogi,
Niosą żelazem okowane²⁹⁷⁷ nogi.

38.

Poganie na te zgromadzone siły
Drzewa z kamieniem ciężkiem powiązane
Puścili na dół, które przywały
Tarczami kryte piechoty przebrane.
Te wielką w ludziach szkodę poczyniły,
Bo tarcze w trzaski poszły zgruchotane.
Y nieiednemu przepadły przez czoło;
Ziemia krwią, mózgiem skropiła się w koło²⁹⁷⁸.

Krew, Walka

²⁹⁶⁴szwajcar (starop. forma) — dziś Szwajcar. [przypis edytorski]

²⁹⁶⁵odważony (starop. forma) — odważny. [przypis redakcyjny]

²⁹⁶⁶ciężki (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

²⁹⁶⁷on (starop. forma) — ten, ów. [przypis edytorski]

²⁹⁶⁸raz (starop.) — cios. [przypis edytorski]

²⁹⁶⁹cale (starop.) — całkiem; wcale. [przypis edytorski]

²⁹⁷⁰k'temu (starop.) — do tego; tu: w dodatku. [przypis edytorski]

²⁹⁷¹wykrzykać (starop. forma) — wykrzykiwać. [przypis edytorski]

²⁹⁷²wtóry (starop.) — drugi. [przypis edytorski]

²⁹⁷³przecz (starop.) — czemu, dlaczego; na co, w jakim celu. [przypis edytorski]

²⁹⁷⁴tram (starop.) — belka. [przypis edytorski]

²⁹⁷⁵tarany (starop. forma) — (z) taranami. [przypis edytorski]

²⁹⁷⁶pomykać (starop.) — posuwać się; podchodzić; dążyć, iść. [przypis edytorski]

²⁹⁷⁷okowane (starop.) — okute. [przypis edytorski]

²⁹⁷⁸w koło (starop. forma ort.) — wkóło; wokół, dookoła. [przypis edytorski]

39.

Iuż Chrześciance za swemi twierdzami
Więcey nie stali, ani iem dufali²⁹⁷⁹,
Ale wypadszy śmieie²⁹⁸⁰ gromadami,
W przestrzeni męstwo swe ukazowali²⁹⁸¹.
Iedni do gury²⁹⁸² posli²⁹⁸³ drabinami²⁹⁸⁴,
Drudzy ze spodu mury wywracali,
Który iuż y wierch stłuczony wysoki
Y powątlone ukazował boki.

40.

Y upadłby beł, bo rozkołysany
Tram wielki raz²⁹⁸⁵ mu zadawał śmiertelny,
Ale go mężnie lud niespracowany.
Bronił, miłości swey oyczyzny pełny.
Y gdzie go były rogate tarany,
W tem mieyscu z wierchu miękkie spuszczał welny,
Które gwałtowne bicie przyjmowały
Y ustępując — razy²⁹⁸⁶ hamowały.

41.

Gdy się tak na mur lud piął natarczywy
Y tamta strona mężnie się broniła —
Siedmkroć²⁹⁸⁷ Klorynda wyciągnęła krzywy
Łuk swój i siedmkroć także go spuściła.
A ile swych strzał wypchnęła z cięciwy,
Tyle ich we krwi w on czas omoczyła
Przedniejszych wodzów, nie gminu podłego,
Strzegąc się — harda — celu niegodnego.

42.

Tyś, o angielski młodszy królewice²⁹⁸⁸,
Pierwszy beł, któryś dostał od niej rany;
Iednoś co²⁹⁸⁹ głowy z dębowey tarcice
Wychylił trochę, którąś beł odziany.
Przez panczerowey nity rękawice
Przebił ci rękę prawą bełt pierzany²⁹⁹⁰,
Tak, żeś ustąpić z placu musiał pręcocy²⁹⁹¹,
Mniey bólu czuiąc, ale gniewu więcey.

²⁹⁷⁹ *dufać* (starop.) — ufać. [przypis edytorski]

²⁹⁸⁰ *śmieie* (starop. forma) — dziś popr.: śmiało. [przypis edytorski]

²⁹⁸¹ *ukazować* (starop. forma) — ukazywać. [przypis edytorski]

²⁹⁸² *do gury* (starop. forma) — dziś popr.: do góry. [przypis edytorski]

²⁹⁸³ *posli* (starop. forma) — poszli. [przypis edytorski]

²⁹⁸⁴ *drabinami* (starop. forma) — tu: po drabinach. [przypis edytorski]

²⁹⁸⁵ *raz* (starop.) — cios. [przypis edytorski]

²⁹⁸⁶ *razy* (starop.) — ciosy, uderzenia. [przypis edytorski]

²⁹⁸⁷ *siedmkroć* (starop. forma) — siedemkroć; siedem razy. [przypis edytorski]

²⁹⁸⁸ *królewice* (starop. forma) — dziś W.lp: królewicu. [przypis edytorski]

²⁹⁸⁹ *jedno co* (starop.) — tylko co. [przypis redakcyjny]

²⁹⁹⁰ *pierzany bełt* (starop. forma) — pierzasta strzała. [przypis redakcyjny]

²⁹⁹¹ *pręcocy* (starop. forma ort.) — prędzaj. [przypis edytorski]

43.

Klotareusa²⁹⁹², gdy laził po drabinie,
Pod murem — grabię trafiła z Ambozy²⁹⁹³;
Obiema z piersi przebitych krew płynie,
Obu umarłych niesiono w obozy.
Kiedy wielkiego tarana na linie
Rupert wyciągał y spuszczał powrozy —
Odniósł w ramieniu strzałę, której z ciała
Część wyrwał, a część z żeleścem²⁹⁹⁴ została.

44.

Ademarowi, który na te dziła
Z daleka patrzył, trefna²⁹⁹⁵ się rzecz stała:
Właśnie go w czoło z łuku wymierzyła,
Y twarz mu hoyną krwią zafarbowała
Y rękę, co bełt z rany wywłoczyła,
Nowem postrzałem przytknęła do ciała;
Tak zacny biskup na wojnie z pogany²⁹⁹⁶
Żywot położył od niewieściey rany.

45.

Palamed nazbyt do sławy się kwapił
Y szedł po szczęblach z odwagą na mury,
Y iuż wierch muru rękami obłapił
Y nogi dźwignął za sobą do gury²⁹⁹⁷;
Lecz właśnie wtenczas, gdy się go ułapił,
W oko mu siódmy bełt wpadł prętkopióry²⁹⁹⁸
Y tyłem wyszedł. Tak nieborak leży,
Przy poimaney umierając więzy.

46.

Tak ta strzelała. Ale inszą²⁹⁹⁹ stroną
Z nowemi czyny³⁰⁰⁰ Goffred następował,
Y co naywyższy przed wysoką broną³⁰⁰¹
Ieden postawił y z niego szturmował.
Wieża to beła, którą — z drzew złożoną
Co namocniejszych³⁰⁰² — tak był pobudował,
Że szła na kołach y zbrojne³⁰⁰³ dźwigała
Y wierchem z murem wysokiem równała³⁰⁰⁴.

47.

Co raz to bliżey, niosąc lud w się wzięty,
Woienna wieża pomykała³⁰⁰⁵ koła

²⁹⁹² *Klotareusz* — grabia z Ambozy. [przypis redakcyjny]

²⁹⁹³ *Amboza* — Ambois, miasto i zamek we Francji nad rzeką Loarą. [przypis redakcyjny]

²⁹⁹⁴ *z żeleścem* (starop. forma) — z żeleźcem; tu: część z grotem strzały. [przypis edytorski]

²⁹⁹⁵ *trefny* (starop.) — pocieszny. [przypis edytorski]

²⁹⁹⁶ *pogany* (starop. forma) — dziś N.lm: (z) poganami. [przypis edytorski]

²⁹⁹⁷ *do gury* (starop. forma) — dziś popr.: do góry. [przypis edytorski]

²⁹⁹⁸ *prętkopióry bełt* (starop.) — strzała; prędka strzała. [przypis redakcyjny]

²⁹⁹⁹ *inszy* (starop. forma) — inny. [przypis edytorski]

³⁰⁰⁰ *czyn* (starop.) — [tu:] machina wojenna (po węg. *csin*: fortel, podstęp). [przypis redakcyjny]

³⁰⁰¹ *brona* (starop.) — brama. [przypis edytorski]

³⁰⁰² *namocniejszy* (starop. forma) — najmocniejszy. [przypis edytorski]

³⁰⁰³ *zbrojne dźwigała* (starop.) — dźwigała rycerzy (uzbrojoną piechotę). [przypis edytorski]

³⁰⁰⁴ *równać z czym* (starop.) — dorównywać czemu. [przypis edytorski]

³⁰⁰⁵ *pomykać* (starop.) — posuwać. [przypis edytorski]

Y chciała — iako okręty z okręty
Na morskiej wojnie — spiąć się z murem zgoła.
Lecz obleżeńcy³⁰⁰⁶ różne czyniąc wstręty³⁰⁰⁷.
Sięgając boków y twardego czoła —
Oszczepami ią nazad odpychaia,
Y koła tłuką y na wierch ciskaia.

48.

Strzały z obu stron tak gęste leciały,
Że nieba beło³⁰⁰⁸ nie widać przed niemi
Y trafiało się, że się zaś wracały
— Wzad³⁰⁰⁹ odtrącone — drogami pierwszemi.
Iako gdy owoc biie niedordzały³⁰¹⁰
Grad niepogodny — pełno go na ziemi:
Tak gęsto w ten czas z muru Saraceni
Spadali od strzał, oszczepów, kamieni.

49.

Barziew³⁰¹¹ tam naszymy³⁰¹² pogany³⁰¹³ szkodzili,
Bo rzadko który u nich w dobrej zbroi;
Iuż niemal wszyscy mury opuścili,
Každy się oney srogiy wieże³⁰¹⁴ boi.
Sam tylko mężny Sultany w oney chwili
Na murze z kilką³⁰¹⁵ co mężniejszych stoi,
Do których Argant z wielkim tramem bieży
Odpierać gwałtem przystawioney wieży.

50.

Y tak daleko, iako beł tram długi,
Trzymał od muru wieżę ludzi pełną;
Iuż się Klorynda do teyże posługi
Zbiegała, w zbroię ubrana zupełną.
Wtem lud nasz świeży następując drugi,
Ścinał powrozy, co wisiały z wełną,
Aby tak mury nagie i odkryte
Łatwiey mogły bydź³⁰¹⁶ taranami bite.

51.

Wielka ie wieża srodze biła z góry,
A odespodku³⁰¹⁷ rogate tarany,
Że naostatek³⁰¹⁸ poczynały mury
Przejrzyste w sobie ukazować rany.
Hetman też iuż beł³⁰¹⁹ niedaleko dziury

³⁰⁰⁶obleżeńcy (starop.) — obleżeni. [przypis edytorski]

³⁰⁰⁷wstręt (starop.) — przeszkoda; *czyniąc wstręty*: przeszkadzając. [przypis edytorski]

³⁰⁰⁸beło (starop. forma) — dziś popr.: było; *beło nie widać*: nie było widać. [przypis edytorski]

³⁰⁰⁹wzad (starop.) — do tyłu; tu: z powrotem. [przypis edytorski]

³⁰¹⁰niedordzały (starop.) — niedojrzały. [przypis redakcyjny]

³⁰¹¹barziej (starop. forma) — dziś popr.: bardziej. [przypis edytorski]

³⁰¹²naszymy (starop. forma) — dziś M.Im: nasi. [przypis edytorski]

³⁰¹³pogany szkodzili (starop.) — atakowali pogan, bili pogan. [przypis edytorski]

³⁰¹⁴wieże (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: wieży. [przypis edytorski]

³⁰¹⁵z kilką (starop.) — z kilkoma. [przypis edytorski]

³⁰¹⁶bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

³⁰¹⁷odespodku (starop. forma) — od spodu. [przypis edytorski]

³⁰¹⁸naostatek (starop. forma ort.) — dziś: na ostatek; w końcu. [przypis edytorski]

³⁰¹⁹beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

Y następował do stłuczoney ściany,
A wszystek wielką tarczą się nakrywał,
Którey więc³⁰²⁰ rzadko w inszy czas używał.

52.

Y widział dziurą, kiedy dla obrony
Soliman zląził y na dół zstępował,
Gdzie niebezpieczną — tramy rozwalony —
Mur Chrześcianom drogę ukazał.
Y że na górze Argant zostawiony,
Z Kloryndą przeszcia³⁰²¹ bronić się gotował.
To widząc poczuł serce mężne w sobie,
Skacząc z radości wielkiej w oney dobie³⁰²².

53.

Y do Sygiera mowę obracaiąc,
Co za niem inszą³⁰²³ tarcz³⁰²⁴ niósł na rzemieniu:
«Poday mi — prawi — puklerz, nie mieszkaiąc³⁰²⁵,
Lżeyszy y memu znośnieyszy ramieniu.
Chciałbym wpaść pierwszy — ciężko nie dźwigaiąc —
Po rozwalonem do miasta kamieniu;
Czas iuż, żeby wżdy³⁰²⁶ kiedy co wielkiego
Świat widział po mnie y co przeważnego³⁰²⁷».

54.

Ledwie to wyrzekł, strzała przyleciała
Y nad kolanem nogę mu przebiła
Y ostrem żyły żeleźcem porwała,
Gdzie ból największy³⁰²⁸, y krwią się poila.
Żeś mu, Kloryndo, ranę tę zadała —
Tak ich powiada, tak ich twierdzi siła;
Y ieśli w ten dzień miasto się nie wzięło,
Twoia to sprawa y twoie to dzieło.

55.

Ale iakoby nie czuł oney rany.
Nie chce zaniechać rozpoczętey drogi
Y po kamieniu do dziurawey ściany
Bieży y chromej³⁰²⁹ nie szanuje nogi.
Lecz prętko³⁰³⁰ potem poczuł, zmordowany,
Że nie mógł stąpić y ból cierpiał srogi,
Tak że rad nierad musiał ku końcowi
Przedsięwziętemu dać pokóy szturmowi.

³⁰²⁰więc (starop.) — zatem. [przypis edytorski]

³⁰²¹przeszcia (starop. forma) — dziś: przejsčia. [przypis edytorski]

³⁰²²w oney dobie (starop.) — w tym czasie; w tym momencie; wtedy. [przypis edytorski]

³⁰²³inszą (starop. forma) — inną. [przypis edytorski]

³⁰²⁴tarcz (starop. forma) — dziś r.ż.: tarczę. [przypis edytorski]

³⁰²⁵nie mieszkając (starop.) — nie zwlekając. [przypis edytorski]

³⁰²⁶wżdy (starop.) — przecież, wszak. [przypis edytorski]

³⁰²⁷przeważny (starop.) — dający przewagę; znaczący. [przypis edytorski]

³⁰²⁸największy (starop. forma) — dziś: największy. [przypis edytorski]

³⁰²⁹chromy (starop. forma) — chory, ułomny (kulawy itp.). [przypis edytorski]

³⁰³⁰prętko (starop. forma) — prędko; szybko. [przypis edytorski]

56.

Zaczem Guelfowi w on czas rozkazał.
(Który do oney³⁰³¹ także dziury godził³⁰³²),
Aby na iego miejsce następował,
Aby hetmanił y ludzie³⁰³³ przywoził.
A sam się zaraz wrócić obiecał³⁰³⁴,
Y że na krótki tylko czas odchodził.
Tak na koń lekki odieżdżał³⁰³⁵ wsadzony.
Lecz nie tak, aby nie był obaczony³⁰³⁶.

57.

Skoro ustąpił Hetman pod namioty,
Zarazem wojsko znacznie osłabiało;
Ale pogaństwu serca y ochoty
Y siły coraz więcej przybywało.
Sam Mars y Szczęście³⁰³⁷ odmiennemi wroty
Do przeciwny wóz strony kierowało:
Już chrześcijańskie miecze iakoś mdleją,
Nakoniec³⁰³⁸ dźwięki trąb samych słabieją.

58.

Zgraia pogańska dopiero spędzona,
Znowu ochotnie na mury bieżała.
Pleć białogłowska — przykładem wzbudzona
Cney bohaterki, na który patrzała —
Z ukasane go gęsty kamień³⁰³⁹ łona,
Na chrześcijańskie rycerze ciskała.
Y śmieie ostrej — gołych piersi — broni³⁰⁴⁰
Dla lubych murów oyczystych nie chroni.

59.

A czem się nasi nabarziey strwożyli,
A serce wziął lud w mieście oblężony:
Y z tey y z tamtey strony obaczyli,
Kiedy na ziemię Gwelf padł uderzony.
Między tysiącem inszych w oney chwili
Nalazł go kamień z muru wyciśniony³⁰⁴¹.
W tenże czas właśnie trafiony pociskiem
Padł Rynald y był śmierci barzo bliskiem.

60.

Y Eustacemu także się dostało:
Mięso mu w nodze od kości odbito
Y takie szczęście wojsko w ten czas miało,

³⁰³¹ *onej* (starop. forma) — (do) tej. [przypis edytorski]

³⁰³² *godzić do czego* (starop.) — zmierzać do czego. [przypis edytorski]

³⁰³³ *ludzie przewodzić* (starop.) — przewodzić ludziom. [przypis edytorski]

³⁰³⁴ *obiecował* (starop. forma) — obiecywał. [przypis edytorski]

³⁰³⁵ *odjeżdżał* (starop. forma) — odjeżdżał. [przypis edytorski]

³⁰³⁶ *obaczony* (starop.) — zobaczony, spostrzeżony. [przypis edytorski]

³⁰³⁷ *Szczęście* — tu: Fortuna. [przypis edytorski]

³⁰³⁸ *nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

³⁰³⁹ *gęsty kamień (...) ciskała* (starop.) — gęsto ciskała kamieniami. [przypis edytorski]

³⁰⁴⁰ *śmieie ostrej gołych piersi broni* (starop. forma) — śmiało nie broni przed ostrą bronią nagich (tj. niecioszonych zbroją) piersi. [przypis edytorski]

³⁰⁴¹ *wyciśniony* (starop. forma) — wyrzucony; ciśnięty. [przypis edytorski]

Że kiedy z muru kamieniami bito,
Żadne ciśnienie³⁰⁴² darmo nie leciało,
Lubo raniono, lub kogo zabito.
Argant srożeie y szczęściem piiany
Na uchodzące woła Chrześciany:

61.

«Jeruzalem to, nie Antyochiia!
Nie noc na wasze złodzieystwa łaskawa,
Słońce tu teraz iasny dzień rozwiia;
Insza tu woyna, insza teraz sprawa.
Tak was to prętko³⁰⁴³ chęć do sławy miia?
Czynicie sobie do państw cudzych prawa,
A terazeście³⁰⁴⁴ tak rychło³⁰⁴⁵ ustali.
Niewieściuchowie na sławę niedbali!»

62.

Tak mówił y tak gniewem zapalony
Grzał się sam w sobie Cyrkaszczyk zuchwały,
Że mu się zdało, że plac otoczony
Murami, iego śmiałości beł³⁰⁴⁶ mały.
Y uczyniwszy z góry krok szalony,
(Gdzie obalone — przeszcia³⁰⁴⁷ pozwalaly
Mury) wypadal y tak wypadaiąc,
Solimanowi przymawiał, wołaiąc:

63.

«Y czas y mieysce Solimanie mamy,
Skutkiem — nie słowy — męstwa dokazować³⁰⁴⁸
Sam wynidź za mur, sam się sądzić damy,
Komu z nas dzielność będą przypisować³⁰⁴⁹».
Tak rzekł y zaraz niedaleko bramy
Wypadszy dziurą, ięli następować:
Ow gniewem, a ten sromotą³⁰⁵⁰ wzbudzony
Y od Arganta w uczciwe³⁰⁵¹ ruszony.

64.

Niespodziewanie na nieprzyjaciele
Wypadszy, oba mężnie się stawili:
Tarczy, szyszaków, taranów tak wiele,
Drabin nasiekli y ludzi nabili,
Że w onem mieyscu (może³⁰⁵² tak rzec śmieie)
Z trupów, zbróy, z drzewa górę uczynili.

³⁰⁴²ciśnienie (starop. forma) — tu: rzut; por. *ciśnąć*: rzucić. [przypis edytorski]

³⁰⁴³prętko (starop. forma) — prędko. [przypis edytorski]

³⁰⁴⁴terazeście (...) ustali (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: teraz ustaliście. [przypis edytorski]

³⁰⁴⁵rychło (starop.) — szybko. [przypis edytorski]

³⁰⁴⁶beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

³⁰⁴⁷przeszcia (starop. forma) — przejścia; *przeszcia pozwalaly*: umożliwiły przejście. [przypis edytorski]

³⁰⁴⁸dokazować (starop. forma) — dziś popr.: dokazywać. [przypis edytorski]

³⁰⁴⁹przypisować (starop. forma) — dziś popr.: przypisywać. [przypis edytorski]

³⁰⁵⁰sromota (starop.) — wstyd, hańba. [przypis edytorski]

³⁰⁵¹uczciwe (starop.) — honor; *w uczciwe ruszony*: dotknięty ujmą na honorze. [przypis edytorski]

³⁰⁵²może (starop. forma) — można (którego Kochanowski jeszcze nie zna). [przypis redakcyjny]

Którą wysoko podnieśli u dziury,
Czyniąc bezpieczne — powątlone mury³⁰⁵³.

65.

A Chrześcianie, co się ubiegali
Przez gwałt do piękney murowey korony,
Teraz nietylko, żeby o nią dbali,
Ale y do swey słabieią obrony.
Iuż y woiennych czynów odbiegali,
A nieprzyiaciel na lud potrwożony
Śmieie naciera y tłucze tarany,
Że się nie zeydą drugi raz do ściany.

66.

Kiedy tak nasi uciekali sprośnie³⁰⁵⁴,
Y poganie ie przez pole pędzili,
Sultán z Argantein na mieszczany³⁰⁵⁵ głośnie³⁰⁵⁶
O prętki ogień wołał w oney chwili.
Oba potem dwie zapalone sośnie³⁰⁵⁷
Nieśli do wieże, aby ią palili:
Tak więc piekielne siostry z pochodniami
Na świat wychodzą y trzęsą węzami³⁰⁵⁸.

67.

Tem czasem Tankred, który z swemi Włochy³⁰⁵⁹
Zdaleka mieyskich wycieczek pilnował,
Widząc dwie wielkie zapalone sochy³⁰⁶⁰,
Y że poganin wieżę opanował —
Zawracał nazad na czoło lud płochy,
Y z swoim pułkiem śmieie następował
Y tak się potkał, że ci co wygrali,
Podawszy tyły³⁰⁶¹ znowu uciekali.

68.

Tak Mars odmienne czyniąc dotąd próby,
Kierował dyszel u lotnego wozu.
Iuż też był ranny Hetman do tey doby
Przyprowadzony do swego obozu.
Sygier, Baldwin y insze osoby
Przednieysze stały na koło³⁰⁶² przy łożu.
On sam sobie chcąc — imo wszystkich zdanie:
Strzałę wyciągnąć — przyłomił ją w ranie.

³⁰⁵³*czyniąc bezpieczne powątlone mury* (starop. konstrukcja) — czyniąc bezpiecznymi nadwątlone mury. [przypis edytorski]

³⁰⁵⁴*sprośnie* (starop.) — brzydko. [przypis edytorski]

³⁰⁵⁵*mieszczany* (starop. forma) — dziś B.lm: (na) mieszczan. [przypis edytorski]

³⁰⁵⁶*głośnie* (starop. forma) — głośno. [przypis edytorski]

³⁰⁵⁷*dwie sośnie* (starop. forma) — daw. liczba podwójna (*dualis*), dziś: dwie sosny. [przypis edytorski]

³⁰⁵⁸*piekielne siostry z pochodniami (...) trzęsą węzami* — Erynie, w mit. rzym. boginie zemsty. [przypis edytorski]

³⁰⁵⁹*Włochy* (starop. forma) — (z) Włochami. [przypis edytorski]

³⁰⁶⁰*socha* — daw. narzędzie do orki, rodzaj rozdwojonego ryłca; także: element konstrukcji dachowej: rozdwojony przy końcu słup podtrzymujący poziomą belkę; tu: rozdwojony widlasto słup (pień, gałąź, rosocha; por. *rosochaty*: rozwidlony). [przypis edytorski]

³⁰⁶¹*podać tyły* (starop.) — uciekać, być w odwrocie. [przypis edytorski]

³⁰⁶²*na koło* (starop.) — naokoło, wkoło. [przypis edytorski]

69.

Ból wielki cierpiał y rozkazał, żeby
Okolo strzały radę uczynili,
Aby głęboko y według potrzeby,
Wyrznąwszy mięso, ranę otworzyli.
«Wróćcie mię — prawi — rychło do potrzeby,
Co mayą czynić niechayby czynili».
To mówiąc, nogę wystawił zarazem
Y kazał ią rznąć barwierzom³⁰⁶³ żelazem.

70.

Erotym stary — który się gdzie brody
Erydan³⁰⁶⁴ swoje prowadzi — uchował
Y wszystkie źródła y ciepliczne wody³⁰⁶⁵
Znał y rozumiał; ten go opatrował.
Beł pisorymem wielkiem będąc młody.
Lecz potem tylko Galena³⁰⁶⁶ pilnował
Y porzuciwszy zabawę z Muzami,
Leczył choroby śmiertelne z ranami.

71.

Między wszystkimi płacz beł wielki pany³⁰⁶⁷,
Którzy widzieli ból i jego męki;
On się nie trwoży, a wtem ukasany
Doktor doświadcza swey uczoney ręki.
Ale uporney strzały koniec z rany
Nie chce się na wierzch ukazać przedzięki³⁰⁶⁸.
Czasem kleszczami maca, czasem ziola
Kładzie, ale nic nie pomogą zgoła.

72.

Nie zna w swey pracy³⁰⁶⁹ szczęścia mistrz uczony
Y umiętność iakoś mu nie idzie;
Wszyscy on iego ból nieuśmierzony
Widząc, mniemaią, że mu umrzeć przydzie;
Ale Stróż Anyoł żalem poruszony
Urwał dyptamu³⁰⁷⁰ na wysokiej Idzie³⁰⁷¹,
Ziela z czerwonym kwiatem dziwney mocy,
Y napewniejszy na rany pomocy.

73.

Przyrodzenie to samo tak sprawiło,
Że iest znaiome każdej dzikiey kozie,
Kiedy którey w bok żeleźce trafiło

³⁰⁶³ *barwierz* (starop.) — balwierz, golarz; felczer. [przypis edytorski]

³⁰⁶⁴ *Erydan* — w starożytności mityczna rzeka, później uważano Pad za Er. [przypis redakcyjny]

³⁰⁶⁵ *ciepliczne wody* (starop. forma) — [wody] mineralne, lecznicze. [przypis redakcyjny]

³⁰⁶⁶ *Galen* — Grek, sławny lekarz, żyjący w II w. po Chrystusie. [przypis redakcyjny]

³⁰⁶⁷ *pany* (starop. forma) — dziś: N.lm: (między) panami. [przypis edytorski]

³⁰⁶⁸ *przedzięki* (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

³⁰⁶⁹ *pracej* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: pracy. [przypis edytorski]

³⁰⁷⁰ *dyptam* — zw. też krzewem Mojżesza; krzewiasta bylina kwitnąca liliowo, kwiaty zebrane w groniasty kwiatostan na szczycie lodygi; liście po potarciu wydają silną cytrynową lub cynamonową woń, olejki eteryczne mają działanie drażniące (powodują poparzenia skóry i alergię), a przy wysokiej temperaturze powietrza może dojść do ich samozapłonu. [przypis redakcyjny]

³⁰⁷¹ *Ida* — góra na Krecie. [przypis redakcyjny]

Od rozbóynika strzelca w gęstey łozie.
Z tem — chocia sto mil y coś więcej było —
We mgnieniu oka Anyoł beł w obozie
Y wyciśniony sok wwał niewidziany
W kubek z lekarską wodą zgotowany.

74.

Y kęs olejku z lidyiskiego stoku
Y wmieszał wonney panaceey³⁰⁷² ziele;
A skoro w ranę starzec wkropił soku,
Z swey dobrej wolej³⁰⁷³ — co widziało wiele —
Wyszło żelazo, że wolnego kroku
Mógł użyć, bólu nic nie czuiąc w ciele.
Krzyknie Erotym, y głosem tak powie:
«Nie od mey ręki Hetmanie masz zdrowie!

75.

Nie te cię proste uzdrowiły ziola,
Cud ia tu iawnie widzę niewątpliwy
Y wierzę, że Bóg zesłał tu Anyoła.
Któryc dał zdrowie y sprawił te dziwy.
Wróć się do szturmu». Goffred strętował zgoła,
Ale czuiąc się czerstwem — boiu chciwy,
Szyszak na głowę, tarcz na ramię włożył,
Którą raniony niedawno beł złożył.

76.

Przypadł z obozu pod wysokie mury,
Pod tysiã³⁰⁷⁴ koni iazdy z niem iechało;
Ziemia się trzęsie, a od wielkiej chmury,
Wielkiej kurzawy, nieba widać mało.
Co raz to lepiej widzieć było z gury³⁰⁷⁵,
Kiedy się świeże wojsko przybliżało.
Z strachu lękliwi pobiegli poganie,
On wielkiem głosem trzykroć krzyknie na nie³⁰⁷⁶.

77.

Swego — po wielkiej części nachyleni³⁰⁷⁷ —
Głos Chrześciance Hetmana poznali
Y wzięwszy serce³⁰⁷⁸, znowu poprawieni,
Daleko płochę pogaństwo pognali.
Sultan y Argant tylko niestrwożeni,
Jeden drugiego lepiej odpierali
Y od³⁰⁷⁹ Tankreda strzegli pilnie dziury,
Który szedł gwałtem między zbite mury³⁰⁸⁰.

³⁰⁷²panacea (starop.) — lekarstwo na wszystko; panaceej (D.lp.r.ż): panacei, tj. lekarstwa. [przypis redakcyjny]

³⁰⁷³wolej (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: woli. [przypis edytorski]

³⁰⁷⁴pod tysiãc (starop.) — około tysiãc. [przypis edytorski]

³⁰⁷⁵z gury (starop. forma ort.) — z góry. [przypis edytorski]

³⁰⁷⁶na nie (starop. forma) — na nich (pogan). [przypis edytorski]

³⁰⁷⁷nachylony (starop.) — nachylony ku ucieczce, zmieszany [w szyku]. [przypis redakcyjny]

³⁰⁷⁸wziãc serce (starop.) — nabrać odwagi. [przypis edytorski]

³⁰⁷⁹od (starop.) — tu: przed; od Tankreda strzegli: strzegli przed Tankredem. [przypis edytorski]

³⁰⁸⁰zbite mury (starop.) — tu: rozbite mury. [przypis edytorski]

78.

O tych się naprzód cny Hetman uderzył,
Wszystek we zbroję złocistą ubrany
Y wielkiem drzewem³⁰⁸¹ Arganta wymierzył³⁰⁸²,
Który stał, broniąc rozwaloney ściany.
Żadenby³⁰⁸³ temu podobno³⁰⁸⁴ nie wierzył,
Jako był tęgi raz³⁰⁸⁵ niewytrzymaany³⁰⁸⁶:
Brzmi wielki oszczep, Argant się nie boi,
Y śmieie³⁰⁸⁷ tarczą zasłoniony stoi.

79.

Tarcz³⁰⁸⁸ się na on gwałt wielki otworzyła,
Ale y zbroia razu³⁰⁸⁹ nie strzymała,
Bo rohatyna³⁰⁹⁰ obiedwie³⁰⁹¹ przebiła
Y krew łakomie z Cyrkaszczyka ssala.
Nie czuie Argant (tak w niem wielka siła)
Y ukrwawiony wyrwie oszczep z ciała
Y uderzył niem znowu na Hetmana:
«Niech się — pry³⁰⁹² — wróci do swojego pana».

80.

Oszczep się z pomstą wzad wracał zarazem
Y przez powietrze szedł wiadomą drogą,
Lecz chybił celu, bo przed onem razem
Umknął się Goffred y krok stąpił nogą.
A miasto niego, krwie chciwem żelazem
Ranę dał w gardło Sygierowi srogą.
On — że umiera — namniey³⁰⁹³ nie żaluie,
Kiedy swojego pana zastępuje.

81.

Sułtan kamieniem dał w łeb Normandowi³⁰⁹⁴,
Właśnie na ten czas, kiedy Sygier zginął;
Nie mógł wytrzymać³⁰⁹⁵ tęgemu razowi,
Zatoczywszy się, na ziemię się zwinął.
Już też przycięszem beło Goffredowi,
Rzadko go który z góry kamień miął,
Atoli przedsię³⁰⁹⁶, choć z niemałym trudem,
Na rozwalinach iuż beł z swoim ludem

³⁰⁸¹ *drzewo* (starop.) — tu: drzewce; kopia. [przypis edytorski]

³⁰⁸² *wymierzyć kogo* (starop.) — dziś: wymierzyć w kogo (drzewem, tj. kopią). [przypis edytorski]

³⁰⁸³ *żadenby (...) nie wierzył* (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: żaden nie wierzyłby. [przypis edytorski]

³⁰⁸⁴ *podobno* (starop.) — prawdopodobnie. [przypis edytorski]

³⁰⁸⁵ *raz* (starop.) — cios. [przypis edytorski]

³⁰⁸⁶ *niewytrzymaany* (starop.) — nie do wytrzymania; nie do powstrzymania. [przypis edytorski]

³⁰⁸⁷ *śmieie* (starop. forma) — dziś popr.: śmiało. [przypis edytorski]

³⁰⁸⁸ *tarcz* (starop.) — dziś r.ż.: tarcza. [przypis edytorski]

³⁰⁸⁹ *raz* (starop.) — cios; *nie strzymać razu*: nie wytrzymać ciosu. [przypis edytorski]

³⁰⁹⁰ *rohatyna* (starop.) — inaczej: rogacina; rodzaj włóczni służącej głównie do pchnięć, mierzącej ok. 3 m długości i zaopatrzonej w hak przy grocie, zapobiegający ugrzęźnięciu broni po zadaniu ciosu. [przypis edytorski]

³⁰⁹¹ *obiedwie* (starop. forma) — obydwie. [przypis edytorski]

³⁰⁹² *pry* (starop. forma) — prawi, mówi. [przypis edytorski]

³⁰⁹³ *namniey* (starop. forma) — najmniej. [przypis edytorski]

³⁰⁹⁴ *Normand* — Robert, książę normandzki. [przypis redakcyjny]

³⁰⁹⁵ *wytrzymać czemu* (starop.) — dziś: wytrzymać co (wytrzymać tęgi raz, tęgi cios). [przypis edytorski]

³⁰⁹⁶ *przedsię* (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

82.

Y zrobiłby beł pewnie co wielkiego
 Y krwieby³⁰⁹⁷ beło rozlało się siła³⁰⁹⁸,
 Ale noc z progu wyszła podziemnego
 Y świat czarnemi skrzydłami okryła.
 Y na śmiertelne narodu ludzkiego
 Gniewy, swych cieniów wędzidło włożyła.
 Tak, że odstąpić musiał od tej sprawy:
 Taki miał w on czas koniec on dzień krwawy.

83.

Lecz niż³⁰⁹⁹ odstąpił (co wielka³¹⁰⁰ w hetmanie)
 Kazał nieść nazad w szturmie obrażonych³¹⁰¹,
 A potem pilne uczynił staranie
 Koło woennych czynów potłuczonych:
 Wieżę — którey się najbardziej poganie
 Bali, od³¹⁰² mistrzów zrobioną uczonych —
 Nazad³¹⁰³ prowadzi, chocia³¹⁰⁴ naruszoną
 Y w wielu miejscach barzo³¹⁰⁵ powątloną.

84.

Ze złęgo razu zaraz ią uwodzi
 W bezpieczne miejsce okrom³¹⁰⁶ żadney zwłoki;
 Ale iako łódź na morskiej powodzi,
 Co pełnem żagleń nurt siecze głęboki,
 Kiedy bezpieczna do portu przychodzi,
 O skałę łamie roztrącone boki;
 Abo więc iako zawodnik ćwiczony
 Przed samem kresem padnie powalony:

85.

Tak właśnie w on czas³¹⁰⁷ wieża szwankowała,
 Gęstem kamieniem barzo potłuczona
 Y obie³¹⁰⁸ zadnie koła połamała,
 Y iść nie mogła daley — powalona.
 Ale piechota pod nią stęplowała³¹⁰⁹
 Tramy, na których legła zawieszona,
 Aż nauczeni mistrzowie przybyli,
 Którzy koło niey z pilnością robili.

³⁰⁹⁷*krwieby beło rozlało się siła* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: rozlałoby się było wiele krwi (forma daw. czasu zaprzesłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: rozlałoby się wiele krwi wcześniej, uprzednio, kiedyś itp.). [przypis edytorski]

³⁰⁹⁸*siła* (starop.) — wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

³⁰⁹⁹*niż* (starop.) — tu: zanim. [przypis edytorski]

³¹⁰⁰*co wielka* (starop. konstrukcja) — co było wielkie. [przypis edytorski]

³¹⁰¹*w szturmie obrażonych* (starop.) — tj. tych, którzy podczas szturm doznali obrażeń. [przypis edytorski]

³¹⁰²*od* (starop.) — tu: przez; *od mistrzów zrobioną*: zrobioną przez mistrzów. [przypis edytorski]

³¹⁰³*nazad* (starop.) — z powrotem. [przypis edytorski]

³¹⁰⁴*chocia* (starop. forma) — chociaż. [przypis edytorski]

³¹⁰⁵*barzo* (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

³¹⁰⁶*okrom* (starop.) — bez. [przypis edytorski]

³¹⁰⁷*w on czas* (starop. forma) — wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

³¹⁰⁸*obie koła* (starop. forma) — daw. liczna podwójna, dziś popr.: oba koła. [przypis edytorski]

³¹⁰⁹*stęplować* (starop. forma) — stemplować; ustawiać stemple, wsporniki. [przypis edytorski]

86.

Surowie cieśłom Goffred rozkazował,
Aby przededniem³¹¹⁰ koła zgotowali;
Potem po drogach straży zostawował³¹¹¹
Y ludzie³¹¹², którzy wieże pilnowali.
Tem czasem król mur zbity uprawował,
Y słyszeć było, iako się mieszali,
Bo w mieście tysiąc pochodni świeciło,
Od których niemal wszystko widzieć było.

Koniec pieśni iedenastej.

PIEŚŃ DWANASTA

Argument

Klorynda słucha o swem urodzeniu,
Potem wyszedzszy wieżę zapaliła;
Tam się z Tankredem w nocnem zszedzszy cieniu,
Na pojedynku żywota pozbyła.
Ale przed śmiercią, przy ostatniem tchnieniu
Nawróciła się i krztem się omyła.
Tankrod zabitey od³¹¹³ siebie żaluie,
Cyrkaszczyk się mścić iey śmierci ślubuie.

I.

Noc była, ale ludzie zmordowani
Z oboiey strony, do tych dob³¹¹⁴ nie spali:
Tu od³¹¹⁵ Hetmana żołnierze przebrani³¹¹⁶
Okolo wieże straż odprawowali³¹¹⁷;
Tam zaś poganie swe — niespracowani —
Zwątlone mury pilnie oprawiali³¹¹⁸;
A gdzie był który ranny albo chory,
Ślano barwierz³¹¹⁹ y mądre doktory.

2.

Iuż było³¹²⁰ chorem opatrzone rany,
Iuż się y dziura była zaprawiła,
Iuż y co słabszey poprawiono ściany,
A noc głęboka na spanie radziła.
Ale Klorynda na sen pożądaný
Pozwolić nie chce y wielkie myśliła

³¹¹⁰*przededniem* (starop.) — przed świtem. [przypis edytorski]

³¹¹¹*zostawował* (starop. forma) — dziś: zostawiał. [przypis edytorski]

³¹¹²*straży zostawował i ludzie* (starop.) — rozstawiał straże i ludzi. [przypis edytorski]

³¹¹³*od* (starop.) — tu: przez; *zabitej od siebie*: przez siebie zabitej. [przypis edytorski]

³¹¹⁴*do tych dob* (starop. forma) — do tej pory. [przypis edytorski]

³¹¹⁵*od* (starop.) — tu: przez; *od Hetmana*: przez Hetmana. [przypis edytorski]

³¹¹⁶*prebrani* (starop.) — tu: wybrani. [przypis edytorski]

³¹¹⁷*odprawowali* (starop. forma) — odprawiali; tu: sprawowali (straż). [przypis edytorski]

³¹¹⁸*oprawiac* (starop.) — poprawić. [przypis redakcyjny]

³¹¹⁹*barwierz* (starop.) — balwierz, golarz; felczer. [przypis edytorski]

³¹²⁰*beło* (...) *opatrzone* (starop.) — konstrukcja daw. czasu zaprzeszłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: opatrzone wcześniej (uprzednio, kiedyś itp.). [przypis edytorski]

Dzieła — gdy wszyscy poszli na swe wczasy³¹²¹
Y tak do siebie mówi w one czasy:

3.

«Ey toć się wżdy³¹²² dziś dobrze popisali
Z mężnem Sultanem, Argant natarczywy.
Kiedy oni dway tylko wypadali
Na wszystko woysko y robili dziwy.
A o mnie co też będą powiadali?
Użyła — prawi — z daleka cięciwy
Dosyć szczęśliwie. To te będą mowy,
Cóż, czy nie mogą więcey białogłowy?»

4.

Toć beło lepiej gdzie między lasami
Strzelać ielenie abo dzikie świnię,
Niźli się mieszać między rycerzami
Wielkimi, mdłej płci y lichy dziewczynie.
Białogłowskiemi nie gardzę szatami,
Słusznie ich godna ta, która tak słyńie».
To mówiąc, na rzecz wielką się udała
Y Argantowi o niey powiadała:

5.

«Serce mię na coś wielkiego podwodzi;
Że to Bóg czyni, tak sobie rachuję,
Lub też za własną człowiek wolą chodzi.
Coś niezwykłego sobie obiecuję.
Widzisz tę wieżę, co tak miastu szkodzi,
Na tę się z ogniem y mieczem gotuję.
Tak myślę, tak chcę y tego potrzeba,
Niech o ostatku pieczę maią nieba!»

6.

Abo ią spalę, abo ią posiekę,
A ieśli się też nazad nie ukazę,
Tobie swe panny oddaę w opiekę
Z starcem, którego iako oyca ważę.
Pomni to, proszę, coć dopiero rzekę,
Że do Egiptu odesłać ie każę.
Ta pleć y ten wiek nie ma żadney mocy,
Y godzien wszelkiej, Argancie, pomocy».

7.

Zdziwił się Argant przeważney dziewicy³¹²³,
Y poczuł w sercu chęć na wielkie czyny:
«Ty sama pójdziesz, a my nikczemnicy
Między podłemi mamy zostać gminy³¹²⁴?!
Y tak ma Argant tylko na ulicy
Patrzeć na dymy y twoie perzyny?!

³¹²¹wczasy (starop.) — wypoczynek. [przypis edytorski]

³¹²²wżdy (starop.) — przecież, wszak. [przypis edytorski]

³¹²³przeważna dziewica — słynna z przewag (czynów bohaterskich), bohaterska. [przypis redakcyjny]

³¹²⁴gminy (starop. forma) — dziś N.Im r.ż.: (pomiędzy) gminami. [przypis edytorski]

Nic z tego. Iako bęł z tobą w potrzebie³¹²⁵,
Tak go weź na śmierć y sławę do siebie.

8.

Y ia frymarczę za sławę żywotem³¹²⁶.
Y dla niey zdrowie rad położę wszędzie».
Ona zaś: «Świadczy twa dzisiejsza o tem
Wycieczka, która wiecznie słynać będzie,
Iam białogłowa, y zginęli³¹²⁷ potem,
Mną mało miastu, albo nic ubędzie.
Ale gdziebyś³¹²⁸ ty miał polec (strzeż Boże)
Kto murów zbroni? Kto miastu pomoże?»

9.

Argant iey na to krótko odpowiedział:
«Nie może to być, próżne twoie mowy,
Y bez ciebie tam drogę będę wiedział,
Chceszli³¹²⁹ mię³¹³⁰ też wziąć z sobą — iam gotowy».
Wtem zgodnie poszli, gdzie król w radzie siedział,
Gdzie z niem radziły starsze, mądre głowy
Klorynda pocznie: «Słuchay co myślemy
Y przyimi³¹³¹ z łaską³¹³², królu, coć powiemy.

10.

Argant tę wieżę spalić chce y na tem
Mieyscu czyni-ć tę obietnicę głośną.
Ia przy niem będę; czeka tylko zatem,
Że się pokładą y że ludzie posną».
Król płakał — długiem obciążony latem³¹³³,
Y mowę do nich uczynił żalosną:
«Ieszcze chcesz Boże sług swoich ratować,
Ieszcze to w cale³¹³⁴ królestwo zachować!

11.

Y potrwa pewnie, kiedy ludzie takie,
Takiego serca y takiey mam ręki.
A ty, o zacna paro ludzi, iakie
Masz mieć odemnie nagrody y dzięki?
Będą te wasze dzielności iednacie
Podawać światu wieczney sławy dźwięki.
To samo wielka nagroda na świecie,
Lecz y odemnie część państwa weźmiecie».

³¹²⁵ *potrzeba* (starop.) — tu: walka. [przypis edytorski]

³¹²⁶ *frymarczę za sławę żywotem* (starop.) — kupczyć żywotem za sławę; sprzedawać życie za sławę. [przypis redakcyjny]

³¹²⁷ *zginęli* (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli zginę. [przypis edytorski]

³¹²⁸ *gdziebyś* (starop.) — gdybyś. [przypis edytorski]

³¹²⁹ *chceszli mię (...) wziąć* (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli chcesz mnie wziąć. [przypis edytorski]

³¹³⁰ *mię* (starop. forma) — mnie. [przypis edytorski]

³¹³¹ *przyimi* a. *przyjmi* (starop. forma) — 2.os. trybu rozk; dziś popr: przyjmij. [przypis edytorski]

³¹³² *z łaską* (starop.) — tu: łaskawie. [przypis edytorski]

³¹³³ *lato* (starop.) — tu: wiek. [przypis redakcyjny]

³¹³⁴ *w cale* (starop.) — w całości. [przypis edytorski]

12.

To mówiąc starzec zalewał się łzami,
Y z płaczem w głowę oboje całował;
Ale Soliman, co siedział z radami,
Wielką z tey sprawy zazdrość pokazywał:
«Y ia nie darmo miecz noszę y z wami
Póydę y tu też nie będę próżnował.
Klorynda na to: «O Królu, o Panie,
Póydziemli³¹³⁵ wszyscy, kto z tobą zostanie?»

13.

Iuż się chciał ozwać Argant niecierpliwy,
Że nie chciał z niem bydź³¹³⁶ na tę drogę zgodny,
Ale uprzedził y wzrok Król szedziwy
Do Solimana obrócił łagodny:
«Na każdym mieyscu, rycerzu cnotliwy
Pokazowałeś, żeś sobie podobny
Y na naygorsze razy zawsze śmieie³¹³⁷
Szedłeś y biłeś swe nieprzyiaciele.

14.

Y wiem, żebyś mógł co godnego sprawić
Tey wielkiej sławy, którą masz na świecie,
Ale wzdyc³¹³⁸ kogo muszę z was zostawić
Przy sobie, którzy dzielnością słyniecie.
Nakoniec³¹³⁹ y tych nie chciałbych³¹⁴⁰ wyprawić,
Bo wiem, iako wy krwie nie szanujecie;
Kiedyby³¹⁴¹ się kto inszy tego ważyć
Y na tak wielki chciał się czyn odważyć.

15.

Więc iż po wszystkich stronach, iako wiemy,
Gęsta straż w koło³¹⁴² wielkiej wieże chodzi
Y trochę ludzi nic nie uczyniemy,
Woysko też wszystko wywieść się nie godzi;
Ta para, co się — iako to słyszemy³¹⁴³,
Tego chce podiąć, niech na to wychodzi,
Która takich dzieł nieraz dowodziła,
Y którą może kłaść za inszych siła³¹⁴⁴.

16.

A ty tak iako królowi należy,
W bramie — proszę cię — bądź gotów z inszemi,
Że kiedy ci w zad póydą y na wieży

³¹³⁵*póydziemli wszyscy* (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli pójdziemy wszyscy. [przypis edytorski]

³¹³⁶*bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

³¹³⁷*śmieie* (starop. forma) — dziś popr.: śmiało. [przypis edytorski]

³¹³⁸*wzdyc* (starop. forma) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -ci, skróconą co -ć; *wzdycy*: przynajmniej, choć, tylko, aby; zgoła, całkiem; przecież, wszakże. [przypis edytorski]

³¹³⁹*nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

³¹⁴⁰*chciałbych* (starop. forma) — 1.os. trybu przypuszcz.; dziś popr.: chciałbym. [przypis edytorski]

³¹⁴¹*kiedyby* (starop.) — tu: gdyby. [przypis edytorski]

³¹⁴²*w koło* (starop. forma ort.) — wokół; wokół. [przypis edytorski]

³¹⁴³*słyszemy* (starop. forma) — dziś: słyszymy. [przypis edytorski]

³¹⁴⁴*którą może kłaść za inszych siła* (starop.) — [para], która warta jest tyle, ile innych wielu; *którą może kłaść*: którą można porównać. [przypis edytorski]

Uyrzemy ognie z dymami gęstemi,
Gdzie³¹⁴⁵ nieprzyjaciel w pogonią³¹⁴⁶ pobieży,
Ty ich zratujesz z rotami świeżemi».
Tak się królowi koniecznie to zdało,
Ale Sultana przedsię³¹⁴⁷ to bolało.

17.

Przymówił się też Izmen do tey sprawy:
«Lepiej — powiada — że późniew wyndziecie³¹⁴⁸,
A ia wtem siarki y insze przyprawę
Zgotuię, które z sobą poniesiecie;
Przeto czekajcie odemnie³¹⁴⁹ odprawy,
Y straży śpiące pręcey³¹⁵⁰ tak najdziecie»
Podobało się Izmenowe zdanie,
Y rozeszli się, pozwoliwszy na nie.

18.

Klorynda zatem zwyczajny złożyła
Szyszak y zbroię srebrem nabiianą,
A inszą na się niezwykłą włożyła,
(Co iuż był zły znak) czarno smalcowaną³¹⁵¹,
Żeby się na niey w nocy nie świeciła,
Tuszac tak łatwiey udać się nieznaną.
Był przy niey Arset³¹⁵², który ią wychował,
Y prawie z pieluch dotąd icy pilnował.

19.

Ten kędykolwiek iedno³¹⁵³ się udała,
Wszędzie szedł za nią luty obciążony³¹⁵⁴,
A widząc, że się niezwykło³¹⁵⁵ ubrała,
Postrzegł, że w pole wyniść³¹⁵⁶ chciała z brony³¹⁵⁷.
Y przez życzliwość, którą po niem znała³¹⁵⁸,
Y przez siwy włos na niey wysłużony
Prosił, aby się na to rozmyśliła,
Ale daremna iego prośba była.

20.

Potem rzekł: «Iż cię prośby nie obeszły
Y takeś na złe swoje³¹⁵⁹ zatwardziła,
Żeś ty na te lzy y na wiek mój zeszy³¹⁶⁰
Y na tę radę życzliwą niedbała —

³¹⁴⁵gdzie (starop.) — tu: gdy. [przypis edytorski]

³¹⁴⁶pogonią (starop.) — dziś B.lp r.ż.: (w) pogoń. [przypis edytorski]

³¹⁴⁷przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

³¹⁴⁸wyndziecie (starop. forma) — wyjdziecie. [przypis edytorski]

³¹⁴⁹odemnie (starop. forma ort.) — ode mnie. [przypis edytorski]

³¹⁵⁰pręcej (starop. forma ort.) — prędzej. [przypis edytorski]

³¹⁵¹smalcowana (starop.) — szmelcowana (zbroja). [przypis redakcyjny]

³¹⁵²Arset — saraceński wychowawca Kloryndy. [przypis redakcyjny]

³¹⁵³jedno (starop.) — tylko. [przypis edytorski]

³¹⁵⁴luty obciążony (starop.) — obciążony latami; stary. [przypis edytorski]

³¹⁵⁵niezwykło (starop. forma) — niezwykle. [przypis edytorski]

³¹⁵⁶wyniść (starop. forma) — wyjść. [przypis edytorski]

³¹⁵⁷brona (starop.) — brama. [przypis edytorski]

³¹⁵⁸życzliwość, którą po niem znała (starop.) — życzliwość, z której go znała. [przypis edytorski]

³¹⁵⁹na złe swoje (starop.) — na swoją szkodę; na swoją niekorzyść. [przypis edytorski]

³¹⁶⁰zeszy (starop.) — podeszły [wiek]. [przypis redakcyjny]

Powiem ci teraz twój stan y wiek przeszły,
Od tego czasu kiedyś była mała
Wszystko prawdziwie, wszystko nieomylnie».
Zatem tak pocznie, a ta słucha pilnie:

21.

«Synap³¹⁶¹ bogaty szczęśliwie sprawował
Ethyopią³¹⁶² z inszemi kraiami,
Który obrzędy y wiarę zachował
Maryey Syna — z swemi murzynami,
Gdziem poganinem będąc, posługował
Królowey między białemi głowami
Za niewolnika, która czarna była,
Ale gładkości czarność nie wadziła.

22.

Król ią miłował, ale się z miłością
Tak w niem zawisna bojaźń pomieszała,
Że choć słynęła cnotą y czystością,
Zupełney wiary u niego nie miała.
Tem niedowiarstwem, tą zięty³¹⁶³ zazdrością,
Chciał, żeby zawsze w zamknieniu mieszkała.
Ona to wszystko, co król chciał — czyniła,
Y z gmachu piędzia³¹⁶⁴ nigdziey³¹⁶⁵ nie chodziła.

23.

Tam obrazami między nabożnemi³¹⁶⁶,
Biała dziewica była malowana,
Która okrutnie powrozy mocnemi
U twardey skały była uwiązana.
Smok do niey bieżał y kiedy ostremi
Kłami od³¹⁶⁷ niego miała być szarpana —
Ostrem go rycerz przepędził żelazem.
Przed tem się często madlała³¹⁶⁸ obrazem.

24.

Wtem dziećmi zaszła y by wszy brzemienną,
Ciebie dziecinę białą urodziła,
A widząc barwę w dziecięciu odmienną,
Niezwykłemu się cudowi zdziwiła.
Y potem troską strapiona codzienną,
Płód ten przed królem taić umyśliła.
Obawiając się, aby z twej białości
Źle nie rozumiał o iey stateczności.

³¹⁶¹Synap — król etiopski, ojciec Kloryndy. [przypis redakcyjny]

³¹⁶²Etiopia — Abisynia. [przypis redakcyjny]

³¹⁶³zięty (starop. forma) — przejęty, przepojony. [przypis edytorski]

³¹⁶⁴piędzią nigdziey nie chodziła (starop.) — ani na piędź nigdzie nie wychodziła; ani na krok nigdzie nie wychodziła; piędź: daw. miara długości, równa ok. 20 cm. [przypis edytorski]

³¹⁶⁵nigdziey (starop. forma) — dziś: nigdzie. [przypis edytorski]

³¹⁶⁶obrazami między nabożnemi (starop.) — szyk przestawny, inaczej: między nabożnymi obrazami. [przypis edytorski]

³¹⁶⁷od niego (starop.) — przez niego. [przypis edytorski]

³¹⁶⁸madlała się (starop. forma) — modliła się (wielokrotnie). [przypis redakcyjny]

25.

Y na tve miejsce inszego szukała
— Bojąc się króla — dziecięcia czarnego.
A iż tam żywa dusza nie mieszkała,
Okrom³¹⁶⁹ białychgłów³¹⁷⁰, okrom mnie samego,
Mnie cię na ten czas beze krztu³¹⁷¹ oddała,
(Świadoma moiey wierności) którego
Tak prętko³¹⁷² dzieciom nigdy tam nie daią:
Różny w tem zwyczaj w tamtych kraiach maią.

26.

Oddała mi cię z płaczem y zleciła
Daleko cię gdzie zanieść na chowanie.
A kto wymówi, iako się trapiła!
Iakie ostatnie beło iey żeganie!
Całowała cię, łzami twarz moczyła,
Powtarzając swe smętne narzekanie.
Nakoniec w niebo weyrzawszy tak rzecze:
»O Ty, co skryte myśli wiesz człowiecze —

27.

Ieślim chowaiąc niezmazane łoże,
Przeciw małżeńskiej nie zgrzeszyła wierze —
(O się nie mówię: wiem na się, mój Boże,
Insze swe grzechy, ale nie w tey mierze).
Za niewinniątkiem proszę, co nie może
Od swoiey własney mleka mieć macierze³¹⁷³. —
Niech żyje matce podobne czystością,
Za twoią łaską y dobrotliwością.

28.

Y ty rycerzu święty, coś na srogą
Śmierć nie dał dziewczki niewinney smokowi,
Ieśli co z lichem nabożeństwem mogą
Stawiane świece twemu obrazowi —
Weź w swą opiekę dziecinę ubogą,
Bądź niewinnemu obrońcą wiekowi«.
To rzekszy³¹⁷⁴ zmiłkła y mowę zawarła³¹⁷⁵
Y od żalości ledwie nie umarła.

29.

Ia przyiąwszy cię, niosłem cię z kłopotem
W małej nakrytey skrzynce w one czasy,
Y takim umiał potrafić, że o tem
Nic nie wiedzieli y obcy y naszy.
Szedłem nieznany polmi³¹⁷⁶, ale potem,
Kiedym wszedł z tobą między gęste lasy,

³¹⁶⁹okrom (starop.) — oprócz. [przypis edytorski]

³¹⁷⁰białychgłów (starop. forma) — dziś (przestarz.): białogłów; kobiet; daw. obie części składowe słowa odmieniały się (por. np. dzisiejsze: Białystok, do Białegostoku itd.). [przypis edytorski]

³¹⁷¹beze krztu (starop. forma) — bez chrztu. [przypis edytorski]

³¹⁷²prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko. [przypis edytorski]

³¹⁷³macierze (starop. forma) — dziś D.łp: macierzy; tj. matki. [przypis edytorski]

³¹⁷⁴rzekszy (starop. forma) — dziś: rzekłszy; powiedziałwszy. [przypis edytorski]

³¹⁷⁵zawarła (starop. forma) — dziś: zamknęła. [przypis edytorski]

³¹⁷⁶polmi (starop. forma) — dziś N.lm: półmi; polami. [przypis edytorski]

Uyrzę, że lwica prosto do mnie bieży,
Gębę rozdziewia³¹⁷⁷, a grzbiet ostry ieży.

30.

Iam uciekł na dąb, a tyś porzucona
Odemnie³¹⁷⁸, w trawie pod drzewem leżała;
Ona przypadnie y zastanowiona³¹⁷⁹
Straszliwą głowę nad tobą trzymała.
Potem postawszy mało³¹⁸⁰, coś zmiękczone,
Iuż okiem na cię łaskawem patrzała.
Y chropawem cię lizala ięzykiem...
Ktoby rzekł, że iest litość w zwierzu dzikiem?

31.

Tyś iey małemi straszney ręczynami
Sięgała gęby y na nieś się śmiała³¹⁸¹;
W temci³¹⁸² się swemi zniżyła piersiami,
Ssałaś ią zatym³¹⁸³, gdy nad tobą stała.
A ia zakryty między gałęziami
Strętwiałem³¹⁸⁴, widząc iaka się rzecz działa.
A skoro cię swem mlekiem nakarmiła
Poszła y gęstem lasem się zakryła.

32.

Wziąwszy cię potem, szedłem daley w drogę
Y do miasteczka trafilem iednego,
Gdziem³¹⁸⁵ mamki dostał, która cię niebogę
Karmiła — godną chowania inszego.
Tamem³¹⁸⁶ rok cały, ile pomnieć mogę,
Y połowicę wymieszkiał drugiego;
Tyś iuż niektóre słowa wymawiała
Y postępować³¹⁸⁷ iużesz poczynała.

33.

Ale kiedy mi dobrze nachylony
Radził na pokóy wiek w podeszłem lecie —
Złotem od matki twoiey obciążony
Tak, zem mógł nędze³¹⁸⁸ nie cierpieć na świecie,
Porzucić żywot błędny, uprzykrzony
Y żyć w oyczystem myśliłem³¹⁸⁹ powiecie

³¹⁷⁷rozdziewić (gębę) (starop.) — dziś: rozdziawić. [przypis redakcyjny]

³¹⁷⁸odemnie (starop. forma ort.) — ode mnie; tu: przeze mnie. [przypis edytorski]

³¹⁷⁹zastanowiony (starop.) — zatrzymany. [przypis edytorski]

³¹⁸⁰mało (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

³¹⁸¹na nieś się śmiała (starop.) — do niej się śmiałaś. [przypis redakcyjny]

³¹⁸²w temci (starop. forma) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -ci; wtem (zniżyła się). [przypis edytorski]

³¹⁸³zatym (starop. forma ort.) — dziś: zatem; więc. [przypis edytorski]

³¹⁸⁴strętwiałem (starop. forma ort.) — zdrętwiałem. [przypis edytorski]

³¹⁸⁵gdziem mamki dostał (starop. forma) — gdzie dostałem mamkę (tj. gdzie wynająłem mamkę). [przypis edytorski]

³¹⁸⁶tamem (...) wymieszkiał (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: tam wymieszkalem; tam przemieszkalem. [przypis edytorski]

³¹⁸⁷postępować (starop. forma) — tu: chodzić. [przypis edytorski]

³¹⁸⁸nędze (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: nędzy. [przypis edytorski]

³¹⁸⁹myśliłem (starop. forma) — myślałem; tu: zamierzałem. [przypis edytorski]

Y z przyjaciół zażyć lepszych czasów,
Wetuiąc przeszłych trudów y niewczasów³¹⁹⁰.

34.

Tak do Egiptu do swoiey rodziny
Z tobą³¹⁹¹ się zaraz puścił³¹⁹² w oney chwili.
Ale nad rzeką — wypadzy z krzewiny,
Ze wszystkich mię stron zbójce³¹⁹³ zaskoczyli.
Cóż było czynić? porzucić dzieciny
Nie chcę; mnieby³¹⁹⁴ też iuż beli zabili.
Puściłem się w pław³¹⁹⁵, iedną cię trzymając,
A drugą ręką, iakom mógł — pływając.

35.

Ze dżdża³¹⁹⁶ y długiey rzeka niepogody
Wezbrała bela³¹⁹⁷ y bystro³¹⁹⁸ bieżała;
A kiedym przyszedł, gdzie najgłębsze wody,
Zakręciwszy mię, na dół mię porwała.
Próżno iuż było uść³¹⁹⁹ widomey szkody:
Upuściłem cię, ale cię trzymała
Y wyniosła cię woda na brzeg niski,
Iam też wypłynął, bywszy³²⁰⁰ śmierci bliski.

36.

Noc zatem przyszła, iam się też położył,
A kiedy beło o pułnocy³²⁰¹ prawie,
We śnie ogromny rycerz na mię złożył
Drzewo³²⁰², w surowey y groźney postawie.
»Czemuś krzest³²⁰³ dotąd dziecięciu odłożył?
Iakoć zleciła matka na odprawie.
Okrzysz ią — prawi — Bóg tak chce koniecznie,
Y ia iey mam być opiekunem wiecznie:

37.

Iam y dzikiemu litość dał zwierzowi,
Y bystrey wodzie, y bronię iey wszędzie.
A ty — gdzie³²⁰⁴ temu nie uwierzysz snowi,
Któryc Bóg zsyła — obaczysz, coć będzie«.

³¹⁹⁰niewczas (starop.) — niewygody. [przypis edytorski]

³¹⁹¹z tobą się (...) puścił (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: z tobą się puściłem. [przypis edytorski]

³¹⁹²puścić się dokąd (starop.) — wyrzucić się dokąd; wyruszyć w podróż dokąd. [przypis edytorski]

³¹⁹³zbójce (starop. forma) — zbójcy. [przypis edytorski]

³¹⁹⁴mnieby też (...) beli zabili (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: zabiliby mnie też wcześniej (uprzednio, kiedyś itp.). [przypis edytorski]

³¹⁹⁵w pław (starop. forma ort.) — dziś: wplaw. [przypis edytorski]

³¹⁹⁶ze dżdża (starop.) — od deszczu. [przypis edytorski]

³¹⁹⁷wezbrała bela (starop. forma) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: wezbrała wcześniej (uprzednio, kiedyś itp.). [przypis edytorski]

³¹⁹⁸bystro (starop.) — szybko, prędko. [przypis edytorski]

³¹⁹⁹uść (starop. forma) — ująć; tu: uniknąć. [przypis edytorski]

³²⁰⁰bywszy (starop. forma) — dziś imiesłów przysł.: będąc. [przypis edytorski]

³²⁰¹o pułnocy (starop. forma ort.) — o północy. [przypis edytorski]

³²⁰²drzewo (starop.) — tu: drzewce; kopia. [przypis edytorski]

³²⁰³krzest (starop. forma) — chrzest. [przypis edytorski]

³²⁰⁴gdzie (starop.) — gdy. [przypis edytorski]

Wtem wstawszy, ztamtąd wyszedłem ku dniowi,
O krzcie nie myśląc, bom został w tem błędzie,
Żem we śnie tylko iakąś widział marę
Y swąm rozumiał bydź prawdziwą wiarę³²⁰⁵.

38.

Taiłem tego³²⁰⁶; tyś się uchowała
Poganką zatem y tąś dotąd była,
Y śmiałaś potem y mężną została³²⁰⁷,
Y przyrodzenies³²⁰⁸ y pleć zwyciężyła.
Sławys y państwa dzielnością dostała,
Y sama pomnisz³²⁰⁹ iakoś potem żyła —
Y żem na wszystkich woynach w kaźdey dobie,
Był iako ociec y sługa przy tobie.

39.

Ale zaś wczora, kiedy miał świt rany³²¹⁰
Wychodzić na świat swem promieniem złotem —
We śnie on pierwszy rycerz rozgniewany
Stanął przedemną³²¹¹ y tak mówił potem:
»Iuż czas nadchodzi niezahamowany,
Że się Klorynda rozstać ma z żywotem,
A chociaś nie chciał, gwałtem przedsię³²¹² ona
Póydzie do nieba y będzie zbawiona«.

40.

Wtem zniknął. A ty uważ to u siebie,
Żeć³²¹³ coś straszego te sny obiecuią;
Y nie wiem, iak to tem póydzie na niebie,
Co swych rodziców wiarę prześladują.
Przeto — ieśli co łaski mam u ciebie —
Zostań y te lzy niechay cię hamuią».
Wtem umilkł; z strachem Klorynda słuchała,
Bo taki drugi niedawno sen miała.

41.

Potem tak rzekła: «Tę wiarę chcę chować,
Którą rozumiem bydź dotąd prawdziwą³²¹⁴,
Y w któreys³²¹⁵ mię ty sam chciał uchować,
A teraz ią chcesz udać za wątpliwą.
Więc dla bojaźni nie chcę odstępować
Rzeczy zaczętych — nie takem lękliwą,

³²⁰⁵swąm rozumiał bydź prawdziwą wiarę (starop. konstrukcja) — uważałem, że moja wiara jest prawdziwa. [przypis edytorski]

³²⁰⁶taić czego (starop. forma) — dziś: taić (zatajać) co (tj. z B. zamiast D.). [przypis edytorski]

³²⁰⁷śmiałaś (...) y mężną została (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: zostałaś śmiała i mężna; stałaś się śmiała i mężna. [przypis edytorski]

³²⁰⁸przyrodzenies (...) zwyciężyła (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: przyrodzenie zwyciężyłaś; tj: przewyciężyłaś naturę. [przypis edytorski]

³²⁰⁹pomnisz (starop. forma) — pamiętasz. [przypis edytorski]

³²¹⁰rany (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

³²¹¹przedemną (starop. forma ort.) — dziś popr.: przede mną. [przypis edytorski]

³²¹²przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

³²¹³żeć (...) obiecuią (starop. forma) — skrót od: że ci obiecują. [przypis edytorski]

³²¹⁴którą rozumiem bydź dotąd prawdziwą (starop. forma) — którą [jak] dotąd uważam za prawdziwą. [przypis edytorski]

³²¹⁵w którejs mię (...) chciał uchować (starop.) — w której mnie chciałeś uchować. [przypis edytorski]

Abym się na strach iaki oglądała,
Choćbym też dobrze umrzeć zaraz miała».

42.

Potem go mową łagodną cieszyła³²¹⁶,
A iż iuż ich czas przychodził wyprawy,
Z Cyrkaszczykiem się, odszedszy³²¹⁷ — złączyła,
Co towarzyszem miał być do tey sprawy.
Dzielność (co przez się sama się kwapiła³²¹⁸)
Izmen zagrzewa y dawa³²¹⁹ przyprawy
Do zapalenia z siarki uczynione
Y świece skryte y w miedzi zamknięte³²²⁰.

43.

Wychodzą spiesznie przez nocne ciemności
Z miasta pospołu one dwie osobie³²²¹
Y pełni dotąd szczęśliwey śmiałości,
Iuż blisko wieże³²²² beli³²²³ w oney dobie
Serce w nich skacze od wielkiej radości
Y nie może się zmieścić samo w sobie,
Na krew ich chciwość podwodzi niesyta;
Wtem straż postrzeże y o hasło pyta.

44.

Ci przedsię³²²⁴ w ciemnem idą cicho mroku —
Straż w larmę biie³²²⁵, hasła iuż nie bada;
Ale cna para cicho więcey kroku
Nie niesie y iuż więcey się nie skrada.
Iako więc piorun Iowiszów z obłoku
Razem się błyska y grzmi y wypada,
Tak y ci razem do straży skoczyli,
Razem natarli, razem się przebili.

45.

Przez tysiąc mieczów ostrych przeć³²²⁶ musieli,
Y to, na co się udali — sprawili:
Do przypraw, które od Izmena mieli,
Nagotowane knoty przyłożyli.
Zaiął się ogień, y tak iako chcieli,
Ogromną wieżę iemi³²²⁷ zapalili.
Płomień się szerzy, gęste dymy wstają
Y iasne twarzy³²²⁸ gwiazdom zasłaniaią.

³²¹⁶*cieszyć* (starop.) — pocieszać. [przypis edytorski]

³²¹⁷*odszedszy* (starop. forma) — odszedłszy. [przypis edytorski]

³²¹⁸*kwapić się* (starop.) — spieszyć się. [przypis edytorski]

³²¹⁹*dawa* (starop. forma) — dziś 3.os.lp: daje. [przypis edytorski]

³²²⁰*zamknięty* (starop. forma) — zamknięty. [przypis edytorski]

³²²¹*one dwie osobie* (starop. forma) — te dwie osoby. [przypis edytorski]

³²²²*wieżę* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: wieży. [przypis edytorski]

³²²³*beli* (starop. forma) — dziś popr.: byli. [przypis edytorski]

³²²⁴*przedsię* (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

³²²⁵*w larmę bije* (starop.) — bije na alarm. [przypis edytorski]

³²²⁶*przeć* (starop. forma) — dziś: przejść. [przypis edytorski]

³²²⁷*jemi* (starop. forma) — nimi. [przypis edytorski]

³²²⁸*twarzy* (starop. forma) — twarze. [przypis edytorski]

46.

Widać: a ono, okrutne płomienie
Idąc ku niebu z dymem się mieszaią,
A z której strony wiatr na wieżę wienie³²²⁹ —
Błędne się ognie do kupy zbierają.
Światła niezwykle — nocne pędzą cienie,
Y Chrześciany blaskiem urażają;
Gdzie poyrzysz wszędzie strach między namioty³²³⁰:
Giną w godzinę tak długie roboty³²³¹.

47.

Tem czasem rączo prosto ku ogniowi
Hufiec z obozu bieżał³²³² wyprawiony;
Cyrkaszczyk woła y grozi ludowi:
«Ten ogień waszą krwią będzie zgaszony».
Ale nie mogąc wytrzymać gwałtowi,
Zlekka³²³³ uchodził z Kloryndą ściśniony.
Iako po deszczu wielkiem potok zbiera,
Tak na nich co raz³²³⁴ większy³²³⁵ lud naciera.

48.

W otwartej bramie z ludźmi przebranemi³²³⁶
Czekał Soliman na nich w onej chwili:
Przed pogoniami nieprzyjacielskimi
Uwieść ich w miasto, gdzieby się wrócili.
Iuż beli za próg uszli, lecz za niemi
Wpadli ci w bramę, którzy ie³²³⁷ gonili,
Ale ich wyparł Sułtan y wzwód³²³⁸ spuścił
Y samey tylko Kloryndy nie puścił.

49.

Tak wszyscy twierdzą iednostainie o tem,
Że właśnie kiedy wzwód był podniesiony
Zagoniła się za Ardeliotem,
Który iey zadał raz niepostrzeżony.
Y Argant tego nie widział, że potem
Wróciła się wzad³²³⁹ y wypadła z brony;
Bo y noc bela y w onej pogoniej³²⁴⁰
Y mieszaninie, nie mógł wiedzieć o niej³²⁴¹.

³²²⁹wienie (starop. forma) — dziś: wionie; powieje. [przypis edytorski]

³²³⁰namioty (starop.) — dziś B.lm: (między) namiotami. [przypis edytorski]

³²³¹roboty — tu: prace przy naprawie maszyny wojennej. [przypis edytorski]

³²³²bieżał (starop.) — 3.os.lp r.m. cz. przesz. od bieżąć; dziś: podążał, zdązał, szedł, nadjeżdżał. [przypis edytorski]

³²³³zlekka (starop. forma ort.) — z lekka; tu: nieco, po trochu. [przypis edytorski]

³²³⁴co raz (starop. forma ort.) — coraz. [przypis edytorski]

³²³⁵większy (starop. forma) — większy; tu: liczniejszy. [przypis edytorski]

³²³⁶przebrany (starop.) — tu: wybrany. [przypis edytorski]

³²³⁷je (starop. forma) — ich; którzy je gonili: którzy ich gonili. [przypis edytorski]

³²³⁸wzwód (starop.) — most zwodzony. [przypis edytorski]

³²³⁹wzad (starop.) — do tyłu; tu: z powrotem. [przypis edytorski]

³²⁴⁰pogoniej (starop. forma) — pogoni. [przypis edytorski]

³²⁴¹nie mógł wiedzieć o niej (starop. forma) — nie mógł wiedzieć, co się z nią dzieje. [przypis edytorski]

50.

A skoro swój gniew y serce zażarte
W chrześcijańskiej krwi w on czas³²⁴² zaprawiła
Widząc, że bramy y miasto zawarte³²⁴³,
Po wielkiej części o sobie zwątpiła³²⁴⁴.
Ale nadzieją płochą³²⁴⁵ myśli wsparte
Prętko³²⁴⁶ na nowy fortel obróciła:
Za iednego się z ich woyska udała³²⁴⁷
Y między nie³²⁴⁸ się nieznaną³²⁴⁹ wmięszala³²⁵⁰.

51.

Potem iako wilk, co stado rozbiie,
Dopadszy³²⁵¹ lasu prętko³²⁵² z oczu ginie —
Idzie ukradkiem y łatwie³²⁵³ się kryie
W nocy y w oney wielkiej mieszaninie³²⁵⁴.
Lecz Tankredowi przecie się nie skryie;
Ten widział, kiedy w oneyże³²⁵⁵ godzinie
Ardeliota przed bramą zabiła
Y pilnował iey, gdzie się obróciła.

52.

Mniema, że to mąż iaki doświadczony,
Nie myśląc, aby białą pcią bydz³²⁵⁶ miała³²⁵⁷.
Chce się z nią spatrzeć³²⁵⁸, a ta z iedney strony
Obbiegszy³²⁵⁹ miasto, drugą bramą chciała³²⁶⁰
Y niż³²⁶¹ iey Tankred dognał³²⁶² zapędzony,
Na chrzest się jego zbroie obeyrzała:
«Co — prawi — niesiesz?» On iey na to powie
«Y śmierć y woynę». Ona zaś odpowie:

53.

«Jeśli chcesz śmierci y ta cię naciesz,
Dam ci ją wnetże». W tem stanęła w kroku.
On widząc, że był nieprzyjaciel pieszy,
Zarazem z siodła w prętkim wypadł skoku.
Tak zbywszy konia, do niey się pospieszy

³²⁴²w on czas (starop. forma) — w tym czasie; wtedy. [przypis edytorski]

³²⁴³zawarty (starop.) — zamknięty. [przypis edytorski]

³²⁴⁴po wielkiej części o sobie zwątpiła (starop. forma) — w dużej mierze zwątpiła o swoich szansach. [przypis edytorski]

³²⁴⁵płochy (starop.) — płochliwy, ostrożny; tu: marny, znikomy, nietrwaly, lichy. [przypis edytorski]

³²⁴⁶prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko. [przypis edytorski]

³²⁴⁷udać się za kogo (starop.) — udawać kogo. [przypis edytorski]

³²⁴⁸nie (starop. forma) — dziś B.lm: (między) nich. [przypis edytorski]

³²⁴⁹nieznany (starop.) — tu: nierozpoznany. [przypis edytorski]

³²⁵⁰wmięszać (starop. forma) — wmięszać. [przypis edytorski]

³²⁵¹dopadszy (starop. forma) — dopadłszy. [przypis edytorski]

³²⁵²prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko. [przypis edytorski]

³²⁵³łatwie (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

³²⁵⁴mieszanina (starop.) — zamieszanie. [przypis edytorski]

³²⁵⁵oneyże (starop. forma) — teyże. [przypis edytorski]

³²⁵⁶bydz (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięczeniu): być. [przypis edytorski]

³²⁵⁷aby białą pcią bydz miała (starop.) — że miałyby być białą pcią; tj. że miałyby być kobietą. [przypis edytorski]

³²⁵⁸spatrzeć się z kim (starop.) — spróbować, zmierzyć się z kim. [przypis redakcyjny]

³²⁵⁹obbiegszy (starop. forma) — dziś: obiegłszy (dookoła). [przypis edytorski]

³²⁶⁰drugą bramą chciała (starop.) — w domyśle: dostać się do miasta. [przypis edytorski]

³²⁶¹niż (starop.) — tu: zanim. [przypis edytorski]

³²⁶²jej dognał (starop. forma) — dziś: dognał ją (D. zamiast B.). [przypis edytorski]

Y oboie szli po miecze do boku³²⁶³:
Y tak się zwarli iako srodzy bycy³²⁶⁴
Przy swey się lubey bodą iałowicy.

54.

Iasnego słońca godne to czynienie
Wasze tam było, o rycerze więci;
A ty, o nocy, coś na nie swe cienie
Y płaszcz z zawisney kładła niepamięci,
Dopusć mi — proszę — y day pozwolenie,
Aby mem piórem beli z niey wyjęci.
Niechay trwa wiecznie sława ich dzielności
Y niech się świeci pamięć twej ciemności.

55.

Nie dybią na się, ani się składaią,
Nie iem³²⁶⁵ szermierskie sztuki nie pomogą;
Pełneli razy, skąpeli bydź maią³²⁶⁶ —
W cieniu y w gniewie rozeznac nie mogą.
Słyszec³²⁶⁷, że miecze straszny dźwięk dawaią³²⁶⁸,
A żaden kroku nie ustąpi nogą:
Ta stoi w mieyscu, a ręką pracuie,
— Co raz nowy sztych y cięcie znajduie.

56.

Obelżenie³²⁶⁹ gniew do pomsty podwodzi³²⁷⁰,
Pomsta przydawa³²⁷¹ potem obelżenia;
Ztądże³²⁷² iem³²⁷³ zawždy³²⁷⁴ do nowych przychodzi
Przyczyn do cięcia, boyców³²⁷⁵ do kwapienia³²⁷⁶.
Mięsza³²⁷⁷ się bitwa, coraz cieńszy chodźi;
Iuż iem nie służą miecze do czynienia³²⁷⁸:
Biią się srodze wzaiem głowicami,
Tłuką się hełmy, tłuką się tarczami.

Gniew, Zemsta

57.

Trzykroć ią ścisnął, trzykroć także ona
Wydarła mu się z węzła tak mocnego,
Którym nie była z miłości ściśniona,
Lecz z nieprzyiaźni y z gniewu wielkiego.
Znowu do mięczów³²⁷⁹ poszli. Iuż raniona

³²⁶³szli po miecze do boku (starop.) — sięgnęli do boku po miecze. [przypis edytorski]

³²⁶⁴srodzy bycy (starop. forma) — dziś: srogie byki. [przypis edytorski]

³²⁶⁵jem (starop. forma) — im. [przypis edytorski]

³²⁶⁶pełneli razy, skąpeli bydź maią (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy pełne ciosy, czy skąpe być mają; tj. czy z całą mocą wyprowadzone, czy też lekkie. [przypis edytorski]

³²⁶⁷słyszec (starop. forma) — tu: słyhać. [przypis edytorski]

³²⁶⁸dawajją (starop. forma) — dziś popr. 3.os.lm: dają. [przypis edytorski]

³²⁶⁹obelżenie (starop.) — obelga. [przypis edytorski]

³²⁷⁰podwodzić (starop.) — tu: podżegać. [przypis edytorski]

³²⁷¹przydawa (starop. forma) — przydaje; dodaje. [przypis edytorski]

³²⁷²ztądże (starop. forma) — stąd właśnie. [przypis edytorski]

³²⁷³jem (starop. forma) — im. [przypis edytorski]

³²⁷⁴zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

³²⁷⁵bojce (starop.) — bodźce. [przypis edytorski]

³²⁷⁶kwapienie (starop.) — pośpiech, pośpieszne działanie. [przypis edytorski]

³²⁷⁷mięszac (starop. forma) — dziś popr.: mieszać. [przypis edytorski]

³²⁷⁸czynienie (starop.) — tu: walka. [przypis edytorski]

³²⁷⁹mięczów (starop. forma) — mieczów. [przypis edytorski]

Y ona, y on, iuż y tchu samego
Ledwie iem staie. Potem się cofnęli,
Aby po wielkiej pracy³²⁸⁰ odpoczęli.

58.

Tak na mieczowej wsparszy się głowicy,
Patrzali na się — ta z tey, ów z tey strony
Kiedy Apollo swojemu woźnicy
Nieść kazał na świat dzień światłem pleciony.
Widzi krwie siła Tankred na dziewicy,
Cieszy się hardy, że mniej obrażony.
O ludzkie myśli, głupie³²⁸¹ to czynicie,
Ze się za lada szczęściem unosicie!

Kondycja ludzka

59.

Z czego się cieszysz, o Tankredzie? czemu
Chęłpisz się szczęściem omylnem piiany;
Wrychle³²⁸² zwycięstwu nierad³²⁸³ będziesz swemu
Y będziesz płakał tey krwie y tey rany...
Chwilę się milcząc — on iey, ona iemu
Przypatrowali sobie na przemiany³²⁸⁴,
Nakoniec³²⁸⁵ Tankred ozwał się z swą mową,
Pytaiąc, kto beł y iako go zową:

60.

«Spólne to — prawi — nieszczęście sprawuie,
Że naszą dzielność pokrywa milczeniem,
A iż nam zły los sławę odeymuie
Słusznie nabytą, tak mężnem czynieniem³²⁸⁶;
Proszę cię (ieśli gniew prośbę przyimuie)
Powiedz mi twóy stan, z twem własnem imieniem.
Niech wiem lub przegram, lub wezmę zwycięstwo³²⁸⁷
Kto śmierć ozdobi, albo moje męstwo».

61.

Ona mu na to: «Imienia inoiego
Nie będziesz wiedział, iuż³²⁸⁸ cię to omyli;
Dosyć masz na tem, że widzisz iednego
Z tych dwu, co wielką wieżę zapalili».
Harda odpowiedź rycerza zacnego
Tak uraziła barzo³²⁸⁹ w oney chwili,
Że do niey znowu wielkiem pędem skoczył,
Aby się zemścił y miecz w niey umoczył.

³²⁸⁰ *pracej* (starop. forma) — dziś N.lp r.ż.: (po) pracy. [przypis edytorski]

³²⁸¹ *głupie* (starop. forma) — dziś: głupio. [przypis edytorski]

³²⁸² *wrychle* (starop.) — wkrótce; niedługo, zaraz. [przypis edytorski]

³²⁸³ *nierad* (starop.) — tu: niezadowolony z czego. [przypis edytorski]

³²⁸⁴ *na przemiany* (starop.) — dziś: na przemian. [przypis edytorski]

³²⁸⁵ *nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

³²⁸⁶ *czynienie* (starop.) — tu: walka, pojedynek. [przypis edytorski]

³²⁸⁷ *lub przegram, lub wezmę zwycięstwo* (starop.) — dziś: czy przegram, czy odniosę zwycięstwo. [przypis edytorski]

³²⁸⁸ *już* (starop.) — tu: jeszcze; *już cię to omyli*: jeszcze cię to wprowadzi w błąd. [przypis edytorski]

³²⁸⁹ *barzo* (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

62.

Wraca się iem gniew³²⁹⁰ w serca zajątrzone,
Choć się każdy z nich barzo słabem czuie;
Nauka za nic, siły iuż zemdlone,
A na ich mieysce wściekłość następuie.
O iako wielkie y niewymówione
Rany miecz czyni, gdzie iedno³²⁹¹ zajmuie:
W zbroi y w ciele — a że żywot ieszcze
Nie wyszedł, gniew mu w sercu czyni mieysce.

63.

Iako ocean, choć wiatry ustały,
Które go z gruntu dopiero wzburzyły,
Długo nadęte trzyma swoje wały³²⁹²,
Niżli³²⁹³ swój straszny gniew uspokoiły —
Tak y ci, choć iuż wszystkie osłabiały,
Choć w nich upadły spracowane siły,
Swą popędliwość pierwszą zachowuią
Y wielkiem gwałtem na się następuią.

64.

Ale iuż przedzę Parka nieużyta³²⁹⁴
Kloryndzinego³²⁹⁵ żywota zwiiała:
Pchnął ją w zanadrze Tankred y obfitą
Miecz utopiony krew wytoczył z ciała
Y zmoczył złotem koszulę wyszytą,
Którą panieńskie piersi sznurowała.
Czuie, że ją iuż noga ledwie wspiera
Y że iuż rndleie y że iuż umiera.

65.

Idzie za szczęściem zwycięzca surowy
Y sztych śmiertelny pędzi między kości;
Ona konaiąc, rzekła temi słowy,
Zwykłej na twarzy nie tracąc śmiałości,
Którą znać, że w niey duch sprawował nowy,
Duch skruchy, wiary i świętey dufności —
Że choć poganką za żywota była,
Umieraiąc się ato³²⁹⁶ nawróciła:

66.

«Odpuść ci Boże, ato masz wygraną,
A ty też, proszę, odpuść moiey duszy,
Proś Boga za nią y grzechem spluskaną
Oczyść krztem świętem y zbroń od pokusy³²⁹⁷».
Tą żalościwą, tą niespodziewaną
Prosbą iey Tankred zarazem się ruszy:

³²⁹⁰wraca się iem gniew (starop.) — powraca im gniew. [przypis edytorski]

³²⁹¹jedno (starop.) — tylko; gdzie jedno: gdzie tylko. [przypis edytorski]

³²⁹²wał (starop.) — fala. [przypis edytorski]

³²⁹³niżli (starop.) — tu: zanim. [przypis edytorski]

³²⁹⁴nieużyty (starop.) — bezwzględny; nieubłagany. [przypis edytorski]

³²⁹⁵Kloryndzinego — należącego do Kloryndy. [przypis edytorski]

³²⁹⁶ato (starop.) — za to; natomiast. [przypis edytorski]

³²⁹⁷pokusa (starop.) — tu: zły duch. [przypis redakcyjny]

Y wewnątrz żalem okrutnem dotknięy³²⁹⁸,
Umarza gniewy y płacze zmiękczoney.

67.

Do przezroczystey pobieżał krynice³²⁹⁹,
Która z przyległej góry wynikała³³⁰⁰
Y w hełm porwawszy wody, do dziewice
Wracał się, która iuż dokonywała³³⁰¹.
Kiedy iey dotąd niepoznane lice
Odkrył z szyszaka, ręka mu zadrżała:
Pozna ją zaraz y iako słup stanie...
O, nieszczęśliwe y przykre poznanie!

68.

Nie umarł zaraz, bo wszystkie swe mocy³³⁰²
Zebrane, serca pilnować wyprawił
Y dusząc w sobie żal, koło pomocy
Świętey się wszytek na on czas zabawił.
Śmiech wdzięczny piękne wydawały oczy,
Skoro krzest³³⁰³ święty cny rycerz odprawił;
Y tak się zdało iakoby mówiła:
«Niebom osiąęła³³⁰⁴, niebam dostąpiła³³⁰⁵».

69.

Mało co pierwszey straciwszy piękności,
Iako lilia białą barwą bladła,
Na iasne niebo zda się, że z litości,
Gdy w nię³³⁰⁶ patrzało — czarna chmura padła.
A nie mogąc iuż mówić, życzliwości
Znak: zimną rękę na rycerza kładła.
Tak piękna dziewczka w on czas umierała.
Że kto nie wiedział, rozumiał, że spała.

70.

On widząc ją iuż umarłą, strapiiony
Siły niedawno zebrane rozpuścił,
Z których tak nagle będąc obnażony,
Władzey³³⁰⁷ nad sobą żalowi dopuścił;
Ten w żywot w małym mieyscu utaiiony
Y w twarz y w zmysły śmierć zarazem puścił.
Mdleie, trupowi rówien³³⁰⁸ każdą sprawą:
Barwą, milczeniem y krwią y postawą.

Żaloba

³²⁹⁸*dotknięy* (starop. forma) — dotknięty; poruszony, przejęty. [przypis edytorski]

³²⁹⁹*krynice* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (do) krynicy. [przypis edytorski]

³³⁰⁰*wynikać* (starop.) — tu: wypływać. [przypis edytorski]

³³⁰¹*dokonywać* (starop.) — tu: konać; umierać. [przypis edytorski]

³³⁰²*mocy* (starop. forma) — dziś B.lm r.ż.: moce. [przypis edytorski]

³³⁰³*krzest* (starop.) — chrzest. [przypis edytorski]

³³⁰⁴*niebom osiąęła* (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: osiągnęłam niebo. [przypis edytorski]

³³⁰⁵*niebam dostąpiła* (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: dostąpiłam nieba. [przypis edytorski]

³³⁰⁶*nię* (starop.forma) — dziś B.lp r.ż.: (w) nią. [przypis edytorski]

³³⁰⁷*władzey* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: władzy. [przypis edytorski]

³³⁰⁸*rówien* (starop. forma) — równy. [przypis edytorski]

71.

Y pewnieby był żywot rozniewany
Gwałtem się wydarł z śmiertelnego ciała
Y w towarzystwie szedł nieutrzymany
Z szlachetną duszą, co go uprzedzała;
Ale z trafunku³³⁰⁹ tam był nadiechany
Od iedney rot, co wody szukała.
Ta wzięła dziewczkę i rycerza cnego
W niey umarłego, w sobie źle żywego.

Żaloba

72.

Rothmistrz z daleka, gdy się rozedniało,
Poznał po zbroi książę Chrześcijański³³¹⁰;
Uyrzał też przy tem martwey dziewczki ciało,
Okrutną raną przebite tyrańskie³³¹¹.
Y nie chciał, aby na pokarm zostało
Wilkom, choć mniemał, że było pogańskie,
Ale kazał wziąć sługom ciała obie³³¹²
Y do obozu zanieść ie na sobie.

73.

Bohater ranny, pomału niesiony
Nie czuie co się koło niego dzieie,
Ale iż żywot był w niem zataiony,
Znać po stękaniu, iż ieszcze ziece³³¹³.
Ta zaś — iako słup leżąc z drugiej strony,
Żadney żywota nie dawa³³¹⁴ nadzieie³³¹⁵.
Tak ie na on czas pospołu niesiono,
Ale ie w różnych namieciech³³¹⁶ złożono.

74.

Gromada zatem iego sług życzliwa,
Do różnych posług zarazem się miała;
Iuż też y mdły wzrok y myśl obłądliwa
Lekarskie ręki znać w niem poczyniała,
Iednak rozeznać nie mogła — wątpliwa
Długo, ieśli³³¹⁷ się wróciła do ciała.
Patrzy po stronach, nakoniec³³¹⁸ poznawa³³¹⁹
Y czas, y miejsce, y słyszeć się dawa³³²⁰:

75.

«Y żyje ieszcze? y światłość słoneczna,
Y ten mię³³²¹ ieszcze widzi nieszczęśliwy
Dzień, co świadectwo (o sromoto wieczna)

³³⁰⁹trafunek (starop.) — przypadek; z *trafunku*: przypadkiem. [przypis edytorski]

³³¹⁰książę Chrześcijański (starop. forma) — dziś: chrześcijańskiego księcia. [przypis edytorski]

³³¹¹tyrańskie (przysł.) — po tyrańsku. [przypis redakcyjny]

³³¹²ciała obie (starop. forma) — daw. liczba podwójna, szyk przestawny; dziś popr.: oba ciała. [przypis edytorski]

³³¹³ziece (starop. forma) — oddycha. [przypis edytorski]

³³¹⁴dawa (starop. forma) — dziś 3.os.lp: daje. [przypis edytorski]

³³¹⁵nadzieie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: nadziei. [przypis edytorski]

³³¹⁶namieciech (starop. forma) — dziś N.lm: (w) namiotach. [przypis edytorski]

³³¹⁷jeśli (starop. forma) — tu: czy. [przypis edytorski]

³³¹⁸nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

³³¹⁹poznawa (starop. forma) — poznaje; rozpoznaje. [przypis edytorski]

³³²⁰dawa (starop. forma) — dziś 3.os.lp: daje. [przypis edytorski]

³³²¹mię (starop. forma) — mnie. [przypis edytorski]

Wydawa³³²² na mój żywot niecotliwy.
A ty, o ręko sroga i bezecna,
Któraś uczynek zrobiła brzydliwy —
Weź mi co pręcey za grzech popełniony
Żywot, y Bogu y ludziom wzmierziony³³²³.

76.

Miecz śmiertelnemi napuszczony iady
Wraż mi nagłębey w serce między kości!
Czy za pobożność masz to z iakiey rady:
Niechciec³³²⁴ mi skończyć śmiercią tey żalości?
Y tak żyć muszę? y między przykłady³³²⁵
Być pamiętnemi nieszczęsney miłości?
Za grzech tak wielki na plugawą duszę,
To tylko iest kaźń godna, że żyć muszę.

77.

Żyć muszę zawždy³³²⁶ w ustawicznym błędzie³³²⁷,
Troski y wieczne cierpiąc niepokoie;
Cień mię nakoniec³³²⁸ własny straszyc będzie,
Wymawiając mi zawždy grzechy moje.
W słońce bezpiecznie nie poyrzę³³²⁹ y wszędzie
Sumnienie będzie męki miało swoje;
Bać się sam siebie y przed swą osobą
Zawždy się kryjąc, zawždy będę z sobą.

Wyrzuty sumienia,
Szaleństwo

78.

Ale niestetysz³³³⁰, gdzieś³³³¹ się wždy³³³² podziało
Iey czyste ciało? czyli — co zdrowego
Od moiey wściekley ręki w niey zostało —
Rozszarpano³³³³ iest od zwierzu³³³⁴ dzikiego?
Droga potrawa, nieszczęśliwe ciało,
Z ciebie się stała, z szaleństwa moiego,
Na które mię noc (o żalodne czasy!)
Naprzód, a potem zwierz podwiódl y lasy.

79.

Jednak ieśliś iest gdziekolwiek na ziemi,
Że cię gdzie naydę — iestem tey otuchy;
Ale ieśli swe członkami twoiemi
Żwierzowie głodni obkarmili brzuchy,
Abym tylko mógł pospołu być z niemi,
Niechay mię poźrą y w las niosą głuchy!

³³²²wydawa (starop. forma) — wydaje. [przypis edytorski]

³³²³wzmierziony (starop.) — wstrętny, obmierzły. [przypis edytorski]

³³²⁴niechciec (starop. forma ort.) — nie chceć. [przypis edytorski]

³³²⁵przykłady (starop. forma) — (między) przykładami. [przypis edytorski]

³³²⁶zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

³³²⁷w błędzie (starop.) — błędząc; będąc obłąkany. [przypis edytorski]

³³²⁸nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

³³²⁹poyrzec (starop. forma) — spojrzeć. [przypis edytorski]

³³³⁰niestetysz (starop. forma ort.) — niestety; niestetyż. [przypis edytorski]

³³³¹gdzieś (starop. forma ort.) — gdzieś. [przypis edytorski]

³³³²wždy (starop.) — przecież. [przypis edytorski]

³³³³rozszarpano jest (starop. forma) — jest rozszarpane; zostało rozszarpane (ciało). [przypis edytorski]

³³³⁴od zwierzu (starop. forma) — przez zwierza. [przypis edytorski]

Szczęśliwy u mnie grób będzie, co obie³³³⁵
Ciała w się przyimie y schowa ie w sobie».

80.

Tak sam narzekał z sobą, utrapiony;
Słudzy wtem rzekli, że to ciało mieli.
Za temi słowy wzrok wypogodzony
Y odmieniony wszyscy w niem widzieli.
Y choć tak chory y tak był zemdlony,
Wstał o swej mocy znieagła³³³⁶ z pościeli
Y ledwie mogąc przestąpić przez progi,
Pomału chore włókł za sobą nogi.

81.

A skoro — ręki niepobożney sprawę,
W piersiach uyrzały srogą ranę oczy
Y pogodnemu iey błądą postawę,
Podobną niebu, chocia³³³⁷ w ciemney nocy —
Zadrzał y lecąc do ziemi³³³⁸, poprawę
Wziął, uchwycony od bliskiej pomocy:
«O wdzięczna twarzy śmierć mi — prawi³³³⁹ — sprawisz
Słodką, lecz żalu nigdy mię nie zbawisz!

82.

O piękna ręko, którąś mi podała,
O wdzięczne chęci ostateczney znaki!
Iakoś się teraz dobrze różną stała,
Stąd mękę, stąd żal, stąd ból cierpię taki.
Widzę, ach w członkach niewinnego ciała
Moiej wściekłości nieszczęśliwe szlaki;
Równy się z ręką — o oczy — srożycie:
Ta ie zraniła, wy w rany patrzycie.

83.

Ani płaczecie. Niechayże w zamiany³³⁴⁰
Krew idzie ze mnie, bo lży iść nie chcecie».
Tu uciął słowa y niehamowany
Nie chcąc żyć więcey y zostać na świecie,
Podrapał sobie zawinione³³⁴¹ rany
Tak, że krwię było³³⁴² pełno po namiecie³³⁴³;
Y zabiłby się sam beł w oney dobie,
Ale żal czynił, że nie beł przy sobie.

³³³⁵ *obie ciała* (starop. forma) — oba ciała. [przypis edytorski]

³³³⁶ *znieagła* (starop.) — z wolna, powoli, stopniowo, niepostrzeżenie. [przypis edytorski]

³³³⁷ *chocia* (starop. forma) — choć, chociaż. [przypis edytorski]

³³³⁸ *ziemie* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (do) ziemi. [przypis edytorski]

³³³⁹ *prawić* (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

³³⁴⁰ *w zamiany* (starop.) — w zamian. [przypis edytorski]

³³⁴¹ *zawiniony* (starop.) — tu: zawinięty; obandażowany. [przypis edytorski]

³³⁴² *beło* (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

³³⁴³ *namiecie* (starop. forma) — dziś N.lp: (po) namiocie. [przypis edytorski]

84.

Y tak przedziękis³³⁴⁴ dusza żałościwa
Nad iego wolą przy ciebie została,
Ale po wszystkim wojsku świegotliwa
Wieść o przypadku iego powiała.
Goffred, y inszych przyjaciół życzliwa
Kupa, cieszyć go co raz³³⁴⁵ przybywała.
Lecz wybić troski żadną miarą z głowy
Nie mogły słodkie y poważne mowy.

85.

Iako kiedy kto tknie rany w pieszczonem
Członku, ból roście³³⁴⁶ y tem sroższy bywa,
Tak przyjacielskiem — w sercu utrapionem
Więcey żałości cieszeniem przybywa.
Lecz go pustelnik nie chce mieć straconem,
Na różne się nań dowody zdobywa
Y iego upór poważnemi słowy
Strofuie, y tey używa nań mowy:

Cierpienie

86.

«O różny teraz daleko od siebie
Tankredzie, y od początku twoiego;
Ktoś³³⁴⁷ wždy³³⁴⁸ odjął słuch? pytam cię — y ciebie
Uczynił teraz tak nagle ślepego?
Twe utrapienie Bóg wieczny na niebie
Sam na cię posłał, Ten cię do pierwszego
Gościńca, któryś opuścił, kieruie
Y palcem ci go prawie ukazuie.

87.

Y do dobrego rycerza cię wiedzie
Chrystusowego pierwszej powinności,
Którąś opuścił, o głupi Tankredzie,
Kwoli³³⁴⁹ niewierney poganki miłości.
Y teraz na cię z lekką pomstą iedzie,
Z lekkim karaniem za twe nieprawości
Y uleczyć cię chce przez cię samego,
A ty nie widzisz daru tak zacnego?

88.

Y Bogu się chcesz przeciwieć³³⁵⁰ samemu,
Który³³⁵¹ łaskawey dodawa pomocy,
Obacz³³⁵² się proszę, a żalowi temu
Takiey nad sobą nie dopuszczay mocy.
Iuż ato iawnie na dół ku wiecznemu
Zginieniu lecisz, ieno otwórz oczy!

³³⁴⁴przedziękis (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

³³⁴⁵co raz (starop. forma ort.) — coraz; wciąż. [przypis edytorski]

³³⁴⁶roście (starop. forma) — 3.os.łp cz. terażn.; dziś popr.: rośnie. [przypis edytorski]

³³⁴⁷ktoś (...) odjął (starop. forma) — kto ci odjął; tj. kto ci odebrał. [przypis edytorski]

³³⁴⁸wždy (starop.) — przecież, wszak. [przypis edytorski]

³³⁴⁹kwoli (starop.) — dla, z powodu. [przypis edytorski]

³³⁵⁰przeciwieć się komu (starop. forma) — sprzeciwiać się. [przypis edytorski]

³³⁵¹który (...) dodawa (starop. forma) — który ci oddaje. [przypis edytorski]

³³⁵²obacz się (starop.) — tu: opamiętaj się. [przypis edytorski]

Przebóg, hamuy się w tey żalości swoiey,
Co cię do śmierci prowadzi oboiey³³⁵³».

89.

Strach iedney śmierci, który mu przekładał,
Chciwość mu drugiey z nienagła³³⁵⁴ wyimował
Y uważając pilnie — co powiadał,
Nieutulony płacz w sobie hamował.
Ale nie tak żał przedsię³³⁵⁵ z serca składał,
Aby nie wdychał y nie lamentował.
Czasem sam w sobie skrycie narzekając,
Czasem z umarłą głosem³³⁵⁶ rozmawiając.

90.

Lubo wieczorne³³⁵⁷, lubo wstają rane
Zorze, iey woła, iey płacze, iey prosi³³⁵⁸;
Tak iako słowik, co mu nieodziane
Pióry dzieciny³³⁵⁹ myśliwiec unosi³³⁶⁰,
Y dni y nocy³³⁶¹ prowadząc niespane,
Napęlnia pola y swe żale głosi.
Nakoniec³³⁶² kiedy świtać poczynało,
Między łzy w oczy wpadło mu snu mało.

91.

Wtem mu się w szacie gwiazdami natknionej³³⁶³
Kochana iego przez sen ukazała:
Dobrze³³⁶⁴ piękniejsza i w iasności oney
Niebieskiey będąc, poznać mu się dała.
Y zdało się, że w postawie skłonionej
Do śmiechu, łzy mu z oczu ucierała:
«Przypatrz się — prawi³³⁶⁵ — teraz mey piękności
Y mey ozdobie, a skróć swey żalości.

Miłość silniejsza niż śmierć,
Wizja, Rycerz, Chrzesz,
Zaświaty

92.

Toś mi ty wszystko z łaski swoiey sprawił,
Z świata mię tego omyłką zgładziwszy
Y u Bogaś mię na łonie postawił,
Godną mię nieba przez krzesz uczyniwszy.
Tyś mię wiecznego żywota nabawił,
Lecz y ty — ciało śmiertelne złożywszy,

³³⁵³do śmierci prowadzi obojej (starop.) — konstrukcja z formą daw. liczby podwójnej, dziś: prowadzi do obu [rodzajów] śmierci; tj. do śmierci cielesnej i duchowej. [przypis edytorski]

³³⁵⁴z nienagła a. znięagła (starop.) — powoli, stopniowo. [przypis edytorski]

³³⁵⁵przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

³³⁵⁶głosem (starop.) — tu: na głos. [przypis edytorski]

³³⁵⁷lubo wieczorne, lubo wstają rane zorze (starop.) — czy wieczorne, czy [też] ranne wstają zorze. [przypis edytorski]

³³⁵⁸jej woła, jej płacze, jej prosi (starop.) — dziś: ją woła, z jej powodu płacze, o nią prosi. [przypis edytorski]

³³⁵⁹nieodziane pióry dzieciny (starop.) — nieodziane piórami dzieciny; nieupierzzone dzieci (słowika). [przypis edytorski]

³³⁶⁰unosić (starop.) — uprowadzać; zabierać. [przypis edytorski]

³³⁶¹i dni i nocy (starop.) — dziś: i dnie, i noce. [przypis edytorski]

³³⁶²nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

³³⁶³natknionej (starop.) — tu: przetykany (gwiazdami). [przypis edytorski]

³³⁶⁴dobrze (starop.) — tu: znacznie. [przypis edytorski]

³³⁶⁵prawić (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

Masz tu mieć miejsce, gdzie w wiecznej światłości
Cieszyć się będziesz z twej y z mej piękności.

93.

Y ieśli nieba nie zayrzysz³³⁶⁶ sam sobie
Y zmysł cię z drogi prawdziwey nie zwodzi —
Zostań żyw, a wiedz, że się kocham w tobie,
Iako się kochać nam w stworzeniu godzi». —
Tak mówi, a wtem chęci w oney dobie
Ogień życzliwy z oczu nań wywodzi,
Potem się w swoje promienie zamknęła
Y wławszy weń tę pociechę, zniknęła.

94.

Ocknął się zatem y wstał pocieszony
Y lekarzom się iuż dał opatrować³³⁶⁷
Y martwe ciało tem czasem — strapiony,
Po chrześcijańsku rozkazał pochować.
A chocia nie beł³³⁶⁸ mistrz iaki uczony,
Co miał grób z drogich marmurów ukować³³⁶⁹ —
Przedsię³³⁷⁰, ile czas znosił³³⁷¹, beł obrany
Kamień, z którego grób beł wykowany.

95.

Do którego ią z lanemi świecami³³⁷²
W wielkiey gromadzie w pole prowadzili.
Potem iey zbroię między gałęziami
Rospiętą, wielkiey sośnie zawiesili.
A sam iak skoro zwątlony ranami
Wzmógł y podniósł się z łoża w oney chwili.
Zarazem wnętrzney pełen pobożności,
Poszedł nawiedzić pogrzebione kości.

96.

Gdy przyszedł nad grób, gdzie iego żywemu
Sercu więzienie złe nieba przeyrzały³³⁷³ —
Zimny, wybladły, rówien³³⁷⁴ umarłemu,
Wlepił wzrok w kamień y sam skamieniały;
A nie mogąc się płaczowi silnemu
Odiąć³³⁷⁵, do głuchey ledwie przerzekł skały:
«Wdzięczny kamieniu y kochany grobie,
Co płomień masz wnątrz, zwierzchu mój płacz w sobie!

³³⁶⁶zajrzysz (starop.) — zazdrościsz. [przypis edytorski]

³³⁶⁷opatrować (starop. forma) — dziś: opatrywać. [przypis edytorski]

³³⁶⁸beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

³³⁶⁹nie beł mistrz jaki uczony, co miał grób z drogich marmurów ukować (starop.) — nie było wykształconego rzemieślnika, który umiałby wykuć grób z drogich marmurów. [przypis edytorski]

³³⁷⁰przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

³³⁷¹ile czas znosił (starop.) — na ile czas pozwalał. [przypis redakcyjny]

³³⁷²lane świece — odlewane tj. wielkie. [przypis redakcyjny]

³³⁷³przejrzeć (starop.) — przewidzieć. [przypis edytorski]

³³⁷⁴rówien (starop. forma) — równy. [przypis edytorski]

³³⁷⁵odjąć się (starop.) — przeciwstawić się (płaczowi silnemu). [przypis edytorski]

97.

Nie martwy w tobie popiół, ale żywy,
Pełen miłości, ma swoje mieszkanie
Y czuie z ciebie zwykły przeraźliwy³³⁷⁶
Płomień, lecz przykrszy³³⁷⁷ sercu nad mniemanie.
Przyimi, ach proszę, ten płacz żałościwy
Y pokropione łzami całowanie,
A poday ie zaś w swej skrytey zasłonie
Lubem zewłokom, które masz w swem łonie.

98.

Bo ieśli dusza do swojego ciała
Wraca się kiedy y do swoich kości,
Nie będzie za złe bez wątpienia miała
Twey pobożności y moiey śmiałości...
Y odpuści mi. W tę tylko została
Nadzieję dusza w tey tu śmiertelności,
Ręka zła tylko popelniła winę,
Iam żył miłując, miłując ią zginę.

99.

Wźdyć³³⁷⁸ kiedy przyidzie y moiey potrzebie
Dogodzi ten dzień szczęśliwy y święty,
Że co to teraz błędę koło ciebie,
W ten czas iuż będę w łono twe przyięty —
Niech zgodne dusze spól mieszkają w niebie,
Niech oboj proch³³⁷⁹ trwa wiecznie nierozjęty³³⁸⁰,
A czego żywot mieć nie mógł stroskany,
Śmierć będzie miała. O dniu pożądanym!»

100.

Tem czasem o iey przygodzie powieści
Y ciche w mieście szemrania powstały;
Potem iuż pewne y głośniejsze wieści
Między lęklivem ludem wciąż latały.
Wszędzie lamenty, wszędzie krzyk niewieści,
Iakoby mury y wysokie wały
Iuż nieprzyiaciel wszystkie opanował
Y iuż bogate kościoły plundrował³³⁸¹.

101.

Ale naywięcey oczy ludzkie zeszy³³⁸²
Na się obrócił Arset żałościwy:
Y iako inszem³³⁸³ lzy mu z oczu nie szły,
Bo od żałości ledwie się stał żywy,
Ale od gminu gęstego obeszy³³⁸⁴

³³⁷⁶przeraźliwy (starop. forma) — [ten, który] przeraża, przejmuje. [przypis redakcyjny]

³³⁷⁷przykrszy (starop. forma) — przykrzejszy. [przypis redakcyjny]

³³⁷⁸wźdyć (starop. forma) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -ci, skróconą co -ć; wźdy: przynajmniej, choć, tylko, aby; zgoła, całkiem; przecież, wszakże. [przypis edytorski]

³³⁷⁹oboj proch (starop. forma) — proch obojga. [przypis redakcyjny]

³³⁸⁰nierozjęty (starop.) — nierozdzielony. [przypis edytorski]

³³⁸¹plundrować (starop., z niem.) — plądrować. [przypis redakcyjny]

³³⁸²zeszy (starop.) — w podeszłym wieku; stary. [przypis edytorski]

³³⁸³inszem (starop. forma) — innym. [przypis edytorski]

³³⁸⁴obeszy (starop. forma) — w znaczeniu biernym: [otoczony przez gmin; red. WL]. [przypis redakcyjny]

Stękał, nakrywszy prochem włos szedziwy.
Wtem gdy się wielki tłum do niego zbierał,
Argant we śródku stoiać, tak wywieriał:

102.

«Chciałem ia zaraz — że krótko wspomionę³³⁸⁵ —
Postrzegszy pierwszy, że w polu została,
Wypadszy z bramy iść iey na obronę,
Żebyśwa³³⁸⁶ była spólny los cierpiała.
Wołałem, aby otworzono bronę³³⁸⁷,
Aby się bela iako³³⁸⁸ ratowała,
Ale daremne beło me wołanie,
Bo król surowe czynił zakazanie.

103.

Y bym beł wypadł³³⁸⁹ — iakom chciał bezpiecznie,
Y zdrowobym³³⁹⁰ ią nazad beł wprowadził,
Abobym beł chciał lec przy niey koniecznie,
Y niktby mi beł tego nie rozradził³³⁹¹.
Cóż beło czynić? lam się iey statecznie
Stawił, ale Bóg inaczey uradził;
A to iuż ona umarła gdzieś leży,
A ia też pomnię³³⁹² to co mi należy.

104.

Niech Jeruzalem y nieba słuchaia
Tego, co teraz Argant obiecuie,
A gdzie nie strzyma, niechay nań spadaia
Wszystkie pioruny, co się ich naiduie³³⁹³:
Przysięga ato — niech to pamiętaia —
Pomścić się iey krwie³³⁹⁴ y iawnie ślubuie,
Że miecza tego od boku nie zbędzie,
Aż Tankredowi na garle usiędzie».

105.

Tak rzekł, a głosy życzliwe z pobudki
Pospolitego ludu powstawały
Y z obiecany przyszley pomsty smutki
W żalonych sercach zniagnała³³⁹⁵ niszczały.
Próżne przysięgi, bo przeciwne skutki

³³⁸⁵wspomionę (starop. forma) — dziś: wspomnę. [przypis edytorski]

³³⁸⁶żebyśwa była cierpiała (starop. forma) — daw. liczba podwójna; dziś: żebyśmy cierpieli (we dwoje). [przypis edytorski]

³³⁸⁷brona (starop.) — brama. [przypis edytorski]

³³⁸⁸aby się bela jako ratowała (starop.) — żeby się jakoś ratowała. [przypis edytorski]

³³⁸⁹bym beł wypadł (starop. forma) — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika w trybie przypuszczającym daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: wypadłbym wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

³³⁹⁰zdrowobym ją nazad beł wprowadził (starop.) — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika w trybie przypuszczającym daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: zdrowo wyprowadziłbym ją nazad wcześniej, uprzednio itp. [przypis edytorski]

³³⁹¹rozradzić (starop. forma) — odradzić. [przypis edytorski]

³³⁹²pomnię (starop. forma) — pomnę; pamiętam. [przypis edytorski]

³³⁹³co się ich naiduje (starop.) — ile ich jest. [przypis edytorski]

³³⁹⁴krwie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: krwi. [przypis edytorski]

³³⁹⁵zniagnała (starop.) — z wolna, powoli, stopniowo, niepostrzeżenie. [przypis edytorski]

Ludzkie nadzieie w krótkim czasie miały.
Y w rychle³³⁹⁶ potem ten legł od tamtego,
Którego dziś ma za zwyciężonego.

Koniec pieśni dawnastey.

PIEŚŃ TRZYNASTA

Argument

Izmen w las czarty pędzi w one czasy
Y mieć ie całe za ich strażą tuszy;
Tych co po drzewo wysyłaia w lasy,
Precz wyganiaia piekielne pokusy.
Tankred się potem rąbać w niem ostraszy³³⁹⁷,
Lecz darmo, kwoli³³⁹⁸ żywey w drzewie duszy.
Woysko gorącym wielkiem upalone
Moc bierze, hoynem deszczem ochłodzone.

I.

Ale zaledwie w popiół y w perzyny
Płomienie wieżę posłały straszliwą;
Iako zły Izmen oneyże godziny
Radę w swey głowie naydował złośliwą:
Mysząc przekazać, aby leśne czyny
Do woyska nie szły — rzecz barzo szkodliwą
Y aby inszey wieże nie robiono.
Z któreyby znowu wątły mur tłuczono.

2.

Blisko obozu był między pustemi
Las dolinami, nie przeyrzany³³⁹⁹ okiem,
Gęsty, zarosły drzewami wielkimi,
Cień wszędzie czyniąc liściem swem szerokiem.
W niem kiedy słońce promieńmi swoimi
Naiśniej świeci na niebie wysokiem —
Iest takie światło, iako iest, gdy wstawa
Noc po dniu, lub dzień po nocy nastawa³⁴⁰⁰.

3.

A kiedy słońce pod ziemię uchodzi,
Mgła w niem ustawna y mrok nieprzeyrzany;
Iaki się w piekle ledwie tylko rodzi,
Który strach sercu czyni niewytrwany³⁴⁰¹.
Tu pasterz swego na paszą³⁴⁰² nie wodzi
Stada, tu pielgrzym — chyba obłąkany —

³³⁹⁶*w rychle a. wrychle* (starop.) — rychło, prędko, wkrótce. [przypis edytorski]

³³⁹⁷*ostraszyć się* (starop.) — ze strachem się oswoić. [przypis redakcyjny]

³³⁹⁸*kwoli* (starop.) — z powodu. [przypis edytorski]

³³⁹⁹*nie przejrany* (starop. forma ort.) — dziś: nieprzejrzany. [przypis edytorski]

³⁴⁰⁰*nastawa* (starop. forma) — dziś: nastaje. [przypis edytorski]

³⁴⁰¹*niewytrwany* (starop. forma) — nie do wytrzymania. [przypis edytorski]

³⁴⁰²*paszą* (starop. forma) — dziś B.l.p r.ż: (na) paszę. [przypis edytorski]

Dla miłych cieniów nigdy nie wstępuie,
Ale go zdala³⁴⁰³ palcem ukazuie.

4.

W niem się z odległych kraiów czarownice
Schodzą, z nocnymi swemi miłośnikami³⁴⁰⁴,
Co obracają swą postać na nice³⁴⁰⁵:
Z tego smok, z tego wieprz się stanie dziki,
Z tego zaś kozieł — y w pewne księżyce³⁴⁰⁶,
Przy dźwięku nocney, piekielney muzyki
Swe odprawują przeklęte biesiady
Y niepobożne tańce y obiady.

5.

Tak o tem wszyscy mieszkańcy trzymali³⁴⁰⁷
Y różgi żadney uciąć w niem nie śmieli,
Lecz Chrześcijanie pierwszy³⁴⁰⁸ w niem rąbali,
Y drzewo z niego na tarany mieli.
Tu gdy naitwardzicy wszyscy ludzie spali,
Tak, że y swoi o niem nie wiedzieli;
Izmen się stawił y uczynił koło
Y skreślił dziwne charaktery³⁴⁰⁹ wkoło.

6.

Y boso w koło skreślone wstąpiwszy,
Szemrał sam z sobą słowa wielkiej mocy;
Potem się trzykroć na wschód obróciwszy,
Trzykroć na zachód zasię wracał oczy
Y trzykroć także laską uderzywszy,
Którą umarłe z grobów budzi w nocy —
Trzy razy ziemię deptał, będąc bosi,
Potem wypuścił te straszliwe głosy:

7.

«Wszyscy duchowie, którzy tu mieszkacie,
Strąceni z nieba gromy³⁴¹⁰ ognistemi,
Y co mieszkanie na powietrzu macie,
Y niepogody wzbudzacie na ziemi
Y wy, którzy się piekły³⁴¹¹ opiekacie,
Trapiąc złe dusze ogniami wiecznemi —
Słuchaycie, y ty co im rozkazuiesz,
Y w Acheroncie podziemnym panuiesz!

8.

Wam Izmen ten las wiecznie odkazuie,
Wam go oddaie ze wszystkimi drzewy;

³⁴⁰³zdala (starop. forma) — z daleka. [przypis edytorski]

³⁴⁰⁴miłośniki (starop. forma) — dziś N.Im: (z) miłośnikami. [przypis edytorski]

³⁴⁰⁵obracają (...) na nice (starop.) — obracają na drugą stronę. [przypis edytorski]

³⁴⁰⁶w pewne księżyce (starop.) — w pewne miesiące. [przypis redakcyjny]

³⁴⁰⁷trzymać o czym (starop.) — sądzić o czym; utrzymywać co o czym. [przypis edytorski]

³⁴⁰⁸pierwszy (starop. forma) — pierwi. [przypis edytorski]

³⁴⁰⁹charaktery (starop.) — znaki piśmienne, pismo. [przypis redakcyjny]

³⁴¹⁰gromy (starop. forma) — gromami (strąceni). [przypis edytorski]

³⁴¹¹piekły (starop. forma) — pieklami. [przypis edytorski]

Iako duch w ciało wchodzi y wstępuje,
Tak y wy wnidźcie³⁴¹² w wysokie modrzewy;
Niech Chrześcijanin, co się w niem gotuie
Rąbać — ucieka przed waszemi gniewy».
Tak rzekł y przydał swe bluźnierstwa sprośne,
Pobożnem sercom y uszom nieznośne.

9.

Na iego słowa pełne wielkiej trwogi,
Noc swe pogodne światło utraciła
Y Phebe, iasne zasłoniwszy rogi,
Piękną twarz swoją w chmurze utopiła.
On znowu woła y głos puszcza srogi;
Tak długa zwłoka barzo³⁴¹³ mu nie miła:
«Czego tak długo — powiada — mieszkacie³⁴¹⁴?
Czy większych klątew odemnie³⁴¹⁵ czekacie?

10.

Ieszcze ia na was naidę inszą drogę
Y potężniejszych przybiorę pomocy,
Nad to wymówić y umiem y mogę
Imie straszliwe, imie wielkiej mocy,
Na które piekła drżą y czuie trwogę
Z swoim Abissem sam Król wieczney nocy»...
Chciał daley mówić czarnoksiężnik stary,
Lecz poznał, że iuż skutek brały czary.

11.

Ćmami duchowie przyszli niezliczeni:
Część tych, którzy się pod ziemią chowaią,
Część tych — nie mniejsza, którzy na przestrzeni,
Na nieobjętem powietrzu³⁴¹⁶ mieszkaią.
A szli znieągła³⁴¹⁷ y barzo³⁴¹⁸ strwożeni
Z dekretu, który groźny z nieba maią:
Nie być w tey wojnie, acz³⁴¹⁹ iem w onem czesie³⁴²⁰
Nie zakazano w liściu być y w lesie.

12.

Maiąc tak Izmen rzeczy sporządzone,
Poszedł do króla z wesołą postawą:
«Miey — prawi³⁴²¹ — królu serce niestrwożone,
Masz teraz na się Fortunę łaskawą:
Nie mogą iuż być więcey odnowione
Nieprzyiacielskie wieże — moią sprawą».
Potem mu wszystko porządkiem powiadał
Y czarnoksięskie skutki mu wykładał.

³⁴¹²wnidźcie (starop. forma) — dziś: wejździe. [przypis edytorski]

³⁴¹³barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

³⁴¹⁴mieszkać (starop.) — zwlekać, opóźniać się. [przypis edytorski]

³⁴¹⁵odemnie (starop. forma ort.) — ode mnie. [przypis edytorski]

³⁴¹⁶nieobjęte (starop.) — tu: nieuchwytnie (powietrze). [przypis redakcyjny]

³⁴¹⁷znieągła (starop.) — z wolna, powoli, stopniowo, niepostrzeżenie. [przypis edytorski]

³⁴¹⁸barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

³⁴¹⁹acz (starop.) — aczkolwiek; jednakże. [przypis edytorski]

³⁴²⁰w onem czesie (starop. forma) — w tym czasie, wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

³⁴²¹prawić (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

13.

Dołożył tego: «Y to wiem, że będzie
Nie mniejsza pewnie pociecha u ciebie:
Wiedz, że Mars z Słońcem nie długo usiedzie
Y społem we Lwie złączy się na niebie.
Zaczem gorąca wielkie będą wszędzie,
Rosa ani deszcz ku ludzkiej potrzebie
Nie spadnie; ale iako gwiazdy tuszą³⁴²²,
Niewymówione³⁴²³ gorąca byź muszą.

14.

Gorąca, iakie ledwie przypaleni
Nazamonowie³⁴²⁴ z Garamanty³⁴²⁵ maia;
Te nasi w mieście — kędy³⁴²⁶ chłodnych cieni
Y wód dostatek — łatwie³⁴²⁷ wytrzymaia;
Ale ich w suchem polu położeni
Nieprzyiaciele słabi nie wytrwiają.
Y tak od nieba pierwey okróceni³⁴²⁸,
Od woysk egipskich będą porażeni³⁴²⁹.

15.

Tak siedząc wygrasz: według moiey rady,
Wątpliwych boiów nie trzeba próbować,
Ale ieśli cię — iako zwykły — do zwady
Będzie wiódł Argant, chcąc szczęścia kosztować,
Ty się nie przeciw, ale iego iady
Y wściekłą śmiałość pamiętay hamować.
Tak uczyniwszy prętko syte boiu
Nieprzyiacioły — dostąpisz pokoiu».

16.

Takimi słowy czarownik uczony
W królu lepszą myśl i otuchę sprawił,
Który po części iuż był powątlony
Mur — taranami wielkimi — oprawił;
Nad to y nowy, z gruntu wywiedziony
Na inszych mieyscach, mniej bezpiecnych stawił:
Wrzała robota y od niewolników
Y od gęstych rąk mieyskich robotników.

17.

Ale ostrożny Hetman o sposobie
Dobycia miasta myśląc to naydował,
Żeby darmo tłukł mary, gdzieby³⁴³⁰ sobie
Woiennych wielkich wież nie nabudował
Y swe woyskowe cieśle w oney dobie
Po drzewo na czyn w lasy wyprawował;

³⁴²²tuszyć (starop.) — tu: dawać nadzieję. [przypis edytorski]

³⁴²³niewymówione (starop.) — niewypowiedziane; tu: ogromne. [przypis edytorski]

³⁴²⁴Nazamonowie — naród w głębi Afryki na pld.-zach. od Barki. [przypis redakcyjny]

³⁴²⁵Garamantowie — naród we wnętrzu Afryki, dziś Fezzan. [przypis redakcyjny]

³⁴²⁶kędy (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

³⁴²⁷łatwie (starop. forma) — dziś: latwo. [przypis edytorski]

³⁴²⁸okrócony (starop.) — pokonany. [przypis edytorski]

³⁴²⁹porażony (starop.) — pobity, rozbity. [przypis edytorski]

³⁴³⁰gdzieby (starop.) — tu: gdyby. [przypis edytorski]

Którzy zarówno³⁴³¹ z świtem wyiechali,
Ale dla strachu wzad³⁴³² się powracali.

18.

Iako więc dziecię małe, kiedy w nocy
Widzi niezwykle larwy y maskary,
Ucieka zaraz y zakrywa oczy,
Mniemaiąc, że to iakie nocne mary —
Tak się ci boią, a z czyieyby mocy
Beł na nie on strach (rzecz trudna do wiary)
Nie wiedzą, tylko wiedzą, że się boią,
A Sfingi w głowie i Chimery stroią.

19.

Lękliwi mistrze w ciesielskim rzemieśle³⁴³³
Wróciwszy się, rzecz y słowa mięszali;
Ale cokolwiek powiadali cieśle,
Śmiali się wszyscy y niedowierzali.
Wtem Goffred inszych żołnierzów tam ześle,
Którzy się w wojsku mężniejszemi zdali,
Którzy ie w lasy zaprowadzić mieli,
Ponieważ sami rąbać w niem nie śmieli.

20.

Ci poiechali, kędy źli duchowie
Stolicę swoię beli założyli³⁴³⁴,
Ale zaledwie przy gęstey dąbrowie
Stanęli, tak się zaraz potrwożyli.
Przedsię szli daley cni bohatyrowie,
A swoje strachy śmiałą twarzą kryli,
A pomknęli się w gęstwę daley ieszcze,
Tam kędy beło³⁴³⁵ zczarowane mieysce.

21.

A wtem powstanie z lasu niesłychany
Szum y straszny pisk iadowitey źmiie,
Tu słyhać, że lew ryczy rozgniewany,
Tu niedźwiedź mruczy, tu wilk srogi wyie,
Tu morze huczy gęstemi bałwany,
Tu woda skały niepożyte³⁴³⁶ biie,
Tu trąby słyhać, tu straszliwe gromy:
Tak wiele dźwięków — dźwięk czynił kryiomy.

22.

Dopiero wszystkiern pobladły iagody³⁴³⁷,
Tak ich strach wewnątrz zmacał wielkooki.

³⁴³¹zarówno (starop.) — tu: równo (ze świtem). [przypis edytorski]

³⁴³²wzad (starop.) — z powrotem. [przypis edytorski]

³⁴³³rzemieśle (starop. forma) — dziś N.lp: (w) rzemiośle. [przypis edytorski]

³⁴³⁴beli założyli (starop. forma) — byli założyli; konstrukcja daw. czasu zaprzesłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: założyli wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

³⁴³⁵beło (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

³⁴³⁶niepożyty (starop.) — nieubłagany, nieugięty; srogi. [przypis edytorski]

³⁴³⁷jagody (starop.) — tu: policzki; twarz. [przypis edytorski]

Miejsca w nich żadne nie miały wywody³⁴³⁸,
Aby lęśliwe daley nieśli kroki.
Nakoniec³⁴³⁹ wszyscy uciekli w zawody³⁴⁴⁰,
A strach ie gonil y chwytal za boki.
Potem ieden z nich do Hetmana mowę
Taką uczynil y taką obmowę³⁴⁴¹:

23.

«Niech żaden (wszyscy powiedzą to naszymi)
Tamtego miejsca doić sobie nie tuszy³⁴⁴²:
Iam gotów przysięć, że wszystkie w te lasy
Hurmem się z piekła przeniosły pokusy³⁴⁴³.
Będzie zbyt śmiały, który się ostraszy³⁴⁴⁴
Y kogo bojaźń — idąc w nie — nie ruszy;
Chyba nie człowiek będzie mógł tych krzyków
Y pisków słuchać y gromów y ryków».

24.

Gdy ten tak mówił, Alkast niełękliwy
Trafił się tam beł, mąż nieokrocony³⁴⁴⁵:
Wściekły, szalony, na śmierć natarczywy
Y na naygorsze razy³⁴⁴⁶ odważony³⁴⁴⁷:
Nie dałby się beł, by naywiększe dziwy
Widział przed sobą, tak beł niestrwożony;
Szedłby beł na grom y na ziemie³⁴⁴⁸ drzenie,
Y ieśli ma strach większy przyrodzenie.

25.

Śmiał się, trząsł głową: «Ia — prawi — przyrzekę
Wniść tam bezpiecznie³⁴⁴⁹, gdzie oni nie śmieją.
Y lasu według potrzeby nasiekę,
Chcę ia spróbować, co czary umieją.
Niech będzie, co chce — pewnie nie uciekę³⁴⁵⁰;
Niechay się dziwy by³⁴⁵¹ naywiększe dzieją:
Niech niedźwiedz mruczy, lew ryczy, wilk wyie,
Y w piekło póyde, ieśli się odkryje».

26.

Tak się tam chlubił y wziął pozwolenie
Od Gotyfreda y puścił się w drogę,
A skoro weyrzał w one gęste cienie,
Usłyszał zwykły szum y zwykłą trwoję,

³⁴³⁸ *miejsc* w nich żadne nie miały wywody (starop.) — nie przemawiały do nich żadne tłumaczenia. [przypis edytorski]

³⁴³⁹ *nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

³⁴⁴⁰ *w zawody* (starop.) — na wyścigi; szybko. [przypis edytorski]

³⁴⁴¹ *obmowa* (starop.) — tu: wytłumaczenie, wyjaśnienie. [przypis redakcyjny]

³⁴⁴² *tuszyć* (starop.) — mieć nadzieję, spodziewać się. [przypis edytorski]

³⁴⁴³ *pokusy* (starop.) — tu: diabły. [przypis edytorski]

³⁴⁴⁴ *ostraszyć się* (starop.) — ze strachem się oswoić. [przypis redakcyjny]

³⁴⁴⁵ *nieokrocony* a. *nieokrócony* (starop.) — niepokonany. [przypis edytorski]

³⁴⁴⁶ *razy* (starop.) — ciosy, uderzenia. [przypis edytorski]

³⁴⁴⁷ *odważony* (starop. forma) — odważny; nie bojący się najgorszych ciosów. [przypis edytorski]

³⁴⁴⁸ *ziemie* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: ziemi. [przypis edytorski]

³⁴⁴⁹ *bezpiecznie* (starop. forma ort.) — bezpiecznie; tu: śmiało. [przypis redakcyjny]

³⁴⁵⁰ *uciekę* (starop. forma) — dziś: ucieknę. [przypis edytorski]

³⁴⁵¹ *by* (starop.) — tu: choćby. [przypis edytorski]

Ale nie przeto³⁴⁵² iakie wylęknienie
Czuie, abo³⁴⁵³ wzad³⁴⁵⁴ wraca śmiałą nogę.
Owszem się z zwykłą śmiałością zapuścił,
Ale go ogień wściągnął y nie puścił.

27.

Ogień, z którego — iako iakie mury —
Płomienie stojąc dymami kurzyły,
Y nie mając wrót, ani żadney dziury,
W koło³⁴⁵⁵ obeszły y lasu broniły.
Co więtsze³⁴⁵⁶ ognie, wyniosłe do gury³⁴⁵⁷,
Tak iako wielkie wieże wychodziły.
W około³⁴⁵⁸ strzelby y kule ogniste
Miały na sobie baszty płomieniste.

28.

O iako wiele dziwów z straszliwemi
Twarzami wszędzie na wierzchu wież stoi:
Ci krzywo patrzą, ci mieczmi ostremi
Machają w koło w płomienistey zbroi.
On ustępuje, iako przed gęstemi
Lew pogoniami y o się się³⁴⁵⁹ boi...
Y strach go przejął y w sercu mu został,
Który w niem przedtem — iako żyw — nie powstał³⁴⁶⁰.

29.

Nie postrzegł zaraz, że był wylękniony,
Aż kiedy już był daleko poręby
Y dziwował się w sobie zamyślony,
Z gniewu zgrzytaiąc y ściskając zęby.
Potem na stronę odszedł zawstydzony,
Ani rozdziewił zasromaney gęby,
Ani na ludzie³⁴⁶¹ — on przedtem tak hardy
Wzrok — śmiał bezpiecznie podnieść rycerz twardy.

30.

Kilkakroć Hetman po niego wyprawił,
Ale nie chcąc przysć³⁴⁶² na lada co składał³⁴⁶³;
Nakoniec³⁴⁶⁴ przyszedł, ale nie zabawił³⁴⁶⁵,
Bo albo milczał, albo sny powiadał.

³⁴⁵²ale nie przeto (...) czuje (starop.) — szyk przestawny; inaczej: ale nie czuje przez to (z tego powodu).
[przypis edytorski]

³⁴⁵³abo (starop.) — albo. [przypis edytorski]

³⁴⁵⁴wzad (starop.) — w tył, do tyłu, z powrotem. [przypis edytorski]

³⁴⁵⁵w koło (starop. forma ort.) — wkoło, wokół. [przypis edytorski]

³⁴⁵⁶więtsze (starop. forma) — dziś większe. [przypis edytorski]

³⁴⁵⁷do gury (starop. forma) — dziś popr.: do góry. [przypis edytorski]

³⁴⁵⁸w około (starop. forma ort.) — dziś: wokoło, wokół. [przypis edytorski]

³⁴⁵⁹o się się boi (starop.) — boi się o siebie. [przypis edytorski]

³⁴⁶⁰strach go przejął (...) który w niem przedtem, jako żyw, nie powstał (starop.) — przejął go strach, który w nim (nigdy) przedtem, jak długo żył, nie zrodził się. [przypis edytorski]

³⁴⁶¹ludzie (starop.) — dziś B.lm: (na) ludzi. [przypis edytorski]

³⁴⁶²przysć (starop. forma) — dziś: przyjść. [przypis edytorski]

³⁴⁶³na lada co składał (starop. konstrukcja) — byle czym się wymawiał. [przypis edytorski]

³⁴⁶⁴nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

³⁴⁶⁵nie zabawić (starop.) — nie pozostać długo. [przypis edytorski]

Zrozumiał Hetman, że nie wiele³⁴⁶⁶ sprawił³⁴⁶⁷,
Zaczem na on czas więcey go nie badał,
Tylko się zdumiał: «Cóż to wždy za cuda?
Czy sen? czy mara? czy iaka obłuda³⁴⁶⁸?

31.

Ale ieśli chęć którego uwodzi,
Y ieśli który ma z was serce śmiałe,
Niech z dobrej wolej — ieśli chce — wychodzi,
Żebym nowiny mógł mieć doskonałe». —
Skoro to wyrzekł, szli rycerze młodzi
Y kusili się o las trzy dni całe,
Ale choć wrzkomo³⁴⁶⁹ co sławniejszy byli,
Wszyscy uciekli y wzad się wrócili.

32.

Tem czasem Tankred iuż był wstał z choroby
Y chował ciało swej miłej zabitej,
A choć do końca nie wzmógł onej doby³⁴⁷⁰,
Y ciężkiej zbroi y przyłbicy krytey
Trudno miał zdołać — iednak dla ozdoby
Swej y potrzeby iść chce pospolitey³⁴⁷¹,
Bo choć był blady, serce żywe w ciało
Y w członki wszystkie czerstwość rozlewało.

33.

Sam tylko milczkiem idzie nieznaiomy³⁴⁷²,
Ani się boi, choć wiatr wielki dmucha,
Chocia ziemia drży, choć trzaskaią gromy,
Chocia straszego lwiego ryku słucha.
Darmo się w weń wkraść chce strach niewidomy³⁴⁷³
Tylko że się w niem serce trochę rucha³⁴⁷⁴,
Przechodzi iednak y obaczy w lesie
Ogniste miasto nagle w onem czesie³⁴⁷⁵.

34.

Zastanowił się³⁴⁷⁶ poniekąd wątpliwy,
Mówiąc sam z sobą: «Miecz tu nic nie sprawi.
Niechże mię pożrą te straszliwe dziwy,
Niechże mię ogień żywota pozbawi!
Kiedy iest mieysce albo plac uczciwy,
Niech każdy zdrowie dla spólnego stawi
Dobra y niechay frymarczy³⁴⁷⁷ żywotem,
A zażby indziej lepiej go dał potem.

³⁴⁶⁶nie wiele (starop. forma ort.) — niewiele. [przypis edytorski]

³⁴⁶⁷sprawić (starop.) — zdziałać. [przypis edytorski]

³⁴⁶⁸obłuda (starop.) — tu: złuda, mara. [przypis redakcyjny]

³⁴⁶⁹wrzkomo (starop.) — rzekomo; niby. [przypis edytorski]

³⁴⁷⁰onej doby (starop.) — w tym czasie; wtedy. [przypis edytorski]

³⁴⁷¹potrzeba pospolita (starop.) — potrzeba powszechna; potrzeba wszystkich. [przypis edytorski]

³⁴⁷²nieznajomy (starop.) — nieznan; tu: nierozpoznany. [przypis edytorski]

³⁴⁷³niewidomy (starop.) — niewidoczny. [przypis edytorski]

³⁴⁷⁴ruchać się (starop.) — ruszać się. [przypis redakcyjny]

³⁴⁷⁵w onem czesie (starop. forma) — w tym czasie, wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

³⁴⁷⁶zastanowić się (starop.) — zatrzymać się. [przypis edytorski]

³⁴⁷⁷frymarzyć (starop.) — kupczyć, handlować. [przypis edytorski]

35.

Ale co o mnie każdy mówić będzie,
Jeśli się darmo wrócę nazad z drogi?
Więc gdzie się Hetman na drzewo zdobędzie,
W które tu ten kray wszystek iest ubogi?
Y bydź³⁴⁷⁸ to może, żeśmy wszyscy w błędzie,
Y zmyślone to tylko iakieś trwogi».
To mówiąc, w ogień skoczył zapędzony
(O wielka śmiałość!), rycerz odważony³⁴⁷⁹.

36.

Nie bely namniey³⁴⁸⁰ ognie te szkodliwe
Y pod zbroią ich nie czuł Tankred śmiały.
Lecz ieśli bely płomienie prawdziwe,
Trudno tak prętko³⁴⁸¹ zmysły poznać miały.
Bo nagle ognie zniknęły straszliwe,
A na ich miejsce gęste chmury wstały,
Które ciemną noc y śniegi przyniosły,
Ale y te precz w pułgodziny³⁴⁸² poszły.

37.

Zdumiały³⁴⁸³ barzo, ale niestrwożony
Wielki bohater został w one czasy
Y iuż bezpiecznie niezastanowiony³⁴⁸⁴
Kwapione³⁴⁸⁵ kroki w gęste niesie lasy.
Wiatr, pisk, szum morski, ogień nadstawiony
Y ryk zwierzęcy więcey go nie straszy;
Przeszkody żadney daley nie nayduie.
Tylko że gęstwa wzrok y chód tamuie.

38.

Nakoniec uyrzał amphiteatrowi
Podobny wielki plac w głębokiey ciszy;
W niem nachylone stało ku wschodowi
Drzewo, co poszło na wonne cyprysy³⁴⁸⁶.
Tam się bohater trochę zastanowi³⁴⁸⁷,
Widząc w niem znaki y dziwne napisy
Takie, iakich więc przed laty używał
Egipt, kiedy co tań y zakrywał.

39.

Między znakami niezrozumianemi
Syryiskie pismo belo w niem wyryte:
«O bohaterze, któryś sam na ziemi
Otworzył śmierci wrota niedobYTE —
Nie trap nas, prosiem, nie walcz z umarłemi,

³⁴⁷⁸bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

³⁴⁷⁹odważony (starop. forma) — odważny. [przypis edytorski]

³⁴⁸⁰namniey (starop. forma) — najmniej. [przypis edytorski]

³⁴⁸¹prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko. [przypis edytorski]

³⁴⁸²w pułgodziny (starop. forma ort.) — w pół godziny. [przypis edytorski]

³⁴⁸³zdumiały (starop. forma) — zdumiony. [przypis edytorski]

³⁴⁸⁴niezastanowiony (starop. forma) — niepowstrzymany. [przypis edytorski]

³⁴⁸⁵kwapiony (starop.) — szybki, pospieszny. [przypis edytorski]

³⁴⁸⁶poszło na (starop.) — wyglądało na (wonne cyprysy). [przypis redakcyjny]

³⁴⁸⁷zastanowić się (starop.) — zatrzymać się. [przypis edytorski]

Odpuść nam, a złóż serce nieużyte.
Nie sroź się na tych, którzyć nic nie krzywi:
Nie walczą nigdy z umarłemi żywi».

40.

Taki był napis. Zaraz Tankred tuszył³⁴⁸⁸,
Że krótkie słowa skryte miały rzeczy.
A wtem wiatr wolny suche liście kruszył,
On słucha pilnie, a ma się na pieczy³⁴⁸⁹.
Potem się z gęstwy głos żaloszny ruszył,
Y płacz z wzdychaniem iakoby człowieczy
Y zmieszanego coś z strachu, z żalosci
Wkropił mu w serce y z wnętrzney³⁴⁹⁰ litości.

41.

Przedsię³⁴⁹¹ dobywszy miecza swego chutnie³⁴⁹²,
Uderzy w drzewo co ieno ma mocy;
Ale gdzie ieno gałąź którą utnie.
Zaraz z uciętey różgi krew wyskoczy.
Znowu się z mieczem wyniesie okrutnie,
Znowu tnie, znowu krwie ze pnia utoczy;
Patrzy co będzie y hamuie sztychy,
A wtem usłyszysz z stękaniem głos cichy:

42.

«Nazbyteś na mię — o Tankredzie — srogi,
Miey dosyć na tem, (ieśli cię co ruszę)
Żeś mię żywota pozbawił — niebogi,
Żeś z ciała wygnał nieszczęśliwą duszę.
Czemuż wždy teraz pień sieczesz ubogi,
W którym ia nędzna wiecznie mieszkać muszę?
Takli za męstwo poczytasz to sobie,
Nieprzyjaciółom nie dać pokój³⁴⁹³ w grobie?!

43.

Iam iest Klorynda y tu mam schowanie,
Nie sama tylko, ale inszych wiele,
Którzy pod miastem legli — Chrześcijanie;
Poganie także (uwierz temu śmieie),
Tu w różnych drzewach maia swe mieszkanie,
Nie wiem, iako rzec, czy w grobie, czy w cieie:
Żywią w gałęziach, a ty iuż poczynasz
Być mężobóycą, kiedy ie ucinasz».

44.

Iako więc chory, kiedy przez sen smoku
Abo Chimery obaczy straszliwe,
Choć się domyśla, że to w ciemnem mroku
Zdadzą się tylko widzenia fałszywe —

³⁴⁸⁸tuszyć (starop.) — tu: spodziewać się, przewidywać. [przypis edytorski]

³⁴⁸⁹ma się na pieczy (starop.) — uważa na siebie; pilnuje się. [przypis edytorski]

³⁴⁹⁰wnętrzny (starop.) — wewnętrzny. [przypis edytorski]

³⁴⁹¹przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

³⁴⁹²chutnie (starop.) — tu: ochoczo. [przypis edytorski]

³⁴⁹³nie dać pokój (starop.) — dziś: nie dać spokoju. [przypis redakcyjny]

Boi się przedsię³⁴⁹⁴ y nie dufa³⁴⁹⁵ oku
Y radby³⁴⁹⁶ nogi powrócił lękliwe:
Tak y ten chocia do końca nie wierzy,
Przedsię się boi y okiem wzad mierzy.

45.

Czasem oziębły drży, czasem przeddzięki³⁴⁹⁷,
Wielki się rycerz zbyt zagrzany znoi,
Niewiedzieć³⁴⁹⁸ iako miecz upuszcza z ręki;
Ale namniejsza³⁴⁹⁹ to w niem, że się boi:
Odszedł od siebie, zda mu się, że męki
Słyszcy swey miłey y że przed niem stoi;
Na wytoczoną krew patrzeć nie może;
Zda się, że w sercu ostre nosi noże.

46.

Tak ono³⁵⁰⁰ serce, które z swey śmiałości
Y na śmierć samę³⁵⁰¹ nigdy nie spuściło,
Teraz dla dawney gorącey miłości,
Falszywem larwom zwieść się dopuściło.
Potem broń, którą upuścił z litości
Coś z oney gęstwy w pole wyrzuciło,
Tak, że się musiał wrócić zwyciężony
Y w drodze zaś miecz nalazł utracony.

47.

Nie wrócił się wzad, ani w czarowanem
Lesie chciał więcey mieć dalszą zabawę,
Ale się stawił zaraz przed Hetmanem,
Uspokoiwszy y myśl y postawę.
Y tak przy tłumie powiadał zebranem:
«Ia dam o wszystkim nieomylną sprawę;
Prawda to wszystko, co ci powiadaia,
Że tam lwi ryczą, że gromy trzaskaia.

48.

Wprzód mi się ognie wielkie ukazały,
Które się samy³⁵⁰² beze drew siliły³⁵⁰³
Y iako mury wysokie się zdały,
A pokusy³⁵⁰⁴ ich straszliwe bronily.
Alem ie przeszedł bez urazu cały
Y nie czułem nic, żeby mię paliły;
Po ogniu zima y noc nastąpiła
Y zaś się ze dniem pogoda wróciła.

³⁴⁹⁴przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

³⁴⁹⁵dufać (starop.) — ufać. [przypis edytorski]

³⁴⁹⁶radby (...) powrócił (starop. konstrukcja) — chętnie by powrócił. [przypis edytorski]

³⁴⁹⁷przeddzięki (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

³⁴⁹⁸niewiedzieć jako (starop. forma) — nie wiadomo jak. [przypis edytorski]

³⁴⁹⁹namniejsza (starop. forma) — dziś: najmniejsza. [przypis edytorski]

³⁵⁰⁰ono (starop. forma) — to, owo. [przypis edytorski]

³⁵⁰¹samę (starop. forma) — dziś B.łp: samą. [przypis edytorski]

³⁵⁰²samy (starop.) — dziś M.łm r.ż.: same. [przypis edytorski]

³⁵⁰³ognie, które się (...) beze drew siliły (starop.) — ognie, które paliły się bez drew. [przypis edytorski]

³⁵⁰⁴pokusy (starop.) — tu: diabły. [przypis edytorski]

49.

Ale to większa, to cud niesłychany:
We wszystkich drzewach ludzkie dusze żyją,
Głos wydawiają dobrze zrozumiany,
Płaczą, wdychają, pod skurę³⁵⁰⁵ się kryją.
Za każdym razem³⁵⁰⁶ krew wychodzi z rany,
Ileć drzewo sieką, albo biją.
Próżno to: serca ia zto nie mam³⁵⁰⁷, aby
Różgę tam uciąć y znam się³⁵⁰⁸, żem słaby».

50.

Tak mówił Tankred, a Hetman swe myśli
Różnie obracał, co było³⁵⁰⁹ lepszego:
Czy sam ma iechać, iako sobie myśli,
Pokusić³⁵¹⁰ lasu oczarowanego?
Czy żeby w różne ludzkie strony wysłi³⁵¹¹
Szukać y drzewa y czynu inszego?
Kiedy tak długo rozmyślał wątpliwy³⁵¹²,
Przyszedł do niego pustelnik życzliwy.

51.

«Day — prawi — pokoy temu zamysłowi,
Będzie kto inszy, co ten las zwoiuie:
Iuż niewściągniony okręt ku brzegowi
Idzie, iuż złote żagle swe zdyimuie³⁵¹³;
Iuż wielki rycerz nazad ku domowi,
Porwawszy pęta niegodne — kieruie;
Y nie daleko iuż czas pożądaný,
Że z Ieruzalem wyrzucisz pogany».

52.

Tak Piotr prorockiem duchem obciążony
W poważney mowie rzeczy przyszłe głosił,
Co Hetman słyszając — w sercu uniżony,
Zdarzenia nieba swem zamysłem prosił.
Ale iuż był Rak³⁵¹⁴ przyjął upalony
Słońce y srogie gorąca przynosił,
Które mu cele³⁵¹⁵ y wojsko psowały³⁵¹⁶,
Y żadney pracy znieść nie dopuszczają.

Lato

53.

Zgasły na niebie gwiazdy dobrotliwe,
A same tylko złośliwe panują.
Od których skutki w powietrze szkodliwe,

³⁵⁰⁵skurę (starop. forma ort.) — skórę. [przypis edytorski]

³⁵⁰⁶raz (starop.) — cios. [przypis edytorski]

³⁵⁰⁷serca ia zto nie mam (starop.) — nie mam do tego serca. [przypis redakcyjny]

³⁵⁰⁸znam się (starop.) — wiem o sobie; *znam się, żem słaby*: wiem, że jestem słaby. [przypis edytorski]

³⁵⁰⁹helo (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

³⁵¹⁰pokusić (starop.) — spróbować. [przypis edytorski]

³⁵¹¹wysłi (starop. forma) — wyszli. [przypis edytorski]

³⁵¹²wątpliwy (starop. forma) — tu: pelen wątpliwości. [przypis edytorski]

³⁵¹³zdyimuje a. zdyimuje (starop. forma) — zdejmuje. [przypis edytorski]

³⁵¹⁴Rak przyjął (...) Słońce — Słońce weszło w znak Raka (tj. nastalo lato). [przypis edytorski]

³⁵¹⁵cele (starop.) — tu: zamiary, zamysły. [przypis redakcyjny]

³⁵¹⁶psowały (starop. forma) — dziś popr.: psuły. [przypis edytorski]

Pełne zarazy śmiertelney wstępuią.
Co raz to więtszą³⁵¹⁷ pożogi straszliwe
Moc biorąc, palą y ziemi doymuią³⁵¹⁸.
Po dniu złem — zła noc na ludzie przychodzi,
Po gorszey nocy — gorszy dzień wychodzi.

54.

Gdy z morza słońce wychodzi, ma koło
Okolo siebie z gęstey pary krwawe
Y ukazuiąc krwią spluskane czoło,
Iawnie daie znać, że iest nielaskawe.
Zachodząc, także ma wewnątrz y wkolo
Czerwone krople, straszne y plugawe,
Y przykre czyniąc gorąco wytrwane³⁵¹⁹
Grozi, że z więtszem iutro przydzie rane³⁵²⁰.

55.

A gdy naywyższy³⁵²¹ pomknie swego wozu,
Schną wielkiem ogniem lasy z swemi drzewy.
Rzek nie znać, nigdziey nie trzeba przewozu,
Ziemia się pada, zboża idą w plewy;
Poła w popioły okolo obozu
Srogie niebieskie obracaią gniewy.
Obłoki suche, różnie rozproszone
W płomienie idą y w ogień czerwone.

56.

Niebo podobne czarnemu piecowi,
Oko, pozbywszy swoich pociech, mdleie,
Zephir przyiemny głęboko ku dnowi
Pod ziemią się gdzieś kryie i nie wieie;
Wiatr tylko dmucha, który południowi
Podległy, piaski maurytańskie grzeie,
Ciężki, gorący, a co raz skrzydłami
Biie y wolny dech dusi parami.

57.

Ale y słońcem wielkiem zarażona
Noc swoje cienie nie weselsze miała
Y swem płomieniem także upalona,
Z ognistych mioteł płaszcz sobie utkała.
Y ciebie, ziemi nędzna, upragniona,
Łakoma Phebe napoić nie chciała
Swą wdzięczną rosą, y darmo iey ziola
Prosiły o nią, na pochyle czoła.

58.

Od niespokoyney sen ucieka nocy
Y upalone zostawuie cienie.

³⁵¹⁷ *więtszy* (starop. forma) — większy. [przypis edytorski]

³⁵¹⁸ *dojmować* (starop.) — dokuczać, przeszywać; por. dziś: dojmujący ból. [przypis edytorski]

³⁵¹⁹ *wytrwany* (starop.) — do wytrwania, do przetrwania, do wytrzymania; *przykre czyniąc gorąco wytrwane* (szyk przestwny): czyniąc przykre gorąco możliwe do wytrzymania. [przypis edytorski]

³⁵²⁰ *rany* (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

³⁵²¹ *najwyższej* (starop. forma) — dziś: najwyżej. [przypis edytorski]

Nie mogą ludzie włudzić³⁵²² go na oczy;
 Ale naybarziewy trapi ich pragnienie,
 Bo chrześciańskiej bojąc się król mocy,
 Struł wszystkie wody y żywe strumienie
 Y w koło³⁵²³ zdroie pomącił przejrzyste,
 Wmieszawszy soki y iady nieczyste.

59.

Syloe mały, który Chrześcijany
 Przedtem hoynemi wodami napawał,
 Teraz ledwie dno zakrył, rozerwany
 Y tu y owdzie, a zgoła ustawał.
 Zdało się, że sam Erydan wezbrany
 Na ich pragnienie małyby zostawał
 Y Nyl, gdy nie chcąc w siedmiu stać odnogach,
 Zalewa Egipt y bieży po drogach.

60.

Jeśli kto widział przezroczyście strugi,
 Między lasami pięknymi płynące,
 Albo strumienie wolne między smugi³⁵²⁴,
 Albo z zapędem z Tatrów spadające —
 Opisuie ie swey żądzey czas długi
 Y wody sobie wymyśla ciekące,
 Podając pokarm swemu utrapieniu
 Y swoiey męce y swemu pragnieniu.

61.

Członki rycerzów wielkich niezmożone
 Ani daleką y zbyt przykrą drogą,
 Ani żelazem ciężkiem obciążone,
 Ani nawiększą okrócone³⁵²⁵ trwogą —
 Teraz tak mdleją słońcem upalone,
 Że samych siebie udźwignąć nie mogą —
 A w ciele ogień niewidomy³⁵²⁶ żyje,
 Który spiekłą krew w suchych żyłach piie.

62.

One³⁵²⁷ tak dzielne y tak rzeźwe konie
 Pokarmem gardzą, o paszę nie dbaia;
 Karki wyniosłe y wesołe skronie
 Na dół schylone — ku ziemi zwieszaią.
 Na przeszłą sławę żaden nie wspomienie³⁵²⁸,
 W pierwszey chciwości³⁵²⁹ do boiu ustaia.
 Kosztownych rzędów, w których się pyszniły,
 Nie chcą, drogiemi bończuky wzgardziły.

³⁵²²włudzić (starop.) — wmówić. [przypis redakcyjny]

³⁵²³w koło (starop. forma ort.) — wkoło, wokół. [przypis edytorski]

³⁵²⁴smugi (starop. forma) — (między) smugami. [przypis edytorski]

³⁵²⁵okrócony (starop.) — pokonany. [przypis edytorski]

³⁵²⁶niewidomy (starop.) — niewidoczny. [przypis edytorski]

³⁵²⁷one (starop.) — te, owe. [przypis edytorski]

³⁵²⁸nie wspomienie (starop. forma) — niewspomniane. [przypis edytorski]

³⁵²⁹chciwość (starop.) — chęć, zapal. [przypis redakcyjny]

63.

Pies wierny cierpi ustawicznie³⁵³⁰ tchnienie³⁵³¹,
O pana nie dba, wszystko mu niemiło³⁵³²
Y rozciągniony, na wewnętrzne³⁵³³ płomienie
Chwyta wiatr, żeby nie tak go paliło.
Y ieśli oddech dało przyrodzenie³⁵³⁴,
Aby się serce gorące chłodziło —
Teraz ochłody nie ma, albo mało,
Tak barzo ciepłe powietrze zgęstwiało³⁵³⁵.

64.

Tak ziemia mdlała y tak upaleni
Ludzie się srogiem gorącym trapili
Y iuż z nadzieie³⁵³⁶ ostatniey zrażeni³⁵³⁷,
Do końca beli o sobie zwątpili³⁵³⁸.
Co zdrowszy³⁵³⁹ w kupę często zgromadzeni
Tak narzekali y głosem³⁵⁴⁰ mówili:
«Na co trwa więcey³⁵⁴¹? czy chce wojsko zgubić?
Zaprawdę, Goffred ma się z czego chlubić!

65.

Iakimi mur chce zwyciężyć siłami
Nieprzyjacielski? skąd drzewa dostanie?
Iawnemi to Bóg znać daie znakami,
Że przeciw Niemu nasze tu mieszkanie³⁵⁴².
On się sam temi nie rusza cudami
Y po chwilić nas do szczętu nie zstanie³⁵⁴³
W takie gorąca, iakie tu panują,
Że Murzynowie goręcszych³⁵⁴⁴ nie czuią.

66.

Nie dba on, że my ludzie zaniedbani,
Nikczemne dusze y liche y małe —
Pomrzemy marni y odżałowani,
Byle on tylko miał swe rządy całe.
Takli ta ślepa niestateczna pani
Odmienia ludzie y czyni zuchwałę,
Że nic nie dbaia, by tylko rządziłi,
Choćby się w niwecz wszyscy obrócili.

Władza

³⁵³⁰ustawicznie (starop.) — niestanny, niustający. [przypis edytorski]

³⁵³¹tchnienie (starop.) — ciężki, dychawiczny oddech. [przypis edytorski]

³⁵³²wszystko mu niemiło (starop.) — wszystko jest mu niemiłe. [przypis edytorski]

³⁵³³wewnętrzny (starop.) — wewnętrzny. [przypis edytorski]

³⁵³⁴przyrodzenie (starop.) — natura. [przypis edytorski]

³⁵³⁵zgęstwiało (starop.) — zgęstniało (powietrze). [przypis edytorski]

³⁵³⁶nadzieie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: nadziei. [przypis edytorski]

³⁵³⁷z nadzieje ostatniey zrażeni (starop.) — pozbawieni ostatniej nadziei (właśc. dosł. zbici z ostatniej nadziei). [przypis edytorski]

³⁵³⁸beli o sobie zwątpili (starop. forma) — byli o sobie zwątpili; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: zwątpili o sobie wcześniej, uprzednio itp. [przypis edytorski]

³⁵³⁹zdrowszy (starop. forma) — dziś M.lm: zdrowsi. [przypis edytorski]

³⁵⁴⁰glosem (starop.) — na głos, głośno. [przypis edytorski]

³⁵⁴¹na co trwa więcej (starop.) — po co dalej [tu] trwa. [przypis edytorski]

³⁵⁴²mieszkanie (starop. forma) — tu: przebywanie; pobyt. [przypis edytorski]

³⁵⁴³po chwilić nas do szczętu nie zstanie (starop. forma) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -ci, skróconą co -ć; znaczenie: za chwilę nie zostanie z nas ani szczątek (nawet resztki). [przypis edytorski]

³⁵⁴⁴goręcszych (starop. forma) — gorętszych. [przypis edytorski]

67.

Więc wysławiaią jego cnoty owe:
Dobroć, opatrność, chwałą go z ludzkości,
A on o dobro nie dba nic wojskowe
Y wszystko czyni dla swoiey wielkości.
Nam zdroie wyschły; iemu Iordanowe
Wody prowadzą przez dalekie włości,
Które z kilką swych zauszników piie,
Mieszaiąc w świeże wody małmazyie³⁵⁴⁵».

68.

Tak Francuzowie mówili z inszemi,
Ale wódz grecki woieny, któremu
Przykrzył³⁵⁴⁶ się niewczas³⁵⁴⁷: «Tak ia ze wszystkiemi
Swemi mam zginąć, nie wiem gwoli³⁵⁴⁸ czemu?!
Niech z Francuzami uporu swoiemi
Goffred przypląca — iuż to wolno iemu!
Mnie co do tego?» Y tak nie żegnaiąc,
Wybrał się nocą, cicho uiezdżaiąc³⁵⁴⁹.

69.

Skoro odniało³⁵⁵⁰ y skoro uyrzeli,
Że Grek uiechał, drudzy toż myśliłi³⁵⁵¹:
Klotareusa pierwi uciec chcieli,
Y co z Admarem biskupem służyli
Y inszych siła³⁵⁵², co wodzów nie mieli,
(Co w boiach legszy³⁵⁵³ żywota pozbyli)
Iuż się uiechać ukradkiem zmawiaią
Y niektórzy z nich nocą uciekaią.

70.

Widział to Hetman y mógłby był snadnie³⁵⁵⁴
Skarać ich ostro, okrom³⁵⁵⁵ wåtpliwości,
Ale nikt tego tak łatwie³⁵⁵⁶ nie zgadnie,
Iako daleki beł od surowości.
Skruszony wewnątrz na kolana padnie,
Pelen zupełney wiary y dufności,
Ręce y oczy do nieba podnosi
Y tak gorąco modli się y prosi:

71.

«O Panie, któryś Twoiemu ludowi
Na głuchey puszczy słodkie rosy spuścił
Y dałeś tę moc w on czas Moyżeszowi,

³⁵⁴⁵ *małmazyje* (starop.) — pierwotnie nazwa ciemnych, aromatycznych win produkowanych w okolicach miasta Malvasia na Peloponezie; tu: słodkie wina. [przypis edytorski]

³⁵⁴⁶ *przykrzył się* (starop.) — stać się przykrym komu; nudzić się. [przypis edytorski]

³⁵⁴⁷ *niewczas* (starop.) — niewygoda. [przypis edytorski]

³⁵⁴⁸ *gwoli czemu* (starop.) — dla czego; dla jakiej przyczyny. [przypis edytorski]

³⁵⁴⁹ *ujezdżaiąc* (starop. forma) — dziś: ujeżdżając; odjeżdżając. [przypis edytorski]

³⁵⁵⁰ *odniało* (starop.) — dzień się zrobił. [przypis redakcyjny]

³⁵⁵¹ *myśliłi* (starop. forma) — dziś: myśleli. [przypis edytorski]

³⁵⁵² *siła* (starop.) — tu: wielu. [przypis edytorski]

³⁵⁵³ *legszy* (starop. forma) — poległszy. [przypis edytorski]

³⁵⁵⁴ *snadnie* (starop.) — łatwo. [przypis edytorski]

³⁵⁵⁵ *okrom* (starop.) — bez. [przypis edytorski]

³⁵⁵⁶ *łatwie* (starop. forma) — łatwo. [przypis edytorski]

Że z twardej skały żywą rzekę puścił —
Niechay się y w nas taż łaska odnowi,
A ieśliś nas tak dla grzechów opuścił,
Do miłosierdzia Twego się bierzemy³⁵⁵⁷,
Wiesz, że się Twemi rycerzmi zowiemy!».

72.

Gorące modły nie bęły leniwe,
Ale w lot siekły powietrze y chmury,
Y poszły w niebo, tak iako pierzchliwe
Strzały lekkimi przyprawione pióry³⁵⁵⁸.
Przyiął ie wieczny Ociec y życzliwe
Na swe zastępy puścił oko z gury³⁵⁵⁹
Y rzekł żałując tak wielkiego trudu
Y tak nieznośnych prac swojego ludu:

Modlitwa, Bóg

73.

«Niebespieczeństwa tak długo cierpiane
Moich rycerzów, niech iuż koniec mają;
Niech świat y piekła przeciw niem zebrane
Dotąd iem tylko trudność zadawaią —
Niech odtąd wierne rycerstwa wybrane
Szczęśliwie wszystkie rzeczy rozczynają³⁵⁶⁰,
Niech deszcz, niech wielki ich bohater idzie,
Niech Egipt rychło ku ich sławie przydzie».

74.

To rzekszy dał znak, a zatem³⁵⁶¹ wysoki
Niebieski pałac y gwiazdy zadrzały,
Zadrzała ziemia y Abis głęboki
Y wylękłego oceanu wały;
Grzmiały po stronach pełne wód obłoki
Y nieścigłymi³⁵⁶² ogniami błyskały.
Ludzie wesole głosy wypuszczaią,
Y pożądane nadzieie witaia.

Bóg, Deszcz, Woda, Natura

75.

Wtem chmury wstały, nie te, które słońce
Z ziemi wyciąga, ale które daią
Łaskawe nieba, kiedy oba końce
Wielkiego łona pełne wody mają.
Noc nagła ciemne rozciąga opońce³⁵⁶³
Y cienie wiedzie, co dzień wyganaią.
Deszcz zatem leie, rzeka w pełnym biegu
Bierze posiłki y wychodzi z brzegu.

³⁵⁵⁷*brać się do czego* (starop.) — tu: uciekać się do czego (miłosierdzia); odwoływać się do czego. [przypis edytorski]

³⁵⁵⁸*pióry* (starop. forma) — piórami. [przypis edytorski]

³⁵⁵⁹*z gury* (starop. forma ort.) — z góry. [przypis edytorski]

³⁵⁶⁰*rozcząć, rozczynać* (starop.) — rozpocząć. [przypis redakcyjny]

³⁵⁶¹*zatem* (starop.) — potem, wtedy. [przypis edytorski]

³⁵⁶²*nieścigły* (starop.) — niedościgły. [przypis edytorski]

³⁵⁶³*opońce* (starop. forma) — opony, opończe; chmury, płaszcz. [przypis edytorski]

76.

Iako gdy lecie³⁵⁶⁴ deszcz w czasy gorące
Spadnie na zboża y na wyschłe sady —
Na brzegu wodne ptactwo świegocące
Czeka y kaczek pierzchliwych gromady,
Y rozciągając na dżdże spadające
Skrzydła, skubią się, wdzięczney rosie rady³⁵⁶⁵
Y po dolinach, gdzie się wody zbiorą,
Ponurzając się, suche pióra piorą:

77.

Tak y ci w ten czas wesołemi głosy³⁵⁶⁶
Dżdże pożądane z radością witali:
Wszyscyby radzi, żeby sobie włosy,
Nietylko³⁵⁶⁷ zwierzchnie szaty pomaczali;
To ze skła³⁵⁶⁸ pili, to niebieskie rosy
W przyłbicach nieśli, to się umywali,
To pryskając się — czynili igranie³⁵⁶⁹,
To w cebry brali na dalsze chowanie.

78.

Ale nietylko ludzkie się narody
Z niebieskich darów w on czas weseliły,
Ale y ziemia chora bez ochłody,
Która już była wszystkicy zbyła siły,
W rozpadłe ciało wdzięczne lała wody
Y we wewnętrzne ie rozsyłała żyły,
Y wilgotnością, której udzielała,
Zboża y martwe zioła ożywiała.

79.

Y iako chory lekarskiemi chłodzi
Pierwey trunkami zagrzone wewnętrzności
Y wprzód przyczynę choroby wywodzi³⁵⁷⁰,
Która suszyła y ciało y kości —
Potem nabywa siły y przychodzi
Do pierwszey krasy y pierwszey młodości,
Tak, że już przeszley zapomina straty
Y bierze wieniec y zielone szaty.

80.

Wtem deszcz ustaie, słońce występuje,
Ale łaskawe wydaie promienie
Y — iako kiedy kwiecień ustępuje,
A may nastaie — cieszy przyrodzenie³⁵⁷¹.
Patrzcież! Kto Bogu dobrze usługuje,
Mokre z obłoków wywodzi strumienie,

³⁵⁶⁴lecie (starop. forma) — latem. [przypis edytorski]

³⁵⁶⁵rady (starop. forma) — dziś M.lm: rade. [przypis edytorski]

³⁵⁶⁶głosy (starop. forma) — głosami. [przypis edytorski]

³⁵⁶⁷nietylko (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie tylko. [przypis edytorski]

³⁵⁶⁸skło (starop. forma) — szkło; tu: szklanka. [przypis edytorski]

³⁵⁶⁹igranie (starop.) — zabawa. [przypis edytorski]

³⁵⁷⁰wywodzić (starop.) — wyprowadzać; tu: usuwać. [przypis edytorski]

³⁵⁷¹przyrodzenie (starop.) — natura. [przypis edytorski]

Odmienia czasy — iako kiedy trzeba,
Zwycięża gwiazdy y gniewliwe nieba.

Koniec pieśni trzynastej.

PIEŚŃ CZTERNASTA

Argument

Goffredowi Bóg przez sen opowiedział,
Aby wrócono Rynalda mężnego;
Pozwolił na to, aby w radzie siedział,
Proszony za niem od Gwelfa zacnego.
Ale pustelnik, co to pierwey wiedział,
Obraca posły do starca iednego,
Który iem naprzód Armidzine zdrady
Odkrywa, potem swey użycza rady.

1.

Iuż też czarnawa noc z miękkiego łona
Wielkiej macierze³⁵⁷² na świat wychodziła
Y od lekkiego wiatru³⁵⁷³ prowadzona
Nieprzeplaconą rosę przynosiła.
Y z wilgotnego rąbku winne grona.
Zboża y ziola y trawy kropiła,
A wolne wiatry cicho powiewały
Y spracowanych ludzi sny głaskały.

2.

Słodka niepamięć pogrążała w sobie
Ich wszystkie troski y dzienne kłopoty;
Ale w przedwieczney chwale w onej dobie³⁵⁷⁴,
Między lotnemi czuiąc kołowroty,
Siedział Stworzyciel y swe oczy obie³⁵⁷⁵
Życzliwe skłonił w rozbite namioty,
Chcąc do Groffreda wdzięczny sen wyprawić,
Który mu iego wyrok miał obiawić.

3.

Przy złotej bramie, którą słońce chodzi,
Są wrota wielkie, z kryształu zrobione;
Te zawždy pierwey niżli dzień wychodzi
Po obu stronach stoją otworzone:
Przez te każdy sen niebieski przechodzi
Na myśli czyste y ochędożone³⁵⁷⁶.
Y teraz y ten przez też wrota ciągnął
Y nad Hetmanem skrzydła swe wyciągnął.

Zaświaty, Obraz świata, Sen

³⁵⁷²macierze (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: macierzy; tzn. matki; *wielka macierz*: ziemia. [przypis edytorski]

³⁵⁷³od lekkiego wiatru (starop.) — przez lekki wiatr (prowadzona). [przypis edytorski]

³⁵⁷⁴w onej dobie (starop.) — w tym czasie, w tej chwili; wtedy. [przypis edytorski]

³⁵⁷⁵oczy obie (starop.) — daw. forma liczby podwójnej. [przypis edytorski]

³⁵⁷⁶ochędożony (starop.) — uporządkowany. [przypis edytorski]

4.

Żadne widzenie podobno nie miało
Figur tak pięknych y tak znamienitych.
Iako to teraz, co mu odkrywało
Skrytość wyroków w planetach wrytych,
Iak we zwierciadle³⁵⁷⁷ — tak mu ukazało
Moc wielką w gwiazdach tajemnic zakrytych
Tak mu się zdało, że był³⁵⁷⁸ przeniesiony
W pałac niebieski, gwiazdami natkniony³⁵⁷⁹.

5.

Gdy się tak długo niebu tak iasnemu
Y armoniom³⁵⁸⁰ y biegom dziwował,
Obaczył potem, że przeciwko niemu
Mąż otoczony ogniem postępował
Y głosem wdzięcznym (przeciwko któremu
Najsłodszy ziemski każdyby znotował³⁵⁸¹
Mówił mu: «Czemu nie gadasz z Ugonem³⁵⁸²
Swem przyjacielem dawno doświadczonem?»

6.

On na to: «Światłość przy takiej ozdobie,
Co tak iasnemi promieniami świeci.
Zaćmiła zmysły, że ledwie ku sobie
Y ku swej dawnej przychodzą pamięci».
Wtem nań trzy razy ręce ściągnął obie,
Chcąc go obłapić mile z wielkiej chęci;
Trzy razy postać uciekła kryioma,
Iako sen lekki y mara znikoma.

7.

On z śmiechem na to: «Złe w tobie mniemanie,
Żem iest w śmiertelne ciało obleczony:
Duch tylko widzisz, który za mieszkanie
Ma ten tak pięknie pałac ozdobiony.
Tu iest rycerzów bożych przebywanie,
Gdzie y ty będziesz między nie wniesiony».
«Kiedysz to ma być? Niech mię — pry³⁵⁸³ — zostawi
Ciało co prędzey, ieśli mię tu bawi».

8.

Ugon zaś rzecze: «Y ty w tem pokoju
Y w teyże chwale będziesz tryumfował,
Ale — krew wylać przy trudzie, przy znoiu —
Potrzeba, abyś pierwey się gotował
Y żebyś pierwey surowego boiu
Z pogany zażył y one zwoiował,

³⁵⁷⁷ *zwierciadle* (starop. forma) — dziś N.lp: (w) zwierciadle. [przypis edytorski]

³⁵⁷⁸ *był* (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

³⁵⁷⁹ *natkniony gwiazdami* (starop.) — utkany gwiazdami. [przypis edytorski]

³⁵⁸⁰ *armonia* (starop.) — harmonia. [przypis edytorski]

³⁵⁸¹ *znotować* (starop.) — spuścić z tonu, ustąpić; [por. *stonowane* np. barwy; red. WL]. [przypis redakcyjny]

³⁵⁸² *Ugon* — zmarły brat króla francuskiego Filipa. [przypis redakcyjny]

³⁵⁸³ *pry* (starop. forma) — skrót od: prawi; tj. mówi. [przypis edytorski]

Y chrześcijańską stolicę fundował,
Na którejby brat po tobie panował.

9.

Ale żebyś swe do tey tu wieczności
Serce zapalił y swe wszystkie mocy —
Przypatrz się niebom i planet prętkości³⁵⁸⁴,
Które wieczna Myśl bez przestanku toczy;
Słuchay y dźwięku tak słodkiej wdzięczności
Niebieskiej liry, potem obróć oczy
(Wtem palcem ziemię skazał w oney dobie³⁵⁸⁵)
Na to, co okrąg ostatni ma w sobie:

10.

Iako rzecz podła, dla której wy taki
Kłopot y taki trud podeymuiecie!
W tak małym kole — że go ledwie znaki³⁵⁸⁶ —
Zawarta pycha, której pilnuiecie;
Morze ią krąży³⁵⁸⁷ iako wysep³⁵⁸⁸ iaki.
A co ocean niezmiernem zowiecie,
Nie ma nic temu nazwisku równego
Y do stawu iest podobny małego».

11.

Goffred wtem na dół poyrzał³⁵⁸⁹ z iasney zorze³⁵⁹⁰,
Y uśmiechnął się sam w sobie zdumiały³⁵⁹¹,
Widząc, że góry, rzeki, ziemia, morze
Rozdarte w części, tylko iest punkt mały.
Y że wszystko dym (o głupi uporze!)
W czym się tak ludzkie serca zakochały,
Szukając ziemi³⁵⁹² więcej niżli trzeba,
A mało dbając o Boga y nieba.

Vanitas

12.

Y rzecz daley: «Iż mię wyswobodzić
Bóg ieszcze nie chce z tey śmiertelney trwogi —
Naucz mię, iako nie dać się uwodzić
Błędnemu światu, mój Ugonie drogi».
On na to: «Chodź tak, iakoś poczał chodzić,
Prawdziwe to są y zbawienne drogi.
Toć tylko radzę, abyś wygnanego
Syna zaś przyzwał tu Bertoldowego.

³⁵⁸⁴prętkość (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkość. [przypis edytorski]

³⁵⁸⁵w onej dobie (starop.) — w tym czasie; w tym momencie; wtedy. [przypis edytorski]

³⁵⁸⁶że go ledwie znaki (starop. forma) — że go ledwie znać; że go ledwie widać. [przypis edytorski]

³⁵⁸⁷krążyć (starop.) — tu: okrążyć; morze ziemię krąży: morze opływa ziemię, otacza ziemię. [przypis redakcyjny]

³⁵⁸⁸wysep (starop. forma) — dziś r.ż.: wyspa. [przypis edytorski]

³⁵⁸⁹poyrzał (starop. forma) — dziś: spojrział. [przypis edytorski]

³⁵⁹⁰zorze (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (z) zorzy. [przypis edytorski]

³⁵⁹¹zdumiały (starop. forma) — zdumiony. [przypis edytorski]

³⁵⁹²ziemie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: ziemi. [przypis edytorski]

13.

Bo ieśli ciebie między Chrześcijany
Bóg na naywyższem posadził urządzie,
Wiedz to, że y on na to iest obrany,
Że wykonywać twoie rady będzie.
Tyś głową, on iest ręką poczytany
Wszystkiego woyska y nic nie ubędzie³⁵⁹³
Tem urzędowi y twemu hetmaństwu;
Ma on swą własną część przeciw pogaństwu.

14.

Iemu samemu od czartów strzeżone
Lasy — zwyciężyć nieba pozwoliły,
Y twoie woysko zesze y zmnieyszone,
(Któremu się tak trudy uprzykrzyły,
Że chce porzucić miasto oblężone) —
Przezeń dostanie y serca y siły
Y wrychle mury odnowione skazi,
Y wschodnie woyska potężnie porazi».

15.

Tu milknie Ugon. Goffred mu zaś rzecze:
«Nicby mi nad to nie było milszego,
Gdzieby się wrócił. Wy, którzy człowiecze
Myśli widzicie, świadomiście tego.
Ale ta troska gryzie mię y piecze:
Iako go wezwać y gdzie ślać po niego?
Y mam go prosić y szukać, gdzie chodzi?
Zaprawdę — niewiem³⁵⁹⁴, ieśli się to godzi³⁵⁹⁵».

16.

On na to: «Bóg ten, który cię piastuie
Na swoich ręku³⁵⁹⁶ od pierwszej młodości,
Chce, aby każdy, który się nayduie
Pod twoią władzą — miał cię w uczciwości.
Przeto go nie proś; sama rzecz skazuie,
Żeby to było z ujmą twej zwierzchności³⁵⁹⁷.
Ale proszony, odpuść iego winy,
Na przednich ludzi wniesione przyczyny.

17.

Gwelfa Bóg natchnie y w serce mu wleie.
Że za niem pilne uczyni staranie.
Żebyś mu ten błąd, za który boleie,
Y zasłużone odpuścił karanie.
Y choć on teraz daleko gnuśnieie
Y wpadszy w miłość, lubi próżnowanie —

³⁵⁹³ *nic nie ubędzie tem* (starop. konstrukcja) — nic przez to nie ubędzie. [przypis edytorski]

³⁵⁹⁴ *niewiem* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie wiem. [przypis edytorski]

³⁵⁹⁵ *jeśli się to godzi* (starop. konstrukcja) — czy to wypada; czy to przystoi. [przypis edytorski]

³⁵⁹⁶ *na swoich ręku* (starop.) — forma daw. liczby podwójnej; dziś na swoich rękach. [przypis edytorski]

³⁵⁹⁷ *żeby to było z ujmą twej zwierzchności* (starop.) — że byłoby to z ujmą twej zwierzchności; że przyniosłoby to ujmę twojemu stanowisku. [przypis edytorski]

Bądź pewien, że się prawie³⁵⁹⁸ na czas stawi,
Y zaniechanej sławy swej poprawi.

18.

Bo Piotr pustelnik, któremu życzliwe
Swe tajemnice nieba odkrywają³⁵⁹⁹,
Powie y posły nauczy skwapliwe³⁶⁰⁰,
Tak, że się o niem prętko³⁶⁰¹ dopytaią.
Y da sposoby pewne y prawdziwe,
Iako go do was przyprowadzić mają:
Tak, że już wszyscy twoi rozproszeni
Pod złote krzyże będą zgromadzeni.

19.

Więcey nie rzekę, tylko³⁶⁰² powiem o tem:
Niech wczas twe serce przyszłych pociech wyknie³⁶⁰³.
Twa krew z jego krwią zmiesza się, skąd potem
Ród zawołany y wielki wyniknie».
To rzeksz³⁶⁰⁴, iako rzadki³⁶⁰⁵ — nagleń lotem —
Dym na powietrzu, mgła na słońcu, zniknie.
Zatem się ocknął y sen go zostawił,
Który go dziwu z pociechą nabawił.

20.

Iuż się beł³⁶⁰⁶ na świat iasny dzień wyprawił,
On też mdle oczy znieogła³⁶⁰⁷ otwierał
Y odpoczynki y wczas y zostawił,
A w swą się zbroję zwyczajną ubierał.
Po chwili, skoro pacierze odprawił,
Senat woenny do niego się zbierał
W przestrony³⁶⁰⁸ namiot, gdzie więc³⁶⁰⁹ zawierają³⁶¹⁰
To, co gdzieindziej³⁶¹¹ wykonywać mają.

21.

Tam też z inszemi³⁶¹² przyszedł Gwelf, któremu
Duch nową natchnął myśl z niebieskiej sprawy,
Y taką mowę uczynił ku niemu:
«Odpuść winnemu, Hetmanie łaskawy!

³⁵⁹⁸ *prawie* (starop.) — prawdziwie; tu: dokładnie, akurat. [przypis edytorski]

³⁵⁹⁹ *któremu życzliwe swe tajemnice nieba odkrywają* (starop.) — szyk przestawny; inaczej: któremu nieba życzliwe odkrywają swe tajemnice. [przypis edytorski]

³⁶⁰⁰ *skwapliwy* (starop.) — (zbyt) prędki, pochopny. [przypis edytorski]

³⁶⁰¹ *prętko* (starop. forma) — dziś popr.: prędko. [przypis edytorski]

³⁶⁰² *tylko* *powiem* (starop.) — skrót od: tylko ci powiem. [przypis edytorski]

³⁶⁰³ *wyknać czego* (starop.) — przywykać do czego; *Niech wczas twe serce przyszłych pociech wyknie*: Niech wczasu twoje serce przywyka do przyszłych pociech. [przypis edytorski]

³⁶⁰⁴ *rzeksz* (starop. forma) — dziś popr.: rzekłszy. [przypis edytorski]

³⁶⁰⁵ *jako rzadki (...) dym (...) zniknie* (starop.) — jak rzadki dym zniknie; rozplynie się jak dym. [przypis edytorski]

³⁶⁰⁶ *beł (...) wyprawił* (starop. forma) — był wyprawił; konstrukcja daw. czasu zaprzeszczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: wyprawił wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

³⁶⁰⁷ *znieogła* (starop.) — powoli, stopniowo. [przypis edytorski]

³⁶⁰⁸ *przestrony* (starop.) — przestronny; obszerny. [przypis edytorski]

³⁶⁰⁹ *więc* (starop.) — zatem. [przypis edytorski]

³⁶¹⁰ *zawierają* (starop.) — zamykają. [przypis edytorski]

³⁶¹¹ *gdzieindziej* (starop. forma ort.) — dziś popr.: gdzie indziej. [przypis edytorski]

³⁶¹² *inszemi* (starop. forma) — (z) innymi. [przypis edytorski]

Znam się³⁶¹³, że łaski grzechowi świeżemu
Proszę u ciebie y prętkiey³⁶¹⁴ przeprawy³⁶¹⁵;
Y sam podobno³⁶¹⁶ mniemasz, że za winy
Tak świeże — złe są skwapliwe³⁶¹⁷ przyczyny³⁶¹⁸.

22.

Lecz uważając, że *Goffreda* proszę,
Którego znaię, iako dobrotliwy;
Y że te prośby *ia* do ciebie niosę,
Któremuś ty zwykł zawsze być chętniwy³⁶¹⁹;
Więc, że przyczyny³⁶²⁰ za *Rynaldem* wnoszę;
Więc, że *od wszystkich*; iestem niewątpliwy³⁶²¹,
Że na to słuszne będziesz chciał mieć względy,
Y dopuścisz mu, krwią zmyć przeszłe błędy.

23.

Kto okrom³⁶²² niego z dziwy³⁶²³ straszliwemi
Będzie śmiał walczyć abo rąbać w lesie?
Kto na śmierć póydzie z piersiami mężnemi,
W naygorszem razie y w naygorszem czesie³⁶²⁴?
Uyrzysz go, kiedy póydzie przed wszystkimi,
Y odważone³⁶²⁵ zdrowie swe poniesie
Lub pieszo na mur, lubo w polu koniem;
Ach, wróć go woysku, co tak tęskni po niem!

24.

Wróć tak mężnego synowca stryiwowi,
Sobie rycerza y woysku wszystkiemu³⁶²⁶,
Wróć teskliwemu³⁶²⁷ pociechę ludowi,
A przytem sławę wróć iemu samemu!
Niechay swe zwykłe dzielności odnowi,
Niech ma od ciebie plac³⁶²⁸ męstwu swoiemu.
Niech iawnie czyni dzieła godne siebie,
Niech się woiennych spraw uczy od ciebie».

25.

Skoro dokończył, skoro się uklonił —
Świadek życzliwych chęci: wstał szmer potem.
Goffred, iakoby dopiero się skłonił.
Iakoby pierwey nic nie myślił o tem —

³⁶¹³znam się (starop.) — wiem. [przypis edytorski]

³⁶¹⁴prętki (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkie; szybkie, niezwłoczny, natychmiastowy. [przypis edytorski]

³⁶¹⁵przeprawa (starop.) — pojednanie, przejednanie. [przypis redakcyjny]

³⁶¹⁶podobno (starop.) — prawdopodobnie; zapewne. [przypis edytorski]

³⁶¹⁷skwapliwy (starop.) — prędki, pochopny. [przypis edytorski]

³⁶¹⁸przyczyny (starop.) — tu: przyczynianie się; wstawiennictwo. [przypis edytorski]

³⁶¹⁹chętniwy (starop.) — przychylny. [przypis edytorski]

³⁶²⁰przyczyny wnosić za kim (starop.) — przyczyniać się za kim; wstawiać się za kim. [przypis edytorski]

³⁶²¹jestem niewątpliwy (starop.) — nie mam wątpliwości. [przypis edytorski]

³⁶²²okrom (starop.) — oprócz. [przypis edytorski]

³⁶²³dziwy (starop. forma) — dziś N.lm: (z) dziwami. [przypis edytorski]

³⁶²⁴czesie (starop. forma) — dziś Msc.lp: (w) czasie. [przypis edytorski]

³⁶²⁵odważony (starop.) — dziś: odważny. [przypis edytorski]

³⁶²⁶wszystkiemu (starop.) — całemu. [przypis edytorski]

³⁶²⁷teskliwy (starop.) — stęskniony. [przypis edytorski]

³⁶²⁸mieć plac od kogo (starop.) — dostać od kogo miejsce (przestrzeń, okazję); *niech ma od ciebie plac męstwu swoiemu*: daj mu przestrzeń (sposobność) dla ukazania jego męstwa. [przypis edytorski]

Tak odpowiedział: «A któżby się zbroił
Y naleganiom y prośbom oto-tem³⁶²⁹?
Niechay ustąpi ostrość³⁶³⁰, iako chcecie;
Niech prawo będzie, co wszyscy każecie.

26.

Niechay się wróci, niechay będzie z wami,
Ale niechay gniew y bystrość³⁶³¹ hamuie;
Niech odpowiada nadzieiom sprawami,
Niech się tak, iako przystoi — sprawnie.
Tobie należy swemi sposobami.
Gwelfie — pytać się, kędy się nayduie
Y twe posłańce po niego wyprawić,
Aby tem pręcey³⁶³² w woysku się mógł stawić».

27.

Ozwał się rycerz szwedzki z drugiey strony
«Ia się — pry³⁶³³ — będę w tę drogę gotował,
W dalekie kraie pójdę odważony³⁶³⁴,
Abym mu mego pana miecz darował.
Mąż to beł³⁶³⁵ wielki, mężny, niestrwożony!»
Gwelf barzo³⁶³⁶ beł rad, że się ofiarował
Sam na tę drogę, ale mu swojego
Przydał Ubalda, męża ostrożnego.

28.

Ubald w młodości różne widział kraie,
Różne zwyczaie y różne narody
Y pielgrzymował: y tam, gdzie lód taie
Zbytaniem gorącym, y gdzie marzną wody;
Umiał ięzyki, wiedział obyczaie,
Wytrwał niewczasy y różne przygody.
Potem kiedy wiek miał dobrze nachyły³⁶³⁷,
Przystał do Gwelfa y beł mu zbyt³⁶³⁸ miły.

29.

Ci dway na on czas³⁶³⁹ pracą na się brali³⁶⁴⁰:
Naleść³⁶⁴¹ Rynalda; a Gwelf tak iem radził,
Aby do tego miasta poiechali,
W którym Boemund stolicę zasadził.
Ten beł głos ludzki³⁶⁴², tak wszyscy trzymali³⁶⁴³,

³⁶²⁹oto-tem (starop.) — tym oto (prośbom). [przypis edytorski]

³⁶³⁰ostrość (starop.) — tu: surowość. [przypis edytorski]

³⁶³¹bystrość (starop.) — tu: popędliwość; nadmierna szybkość w działaniu. [przypis edytorski]

³⁶³²pręcej (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędzej. [przypis edytorski]

³⁶³³pry (starop. forma) — skrót od: prawi; tj. mówi. [przypis edytorski]

³⁶³⁴pójdę odważony (starop.) — pójdę odważnie. [przypis edytorski]

³⁶³⁵beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

³⁶³⁶barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

³⁶³⁷nachyły (starop.) — podeszły. [przypis redakcyjny]

³⁶³⁸zbyt (starop.) — ogromnie, bardzo. [przypis edytorski]

³⁶³⁹na on czas (starop.) — w tym czasie; wtedy. [przypis edytorski]

³⁶⁴⁰pracą na się brali (starop. forma) — brali na siebie pracę; brali na siebie trud. [przypis edytorski]

³⁶⁴¹naleść a. należć (starop.) — znaleźć, napotkać. [przypis edytorski]

³⁶⁴²ten beł głos ludzki (starop.) — takie było zdanie wśród ludzi. [przypis edytorski]

³⁶⁴³trzymać co (starop.) — utrzymywać co. [przypis edytorski]

Że się tam bawił³⁶⁴⁴, że się tam wprowadził.
Ale Piotr — widząc, że się w tem mylili,
Szedł do nich y tak mówił w onej chwili³⁶⁴⁵:

30.

«Wy, co w dalekie wychodzicie strony,
Za pospolitem nie idźcie mniemaniem:
Wódz to niepewny, w błędy zawiedziony³⁶⁴⁶,
Y pewnie, że się omylicie na niem.
Iedźcie do morza blisko Askalony³⁶⁴⁷,
Gdzie rzeka z cichem wpada w nie szemranie,
Tam towarzysza moiego potkacie,
A co wam powie, temu wierzyć macie.

31.

Dawno sam przez się dostał wiadomości,
Y wie odemnie o wyjeździe waszem;
Nie zydzie³⁶⁴⁸ wam nic na jego ludzkości
Y opatrzy³⁶⁴⁹ was iakiem takim³⁶⁵⁰ wczasem³⁶⁵¹».
Dalszych niebieskich u niego skrytości
Badać nie chcieli; ale onem czasem
Świętego męża obadwa żegnali
Y pożegnawszy, w drogę się wybrali.

32.

Z ochotą idąc, barzo się spieszyli,
Y czyniąc coraz to sporsze noclegi,
Do Askalony prosto obrócili
Swe niewściągnięte y skwapliwe biegi,
Ieszcze od morza w dobrej beli mili,
Kędy się łamie o wysokie brzegi —
Kiedy ie rzeka iedna zatrzymała,
Co bela³⁶⁵² ze dżdża³⁶⁵³ dopiero wezbrała.

33.

Biegła tak, iako puszczone z cięciwy
Prętkami pióry przyprawiona strzała;
Y iuż na pola y posiane niwy
Wychodząc z brzegów — bystre wody łała.
Mysłą co czynić, a wtem mąż szedziwy³⁶⁵⁴,
Któremu wielka pobożność przystała,

Cud, Woda

³⁶⁴⁴*bawić się gdzie* (starop.) — przebywać gdzie. [przypis edytorski]

³⁶⁴⁵*w onej chwili* (starop.) — w tej chwili; wtedy. [przypis edytorski]

³⁶⁴⁶*w błędy zawiedziony* (starop.) — wprowadzony w błąd; zbłąkany, błędny. [przypis edytorski]

³⁶⁴⁷*Askalona* — miasto w Palestynie na płd.-zach. od Jerozolimy. [przypis redakcyjny]

³⁶⁴⁸*nie zidzie wam nic na jego ludzkości* (starop.) — nie będzie wam zbywać jego współczucia (zrozumienia itp.). [przypis edytorski]

³⁶⁴⁹*opatrzeć czym* (starop.) — zaopatrzyć w co; zapewnić co. [przypis edytorski]

³⁶⁵⁰*jakim takim* (starop.) — jakim takim; znośnym. [przypis edytorski]

³⁶⁵¹*wczas* (starop.) — odpoczynek, wypoczynek. [przypis edytorski]

³⁶⁵²*bela* (...) *wezbrała* (starop. forma) — była wezbrała; konstrukcja daw. czasu zaprzęzłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: wezbrała wcześniej, uprzednio, kiedy itp. [przypis edytorski]

³⁶⁵³*ze dżdża* (starop.) — od deszczu. [przypis edytorski]

³⁶⁵⁴*szedziwy* (starop.) — sędziwy; stary. [przypis edytorski]

Szedł przeciwko³⁶⁵⁵ niem niezwyczajną drogą
Y mokre wody suchą deptał nogą.

34.

Iako tam, kędy północne narody,
Zimnem Tryonom podległe mieszkaia —
Gdy rzeki uymą kryształowe lody³⁶⁵⁶,
Dzieci się po nich bezpiecznie³⁶⁵⁷ ślizaią³⁶⁵⁸:
Tak on przez miękkie śmieie³⁶⁵⁹ idzie wody,
Iako po lodzie³⁶⁶⁰ — które go trzymaia;
Y gdzie ci stali patrząc na cud nowy,
Przeszedzys³⁶⁶¹ — takiej do nich użył mowy:

35.

«W trudną y przykrą drogę się puszczacie,
O przyjaciele — y wodza wam trzeba.
Daleko iest ten, którego szukacie,
Od tego kraiu y od tego nieba.
O iako wiele ieszcze zwiedzić macie
Morza y ziemie³⁶⁶²! iak wiele potrzeba
Niewczasu³⁶⁶³ wytrwać, trudu y tęsknice³⁶⁶⁴
Y iść za świata naszego granice!

36.

Ale po takim pracowitem chodzie³⁶⁶⁵
Późdzcie³⁶⁶⁶ do mego skrytego mieszkania,
A tam przestrogi o przyszłej pogodzie³⁶⁶⁷
Y potrzebne wam dam napominania». —
Wtem iem rozkazał mieysce czynić wodzie³⁶⁶⁸
A ta, słuchaiąc iego rozkazania,
Po obu stronach wspiętrzona wisała
Y suchą drogę środkiem ukazała.

37.

Wtem ie pod ziemię wiódł w głębokie one
Podziemne lochy staruszek pochyły³⁶⁶⁹
Przez skąpe światło, iakie śle w zielone
Lasy niepełna Phebe³⁶⁷⁰ słabey siły.
Widzieli iednak iaskinie przestronne³⁶⁷¹
Pełne wód, skąd tu wszystkie idą żyły,

³⁶⁵⁵szedł przeciwko niem (starop.) — szedł naprzeciw nim. [przypis edytorski]

³⁶⁵⁶gdy rzeki uymą kryształowe lody (starop.) — gdy kryształowe lody skuja rzeki. [przypis edytorski]

³⁶⁵⁷bezpiecznie (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpiecznie. [przypis edytorski]

³⁶⁵⁸ślizac się (starop. forma) — ślizgać się; tu 3.os.lm: ślizają, dziś: ślizgają. [przypis edytorski]

³⁶⁵⁹śmieie (starop. forma) — dziś popr.: śmiało. [przypis edytorski]

³⁶⁶⁰lodzi (starop. forma) — (po) lodzie. [przypis edytorski]

³⁶⁶¹przeszedzys (starop. forma) — przeszedzys. [przypis edytorski]

³⁶⁶²ziemie (starop. forma) — dziś D.lp r.z.: (wiele) ziemi. [przypis edytorski]

³⁶⁶³niewczas (starop.) — niewygoda; trud. [przypis edytorski]

³⁶⁶⁴tęsknice (starop. forma) — dziś D.lp r.z.: tęsknicy; tęsknoty. [przypis edytorski]

³⁶⁶⁵chód pracowity (starop.) — uciążliwa droga; męcząca wędrówka. [przypis edytorski]

³⁶⁶⁶późdzcie (starop. forma) — dziś popr.: pójdźcie. [przypis edytorski]

³⁶⁶⁷pogoda (starop.) — sposobność, stosowna pora. [przypis edytorski]

³⁶⁶⁸wtem iem rozkazał mieysce czynić wodzie (starop.) — wtedy rozkazał wodzie, aby im uczyniła miejsce. [przypis edytorski]

³⁶⁶⁹pochyły (starop.) — osłabiony, wątły; pochylony. [przypis edytorski]

³⁶⁷⁰Phebe — Artemis (Dyana), księżyc. [przypis redakcyjny]

³⁶⁷¹przestronne (starop.) — przestronny, obszerny. [przypis edytorski]

Z których to zdroje, to rzeki głębokie,
To wynikaią jeziora szerokie.

38.

Y rzek przedniejszych płodne widzą roie,
Skąd Ganges, Hidasp, Eufrates wychodzi;
Y insze mniejsze: więc skąd skryte swoje
Nil siedmiorogi³⁶⁷² początki wywodzi.
Niżey bely z wód srebrnych żywe zdroie,
Z których się kruszec rozmaity rodzi:
Iako się skoro słońcem wyczyściły,
Y miękkie wody w złote skrzepły bryły.

Klejnot

39.

Nad bogatemi z obu stron rzekami
Brzegi są w drogie ubrane kamienie,
Które tak iako natknione³⁶⁷³ świecami,
Noc y czarnawe wyganiaią cienie:
Tu hyiacynty świecą z saphirami³⁶⁷⁴,
Tu karbunkuły wydaią płomienie.
Tu dyainenty ogniami ciskaią,
Smarag się śmieie, rubiny błyskaią.

40.

Barzo³⁶⁷⁵ się oni rycerze zdumieli
Y w dziwach wielkich myśli utopili,
Y oba³⁶⁷⁶ słowa przemówić nie śmieli,
Tylko — iak niemi — na wodza patrzyli.
Ale się Ubald nakoniec³⁶⁷⁷ ośmieli:
«Ktoś — pry³⁶⁷⁸ — o oycze? gdzieśmy teraz? czyli
Daley nas wiedziesz? y dokąd? niech wiemy,
Czy to sen, czy rzecz prawdziwą widziemy³⁶⁷⁹?»

41.

«Iesteście — prawi³⁶⁸⁰ — teraz w wielkim łonie
Y wszystkorodney ziemie³⁶⁸¹ głębokości;
Kiedyby³⁶⁸² nie ia (że się to wspomionie³⁶⁸³)
Musielibyście błędzić w iey wnętrzości.
Uyrzycie wnetże³⁶⁸⁴ mój pałac przy stronie³⁶⁸⁵,
Pełen niebieskiew y dziwney iasności.
Z rodzicówem się pogańskśch urodził,
Alem się przez krzest — Bóg tak chciał — odrodził.

³⁶⁷²siedmiorogi Nil — Nil o siedmiu odnogach. [przypis edytorski]

³⁶⁷³natkniony (starop.) — utkany, poprzetykany. [przypis edytorski]

³⁶⁷⁴saphiry (starop.) — szafiry. [przypis edytorski]

³⁶⁷⁵barzo (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

³⁶⁷⁶oba (starop. forma) — obaj. [przypis edytorski]

³⁶⁷⁷nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

³⁶⁷⁸pry (starop. forma) — skrót od: prawi; tj. mówi. [przypis edytorski]

³⁶⁷⁹widziemy (starop. forma) — dziś popr.: widzimy. [przypis edytorski]

³⁶⁸⁰prawić (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

³⁶⁸¹ziemie (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: ziemi; *wszystkorodna ziemia*. [przypis redakcyjny]

³⁶⁸²kiedyby (starop.) — gdyby. [przypis edytorski]

³⁶⁸³że się to wspomionie (starop. konstrukcja) — że się o tym wspomni. [przypis edytorski]

³⁶⁸⁴wnetże (starop.) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -że: wkrótce, niedługo. [przypis edytorski]

³⁶⁸⁵przy stronie (starop.) — z boku. [przypis edytorski]

42.

A nie mniemaycie, aby takie sprawy
Y takie rzeczy działy się przez czary;
Tego mię Ociec uchował łaskawy,
Abym miał czartom oddawać ofiary.
To ustawiczne inoie są zabawy³⁶⁸⁶:
Badać, iaką moc zioła, iakie dary
Wody y insze rzeczy skryte maię
Y iakiem biegiem planety biegaia.

43.

Ani ia zawsze daleko od nieba
Głęboko w ziemi mam swoje mieszkanie.
Y na Karmelu górze, kiedy trzeba
Y na Libanie moje obcowanie³⁶⁸⁷.
Tam ia Iowisza — tak iako potrzeba —
Tam Marsa widzę, y tam patrzę na nie.
Iako się która z biegiem swem odprawi,
Łaskawieli się, groźnoli³⁶⁸⁸ postawi.

44.

To me pociechy, to moje rozkoszy³⁶⁸⁹!
Widzę obłoki wielkie pod nogami,
Iako się wiatry rodzą pod niebiosy³⁶⁹⁰.
Iako się tęcze maluią farbami,
Iako deszcz y śnieg, iako nocne rosy,
Iako pioruny, wichry z kometami.
Ale zaś — żem tak wielkie rzeczy umiał,
Więcey niż trzeba o sobie rozumiał:

45.

Takem beł³⁶⁹¹ zhardział y do takiej chluby
Przyszedłem potem z oney mey godności,
Żem się śmiał (o bład, o mój rozum gruby!)
Tylko nie równać Boskiey wszechmocności.
Ale skoro mię wasz Piotr wieczney zguby
Zbawił y duszę omył z nieczystości,
Obrócił potem w górę moje oczy
Y dał tępemu wzrokowi pomocy.

46.

Zatemem³⁶⁹² poznał pierwsze swoje błędy
Y że nasz rozum — cień ku prawdzie wieczney
Y śmiałem się sam z oney moiey wzrzędy³⁶⁹³

³⁶⁸⁶*zabawa* (starop.) — zajęcie. [przypis edytorski]

³⁶⁸⁷*obcowanie* (starop.) — mieszkanie. [przypis redakcyjny]

³⁶⁸⁸*łaskawieli się, groźnoli* (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy łaskawie, czy groźnie. [przypis edytorski]

³⁶⁸⁹*rozkoszy* (starop. forma) — rozkosze. [przypis edytorski]

³⁶⁹⁰*pod niebiosy* (starop. forma) — dziś N.lm: pod niebiosami; pod niebem. [przypis edytorski]

³⁶⁹¹*takem beł zhardział* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika w formie daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: tak zhardziałem wcześniej (uprzednio, kiedyś itp.). [przypis edytorski]

³⁶⁹²*zatemem poznał* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: zatem poznałem; potem poznałem. [przypis edytorski]

³⁶⁹³*wzrzęda* (starop.) — zbytnia troskliwość. [przypis edytorski]

Y z oney pychy głupiey y bezecney³⁶⁹⁴.
Iednak pilnuię (acz różnemi względy)
Pierwszey zabawy, ale iuż bezpiecny³⁶⁹⁵,
Bom się iuż teraz daleko³⁶⁹⁶ zinaczył³⁶⁹⁷:
Bogam³⁶⁹⁸ za pierwszy cel sobie naznaczył.

47.

On mię sam (za co niech Mu będą dzięki)
Uczy, prowadzi, On mi rozkazuje;
Y często dzieła godne swoiey ręki
Przez nas niegodne sługi swe sprawuie.
Y teraz zdarzy, że wielki przedzięki³⁶⁹⁹
Rycerz się wróci y swoich zratuie.
On mi to ziawił y iuż całe lato,
Wyglądając was, oczekiwam³⁷⁰⁰ na to».

48.

Tak mówiąc z niemi, wiódł ie³⁷⁰¹ do wielkiego
Swego pałacu, gdzie więc odpoczywa;
Na kształt iaskiniey y lochu iakiego,
W niem pełno gmachów y sal, iako bywa.
Cokolwiek w sobie ziemia ma drogiego,
Co kosztownego w łonie swem zakrywa,
Wszystko tam beło³⁷⁰², a nie urobiony,
Ale się raczey zdał być urodzony.

49.

Na sali beło sto sług — kędy³⁷⁰³ iedli,
Którzy porządnie do stołu służyli;
Sztuk³⁷⁰⁴ kryształowych — tam gdzie goście siedli —
Y złotych wielką liczbę rozłożyli.
A skoro się dway rycerze naiedli
Y przyrodzone³⁷⁰⁵ żądze umorzyli:
«Czas — prawi³⁷⁰⁶ starzec — abym wam przyprawę
Insze dał na stół y insze potrawy.

50.

Wiecie to dobrze, iż to głos nie nowy,
Co zła Armida w obozie broiła:
Iako przednieysze rycerze³⁷⁰⁷ y głowy
Ponamawiała y pouwodziła,

³⁶⁹⁴*bezecny* (starop.) — nic niewarty. [przypis edytorski]

³⁶⁹⁵*bezpiecny* (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpieczny. [przypis edytorski]

³⁶⁹⁶*daleko* (starop.) — bardzo. [przypis edytorski]

³⁶⁹⁷*zinaczyć się* (starop.) — przemienić się. [przypis edytorski]

³⁶⁹⁸*Bogam (...) naznaczył* (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: Boga naznaczyłem. [przypis edytorski]

³⁶⁹⁹*przedzięki* (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

³⁷⁰⁰*oczekiwam* (starop. forma) — dziś popr.: oczekuję. [przypis edytorski]

³⁷⁰¹*wiódł je* (starop.) — wiódł ich. [przypis edytorski]

³⁷⁰²*beło* (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

³⁷⁰³*kędy* (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

³⁷⁰⁴*sztuki* (starop.) — nakrycia, sztucce. [przypis edytorski]

³⁷⁰⁵*przyrodzony* (starop.) — naturalny. [przypis edytorski]

³⁷⁰⁶*prawić* (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

³⁷⁰⁷*rycerze* (starop. forma) — rycerzy. [przypis edytorski]

Więc iako na nie³⁷⁰⁸ włożyła okowy,
Iako ie³⁷⁰⁹ długo w więzieniu trafiła,
Iako ie potem posłała do Gazy,
Iakie wtem³⁷¹⁰ zasię³⁷¹¹ nalazła³⁷¹² przekazy³⁷¹³.

51.

Słuchajcież daley, iaka się rzecz stała:
Iako się gryzła y iako się piekła,
Kiedy onych swych więźniów postradała³⁷¹⁴;
Z wielkiego gniewu dobrze się nie wściekła³⁷¹⁵,
Ręce od iadu sobie pokasała
Y wielkiem gniewem zapalona rzekła:
«Oy nie będziec to, aby się tak śmieie³⁷¹⁶
Chlubił, że mi tak więźniów odbił wiele.

52.

Niechże sam za nich niewolnik zostanie,
Niech cierpi to, co oni cierpieć mieli.
Ale to ieszczce małeby karanie³⁷¹⁷,
Chcę, żeby wszyscy za niego cierpieli!»
To rzekszy³⁷¹⁸, nową zradę myśli na nie³⁷¹⁹,
Któreyeście wy dotąd nie słyszeli:
Przyszła tam, kędy³⁷²⁰ od Rynalda zbici
Iey ludzie beli, a waszy odbici.

53.

Tam on złożywszy z siebie blach zwyczajny,
W inszą pogańską zbroię beł ubrany;
Podobno aby snadniey³⁷²¹ tak uść tajny³⁷²²
Mógł w ladaiakiey zbroi niepoznany.
Ona zaś w iego on blach iednostayny
Trupa bez głowy włożyła w zamiany
Y przy rzece go porzucić kazała,
Wiedząc, że tam iść rota wasza miała.

54.

Mogła to wiedzieć, bo szpiegi chowała,
Co ustawicznie tam y sam biegali;
Coraz od siebie iednych wysyłała,
A drudzy się wzad³⁷²³ z obozu wracali.

³⁷⁰⁸na nie (starop. forma) — na nich. [przypis edytorski]

³⁷⁰⁹je (starop. forma) — dziś: ich. [przypis edytorski]

³⁷¹⁰wtem (starop.) — tu: tymczasem. [przypis edytorski]

³⁷¹¹zasię (starop.) — więc, zatem. [przypis edytorski]

³⁷¹²nalazła (starop.) — znalazła; napotkała. [przypis edytorski]

³⁷¹³przekazy (starop.) — przeszkody. [przypis redakcyjny]

³⁷¹⁴postradać (starop.) — stracić. [przypis edytorski]

³⁷¹⁵dobrze się nie wściekła (starop.) — o mało się nie wściekła. [przypis edytorski]

³⁷¹⁶śmieie (starop. forma) — dziś popr.: śmiało. [przypis edytorski]

³⁷¹⁷małeby karanie (starop.) — zdanie eliptyczne, inaczej: małe by [było] karanie; mała byłaby kara. [przypis edytorski]

³⁷¹⁸rzekszy (starop. forma) — dziś popr.: rzekłszy. [przypis edytorski]

³⁷¹⁹na nie (starop. forma) — na nich (na rycerzy). [przypis edytorski]

³⁷²⁰kędy (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

³⁷²¹snadniej (starop.) — łatwiej. [przypis edytorski]

³⁷²²uść tajny (starop.) — ujść tajemnie. [przypis edytorski]

³⁷²³wzad (starop.) — do tyłu, z powrotem. [przypis edytorski]

Więc y z duchami często rozmawiała,
Co iey nowiny wszystkie powiadali.
Tam na ustroniu położyła ciało,
Które się prawie³⁷²⁴ do iey zdrady zdało.

55.

Chytrego ducha blisko postawiła,
Ubrawszy go wprzód w pasterskie odzienie;
Słów go — iako miał mówić — nauczyla,
On też uczynił wszystko iey zlecenie.
Ten mówił z rotą, która tam iezdziła.
Y wsiał między was ono złe nasienie,
Skąd potem zwady y niezgody poszły,
Y zamieszania y bunty urosły.

56.

Bo iako chciała — wszyscy uwierzyli.
Że od Goffreda Rynald był zabity,
Ale się prętko ludzie obaczyli,
Y fałsz zmyślony prętko był odkryty.
Takci Armida chytrze w oney chwili
Robiła, a gniew żarł ią iadowity.
Teraz cierpliwie posłuchajcie mało,
Co się zaś potem Rynaldowi stało.

57.

Armida — iak ów co się bawi łąwy —
Dybie nad ścieszką na skrytem przechodzie;
Tam gdzie się Oront³⁷²⁵ dzieląc, wysep nowy
Czyni y znowu obie łączy wodzie.
Nad rzeką był słup wielki marmurowy,
Czóln³⁷²⁶ mały blisko. Tam — o swej przygodzie
Nie wiedząc — Rynald idzie, gdzie zakryta
Stała; y patrzy y na słupie czyta:

58.

«Luboś³⁷²⁷ umyślnie, luboś tu z przygody
Obrócił gościu spracowane nogi,
Wschodnie, zachodnie kraie y narody
Nie mają tego, co ma wysep drogi.
Jeśli chcesz widzieć, przepraw się przez wody».
On zaraz idzie, próżny wszelkiey trwogi,
Ale, iż on czóln³⁷²⁸ mały był — zostawił
Giermki swe, a sam tylko się przepawił.

59.

Skoro tam przyszedł wątpliwy³⁷²⁹ na poły,
Oczy obraca, ale nic nie widzi
Okrom wód, sadów, łąk z wonnemi zioły,

³⁷²⁴prawie (starop.) — prawdziwie, naprawdę; rzeczywiście. [przypis edytorski]

³⁷²⁵Oront — rzeka w Syrii. [przypis redakcyjny]

³⁷²⁶czóln (starop. forma) — daw. r.m., dziś r.n.: czólno. [przypis redakcyjny]

³⁷²⁷luboś (starop.) — czyś. [przypis edytorski]

³⁷²⁸czóln (starop. forma) — daw. r.m., dziś r.n.: czólno. [przypis redakcyjny]

³⁷²⁹wątpliwy (starop.) — niepewny, pełen wątpliwości. [przypis edytorski]

Y tak rozumie, że ktoś z niego szydzi.
Iednak on wysep sam tak iest wesoly,
Że się za swoje uciechy nie wstydzi,
Zaczem tam usiadł y przyłbicę złożył,
Potem na piękney trawie się położył.

60.

Kiedy tak oney zażywał rozkoszy,
Szum nowy y dźwięk rzeka wypuszczała
Y obracając w koła swoje rosy,
To na dół, to ie na wierzch wyrzucała.
Patrzy, aż naprzód złote widać włosy,
Potem twarz gładką dziewczka ukazała,
Więc pełne piersi, więc insze piękności,
Aż po wstydlivey natury skrytości.

Woda, Kobieta, Pokusa,
Ciało

61.

Tak więc nierychła nimpha z nocney sceny,
Abo bogini wychodzi leniwa;
A choć prawdziwey nie doszła syreny³⁷³⁰,
Bo była larwa piekielna fałszywa —
Przedsie³⁷³¹ się zdało, że nie więtszey ceny
Bła gładkością³⁷³² syrena prawdziwa;
Iako piękną twarz, tak piękny głos miała,
Śmiało się niebo, kiedy tak śpiewała:

62.

»Póki may kwitnie — moja piękna młodzi,
Póki was w szatę zieloną ubiera,
Niech waszych młodych myśli nie uwodzi
Zdradliwa sława, co się was napiera.
Ten, który za tem, co mu lubo — chodzi³⁷³³,
Co owoc swych lat swego czasu zbiera,
Dopiero mądry; tak chce przyrodzenie³⁷³⁴,
Tak radzi na swe łaskawe stworzenie.

63.

Czemu tak wieku rozkwitłego dary,
(Który tak prętko przemiia) miececie³⁷³⁵?
Imię to tylko y znikome mary,
Słowa bez rzeczy: co cnotą zowiecie.
Sława, ta której palicie ofiary,
Którey z takimi trudy pilnuiecie:
Sen, abo raczey snu lekkiego cienie,
Co zaraz zginą, gdy lada wiatr wienie³⁷³⁶.

³⁷³⁰prawdziwej nie doszła syreny (starop.) — nie dorównywała prawdziwej syrenie. [przypis edytorski]

³⁷³¹przedsie a. przedsię (starop.) — przecież, jednak, a jednak. [przypis edytorski]

³⁷³²gładkość (starop.) — uroda. [przypis edytorski]

³⁷³³który za tem, co mu lubo, chodzi (starop. konstrukcja) — który kieruje się tym, co jest mu miłe; podąża za tym, co dla niego przyjemne. [przypis edytorski]

³⁷³⁴przyrodzenie (starop.) — natura. [przypis edytorski]

³⁷³⁵miececie (starop. forma) — 2.os.lm: miotacie; rzucacie, tu: porzucacie, odrzucacie. [przypis edytorski]

³⁷³⁶wienie (starop. forma) — dziś popr. 3.os.lp: wienie; powieje. [przypis edytorski]

64.

Ciało y zmysły niechay swych zażyją
Roskoszy³⁷³⁷, niechay swe pociechy maią;
Niech w niepamięci przeszłe troski kryją,
Przyszłych — przed czasem niech nie wspominają.
Wszystko za iedno: niech pioruny biią,
Niech nieba grożą, niechay się gniewaią;
To rozum, to iest umieć żyć na świecie!
Czemuż natury nie naśląduiecie?«

65.

Ta pieśń y ten dźwięk oney bezbożnice
Znienagła³⁷³⁸ myśli w młodzieńczyku łudził,
Bo zwyciężony głosem swey zwodnice,
Usnął tak twardo — choć się był nie strudził —
Żeby go były ani trzaskawice,
Ani grom, ani piorun nie obudził.
A wtem z zasadki³⁷³⁹ Armida złośliwa
Biegła do niego, prętkiej³⁷⁴⁰ pomsty chciwa.

66.

Y niosła serce wściękłe y zażarte.
Ale uyrzawszy piękny sen y oczy
Wdzięcznego śmiechu pełne, choć zawarte —
(Cóż gdy otwarte? cóż gdy niemi toczy?!)
Zmiękczyła serce na pomstę uparte,
Y podle niego siadła, zbywszy mocy³⁷⁴¹,
Y czuie sama, że ią gniew opuszcza,
Ani chciwego oka z niego spuszcza.

67.

Natychmiast miękką bawełnicę³⁷⁴² złoży.
Którą mu żywe poty ucierała.
Gorąco — które nań słoneczne wozy
Ciskały — wiatr mu czyniąc, odganiała.
Y (ktoby wierzył!?) swoje skryte mrozy
Ogniem zawartych oczu rozgrzewała.
Tak serce miękczy twarda okrutnica,
Z nieprzyjaciółki — nowa miłośnica.

68.

Różey, liliey³⁷⁴³, którey wysep³⁷⁴⁴ drogi
Ma w sobie dosyć, nazbierała siła³⁷⁴⁵;
Potem z niey łańcuch piękny y chędogi³⁷⁴⁶
Y miękkki, ale mocny urobiła.
Ten mu na szyię, na ręce, na nogi,

³⁷³⁷roskoszy (starop. forma ort.) — dziś popr. D.lp r.ż.: rozkoszy. [przypis edytorski]

³⁷³⁸znienagła (starop.) — powoli, stopniowo. [przypis edytorski]

³⁷³⁹zasadka (starop.) — zasadzka. [przypis edytorski]

³⁷⁴⁰prętki (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkki; szybki, niezwłoczny, natychmiastowy. [przypis edytorski]

³⁷⁴¹zbywszy mocy (starop.) — straciwszy siły. [przypis edytorski]

³⁷⁴²bawełnica (starop.) — suknia lub materia bawełniana. [przypis redakcyjny]

³⁷⁴³różej, liliej (starop. formy) — dziś D.lm r.ż.: róż, lilii. [przypis edytorski]

³⁷⁴⁴wysep (starop. forma) — dziś r.ż.: wyspa. [przypis edytorski]

³⁷⁴⁵siła (starop.) — mnóstwo. [przypis edytorski]

³⁷⁴⁶chędogi (starop.) — porządny. [przypis edytorski]

(Którym y teraz związany) włożyła.
Y kiedy twardem snem uśpiony leży,
Wziąwszy go na wóz, po powietrzu bieży.

69.

Miia Damaszku państwa bogatego
Y zamek, który woda w krąg obchodzi;
Ale bojąc się o swego miłego,
W wielki ocean kryjomo³⁷⁴⁷ uchodzi,
Gdzie ponno³⁷⁴⁸ nigdy od brzegu naszego,
Abo³⁷⁴⁹ zbyt³⁷⁵⁰ rzadko — idą prętkie³⁷⁵¹ łodzi;
Tam sobie wysep niewielki obrała,
W którym od ludzi daleko mieszkała.

70.

Wysep to mały y niezbyt szeroki.
Co od Fortuny ma swoje nazwisko;
Kędy na przykrej góry wierzch wysoki
Chodziła często na swoje igrzysko.
Tey — przez swe czary — ramiona y boki
Nakryła śniegiem; ale wierzchu blisko,
Głowę iey tylko samą zieleniła
Y ozdobny tam pałac założyła.

71.

Tam on w ustawnem³⁷⁵² kwietniu, opoiony
Brzydkimi żywot wiedzie roskoszami³⁷⁵³.
Z tego więzienia, z tak dalekiej strony
Wywieść go macie z takimi trudami.
Ale wczas³⁷⁵⁴ wiedzcie, że iest osadzony
Pałac y góra pilnemi strażami;
Iednak nie będą y te miały mocy:
Będzicie mieli na nie swe pomocy³⁷⁵⁵.

72

Potkacie panią — nie uszedszy³⁷⁵⁶ wiele:
Młoda na twarzy, chocia zesła³⁷⁵⁷ laty.
Którą po włosiech³⁷⁵⁸ splecionych na czele³⁷⁵⁹
Y różnych barwach poznacie u szaty.
Ta was tak prętko³⁷⁶⁰ (rzec tak mogę śmieie)
Morzem na wysep poniesie bogaty,

³⁷⁴⁷*kryjomo* (starop.) — po kryjomu; w tajemnicy. [przypis edytorski]

³⁷⁴⁸*ponno* a. *pono* (starop.) — prawdopodobnie; zapewne. [przypis edytorski]

³⁷⁴⁹*abo* (starop.) — albo. [przypis edytorski]

³⁷⁵⁰*zbyt* (starop.) — bardzo, niezwykle. [przypis edytorski]

³⁷⁵¹*prętki* (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkie; szybkie. [przypis edytorski]

³⁷⁵²*ustawny* (starop. forma) — ustawiczny; nieustanny. [przypis edytorski]

³⁷⁵³*roskosz* (starop. forma ort.) — rozkosz. [przypis edytorski]

³⁷⁵⁴*wczas* (starop.) — tu: zawczasu. [przypis edytorski]

³⁷⁵⁵*pomocy* (starop. forma) — dziś B.lm: pomoce. [przypis edytorski]

³⁷⁵⁶*uszedszy* (starop. forma) — uszedłszy. [przypis edytorski]

³⁷⁵⁷*zeszły* (starop.) — podeszły. [przypis redakcyjny]

³⁷⁵⁸*włosiech* (starop. forma) — dziś Msc.lp: (po) włosach. [przypis edytorski]

³⁷⁵⁹*czele* (starop. forma) — dziś Msc.lp: (na) czole. [przypis edytorski]

³⁷⁶⁰*prętko* (starop. forma) — dziś popr.: prędko; szybko. [przypis edytorski]

Że ptak Iowiszów słabszem bieży lotem,
Y ta was nazad³⁷⁶¹ przyprowadzi potem.

73.

Kiedy pod górą wyrzycie pithony³⁷⁶²,
Gdzie iest mieszkanie brzydkiej czarownicy³⁷⁶³
Y wielkie smoki z długimi ogony³⁷⁶⁴,
Lwy, wieprze dzikie, straszne niedźwiedzice —
Wzniescie tę różgę, a zarazem w strony³⁷⁶⁵
Ucieką smocy³⁷⁶⁶ y okrutne lwice.
Ale kiedy iuz na górę wleziecie,
Niebezpieczeństwo³⁷⁶⁷ większe³⁷⁶⁸ mieć będziecie.

74.

Na samem wierzchu w skale źródło³⁷⁶⁹ biie,
Które przychęca³⁷⁷⁰ ludzie³⁷⁷¹ upragnione.
Ale w kryształe przezroczysem kryie
Śmiertelne iady³⁷⁷² chytrze zataione;
Y kto się z niego by namniey³⁷⁷³ napiie:
Śmiech niesłychany leie w opoione,
Śmiech niesłychany, bo tak długo musi
Śmiać się upity, aż go śmiech zadusi.

Woda, Trucizna, Czary,
Śmiech, Śmierć

75.

Od napuszczoney śmiertelnemi iady
(Przebóg was proszę!) wody uciekaycie;
Nagotowane na brzegu obiady
Y z truciznami potrawy puszczaycie;
Dziewczyny piękne (słuchaycie mey rady!)
Chytre, powabne daleko miiaycie;
Nie dbaycie na śmiech y na chciwe wzroki,
A śmieie idźcie na zamek wysoki.

76.

Wewnątrz na zamku dziwnie zbudowany
Okrag ze stem³⁷⁷⁴ dróg wątpliwych³⁷⁷⁵ wyrzycie,
Który na karcie³⁷⁷⁶ dam wam opisany.
Że nie zmylicie y nie zabłądzicie.
Daley pięknemi zioły malowany
Z labiryntami ogród obaczycie:

³⁷⁶¹nazad (starop.) — z powrotem. [przypis edytorski]

³⁷⁶²piton (starop.) — [tu:] smok. [przypis redakcyjny]

³⁷⁶³czarownice (starop. forma) — czarownicy. [przypis edytorski]

³⁷⁶⁴ogony (starop. forma) — dziś N.lm: (z) ogonami. [przypis edytorski]

³⁷⁶⁵w strony (starop.) — tu: na boki. [przypis edytorski]

³⁷⁶⁶smocy (starop. forma) — dziś M.lm: smoki. [przypis edytorski]

³⁷⁶⁷niebezpieczeństwo (starop. forma ort.) — niebezpieczeństwo. [przypis edytorski]

³⁷⁶⁸więtszy (starop. forma) — większy. [przypis edytorski]

³⁷⁶⁹źródło (starop. forma) — źródło. [przypis edytorski]

³⁷⁷⁰przychęcać (starop.) — nęcić, przynęcać; wabić. [przypis edytorski]

³⁷⁷¹ludzie (starop.) — dziś B.lm: ludzi. [przypis edytorski]

³⁷⁷²jad (starop.) — tu: trucizna. [przypis edytorski]

³⁷⁷³by namniej (starop.) — choćby najmniej, choć odrobinę. [przypis edytorski]

³⁷⁷⁴ze stem dróg (starop. konstrukcja) — dziś: ze stoma drogami. [przypis edytorski]

³⁷⁷⁵wątpliwy (starop.) — tu: błędny. [przypis edytorski]

³⁷⁷⁶karta (starop.) — tu: mapa. [przypis edytorski]

Tam leżącego bohatera w chłodzie.
Z swoją kochaną nadydziecie w ogrodzie.

77.

A kiedy ona w stronę rzuci oczy³⁷⁷⁷,
Abo z ogroda³⁷⁷⁸ ustąpi do dworu —
Niech przedeń³⁷⁷⁹ prętko ieden z tarczą skoczy
Dyamentową, niebieskiego wzoru.
Niech się w niey przeyrzy, niechay się w niey zoczy³⁷⁸⁰
Y niech się wstydzi miękkiego ubioru.
Bydź³⁷⁸¹ może, że tak widząc swą sromotę³⁷⁸²,
Tę tak wszeteczną³⁷⁸³ porzuci niecnotę.

Lustro

78.

Iuż ia wam więcey powiedzieć nie mogę.
To tylko, że iuż bezpiecznie możecie
Wybrać się w swoje³⁷⁸⁴ naznaczoną drogę,
Którą szczęśliwą (da Bóg) mieć będziecie;
Y chowaiąc tę odemnie przestroję.
Rycerza nazad od niey uwiedziecie.
Y choć w swe gusła y w swe ufa czary,
Nie dowie się wprzód o was z żadney miary.

79.

Nie mniey bezpieczne tu zasię zwrócenie
Nie mniey szczęśliwe wzać będziecie mieli.
Ale iuż na sen nocne radzą cienie,
Y wam też iuż czas brać się do pościeli».
To rzekszy, wiódł ich y dał im złożenie³⁷⁸⁵;
Oni też dłużej bawić go nie chcieli
Y przedsiębrali odpoczynki swoje,
A starzec odszedł na zwykłe pokoje.

Koniec pieśni czternastej.

PIEŚŃ PIĘTNASTA

Argument

Wziąwszy rycerze potrzebne przestrogi,
Bieżą przez morze w niedościgłej łodzi
Y widzą, iadac, iako tyran srogi
Egipski — woyska do gromady zwodzi.
A tak życzliwy wiatr maia, że drogi
Koniec — kilku dni więcey nie przechodzi.
Potem na iedną wyspę wysiadaia,

³⁷⁷⁷ *w stronę rzucić oczy* (starop.) — spojrzeć w bok. [przypis edytorski]

³⁷⁷⁸ *ogroda* (starop. forma) — dziś D.łp: (z) ogrodu. [przypis edytorski]

³⁷⁷⁹ *przedeń* (starop. forma) — tu skrót od: przed nią. [przypis edytorski]

³⁷⁸⁰ *zoczyć* (starop.) — zobaczyć. [przypis edytorski]

³⁷⁸¹ *bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

³⁷⁸² *sromota* (starop.) — hańba, wstyd. [przypis edytorski]

³⁷⁸³ *wszeteczny* (starop.) — wszędobylski, wścibski, ciekawy; tu: wyuzdany. [przypis edytorski]

³⁷⁸⁴ *swoję* (starop. forma) — dziś popr.: (w) swoją. [przypis edytorski]

³⁷⁸⁵ *złożenie* (starop.) — pokój, gościnny zwłaszcza. [przypis redakcyjny]

Gdzie iuż przekazy³⁷⁸⁶ wszystkie zwyciężaią.

I.

Iuż też dzień piękny wiódl z morza życzliwy
Promień y ludzi wołał do roboty,
Kiedy wyszedszy z pokoiu, szedziwy³⁷⁸⁷
Starzec niósł kartę³⁷⁸⁸, różgę, puklerz³⁷⁸⁹ złoty.
«Czas wam — pry³⁷⁹⁰ — w drogę, pierwey niż³⁷⁹¹ skwapliwy³⁷⁹²
Dzień wyńdzie³⁷⁹³ na świat przestrzeńszemi³⁷⁹⁴ wroty³⁷⁹⁵;
Weźcie to, na com³⁷⁹⁶ wam dał obietnicę,
Tem macie pożyć³⁷⁹⁷ chytrą czarownicę».

Świt, Praca

2.

Iuż byli³⁷⁹⁸ miękkie zostawili pierze³⁷⁹⁹,
Niżli³⁸⁰⁰ on przyszedł y iuż beli³⁸⁰¹ wstali
Y w szaty, które rabiaią³⁸⁰² płatnerze³⁸⁰³,
Swe pracowite członki ubierali.
A temże śladem wza³⁸⁰⁴ mężni rycerze
Szli, który przedtem pod ziemią deptali.
A kiedy weszli w bystrey rzeki łożę,
Żegnał ich: «Idźcież³⁸⁰⁵ y prowadź was Boże!»

3.

Bierze ich rzeka w swoje wielkie łono,
Woda ich na wierzch wynosi bez szkody;
Równie tak, iako gdy drzewo wrzucono,
Znowu ie na wierzch wyrzucaią wody.
Niesie ich rzeka y poyrzą, a ono³⁸⁰⁶
Pani poważney y piękney urody,

³⁷⁸⁶przekazy (starop.) — tu: przeszkody. [przypis redakcyjny]

³⁷⁸⁷szedziwy (starop.) — sędziwy; stary. [przypis edytorski]

³⁷⁸⁸karta (starop.) — tu: mapa. [przypis edytorski]

³⁷⁸⁹puklerz — rodzaj okrągłej, wypukłej tarczy rycerskiej. [przypis edytorski]

³⁷⁹⁰pry (starop. forma) — skrót od: prawi; tj. mówi. [przypis edytorski]

³⁷⁹¹pierwej niż (starop.) — tu: zanim. [przypis edytorski]

³⁷⁹²skwapliwy (starop.) — prędki, pochopny. [przypis edytorski]

³⁷⁹³wyńdzie (starop. forma) — wyjdzie. [przypis edytorski]

³⁷⁹⁴przezeńszszy (starop.) — przestronniejszy, szerszy. [przypis edytorski]

³⁷⁹⁵wroty (starop. forma) — wrotami; wrota: drzwi, brama. [przypis edytorski]

³⁷⁹⁶na com (...) dał (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: na co dałem. [przypis edytorski]

³⁷⁹⁷pożyć (starop.) — pokonać. [przypis edytorski]

³⁷⁹⁸byli (...) zostawili (starop. forma) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: zostawili wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

³⁷⁹⁹miękkie (...) pierze (starop. forma) — tu: pierzyny, posłanie. [przypis edytorski]

³⁸⁰⁰niżli (starop.) — zanim. [przypis edytorski]

³⁸⁰¹beli wstali (starop. forma) — byli wstali; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: wstali wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

³⁸⁰²rabiają (starop. forma) — forma dla czynności wielokrotnej; dziś: robią a. wyrabiają. [przypis edytorski]

³⁸⁰³płatnerz — rzemieślnik wykonujący zbroje płytowe dla ludzi i koni, oraz elementy towarzyszące zbroi: przyłbice, naramienniki, rękawice, szyszaki, kolczugi; od XVI w.: rzemieślnik wyrabiających metalową broń białą (miecze, szpady itp.). [przypis edytorski]

³⁸⁰⁴wza (starop.) — z powrotem. [przypis edytorski]

³⁸⁰⁵idźcież (starop. forma) — konstrukcja z partykulą wzmacniającą -że, skróconą do -ż; znaczenie: idźcie już, idźcie koniecznie itp. [przypis edytorski]

³⁸⁰⁶a ono (starop.) — tu: a oto; i oto. [przypis edytorski]

Co ich miała wieść przez słońce powodzi,
Iuż pogotowiu³⁸⁰⁷ czeka w krzywey łodzi.

4.

Czoło włosami kryte wystawiła,
Postawę miała złożoną z ludzkości,
A kiedy piękne oko otworzyła,
Ciskała z niego szczere życzliwości.
W modro-czerwony płaszcz się ustroiła,
Który wydawał tysiąc odmienności,
Że wszędzie, gdzie nań poyrzysz³⁸⁰⁸, w każdej dobie³⁸⁰⁹
Zda się inakszy³⁸¹⁰ y niezgodny w sobie.

5.

Takie więc gołąb miłością ruszony
U malowaney nosi pióra szyje³⁸¹¹:
Z sobą niezgodny y z różnych złożony
Barw, przeciw słońcu, blask od niego biie.
Czasem się tak zda, że smarag³⁸¹² zielony,
Czasem, że rubin zapalony kryje,
A czasem społem miesza farby obie
Y oczy cieszy w stokrotnem sposobie.

Ptak

6.

«Wnidź³⁸¹³ — pry³⁸¹⁴ — z tem drugim, rycerzu cnotliwy
W łódź, co bezpieczne³⁸¹⁵ morskie siecze wody,
Którey każdy wiatr musi bydź³⁸¹⁶ szczęśliwy,
Którey łaskawe wszystkie niepogody.
Wam mię oddawa Twórca dobrotliwy
Za przewodnika przez głębokie brody».
Tak białogłowa rycerzom mówiła,
Y do brzegu się z łodzią przybliżyła.

7.

Skoro w łódź siedli, ona wziąwszy wiosła,
Odepchnęła się zarazem od brzegu,
Y rozciągnąwszy złoty żagiel — poszła
Y trzymając sztyr, pilnowała biegu.
Rzeka z potrzebę wód miała³⁸¹⁷ y niosła
Łódź, w on czas³⁸¹⁸ ze dżdżu wezbrawszy w zabiegu;
Aczby ta mogła, dla swoiey lekkości,
Iść po namielszey wodzie bez trudności.

³⁸⁰⁷*pogotowiu* (starop. forma) — dziś: w pogotowiu. [przypis edytorski]

³⁸⁰⁸*pojrzeć* (starop.) — dziś: spojrzeć. [przypis edytorski]

³⁸⁰⁹*w każdej dobie* (starop.) — tu: w każdej chwili, w każdym momencie. [przypis edytorski]

³⁸¹⁰*inakszy* (starop. forma) — inny; odmienny. [przypis edytorski]

³⁸¹¹*szyje* (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: (u) szyi. [przypis edytorski]

³⁸¹²*smarag* (starop.) — szmaragd. [przypis edytorski]

³⁸¹³*wnidź* (starop. forma) — wejść. [przypis edytorski]

³⁸¹⁴*pry* (starop. forma) — skrót od: prawi; tj. mówi. [przypis edytorski]

³⁸¹⁵*bezpieczny* (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpieczny. [przypis edytorski]

³⁸¹⁶*bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięczeniu): być. [przypis edytorski]

³⁸¹⁷*mieć z potrzebę wód* (starop. konstrukcja) — mieć wód tyle, ile trzeba. [przypis redakcyjny]

³⁸¹⁸*w on czas* (starop.) — w tym czasie. [przypis edytorski]

8.

Pędzi wiatr żagiel złotem przetykany
Nad przyrodzenie, nad wszystkie zwyczaje;
Okolo łodzi widać siwe piany
Woda za niemi bita, szum wydaie.
A wtem na słone wieżdżają³⁸¹⁹ bałwany,
Kędy³⁸²⁰ ciekąca woda iuż ustaie.
Y tak się w wielki ocean wmięszala³⁸²¹,
Że ani wiedzieć, kędy się podziała.

9.

Ledwie niebieska łódź wielkiego łona
Zaburzonego morza zachwyciła:
Iako nawalność zaraz uśmierzona
Zeszła y chmury pogoda spędziła;
Woda w wysokie góry ułożona
Spadła y tylko grzbiet kędzierzawiła;
Niebo się w barwę tak piękną ubrało,
Że się piękniejszym nigdy nie widziało.

10.

Na wschód — zadając morzu ciężkie razy,
Od Askalony w lewo kierowała
Y iuż obfitey blisko była Gazy,
(Gdzie przedtem swój port stara Gaza miała,
Ale uroszwszy potem z cudzey skazy³⁸²²,
Miastem bogatym y możnym została).
Po brzegach ludzi tak wiele chodziło,
Że ledwie piasku więcej na nich było.

11.

Z łodzi rycerze widzą gęste konie
Y niezliczone po polu namioty
Y to tam, to sam z brony y ku bronie
Przemiiające iezdy y piechoty;
Widzą po piaskach wielbłądy y słonie
Wielkie woienne niosące roboty
Y z portów nawy³⁸²³ na morze wysłane,
Y na kotwicach drugie uwiązane.

12.

Iedni na maszty wielkie żagle wlekli.
Drudzy ostremi robili³⁸²⁴ wiosłami;
A morze, które raz wraz iemi³⁸²⁵ siekli,
Y stąd y zowąd toczyło pianami.
Wtem Pani rzecze: «Choć poganie wściekli
Y brzeg y morze zakryli woyskami,

³⁸¹⁹wjeżdżają (starop. forma.) — dziś: wjeżdżają. [przypis edytorski]

³⁸²⁰kędy (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

³⁸²¹wmięszać (starop.) — wmieszać. [przypis edytorski]

³⁸²²skaza (starop.) — szkoda, ruina. [przypis redakcyjny]

³⁸²³nawa (starop.) — statek, okręt. [przypis edytorski]

³⁸²⁴robić wiosłami (starop.) — wiosłować. [przypis edytorski]

³⁸²⁵jemi (starop.) — nimi. [przypis edytorski]

Przedsię³⁸²⁶ nie wszystek — możny król zgromadził
Ieszcze nie wszystek lud swoy tu sprowadził.

13.

Płodnemu tylko bliskich Egiptowi
Zebrał do kupy³⁸²⁷, inszych³⁸²⁸ czekać myśli³⁸²⁹;
Bo ci, co siedzą³⁸³⁰ przeciw południowi,
Y ku wschodowi — ieszcze tu nie przyśli³⁸³¹.
Przeto³⁸³² ia tuszę³⁸³³, że się ku domowi
Wróciemy³⁸³⁴ z drogi naszey pierwey, niżli³⁸³⁵
Do Palestyny z woyski³⁸³⁶ się wybierze
Sam, albo kogo hetmanem obierze.

14.

Iako bezpiecznie insze ptastwa miia
Orzeł, y leci pod samem obłokiem
Y pod słońce się tak wysoko wzbiiia,
Że go naybystrszem próżno doyrzec okiem:
Tak się łódź właśnie niebieska uwiia
Między okręty po morzu głębokiem;
Ani się żadney obawia pogoniej³⁸³⁷,
Ginie iem z oczu, próżno myśli o niey.

15.

We mgnieniu oka z Rufią³⁸³⁸ się zrównała,
Która na pierwszym z Egiptu noclegu
W Syryey leży; ztamtąd³⁸³⁹ kierowała
Do zbyt³⁸⁴⁰ nieplodney Rynocery³⁸⁴¹ brzegu.
Potem wysokiey góry dojechała³⁸⁴²,
Wydaney w morze, niespuszczając z biegu,
Którey gniewliwa woda nogi myie.
Co Pompeiego³⁸⁴³ kości w sobie kryie.

16.

Do żyzney daley bieży Damiaty³⁸⁴⁴
Y widzi, iako siedmiorakie rogi

³⁸²⁶przedsię (starop.) — przecież, jednak, a jednak. [przypis edytorski]

³⁸²⁷plodnemu tylko bliskich Egiptowi zebrał do kupy (starop.) — szyk przestawny; inaczej: zebrał do kupy tylko [ludzi] bliskich płodnemu Egiptowi. [przypis edytorski]

³⁸²⁸inszych (starop. forma) — innych. [przypis edytorski]

³⁸²⁹czeakać myśli (starop.) — czekać zamierza; zamierza oczekiwać. [przypis edytorski]

³⁸³⁰siedzą przeciw południowi i ku wschodowi (starop.) — mają swoje siedziby na przeciw południa (tj. na północy) i na wschodzie. [przypis edytorski]

³⁸³¹przyśli (starop. forma) — dziś 3.os.lm cz. przesz.: przyszli. [przypis edytorski]

³⁸³²przeto (starop.) — zatem, a więc. [przypis edytorski]

³⁸³³tuszyć (starop.) — mieć nadzieję, spodziewać się. [przypis edytorski]

³⁸³⁴wróciemy (starop. forma) — wrócimy. [przypis edytorski]

³⁸³⁵niżli (starop.) — niż, niżeli. [przypis edytorski]

³⁸³⁶woyski (starop. forma) — dziś popr. N.lm: (z) wojskami. [przypis edytorski]

³⁸³⁷pogoniej (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: pogoni. [przypis edytorski]

³⁸³⁸Rufia — miasto w Syrii. [przypis redakcyjny]

³⁸³⁹ztamtąd (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): stamtąd. [przypis edytorski]

³⁸⁴⁰zbyt (starop.) — bardzo, ogromnie. [przypis edytorski]

³⁸⁴¹Rynocera — miasto w Egipcie nad Morzem Śródziemnym (dziś Al-Arish). [przypis redakcyjny]

³⁸⁴²dojechać (starop.) — tu: dopłynąć; *łódź góry dojechała* tzn. dopłynęła morzem na wysokość góry znajdującej się u wybrzeża. [przypis redakcyjny]

³⁸⁴³Pompeiego — Pompejusza. [przypis edytorski]

³⁸⁴⁴Damiaty — miasto w dolnym Egipcie nad odnogą Nilu. [przypis redakcyjny]

Nil ukazując, śle trybut bogaty
Oceanowi przez wielkie odnogi.
Y miasto, które zbudował przed laty
Grekom wódz grecki — y mało co z drogi
Far³⁸⁴⁵, który wprzód był obeszły³⁸⁴⁶ wodami
Wysep³⁸⁴⁷, a teraz złączył się z brzegami.

17.

Rhodu y Krety nie dojeżdża wziętey,
Ale gorący trzyma się Afryki,
Nad morzem żyzney, wewnątrz mało żętey
Prze suchy piasek y straszny zwierz dziki
Więc ku Cyrenie³⁸⁴⁸ bieży samopiętey³⁸⁴⁹,
Puszcza precz piękney brzegi Marmaryki³⁸⁵⁰;
Y Tolomitę³⁸⁵¹ y cichą miiaią
Lietę³⁸⁵², o której siła³⁸⁵³ ludzie biał³⁸⁵⁴.

18.

Iako nadaley — zawždy podeyrzana
Żeglarzom — miia Więtszą Syrtę³⁸⁵⁵ śliską,
Y głowę w morze daleko wydaną
Wielkiew Iudeki³⁸⁵⁶ y z nią Magrę³⁸⁵⁷ bliską.
Miia Trypolim³⁸⁵⁸ pyszno budowaną,
Y co przeciw niey leży — Maltę niską.
Potem Aldzerbe³⁸⁵⁹ z Mnieyszemi Syrtami
Wzad³⁸⁶⁰ zostawuie³⁸⁶¹ y z Lotofagami³⁸⁶².

19.

Widzi y Tunis, co ma otoczony
Brzeg swego morza górąmi wielkiewi;
Tunis bogaty, pierwszy z każdej strony
Między wszytkiewi miasty³⁸⁶³ lybiyskiewi.
W bok sycyliyski wysep³⁸⁶⁴ ma zielony,

³⁸⁴⁵ *Far* — wyspka na wybrzeżu egipskim, którą Aleksander Wielki połączył groblą z łądem stałym (Aleksandrią). [przypis redakcyjny]

³⁸⁴⁶ *obeszły* (starop.) — otoczony; tu: opływany; *wysep obeszły wodami*: wyspa opływana przez wody. [przypis redakcyjny]

³⁸⁴⁷ *wysep* (starop. forma) — dziś r.ż.: wyspa. [przypis redakcyjny]

³⁸⁴⁸ *Cyrena* — miasto w krainie przyległej Egiptowi, zwanej w starożytności. [przypis redakcyjny]

³⁸⁴⁹ *samopięty* (starop.) — sam z czterema towarzyszami; *Cyrena samopięta* (w oryg. „dove cinque cittadi hebbe C.”): Cyrena z czterema innymi miastami. [przypis redakcyjny]

³⁸⁵⁰ *Marmaryka* — kraina w głębi Afryki na pld. od Barki. [przypis redakcyjny]

³⁸⁵¹ *Tolomita* — to samo, co Ptolomaida (dziś Tolmeta) w Barce. [przypis redakcyjny]

³⁸⁵² *Lethe* — jedyna rzeka Barki w Afryce północnej na zachód od Tolomity; właśc. Latoń lub Leton, u Lukana (IX, 855) Lethes. Tasso pomieszał ją tu z rzeką podziemia Lethe, „o której siła ludzie bają”. [przypis redakcyjny]

³⁸⁵³ *siła* (starop.) — mnóstwo, wiele. [przypis edytorski]

³⁸⁵⁴ *bajać* (starop.) — opowiadać baśnie, zmyślać. [przypis edytorski]

³⁸⁵⁵ *Syrty* — Mniejsza i Większa, zatoki Morza Śródziemnego u pln. wybrzeży Afryki. [przypis redakcyjny]

³⁸⁵⁶ *Judeka* — przylądek w Tripolitani. [przypis redakcyjny]

³⁸⁵⁷ *Magra* — rzeka (?) uchodząca do morza niedaleko przylądka Judeki. [przypis redakcyjny]

³⁸⁵⁸ *Trypolim* — miasto w pln. Afryce, stolica Trypolitani; [dziś: Trypolis, stolica Libii; red. WL]. [przypis redakcyjny]

³⁸⁵⁹ *Aldzerba* — wyspa w zatoce Małej Syrty. [przypis redakcyjny]

³⁸⁶⁰ *wzad* (starop.) — tu: z tyłu. [przypis edytorski]

³⁸⁶¹ *zostawuje* (starop. forma) — dziś: zostawia. [przypis edytorski]

³⁸⁶² *Lotofagowie* — jedzący lotos, bajeczny lud w północnej Afryce, znany z *Odysei* (Pieśń IX, 82 i n.). [przypis redakcyjny]

³⁸⁶³ *miasty* (starop. forma) — dziś N.lm: (między) miastami. [przypis edytorski]

³⁸⁶⁴ *wysep* (starop.) — dziś r.ż.: wyspa. [przypis edytorski]

Y Lilibeam³⁸⁶⁵ z rogami ostremi.
Tu Pani palcem rycerzom skazała³⁸⁶⁶,
Kędy³⁸⁶⁷ budowna Karthago³⁸⁶⁸ leżała;

20.

Leży Karthago y ledwie zostają
Znaki iey siły y dawney możności;
Miasta y wielkie państwa umierają,
Nakrywa piasek pompy y wielkości.
A ludzie nędzni na swóy się gniewają
Koniec y swey się wstydzą śmiertelności.
Potem budowną Bizertę³⁸⁶⁹ widzieli,
Po drugiej stronie Sardynią³⁸⁷⁰ mieli.

Przemijanie, Państwo,
Miasto, Kondycja ludzka

21.

Przebiegli brzegi, kędy³⁸⁷¹ Numidowie
Błędni³⁸⁷² mieszkali y po teyże stronie
Budzę³⁸⁷³ i Algier, gdzie morscy zbóycowie³⁸⁷⁴
Maią swe gniazda; stamtąd ku Oronie³⁸⁷⁵
Y Tyngitanie³⁸⁷⁶, gdzie krokodylowie³⁸⁷⁷
Y lwi się rodzą y okrutne słonie:
Tamten dziś Fessą³⁸⁷⁸. tę Marok nazwaną;
Potem kęś³⁸⁷⁹ daley ku Granacie³⁸⁸⁰ staną.

22.

Iuż się o słupy Alcydy³⁸⁸¹ oparła
Łódź, gdzie ocean między ziemię wchodzi,
Co bywszy iedną, w poły się rozdarła,
(Ieśli się wierzyć historykom godzi).
Potem się woda gwałtem tędy wdarła,
Ztąd³⁸⁸² Kalpę³⁸⁸³, ztamtąd³⁸⁸⁴ Abilę³⁸⁸⁵ podchodzi,
Gdzie ciasne morze dzieli z Hiszpanami
Libią³⁸⁸⁶; tak się świat mieni wiekami.

³⁸⁶⁵ *Lilibeam* — miasto na pld.-zach. wybrzeżu Sycylii. [przypis redakcyjny]

³⁸⁶⁶ *skazać* (starop.) — tu: wskazać. [przypis edytorski]

³⁸⁶⁷ *kędy* (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

³⁸⁶⁸ *Karthago* — Kartagina. [przypis edytorski]

³⁸⁶⁹ *Biserta* — miasto w Tunisi w Afryce. [przypis redakcyjny]

³⁸⁷⁰ *Sardynią* — dziś B.lp r.ż.: Sycylię. [przypis edytorski]

³⁸⁷¹ *kędy* (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

³⁸⁷² *błędni* (starop.) — błędzący; tu: koczowniczy. [przypis edytorski]

³⁸⁷³ *Budza* — miasta nadbrzeżne w Algierze (fr. Bougie). [przypis redakcyjny]

³⁸⁷⁴ *zbóycowie* (starop. forma) — dziś M.lm: zbójcy. [przypis edytorski]

³⁸⁷⁵ *Oron* — miasto w Algierze. [przypis redakcyjny]

³⁸⁷⁶ *Tyngitana* — kraina w pln.-zach. Afryce, Maroko. [przypis redakcyjny]

³⁸⁷⁷ *krokodylowie*, (...) *lwi* (starop. forma) — dziś M.lm: krokodyl, lwy. [przypis edytorski]

³⁸⁷⁸ *Fessa* — kraina w pln. Afryce, Fes. [przypis redakcyjny]

³⁸⁷⁹ *kęś* (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

³⁸⁸⁰ *Granata* — miasto i prowincja w Hiszpanii, Grenada. [przypis redakcyjny]

³⁸⁸¹ *słupy Alcydy* — cieśnina Gibraltarska. [przypis redakcyjny]

³⁸⁸² *ztąd* (starop. forma ort.) — stąd. [przypis edytorski]

³⁸⁸³ *Kalpa* — przylądek, jeden ze słupów Herkulesa na brzegu europejskim; dziś Gibraltar. [przypis redakcyjny]

³⁸⁸⁴ *ztamtąd* (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdzwięcznieniu): stamtąd. [przypis edytorski]

³⁸⁸⁵ *Abila* — przylądek w Maroku w cieśninie Gibraltarskiej (jeden ze słupów Herkulesa, dziś Zeuta). [przypis redakcyjny]

³⁸⁸⁶ *Libią* (starop. forma) — Libię; *dzieli z Hiszpanami Libią*: tzn. dzieli Libię od Hiszpanii. [przypis edytorski]

23.

Czwarty krok słońce na świat wychodziło,
Iako się beli³⁸⁸⁷ od brzegu odbili,
A w port — bo tego potrzeby nie było,
Do tego czasu ieszcze nie wstąpili.
Przeszedzsy³⁸⁸⁸ morze, kędy³⁸⁸⁹ się ścieśniło,
W niezamierzone³⁸⁹⁰ dopiero wchodzili.
Ieśli tam wielkie, gdzie ie ziemia zwiera,
Cóż tam, gdzie ono ziemię w się zawiera³⁸⁹¹!?

24.

Iuż ani Gady³⁸⁹² zbyt obfitey, ani
Inszych dwu widać; ziemia zuciekała³⁸⁹³.
Brzegów nie widzą rycerze wybrani.
Niebo — wód, woda nieba dotykała.
Wtem Ubald rzecze: «Powiedz piękna Pani,
Coś na tak wielkie morze zaiechała,
Ieśli³⁸⁹⁴ tu z świata naszego bywają
Y ieśli ludzie — gdzie iedziem — mieszkają?»

25.

Ona im: «Skoro Alcyd pokóy sprawił,
Pobił hiszpańskie y libijskie dziwy
Y świat wasz przebiegł — tu się iuż zabawił,
Nie chcąc się puścić w ocean wątpliwy³⁸⁹⁵.
Y słupy wielkie ręką swą postawił,
Kresy na śmiałość y na dowcip chciwy;
Ale te kresy przezeń zamierzone,
Od Ulissesa beły³⁸⁹⁶ znieważone.

26.

On ie minąwszy, pierwszy w kruchey łodzi
Wszedł w otwartego oceanu brody.
Ale się biegłość³⁸⁹⁷ niezawsze³⁸⁹⁸ przygodzi³⁸⁹⁹:
Zginał pożarty od łakomey wody —
Y czego u was nie wiedzą — powodzi
Te skryły ciało y iego przygody.
A ieśli też tam kogo wiatr obrócił,
Abo tam zginał, abo się nie wrócił.

27.

Nieznane wielkie morze y nieznanne
Ma niezliczone państwa, wyspy, kraie;

³⁸⁸⁷ *beli* (starop. forma) — dziś popr.: byli. [przypis edytorski]

³⁸⁸⁸ *przeszedzsy* (starop. forma) — przeszedłszy. [przypis edytorski]

³⁸⁸⁹ *kędy* (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

³⁸⁹⁰ *niezamierzone* (starop.) — [tu:] niezmierzone. [przypis redakcyjny]

³⁸⁹¹ *gdzie ono ziemię w się zawiera* (starop.) — tzn. gdzie morze zawiera w sobie ziemię; gdzie ze wszech stron otacza ląd. [przypis edytorski]

³⁸⁹² *Gada* — miasto w Hiszpanii (dziś Kadyks). [przypis redakcyjny]

³⁸⁹³ *zuciekać* (starop.) — tu: umknąć, uciec; *ziemia zuciekała*: ziemia znikła z oczu. [przypis redakcyjny]

³⁸⁹⁴ *ieśli* (starop.) — tu: czy, czy też. [przypis edytorski]

³⁸⁹⁵ *wątpliwy* (starop.) — niepewny, niebezpieczny. [przypis redakcyjny]

³⁸⁹⁶ *beły* (starop. forma) — dziś popr.: były. [przypis edytorski]

³⁸⁹⁷ *biegłość* (starop.) — umiejętność, znajomość rzeczy, wprawa. [przypis edytorski]

³⁸⁹⁸ *niezawsze* (starop. forma ort.) — nie zawsze. [przypis edytorski]

³⁸⁹⁹ *przygodzić się* (starop.) — tu: przydać się. [przypis edytorski]

Ale są także od ludzi mieszkanie³⁹⁰⁰,
Y ziemia żyzne dawa³⁹⁰¹ urodzaie
Y iako u was w zagony orane,
Mocy się także słoneczney dostaie». Obcy, Religia, Wierzenia,
Jedzenie
Powtórzy Ubald: «Y to dziwna sprawa,
Cóż tam za wiara y iakie są prawa?»

28.

Ona zaś na to: «Różne³⁹⁰² są ustawy,
Różne ięzyki, różne stroie maią;
Ci ziemię, ci zaś zwierz chwałą plugawy,
Ci gwiazdom, a ci słońcu się kłaniaią.
Są y ci, którzy obrzydłe potrawy
Na stoły kładą y ludzie iadaią;
A zgoła wszyscy, co za Kalpą siedzą,
Grubi³⁹⁰³, okrutni, o Bogu nie wiedzą».

29.

Ubald zaś na to: « Y to wielka strata!
Takli³⁹⁰⁴ Bóg, co swe odkrył światło wszędzie,
Tę tak przestroną, tak wielką część świata
Wiecznie podobno³⁹⁰⁵ zostawi w swem błędzie».
Odpowie Pani: «Za krótkie tu lata
Wiara Piotrowa wprowadzona będzie;
Ani tak zawsze będziecie dalecy
Od siebie, choć to niepodobne rzeczy.

30.

Przydzie czas, kiedy słupy Alcydowe
Baykami będą między żeglarzami;
A wielkie morza y królestwa nowe,
Bez imion teraz — wslawią między wami.
Y ieden okręt to koło światowe
Obieży swemi śmiałymi żaglami,
Y tak do słońca podobny prętkiego,
Zmierzy to koło okręgu ziemskiego.

31.

Pierwszy, wielkiego godny pisoryma,
Ligurczyk póydzie w nieznaime wody.
Nie sprawi tego niewytrwana zima³⁹⁰⁶,
Ani wiatr srogi, ani niepogody,
Ani dalekie y wątpliwe klima.
Y insze³⁹⁰⁷ ciężkie³⁹⁰⁸ na morzu przygody,

³⁹⁰⁰*mieszkanie* (starop.) — [tu:] zamieszkanie, zamieszkiwany; *kraje od ludzi mieszkanie*: kraje zamieszkiwane przez ludzi. [przypis redakcyjny]

³⁹⁰¹*dawa* (starop. forma) — dziś popr. 3.os.lp cz.teraźn.: daje. [przypis edytorski]

³⁹⁰²*różny* (starop.) — tu: inny, odmienny. [przypis edytorski]

³⁹⁰³*gruby* (starop.) — tu: grubiański, nieokrzesany. [przypis edytorski]

³⁹⁰⁴*takli* (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: tak to; tak oto. [przypis edytorski]

³⁹⁰⁵*podobno* (starop.) — prawdopodobnie; zapewne. [przypis edytorski]

³⁹⁰⁶*niewytrwany* (starop.) — nie do wytrzymania, trudny do wytrwania; *niewytrwana zima*: sroga zima. [przypis redakcyjny]

³⁹⁰⁷*insze* (starop. forma) — inne. [przypis edytorski]

³⁹⁰⁸*ciężki* (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

Aby ten umysł iego tak wspaniały
Utrzymać groźby ciasney Kalpy miały.

32.

Ty, o Gołębiu³⁹⁰⁹ napierwszy — wysoki
Swój maszt nowemu ukażesz Polowi³⁹¹⁰;
Że choć sto skrzydeł, choć ma wzrok stooki³⁹¹¹
Wieść ledwie twemu wydola lotowi.
Niech Bacha niesie z Alcydem w obłoki,
O tobie dosyć przyszłemu wiekowi,
Że trochę dotknie. Ta trocha odkryje
Wieczney pamięci godne historye».

33.

Tak mówi; a łódź słone wały porze³⁹¹²,
A sztyr³⁹¹³ na zachód w biegu obracała.
Y iako przed nią dzień zapada w morze,
Y iako za nią wychodzi, widziała.
Y właśnie w ten czas, kiedy złote zorze
Piękna iutrzienka świata ukazała,
Czarnawą górę z daleka uyrzeli,
Która obłoki ostrą głową dzieli.

34.

Uyrzeli daley, gdy się przybliżyła
Łódź daley pod nią y zginęły chmury:
Że śrzodek³⁹¹⁴ miąższy³⁹¹⁵ miała, wierzch ostrzyła,
Na kształt piramid. Z niewidomey³⁹¹⁶ dziury
W niebo gęstemi dymami kurzyła,
Iakie widamy³⁹¹⁷ u Sykulskiej góry³⁹¹⁸.
Która tę własność, to ma przyrodzenie³⁹¹⁹,
Że w dzień dym puszcza, a w nocy płomienie.

35.

Potem mniej przykre y mniej niebu krzywe³⁹²⁰
Góry y piękne wyspy podiechali,
Które wiek dawny nazywał szczęśliwe,
Y za pewną rzecz tak to udawali,
Że iem tak niebo było³⁹²¹ przyjaźliwe³⁹²²,
Że zboża — pola, choć ich nie orali,

³⁹⁰⁹ *Gołęb* — [tu:] Krzysztof Kolumb; [wł. brzmienie jego nazwiska: Cristoforo Colombo, oznacza dosł. gołębia; red. WL]. [przypis redakcyjny]

³⁹¹⁰ *Pol* — świat, własc. biegun ziemski lub niebieski. [przypis redakcyjny]

³⁹¹¹ *stooki wzrok* (starop.) — dziś: stuoki wzrok; tj. patrzy setką oczu. [przypis redakcyjny]

³⁹¹² *porać* (starop.) — rozpruwać, orać; *łódź (...) wały porze*: łódź pruje fale. [przypis edytorski]

³⁹¹³ *sztyr* (starop.) — ster. [przypis edytorski]

³⁹¹⁴ *śrzodek* (starop. forma) — dziś: środek. [przypis edytorski]

³⁹¹⁵ *miąższy* (starop.) — gruby. [przypis edytorski]

³⁹¹⁶ *niewidomy* (starop.) — niewidoczny. [przypis edytorski]

³⁹¹⁷ *widamy* (starop.) — widzimy, widzujemy (czynność wielokrotna). [przypis edytorski]

³⁹¹⁸ *Sykulska góra* — wulkan sycylijski; zapewne Etna, najbardziej znany wulkan na Sycylii, aktywny od 550 tys. lat. [przypis edytorski]

³⁹¹⁹ *przyrodzenie* (starop.) — natura. [przypis edytorski]

³⁹²⁰ *krzywy* (starop.) — tu: zły, złośliwy, przeciwny; *niebu krzywy*: sprzeciwiający się niebu. [przypis edytorski]

³⁹²¹ *było* (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

³⁹²² *przyjaźliwy* (starop.) — przyjazny. [przypis edytorski]

Y przez się³⁹²³ grona dawały macice
Y niesprawione³⁹²⁴ rodziły winnice;

36.

Że tam nie chybią³⁹²⁵ — iako żywo — kłosy,
Że z dębów cieką dobrowolne miody,
Że Zephir tylko wieie, że w roskoszy³⁹²⁶
Bogate, zawždy³⁹²⁷ zielone ogrody;
Że przykrość³⁹²⁸ latu odeymuią rosy,
Że w naygorętsze czasy zawždy chłody;
Że tam być pola Elizyjskie³⁹²⁹ maią,
Gdzie dobre dusze po śmierci mieszkaią.

37.

Tam Pani bieży: «Iuż — prawi — nie cknicie³⁹³⁰,
Niedługo koniec drogi mieć będziecie.
Wyspy od szczęścia nazwane³⁹³¹ widzicie,
O których baiek moc na waszem świecie.
Prawda, że żyzne — iako więc słyszycie,
Ale wieść przedsię więcey o nich plecie».
To mówiąc, wprzód się do tey przybliżała,
Co się z dziesiáci pierwsza ukazała.

38.

Wtem Karzeł wstanie y rzecze do Panicy:
«Ieśli, o Pani, nic nie omieszkamy,
Uchwyc się ziemie³⁹³² y posadz nas na niey;
Niechay te kraie nieznanne poznamy.
Niech — iak się to tu wszystko rodzi ranicy,
Wiareę ich, stroie — inszem³⁹³³ powiadamy.
Miła rzecz, kiedy będę odpoczywał
Po przeszłych trudach, rzec: y iam³⁹³⁴ tam bywab».

39.

Ona zaś na to: «Rycerzu waleczny,
Serca to wasze wspaniałe sprawuią;
Ale cóż potem? kiedy wyrok wieczny
Y nieodmienne nieba zakazuią;
Y czas nie przyszedł ieszcze ostateczny
Odkrycia świata, który obiecuią.
Ani możecie zanieść tajemnice³⁹³⁵
Oceanowey za wasze granice.

³⁹²³przez się (starop.) — samoczynnie; same przez się. [przypis edytorski]

³⁹²⁴niesprawiony (starop.) — nieuprawiany. [przypis edytorski]

³⁹²⁵nie chybić (starop.) — tu: nieomylnie wydać plon. [przypis edytorski]

³⁹²⁶roskosz (starop. forma) — rozkosz. [przypis edytorski]

³⁹²⁷zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

³⁹²⁸przykrość odejmować (starop.) — usuwać przykrość (tzn. czynić przyjemnym). [przypis edytorski]

³⁹²⁹pola Elizyjskie — Elizejskie Pola. [przypis edytorski]

³⁹³⁰cknić (starop.) — przykrzyć sobie; [nie cknicie: dziś forma trybu rozk.: nie cknijcie, tj. nie tęsknijcie, nie bądźcie znużeni itp.; red. WL]. [przypis redakcyjny]

³⁹³¹wyspy od szczęścia nazwane — *Isole di Fortuna*; wyspy Kanaryjskie. [przypis redakcyjny]

³⁹³²ziemie (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: ziemi. [przypis edytorski]

³⁹³³inszem (starop. forma) — innym. [przypis edytorski]

³⁹³⁴iam tam bywał (starop. konstrukcja) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: ja tam bywałem. [przypis edytorski]

³⁹³⁵tajemnice (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: tajemnicy. [przypis edytorski]

40.

Wam, z łaski Swoiej, Bóg nad przyrodzenie
Dał prześ³⁹³⁶ te wody — nikomu inszemu;
Y zdiąc z wielkiego rycerza więzienie,
Y przywrócić go światowi tamtemu.
Przestańcież³⁹³⁷ na tem, bo dalsze myślenie,
Upór iest, Bogu przeciwny Samemu». —
On umilkł, a wtem pierwsza się zniżała
Wyspa, a druga wierzch ukazowała³⁹³⁸.

41.

Potem widzieli, że się ku wschodowi
W rząd rozciągniene wszystkie nachyliły,
Y w odległości iednakiey placowi
Dawały miejsce, gdzie morze wpuściły.
Kiedy patrzyli pilnie ku brzegowi,
W siedmiu się ludzie y domy odkryły;
Bo trzy są puste y zwierzęta samy³⁹³⁹
Maią w nich tylko swe gniazda y iamy.

42.

Brzeg w iedney pustey, ze dwiema rogami
Daleko w morze wchodzi zakrzywiony;
Y kryjąc w sobie okryte górami
Szerokie łono — port czyni przestrony.
Góra nad portem z tyłu się z wałami
Biie³⁹⁴⁰, a przodek w port ma obrócony,
A ztąd³⁹⁴¹ y zowąd dwie wysokie skały
Błędem³⁹⁴² żeglarzom znak ukazowały³⁹⁴³.

43.

Woda pod niemi spokojna milczała,
Ku morzu z góry ciemny las wychodzi;
W śrzodku³⁹⁴⁴ się wielka iaskinia udała,
Którą płot z bluszczu samorodny grodzi.
Tu kotew³⁹⁴⁵ żadna nigdy nie trzymała,
Powróż nie wiązał spracowaney łodzi.
Na tak ustronne miejsce wysiadała
Niebieska Pani y żagle zbierała.

44.

«Patrzaycie — prawi — ono³⁹⁴⁶ pałac leży
Na wierzchu góry pyszno budowany;
Tam w próżnowaniu na wysokiey wieży,
Chrystusów rycerz siedzi poimany.

³⁹³⁶prześć (starop. forma) — przejść. [przypis edytorski]

³⁹³⁷przestać na czym (starop.) — poprzestać na czym; zadowolić się czym. [przypis edytorski]

³⁹³⁸ukazowała (starop. forma) — dziś popr.: ukazywała. [przypis edytorski]

³⁹³⁹samy (starop. forma) — dziś forma r.n.: (zwierzęta) same; tzn. tylko zwierzęta. [przypis edytorski]

³⁹⁴⁰bić się z wałami (starop.) — bić się z falami; właśc.: być narażonym na uderzenia fal. [przypis edytorski]

³⁹⁴¹ztąd (starop. forma ort.) — stąd. [przypis edytorski]

³⁹⁴²błędny (starop.) — tu: zbłąkany; błędzący, zagubiony. [przypis edytorski]

³⁹⁴³ukazować (starop. forma) — dziś popr.: ukazywać. [przypis edytorski]

³⁹⁴⁴śrzodek (starop. forma) — środek. [przypis edytorski]

³⁹⁴⁵kotew (starop.) — kotwica. [przypis edytorski]

³⁹⁴⁶ono (starop.) — tu: oto. [przypis edytorski]

Iutro — wszak wiecie co na tem należy³⁹⁴⁷ —
Idźcie tam, skoro wznidzie³⁹⁴⁸ dzień rumiany.
Iutra czekajcie: to dla tey przyczyny,
Że są szczęśliwsze poranne godziny.

Świt, Szczęście

45.

Dziś ieszcze, póki dnia staie iasnego,
Wysokiey góry przywitacie progi».
Oni wtem³⁹⁴⁹ wodza żegnali swojego,
Y przedsięwziętey chwycili się drogi.
Równina bela³⁹⁵⁰ y trudu żadnego
Niespracowane nic nie czuły nogi;
Lecz kiedy koniec mieli swego chodu,
Ieszcze daleko belo³⁹⁵¹ do zachodu.

46.

Widzą wierzch góry trudno dostąpiony³⁹⁵²,
Dla³⁹⁵³ nierównych skał y ostrych kamieni,
Y że po stronach wszędzie na niey śrzony³⁹⁵⁴,
Y śniegi, a wierzch tylko się zieleni.
Przy siwey brodzie, z kwiecia upleciony
Włos niesie — y lód liliey nie mieni,
Y róża kwitnie z wielkiem podziwieniem;
Tak czary mają moc³⁹⁵⁵ nad przyrodzeniem³⁹⁵⁶.

47.

Oba pod górą zakryli się w lesie,
Przyszley, iutrzeyszey czekając roboty.
Potem uyrzawszy, że iuż na świat niesie
Z wielkiego morza słońce promień złoty,
Na przykrą górę poszli w onem czesie³⁹⁵⁷.
Wzajemnie sobie dodając ochoty;
Ale pod górą zarazem u drogi
Zastąpił im smok straszliwy y srogi.

48.

Łuską nakryty łeb y wielkie czuby
Y szyię gniewem nadętą wyciągnął,
A brzuch rozwlokły y ogon zbyt gruby,
Tam, gdzie mieli iść — na drodze rozciągnął;
To w się sam wchodził, to wielkie przeguby
Wydawał y sam za sobą się ciągnął.
Tak się wielki smok przeciwko niem strożył³⁹⁵⁸,
Darmo się iednak y bez skutku srożył.

Potwór

³⁹⁴⁷co na tem należy (starop.) — co od tego zależy; jak bardzo jest to ważne. [przypis edytorski]

³⁹⁴⁸wznidzie (starop. forma) — wszędzie. [przypis edytorski]

³⁹⁴⁹wtem (starop.) — tu: tymczasem. [przypis edytorski]

³⁹⁵⁰bela (starop. forma) — dziś popr.: była. [przypis edytorski]

³⁹⁵¹belo (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

³⁹⁵²trudno dostąpiony (starop.) — trudno dostępny. [przypis edytorski]

³⁹⁵³dla (starop.) — z powodu. [przypis edytorski]

³⁹⁵⁴szron (starop. forma) — dziś popr.: szron. [przypis edytorski]

³⁹⁵⁵mieć moc nad czym (starop.) — panować nad czym. [przypis edytorski]

³⁹⁵⁶przyrodzenie (starop.) — natura. [przypis edytorski]

³⁹⁵⁷w onem czesie (starop.) — w tym czasie; wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

³⁹⁵⁸strożyć się (starop.) — sztorcem stawać, jeżyć się. [przypis redakcyjny]

49.

Iuż Karzeł miecza dobywał od boku,
Ale go Ubald uchwycił zarazem:
«Cóż, chcesz zwyciężyć okrutnego smoku
Śmiertelną ręką, śmiertelnem żelazem?!»
A sam pomknąwszy śmieie³⁹⁵⁹ podęń³⁹⁶⁰ kroku,
Różgą nań machnął, aż on iednem razem
Uciekaiąc w las, z drogi ustępuie,
Y wolne w górę przeszcie³⁹⁶¹ zostawuie³⁹⁶².

50.

Ale kęs³⁹⁶³ wyższy lew ryczał strasliwy
Y wyostrzone ukazował³⁹⁶⁴ zęby,
Bił się po bokach, wzrok obracał krzywy³⁹⁶⁵,
Ięzyk wywieszał z rozdziejoney gęby;
Grzbiet naieżony y u wielkiej grzywy
Podnosił straszne y kosmate kłęby.
Lecz y ten, skoro złotą różgę zoczył³⁹⁶⁶,
Do lasa³⁹⁶⁷ w stronę³⁹⁶⁸ wylękniony skoczył.

51.

Kończą swą drogę rycerze, lecz nową
Zawadę³⁹⁶⁹ znowu w pół góry zastaia:
Żwierze³⁹⁷⁰ drapieżne, które różnie zową,
Różny głos, postać y różny chód maia;
Wszystkie co sroźsze³⁹⁷¹, co między nilową
Wodą³⁹⁷² y wielkiem Atlantem³⁹⁷³ mieszkaią,
Y co się lęga³⁹⁷⁴ w hercyniyskiem lesie,
Tam się do kupy³⁹⁷⁵ zbiegły w onem czesie³⁹⁷⁶.

52.

Ale na ono straszne zgromadzenie
Libiyskich zwierzów rycerze nie dbali;
Owszem (iaki cud!) na małe machnienie
Srodzy dziwowie³⁹⁷⁷ zaraz uciekali.
Y na samy³⁹⁷⁸ wierzch przez ostre kamienie,
Iuż bez zawady³⁹⁷⁹ żadney wstępowali,

³⁹⁵⁹śmieie (starop. forma) — dziś popr.: śmiało. [przypis edytorski]

³⁹⁶⁰podęń (starop. forma) — pod niego; tu: ku niemu. [przypis edytorski]

³⁹⁶¹przeszcie (starop. forma) — przejście. [przypis edytorski]

³⁹⁶²zostawuie (starop. forma) — dziś: zostawia. [przypis edytorski]

³⁹⁶³kęs (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

³⁹⁶⁴ukazować (starop. forma) — dziś popr.: ukazywać. [przypis edytorski]

³⁹⁶⁵krzywy (starop.) — zły, złowrogi. [przypis edytorski]

³⁹⁶⁶zoczyć (starop.) — zobaczyć. [przypis edytorski]

³⁹⁶⁷lasa (starop. forma) — dziś D.lp: (do) lasu. [przypis edytorski]

³⁹⁶⁸w stronę (starop.) — w bok; w ustronie. [przypis edytorski]

³⁹⁶⁹zawada (starop.) — przeszkoda. [przypis edytorski]

³⁹⁷⁰zwierze (starop.) — dziś M.lm: zwierzęta. [przypis edytorski]

³⁹⁷¹co sroźsze (starop. forma) — co groźniejsze; najgroźniejsze. [przypis edytorski]

³⁹⁷²nilowa woda — Nil. [przypis edytorski]

³⁹⁷³Atlant wielki — Ocean Atlantycki. [przypis edytorski]

³⁹⁷⁴lęga (starop. forma) — lęgną; rodzą się. [przypis edytorski]

³⁹⁷⁵do kupy (starop.) — tu: razem. [przypis edytorski]

³⁹⁷⁶w onem czesie (starop. forma) — w tym czasie, wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

³⁹⁷⁷dziwowie (starop.) — dziwactwa; dziwne stwory. [przypis edytorski]

³⁹⁷⁸samy (starop. forma) — dziś: sam (wierzch). [przypis edytorski]

³⁹⁷⁹zawada (starop.) — przeszkoda. [przypis edytorski]

Okrom³⁹⁸⁰, że śliskie y nierówne skały,
Strudzone nogi czasem hamowały.

53.

A kiedy trudne przebyli przeszkody,
Y przez śręczogi y śniegi³⁹⁸¹ przeleźli,
Zastali lato y piękne pogody
Z wielką równiną, skoro na wierzch wleźli.
Tamże wdzięcznemi y miłemi chłody,
Wonno wiejące Zephyry naleźli³⁹⁸²,
Y wiatr przyjemny, który nieprzestany³⁹⁸³
Zawždy³⁹⁸⁴ tam wiec y nie ma odmiany.

54.

Nie tak iako tu, kędy³⁹⁸⁵ niestateczny³⁹⁸⁶
To znóy, to zimno, to iasno, to chmury;
Lecz tam dzień zawždy³⁹⁸⁷ pogodny, bezpieczny,
Y nie zna nigdy mgły wierzch piękney góry.
Cień drzewa zawždy wydawiają wieczny
Y zioła zapach y kwiecie purpury.
Pałac nad pięknem ieziozem wysoki,
Dalekie wszędzie posyła widoki.

55.

A iż po przykrey i skalistej oney
Górze się beli³⁹⁸⁸ rycerze strudzili,
Iuż po równinie wolno szli zieloney,
Y postawiając³⁹⁸⁹ drogę swą kończyli.
A wtem piękny zdróy, który upragnioney
Żądzy do siebie wabił, obaczyli;
Który z obfitej żyły wody ciskał
Y na co bliższe zioła wkoło pryskał.

56.

Potem się wody różnemi ścieszkami³⁹⁹⁰
Do głębokiego przykopu schodziły,
Y idąc chłodem, nakryte cieniami,
Z drzew swoich brzegów wdzięczny dźwięk czyniły,
Tak przeźrocyste, że pod kryształami
Swemi, kamienia drobnego nie kryły.
Brzegi obadwa³⁹⁹¹ trawą się odziały
Między drzewami, które razem stały.

³⁹⁸⁰okrom a. krom (starop.) — poza; poza tym. [przypis edytorski]

³⁹⁸¹śręczogi i śniegi (starop.) — zimno, mróz. [przypis redakcyjny]

³⁹⁸²naleźć (starop.) — znaleźć. [przypis edytorski]

³⁹⁸³nieprzestany (starop.) — nieustanny (wiatr). [przypis redakcyjny]

³⁹⁸⁴zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

³⁹⁸⁵kędy (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

³⁹⁸⁶niestateczny (starop.) — niestały, zmienny. [przypis edytorski]

³⁹⁸⁷zawždy (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

³⁹⁸⁸się beli strudzili (starop.) — konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: strudzili się wcześniej (uprzednio, kiedyś itp.). [przypis edytorski]

³⁹⁸⁹postawiając (starop.) — przystając, robiąc postoje. [przypis edytorski]

³⁹⁹⁰ścieszka (starop. forma ort.) — dziś popr.: ścieżka. [przypis edytorski]

³⁹⁹¹obadwa (starop.) — obydwaj (brzegi). [przypis edytorski]

57.

«Ano Zdrój Śmiechu! dla Boga³⁹⁹² miaywa³⁹⁹³
Zródła, skrytemi napuszczone iady³⁹⁹⁴.
Tu upragnione żądze swe trzymaywa³⁹⁹⁵,
Tu niebezpieczne³⁹⁹⁶ puszczywa³⁹⁹⁷ obiady³⁹⁹⁸;
Przed łagodnemi uszy zatykaywa³⁹⁹⁹
Pieśniami, które zabiyayą rady».
Wtem daley poszli, kędy się szerzyła
Woda, y wielkie iezioro czyniła.

58.

Tam potrawami nakryte drogiemi
Stoły na brzegu gotowe czekały,
A dwie nadobne dziewczynie⁴⁰⁰⁰ przed niemi
Bespiecznie sobie po wodzie igrały:
To sobie twarzy rękoma prętkiemi⁴⁰⁰¹
Pryślały wzaiem, to się wyścigały;
Czasem szły nurkiem y nagle ginęły,
Czasem pospołu po wierzchu płynęły.

Jedzenie, Kobieta, Zabawa,
Woda

59.

Choć beli twardzi, przedsię⁴⁰⁰² się zmiękczyli
Obay rycerze y podszedszy⁴⁰⁰³ blisko;
Długo na piękne pławaczki⁴⁰⁰⁴ patrzyli,
Kiedy swe lube kończyły igrzysko⁴⁰⁰⁵.
Wtem pełne piersi iedna w oney chwili⁴⁰⁰⁶,
Y pod piersiami insze⁴⁰⁰⁷ członki nisko
Ukaże — y to, co wzrokowi miło.
Dalsze swem rąbkiem iezioro zakryło.

Kobieta, Ciało, Woda,
Zabawa, Uroda, Pokusa

60.

Iako iutrzenka prowadząc świt rany⁴⁰⁰⁸,
Z morza zmaczane ukazuie włosy,
Lub iako na świat urodzona z piany
Oceanowej, szła matka roskoszy⁴⁰⁰⁹
Taka ta beła y tak włos piiany⁴⁰¹⁰
Y pełny mokrey ukazała rosy.

³⁹⁹²*dla Boga* (starop. forma) — w imię Boga (rodzaj zaklęcia religijnego). [przypis edytorski]

³⁹⁹³*mijajwa* (starop. forma) — mijajmy. [przypis edytorski]

³⁹⁹⁴*skrytemi napuszczone jady* (starop.) — nasączone tajemnymi truciznami. [przypis edytorski]

³⁹⁹⁵*trzymajwa* (starop. forma) — trzymajmy; tj. tu: wstrzymujmy. [przypis edytorski]

³⁹⁹⁶*niebezpieczny* (starop. forma ort.) — niebezpieczny. [przypis edytorski]

³⁹⁹⁷*puszczywa* (starop. forma) — dziś 2.os.lm trybu rozk.: puszczejmy; tu: opuszczajmy, darujmy sobie. [przypis edytorski]

³⁹⁹⁸*obiad* (starop.) — uczta (szczególnie: weselna). [przypis edytorski]

³⁹⁹⁹*zatykajwa* (starop. forma) — dziś 2.os.lm trybu rozk.: zatykajmy. [przypis edytorski]

⁴⁰⁰⁰*dwie dziewczynie* (starop.) — daw. forma liczby podwójnej; dziś: dwie dziewczyny. [przypis edytorski]

⁴⁰⁰¹*prętki* (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkie. [przypis edytorski]

⁴⁰⁰²*przedsię* (starop.) — przecież, jednak, a jednak. [przypis edytorski]

⁴⁰⁰³*podszedszy* (starop. forma) — dziś: podszedłszy. [przypis edytorski]

⁴⁰⁰⁴*pławaczka* (starop. forma) — pływaczka. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁰⁵*igrzysko* (starop.) — zabawa; igraszka. [przypis edytorski]

⁴⁰⁰⁶*w onej chwili* (starop. forma) — w tej chwili; wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁴⁰⁰⁷*insze* (starop. forma) — inne. [przypis edytorski]

⁴⁰⁰⁸*rany* (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

⁴⁰⁰⁹*na świat urodzona z piany oceanowej, szła matka roskoszy* — Afrodyta. [przypis edytorski]

⁴⁰¹⁰*piiany* (starop.) — [tu: pełen] piany. [przypis redakcyjny]

Potem poyrzawszy w kupę się ścisłała,
Zmysłaiąc⁴⁰¹¹, że ich dopiero uyrzała.

61.

Y włosy, które w róg ieden zwinione
Na czele bely⁴⁰¹², nagle rozpuściła;
Temi — bo bely długie y zgęstwione,
Swe alabastry miękkie zasłoniła.
Zbiegło iem piękne widzenie stracone,
Lecz ta piękniejsza, co ie iem straciła.
Tak y włosami y wodą odziana
Obróciła się do nich zasromana⁴⁰¹³.

62.

Razem⁴⁰¹⁴ się śmiała, razem się sromała⁴⁰¹⁵,
A śmiech był w sromie⁴⁰¹⁶ daleko⁴⁰¹⁷ piękniejszy;
Srom także w śmiechu, którym farbowała
Piękne jagody⁴⁰¹⁸, zdał się bydź⁴⁰¹⁹ wdzięczniejszy.
Potem tak z niemi łagodnie gadała,
Żeby się zmiękczył y najnieludzejszy⁴⁰²⁰:
«Fortunni ludzie, którym tu życzliwe
Nieba wniść⁴⁰²¹ dały, w te kraie szczęśliwe!

63.

Tu iest port wieczny trudów tego świata,
Tu odpoczynek. Tu tak żyć będziecie,
Iako wiek złoty za dawnego lata,
Żył sobie wolny y mieszkał na świecie.
Składajcie zbroie, najmniej to strata,
Iuż ich tu więcej nie potrzebuiecie;
Porzućcie miecze, bezpiecni⁴⁰²² całości,
Iużeście⁴⁰²³ teraz rycerze miłości.

64.

Pole waszego boiu odtąd będzie,
Lub miękka trawa, lub usłane łoże.
My was powiedziem do tey, co tu wszędzie
Włada y wieczne szczęście wam dać może.
Ta was postawi w swych wybranych rzędzie,
A sama do swych nagród wam pomoże,

⁴⁰¹¹*zmysłając* (starop.) — tu: udając. [przypis edytorski]

⁴⁰¹²*bely* (starop. forma) — dziś popr.: były. [przypis edytorski]

⁴⁰¹³*zasromany* (starop.) — zawstydzony. [przypis edytorski]

⁴⁰¹⁴*razem* (starop.) — tu: zarazem. [przypis edytorski]

⁴⁰¹⁵*sromać się* (starop.) — wstydzić się. [przypis edytorski]

⁴⁰¹⁶*srom* (starop.) — tu: wstyd, zawstyżenie. [przypis edytorski]

⁴⁰¹⁷*daleko* (starop.) — tu: o wiele. [przypis edytorski]

⁴⁰¹⁸*jagody* (starop.) — policzki. [przypis edytorski]

⁴⁰¹⁹*bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięczeniu): być. [przypis edytorski]

⁴⁰²⁰*najnieludzejszy* (starop. forma) — najbardziej nieludzki (w obejściu); tzn. najbardziej niemilosierny itp. [przypis redakcyjny]

⁴⁰²¹*wniść* (starop.) — wejść. [przypis edytorski]

⁴⁰²²*bezpieczny* (starop.) — pewny. [przypis redakcyjny]

⁴⁰²³*jużeście teraz rycerze miłości* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: teraz już jesteście rycerzami miłości. [przypis edytorski]

Ale brud pierwey omycie w tey wodzie,
Y po przeszłem kęs pośniadaycie⁴⁰²⁴ głodzie».

65.

Tak iedna rzekła. A druga na ony
Powaby, zgodnem pozwalala okiem.
Iako się zgadza z dźwiękiem głośney strony⁴⁰²⁵
Taniec, to rączem to leniwem krokiem.
Ale rycerze mają swe obrony
Y strzegą, aby y mową y wzrokiem
Ich łagodności⁴⁰²⁶ do serca nie przyszyły,
Y same tylko zwierzchnie cieszą zmysły.

66.

A ieśli też zmysł czasem ubłagany
Wpuścił co wewnątrz łagodney słodkości,
Rozum zarazem w baczenie⁴⁰²⁷ ubrany⁴⁰²⁸,
Odcinał żądze, umarzał⁴⁰²⁹ chciwości.
Tak y ten y ów szedł nieoszukany
Daley na pałac. A te obcych gości
Nie mogąc pożycz⁴⁰³⁰, w wodę się wnrzyły,
Żalodne bardzo, że nic nie sprawiły.

Koniec pieśni piętnastey.

PIEŚŃ SZESNASTA

Argument

Wchodzą rycerze do wielkiego dworu,
Gdzie beł⁴⁰³¹ w roskoszy Rynald uwikłany;
On się swych dzierząc⁴⁰³² przewodników toru,
Uchodzi z niego, srodze rozgniewany.
Armida prosi, płacze do umoru⁴⁰³³,
Lecz darmo: idzie precz nieubłagany⁴⁰³⁴.
Z gniewu swój pałac wiedma⁴⁰³⁵ zepsowała⁴⁰³⁶
Y w lot po rzadkiem powietrzu bieżała.

I.

On wielki pałac piękny y ozdobny,
Okraęło beł⁴⁰³⁷ czarci⁴⁰³⁸ postawili.

Labirynt

⁴⁰²⁴pośniadać (starop.) — tu: posilić się. [przypis edytorski]

⁴⁰²⁵strona (starop.) — struna. [przypis redakcyjny]

⁴⁰²⁶łagodności (starop.) — słodczyce, powaby. [przypis redakcyjny]

⁴⁰²⁷baczenie (starop.) — rozważa, uwaga, czujność. [przypis edytorski]

⁴⁰²⁸ubrany (starop.) — tu: uzbrojony; w *baczenie ubrany*: zbrojny uwagą (rozsądkiem itp.). [przypis edytorski]

⁴⁰²⁹umarzać (starop.) — uśmiercać, zabijać. [przypis edytorski]

⁴⁰³⁰pożyc (starop.) — pokonać, zwyciężyć. [przypis edytorski]

⁴⁰³¹beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

⁴⁰³²dzierzyć się (starop.) — trzymać się. [przypis edytorski]

⁴⁰³³do umoru (starop.) — [na umór; do ostatecznych granic] por. „śmiać się do zdechu”. [przypis redakcyjny]

⁴⁰³⁴nieubłagany (starop.) — dziś popr. forma imiesłowu przysłówkowego współcz.: nie ulegając błaganiom.

[przypis edytorski]

⁴⁰³⁵wiedma (starop.) — wiedźma. [przypis edytorski]

⁴⁰³⁶zepsowała (starop. forma) — dziś popr.: zepsuła. [przypis edytorski]

We śródkiu ogród bogaty, osobny,
W naygłębszem iego łonie wymierz yli.
Wewnątrz rząd gmachów, zgoła niepodobny
Do wyblądzenia, sztucznie uczynili.
A to tam, to sam, między gęste progi
Szły błędów pełne y omylne drogi.

2.

Po gładkich stopniach wchodzili do góry,
Przez co naywiększe do pałacu wrota,
Które na hakach wypuszczały mury,
Wszystkie z litego urobione złota.
Patrzą z pilnością na piękne figury,
Widzą, że droższa daleko robota:
Tylko nie⁴⁰³⁹ mówią — tak ie każdy sądzi —
Lecz y to maia, ieśli wzrok nie błądzi.

3.

Tam beło wszystko właśnie wydrożono⁴⁰⁴⁰,
Iako Herkules kądziele pilnuie;
Wprzód niebo dźwigał, a teraz wrzeciono
Kręci, Miłość się śmieie y raduie.
Kęś⁴⁰⁴¹ daley widzą Iole⁴⁰⁴², a ono
Igrzysko stroiąc, buławę piastuie;
Y na pieszczonych członkach miasto szaty
Lwa nemeyskiego ma lupież kudłaty.

4.

Po drugiey stronie siwemi bałwany⁴⁰⁴³
Morza się bite wiosłami pienily;
Srzodkiem dwoisty rząd uszykowany
Stał wielkich galer, co sobie groziły.
Błask palił morze z gęstych zbróy ciskany,
Brzegi się suchej Lewkaty⁴⁰⁴⁴ świeciły.
Stąd Antonius Wschód i Egipt wiedzie,
Stąd zaś Augustus z swoim Rzymem iedzie.

5.

Rzekłbyś, że wielkie Cyklady pływaią,
Y że się góry spieraią z górami,
Z takim zapędem strony się mieszaia,
Tak się okręty thuką z okrętami.
Iuż ognie, strzały, oszczepy lataia.
Morze krwią ściekło, okryte trupami,

⁴⁰³⁷ *beli* (...) *postavili* (starop. forma) — byli postavili; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: postavili wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

⁴⁰³⁸ *czarci* (starop. forma) — czarty; diabły. [przypis edytorski]

⁴⁰³⁹ *tylko nie* (starop.) — mało, o mało że. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁴⁰ *wydrożono* (starop.) — (było) wydrążone, wyrzeźbiony. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁴¹ *kęś* (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

⁴⁰⁴² *Iole* — córka Euryta, króla Ojchalii, branka Heraklesa. Poeta mylnie zamiast Omfali wprowadza tu Iole. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁴³ *bałwany* (starop.) — bałwanami; falami. [przypis edytorski]

⁴⁰⁴⁴ *Lewkata* — wyspa Leukas albo Leukadia na Morzu Jońskim, połączona wąskim międzymorzem z Akarnanią. [przypis redakcyjny]

Iuż (a ieszcze się bitwa nic nie chyli)
Smętna królowa ucieka iuż w mili.

6.

Iuż Antonius za nią także godzi⁴⁰⁴⁵,
Iuż panowania porzuca nadzieie
Wszystkiemu światu. Owszem, nie uchodzi,
Ale tę goni, dla której szaleie.
Rzekłbyś patrząc nań, że się z owem zgodzi,
Którego razem gniew, miłość, wstyd grzeie.
A to na boie poglądu wątpliwe,
To zaś na żagle królowey pierzchliwe.

7.

Potem w nilowe przyięty skrytości,
W iey łonie końca czekał ostatniego,
Y oczy pasąc w niebieskiej gładkości,
Ulżywał żalu z wyroku twardego.
Takie wryli mistrzowie nieprości
Dzieie, na bramie pałacu pysznego.
Którem skoro się pilnie przypatrzyli,
W omylne progi rycerze wchodzili.

8.

Iako Meander⁴⁰⁴⁶ igra z swoim biegiem
To w górę wody, to na dół pomyka,
Y to tam, to sam, niestatecznem brzegiem
Snuiąc się, często z sobą się potyka:
Z takim, a ieszcze mylniejszem zabiegiem,
Szły tamte drogi; ale ie odmyka
Darowna księga, wszystko opisuiąc
Y zawikłane węzły rozwiąziąc⁴⁰⁴⁷.

9.

A skoro ścieszki⁴⁰⁴⁸ przebyli wątpliwe,
Uyrzeli pyszny ogród, w niem ciekące
Wody przeyrzyste y kryształ y żywe,
Chłodne doliny, pagórki kwitnące,
Szczepy rokoszne, drzewa urodziwe,
Kwiecie barwiste y zioła pachnące;
A co wdzięczności więcej przydawało,
Misterstwa⁴⁰⁴⁹ nie znać, co wszystko działało.

10.

Zda się (uprawne tak się z zaniedbanem
Miesza), że wszystko natura sprawuię⁴⁰⁵⁰;
A czasem, że to wzorem z niey wybranem
Misterstwo czyni y iey naśladiue.

⁴⁰⁴⁵godzić za kim (starop.) — dążyć za kim; podążać za kim. [przypis edytorski]

⁴⁰⁴⁶Meander — rzeka w Azji Mniejszej; wpada do Morza Ikaryjskiego nieopodal Miletu; słynna z nader krętego biegu. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁴⁷rozwiąziąc (starop. forma) — dziś: rozwiązując. [przypis edytorski]

⁴⁰⁴⁸ścieszka (starop. forma ort.) — dziś popr.: ścieżka. [przypis edytorski]

⁴⁰⁴⁹misterstwo (starop.) — mistrzostwo; rzemiosło. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵⁰sprawuje (starop.) — sprawia; czyni. [przypis edytorski]

Ktemu⁴⁰⁵¹ — sposobem ledwie zrozumianym,
Y wiatr y drzewo, wiedma⁴⁰⁵² tak czaruię,
Że wiecznie kwitnie, wieczny owoc dawa⁴⁰⁵³,
Gdy ieden wyńdzie⁴⁰⁵⁴, drugi się dostawa⁴⁰⁵⁵.

II.

Z iednego drzewa figa niedoyrzała,
A druga wisi słońcem dowarzona;
Z iedneyże różgi⁴⁰⁵⁶ (iaki cud!) doyrzała
Śliwa wychodzi, z iedneyże zielona.
Gdzie napięknieszy ogród, okazała
Winnica stoi bluszczem ogrodzona;
Na niey iagody: tu niedoszłe, rane⁴⁰⁵⁷,
Tu iako trzeba, tu wpół farbowane.

I2.

Ptastwo po drzewie wita miłe chłody
Uciesznem głosem, a niebo się śmieie;
Wiatr wolny czyni, że liście y wody
Dźwięk czynią wdzięczny — ale różnie wieie:
Mocniey dmie, kiedy z iednostayney zgody
Umilknie ptastwo, lżey zaś, kiedy pieie.
Lub to trafunek, lub kunszt, szły muzyki
To na przemiany, to w złączone krzyki.

I3.

Ieden, co pióra różnemi farbami
Pomalowane, a nos miał czerwony,
Wymusnąwszy się gładkiemi skrzydłami,
(Cud niesłychany!) rym śpiewał uczony
Y iako człowiek wymawiał słowami
Zrozumianemi, tak beł wyćwiczony;
A wszystkie ptastwa pilnując, milczały,
Wiatry uchichły y pieśni słuchały:

I4.

«Widzicie różą⁴⁰⁵⁸, co w pól wychylona
Dopiero swoje opowiada przyście⁴⁰⁵⁹
Y w pól zawarta, a w pól rozwiniona⁴⁰⁶⁰,
Ieszcze niedoszłe ukazuje liście.
Patrzcie, iako się ledwie wypełniona
Rozwiia, a iuż wędnie oczywiście;
Wędnie y iuż się nie godzi⁴⁰⁶¹ na wieńce,
Ani na panny, ani na młodzieńce.

Przemijanie, Carpe diem

⁴⁰⁵¹*ktemu* a. *k'temu* (starop.) — ku temu; do tego; tu: w dodatku. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵²*wiedma* (starop.) — wiedźma. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵³*dawa* (starop. forma) — dziś popr. 3.os.lp cz.teraźn.: daje. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵⁴*wyńdzie* (starop. forma) — wyjdzie; tu: przejrzeje. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵⁵*dostawać się* (starop.) — tu: dojrzewać. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵⁶*różga* (starop.) — tu: gałązka. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵⁷*rany* (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵⁸*różą* (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: różę. [przypis edytorski]

⁴⁰⁵⁹*przyście* (starop.) — przyjsście. [przypis edytorski]

⁴⁰⁶⁰*rozwiniony* (starop.) — rozwinięty. [przypis edytorski]

⁴⁰⁶¹*nie godzi się* (starop.) — tu: nie nadaje się (na wieńce). [przypis edytorski]

15.

Takci śmiertelnych rodzajów na świecie
Przemiała ten kwiat wesołej młodości;
Y choć się kwiecień wraca w każdym lecie,
On więcęcy nie kćie⁴⁰⁶² y zbywa⁴⁰⁶³ piękności
Zbieramyż różą⁴⁰⁶⁴, póki w świeżem kwiecie,
Zbieramy różą pożądnę⁴⁰⁶⁵ miłości —
Dziś, owszem zaraz, póki nie przeminie,
Póki nie zwiędnie, póki nie upłynie⁴⁰⁶⁶».

16.

Skoro głos ścisnął w świegotliwej gębie,
Wszystkie mu ptastwa głosem poświadczają:
Całowały się pieszczone gołębie,
Wszystkie zwierzęta miłością pałały,
Znać ią w iaworze, znać ią w twardem dębie,
Lipy, topole miłość wydawały;
W ziemię y w wodę y w każde stworzenie,
Pożądną⁴⁰⁶⁷ miłość lało przyrodzenie.

17.

Między takimi idąc powabami,
Wszystkie roskoszy rycerze wzgardzają⁴⁰⁶⁸
Y obracając ostrożnie zmysłami,
W twardość y w stałość serca ubierają.
A wtem⁴⁰⁶⁹ gęstemi między gałęziami⁴⁰⁷⁰
Wzrok ukwapliwy⁴⁰⁷¹ wszędzie posyła;
Aż naostatek⁴⁰⁷² uyrzeli na stronie
Onę na trawie, onego na łonie.

18.

Na piersiach miała rąbek rozdzielony,
Włos rozczesany po wietrze puściła.
Biały, po twarzy rumianey puszczoney
Pot w krople, wdzięku przydawał iey siła⁴⁰⁷³.
Iako drży promień na wodę ciśniony,
Tak niespokoyne źrzenice toczyła:
Wisiała nad niem. On na łonie u niey
Głowę trzymając, wszystko⁴⁰⁷⁴ patrzy ku niey.

⁴⁰⁶²kćie (starop.) — kwitnie. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁶³zbywać czego (starop.) — tracić co; pozbywać się czego. [przypis edytorski]

⁴⁰⁶⁴różą (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: różę. [przypis edytorski]

⁴⁰⁶⁵pożądny (starop.) — pożądany, upragniony. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁶⁶upłynąć (starop.) — tu: przeminąć. [przypis edytorski]

⁴⁰⁶⁷pożądny (starop.) — tu: pożądany; upragniony. [przypis edytorski]

⁴⁰⁶⁸wzgardzać co (starop.) — dziś: wzgardzać czym; *wszystkie roskoszy rycerze wzgardzają*: rycerze wzgardzają wszystkimi roskoszami. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁶⁹wtem (starop.) — w tym czasie. [przypis edytorski]

⁴⁰⁷⁰gęstemi między gałęziami (starop.) — sztyk przestawny; inaczej: między gęstymi gałęziami. [przypis edytorski]

⁴⁰⁷¹ukwapliwy (starop.) — skwapliwy, prędki, pospieszny. [przypis edytorski]

⁴⁰⁷²naostatek (starop. forma ort.) — dziś popr.: na ostatek; w końcu. [przypis edytorski]

⁴⁰⁷³siła (starop.) — wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

⁴⁰⁷⁴wszystko (starop.) — ciągle, bez ustanku. [przypis redakcyjny]

19.

Y tak w twarzy iey oczy utopiwszy,
Psuie się nędznik⁴⁰⁷⁵ w onem swoim wczasie⁴⁰⁷⁶
A ona głowę do niego schyliwszy,
Ssie wdzięczne usta y głodny wzrok pasie.
Wtem tchu z naygłębszych wnętrzości dobywszy,
Westchnął, że ledwie dusza w onem czasie
Nie zbiegła do niey; a rycerze stoją
Zakryci liściem y widzą, co broią⁴⁰⁷⁷.

20.

Trefny⁴⁰⁷⁸ rynsztunek⁴⁰⁷⁹, wierciadło⁴⁰⁸⁰ gładzone,
Na sznurze nosił u pasa. Wtem wstała
Y do tajemnic zdawna⁴⁰⁸¹ obrócone
Miłości, w ręce trzymać mu ie dała.
On śmiejące się, ona zapalone
Oczy ma; ta się we škle⁴⁰⁸² przegłądała,
Ten sobie — gdy wzrok w gładki kryształ kładła,
Czynił z iey oczu wesołych wierciadła.

Lustro, Miłość, Uroda,
Flirt, Kobieta, Mężczyzna

21.

Ta z władzey⁴⁰⁸³, a ten z niewoley⁴⁰⁸⁴ szczęśliwy;
Ta w sobie, ten w niey swe wynoszą chwały:
«Obróć — mówi iey — na mię wzrok życzliwy,
Obróć wlepiony nazbyt w te kryształy.
Czy nie wiesz, że twych piękności prawdziwy
Wyraz iest ogień y moje zapaly;
Y lepiej ci ich cudowny kształt moie
Serce ukaże, niż wierciadło⁴⁰⁸⁵ twoie.

22.

Byś wždy⁴⁰⁸⁶ swą mogła twarz, iako nadobna⁴⁰⁸⁷,
Obaczyć, żebyś w się obróconemu,
(Która w wierciadle⁴⁰⁸⁸ nie iest tak sposobna)
Pociechę dała wzrokowi twoiemu.
Ale tak słodki obraz niepodobna
Wyrazić y w się zawrzeć škłu małemu;
Wierciadła godne ciebie: samy⁴⁰⁸⁹ nieba,
W gwiazdach ci patrzeć twych podobieństw trzeba».

⁴⁰⁷⁵nędznik (starop.) — [tu:] nieszczęśnik. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁷⁶wczas (starop.) — wypoczynek. [przypis edytorski]

⁴⁰⁷⁷broić (starop.) — dokazywać; szaleć, wściekać się. [przypis edytorski]

⁴⁰⁷⁸trefny (starop.) — wyszukany, kunsztowny. [przypis edytorski]

⁴⁰⁷⁹rynsztunek — całość uzbrojenia i wyposażenia rycerza, żołnierza itp. [przypis edytorski]

⁴⁰⁸⁰wierciadło (starop.) — zwierciadło. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁸¹zdawna (starop. forma ort.) — z dawna; od dawna. [przypis edytorski]

⁴⁰⁸²we škle (starop. forma) — w szkle. [przypis edytorski]

⁴⁰⁸³władzey (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (z) władzy. [przypis edytorski]

⁴⁰⁸⁴niewoley (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (z) niewoli. [przypis edytorski]

⁴⁰⁸⁵wierciadło (starop.) — zwierciadło. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁸⁶wždy (starop.) — przynajmniej, choć, tylko, aby; zgoła, całkiem; przecież, wszakże. [przypis edytorski]

⁴⁰⁸⁷nadobny (starop.) — ładny. [przypis edytorski]

⁴⁰⁸⁸wierciadło (starop.) — zwierciadło. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁸⁹samy (starop.) — same (nieba). [przypis edytorski]

23.

Śmiała się na to, ale nie przestała
Przeglądania się y zwyczajney wżrędy⁴⁰⁹⁰.
A skoro w warkocz włosy powiązała
Y ich pieszczone powściągnęła błędy,
Krótsze skręciwszy, w pierścienie zebrała,
Y pięknych kwiatków natknęła w nie wszędy
Do przyrodzonych swych lilij włożyła
Pielgrzymki róże y rąbek stuliła.

24.

Nie tak pięknych barw niezliczone roie
Paw na oczastem pierzu ukazuie,
Y złota tęcza krzywe koła swoje
Nie tak pięknemi farbami małuie
Ale nad wszystkie taśmę waży stroie,
Którey — choć naga — nigdy nie zdeymuye;
Sama ią swemi rękami utkała,
A z różnych nici postawę⁴⁰⁹¹ snowała.

Strój

25.

Pieszczone gniewy, nieszczyre⁴⁰⁹² odmowy.
Prętkie⁴⁰⁹³ iednania⁴⁰⁹⁴, miękkie całowania,
Ucieszne śmiechy, łagodne rozmowy,
Krople słodkich łez, ucięte wzdychania;
To wszystko razem puściła w osnowy
Y mklę⁴⁰⁹⁵ czyniła czółnkiem przetykania:
Z takowych nici y z takiego pasma
Beła⁴⁰⁹⁶ kochana Armidzina taśma.

26.

Napieściwszy się y z niem swoje żarty
Skończywszy, w on czas miłego żegnała.
Potem wyszedzszy⁴⁰⁹⁷, czarnoksięskie karty
Podług zwyczajui we dnie przeglądała.
A on sam został w ogrodzie zawarty⁴⁰⁹⁸,
Z którego piędzią⁴⁰⁹⁹ wyniść mu nie dała.
Tak pilnowała swego miłośnika,
Że kiedy bez niey, stał za pustelnika.

27.

A kiedy zaś noc cienie przynosiła,
Radząc na wczasy⁴¹⁰⁰ y roskoszy swoje,
Do pałacu go z sobą prowadziła,

⁴⁰⁹⁰wżręda (starop.) — przesadne zajmowanie się czymś. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁹¹postawa (starop.) — [tu:] osnowa tkacka. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁹²nieszczyry (starop. forma) — dziś popr.: nieszczerzy. [przypis edytorski]

⁴⁰⁹³prętki (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkki. [przypis edytorski]

⁴⁰⁹⁴iednanie (starop.) — pojednanie. [przypis edytorski]

⁴⁰⁹⁵mklę (starop.) — szybki. [przypis redakcyjny]

⁴⁰⁹⁶beła (starop. forma) — dziś popr.: była. [przypis edytorski]

⁴⁰⁹⁷wyszedzszy (starop. forma) — dziś: wyszedłszy. [przypis edytorski]

⁴⁰⁹⁸zawarty (starop.) — zamknięty. [przypis edytorski]

⁴⁰⁹⁹piędzią wymiść (starop.) — wyjść na piędź; wyjść na krok. [przypis edytorski]

⁴¹⁰⁰wczasy (starop.) — wypoczynek. [przypis edytorski]

Gdzie nocowali tylko samo⁴¹⁰¹ dwoje.
A w ten czas kiedy ogród opuściła
Y ustąpiła na dalsze pokoje,
Ukazali się cni rycerze strojono,
Z gęstego liścia, a obadwa⁴¹⁰² zbrojno.

28.

Iako koń dzielny, który był w boiu,
Y nieraz wielkie wygrawał⁴¹⁰³ zakłady;
A teraz w paszey, przy ciekącym zdroiu,
Marny małżonek chodzi między stady⁴¹⁰⁴ —
Jeśli usłyszysz po długim pokoju
Dźwięk trąb woennych, rze z wielkiej obrady⁴¹⁰⁵,
Iuż pragnie chłopa y siodła na sobie
Y w zapomnianey wszystek iest ozdobie:

29.

Tak się młodzieńczyk porwał, blaskiem bity
Od świetney zbroie w wytrzeszczone oczy;
On⁴¹⁰⁶ duch woenny, który był⁴¹⁰⁷ zakryty,
Gore⁴¹⁰⁸ w niem teraz y nabywa mocy,
Choć był rokoszą y wczasem⁴¹⁰⁹ opity
Y zathumiony. A wtem Ubald skoczy,
Y niebieskiego dobywszy puklerza,
Na młodego go obróci rycerza.

30.

On skoro weyrzał w puklerz wystawiony,
Uyrzał się sam w niem y swoje ubiory,
Uyrzał perfumy, uyrzał włos trafiony⁴¹¹⁰.
Y płaszcz w pieszczone złotem szyty wzory.
Miecz podle⁴¹¹¹ niego leżał porzucony,
Tylko też leżał, bo trudno do sfory⁴¹¹²
Miał iść miecz męski, doświadczony boiem,
Z miękkim ubiorem y z niewieściem stroiem.

31.

Iako gdy się kto mocnem winem spię,
Po długim spaniu przydzie⁴¹¹³ k'sobie⁴¹¹⁴ zasię⁴¹¹⁵,
Tak y on teraz widzi, iako żyje,
Y z gniewu patrzyć⁴¹¹⁶ sam nie może na się.

⁴¹⁰¹samo dwoje (starop. forma) — dziś: sami dwoje. [przypis edytorski]

⁴¹⁰²obadwa (starop. forma) — dziś: obydwaj. [przypis edytorski]

⁴¹⁰³wygrawał (starop. forma) — wygrywał. [przypis edytorski]

⁴¹⁰⁴stady (starop. forma) — (między) stadami. [przypis edytorski]

⁴¹⁰⁵obrada (starop.) — radość. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁰⁶on (starop.) — ten. [przypis edytorski]

⁴¹⁰⁷beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

⁴¹⁰⁸gore (starop.) — dziś 3.os.lp: pali się, płonie; gorze. [przypis edytorski]

⁴¹⁰⁹wczas (starop.) — wypoczynek, wygoda. [przypis edytorski]

⁴¹¹⁰trafiony (starop.) — trefiony; tj. ufyzowany, wykwinnie ułożony. [przypis edytorski]

⁴¹¹¹podle (starop.) — obok. [przypis edytorski]

⁴¹¹²iść do sfory (starop. konstrukcja) — [pasować] do maści; zgadzać się. [przypis redakcyjny]

⁴¹¹³przydzie (starop. forma) — dziś popr.: przyjdzie. [przypis edytorski]

⁴¹¹⁴k'sobie (starop. forma) — ku sobie; przyjąć k'sobie: dojsć do siebie. [przypis edytorski]

⁴¹¹⁵zasię a. zasje (starop.) — więc, zatem. [przypis edytorski]

⁴¹¹⁶patrzyć (starop. forma) — dziś: patrzeć. [przypis edytorski]

Wstydlive oczy wszystko⁴¹¹⁷ w ziemię kryje,
Patrzyli⁴¹¹⁸? patrzy w stronę⁴¹¹⁹, albo za się⁴¹²⁰;
Włazły y w ogień, żeby go nie znano,
Y w ziemię, by go tylko nie widziano.

32.

Wtem Ubald pocznie: «Wielka się zaymuie
Woyna Europy przeciwko Azyey⁴¹²¹:
Kto sławy pragnie, kto wiare miłuie,
Przeciw pogaństwu bieży do Syryey⁴¹²².
Ciebie za światem kąt mały hamuie
Próżnującego, o synu Zophiey⁴¹²³.
Wszystek się ściąga świat do Palestyny,
A ty co? lichey rycerzu dziewczyny!

33.

Co za sen twardy ono⁴¹²⁴ serce żywe
Y ono pierwsze opanował męstwo?
Ciebie y Hetman y woysko tęskliwe
Y szczęście czeka y samo zwycięstwo.
Niech Bogu zmierzle⁴¹²⁵ ołtarze brzydliwe
Machometowe y pogańskie księstwo
Od twego miecza padnie dokończone,
Po części przedtem przez cię nachylone⁴¹²⁶».

34.

Tu umilkł. W miejscu stojąc y bez mowy,
Długo się sobie młodzieńczyk dziwował
Y dotkliwemi przerażony słowy,
Wstydem rumiane jagody⁴¹²⁷ farbował.
Skoro wstyd spłonął, z gniewu zapal nowy
Na twarz surową dopiero wstępował;
Zdrapał na sobie nieprzystoynne (taki
Gniew go beł⁴¹²⁸ uiął) swey niewoley znaki.

35.

Y z ścieszek⁴¹²⁹, które błędniemi zwikłala
Labiryntami — ukwapliwy⁴¹³⁰ bieżał.
A wtem Armida wyszedzszy, uyrzała,
Że stróż u bramy iuż zabity leżał.
Tak się zarazem w on czas domyślała,
Że iey kochany z ogroda⁴¹³¹ wybieżał.

⁴¹¹⁷wszystko (starop.) — ciągle, bez ustanku. [przypis redakcyjny]

⁴¹¹⁸patrzyli (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy patrzy. [przypis edytorski]

⁴¹¹⁹w stronę (starop.) — w bok. [przypis edytorski]

⁴¹²⁰za się (starop.) — za siebie; w tył. [przypis edytorski]

⁴¹²¹Azjej (starop. forma) — (przeciwko) Azji. [przypis edytorski]

⁴¹²²Syryej (starop. forma) — (do) Syrii. [przypis edytorski]

⁴¹²³Zophiej (starop. forma) — Zofiej; dziś: Zofii. [przypis edytorski]

⁴¹²⁴ono (starop.) — to, owo. [przypis edytorski]

⁴¹²⁵zmierzły (starop.) — obrzydły. [przypis edytorski]

⁴¹²⁶nachylony (starop.) — tu: podupadły; nadwątlony. [przypis edytorski]

⁴¹²⁷jagody (starop.) — policzki, twarz. [przypis edytorski]

⁴¹²⁸beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

⁴¹²⁹ścieszka (starop. forma ort.) — dziś popr.: ścieżka. [przypis edytorski]

⁴¹³⁰ukwapliwy (starop.) — skwapliwy; pospiesznie działający. [przypis edytorski]

⁴¹³¹ogroda (starop. forma) — dziś D.łp: (z) ogrodu. [przypis edytorski]

Potem obaczy (o niewymówiony
Żalu!) a on wciąż bieży zapędzony.

36.

Chciała zawołać: «Postóy, postóy mało^{4132!}»,
Ale nie mogła od żalu wielkiego
Wymówić dobrze, y słowo musiało
Wrócić się nazad do serca smutnego.
Widzi, że iuż coś więtszą⁴¹³³ siłę miało,
Niż iey nauki, co iey y miłego,
Y iey pociechy wydzierało gwałtem⁴¹³⁴,
Lecz go przedsię chce wścięgnąć⁴¹³⁵ iakiem kształtem⁴¹³⁶.

37.

O, iako dziwnych klątew używała
Thessalska wiedma⁴¹³⁷ y krzyże kryśliła,
Stanowić koła słoneczne umiała,
Umarłe z grobów częstokroć budziła;
A teraz darmo piekła zaklinała,
Darmo wróżyła, darmo się siliła.
Potem chce spatrzeć⁴¹³⁸ — iż klątwa nie może —
Ieśli co gładkość pokorna pomoże.

Czarownica

38.

Bieży bez wstydu. Gdzie teraz on⁴¹³⁹ twardy
Twój umysł? gdzie się twa sława podziła?
Ta — gdziekolwiek wzrok obracała hardy,
Swe miłośniki wszędzie kierowała.
Tak beła⁴¹⁴⁰ pyszna y tak pełna wzgardy,
Że w samey sobie tylko się kochała;
Chciała, żeby ią miłowali wszyscy,
Lecz wszystkich przedsię miała w nienawiści.

Miłość, Kobieta, Kobieta
demoniczna, Samolubstwo

39.

A teraz tego — widząc się wzgardzoną⁴¹⁴¹ —
Który nią gardzi, goni w onem czesie⁴¹⁴²;
Y samę przez się gładkość znieważoną,
We łzy ubraną nagle za niem niesie
Bieży y nogę — nieboga — pieszczoną
Stawia po skale, po śniegu, po lesie;
Wrzask, miasto⁴¹⁴³ posła, przed sobą śle w biegu,
Ale go ledwie dościgła u brzegu.

⁴¹³²*mało* (starop.) — trochę; *postój mało*: poczekaj chwilę. [przypis edytorski]

⁴¹³³*więtszy* (starop.) — większy. [przypis edytorski]

⁴¹³⁴*gwałtem* (starop.) — gwałtownie, siłą; nagle. [przypis edytorski]

⁴¹³⁵*wścięgnąć* (starop.) — powściągnąć, powstrzymać. [przypis edytorski]

⁴¹³⁶*jakiem kształtem* (starop.) — jakimś sposobem. [przypis edytorski]

⁴¹³⁷*wiedma* (starop.) — wiedźma. [przypis edytorski]

⁴¹³⁸*spatrzeć* (starop.) — spróbować, zmierzyć się z kim; *spatrzeć, jeśli*: spróbować, czy. [przypis redakcyjny]

⁴¹³⁹*on* (starop. forma) — ten, ów. [przypis edytorski]

⁴¹⁴⁰*beła* (starop. forma) — dziś popr.: była. [przypis edytorski]

⁴¹⁴¹*widząc się wzgardzoną* (starop. konstrukcja) — widząc (postrzegając), że jest wzgardzona (że nią wzgardzono). [przypis edytorski]

⁴¹⁴²*w onem czesie* (starop. forma) — w tym czasie, wówczas; wtedy. [przypis edytorski]

⁴¹⁴³*miasto* (starop.) — zamiast; w miejsce. [przypis edytorski]

40.

«O, co — pry⁴¹⁴⁴ — część mnie iednę masz przy sobie,
Drugiey odbiegasz, hamuy ręcze nogi;
Wróc tamtę, albo weź tę, albo obie
Zabiy zarazem okrutniku srogi!
Przynamniey słowo niech idzie ku tobie.
Przynamniey słowu nie zabraniaj drogi,
Bo całowanie darmo pewnie niosę;
Inszey ie choway! Czy nic nie uproszę?»

41.

Stanął młodzieniec ruszony litością,
A wtem nadbiegła smętna, upłakana,
Żalonna barzo, ale się żalnością
Nic nie zmieniła gładkość niezrównana.
Potem nań — milcząc — patrzała z pilnością,
Lub zamysłona, lubo zagniewana;
On, ieśli na nią patrzy — wzrok leniwy
Y przymuszony y zdał się wstydlivy.

42.

Iako więc śpiewak, niżli⁴¹⁴⁵ pieśń uczoną
Przy iakiey zacney biesiedzie⁴¹⁴⁶ rozczyna⁴¹⁴⁷,
Wprzód cichem głosem drużynę zwiedzioną
Do harmoniey⁴¹⁴⁸ gotować poczyna:
Tak y ta, choć tak beła⁴¹⁴⁹ utrapioną⁴¹⁵⁰,
Zdrad y fortelów swych nie zapomina;
Wprzód wzdycha, bo tak snadniey⁴¹⁵¹ sobie tuszy⁴¹⁵²
Wycisnąć swój głos w przychęconey⁴¹⁵³ duszy.

43.

«Nie czekay — prawi — abym cię prosiła,
Iako przyjaciel przyjaciela prosi.
Beło⁴¹⁵⁴ to kiedyś, zem ci beła miła,
Czegoć⁴¹⁵⁵ dziś pamięć urazę przynosi.
Więc nieprzyjaciel, kiedy miły siła⁴¹⁵⁶,
Słuchay, bo y ten czasem się uprosi;
A możesz mi to, czego chcę, darować
Y po staremu gniewy swe zachować.

44.

Brzydyszli⁴¹⁵⁷ się mną y pociechę iaką
Stąd czuiesz — smaku zażyway swojego,

Miłość, Pogarda, Kobieta,
Mężczyzna, Niewola,
Pokusa

⁴¹⁴⁴pry (starop. forma) — skrót od: prawi; tj. mówi. [przypis edytorski]

⁴¹⁴⁵niżli (starop.) — tu: zanim. [przypis edytorski]

⁴¹⁴⁶biesiedzie (starop. forma) — (przy) biesiadzie. [przypis edytorski]

⁴¹⁴⁷rozczynać (starop.) — rozpoczynać. [przypis edytorski]

⁴¹⁴⁸harmoniey (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (do) harmonii. [przypis edytorski]

⁴¹⁴⁹beła (starop. forma) — dziś popr.: była. [przypis edytorski]

⁴¹⁵⁰utrapioną była (starop. forma) — daw. konstrukcja z N.; dziś z M.: utrapiona była. [przypis edytorski]

⁴¹⁵¹snadniey (starop.) — łatwiej. [przypis edytorski]

⁴¹⁵²tuszyć sobie (starop.) — mieć nadzieję, spodziewać się. [przypis edytorski]

⁴¹⁵³przychęconey (starop.) — zwabiony, znęcony. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁵⁴beło (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

⁴¹⁵⁵czegoć (...) przynosi (starop. konstrukcja) — skrót od: czego ci przynosi (pamięć urazę). [przypis edytorski]

⁴¹⁵⁶nieprzyjaciel kiedy miły siła (starop.) — (rym) zam. siłuje; nalega, napiera się. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁵⁷brzydyszli się (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy się brzydysz. [przypis edytorski]

Zdrów się ciesz; znam się, y iam beła⁴¹⁵⁸ taką,
Nienawidziałam⁴¹⁵⁹ narodu twoiego,
Ciebie samego! Czyniłam wszelaką
Pilność o skazie rodzaju waszego;
Poimałam⁴¹⁶⁰ cię, zawiadłam cię ieszczu
Daleko boiów, w dziwne iakieś miejsce.

45.

Przyday to, co ty za nawiętszą szkodę,
Y krzywdę kładziesz, żem cię do miłości
Chytrze na swoię zwabiła urodę;
Oszukanie to, wielkie to chytróści:
Dać sobie zebrać panieństwa iagodę,
Uczynić kogo panem swey gładkości
Y — nie iednemu⁴¹⁶¹ odmowną⁴¹⁶² dawnemu
Miłośnikowi — darować nowemu.

46.

Niechże za zdrady y za moje winy,
Słusznie od ciebie cierpię to karanie.
Że oto moje opuszczasz krainy,
W którycheś przedtem takie miał kochanie.
Iedź, nie wściagam cię, masz swoje przyczyny,
Spiesz się na wiary naszej zepsowanie.
Co mówię, naszej? Ciebie, ach! nieboga,
Ciebie, ach! mieć chcę samego za Boga.

47.

To mi day tylko, co y rozbóynicy,
Y nieprzyiaciel daie: żebym z tobą
Iść mogła. Zbóyca nie puszcza zdobyczy.
Zwycięzca więźnia zawždy wiedzie z sobą.
Niechay mię woysko widzi, niech tę liczy
Iednę między twą sławą y ozdobą,
Żeś swą fortelną oszukał złośnicę,
Skazując palcem podłą niewolnicę.

48.

Na co się w szaty mam ubierać stroyne
Y pogardzone trafić⁴¹⁶³ włosy swoje?
Niechay się skwitną⁴¹⁶⁴, niech będą przystoynie⁴¹⁶⁵
Y niewolnicy należące stroie:
Za tę za tobą póyde między zbroyne,
Gdzie naygoręcsze⁴¹⁶⁶ będą wrzały boie.

⁴¹⁵⁸*i jam beła* (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: i ja byłam. [przypis edytorski]

⁴¹⁵⁹*nienawidziałam* (starop. forma) — dziś: nienawidziłam. [przypis edytorski]

⁴¹⁶⁰*poimać* (starop. forma) — pojąć. [przypis edytorski]

⁴¹⁶¹*nie jednemu* (starop. forma ort.) — dziś popr.: niejednemu. [przypis edytorski]

⁴¹⁶²*odmowny komu* (starop.) — tu: odmówiony komu. [przypis edytorski]

⁴¹⁶³*trafić* (starop.) — trefić; układać, czesać, fryzować. [przypis edytorski]

⁴¹⁶⁴*skwitnąć* (starop.) — [zwikłać, splątać się]; *włosy (...)* *niechaj się skwitną*: niech się zrosną, skudlają. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁶⁵*przystojny* (starop.) — tu: właściwy komuś; taki, jaki komuś przystoi. [przypis edytorski]

⁴¹⁶⁶*najgoręcsze* (starop. forma) — dziś: najgorętsze. [przypis edytorski]

Mam moc, mam serce, końbym⁴¹⁶⁷ ci trzymała,
Alboby oszczep za tobą dźwigała,

49.

Y puklerz niosła, alboby⁴¹⁶⁸ puklerzem
Sama się stała na twoię⁴¹⁶⁹ obronę:
Żeby tak przed swem stanąwszy rycerzem,
Z piersi mu nagich czyniła zasłonę,
Może być, żeby cofnął się z koncerzem⁴¹⁷⁰
Twój nieprzyjaciel y nie bił w tę stronę
Y nie sięgał cię przez mię, lub z litości,
Lub zaniedbaney folgując gładkości⁴¹⁷¹.

50.

Lecz na com gładkość wzgardzoną wspomniała?
Gładkość, co skutku nie czyni żadnego!...»
Ieszcze coś mówić utrapiona chciała,
Ale nie mogła od płaczu wielkiego.
To ręki, to mu do płaszczu sięgała,
Ale go nazbyt nalazła twardego;
Uparł się zgoła, lży z siebie nie puści,
A miłości zaś wewnątrz w się nie wpuści.

51.

Darmo nań miłość łagodna naciera.
Bo rozum serca z baczeniem⁴¹⁷² pilnuie;
Ale się litość na icy mieysce wdziera.
Co pospolicie z miłością spółkuie —
Y tak go rusza, że ledwie odpiera⁴¹⁷³
Płaczowi y lży z trudnością hamuie;
Ale ią⁴¹⁷⁴ przedsię⁴¹⁷⁵ — iako może — kryie
Y ukazuie, że go nie pożyie⁴¹⁷⁶.

52.

«Żal mi cię — prawi — y bym był na woley⁴¹⁷⁷,
Wziąłbym cię z sobą, iako prosisz, w drogę,
Ale to trudna⁴¹⁷⁸; ty darmo nie boley,
A weź odemnie życzliwą przestroję.
Ia się nie gniewam, tyś też nie w niewoley,
Nieprzyjaciółką zwać cię też nie mogę.

⁴¹⁶⁷końbym ci trzymała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: trzymałabym ci konia. [przypis edytorski]

⁴¹⁶⁸alboby puklerzem (...) się stała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: albo stałabym się puklerzem (tj. tarczą). [przypis edytorski]

⁴¹⁶⁹twoję (starop. forma) — dziś popr. B.l.p r.ż.: (na) twoją. [przypis edytorski]

⁴¹⁷⁰koncerz (z tur. kandżar) — jednoręczna broń biała, rodzaj długiego miecza (o dł. 150–180 cm), z prostą głownią o graniastym przekroju trójkątnym a. czworokątnym. [przypis edytorski]

⁴¹⁷¹gładkość (starop.) — uroda. [przypis edytorski]

⁴¹⁷²baczenie (starop.) — uwaga, rozważa; z baczeniem: rozważnie, czujnie. [przypis edytorski]

⁴¹⁷³odpierać czemu (starop.) — opierać się czemu; odpierać płaczowi: powstrzymywać się do płaczu. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁷⁴ią (...) kryje — tu: kryje litość. [przypis edytorski]

⁴¹⁷⁵przedsię (starop.) — przecież, jednak, a jednak. [przypis edytorski]

⁴¹⁷⁶pożyć kogo (starop.) — pokonać, zwyciężyć kogo. [przypis edytorski]

⁴¹⁷⁷być na woley (starop.) — na wolności; być wolnym; tu: pozostawać bez zobowiązań. [przypis edytorski]

⁴¹⁷⁸trudna, to trudna (starop.) — to trudna rzecz; dziś: to trudne. [przypis edytorski]

Prawda, żeś miary chować nie umiała
Y w nienawiści y gdyś miłowała.

53.

Ale cóż? próżno! powszechnie to błędy,
Płeć, wiara, młodość y insze pokusy
Wymawiaią cię; wielkie to są względy,
Y miłość przy tem, co każdego ruszy.
To precz⁴¹⁷⁹, ia w szczęściu y w nieszczęściu, wszędy
Chcę twoię pamięć w sercu mieć y w duszy;
Twoiem rycerzem będę z każdej miary,
Okrom⁴¹⁸⁰ azyiskiej wojny, okrom wiary.

54.

Przebóg, sromoty z grzechami pierwszymi
Nie wspominaymy, niech iuż będzie po niey;
Niech tu, za morzem, zakopana w ziemi
Za mną na on świat nie czyni pogonicy;
Niechay Europa — ze dwiema drugimi
Częściami — nie wie y nie słyszy o niey.
Ty też na gładkość swoię miey baczenie,
Na stan królewski y na urodzenie.

55.

Zostańże z Bogiem, tobie się nie godzi
Iść ze mną; widzisz, że moi wodzowie
Zakazują mi. Niechay ci się wodzi
Wszystko po myśli, y szczęście y zdrowie».
Armida widząc, że nad nią przewodzi,
Y że się nie dał nachylić iey mowie;
Krzywo pogląda, iakoby się wściekła,
Y do łanania potem się uciekła:

56.

«Nie Zophia cię piękna urodziła,
Nie z akcyiskiej krwi⁴¹⁸¹ iesteś urodzony:
Tygrys⁴¹⁸² cię mlekiem hirkańska karmiła,
Z Kaukazu iesteś zimnego spłodzony!
Żem do iednego w niem nie obaczyła
Znaku ludzkości, że to nie zmiękczony;
Nie zmienił barwy, nie westchnął y razu,
Łzy nie upuścił, podobny żelazu!

57.

Więc przypatrzcie się złemu człowiekowi,
Moiem się zowie, a tu mię opuszcza
Y iako złemu nieprzyjacielowi
Dobry zwycięzca — urazy odpuszcza!
Iakoć podobny Xenokratesowi⁴¹⁸³.

⁴¹⁷⁹precz, to precz (starop.) — pomińmy to, nie mówmy o tym. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁸⁰okrom czego (starop.) — poza czym; wyłączając co. [przypis edytorski]

⁴¹⁸¹akcyjiska krew — potomek Akcjusza, rzekomego protoplasty rodu książąt Esteńskich. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁸²tygrys (starop.) — [daw.] r.ż.; [dziś: ten tygrys, r.m.; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁴¹⁸³Xenokrates — filozof grecki, słynny z surowej moralności, um. r. 314 po Chr. [przypis redakcyjny]

Czystey miłości teraz nie przypuszcza;
Więc piorunami w kościoły strzelacie
Mocni bogowie, a takich miiacie!

58.

Idźże, bezbożny, kiedy cię nie ruszę
Łzami, prośbami, serdeczną żalobą.
Ale nie długo cień y moię duszę.
O okrutniku, będziesz miał za sobą.
Gdziekolwiek stąpisz, wszędzie sobie tuszę
Iść — nowa iędza — z węzami⁴¹⁸⁴ za tobą;
A ieśli skryte nie wpadniesz na skały,
Y Bóg chce, że się do swych wrócisz cały —

59.

W bitwie między krwią y między śmierciami
Przypłacisz mi tey srogości — zginieniem,
Y umierając z wielkimi mękami,
Nieraz zawołasz Armidy imieniem».
Tu się zatchnęła y zalana łzami
Nie mogła więcey mówić, a strumieniem
Zimny pot z niey ciekł y pozbywszy mocy
Padła na ziemię y zawarła⁴¹⁸⁵ oczy.

60.

Zawarłaś oczy y niebać się srogo
Stawiły⁴¹⁸⁶, anić⁴¹⁸⁷ pociechy życzyły;
Patrz teraz, ach patrz, Armido niebogo,
Iako żalosny łzy leie twóy miły!
O, iakobyś to zapłaciła drogo,
Kiedybyś⁴¹⁸⁸ mogła słyszeć, z iakiey siły
Wzdycha; ano cię y teraz z swey łodzi
Zdaleka⁴¹⁸⁹ żegna y niechając⁴¹⁹⁰ uchodzi.

61.

On co ma czynić? czy na gołej ziemi
Tak iey na poły umarley odiedzie?
Tu go żal rusza, tu go zaś ostremi
Mus nieuchronny ośękami wiedzie.
Próżno! bo włosy Zephyry lekkimi
Swe napełniwszy, Przewoźniczka iedzie.
Lecą przez morze wiatru pełne żagle,
On patrzy na brzeg, brzeg się kryie nagle.

⁴¹⁸⁴*jędza z węzami* — Erynia, jedna z bogiń zemsty. [przypis edytorski]

⁴¹⁸⁵*zawrzeć* (starop.) — zamknąć. [przypis edytorski]

⁴¹⁸⁶*niebać się srogo stawiły* (starop.) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -ci, skróconą co -ć; znaczenie: nieba ci się przedstawiły jako srogie (w srogiej postaci). [przypis edytorski]

⁴¹⁸⁷*anić pociechy życzyły* (starop. forma) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -ci, skróconą co -ć; znaczenie: ani życzyły ci pociechy; wcale nie życzyły ci pociechy. [przypis edytorski]

⁴¹⁸⁸*kiedybyś* (starop.) — tu: gdybyś. [przypis edytorski]

⁴¹⁸⁹*zdaleka* (starop. forma ort.) — dziś popr.: z daleka. [przypis edytorski]

⁴¹⁹⁰*niechając* (starop. forma ort.) — dziś: nie chcąc. [przypis edytorski]

62.

Ona przyszedłszy ku sobie, wzrok smutny
Po pustem brzegu w koło obracała.
«Y takci iechał, y tak — prawi — chutny⁴¹⁹¹
Uciekł, choć widział, kiedym omdlewała!
By wždy⁴¹⁹² beł⁴¹⁹³ trochę poczekał okrutny,
Y ratował mię, kiedym umierała.
A ia go przedsię⁴¹⁹⁴ szalona miłuię?
Y patrzę za niem y brzegu pilnuię?

63.

Cóż tu po płaczu? Trzeba nań inszego
Sposobu szukać; póydę za niem śladem,
Naydę go w piekle, naydę go skrytego
Naygłębiey w ziemi (z takim mówi iadem).
Wydrę mu serce y ćwiertowanego
Powieszę w polu; niech będzie przykładem
Inszem⁴¹⁹⁵ okrutnem. Będę się srożyła
Nad niem!... Co plotę? rozumem straciła⁴¹⁹⁶?

64.

W ten się czas beło, nędzna dziewko, srożyć,
Kiedys go miała u siebie w więzieniu;
Teraz iuż nie wczas, iuż go trudno pożyć⁴¹⁹⁷!
Hamuy się w gniewie, hamuy w utrapieniu.
Bądź co bądź, ia chcę dowcipu przyłożyć,
Chcę się poczuwać w moim obelżeniu.
Twoia to krzywda, gładkości wzgardzona,
Ty się tego mści⁴¹⁹⁸, żeś tak znieważona.

Uroda, Kobieta, Pogarda,
Zemsta

65.

Kto mu łeb utnie y kto go żywota
Zbawi, dam mu swą gładkość y urodę.
Wźdyć którego z mych dawnych sług ochota
Ruszy do pomsty, a ia nie zawiodę:
Swoie królestwo y gromadę złota
Y samę⁴¹⁹⁹ siebie dam mu za nagrodę.
Ieślim niegodna kupna z tem towarem,
Próżnem iest gładkość przyrodzenia darem.

66.

Iuż o nią nie dbam y iuż mi nie miła
Y tego mi żal, żeś wielką królową,
Y tego, żeś się kiedy urodziła,

⁴¹⁹¹ *chutny* (starop.) — chętny, ochotny. [przypis edytorski]

⁴¹⁹² *wždy* (starop.) — przecież. [przypis edytorski]

⁴¹⁹³ *beł poczekał* (starop. forma) — był poczekał; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: poczekał wcześniej, uprzednio itp. [przypis edytorski]

⁴¹⁹⁴ *przedsię* (starop.) — przecież, jednak, a jednak. [przypis edytorski]

⁴¹⁹⁵ *będzie przykładem inszem* (starop.) — będzie przykładem dla innych. [przypis edytorski]

⁴¹⁹⁶ *rozumem straciła* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: (czy) straciłam rozum. [przypis edytorski]

⁴¹⁹⁷ *pożyć* (starop.) — pokonać, zwyciężyć. [przypis edytorski]

⁴¹⁹⁸ *mści* (starop. forma) — mścij. [przypis edytorski]

⁴¹⁹⁹ *samę* (starop.) — dziś B.lp r.ż.: samą. [przypis edytorski]

Y by nie⁴²⁰⁰ pomsta, umrzećiem gotową⁴²⁰¹».
Coś więcej ieszcze, kiedy odchodziła,
Mówiła — z gniewu rozerwaną mową.
Tak szła od brzegu, a twarz iey pałała;
Krzywo patrzała, warkocze targała.

67.

A kiedy przysła na pałac wysoki,
Ćmy duchów od⁴²⁰² niey przyzwane leciały,
Słońce pobladło, nieba się w obłoki
Y w chmury w oka mrugnieniu ubrały.
Wiatry szalone górom tłukły boki,
Ziemia się trzęsła, a piekła ryczały;
Gdzieś poyrzał, wszędzie różne beły słuchy⁴²⁰³,
Szumy, szczekania, gwizdy, zawieruchy.

Przemiana, Zamek,
Czarownica

68.

Gęste y czarney nocy równe cienie
Ledwie przeyrzane, obeszy na koło⁴²⁰⁴:
Dnia ledwie co znać, mdlalo przyrodzenie⁴²⁰⁵,
Wielki planeta iasne zakrył czoło.
Nakoniec⁴²⁰⁶ dzień szcedł⁴²⁰⁷ y słońce promienie
Swe ukazało, ale nie wesolo.
Iuż więcej zamku nie widać pysznego,
Znaku go nawet nie naydzie żadnego.

69.

Iako obłoki ułożone w góry
Od słońca, albo od wiatru znikaią;
Iako chorego śpiącego — figury,
Skoro się ocknie, zaraz odbiegaią.
Tak pałac znika, a same z natury
Sprawione skały y góry zостаiają.
Ona też zatem na zwykły wóz siadła,
Y przez powietrze ku niebu przepadła.

70.

Tak opasana prętkami wichrami,
Hardemi koły⁴²⁰⁸ obłoki deptała
Y z nieznanemi brzegi mieszkańcami
Antarktykowi podległe miiała.
Alcydowemi poszła nad słupami
Y u Hiszpanów odpocząć nie chciała
Y u Murzynów, ale poszła biegiem
Daley, aż była nad syryiskiem brzegiem.

⁴²⁰⁰by nie (starop.) — tu: gdyby nie. [przypis edytorski]

⁴²⁰¹umrzećiem gotową (starop.) — skrót, konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; dziś: umrzeć jestem gotowa. [przypis edytorski]

⁴²⁰²od kogo (starop.) — przez kogo; *od niey przyzwane*: przez nią przyzwane. [przypis edytorski]

⁴²⁰³słuchy (starop.) — tu: odgłosy. [przypis edytorski]

⁴²⁰⁴na koło (starop. forma ort.) — wkoło, wokoło, naokoło. [przypis edytorski]

⁴²⁰⁵przyrodzenie (starop.) — natura. [przypis edytorski]

⁴²⁰⁶nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

⁴²⁰⁷szcednąć (starop.) — szczeznąć, tj. umrzeć, skonać; *szcedł dzień*: przeminał dzień. [przypis edytorski]

⁴²⁰⁸koły (starop. forma) — dziś popr. N.lm: kołami. [przypis edytorski]

71.

Stąd do Damaszku swego nie wstępuie,
Y kray oyczysty miia ulubiony,
A na nieplodny brzeg dyszlem kieruie,
Gdzie beł iey zamek wodą otoczony.
Tam przyiecbawszy, sługi odprawuie,
Panny od siebie odsyła na strony;
Osobno mieszka: to kwoli⁴²⁰⁹ wstydowi,
Ale wstyd prętko⁴²¹⁰ ustąpił gniewowi.

72.

«Pierwey — powiada — niż woyska wschodowe
Niż król egipski siły ruszy swoie,
Skuszę fortelów, wezmę szaty nowe,
Miecz, zbroję, saydak y żołnierskie stroie.
Co najmocniejsze pobudzę, y owe
Obrócę na to wszystkie sztuki moje.
O nic, bylem się zemściła, nie stoię⁴²¹¹,
Obmów, osławy, żadney się nie boię.

73.

Iam nic nie winna, wszystko to stryia sprawił,
Wszystko to sprawa mego opiekuna:
On płeć mdlą w drogę daleką wyprawił,
On ze mnie naprzód uczynił bieguna⁴²¹².
On w śmiałość, on mię w bezpieczeństwo wprawił,
Ieśli inaczey — godnabym pioruna.
Przeto⁴²¹³ czynięli⁴²¹⁴ co nieprzystoynego,
Wszystko to z stryia przyczyny moiego».

74.

Skoro to w sobie zawarła⁴²¹⁵, haniebnie
Koszty y wielkie wydatki czyniła:
Na pacholeta, na panny służebne,
Na dwór swój barwy⁴²¹⁶ kosztowne robiła.
Y wzięwszy z sobą rynsztunki potrzebne,
W drogę się z domu zaraz wyprawiła.
We dnie y w nocy nie odpoczywała,
Aż do bogatey Gazy przyiechała.

Koniec pieśni szesnastey.

PIEŚŃ SIEDMNASTA

Argument

⁴²⁰⁹*kwoli czemu* a. *gwoli czemu* (starop.) — dla czego, z powodu czego. [przypis edytorski]

⁴²¹⁰*prętko* (starop. forma) — dziś popr.: prędko; szybko. [przypis edytorski]

⁴²¹¹*stać o co* (starop.) — dbać o co. [przypis edytorski]

⁴²¹²*biegun* (starop.) — włóczęga, tułacz. [przypis redakcyjny]

⁴²¹³*przeto* (starop.) — więc, zatem. [przypis edytorski]

⁴²¹⁴*czynięli co nieprzystoynego* (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli czynię coś nieprzystoynego (tj. nieodpowiedniego, niewłaściwego). [przypis edytorski]

⁴²¹⁵*zawarzeć* (starop.) — postanowić. [przypis redakcyjny]

⁴²¹⁶*barwa* (starop.) — sukno, mundur. [przypis redakcyjny]

Egipt swe woyska w polu popisuie,
Potem ie przeciw Chrześcianom wiedzie.
Na Rynaldzie się Armida gotuie
Pomścić, y z ludem swem na popis iedzie
Y sama siebie przed królem ślubuie —
Dać za nagrodę — na wielkiewy biesiedzie.
On wtem zbroię brał, na którey wyryte
Widział swych przodków dzieła znamienite.

1.

Gaza, nad morzem miasto położone,
Iest na gościńcu tuż przy Palestynie,
Ku Damiacie, a ma niezmierzone,
Przyległe piasku suchego pustynie,
Które tak wichry mieszaia szalone,
Iako wiatr — morze, y często tam ginie
Nie ieden pielgrzym, zasuty⁴²¹⁷ piaskami
Y pogrzebiony wielkiewy zaspami.

2.

Król ią z Egiptu miał za pogranicze,
Od dawnych czasów wydartą Turkowi.
A iż na woynę przyszłą (co się tycze
Bliskości) beła⁴²¹⁸ sposobna królowi —
Memphim swey dawney odbiezał stolice,
Y tu ią przeniósł, y teraz ludowi
Wszystkiemu z państw swych kazał się tam ściaęgnąć,
Chcąc w pole prętko na woynę wyciągnąć.

3.

Iako się w ten czas te państwa rządziły,
Iowiszowego powiedz córko rodu⁴²¹⁹,
Iakie egipski w ten czas król miał siły,
Iaka moc beła którego narodu,
Kiedy się woyska do kupy schodziły
Z południa y od ostatniego wschodu.
Ty sama, Panno, rot y hetmany,
Y możesz świat w pół mianować zebrany.

4.

Skoro się z mocy cesarza greckiego
Egipt wyłamał, wiarę odmieniwszy;
Ieden się z rodu Machometowego
Panem uczynił, dwór tam założywszy:
Kalif nazwany; potem od pierwszego
Každy król, pierwsze imię swe złożywszy,
Kalif się zowie: tak Pharaonowie,
Tak szli porządkiem Ptolomeuszowie.

⁴²¹⁷zasuty (starop.) — zasłany; tu: przysypany. [przypis edytorski]

⁴²¹⁸beła (starop. forma) — dziś popr.: była. [przypis edytorski]

⁴²¹⁹córka Iowiszowego rodu — jedna z Muz, dziewięciu córek Zeusa i Mnemosyne; poezji epickiej patronowała Muza o imieniu Kaliope. [przypis edytorski]

5.

Tak się za laty⁴²²⁰ państwo rozszerzyło,
Takiey możności, takiey beło ceny,
Że w się w Azyą y Libią kryło.
Od Marmaryki y płodney Cyreny,
Po brzeg syryiski potem zachodziło
Przeciw Nilowi, za klima Syeny⁴²²¹;
Ztąd⁴²²² się ciągnęło do pustyń piaszczystych,
Ztąd Euphratowych do wód przeźroczystych⁴²²³.

6.

W prawo y w lewo w sobie zamykało
Bogate morze y brzegi pachnące,
Y za Morze się Czerwone ściągalo,
Na wschód y kraie murzyńskie gorące.
Wielkie bogactwa, wielkie siły miało,
Lecz państwo przez się możne y kwitnące,
Możnieysze sam król czynił z każdej strony
W cnotach królewskich, w woynach wywiczony.

7.

Woiował długo z Turki⁴²²⁴ y z Persami,
Wygrawał⁴²²⁵ często, często też przegrawał;
W nieszczęściu więtszy — tak twierdzili sami
Nieprzyjaciele — niż w szczęściu zostawał.
A kiedy się już wielkimi pracami
Y laty stargał y w sile ustawał,
Odpasał szablę y zbroię położył,
Lecz żądzey⁴²²⁶ władzey szerokiey nie złożył.

8.

Ieszcze woiuie przez swoje hetmany.
Wspaniały w sercu y poważny w mowie.
Y monarchiey⁴²²⁷ z wielu państw zebrany
Ciężar nie ciężki⁴²²⁸ ieszcze iego głowie;
Z Afryką, w drobne rozdzieloną pany,
Na iego imię drżą mali królowie;
Dalecy mu się Indowie kłaniaią,
Ci lud na woynę, ci trybuty daią.

9.

Taka możnego króla beła⁴²²⁹ siła,
Gdy woyska w pole wysyłał zebrane,
Bo go francuska potęga trapiła,

⁴²²⁰za laty (starop. forma) — z latami; z czasem. [przypis edytorski]

⁴²²¹Syjena (gr. Syene) — miasto w dolnym Egipcie, dziś Asuan; [z pobliskiego kamieniołomu czerpano w starożytności czerwony granit, zw. sienitem]. [przypis redakcyjny]

⁴²²²ztąd (starop. forma ort.) — stąd. [przypis edytorski]

⁴²²³Euphratowych do wód przeźroczystych (starop. konstrukcja) — szyk przestawny; inaczej: do przeźroczystych wód eufratowych. [przypis edytorski]

⁴²²⁴Turki (starop. forma) — dziś N.lm.: (z) Turkami. [przypis edytorski]

⁴²²⁵wygrawał (starop. forma) — forma czynności wielokrotnej; dziś: wygrywał. [przypis edytorski]

⁴²²⁶żądzey władzey (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: żądzy władzy. [przypis edytorski]

⁴²²⁷monarchiey (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: monarchii. [przypis edytorski]

⁴²²⁸ciężki (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

⁴²²⁹beła (starop. forma) — dziś popr.: była. [przypis edytorski]

Y szczęście iemu dawno podeyrzane.
Tam też Armida przyszła y trafiła
Prawie⁴²³⁰, gdy woysko miało być pisane⁴²³¹
W przestronem polu, kędy nad piękniemi
Łąkami — iezni miiali z pieszemi.

IO.

Król w maiestacie wyniosłem, na górze
Siedział, na który wchodzono stopniami.
Baldekin złoty, rozpięty na sznurze
Wisiał, drogiemi tkany iedwabiami;
Ten miał nad sobą, sam zaś beł w purpurze,
A drogi deptał złotogłów nogami⁴²³².
Z miękkiey bawelny zawóy wity w koło
Zdobiał mu skronie y wesole czoło.

II.

W rękę miał sceptrum⁴²³³. Brody długiey siwe
Włosy mu wielką powagę czyniły;
Śmiałość mu oczy wydawały żywe,
Które się laty⁴²³⁴ nic nie odmieniły.
Lubo się ruszył, lub weyrzał — prawdziwe
Wszystkie postęпки królewskie w niem były.
Fidyas pono Iowisza takiego
Uczynił, ale grom ciskaiącego.

I2.

Ieden satrapa przednieyszy prawice⁴²³⁵,
A drugi boku lewego pilnuie;
Tamten miecz trzyma u złotey głowice,
A ten urzędu znak, pieczęć piastuie.
Ieden królestwa wszystkie tajemnice,
Y pospolite sprawy odprawuie,
Drugi hetmani y woyskami rządzi
Y rządu strzeże y występne⁴²³⁶ sądzi.

I3.

A Cyrkassowie po oboiey stronie⁴²³⁷,
Straż iego wierna, stali mu na oku;
Ci krom⁴²³⁸ karacen⁴²³⁹ y oszczepów, bronie
Krzywe nosili u iednego boku.
Tak w ten czas siedział na wysokiem tronie,

⁴²³⁰*prawie* (starop.) — tu: akurat, właśnie. [przypis edytorski]

⁴²³¹*woysko miało być pisane* (starop. konstrukcja) — miał się odbywać popis (tj. przegląd) wojsk. [przypis edytorski]

⁴²³²*drogi deptał złotogłów nogami* (starop. konstrukcja) — szyk przestawny; inaczej: drogi złotogłów deptał nogami. [przypis edytorski]

⁴²³³*sceptrum* (starop.; z łac.) — berło. [przypis edytorski]

⁴²³⁴*laty* (starop. forma) — dziś D.lm: latami; *które się laty nic nie odmieniły*: które nie odmieniły się nic z upływem lat. [przypis edytorski]

⁴²³⁵*prawice* (starop. forma) — dziś D.lp r.z.: prawicy; prawej ręki (króla). [przypis edytorski]

⁴²³⁶*występne sądzi* (starop. konstrukcja) — dziś: występnych sądzi. [przypis edytorski]

⁴²³⁷*po obojej stronie* (starop. forma) — daw. liczba podwójna; dziś: po obu stronach. [przypis edytorski]

⁴²³⁸*krom a. okrom* (starop.) — oprócz. [przypis edytorski]

⁴²³⁹*karacena* (z wł. *corazzina*: zbroja na skórze) — zbroja łuskowa, składająca się ze skórzanego kaftana pokrytego metalowymi, nachodzącymi na siebie płytkami w kształcie łusek; produkowana od XVI do XVIII w., charakterystyczna dla polskiej kultury sarmackiej. [przypis edytorski]

Wszystkiemu swemu woysku na widoku,
A roty⁴²⁴⁰ wszystkie, kiedy go miały,
Czołami były, chorągwie schylały.

14.

Pierwszy z Egiptu lud się popisował,
Od czterech swoich wodzów prowadzony;
Dwu górny Egipt, a dwu wyprawował
Dolny, od Nilu płodnego sprawiony.
Ten w morze mułu naniósł y zgotował
Bez wielkiej pracy⁴²⁴¹ rodzajne⁴²⁴² zagony,
Gdy słońcem przesechł; o, iak tego siła
Iest wewnątrz, gdzie wprzód brzeg y woda była.

15.

W pierwszym szli półku⁴²⁴³, co ku zachodowi
W Aleksandryiskich równinach mieszkali,
Y pola słońcem spalone, brzegowi
Afrykańskiemu przyległe, orali.
Araspes — beło imię ich wodzowi,
A iako o niem wszyscy powiadali:
Nie mężny, ale fortelów beł pełny,
Y na wojenne zasadki⁴²⁴⁴ subtelnny.

16.

Wtóry⁴²⁴⁵ półk⁴²⁴⁶ wiedzie Aronteus, z włości
Azyiskich, które na wschód się chyliły.
Ten w sobie żadney nie miał swej godności,
Ale go zacnem tytuły czyniły;
Ieszcze wojennych nie skusił⁴²⁴⁷ przykrości,
Rane⁴²⁴⁸ go trąby ieszcze nie budziły;
A teraz go czci pragnienie tak bodło,
Że go od wczasów⁴²⁴⁹ na wojnę wywiodło.

17.

Trzeci nie beł⁴²⁵⁰ półk⁴²⁵¹, ale się tak zdało,
Że woysko pola niezmierne okryło;
Rzekłbyś, że ich nic w państwie nie zostało,
Chocia z iednego miasta wychodziło,
Miasta, które się powiatom równało,
Takie, tak wielkie przestrzeństwo w niem było:
Kair wspominam, z którego wychodził
Lud ten, a Rampson ich wódz ie przywodził⁴²⁵².

⁴²⁴⁰ *rota* (starop.) — oddział wojska. [przypis edytorski]

⁴²⁴¹ *pracej* (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: pracy. [przypis edytorski]

⁴²⁴² *rodzajny* (starop.) — urodzajny, żyzny. [przypis edytorski]

⁴²⁴³ *półk* (starop. forma ort.) — dziś popr.: pułk. [przypis edytorski]

⁴²⁴⁴ *zasadka* (starop.) — zasadzka. [przypis edytorski]

⁴²⁴⁵ *wtóry* (starop.) — drugi. [przypis edytorski]

⁴²⁴⁶ *półk* (starop. forma ort.) — dziś popr.: pułk. [przypis edytorski]

⁴²⁴⁷ *skusić* (starop.) — spróbować. [przypis edytorski]

⁴²⁴⁸ *rany* (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

⁴²⁴⁹ *wczas* (starop.) — wypoczynek, wygoda. [przypis edytorski]

⁴²⁵⁰ *beł* (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

⁴²⁵¹ *półk* (starop. forma ort.) — dziś popr.: pułk. [przypis edytorski]

⁴²⁵² *je przywodził* (starop.) — przyprowadzał ich. [przypis edytorski]

18.

Gazeł czwarty półk⁴²⁵³ wiódł tych, którzy koszą
Blisko Egiptu obfite pszenice
Y wyżey, aż tam, gdzie z niebieską rosą
Nil spada na dół do morskiej granice⁴²⁵⁴.
Egipscy ludzie szable tylko noszą
Y łuki, boby zbroie y przyłbice⁴²⁵⁵
Nie udźwignęli, a w bogatym stroiu,
Chciwość do łupu, nie strach czynią w boiu.

19.

Z Ptolomaidy⁴²⁵⁶ potem przechodzili
Mdli, nadzy ludzie z Alarkonem swoim,
Którzy się przedtem długi czas żywili
Po pustych brzegach łupem y rozboiem.
Już lepsi króla sumarskiego⁴²⁵⁷ byli,
Co za nimi szli, ale wstępem boiem
Nic nie umieli. Król trypolski⁴²⁵⁸ po niem
Szedł z swoim ludem, dzielnem kręcąc koniem.

20.

Z obu Arabiy, z Skalistey, z Szczęśliwey,
Ludzie po królu trypolskiem miiaią,
Co nocorówniey⁴²⁵⁹ podlegli życzliwey,
Zbytniego zimna y ciepła nie znaią.
Gdzie ambra roście, kędy wiecznożywey⁴²⁶⁰
Nieśmiertelności Pheniksa⁴²⁶¹ widaią⁴²⁶²,
Który na wonnem gniaździe⁴²⁶³ (ieśli słuchy
O tem prawdziwe) ma grób y pieluchy.

21.

Już ci po prawdzie nie tak beli⁴²⁶⁴ stroyni,
Ale broń mieli by⁴²⁶⁵ Egipczykowie,
Y tak ubrani y tak beli zbroyni.
Po nich szli zaraz lekcy Arabowie;
Ci miasta błędne — zawždy niespokoyni —
Włoką za sobą, zawždy pielgrzymowie:
Wzrost mały, cienkie białogłowskie głosy,
Twarz czarną maią, czarne długie włosy.

⁴²⁵³półk (starop. forma ort.) — dziś popr.: pułk. [przypis edytorski]

⁴²⁵⁴granice (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: (do) granicy. [przypis edytorski]

⁴²⁵⁵zbroje i przyłbice (starop. forma) — dziś D.Im r.ż.: zbroi i przyłbicy (nie udźwignęliby). [przypis edytorski]

⁴²⁵⁶Ptolomaida — (w oryg. Barka) miasto w Trypolis. [przypis redakcyjny]

⁴²⁵⁷sumarski król — król Sumary (w oryg. Zumara) na zach. od Barki. [przypis redakcyjny]

⁴²⁵⁸król trypolski — [król z] Trypoli, miasta w pln. Afryce, stolicy Trypolitanii [przypis redakcyjny]

⁴²⁵⁹nocorównia (starop.) — porównanie dnia z nocą (*aequinociūm*). [przypis redakcyjny]

⁴²⁶⁰wiecznożywy (starop.) — nieśmiertelny. [przypis edytorski]

⁴²⁶¹Feniks — ptak bajeczny, który się przez spalenie ciągle odradza. [przypis redakcyjny]

⁴²⁶²widają (starop. forma) — widują (czynność wielokrotna). [przypis edytorski]

⁴²⁶³gniaździe (starop. forma) — dziś: gnieździe. [przypis edytorski]

⁴²⁶⁴beli (starop. forma) — dziś popr.: byli. [przypis edytorski]

⁴²⁶⁵by (starop.) — niby; tak jak. [przypis edytorski]

22.

Ostre mi z końców żelźcami tknione⁴²⁶⁶
Indyjskie trzciny w biegu z koni miecã⁴²⁶⁷,
Ktore tak rãcze, tak sã nieścignione⁴²⁶⁸,
Że lekkie wiatry ledwie prędzey lecã.
Pierwsze wiódł Syfax w szeregi sprawione,
Poślednie⁴²⁶⁹ Aldyn miał pod swoiã pieczã⁴²⁷⁰,
Trzecie prowadził Albiadzar zbójca,
Nie rycerz, ale raczej mężobójca⁴²⁷¹.

23.

Za Albiadzrem zaraz przechodzili
Mieszkańcy wysep obeszłych⁴²⁷² wodami,
Którzy na Morzu Arabskim łowili
Konchy drogiemi bogate perłami.
Y czarni z niemi, którzy się rodzili
W lewo nad Wody Czerwoney brzegami
Tamtych Agrykalt, tych iest przełożonem
Ósmid, co kaźdem pogardza zakonem⁴²⁷³.

24.

Za niemi potem szli Etyhopyowie,
Z Meroe⁴²⁷⁴ wyspy od Nilu sprawioney,
Y z Astrabory⁴²⁷⁵ (iako się dziś zowie)
Na trzy królestwa, na dwie rozdzieloney
Wiary. Asimir y Kanar królowie
Wiedli ich, oba złey sekty mierzioney⁴²⁷⁶
Machometowey, trzeci z żadney miary
Nie chciał iść z niemi, co był naszey wiary.

25.

Więc dway królowie z wojskiem ustroionem
W łuki, w szyszaki, z kraiu dalekiego:
Ieden król z Ormus⁴²⁷⁷, miasta pięknem łonem⁴²⁷⁸
Perskiego morza w koło obeszłego;
Drugi z Boekan⁴²⁷⁹, na wyspie⁴²⁸⁰ przestronem⁴²⁸¹,
W łonie wielkiego przystępu morskiego,
Ale kiedy zaś morze wzad⁴²⁸² uchodzi,
Suchemi pielgrzym nogami przechodzi.

⁴²⁶⁶tkniony (starop. forma) — tknięty. [przypis edytorski]

⁴²⁶⁷miecã (starop. forma) — miotają; rzucają. [przypis edytorski]

⁴²⁶⁸nieścigniony (starop.) — niedościgły. [przypis edytorski]

⁴²⁶⁹pośledni (starop.) — ostatni. [przypis redakcyjny]

⁴²⁷⁰miec pod pieczã (starop. konstrukcja) — opiekować się, doglądać; tu: wieść, dowodzić, zarządzać. [przypis edytorski]

⁴²⁷¹mężobójca (starop.) — zabójca, morderca. [przypis edytorski]

⁴²⁷²obeszły (starop.) — otoczony; opływany; *wysep obeszły wodami*: wyspa opływana wodami. [przypis redakcyjny]

⁴²⁷³zakon (starop.) — prawo, zbiór praw; także: wyznanie, religia. [przypis edytorski]

⁴²⁷⁴Meroe — wyspa Nilowa w górnym Egipcie. [przypis redakcyjny]

⁴²⁷⁵Astrabora — kraina w pld. Egipcie. [przypis redakcyjny]

⁴²⁷⁶mierziony (starop.) — obmierzły, obrzydły. [przypis redakcyjny]

⁴²⁷⁷Ormus — miasto w Persji. [przypis redakcyjny]

⁴²⁷⁸łono (łac. *sinus*) — zatoka. [przypis redakcyjny]

⁴²⁷⁹Boekan — miasto na wyspie w Zatoce Perskiej. [przypis redakcyjny]

⁴²⁸⁰wysep (starop. forma) — dziś r.ż.: wyspa. [przypis edytorski]

⁴²⁸¹przestrony (starop.) — przestronny; obszerny. [przypis edytorski]

⁴²⁸²wzad (starop.) — do tyłu; z powrotem. [przypis edytorski]

26.

Y ciebie młoda żona Altamorze⁴²⁸³
Ustawnem płaczem swem nie utrzymała,
Która — lub padły, lub wstawały zorze,
Na twój nieszczęsny odiazd narzekała:
«Takli⁴²⁸⁴ — pry⁴²⁸⁵ — wolisz na straszliwe morze,
Niż na mię patrzeć?! Czegom doczekała?
Że wolisz dźwigać brzemie ciężkiej⁴²⁸⁶ zbroie⁴²⁸⁷,
Niżli piastować małe dziecię swoje».

27.

Z Sarmakanty⁴²⁸⁸ to król beł zawołany,
Ale najmniejszą chwałę miał z korony;
Większą z dzielności, bo między hetmany⁴²⁸⁹
Nayprzednieyszemi mógł być położony.
Nakarmi pewnie boiu Chrześciani⁴²⁹⁰
Y da się iem znać. Lud wiedzie ćwiczony,
Zbroyny, który ma karwasze⁴²⁹¹ na ręku,
Szable u boku, buławy u łęku.

28.

Aż od dalekiej iutrzenki przyiechał,
Y szedł na popis Adrast⁴²⁹² srogi, który
Y karaceny y zbroie zaniechał⁴²⁹³,
Ale miał kaftan z twardey smoczey skory.
Na wielkiem słoniu przed kalifą⁴²⁹⁴ iechał,
Równy wierzchowi iakiey mały góry,
A lud prowadził, który z Ganga⁴²⁹⁵ piie,
Y w dalekich się ludów morzu kryie.

29.

Zatem dopiero rycerze wybrani,
Kwiat piękney młodzi się popisowali⁴²⁹⁶,
Którzy królewską służbą uwiązani,
Godne nagrody y żołd wielki brali.
Na dzielnych koniach, zbył⁴²⁹⁷ pięknie ubrani,
Pana swojego szeregiem miiali;
Z światła, co z pięknych purpur wychodziło,
Y z zbróy złocistych niebo się świeciło.

⁴²⁸³ *Altamor* — bohater egipski. [przypis redakcyjny]

⁴²⁸⁴ *takli* (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy tak. [przypis edytorski]

⁴²⁸⁵ *pry* (starop. forma) — skrót od: prawi; tj. mówi. [przypis edytorski]

⁴²⁸⁶ *ciężki* (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

⁴²⁸⁷ *zbroje* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: zbroi. [przypis edytorski]

⁴²⁸⁸ *Sarmakanta* — miasto Samarkanda w Azji. [przypis redakcyjny]

⁴²⁸⁹ *hetmany* (starop.) — dziś N.lm: (między) hetmanami. [przypis edytorski]

⁴²⁹⁰ *nakarmi boju Chrześciani* (starop.) — nasyci bojem chrześcijan. [przypis edytorski]

⁴²⁹¹ *karwasz* (starop.) — naramiennik żelazny. [przypis redakcyjny]

⁴²⁹² *Adrast* — król indyjski. [przypis redakcyjny]

⁴²⁹³ *zaniechać co* — zaniechać czego, poniechać czego, porzucić co; *karaceny i zbroje zaniechał*: odrzucić karaceny i zbroje. [przypis edytorski]

⁴²⁹⁴ *kalifa* (starop.) — dziś: kalif (r.m.). [przypis edytorski]

⁴²⁹⁵ *Ganga* — rzeka w Indiach, Ganges. [przypis redakcyjny]

⁴²⁹⁶ *popisowali się* (starop. forma) — dziś: popisywali się. [przypis edytorski]

⁴²⁹⁷ *zbył* (starop.) — bardzo, niezwykle. [przypis edytorski]

30.

Między temi był Odmar z Rymedonem,
Który się często pojedynkiem biał;
Mężny Hidraot⁴²⁹⁸ z śmiałem Alarkonem,
Który na morzu długi czas rozbiiał;
Y Ormund dzielny z Tygranem ćwiczonem
W zwodzeniu bitew. Po tych zaraz miał
Marbust arabski z Albraki⁴²⁹⁹ obfitey,
Co z Arabiey⁴³⁰⁰ imię wziął podbitey.

31.

W temże był półku⁴³⁰¹ Albudzar z Pirgantem,
Y z Arymonem Orynd okrutnikiem,
Armin y Brymart y z Aryodantem
Bastragor, co był sławnem zapaśnikiem;
Furs, okruciciel⁴³⁰² koni z Mandrykantem
Y z Agrykaltem wielkiem naieżnikiem⁴³⁰³;
Tyzafern⁴³⁰⁴ pierwszy rycerz, iako o niem
Twierdzili, lub⁴³⁰⁵ się pieszo bił, lub koniem.

32.

Książę⁴³⁰⁶ ormiańskie był ich przełożony,
Który w młodości wiarę chrześcijańską
Porzucił, przedtem Klemens był rzeczony,
Teraz Emiren, skoro wziął pogańską.
Wierny królowi y znał z każdej strony
Przeciwko sobie iego łaskę pańską.
Rycerz y hetman wielki y z dzielności,
Z serca, z rozumu y z umiejętności.

33.

Kiedy już wszyscy przeszli, niespodziana
Armida się z swem pocztem ukazała;
Y bohaterka krótko ukasana,
Na złotem wozie saydaczna⁴³⁰⁷ iechała.
Iey przyrodzona gładkość niezrównana
Tak się w iey twarzy z gniewem pomięszała⁴³⁰⁸,
Że y surowość z oczu iey patrzyła,
Y groziła spół y grożąc wabiła.

34.

Iey wóz był taki, iaki więc Phebowy
Bywa z Piropów⁴³⁰⁹, a woźnica chwoszcze⁴³¹⁰ —
Uczenie dyszel kierując wozowy,

⁴²⁹⁸*Hidraot* — król Damaszku stryj Armidy, czarownik. [przypis redakcyjny]

⁴²⁹⁹*Albraka* — kraina w Afryce, hołdująca Egipcjom. [przypis redakcyjny]

⁴³⁰⁰*Arabiej* (starop. forma) — (z) Arabii. [przypis edytorski]

⁴³⁰¹*półk* (starop. forma ort.) — dziś popr.: pułk. [przypis edytorski]

⁴³⁰²*okruciciel* a. *okróciiciel* (starop.) — pogromca. [przypis redakcyjny]

⁴³⁰³*najeźnik* (starop.) — harcerz, wojownik. [przypis redakcyjny]

⁴³⁰⁴*Tyzafern* — „pierwszy rycerz” saraceński. [przypis redakcyjny]

⁴³⁰⁵*lub* (starop.) — tu: czy. [przypis edytorski]

⁴³⁰⁶*książę ormiański* (starop.) — dziś r.m.: książę ormiański. [przypis edytorski]

⁴³⁰⁷*sajdaczny* (starop.) — z sajdakiem, kolczanem. [przypis redakcyjny]

⁴³⁰⁸*pomięszać* (starop. forma) — pomieszać. [przypis edytorski]

⁴³⁰⁹*pirop* — spiż złocisty. [przypis redakcyjny]

⁴³¹⁰*chvoszcze* (starop. forma) — 3 os.lp cz. teraźn., dziś: chłoszcze. [przypis redakcyjny]

Łogoszem⁴³¹¹ spięte cztery iednoroszcze⁴³¹².
Na stu pacholąt białe srebrołowy
Y na stu panien beły, a potroszcze⁴³¹³
Złota w nie wtkano. Białe konie mieli,
Z łuki, z saydaki wszyscy, wszyscy w bieli.

35.

Za pannami tuż y za pacholęty
Idą iey ludzie, które wiódł z Syryey
Od Hidraota Aradyn naięty
Z wielkiego żoldu, rodem z Bithyniey⁴³¹⁴.
Iako gdy Phenix na złotych rospięty
Skrzydłach, swey leci do Ethyopiey;
Świat się dziwuie, ptastwa gęste w koło
Zalutuią go to w bok, to na czoło:

36.

Tak się na ten czas każdy iey gładkości
Y iey urodzie y stroiom dziwował;
Y żaden nie był tak wielkiej twardości,
Żeby się tam był iey nie rozmiłował⁴³¹⁵.
A choć w gniewliwey była surowości,
Každyby ią był sobie rad zholdował.
Cóż? kiedy w śmiech twarz wesołą oblecze,
Kamienie miękczy — cóż serce człowiecze?!

37.

Skoro minęła, król z tronu wielkiego
Kazał do siebie przysć⁴³¹⁶ Emirenowi.
Chcąc go hetmanem mieć woyska swojego
Y generałem wszystkiemu ludowi.
Który — iuż wieszczek mieysca tak zacnego,
Niósł godne czoło temu urzędowi.
Cyrkassowie się zbrojni rozstąpili,
Y przez lud gęsty drogę mu czynili.

38.

On głowę schylił y padł na kolana,
A król do niego z poważną postawą:
«Ciebie — powiada — chcę mieć za hetmana,
Ty rządz tem woyskiem, ty właday buławą.
Iedź, wyzwól zaraz żydowskiego pana,
Idź mu na odsiecz, niech za twoią sprawą
Nieprzyiaciele padną porażeni,
Do ostatniego szczętu wyniszczeni».

⁴³¹¹łogosz (starop., z węg. *lógós*) — koń obok wprzężony; łogoszem spięte cztery iednoroszcze: [wprzęgnięte] wpobocz. [przypis redakcyjny]

⁴³¹²iednoroszcze (starop. forma ort.) — jednorożce; jednorożec: zwierz bajeczny, podobny do konia, z rogami na czole. [przypis redakcyjny]

⁴³¹³potroszcze (starop.) — po trosze; po troszeczku. [przypis edytorski]

⁴³¹⁴Bitynia — kraina w Azji Mniejszej, oddzielona od Europy Morzem Marmara. [przypis redakcyjny]

⁴³¹⁵rozmiłować się jej (starop.) — rozmiłować się w niej. [przypis edytorski]

⁴³¹⁶przysć (starop.) — przyjsć. [przypis edytorski]

39.

Emiren zatem wielkie czynił dzięki
Na maiestacie królowi wielkiemu:
«Z niezwykniężony — prawi — biorę ręki
Buławę, szczęściu ufając twoiemu;
Y tuszę⁴³¹⁷, że krzywd przypłacę przeddzięki⁴³¹⁸
Nieprzyiaciele, państwu azyjskiemu⁴³¹⁹.
Przegraią, da Bóg! Co ieśli mię minie,
Z sławą Emiren, nie z sromotą⁴³²⁰ zginie.

40.

Y ieśli nam co złego obiecali
(Czego nie tuszę) gniewliwi bogowie,
Niech się to wszystko na mój łeb obali.
Niech to zostanie tylko na mey głowie;
By ieno⁴³²¹ woysko zdrowo zachowali,
Niechay mię inszy⁴³²² pogrzebą⁴³²³ wodzowie,
Niech tryumfalne będą, nie żalosne
Pompy». Wtem w trąby uderzono głośnie.

41.

Tak w pyszny⁴³²⁴ namiot wszedł między dźwiękami
Wielki król z swemi wodzami pospołu,
Gdzie należnemi uczczeni mieyscami,
Siedli porządkiem u niższego stołu.
Iednych czcił mową, drugich potrawami,
Puściwszy wodze wesołemu czołu.
Armida zaraz z swą chytrnością iedzie,
Przy dobrej myśli, przy oney biesiedzie⁴³²⁵.

42.

Po odstawieniu stołów, gdy uyrzała,
Że na nią chciwe oczy obrócili
Y z swoich znaków zwyczajnych poznała,
Że wszyscy ogniów skrytych zachwycili⁴³²⁶;
Udatnie z stolka swojego wstawiała,
Y szła przed króla, chcąc się w oney chwili
Udać za mężną⁴³²⁷ y twarzą surową
Y nie swoiey płci, ale męską mową.

43.

«Y ia, o królu, chcę — choć białogłowa,
O oyczyzną się y wiarę próbować⁴³²⁸;
A co więc bywa między ludźmi mowa,

⁴³¹⁷tuszyć (starop.) — mieć nadzieję, spodziewać się. [przypis edytorski]

⁴³¹⁸przeddzięki (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

⁴³¹⁹azyjski (starop. forma) — azjatycki. [przypis edytorski]

⁴³²⁰sromota (starop.) — wstyd, hańba. [przypis edytorski]

⁴³²¹jeno (starop.) — tylko. [przypis edytorski]

⁴³²²inszy (starop. forma) — inni. [przypis edytorski]

⁴³²³pogrzebą mię (starop. forma) — dziś: pogrzebią mnie. [przypis edytorski]

⁴³²⁴pyszny (starop.) — wspaniały. [przypis edytorski]

⁴³²⁵biesiedzie (starop. forma) — (przy) biesiadzie. [przypis edytorski]

⁴³²⁶zachwycić (starop.) — pochwycić. [przypis edytorski]

⁴³²⁷chcąc się (...) udać za mężną (starop. konstrukcja) — chcąc udać, że jest mężna; chcąc wydać się mężną. [przypis edytorski]

⁴³²⁸próbować się (starop.) — tu: walczyć; pojedynkować się. [przypis edytorski]

Że nie przystoi królowey wojować,
Y sceptrum, y miecz (u mnie to są słowa)
Iedneyże daią ręce. Kto królować
Chce, niechay zabaw królewskich użyje,
Y moia ręka, iako druga⁴³²⁹ — biie.

44.

Nie pierwszy to dzień, w którym chęci swoje
Do boiów y do wojny obróciła:
Iużem ia nieraz y o państwo twoie,
Y o wiarę się z Chrześciani⁴³³⁰ biła;
Y podobnoć kto powiadał, com w boie⁴³³¹
Dokazowała y com w nich czyniła;
Y wiesz, iakom ci wyprawiła w dary⁴³³²
Więźnie⁴³³³ przednieysze Chrystusowey wiary.

45.

Ci wszyscy beli⁴³³⁴ odemnie⁴³³⁵ dostani
W pewney utarczce y w pewney potrzebie;
Y do tych czasów byliby trzymani⁴³³⁶
W wiecznem więzieniu podobno u ciebie;
Y tybyś teraz ani wojny, ani
Tych prac ponosił y nie trudził siebie,
By⁴³³⁷ beł nie Rynald zdryca, który moie
Na drodze pobił y wyzwolił swoje.

46.

Znacie go ponno; y tu wiele razy
Wspominaią go y spraw iego siła⁴³³⁸.
Od tego takie odnoszę urazy,
A iam się dotąd ieszcze nie zemściła.
Y ta przyczyna, żem dla iego skazy⁴³³⁹
Na tę się wojnę do ciebie puściła.
W inszy⁴³⁴⁰ czas powiem, iakom ukrzywdzona,
Teraz chcę pomsty za to, żem⁴³⁴¹ zelżona.

47.

Staram się o to. Wźdyć⁴³⁴² oku miernemu⁴³⁴³
Nie każda strzała darmo wylatuie,
Ale y Bóg sam przeciwko winnemu,

⁴³²⁹ *drugi* (starop.) — tu: inny. [przypis edytorski]

⁴³³⁰ *chrześcijany* (starop. forma) — (z) chrześcijanami. [przypis edytorski]

⁴³³¹ *boje* (starop. forma) — dziś N.lp: (w) boju. [przypis edytorski]

⁴³³² *wyprawić w dary* (starop.) — wysłać w darze. [przypis edytorski]

⁴³³³ *więźnie przednieysze* (starop.) — przedniejszych (tj. ważniejszych (wybitnych) więźniów. [przypis edytorski]

⁴³³⁴ *beli* (starop. forma) — dziś popr.: byli. [przypis edytorski]

⁴³³⁵ *odemnie* (starop. forma ort.) — dziś popr.: ode mnie; tu: przeze mnie. [przypis edytorski]

⁴³³⁶ *do tych czasów byliby trzymani (...) podobno* (starop.) — dotychczas podobno są trzymani. [przypis edytorski]

⁴³³⁷ *by* (starop.) — gdyby. [przypis edytorski]

⁴³³⁸ *siła* (starop.) — mnóstwo, wiele. [przypis edytorski]

⁴³³⁹ *skaza* (starop.) — szkoda, ruina. [przypis redakcyjny]

⁴³⁴⁰ *inszy* (starop. forma) — inny. [przypis edytorski]

⁴³⁴¹ *żem zelżona* (starop. forma) — skrót od: że jestem (zostałam) zelżona; tj. że mnie obrażono. [przypis edytorski]

⁴³⁴² *wźdyć* (starop.) — konstrukcja z partykułą wzmocniającą -ci, skróconą co -ć; znaczenie: przecież, wszakże. [przypis edytorski]

⁴³⁴³ *mierny* (starop.) — [tu:] dobrze mierzący do celu [o oku]. [przypis redakcyjny]

Z ukrzywdzonych rąk czasem ią prostuie.
Iednak kto zdraycy utnie łeb moiemu
Y który mi ią uciętą daruie —
Aczbymci⁴³⁴⁴ sama rada się pomściła,
Będzie mi pomsta z iego ręki miła.

48.

Tak będzie miła, że za iego stanie⁴³⁴⁵
Potka⁴³⁴⁶ go słuszna odemnie⁴³⁴⁷ nagroda:
Królestwo mu się w posagu dostanie,
Y jakakolwiek ta moia uroda.
Przysięgam na to, karz mię — mocny panie,
Ieśli nie strzymam⁴³⁴⁸. Więcej mówić szkoda.
Przeto⁴³⁴⁹, ieśli kto chce nań ważyć zdrowie,
We mnie korzysta⁴³⁵⁰, niechay się ozowie⁴³⁵¹».

49.

Gdy tak Armida wszystkich zapalała,
Adrast w niey zaraz utopił wzrok chciwy:
«Uchoway Boże, abyś ty nań miała
Z tak piękney ręki pociągnąć cięciwy.
Nie godzien nawet, abyś nań zmierzała
Niebieskiem okiem — zdrayca niecnotliwy!
Odprawię ia to, mnie słusznie takowa
Pomsta należy, o piękna królowa.

50.

Ia mu łeb utnę y strzymam⁴³⁵² to cale⁴³⁵³,
Iuż może prętkiey⁴³⁵⁴ pewien bydz⁴³⁵⁵ swey zguby».
Tak w ten czas mówił Adrast śmiały, ale
Nie mógł mu wytrwać Tyzafern tey chluby:
«A tyś kto?! — prawi⁴³⁵⁶ — który tak zuchwale
Mówisz przy królu, przy nas, chłopie gruby⁴³⁵⁷!
Milczą tu drudzy, choć mężniejszy⁴³⁵⁸. A ty
Tak się skoro⁴³⁵⁹ wprzód wymykasz przed swaty».

51.

Odpowie Adrast: «Ia nie mówię wiele
Y daremnych słów nierad puszczam z gęby,
Ale by nie tu, nie rzekłbyś tak śmieie,
Y po ziemibyś pewnie zbierał zęby».

⁴³⁴⁴ *aczby mci* (starop.) — chociaż bym. [przypis edytorski]

⁴³⁴⁵ *stać za co, stanie za jego* (starop.) — opłaci się. [przypis redakcyjny]

⁴³⁴⁶ *potkać* (starop.) — spotkać. [przypis edytorski]

⁴³⁴⁷ *odemnie* (starop. forma ort.) — dziś popr.: ode mnie. [przypis edytorski]

⁴³⁴⁸ *strzymać* (starop.) — dotrzymać (słowa, obietnicy). [przypis edytorski]

⁴³⁴⁹ *przeto* (starop.) — zatem, a więc. [przypis edytorski]

⁴³⁵⁰ *korzystać w czym* (starop.) — upatrywać korzyść w czym. [przypis redakcyjny]

⁴³⁵¹ *niechaj się ozowie* (starop.) — niech się odezwie. [przypis edytorski]

⁴³⁵² *strzymać* (starop.) — dotrzymać (słowa); wytrzymać. [przypis edytorski]

⁴³⁵³ *cale* (starop.) — całkowicie, w całości. [przypis edytorski]

⁴³⁵⁴ *prętki* (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkie; szybkie. [przypis edytorski]

⁴³⁵⁵ *bydz* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

⁴³⁵⁶ *prawić* (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

⁴³⁵⁷ *gruby* (starop.) — grubiański, prosty, prostacki. [przypis edytorski]

⁴³⁵⁸ *mężniejszy* (starop. forma) — mężniejszy (Im). [przypis edytorski]

⁴³⁵⁹ *skoro* (starop.) — szybko, pospiesznie. [przypis edytorski]

Szli do gorszych słów, ale król na czele⁴³⁶⁰
Ukazał z gniewu pomarszczone wręby⁴³⁶¹
Y kinął⁴³⁶² na nich. Potem rzekł Armidzie:
«Masz męskie serce przy panińskim wstydzie;

52.

O piękna panno, y godnaś, aby ci
Oba urazy swoje darowali.
Y do tey pomsty od ciebie užyci,
Zgodnie swe siły na to obracali.
Y wy rycerze mężni, niepożyci⁴³⁶³,
Lepiej żebyście te gniewy chowali
Na tego zdraycę». Oni wtem królowi
Y iey mówili, że beli⁴³⁶⁴ gotowi.

53.

A nie tylko ci dway bohatorywie⁴³⁶⁵
Ofiarowali swoje gotowości,
Ale y inszy⁴³⁶⁶ przedniejszy⁴³⁶⁷ wodzowie
Przysięgali się mścić⁴³⁶⁸ iey zelżywości⁴³⁶⁹.
Tak wiele mieczów przeciw iego głowie
Ostrzyła w ten czas mocą swey miłości.
Ale on skoro odbił się od brzegu,
W szczęśliwem kończył swoię drogę biegu.

54.

Taż drogą właśnie Przewoźniczka iedzie,
Którą się bela⁴³⁷⁰ iadąc tam puściła,
Y tamże swóy sztyr⁴³⁷¹ obraca y wiedzie,
Y także łodzi, iako wprzód, szczęściła.
Młodzieńczyk patrzy na zimne Niedźwiedzie.
Widzi Arktura y gwiazd mniejszych siła⁴³⁷²
Y Oryona; czasem wzrok rzekami,
Czasem wielkimi zabawia górami.

55.

Czasem się pyta, iako odiechali
Woyska, więc iakie którego narodu
Zwyczaie; owa tak długo iechali,
Aż słońce beło czwarty kroć u wschodu.
Iuż też mierzkało⁴³⁷³ kiedy wysiadali,

⁴³⁶⁰*czele* (starop. forma) — dziś Msc.lp: (na) czole. [przypis edytorski]

⁴³⁶¹*wręby* (starop.) — tu: zmarszczki (zmarszczone czoło). [przypis edytorski]

⁴³⁶²*kinąć* (starop.) — dać znak skinieniem, skinąć, machnąć; także: rzucić, rzucić się. [przypis edytorski]

⁴³⁶³*niepożyty* (starop.) — niepokonany, niezwyknięty. [przypis edytorski]

⁴³⁶⁴*beli* (starop. forma) — dziś popr.: byli. [przypis edytorski]

⁴³⁶⁵*bohater* (starop. forma) — dziś popr.: bohater. [przypis edytorski]

⁴³⁶⁶*inszy* (starop.) — inny. [przypis edytorski]

⁴³⁶⁷*przedniejszy* (starop. forma) — dziś M.lm: przedniejszy. [przypis edytorski]

⁴³⁶⁸*mścić się czego* (starop.) — mścić się za co. [przypis edytorski]

⁴³⁶⁹*zelżywość* (starop.) — tu: obraza, obelga. [przypis edytorski]

⁴³⁷⁰*bela puściła* (starop. forma) — była puściła; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

⁴³⁷¹*sztyr* (starop.) — ster. [przypis edytorski]

⁴³⁷²*siła* (starop.) — mnóstwo, wiele. [przypis edytorski]

⁴³⁷³*mierzkało* (starop.) — zmierzchało. [przypis redakcyjny]

Y kiedy na ląd szli z morskiego brodu.
Wtem Pani rzekła: «Czas wam do noclegu,
Na palestyńskim iużeście tu brzegu».

56.

To rzekszy⁴³⁷⁴, żagle y insze⁴³⁷⁵ naczynie
U niebieskiego zostawuie⁴³⁷⁶ promu,
A sama z oczu tak iem nagle ginie,
Iako więc słowo przydzie wyrzec komu.
Iuż też noc biała, piaszczyste pustynie
Widzą, y to źle; lecz żadnego domu
Widzieć nie mogą, ani drogi znaku,
Nie znać ludzkiego, ni końskiego szlaku.

57.

Y ztąd y zowąd patrzaią pomocy,
Potem ku morzu obrócili tyły.
A gdy szli daley, blask zdaleka⁴³⁷⁷ w oczy,
Y iasne iakieś promienie ie były;
Które swem złotem światłem, ciemney nocy
Mrok oświecały y rzadki czyniły.
Idą tam, gdzie się światło ukazało.
Potem obaczą, co się tak błyszczalo.

58.

Widzą na niskiem cyprysowem krzaku,
Ku miesiącowi zbroięc zawieszoną;
Y tak na zbroi, iako na szyszaku
Perły sadzone ręką nauczoną.
Widzą tamże tarcz wiszącą na haku,
W piękne obrazy wszędzie wydrożoną⁴³⁷⁸;
A mąż szedziwy, co tego pilnował,
Skoro ich uyrzał, ku niem następował.

59.

Karzeł z Ubaldem, skoro go zoczyli⁴³⁷⁹,
Tak przyiaciela poznali dawnego.
Zaczem go oba chętnie pozdrowili
Y wzajem beli⁴³⁸⁰ witani od⁴³⁸¹ niego.
Wtem obróciwszy oczy w oney chwili,
Do bohatera⁴³⁸² życzliwe młodego,
Tak poczęł. «Ciebie tak późney godziny
Czekam, a powiem — dla której przyczyny⁴³⁸³.

⁴³⁷⁴rzekszy (starop. forma) — dziś popr.: rzekszy. [przypis edytorski]

⁴³⁷⁵insze (starop. forma) — inne. [przypis edytorski]

⁴³⁷⁶zostawuje (starop. forma) — dziś: zostawia. [przypis edytorski]

⁴³⁷⁷zdaleka (starop. forma ort.) — dziś popr.: z daleka. [przypis edytorski]

⁴³⁷⁸wydrożony (starop.) — wydrążony; wyrzeźbiony a. wygrawerowany. [przypis edytorski]

⁴³⁷⁹zoczyć (starop.) — zobaczyć. [przypis edytorski]

⁴³⁸⁰beli (starop. forma) — dziś popr.: byli. [przypis edytorski]

⁴³⁸¹od (starop.) — przez; od niego: przez niego. [przypis edytorski]

⁴³⁸²bohater (starop. forma) — dziś popr.: bohater. [przypis edytorski]

⁴³⁸³dla której przyczyny (starop.) — dla jakiej przyczyny; z jakiej przyczyny. [przypis edytorski]

60.

Iakiegom zażył dla ciebie starania,
Y com uczynił w twej własnej potrzebie —
Ci wiedzą, którzy z mego rozkazania,
Przez wielki się bród pławili⁴³⁸⁴ dla ciebie.
Słuchajże⁴³⁸⁵ mych słów, różnych od śpiewania
Zdradliwych syren, a miej je u siebie,
Póki cię inszy⁴³⁸⁶ mową świętobliwą⁴³⁸⁷
Nie naprowadzi na drogę prawdziwą.

61.

Nie w miękkim pierzu, rycerzu wspaniałą,
Między paniami sława ma mieszkanie,
Ale na wierzchu barzo⁴³⁸⁸ przykrej skały,
Gdzie nie postoi nigdy próżnowanie.
Kogo rokoszy⁴³⁸⁹ sprośne⁴³⁹⁰ uwikłały,
Kto nie pracuje, ten jej nie dostanie.
A ty, będąc ptak wysokiego lotu,
Chcesz się niskiego w dole trzymać płotu?!

Sława

62.

Twarz ci wyniosłą natura stworzyła,
Y siły do prac y serce gotowe;
Myśl ci wspaniałą, wysoką sprawiła,
Abyś szedł wzgórze⁴³⁹¹, przez śródki⁴³⁹² takowe;
Gniew w cię gorący y prętki⁴³⁹³ włożyła,
Nie żebyś go miał na zwady domowe
Y na rosterki⁴³⁹⁴ między swemi użyć,
Albo niem żądzej⁴³⁹⁵ bezrozumnej złużyć:

63.

Ale żebyś weń dobrze uzbroiony,
Nieprzyjacioly potężniey wojował
Y żebyś, większą siłą opatrzony,
Chciwość y żądzą niezbędną⁴³⁹⁶ hamował.
Przeto go obróć, na coś pozwolony⁴³⁹⁷;
Niechby iem⁴³⁹⁸ twój wódz y starszy szafował.
Ten będzie wiedział, kiedy go popuścić,
Kiedy go wciągnąć, kiedy go nie puścić».

⁴³⁸⁴*plawić się* (starop.) — tu: płynąć. [przypis edytorski]

⁴³⁸⁵*sluchajże* (starop.) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -że. [przypis edytorski]

⁴³⁸⁶*inszy* (starop. forma) — inny. [przypis edytorski]

⁴³⁸⁷*świętobliwy* (starop. forma) — dziś popr.: świętobliwy. [przypis edytorski]

⁴³⁸⁸*barzo* (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

⁴³⁸⁹*rokoszy* (starop. forma ort.) — dziś popr. M.lm: rozkosze. [przypis edytorski]

⁴³⁹⁰*sprośny* (starop.) — brzydki, szpetny. [przypis edytorski]

⁴³⁹¹*wzgórze* (starop.) — w górę; wzwyż. [przypis edytorski]

⁴³⁹²*śrzodek* (starop. forma) — środek. [przypis edytorski]

⁴³⁹³*prętki* (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkie; szybkie. [przypis edytorski]

⁴³⁹⁴*rosterki* (starop. forma ort.) — rozterki. [przypis edytorski]

⁴³⁹⁵*żądzej* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż: żądz. [przypis edytorski]

⁴³⁹⁶*niezbędny* (starop.) — brzydki, obrzydły. [przypis redakcyjny]

⁴³⁹⁷*pozwolony na co* (starop.) — do jakiego użycia pozwolono ci go (gniew) mieć (żyć w sobie). [przypis edytorski]

⁴³⁹⁸*jem* (starop.) — nim. [przypis edytorski]

64.

Tak mówił starzec w powagę ubrany,
A on się wstydził y wzrok na dół schylił,
Bo tak rozumiał, że one przygany
Nań się ściągały⁴³⁹⁹: iakoż się nie mylił.
Obaczył starzec, że był zasromany⁴⁴⁰⁰
Y że się w niem wstyd coraz bardziej silił⁴⁴⁰¹:
«Nie wstydz się; — prawi — na tey tarczy, synu,
Uyrzysz wielką część przodków twoich czynu⁴⁴⁰².

65.

Uyrzysz w niey sławne y bitne twe dziady,
Uyrzysz ich męstwo z dziełami wielkiemi.
A ty do tych dób tak znacznemi ślady,
Leniwo idziesz w tem placu za niemi.
Pobudź się synu, a bierz z nich przykłady,
A za przodkami następuj twoiemi».
Kiedy tak starzec powiadał szedziwy⁴⁴⁰³,
Młodzieńczyk na tarcz obracał wzrok chciwy.

66.

W tak ciasnem polu od mistrza mądrego
Tak wiele figur było w rzędzie długiem
Wyrzytych, iako z rodu Akciyskiego
Nierozerwanie szedł ieden za drugim;
Y niezmaconem strumieniem z dawnego
Rzymskiego źródła, ciekła iednem cugiem
Ich krew szlachetna. Stoią cni wodzowie,
Laurowe niosąc korony na głowie.

67.

Starzec każdego dzieła ukazuje:
Kaiusa naprzód, iako go wołały
Przyległe miasta, a on ie przyimuie,
Y na Eście⁴⁴⁰⁴ pan zostaje wspaniały;
Iako y drugim obronę gotuie,
Co się pod iego skrzydła uciekały,
Gdy w nachylonem⁴⁴⁰⁵ cesarstwie, narody
Obce czyniły niepojęte szkody.

68.

Y kiedy drogą wiadomą Gottowie
Przeszli y srodze kray włoski palili;
Kiedy się Rzym bał barzo o swe zdrowie,
Aby go beli z gruntu nie zniszczyli —
Gdzie przy Aurelim Akciyskiem, swey głowie,
Cali zostali, ci co pod niem byli.

⁴³⁹⁹ściągać się na kogo (starop.) — dotyczyć kogo. [przypis edytorski]

⁴⁴⁰⁰zasromany (starop.) — zawstydzony. [przypis edytorski]

⁴⁴⁰¹silić się (starop.) — tu: nasilać się. [przypis edytorski]

⁴⁴⁰²ujrzysz wielką część przodków twoich czynu (starop.) — szyk przestawny; inaczej: ujrzysz wielką część czynu twoich przodków. [przypis edytorski]

⁴⁴⁰³szedziwy (starop.) — sędziwy; stary. [przypis edytorski]

⁴⁴⁰⁴Este — miasto w pln. Włoszech, które dało nazwę rodzinie panującej w Ferrarze. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁰⁵nachylony (starop.) — podupadły; nadwątlony. [przypis edytorski]

Potem Foresta skazał, co Hunnowi
Septemtryonu⁴⁴⁰⁶ odpierał⁴⁴⁰⁷ królowi.

69.

Dobrze Attyllę wyraził uczony
Mistrz: ze psiem pyskiem — co na wzięcie czekał
Aquileiey, wzrok miał zapalony,
Byś go znał, rzekłbyś, że warczał y szczekał.
Y widzieć beło, kiedy zwyciężony
Na pojedynku, między swe uciekał.
A Forest bronić zostawał gotowy
Aquileiey, włoski Hektor nowy.

70.

Na inszem mieyscu mistrz beł⁴⁴⁰⁸ wyrysował
Iego los y śmierć, iako nieba chciały.
Potem na państwo dzielny następował
Akaryn, po swem oycu pozostały.
Nie Hunnom, ale boskiem ustępował
Wyrokom Altyn, Altyn mężny, śmiały.
Y rozproszone potem wsi gromadził,
Y z nich nad Padem wielkie miasto sadził.

71.

Wysokie tamy suł⁴⁴⁰⁹ niespracowany,
Broniąc się wodzie, co ie podlewała,
W którym na dzielne, cne esteńskie pany,
Przyszłego czasu stolica bydź⁴⁴¹⁰ miała.
Zdało się, że bił y gromił Alany,
Lecz go Fortuna potem odbieżała⁴⁴¹¹,
Gdy z Odoakrem bitwę zwiódł — w tey ginie;
O, szczęśliwa śmierć, z której wiecznie słynie!

72.

Legł z niem Alfryzy, skaran beł wygnaniem
Akcyus z bratem, rycerz znamienity;
Ale się wrócił, skoro za skaraniem
Boskiem beł Herul zły tyran zabity.
Esteński idzie Epaminund za niem,
Przez prawą — ostrą strzałą — brew przebity;
Bólu nie czuie, choć rana niemała,
Kiedy Totyla przegrał, a tarcz cała:

73.

O Bonifacem powiadam potężnem.
Za niem syn idzie, Waleryan mały:
Ieszcze dziecina, a iuż beł tak mężnem,

⁴⁴⁰⁶Septemtrion — gromada gwiazd, tzw. Wóz (Wielka Niedźwiedzica); północ. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁰⁷odpierał (starop.) — opierał się (Hunnowi). [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁰⁸beł wyrysował (starop. forma) — był wyrysował; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: wyrysował wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

⁴⁴⁰⁹suć (starop.) — usypywać. [przypis edytorski]

⁴⁴¹⁰bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

⁴⁴¹¹odbieżać kogo (starop.) — tu: opuścić kogo. [przypis edytorski]

Żeby go gotskie hufce nie strzymały.
Blisko z słowackiem⁴⁴¹² bił się wojskiem ieznem⁴⁴¹³
Ernest, postawą srogi y zuchwały;
Przed niem kęs daley widać Aldoarda,
Kiedy z Krzemieńca⁴⁴¹⁴ gnał króla Lombarda.

74.

Berengar mając przy sobie Henryka,
Z Karłem⁴⁴¹⁵ cesarzem ciągnął do Pawiey;
Za pierwszego go miano naieżnika,
Gdy w woysku służył francuskiej liliey.
Przeciw wnukowi cesarz słał Ludwika,
Który od⁴⁴¹⁶ niego zbity, do Francyej
Beł posłań y tam do więzienia wzięty.
Tamże beł z syny Otton samopięty⁴⁴¹⁷.

75.

Po niem Almeryk tuż beł wydrożony⁴⁴¹⁸.
Który ferarskiem margrabią zostawał,
A z nabożną beł twarzą wyrażony,
Iako⁴⁴¹⁹ kościoły bogate nadawał.
Wtóry⁴⁴²⁰ Akcyus tamże beł włożony,
Co z Berengarem w wojnie nie ustawał.
Y po odmiennem szczęściu (zacne plemię!)
Zwyciężywszy go, rządził włoską ziemię.

76.

Ano y Olbrycht do Niemiec wezwany,
Sławny — na służbę cesarską — przyięciem,
Którego Otton, kiedy pobił Dany,
Wielkiem posagiem kupił sobie zięciem.
Ano y Ugon⁴⁴²¹, co skrócił Rzymiany
Pod niemi zamku obronnego wzięciem.
Który margrabią włoskiej ziemie został
Y Tuskany⁴⁴²² zaś prętko potem dostał.

77.

Tamże Bonfac szedł; przy niem w piękny statek
Ubrana, iego Beata siedziała:
Gdzie iuż wielkiego rodu beł ostatek
Y wszystka męska linia ustała.
Ale y liczby y płci niedostatek
Cna iedynaczka hoynie nagradzała —
Piękna Matylda; tak czepiec pleciony
Przechodzi czasem sceptra y korony.

⁴⁴¹²*słowacki* (starop.) — słowiański. [przypis redakcyjny]

⁴⁴¹³*jezne wojsko* (starop.) — jazda; oddziały jazdy. [przypis edytorski]

⁴⁴¹⁴*Krzemieniec* — miasto Monselice niedaleko Padwy we Włoszech (wł. *selce*: krzemień). [przypis redakcyjny]

⁴⁴¹⁵*Karzel* — cesarz Karol Wielki. [przypis redakcyjny]

⁴⁴¹⁶*od* (starop.) — przez; *od niego*: przez niego. [przypis edytorski]

⁴⁴¹⁷*samopięty* (starop.) — [sam] z czterema innymi [towarzyszami]. [przypis redakcyjny]

⁴⁴¹⁸*wydrożony* (starop.) — wydrażony; wyrzeźbiony a. wygrawerowany. [przypis edytorski]

⁴⁴¹⁹*jako* (starop.) — tu: ponieważ. [przypis edytorski]

⁴⁴²⁰*wtóry* (starop.) — drugi. [przypis edytorski]

⁴⁴²¹*Ugon* — zmarły brat króla francuskiego Filipa. [przypis redakcyjny]

⁴⁴²²*Tuskana* — kraina w środkowych Włoszech, Toskania. [przypis redakcyjny]

78.

Z oczu iey dzielność męska wychodziła,
Patrz iako biie hardego Normanda:
Znać beło, iako zbitego goniła,
Y doieżdżała w pogoniei Guiskarda.
Daley Czwartego Henryka gromiła
Y chorągiew mu (iako wielka wzgarda
Cesarska!) wzięła y Papieża potem
Na Watykanie posadziła złotem.

79.

Akcyus Piąty, to za nią, to z strony
Szedł, iak ów, co ią y czcił y miłował;
Lecz z Akcyusza Czwartego puszczoney
Ród się w obfitsze gałęzie zajmował.
A Gwelf do Niemiec, o co beł proszony
— Syn Kunegundzin — w drogę się gotował.
Y tak piękny szcep rzymski rósł powoley⁴⁴²³
Na bawarskiego pola żyzney roley⁴⁴²⁴.

80.

Tam Gwelf — w Gwelfonów sam przez się nieplodny
Esteńską różgę pniak wszczepioną — wpuścił,
Y swoich Gwelfów zwykły owoc rodny
Y scepter y koron obficie wypuścił.
A niebo mu deszcz zdarzyło pogodny,
Że się szeroko gałęziami puścił.
Iuż z niego drzewo wysokie urosło,
Które po wszystkich Niemczech cień rozniosło.

81.

Lecz niemniey piękney zacney latorośli
Rózgi się w ziemi włoskiej rozkwitały:
Tam Bertold, tam z niey inszy wielcy rośli,
Tam swoje przodki odnawiał wspaniały
Akcyus Szósty. Tak co z tey krwie pośli⁴⁴²⁵
Figury, zda się, iakby się ruszały.
A Rynald w sobie z dzieł tak wielkich ludzi
Chciwość do męstwa przyrodzoną budzi.

82.

Sława tak iego myśli pobudzone
Zagrzewa smakiem y nagrodą swoią,
Że miasta wzięte, woyska porażone⁴⁴²⁶,
Państwa podbite w głowie mu się roią;
W serce mu wlaży, głęboko wrażone,
Zda mu się, że mu przed oczyma stoią.
Wdział zbroię na się; tak go żądze grzeią,
Że iuż zwycięstwa uprzedza nadzieią.

Sława, Historia

⁴⁴²³powolej (starop.) — wedle swej woli; swobodnie. [przypis edytorski]

⁴⁴²⁴rolej (starop. forma) — dziś N.lp r.ż.: (na) roli. [przypis edytorski]

⁴⁴²⁵pośli (starop. forma) — 3.os.lm cz. przesz., dziś: poszli; tu: wyszli, wyrosli. [przypis edytorski]

⁴⁴²⁶porażony (starop.) — pobity, zwyciężony. [przypis edytorski]

83.

Lecz Karzeł, który przedtem mu szwedzkiego
Dziedzica z światem powiedział rozstanie:
«Weź — mówi — ten miecz rycerza wielkiego,
Weź go szczęśliwie po mem pierwszym panie,
Na rozmnożenie go Chrystusowego
Zakonu użyj. Niech mój pan zostanie
Zemszony przez cię, iam ci go dochował,
Wszak wiesz, jako cię królewic⁴⁴²⁷ miłował».

84.

On na to: «Niech Bóg zdarzy dobrotliwy,
Aby miecz, który biorę z twojej ręki,
Zemści⁴⁴²⁸ się swego pana — y złośliwy
Poganin przezeń⁴⁴²⁹ gardło dał przedzięk⁴⁴³⁰!»
Zatem prętkiego⁴⁴³¹ Karzeł skutku chciwy,
W krótkie zawierał słowa — wielkie dzięki.
Bo y sam starzec, broniąc dłuższej mowy,
Mówił, że ich był prowadzić gotowy:

85.

«Widzicie — prawi⁴⁴³² — że już dzień za pasem⁴⁴³³,
Lepiej żebyście za mną się udali.
Ia was powiodę y w obozie waszem
Stawię, byleście zaraz wyiechali».
Wtem szedł do wozu starzec onem czasem,
Oni też, iako rozkazał, wsiadali.
On koni biczem po bokach zajmuje,
A na wschód słońca dyszel swój kieruje.

86.

Coraz złotego popuszcza rzemienia,
A do rycerza tak mówi młodego;
«Napatrzyłeś się do wolej⁴⁴³⁴ korzenia
Pięknego drzewa rodzaju twoiego,
A chocia⁴⁴³⁵ z niego tak wiele plemienia
Bohatyrskiego⁴⁴³⁶ szło z wieku dawnego —
Nie mniemaj⁴⁴³⁷, aby miało przestać rodzić
Y żeby mu co starość miała szkodzić.

87.

A iakom ci tu twoich przodków stawnych
W miedzi ukazał wyrobione sztuki,
Którzy na świecie żyli za lat dawnych,

⁴⁴²⁷królewic (starop. forma) — królewicz. [przypis edytorski]

⁴⁴²⁸zemścić się kogo (starop. forma) — zemścić się za kogo. [przypis edytorski]

⁴⁴²⁹przezeń (starop. forma) — przez niego; z jego powodu. [przypis edytorski]

⁴⁴³⁰przedzięk (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis edytorski]

⁴⁴³¹prętki (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkie; szybkie, tu: natychmiastowe. [przypis edytorski]

⁴⁴³²prawić (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

⁴⁴³³za pasem (starop.) — blisko; dzień za pasem: zbliża się dzień, nadchodzi dzień. [przypis edytorski]

⁴⁴³⁴wolej (starop.) — (do) woli. [przypis edytorski]

⁴⁴³⁵chocia (starop. forma) — chociaż. [przypis edytorski]

⁴⁴³⁶bohatyrski (starop. forma) — dziś popr.: bohaterski. [przypis edytorski]

⁴⁴³⁷mniemać (starop.) — sądzić, uważać. [przypis edytorski]

Takbych⁴⁴³⁸ ci przyszłe rad ukazał wnuki
Y uczynić ich, iako starodawnych,
Znaiomych świata, bych⁴⁴³⁹ miał zto⁴⁴⁴⁰ nauki.
Widziałbyś także długie rzędy twoich
Potomków, niemnie sławnych z dzieiów swoich.

88.

Aleć się przyznam, że ia przyszłych rzeczy,
Zupełney zgoła nie mam wiadomości;
Ale iako to mdły iest wzrok człowieczy,
Iako przeze mgłę widzę te skrytości.
Iednak ci powiem, acz ponno nie grzeczy⁴⁴⁴¹
Twierdzić to — y ia nie mam zto śmiałości:
To, co mi ieden niedawno powiedział,
Co bez zasłony przyszłe rzeczy wiedział.

89.

On mi powiedział — a iemu przedwieczne
Świętego Ducha światło obiawiło —
Że w dawne wieki y w te ostateczne,
Takiey krwie w Rzymie, w Grecyey nie było,
Któraby dała męże tak waleczne
Y tak ich wiele, iakoć przeznaczyło
Życzliwe niebo, którzy w męstwie miną⁴⁴⁴²
Pierwszych, co w Sparcie y co w Rzymie słyń.

90.

Między inszemi na myśl mi przychodzi
Dzielnością pierwszy, a tytułem Wtóry
Alfons⁴⁴⁴³, który się w ubogi urodzi
Wiek w ludzie wielkie y dzielne — y który
Wzorem byź może wieku swego młodzi,
A tak go sława wyniesie do góry,
Że wszystkich przeydzie, lub weźmie buławę,
Lub sceptrum, lubo zacznie iaką sprawę.

91.

W dziecinnem wieku wielki dank odniesie
To w podobieństwach woyny, to w myśliwstwie:
Nie wysiedzi się zwierz w naygłębszem lesie,
Pierwszy w turnieiach będzie y w gonitwie.
Potem w prawdziwych woynach się podniesie,
Wślawi się w boiu y nie w iedney bitwie.

⁴⁴³⁸*takbych* (...) *rad ukazał* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: tak chętnie ukazałbym. [przypis edytorski]

⁴⁴³⁹*bych miał* (starop.) — gdybym miał. [przypis edytorski]

⁴⁴⁴⁰*zto* (starop.) — za to, do tego; tu: *bych miał zto nauki*: gdybym miał odpowiednią wiedzę. [przypis edytorski]

⁴⁴⁴¹*grzeczy* (starop.) — do rzeczy, na temat; z sensem. [przypis edytorski]

⁴⁴⁴²*minąć kogo* (starop.) — [tu:] przewyższyć. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁴³*Alfons* — książę ferrarski; ur. 1553, um. 1597. [przypis redakcyjny]

Często będzie miał na wierzchu swej głowy:
Wieniec laurowy⁴⁴⁴⁴, trawiany⁴⁴⁴⁵, dębowy⁴⁴⁴⁶.

92.

Nie mniejsza chwała z laty dostalszemi
Potka go: swój kray zachować spokojny
Y państwo między sąsiady możnemi,
Zatrzymać całe w okoliczne wojny⁴⁴⁴⁷,
Mnożyć nauki z dowcipy piękniemi,
Koszt na królewskie pompy czynić hojny,
W kaźniach, w nagrodach swą miarę zachować,
Przyszłe z daleka rzeczy upatrować⁴⁴⁴⁸.

93.

O, gdzieżby to on z obopólnej zgody
Beł na niezbożne plugawę pogany,
(Którzy natenczas y ziemię y wody
Naieźdzać będą), hetmanem obrany;
Iakoby prętko, za tak wielkie szkody
Y pogwałcone ołtarze, skarany
Beł hardy tyran, pomstą sprawiedliwą,
Y z swoją sektą sprosną y brzydliwą.

94.

Nie wściągnałby go z Murzynem bogatem
Turczyn swą sławną janczarską piechotą;
Bełby niedługo za wielkiem Eufratem,
Za górę Taurus⁴⁴⁴⁹ przeniósłby z ochotą
Y za kray, który wiecznem słynie latem,
Białego orła, krzyż, lilią⁴⁴⁵⁰ złotą;
Y skryte źródła⁴⁴⁵¹ odkryłby Nilowe,
Na krzest czarnych czoł⁴⁴⁵², na obrzędy nowe».

95.

Tak mówił starzec. A młodzieńczyk chował
W sercu te mowy z strony swego rodu
Y milczkiem w myślach swoich się radował
Z przyszłych potomków obfitego płodu.
Iuż też świt rany dniowi ustępował,
Y Phoebus dyszlem kierował do wschodu;
Y iuż z daleka widzieli na wozie
Proporce, które trzęsły się w obozie.

⁴⁴⁴⁴wieniec laurowy — wg staroż. tradycji rzym.: przysługiwał triumfatorowi. [przypis edytorski]

⁴⁴⁴⁵wieniec trawiany — wg staroż. tradycji rzym.: najwyższe wyróżnienie za osiągnięcia na polu bitwy, np. za ocalenie całej armii lub miasta. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁴⁶wieniec dębowy — wg staroż. tradycji rzym.: przyznawany za ocalenie w bitwie Rzymianina. [przypis edytorski]

⁴⁴⁴⁷w okoliczne wojny (starop.) — w czasie toczących się w okolicach wojen. [przypis edytorski]

⁴⁴⁴⁸upatrować (starop. forma) — upatrywać; tu: przewidywać. [przypis edytorski]

⁴⁴⁴⁹Taurus — pasmo górskie w Azji Mniejszej. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁵⁰lilią (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: lilię. [przypis edytorski]

⁴⁴⁵¹źródło (starop. forma) — źródło. [przypis edytorski]

⁴⁴⁵²czoł (starop. forma) — czoł. [przypis edytorski]

96.

Wtem starzec słowa mówił ostateczne,
Zastanowiwszy⁴⁴⁵³ konie biegu chiwie:
«Ato już miasto y obóz słoneczne
Ukazują wam promienie życzliwe.
Do tego czasu atom was bezpiecznie
Przewiodł przez drogi mylne y wątpliwe,
Teraz bez wodza iść możecie sami,
Bo się mnie daley iść nie godzi z wami».

97.

Tak zsadziwszy ich, pożegnał się z niemi,
A oni pieszo na ziemi zostali
Y przeciw słońcu krokami prętkiemi
Swe do obozu nogi obracali.
Rozgłosiła to wieść między wszystkiemi,
Że trzy rycerze już się przybliźali
Y sam się Goffred pilnie o nich pytał,
Potem wstał z stolka, aby ich przywitał.

Koniec pieśni siedmnastej.

PIEŚŃ OŚMNASTA

Argument

Dla drzewa y dla wojennego czynu
Po spowiedzi się Rynald wyprawuie,
Y zdarza mu się. O woysku nowina
Egipskiem przysła, że już następuie.
Na szpiegi zaraz wysłano Wafryna;
Szturm naszy dali; srogi się zajmuie
Bóy koło murów, lecz Boską pomocą,
Nakoniec miasto posiadaią mocą.

1.

Gdy przyszedł Rynald, gdzie był zgromadzony
Lud przy Hetmanie pod wielkiem namiotem:
«Odpuść — rzekł — Panie, zem się mścił, ruszony
W ucziwe⁴⁴⁵⁴ — iako wszyscy wiedzą o tem.
Iednak zarazem za grzech popełniony,
Obaczywszy się, żałowałem potem.
Teraz — iakoś chciał, atom ci się stawił,
Abym swych przeszłych występków poprawił».

2.

Zaczem⁴⁴⁵⁵ go Goffred obłapił⁴⁴⁵⁶ łaskawy,
Serce do niego skłoniwszy użyte⁴⁴⁵⁷:
«Niechże występki y przesłe tve sprawy

⁴⁴⁵³zastanowiwszy (starop.) — zatrzymawszy. [przypis edytorski]

⁴⁴⁵⁴ucziwe (starop.) — cześć, honor. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁵⁵zaczem (starop.) — po czym. [przypis edytorski]

⁴⁴⁵⁶obłapić (starop.) — objąć. [przypis edytorski]

⁴⁴⁵⁷użyty (starop.) — dający się uprosić, przebłagać; o miękkim sercu. [przypis edytorski]

Iuż niepamięcią zostaną zakryte.
Ale po tobie chcę, miasto⁴⁴⁵⁸ poprawy,
Abyś — iakoś zwykł — dzieła znamienite
Czynił y pierwsze pokazywał męstwo,
A z pokus⁴⁴⁵⁹ leśnych otrzymał zwycięstwo.

3.

Las, z któregośmy na wojenne czyny
Y drzewo mieli na wielkie tarany,
Teraz — nie wiedzieć dla iakiej przyczyny —
Wniść⁴⁴⁶⁰ weń nie mogą, tak iest zczarowany.
Iuż tam nieieden ieździł dla dębiny,
A nic nie sprawił. Y dla tego ściany
Nieprzyiacielskie dotąd całe stoią;
Przeto ty tam idź, gdzie się drudzy boią».

4.

Tak rzekł. A on się krótko ofiarował
Do kaźdey pracy⁴⁴⁶¹, ile go stawało⁴⁴⁶²;
Ale postawą męzną pokazywał⁴⁴⁶³,
Że siła⁴⁴⁶⁴ sprawi, chocia mówi mało.
Wtem z towarzystwem dawnem odprawował⁴⁴⁶⁵
Witanie, co się do niego zbiegało:
Tam Gwelf, tam Tankred, tam drugie książęta,
Tam insze⁴⁴⁶⁶ bely przednieysze panięta.

5.

A skoro one wesołe obrady⁴⁴⁶⁷
Nieraz powtórzył y skończył z przedniemi;
Układny, ludzki, szczery, bez przesady,
Witał się potem z drugimi mnieyszemi.
Nie mógłby więszey rycerstwa gromady
Mieć koło siebie z głosy życzliwemi,
Kiedyby wszystko południe zwoiował
Y z podbitego wschodu tryumfował⁴⁴⁶⁸.

6.

Tak otoczony odszedł rycerz młody
Kupą przyiaciół, od których sprawiony
O leśnych czarach⁴⁴⁶⁹, iem także przygody
Swoie powiadał, iako beł proszony.
Gdy się rozeszli y żadney przeszkody
Nie beł, przyszedł pustelnik uczony

⁴⁴⁵⁸miasto (starop.) — zamiast. [przypis edytorski]

⁴⁴⁵⁹pokusa (starop.) — tu: zły duch. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁶⁰wniść (starop.) — wejść. [przypis edytorski]

⁴⁴⁶¹pracej (starop. forma) — pracy. [przypis edytorski]

⁴⁴⁶²ile go stawało (starop.) — ile da rady; ile mu starczy sił itp. [przypis edytorski]

⁴⁴⁶³pokazywał (starop. forma) — pokazywał. [przypis edytorski]

⁴⁴⁶⁴siła (starop.) — wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

⁴⁴⁶⁵odprawował (starop. forma) — odprawiał. [przypis edytorski]

⁴⁴⁶⁶insze (starop. forma) — dziś popr.: inne. [przypis edytorski]

⁴⁴⁶⁷obrada (starop.) — radość. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁶⁸tryumfować z kogo (starop.) — dziś tryumfować a. triumfować nad kim. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁶⁹sprawiony o czym (starop.) — uwiadomiony o czym. [przypis redakcyjny]

Tak mówiąc: «Siłaś, panie, zwiedził świata,
Iako nikt więcey od dawnego lata.

7.

O, iakoś Bogu powinien dziękować!
On cię z więzienia y z czarów wybawił,
Y błędną owcę chcąc zguby uchować,
Znowu cię w swoiey owczarni postawił.
Y z czego się masz cieszyć y radować:
Wtórem cię sprawą wolej swey ustawił.
Lecz upętany nie możesz grzechami,
Iego wielkich dzieł tykać się rękami.

8.

Bo cię tak bardzo ta marność światowa
Y ta cielesna sprośność oszpecila,
Żeby cię woda nietylko nilowa,
Ale wszystkiego morza nie omyła.
Samaby łaska Boża — tem gotowa,
Co iey szukaia — z niey cię oczyściła.
Przeto pokutuy, a proś odpuszczenia,
Y spowiaday się, chceszli⁴⁴⁷⁰ oczyszczenia».

9.

Tak rzekł, a on wprzód w sobie oplakiwał
Swe harde gniewy y głupie miłości,
Potem mu u nóg klęknąwszy, odkrywał
Błędy y pierwszey występki młodości.
Wtem go rozgrzeszył: «Iużeś — pry⁴⁴⁷¹ — pozbywał
Grzechów y pańskiey dostał życzliwości.
Iutro, skoro dzień, idź w górę wesoło,
Która obraca na rany⁴⁴⁷² wschód czoło.

10.

Tam się módl Bogu y tak czyst⁴⁴⁷³ na duszy,
Ztamąd do lasu puść się niewątpliwy⁴⁴⁷⁴,
Gdzie za pomocą (tak mi serce tuszy⁴⁴⁷⁵)
Boską, zwyciężysz wszystkie tamte dziwy.
Iedno⁴⁴⁷⁶ cię niechay nie łudzą pokusy:
Y na śpiewanie y na płacz fałszywy,
Na prośby nie dbay, ani miey litości,
A idź śmieie⁴⁴⁷⁷ w las, bezpieczny⁴⁴⁷⁸ całości».

11.

Tak rzekł. A on chce iść za iego zdaniem,
Y zwycięstwa się pewnego spodziewa

⁴⁴⁷⁰chceszli (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli chcesz. [przypis edytorski]

⁴⁴⁷¹pry (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁴⁴⁷²rany (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

⁴⁴⁷³czyst (starop. forma) — tu skrót od: czysty. [przypis edytorski]

⁴⁴⁷⁴niewątpliwy (starop.) — nie mając wątpliwości; nie wątpiąc. [przypis edytorski]

⁴⁴⁷⁵tuszyć (starop.) — mieć nadzieję, spodziewać się; tu: przeczynać. [przypis edytorski]

⁴⁴⁷⁶jedno (starop.) — tylko, jedynie. [przypis edytorski]

⁴⁴⁷⁷śmieie (starop. forma) — dziś popr.: śmiało. [przypis edytorski]

⁴⁴⁷⁸bezpieczny (starop.) — pewny. [przypis redakcyjny]

Y on dzień y noc różnem rozmyślaniem
Sam się do przyszłej potrzeby zagrzewa.
Potem się zbroią, ieszcze przed świtaniem,
Y zwierzchniem, nowem nasuwniem⁴⁴⁷⁹ odziewa
Barwy foremney — y sam ieden pieszy
Cicho wychodzi y w drogę się spieszy.

12.

Beł ten czas właśnie, kiedy ieszcze dniowi
Do końca placu nocne nie puściły
Cienie, ale iuż zorze ku wschodowi
Y niektóre się gwiazdy rumieniły;
Kiedy się puścił ku Oliwetowi⁴⁴⁸⁰,
A oczy iego dziwnie go cieszyły,
Kiedy na nocne y dzienne ozdoby
Nieskazitelne, patrzył oney doby⁴⁴⁸¹.

13.

Myśli: «O, iako wiele w się gromadzi
Pałac niebieski światła tak iasnego!
Dzień ma swe wozy, noc złote prowadzi
Gwiazdy y koła miesiąca srebrnego.
Przedsię⁴⁴⁸² my się w tem nie kochamy radzi,
Wszyscy się światła chwytny ciemnego,
A śmiech niewieści płonny z chętnem okiem,
Ciągnie za sobą myśl z ułomnem wzrokiem».

14.

Tak myśląc na wierzch góry wszedł wysoki
Y tam się modlił wnętrzney⁴⁴⁸³ pełny skruchy,
A myśl gorącą wyniósł nad obłoki
Y nieomylny modlitwy otuchy:
«Ty — przeszły żywot, Panie, bez odwłoki
Oczyść y porwi grzechów mych łańcuchy!
Tyś mój Bóg; niechże twoja łaska sama
Odnowi we mnie starego Adama».

15.

Tak się tam modlił, a wtem promień złoty
Niosąc, iutrzenka na świat wychodziła,
Która wierzch góry y dziwney roboty
Zbroię swem światłem rumianem złościła
Y na czoło mu y na piersi, loty
Wolnemi, wiatry przyjemne puściła,
Które mu z piękney iutrzenki — na włosy,
Mokrego łona — chłodne trzęsły rosy.

⁴⁴⁷⁹*nasuwni* (starop.) — zwierzchnia szata, delia. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁸⁰*Oliwet* — gaj oliwny, góra Oliwna. [przypis redakcyjny]

⁴⁴⁸¹*onej doby* (starop.) — wtedy, w tym czasie. [przypis edytorski]

⁴⁴⁸²*przedsię* (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

⁴⁴⁸³*wnętrzny* (starop.) — wewnętrzny. [przypis edytorski]

16.

Rosą tą iego szaty pokropione,
Podobne przedtem barwą do popiołu.
Teraz bladeści pierwszey pozbawione,
Y bielaly się y lśnialy⁴⁴⁸⁴ pospołu:
Tak nocnem zimnem liście pomrożone
Odżywia słońce nadwiędłemu ziołu;
Tak wąż na wiosnę weseli się, który
Młodnieie, nowej nabywaiąc skóry.

17.

Sam się odmianie tak nagley dziwował
Y różnie sobie onę rzecz rozwodził.
Potem do lasu śmieie następował,
Nic się nie trwożąc — y iuż go dochodził,
Przyszedszy⁴⁴⁸⁵ tam, gdzie każdego hamował
Strach, który z niego na inszych⁴⁴⁸⁶ wychodził.
Iemu się nie zdał straszny bydź⁴⁴⁸⁷ weyrzeniem,
Owszem wesoły swoim gęstem cieniem.

18.

Idzie kęs⁴⁴⁸⁸ daley y usłysz y głośny
Dźwięk, który błał, serce przerażaiąc.
Strumień żal iakiś wydawał nieznośny,
Wiatr między brzegi wzdychał, powiewaiąc.
Na wodzie łabęć⁴⁴⁸⁹ narzekał żalośny,
A słowik płakał, nieodpoczywaiąc;
Śpiewacy, lutnie, brzmiały y organy,
Z tak wielu głosów on⁴⁴⁹⁰ dźwięk beł zmieszany.

19.

Przeważny rycerz, który tak rozumiał,
Że tam bydź iakie straszne huki miały,
Słyszając, że wdzięczny wiatr z wód tylko szumiał
Y głosem pięknem syreny śpiewały —
Zastanowił⁴⁴⁹¹ się y bardzo się zdumiał;
Potem zniemagła⁴⁴⁹² krok poniósł wspaniały
Y w drodze inszey⁴⁴⁹³ nie miał iuż przeszkody,
Krom⁴⁴⁹⁴ piękney rzeki przeźrocystey wody.

20.

Brzegi wonnemi okryte ziołami,
Y trawa miękka do siebie wabiła,
A rzeka tak się rozdarła rogami⁴⁴⁹⁵,

⁴⁴⁸⁴lśnialy (starop. forma) — lśniły. [przypis edytorski]

⁴⁴⁸⁵przyszedszy (starop. forma) — dziś popr.: przyszedłszy. [przypis edytorski]

⁴⁴⁸⁶inszych (starop. forma) — innych. [przypis edytorski]

⁴⁴⁸⁷bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

⁴⁴⁸⁸kęs (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

⁴⁴⁸⁹łabęć (starop. forma) — dziś: łabędź. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹⁰on (starop.) — ten. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹¹zastanowić się (starop.) — zatrzymać się. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹²zniemagła (starop.) — powoli, stopniowo. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹³inszej (starop.) — innej. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹⁴krom a. okrom (starop.) — oprócz. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹⁵rog (starop.) — [tu:] odnoga (rzeki). [przypis redakcyjny]

Że las na koło wielki otoczyła.
A nietylko⁴⁴⁹⁶ go obeszła wodami,
Ale go środkiem⁴⁴⁹⁷ odnogą dzieliła.
Tak las frymarczył⁴⁴⁹⁸, swój cień y swe chłody
Dawiając rzece za wilgotne wody.

21.

Patrząc tam brodu rycerz odważony⁴⁴⁹⁹,
Uyrzał przed sobą most bogaty, długi,
Wszystek ze złota dziwnie urobiony,
Który kamienne dźwigały frambuży⁴⁵⁰⁰.
Poszedł nań⁴⁵⁰¹ śmieie⁴⁵⁰², ale obalony
Upadł z niem pierwey, niż wszedł na brzeg drugi.
Zaczem go woda niosła, pochwycawszy,
Nagle się w bystry potok obróciwszy.

22.

On się obróci y uyrzy powodzi⁴⁵⁰³
We mgnieniu oka głęboko wezbrane,
Z których nurt gęsty odedna⁴⁵⁰⁴ wychodzi,
Niosąc zakręty⁴⁵⁰⁵ na wierzch wymiatane.
Lecz go to ieszcze tem bardzicy podwodzi,
Zwiedzić y przebyć lasy zczarowane;
Ale go coraz co nowego wściagnie⁴⁵⁰⁶,
Coraz go nowy dziw do siebie ciągnie.

23.

Gdzie stąpi y gdzie ziemię nogą biie,
Zdroie y wonne kwiecie wynikaia⁴⁵⁰⁷.
Tu kwitną róże, tu białe lilie,
Tu zdróy, tu piękne strugi wypadaią;
Las wszystek w koło starość dawną kryie,
Wszystkie się różgi⁴⁵⁰⁸ wdzięcznie odmładzaią,
Miękczeią skóry u drzew, większą liście
Zieloność na się bierze oczywiście⁴⁵⁰⁹.

24.

Gałęzie wszystkie z manny miały rosy,
Z pod⁴⁵¹⁰ skór obfite miody wychodziły,
Y znowu wdzięczne słyhać beło⁴⁵¹¹ głosy,
Które słodkością swą dziwnie cieszyły.

⁴⁴⁹⁶nietylko (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie tylko. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹⁷środkiem (starop. forma) — dziś: środkiem. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹⁸frymarczyć (starop.) — kupczyć, handlować. [przypis edytorski]

⁴⁴⁹⁹odważony (starop.) — odważny. [przypis edytorski]

⁴⁵⁰⁰frambuża (starop.) — obląg, sklepienie półkoliste, arkada. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁰¹nań (starop. forma) — na niego. [przypis edytorski]

⁴⁵⁰²śmieie (starop. forma) — śmiało. [przypis edytorski]

⁴⁵⁰³powodzi (starop. forma) — dziś popr. B.lm: powódzie (ujrzy). [przypis edytorski]

⁴⁵⁰⁴odedna (starop. forma) — od dna. [przypis edytorski]

⁴⁵⁰⁵zakręty (starop.) — [tu:] wiry wodne. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁰⁶wściagnąć (starop.) — powściągnąć; powstrzymać, zatrzymać. [przypis edytorski]

⁴⁵⁰⁷wynikać (starop.) — wylaniać się. [przypis edytorski]

⁴⁵⁰⁸różga (starop.) — gałąź, gałązka. [przypis edytorski]

⁴⁵⁰⁹oczywiście (starop.) — tu: najwyraźniej. [przypis edytorski]

⁴⁵¹⁰z pod (starop.) — spod. [przypis edytorski]

⁴⁵¹¹beło (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

Z drugiej zaś strony człowiecze odgłosy
Odzywały się, ale się tailły:
Nie może widzieć gdzie muzyka stoi,
Kto instrumenty y kto lutnie stroi.

25.

Widząc to, temu co zmysł pokazał,
Za własną prawdę myśl wierzyć nie chciała.
Wtem mirt uyrzawszy, z lekka następował,
Gdzie w placu wielkiem ścieszka⁴⁵¹² koniec miała.
On się swem pięknem wzrostem popisował,
Tak że z niem palma żadna nie zrównała;
Wierzchem wysokiem mniejsze drzewa trwożył:
Zda się, że tam las stolicę założył.

Wizja

26.

Stanął tam rycerz, bo go druga strona
Ieszcze dziwniejszem cudem przeraziła⁴⁵¹³:
Topola sama przez się rozerzniona
Otworzyła brzuch płodny y rodziła;
Z którego nimpha pięknie ustroiona,
Nimpha dorosła nagle wychodziła;
Y sto drzew inszych tymże kształtem rodzi,
Sto z nich udatnych pięknych nimph wychodzi.

Drzewo

27.

Iako na scenie, albo malowane
Leśne więc czasem widamy⁴⁵¹⁴ boginie
W pięknych koturnach, krótko ukasane⁴⁵¹⁵,
A każda na wiatr warkocze rozwinie:
Tak się tu zdały y także ubrane
Wielkiego lasu córy po krzewinie;
Okrom⁴⁵¹⁶ że tamte łuk y saydak mają,
Te w ręku lutnie y cytry trzymają.

28.

Wtem wszystkie taniec jęły skakać nowy,
Y z samych siebie wieniec uczyniły
Y bohatera y wysokiej głowy
Mirt — za ręce się wzięwszy — otoczyły.
Potem wszystkie wraz łagodnemi słowy
W słodkiem śpiewaniu, tańcuiąc, mówiły:
«Otoś gość wdzięczny przyszedł w te krainy,
Naszej królowey kochanku iedyńy!

29.

Prawieś⁴⁵¹⁷ tu do niey przyszedł pożądany,
Pocieszyć srogiem stroskaną kłopotem.
Ten las wprzód ciemny, w żalobę ubrany,

⁴⁵¹²ścieszka (starop. forma ort.) — dziś popr.: ścieżka. [przypis edytorski]

⁴⁵¹³przerazić (starop.) — przejąć (uczuciem); uderzyć (widokiem). [przypis edytorski]

⁴⁵¹⁴widamy (starop.) — forma częstotliwa; dziś: widzujemy. [przypis edytorski]

⁴⁵¹⁵ukasany (starop.) — podkasany. [przypis edytorski]

⁴⁵¹⁶okrom — oprócz; okrom że: prócz tego że. [przypis edytorski]

⁴⁵¹⁷prawieś (...) tu przyszedł pożądany (starop.) — przyszedłeś tu prawdziwie pożądany. [przypis edytorski]

(Zgodne z kłopotnem⁴⁵¹⁸ mieszkanie żywotem).
Za twoim przyściem⁴⁵¹⁹ dostawszy odmiany,
Patrz, iak odmłodniał». To tak wszystko⁴⁵²⁰ o tem
Beło śpiewanie. Wtem skórę rozdzierał
Y płodne łono wielki mirt otwierał.

30.

Dawne grubego Sylena⁴⁵²¹ zrodzenie
Dziwne się zdało staremu wiekowi,
Lecz bardziej (to iest moje rozumienie)
Temu się trzeba dziwować mirtowi,
Co z siebie puścił — imo⁴⁵²² przyrodzenie —
Panią, gładkością równą anyołowi.
Przypatruie się Rynald oney⁴⁵²³ sprawie
Y widzi w własney Armidę postawie.

31.

Smętnie mu patrząc y wesoło w oczy,
Tysiąc żądź razem w ieden wzrok wmieszała.
Potem mu mówi: «Takli⁴⁵²⁴ cię mam w mocy!
Taklim to zbiega swojego dostała!
Po coś się wrócił? czy żebym iuż nocy
Y dni wesołych z tobą używała?
Czy się na niechęć przeciw mnie zdobywasz,
Że mi twarz kryiesz, a zbroię odkrywasz?

32.

Czyś nieprzyjaciel, czy przyjaciel? — zgoła
Spraw się! Iam wprawdzie złotych nie robiła
Dla nieprzyjaciół mostów, anim ziola
Y kwiecie dla nich y zdroie puściła.
Proszę, zdeym szyszak, nie zakryway czoła,
Ieśliś przyjaciel y ieśliś ci miła.
Złącz usta z usty y piersi z piersiami,
Albo przynamniey złączmy się rękami».

33.

Mówiła daley smętno poglądaiąc,
Y wściekley znaki dawała miłości:
Wzdychanie y lzy pospołu mieszaiąc,
Świadki swey troski y wielkiey żalości;
Tak, żeby beła mogła przerażaiąc,
Zmiękczyć kamienie najwiętszey twardości.
Lecz się ostrożny rycerz tem nie ruszy,
Dobywa miecza na leśne pokusy.

⁴⁵¹⁸*kłopotny* (starop.) — kłopotliwy, pełen kłopotów, zmartwień; *zgodne z kłopotnem mieszkanie żywotem*: mieszkanie zgodne z kłopotnym żywotem (szyk przestawny). [przypis edytorski]

⁴⁵¹⁹*przyście* (starop.) — przyjscie, nadejscie. [przypis edytorski]

⁴⁵²⁰*wszystko* (starop.) — całe (śpiewanie). [przypis edytorski]

⁴⁵²¹*Sylen* — stary, opasły satyr, nauczyciel, wychowawca i towarzysz Bachusa. [przypis redakcyjny]

⁴⁵²²*imo* (starop.) — mimo; nie zważając na co; *imo przyrodzenie*: mimo przyrodzenia, wbrew naturze. [przypis edytorski]

⁴⁵²³*onej* (starop.) — tej. [przypis edytorski]

⁴⁵²⁴*takli* (starop.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy tak; tak oto. [przypis edytorski]

34.

Chce ciąć w mirt, ona mirt zastępowała
Z okrutnem wrzaskiem: «Postóy⁴⁵²⁵, nieużyty⁴⁵²⁶!
Ach, nie day Boże, abym widzieć miała
Swóy mirt kochany od ciebie zabity.
Porzuć, albo więc — bo będę wołała —
Wraż miecz Armidzie w piersi iadowity.
Inszey nie naydziesz, okrutniku srogi,
Do mirtu — chyba przez to serce — drogi».

35.

On miecz wynosi, niedba⁴⁵²⁷ nic na czary,
Ona zaś w inszą postać się zakryła;
Y iako we śnie iedne z drugich mary
Odmieniaią się — tak się odmieñiła:
Członki, twarz miąższą⁴⁵²⁸ (rzecz trudna do wiary!)
Wziąwszy, pierwszą pleć y gładkość zgubiła,
Y olbrzymem się dziwnie wielkiem stała,
A sto rąk, iako Bryareus⁴⁵²⁹, miała.

36.

Pięćdziesiąt tarcz ma y mieczów, któremi
Grzmi po powietrzu y ramiony⁴⁵³⁰ miece⁴⁵³¹;
Nimphy też wszystkie, stawszy się srogimi
Cyklopy⁴⁵³², ostre przypasują miecze.
On się nie boi y razy⁴⁵³³ cięższymi⁴⁵³⁴
Mirt, którego mu bronią, bardzicy siecze;
Ten bity, ięczy właśnie iako żywy...
Powietrze brzydkie zasłoniły dziwy.

37.

Spodkiem ziemia drży, nieba zaburzone
Z góry huk srogi na niego puszczaią
Wiatry y wichry w kupę zgromadzone,
Oczy mu y twarz piaskiem zamiataią.
On przedsię serce niesie niestrwożone —
Drzewa tak siecze, że wióry padaią.
A skoro dąb ściał (bo dąb beł niemały,
Choć się mirtem zdał) czary też ustały.

Czary, Drzewo

38.

Wiatry ucichły, niebo do pogody
Y las się wrócił do stanu pierwszego:
Strachu y z czarów sprawioney przeszkody

⁴⁵²⁵postój (starop.) — poczekaj. [przypis edytorski]

⁴⁵²⁶nieużyty (starop.) — srogi, nieubłagany. [przypis edytorski]

⁴⁵²⁷niedba (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie dba. [przypis edytorski]

⁴⁵²⁸miąższy (starop.) — gruby. [przypis edytorski]

⁴⁵²⁹Briareus — jeden z trzech mitologicznych olbrzymów, mających po 100 rąk i 50 głów. [przypis redakcyjny]

⁴⁵³⁰ramiony (starop. forma) — dziś popr. N.lm: ramionami. [przypis edytorski]

⁴⁵³¹miece (starop. forma) — dziś 3 os.lp: miota; rzuca. [przypis edytorski]

⁴⁵³²stawszy się srogimi Cyklopy (starop. forma) — dziś popr.: stawszy się srogimi Cyklopami. [przypis edytorski]

⁴⁵³³razy (starop. forma) — dziś N.lm: razami; ciosami. [przypis edytorski]

⁴⁵³⁴cięższymi (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

Próżny⁴⁵³⁵ — krom⁴⁵³⁶ strachu swego wrodzonego.
Potem próbuje znowu rycerz młody,
Jeśli⁴⁵³⁷ kto broni sieć lasu onego;
Nakoniec⁴⁵³⁸ z śmiechem chwilę w miejscu stoi:
«Głupi, kto się was próżne larwy boi!»

39.

Ztamtąd do pięknych namiotów kierował,
Gdzie duchem Bożem Piotr wołał sprawiony:
«Już pewnie wielki rycerz las zwoiował,
Już się zwycięzca wraca z tamtej strony!»
On wtem poważnie zlekka⁴⁵³⁹ następował,
Ozdobnie w białą zbroję obleczony.
A orzeł jego blask piórami⁴⁵⁴⁰ srebrnymi
Niezwyczajny ciskał⁴⁵⁴¹ od słońca ku ziemi.

40.

Tam od wszystkiego wojska pożądanym,
Z gęstymi krzykami⁴⁵⁴² przyjmował witanie.
Y od Hetmana zarazem wezwany,
Wielkie od niego miał poszanowanie:
«On — prawi — straszny las uczarowany,
Tak iako było twoje rozkazanie,
Jużem zwyciężył, już do niego mogą
Ludzie iść śmiecie⁴⁵⁴³ y bezpiecznie drogą».

41.

Zaczem zarazem do lasu posłano
Po różne drzewo na wojenne czyny;
A choć pierwszych sztuk dobrze nie umiano
Zrobić, dla cieśłów ladaiających winy —
Teraz koło nich (jako powiadano)
W takim rzemieśle mistrował⁴⁵⁴⁴ iedyny
Gwilem Ligurczyk, który był obranem
Sił chrześcijańskich na morzu hetmanem.

42.

Potem od możney armaty spędzony,
Ustał morza nieprzyjacielowi;
A teraz — wszystek z okrętów zwiedziony,
Z strzelbą prowadził lud ku obozowi.
Ten był tak swemi kunsztami wślawiony,
Że równia⁴⁵⁴⁵ nie miał swemu dowcipowi⁴⁵⁴⁶;

⁴⁵³⁵próżny (starop.) — tu: opróżniony (z czarów i strachu); bez (czarów i strachu). [przypis edytorski]

⁴⁵³⁶krom (starop.) — oprócz, z wyjątkiem, bez. [przypis edytorski]

⁴⁵³⁷jeśli (starop.) — czy, czy też. [przypis edytorski]

⁴⁵³⁸nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

⁴⁵³⁹zlekka (starop. forma ort.) — dziś popr.: z lekka; trochę. [przypis edytorski]

⁴⁵⁴⁰piórami (starop. forma) — dziś N.lm: piórami. [przypis edytorski]

⁴⁵⁴¹blask piórami srebrnymi niezwykły ciskał (starop. konstrukcja) — szyk przestawny; inaczej: ciskał niezwykły blask srebrnymi piórami. [przypis edytorski]

⁴⁵⁴²krzyki (starop. forma) — dziś N.lm: (z) krzykami. [przypis edytorski]

⁴⁵⁴³śmiecie (starop. forma) — śmiało. [przypis edytorski]

⁴⁵⁴⁴mistrować (starop.) — celować; [wieść prym; być najlepszym]. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁴⁵równia (starop.) — [ktoś] równy; [równie utalentowany, sławny, doświadczony itp; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁴⁶dowcip (starop.) — inteligencja, rozum, umysł. [przypis edytorski]

A stu zaś mniejszem cieślom rozkazał,
Którzy robili to, co wynaydował.

43.

Nie tylko w ten czas kusze przysposobił,
Byki⁴⁵⁴⁷, tarany y insze przyprawy,
Żeby tak snadniey mocnem ścianom dobił
Y mur tem pręcey uczynił dziurawy —
Ale y wieżę foremną urobił,
Którą dębowe wnątrz⁴⁵⁴⁸ spinały ławy,
A na wierzch twarde poprzybiiał skóry
Dla ogniów, które ciskać miano z góry.

44.

Z wielu drzew y sztuk subtelnie spoiona,
Iednem się ciałem wielka wieża staie;
Z niey balka spodkiem w twarde obleczona
Żelazo, końcem twarde razy daie;
Z pośrzodku⁴⁵⁴⁹ zaś most — blisko podemkniona —
Kładzie na muru ostateczne kraie⁴⁵⁵⁰;
A wierzchem mniejsza wieża z niey wychodzi
Y niewymownie nieprzyiaciół szkodzi⁴⁵⁵¹.

45.

Gdziekolwiek równa droga się nayduie,
Bez wielkiej pracy, bez wielkiego trudu,
Snadnie⁴⁵⁵² na gęstych kołach postępuje,
Pełna rynsztunków y zbroynego ludu.
Woysko się cieśłów prętkości⁴⁵⁵³ dziwuie,
Co żywo bieży do nowego cudu.
Potem dwie mniejsze wieże zbudowali,
Na które z wielkiej wizerunki⁴⁵⁵⁴ brali.

46.

Ale tem czasem nie mogły być tajne
Te u ostrożnych roboty poganów,
Co straży — murów wysokich zwyczajne —
Mogły z swych przeyrzeć baszt do Chrześcianów⁴⁵⁵⁵.
Patrzali, kiedy tramy niezwyčajne
Wieziono w obóz, dla wież y taranów,
Y kiedy ie już skończono, widzieli;
Lecz iakie były⁴⁵⁵⁶, trudno poznać mieli⁴⁵⁵⁷.

⁴⁵⁴⁷byk (starop.) — rodzaj tarana. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁴⁸wnątrz (starop.) — wewnątrz; od wewnątrz. [przypis edytorski]

⁴⁵⁴⁹z pośrzodku (starop.) — ze środka. [przypis edytorski]

⁴⁵⁵⁰na muru ostateczne kraie (starop.) — na szczyt muru; na górną krawędź muru. [przypis edytorski]

⁴⁵⁵¹szkodzić kogo (starop.) — atakować kogo, wyrządzać szkodę; dziś: szkodzić komu (nieprzyjaciółom itp.). [przypis edytorski]

⁴⁵⁵²snadnie (starop.) — łatwo, z łatwością. [przypis edytorski]

⁴⁵⁵³prętkość (starop. forma) — dziś popr.: prędkość; szybkość. [przypis edytorski]

⁴⁵⁵⁴wizerunk (starop.) — wzór. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁵⁵przejrzeć do kogo (starop.) — wzrokiem sięgnąć dokąd. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁵⁶były (starop. forma) — dziś popr.: były. [przypis edytorski]

⁴⁵⁵⁷trudno poznać mieli (starop. konstrukcja) — trudno im było poznać. [przypis edytorski]

47.

Przeto y oni wzajem z kaźdey strony
Przekopy swoje y wieże mocnili⁴⁵⁵⁸.
Y gdzie mur słaby, albo beł niżony,
Tam go z pilnością wielką podnosili,
Tusząc⁴⁵⁵⁹, że miał bydź⁴⁵⁶⁰ tak pewney obrony,
Żeby się naszymy⁴⁵⁶¹ darmo on⁴⁵⁶² kusili⁴⁵⁶³.
Ale się Izmen naybardziej gotował,
Y dla bronienia ognie przyprawował.

48.

Miesza z siarkami kliie⁴⁵⁶⁴ zaraźliwe
Z sodomskich jezior; zwiedza błotne brody;
Zbiegł y do piekła (tak miał serce mściwe)
Y wziął z stygijskiey także kliiu wody,
Z którego ognie porobił straszliwe,
Miecące⁴⁵⁶⁵ dymy y okrutne smrody:
Mysząc, czarownik brzydki, onych czasów
Zemścić⁴⁵⁶⁶ się swoich porąbanych lasów.

49.

Gdy się tak wojsko do szturm z wieżami,
A miasto do swych obron gotowało —
Nad francuskiemi lecąc⁴⁵⁶⁷ namiotami,
Nieścignionego gołębia widziało,
Który nie siekąc bynajmniey barkami
Rozciągnionemi tak, iako się zdało,
Szedł po powietrzu — nowy poseł — pióry⁴⁵⁶⁸,
Y z obłoków się w miasto spuszczał z góry.

Ptak, List

50.

Ale niewiedzieć zkąd⁴⁵⁶⁹ się wzięwszy potem,
Ogromny sokół drogę mu przeszkodził⁴⁵⁷⁰
Y zaraz mu ią swoim rączem⁴⁵⁷¹ lotem
Między obozem y miastem zagroził;
Y nad naywiększem⁴⁵⁷² ścignął go namiotem,
Y tak się zdało, że go iuż dochodził⁴⁵⁷³,
Iuż go paznogciem tylko niedopadnie,
On wtem na łono Goffredowi spadnie.

⁴⁵⁵⁸*mocnić* (starop.) — wzmacniać; tu 3.os.lm, *mocnili*: umacniali (przekopy i wieże). [przypis edytorski]

⁴⁵⁵⁹*tusząc* (starop.) — mając nadzieję. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶⁰*bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶¹*naszy* (starop. forma) — dziś M.lm: nasi. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶²*on* (starop. forma) — skrót od: o niego. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶³*kusić się o co* (starop.) — dziś: pokusić się o co; podjąć starania o co. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶⁴*klije* (starop.) — kleje, mazie, błota. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶⁵*miecące* (starop. forma) — miotające. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶⁶*zemścić się czego* (starop.) — dziś: zemścić się za co. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶⁷*lecąc* (starop. forma) — tu imiesłów przym., dziś: lecącego. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶⁸*pióry* (starop. forma) — dziś N.lm: piórami; *szedł po powietrzu pióry*: płynął w powietrzu na skrzydłach. [przypis edytorski]

⁴⁵⁶⁹*niewiedzieć zkąd* (starop. forma ort.) — nie wiadomo skąd. [przypis edytorski]

⁴⁵⁷⁰*przeszkodzić drogę* (starop. forma) — zastąpić drogę. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁷¹*rączy* (starop.) — szybki, prędkci, zwinny. [przypis edytorski]

⁴⁵⁷²*największy* (starop. forma) — największy. [przypis edytorski]

⁴⁵⁷³*dochodzić kogo* (starop.) — doganiać kogo. [przypis edytorski]

51.

Goffred go broni y w łono⁴⁵⁷⁴ przyjmie,
Y patrząc pilno⁴⁵⁷⁵ (dziw mało słychany^{4576!})
Pod iednem skrzydłem u niego nayduie
List między pierzem nicią uwiązany.
Weźmie go w ręce y odpieczętuie
Y czyta krótko w te słowa pisany:
«Hetman egypcki śle Aladynowi⁴⁵⁷⁷
Pokłon y zdrowie, żydostwa królowi.

52.

Nie bój się królu, a miew się na pieczy
Y do dnia się dierz nadaley piątego,
Y nieomylny bądź pewien odsieczy
Ierolimie — od woyska moiego». Takie zawierał opisane rzeczy
Charakterami pisma pogańskiego,
List powierzony lotnemu posłowi:
Zwykły był w ten czas ten sposób wschodowi.

53.

Potem gołębia Hetman przestrzeżony
Puścił, który się pierwszemi drogami,
(Żle posłużywszy panu), w swoje strony
Ze złemi nie chciał wrócić nowinami.
Wtem zgromadzoney radzie naleziony⁴⁵⁷⁸
List czyta, mówiąc: «To widzicie sami,
Iako nas Bóg ma w swoiey opatrności,
Posyłając nam takie wiadomości.

54.

Przeto nam czasu daremne mieszkanie⁴⁵⁷⁹
Nie trzeba tracić. Bądźcie iuż gotowi;
Chcę szturm za pierwszym mieysc złych wyrównaniem
Południowemu wrychle⁴⁵⁸⁰ dać murowi.
Trudna rzecz wprawdzie, ale moiem zdaniem
Nie niepodobna⁴⁵⁸¹, bom się sam mieyscowi⁴⁵⁸²
Przypatrzył; ktemu⁴⁵⁸³ mur ubezpieczony
Mieyscem mniej stamtąd musi mieć obrony.

55.

Ty chcę — Raymundzie, abyś swe tarany
Z tamtego boku pod mury prowadził;
Móy od północney bramy lud przebrany
Cięgnąć się będzie; iużem tak uradził,
Aby poganin stamtąd oszukany,

⁴⁵⁷⁴w łono przyjmuje (starop.) — tu: przyjmuje na łono; przytula, tuli, osłania sobą. [przypis edytorski]

⁴⁵⁷⁵pilno (starop.) — pilnie; uważnie. [przypis edytorski]

⁴⁵⁷⁶mało słychany (starop.) — rzadko słyszany; o którym rzadko slychać (się słyszy). [przypis edytorski]

⁴⁵⁷⁷Aladyn — król palestyński. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁷⁸naleziony (starop.) — znaleziony. [przypis edytorski]

⁴⁵⁷⁹mieszkanie (starop.) — zwlekanie; zwłoka. [przypis edytorski]

⁴⁵⁸⁰wrychle (starop.) — szybko; wkrótce. [przypis edytorski]

⁴⁵⁸¹nie niepodobna (starop. forma) — nie niemożliwa (rzecz); nie jest to niemożliwe. [przypis edytorski]

⁴⁵⁸²miejscowi (starop. forma) — miejscu (przypatrzeć się). [przypis edytorski]

⁴⁵⁸³ktemu a. k'iemu (starop. forma) — do tego; tu: ponadto, w dodatku. [przypis edytorski]

Bojąc się szturm — ludzie tam gromadził.
Wtem moja wielka wieża w onem czesie⁴⁵⁸⁴
Pomknie się daley y wojnę poniesie.

56.

W tenże czas właśnie z trzecią — abyś wiedział —
Wieżą Kamillu pójdziesz, następując».
Raymund wtem — który po Goffredzie siedział,
Sam sobie w głowie tę sprawę rachuiąc,
Powie: «Tak Hetman radę swą powiedział,
Że się nic przydać⁴⁵⁸⁵, nic nie może uiąć.
To tylko, żeby na pogańskie szlaki
Bel⁴⁵⁸⁶ wyprawiony ostrożny szpieg iaki;

57.

Któryby pewney o woyska tamtego
Liczbie, zamysłach, dostał wiadomości».
Ozwał się Tankred: «Mam ia tu iednego
Coby się na to zszedł krom wątpliwości⁴⁵⁸⁷,
Lekkiego na dziw⁴⁵⁸⁸, dowcipu wielkiego,
Śmiałego, ale ostrożney śmiałości;
Różne ięzyki pogańskie rozumie,
Chód y głos zmyślić y postawę umie».

58.

On będąc zaraz na on czas wezwanem
Y zrozumiawszy czego po niem chcieli,
Rozśiniał się, wesół stoiąc przed Hetmanem,
Y rzekł: «W drodze mię wnet będziecie mieli;
Niedługo szpiegiem będę niepoznanem,
Tam kędy będą obozem leżeli;
W biały dzień wnidę⁴⁵⁸⁹ między ich namioty,
Policzę iezdy, policzę piechoty.

59.

Co za ludzie są, y iako ich wiele,
Y iako dobrzy — nieomylnie powiem;
Co ich wódz myśli, co nieprzyjaciele
Daley chcą czynić — wszystkiego się dowiem».
Tak Wafryn w on czas⁴⁵⁹⁰ tuszył sobie⁴⁵⁹¹ śmieie,
Y zwykły ubiór zrzuciwszy z obowiem⁴⁵⁹²,
Delią⁴⁵⁹³ długą wdział pogańskiem stroiem,
Y głowę białem opasał zawoiem.

⁴⁵⁸⁴w onem czesie (starop. forma) — w tym czasie; wtenczas, wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁴⁵⁸⁵przydać (starop.) — tu: dodać. [przypis edytorski]

⁴⁵⁸⁶bel (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

⁴⁵⁸⁷krom wątpliwości (starop.) — bez wątpliwości, bez wątpienia; na pewno. [przypis edytorski]

⁴⁵⁸⁸na dziw (starop.) — tu: przedziwnie; niezwykle, bardzo. [przypis edytorski]

⁴⁵⁸⁹wnidę (starop.) — dziś 3.os.lp cz. terażn.: wejść. [przypis edytorski]

⁴⁵⁹⁰w on czas (starop.) — w ten czas; wtenczas, wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁴⁵⁹¹tuszyć sobie (starop.) — mieć nadzieję. [przypis edytorski]

⁴⁵⁹²obowie (starop.) — obuwie. [przypis edytorski]

⁴⁵⁹³delią (starop. forma) — dziś popr. B.lp r.ż.: delię; *delia*, tu: długa, luźna szata. [przypis edytorski]

60.

Łuk wziął syryjski y przyprawne w pierze
Strzały, a ludzie mu się dziwowali;
Cudze ięzyki tak wymawiał szczyrze,
Że się zdumieli ci, co go słuchali.
Egiptczyk w Memphim y Feniyczyk w Tyrze⁴⁵⁹⁴
Po mowieby go beli nie poznali.
Koń⁴⁵⁹⁵ miał tak rączy, że piasku po ziemi
Ledwie się tykał nogami prętkiem.

61.

Wtem — niż trzeci dzień przyszedł, Francuzowie
Przeciwno murom drogi naprawili,
Umiejętni też iuż beli mistrzowie
Swoich woiennych czynów dokończyli,
Bo na to beli dani przystawowie,
Aby y we dnie y w nocy robili.
Nic nie przeszkadza, nic iem iuż nie wadzi,
Ostatnichby sił próbowali radzi.

62.

W dobrej był Hetman zwycięstwa otusze,
On dzień przed szturmem modlitwą się bawił
Y aby wszyscy nakarmili dusze
Chlebem niebieskim — surowo ustawił⁴⁵⁹⁶.
Potem woienne tarany y kusze,
Tam gdzie ich zażyć nie myślił — postawił;
A oszukani poganie mniemają,
Że szturm przypuścić na mocny mur mają.

63.

Skoro ciemności czarney przyszły nocy,
Indziey się sroga wieża przetoczyła
Y tam stanęła, gdzie mur mniejszey mocy,
Y gdzie obrona dobrze słabsza była.
Kamillowa też, mniejsza, od północy
Z pagórku patrząc poganom groziła
Y Raymund także swoją iuż prowadził
Y od zachodu pod mur ją podsadził.

64.

Ale skoro świt wyszedł, prowadzony
Od złotey zorze w swej zwykłej ozdobie,
(idzie indziey postrzegł poganin strwożony
Ogromney wieże y zwątpił o sobie,
Tem więcej, kiedy z tey y z owey strony
Wprzód niewidziane uyrzał wieże obie
Y wielką liczbę kusz narychtowanych,
Taranów srogich, byków⁴⁵⁹⁷ zakowanych.

⁴⁵⁹⁴Tyr — miasto w Fenicji. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁹⁵koń miał (...) rączy (starop.) — dziś z B.: konia miał rączego. [przypis edytorski]

⁴⁵⁹⁶ustawić (starop.) — nakazać; ustanowić. [przypis redakcyjny]

⁴⁵⁹⁷byk (starop.) — rodzaj tarana. [przypis redakcyjny]

65.

Zaczem obrony swoje gęste na nie
Nieprzyjaciele ztamtąd przynosili
Na tamto miejsce, kędy Chrześciance
W nocy ogromną wieżę podsadzili.
Lecz dobry Hetman pomniąc, że poganie
Miastu na odsiecz w drogę się puścili.
Dwiema Rubertom mówił y Gwelfowi:
«Bądźcie swą iezdą — powiada — gotowi.

66.

Y strzeżcie tego, gdy z ludem sprawionem
Póydę na on mur, co to mniey wyniosły,
Aby nie przyszy — szturmem zabawionem —
W tył rot y iakie y woyny nie niosły.
Zatem piechoty pędem niewściągnionem
We troie pod mur rozdzielone poszły.
Król też ze wszec stron lud uszykowany
Zastawił, w świetną zbroię sam ubrany.

67.

Tak obciążony sam sobą y laty
Odwykły dawno temu ciężarowi,
W on dzień się w zbroię y w szyszak bogaty
Ubrał y stanął przeciw Raymundowi.
Soliman przeciw Goffredowi, a ty
Byłeś Argancie przeciw Kamillowi,
Z którem był Tankred, rad że miał w tey dobie⁴⁵⁹⁸
Nieprzyjaciela swego przeciw sobie.

68.

Poczęli strzelcy strzelać iadowite,
Śmiertelnem iadem napuszczone strzały,
Od których niebo tak było zakryte,
Że się tak zdało, że ściemniał dzień biały.
Ale się przedsię⁴⁵⁹⁹ bardziey mury bite
Y cięższych razów z wież ogromnych bały,
Co srogie kule ciskały na bramy
Y w końcach stałą okowane tramy⁴⁶⁰⁰.

69.

Jeśli się komu kamieniem dostanie,
Członki y blachy tak się na niem kruszą,
Że ciała żadna postać nie zostanie;
Nie tylko zaraz traci żywot z duszą,
Co gorsza — postrzał nie zostawa⁴⁶⁰¹ w ranie,
Ale potężną wyciśniony⁴⁶⁰² kuszą,
Idąc na wylot, w ciele się nie bawi⁴⁶⁰³
Y wypadszy, śmierć po sobie zostawi.

Broń, Ciało

⁴⁵⁹⁸w tey dobie (starop.) — w tym czasie; wtedy. [przypis edytorski]

⁴⁵⁹⁹przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

⁴⁶⁰⁰tram (starop.) — belka. [przypis edytorski]

⁴⁶⁰¹zostawa (starop. forma) — 3.os.lp cz. terażn.; dziś popr.: zostaje. [przypis edytorski]

⁴⁶⁰²wyciśniony (starop.) — ciśnięty, rzucony. [przypis edytorski]

⁴⁶⁰³nie bawić się (starop.) — tu: nie zostawać, nie pozostawać. [przypis edytorski]

70.

Ale poganie na tak srogie razy
Nie dbając, z murów mężnie się bronili:
Płótna krzywemi ujęte żelazy⁴⁶⁰⁴,
Y wory wełną natkane spuścili.
Ustępujące nalazszy przekazy,
Nie szkodzi postrzał y wnet się wysili;
Sami, gdzie pod mur lud podchodzi bliski,
Kamienie wałą y lotne pociski.

71.

Lecz naszymy⁴⁶⁰⁵ przedsię wszelkie zwyciężaią
(Idąc ze trzech stron do szturmu) zawady⁴⁶⁰⁶
Y postępując, złożone dźwigaią
Tarcze nad sobą, na lecące grady;
Drudzy do murów wieże pomykaią⁴⁶⁰⁷,
Któreby mosty przystawiły rady⁴⁶⁰⁸:
Iuż ie spuszczaią, iuż y taran srogiem
Grozi obitem twardą stałą rogiem.

72.

Rynald tem czasem na mur nie naciera:
Lada przewagę za sromotę⁴⁶⁰⁹ srogą⁴⁶¹⁰
Sobie rozumie; a zgoła się zdziera⁴⁶¹¹
Iść pospolitą z podłem gminem drogą,
Y patrząc daley, zwątpioną⁴⁶¹² obiera
Y taką, którą iść drudzy nie mogą.
O mur naywyższy, który stał spokojem,
Pokusić się chce swem osobnem boiem.

Ambicja

73.

Y obrócił się do tych, co zmarłemu
Posłuszni beli cnemu Dudonowi,
Mówiąc: «O hańba wielka, ieśli temu
Dopuszczemy stać w pokoju murowi.
Nagorsze⁴⁶¹³ razy — bezpiecznie śmiałemu,
Wszystko dobremu równo rycerzowi⁴⁶¹⁴,
Tam śmieie⁴⁶¹⁵ pódźmy⁴⁶¹⁶ y tam sie udajmy,
A tarcze spięte nad sobą trzymajmy».

⁴⁶⁰⁴żelazy (starop. forma) — dziś popr. N.lm: żelazami. [przypis edytorski]

⁴⁶⁰⁵naszy (starop. forma) — dziś M.lm: nasi. [przypis edytorski]

⁴⁶⁰⁶zawada (starop.) — przeszkoda. [przypis edytorski]

⁴⁶⁰⁷pomykać (starop.) — iść, przemieszczać (się); tu: przystawiać. [przypis edytorski]

⁴⁶⁰⁸któreby mosty przystawiły rady (starop. konstrukcja) — (wieże), które chętnie przystawiłyby mosty; które zamierzają przystawić mosty (do murów oblężonego miasta). [przypis edytorski]

⁴⁶⁰⁹sromota (starop.) — wstyd, hańba. [przypis edytorski]

⁴⁶¹⁰srogą (starop.) — straszny, wielki, dotkliwy itp. [przypis edytorski]

⁴⁶¹¹zdziera się iść (...) pospolitą (...) drogą (starop.) — wzbrania się, wymawia się (por. *wydziera się*) postępować jak wszyscy (jak gmin). [przypis redakcyjny]

⁴⁶¹²zwątpiona (droga) (starop.) — tu: taka, o której wszyscy zwątpili; której nikt nie uważa za wykonalną. [przypis edytorski]

⁴⁶¹³nagorsze (starop. forma) — najgorsze. [przypis edytorski]

⁴⁶¹⁴wszystko dobremu równo rycerzowi (starop. konstrukcja) — dobremu rycerzowi wszystko za równo (tj. wszystko jedno, ponieważ podejmie każde wyzwanie). [przypis edytorski]

⁴⁶¹⁵śmieie (starop. forma) — śmiało. [przypis edytorski]

⁴⁶¹⁶pódźmy (starop. forma) — pójdźmy. [przypis edytorski]

74.

Ruszeni iego przykładem y słowy⁴⁶¹⁷,
W kupę do niego zarazem się zesзли
Y dach drzewiany, podług iego mowy,
Z tarczy złożyli y nad sobą nieśli
Y wielkiem pędem — kryjąc poden⁴⁶¹⁸ głowy,
Z wielką odwagą pod mury podeszli;
Sklep ziednoczony⁴⁶¹⁹ wszystko strzyma snadnie⁴⁶²⁰,
Kamienie, drzewa y to, co nań spadnie.

75.

Rynald napierwszy⁴⁶²¹ ze spodku wypadał,
O dwustu szczebli z wysoką drabiną⁴⁶²²
Y tak ią⁴⁶²³ dobrze iedną ręką władał,
Iako wiatr włada pospolicie⁴⁶²⁴ trzcina.
Deszcz nań⁴⁶²⁵ kamienny ustawicznie spadał,
Drzewo, oszczepy, czego się dowina⁴⁶²⁶,
Z góry na niego ciskają; on śmieie
Idzie na mury, na nieprzyiaciele.

76.

Z gęstych pocisków góry ułożone,
Na tarczy niosąc, namniey⁴⁶²⁷ się nie wzdryga;
Y iedną ręką mury uchwycone
Trzyma, a drugą tarcz⁴⁶²⁸ nad głową dźwiga.
Sercem, przykładem iego przychęczone⁴⁶²⁹
Insze⁴⁶³⁰ go rączo⁴⁶³¹ towarzystwo ściga;
Drabiny także na mury stawiają,
Lecz różne męstwo, różne szczęście mają.

77.

Ten spadł zepchniony⁴⁶³², ten zabity leży;
On⁴⁶³³ coraz lezie wyższemi szczebłami
Y tak wysoko iuż iest, że przy wieży
Chwyta się muru obiema rękami.
Dopiero hurmem pogaństwo nań bieży,
Spycha go na dół długimi drągami;
Ale się trzyma tak mocno, że gwałtem⁴⁶³⁴
Zbić go nie mogą na dół żadnem kształtem⁴⁶³⁵.

Miasto, Walka

⁴⁶¹⁷słowy (starop. forma) — dziś popr. N.lm: słowami. [przypis edytorski]

⁴⁶¹⁸poden (starop.) — skrót od: pod nim. [przypis edytorski]

⁴⁶¹⁹sklep ziednoczony (starop.) — sklepienie nad głowami z tarcz utworzone (*testudo*). [przypis redakcyjny]

⁴⁶²⁰snadnie (starop.) — łatwo, z łatwością. [przypis edytorski]

⁴⁶²¹napierwszy (starop. forma) — dziś popr.: najpierwszy. [przypis edytorski]

⁴⁶²²o dwustu szczebli z wysoką drabiną (starop.) — szyk przestawny; inaczej: z wysoką drabiną o dwustu szczebłach. [przypis edytorski]

⁴⁶²³ią (starop.) — dziś: nią (władał). [przypis edytorski]

⁴⁶²⁴pospolicie (starop.) — zazwyczaj. [przypis edytorski]

⁴⁶²⁵nań (starop.) — skrót od: na niego. [przypis edytorski]

⁴⁶²⁶czego się dowina (starop.) — [co] dopadną; [co im się nawinie]. [przypis redakcyjny]

⁴⁶²⁷namniej (starop. forma) — najmniej; tu: ani trochę. [przypis edytorski]

⁴⁶²⁸tarcz (starop. forma) — dziś r.ż.: tarcza. [przypis edytorski]

⁴⁶²⁹prychęczoney (starop.) — zachęczoney. [przypis edytorski]

⁴⁶³⁰insze towarzystwo (starop.) — inni towarzysze; pozostali towarzysze. [przypis edytorski]

⁴⁶³¹rączo (starop.) — prędko. [przypis edytorski]

⁴⁶³²zepchniony (starop. forma) — zepchnięty. [przypis edytorski]

⁴⁶³³on (starop.) — tu: tamten, ów. [przypis edytorski]

⁴⁶³⁴gwałtem (starop.) — tu: na siłę, siłą. [przypis edytorski]

⁴⁶³⁵żadnem kształtem (starop.) — żadnym sposobem. [przypis edytorski]

78.

Odpiera mężnie, daley postępuie,
Y iako palma na ciężar się sili⁴⁶³⁶,
Tak y on więtsze⁴⁶³⁷ męstwo ukazuie
Y siłę więtszą, im nań barziej⁴⁶³⁸ bili;
Tramy, kamienie y co go hamuie,
Wszystko zwycięża mężnie w oney chwili.
Iuż na mur wskoczył, iuż go — stojąc na niem
Bespiecznem czyni⁴⁶³⁹, tem co idą za niem.

79.

Szwankującemu⁴⁶⁴⁰ Eustacyuszowi,
Pod którym szczeble w końcu się złamały,
Ściągnąwszy mężną rękę ku dołowi
Pomógł, że na mur przedsię⁴⁶⁴¹ dolazł cały.
Ale gdzie indziej różne Hetmanowi
Y niebezpieczne rzeczy się przydały⁴⁶⁴²;
Gdzie się nietylko⁴⁶⁴³ ludzie bili sami,
Ale y sztuki woienne z sztukami.

Sztuka, Wojna, Walka

80.

Na murze beł⁴⁶⁴⁴ świerk wielki postawiony,
Który wprzód masztem u okrętu bywał,
Na którym wielki, poprzek zawieszony
Tram⁴⁶⁴⁵ okowany⁴⁶⁴⁶ stałą — odpoczywał
Y wzd⁴⁶⁴⁷ miąźszemi⁴⁶⁴⁸ linami ciągniony,
Y popuszczony, mocnych wież dobywał;
Y to się wracał, to zaś drugim razem
Tłukł ie twardem łbem okrytem żelazem.

81.

Tak Chrześciańską wieżę pędem srogiem
W on czas⁴⁶⁴⁹ uderzył ieden raz y drugi,
Że zakowanem⁴⁶⁵⁰ potluczona rogiem,
Gwoździami zbite rospuściła⁴⁶⁵¹ fugi.
Nadbladło⁴⁶⁵² wewnątrz żołnierzom ubogiem,
Ale wskok z wieże drąg wyparli długi

⁴⁶³⁶na ciężar się sili (starop. konstrukcja zdaniowa) — im większy ciężar, tym bardziej się sili (jest silniejsza). [przypis edytorski]

⁴⁶³⁷więtsze (starop. forma) — dziś popr.: większe. [przypis edytorski]

⁴⁶³⁸barziej (starop. forma) — dziś popr.: bardziej. [przypis edytorski]

⁴⁶³⁹już go (...) bezpiecnem czyni, tem co idą za niem (starop. konstrukcja zdaniowa) — tzn. już go (mur, na którym właśnie stanął) czyni bezpiecznym dla tych, którzy idą za nim (dla kolejnych szturmujących). [przypis edytorski]

⁴⁶⁴⁰szwankujący (starop.) — chwiejący się, slaniający się, zataczający się; kulejący. [przypis edytorski]

⁴⁶⁴¹przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

⁴⁶⁴²przydały się rzeczy (starop.) — przydarzyły się. [przypis edytorski]

⁴⁶⁴³nietylko (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie tylko. [przypis edytorski]

⁴⁶⁴⁴beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

⁴⁶⁴⁵tram (starop.) — belka. [przypis edytorski]

⁴⁶⁴⁶okowany (starop.) — okuty. [przypis edytorski]

⁴⁶⁴⁷wzd (starop.) — do tyłu, w tył. [przypis edytorski]

⁴⁶⁴⁸miąźszy (starop.) — gruby. [przypis edytorski]

⁴⁶⁴⁹w on czas (starop.) — w ten czas; wtenczas, wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁴⁶⁵⁰zakowany (starop.) — zakuty; wzmocniony (żelaznym) okuciem. [przypis edytorski]

⁴⁶⁵¹rospuściła (starop. forma ort.) — dziś popr.: rozpuściła. [przypis edytorski]

⁴⁶⁵²nadbladło (...) żołnierzom (starop.) — [żołnierze] zbledli nieco ze strachu. [przypis redakcyjny]

Z kosami, które liny ucinały,
Które wielki tram u masztu trzymały.

82.

Jako kiedy więc od góry odwali
Wiek sztukę skały, lub wiatry szalone.
Cokolwiek zaimie — stłucze y obali,
Y las, y domy, y bydło zamknięte:
Tak w ten czas właśnie tram okrutny wali
Ludzie, ryszunki, wierzchy potłuczone.
Wieża wysoka kilkakroć zadrżała,
Trzęsły się mury y ziemia huczała.

83.

Idzie zwycięzca⁴⁶⁵³ daley ukwapliwy⁴⁶⁵⁴
Y mniema, że już opanował mury;
Ale dopiero płomień y smrodliwy
Dym — nieprzyjaciel puścił nań do gury⁴⁶⁵⁵.
Nigdy Mongibel⁴⁶⁵⁶ takim zaraźliwy
Śmierzącym ogniem nie kurzy z swej dziury;
Nigdy indyjskie niebo w letnie czasy
Tak smrodliwymi parami nie straszy.

Miasto, Walka, Żywioly,
Ogień, Wiatr, Pobożność,
Bóg, Czary

84.

Race ogniste y wieńce, płomienie
Te czarne, a te iako krew puszczają;
Oddech — smród, wzrok — dym, słuch odbiera grzmienie.
Ognie się coraz szerzej rościągają;
Ogromney wieże⁴⁶⁵⁷ surowe rzemienie
Źle bronią, już się skurczone padają.
Y gdzieby⁴⁶⁵⁸ z nieba w tem razie⁴⁶⁵⁹ nie miała
Wcześney⁴⁶⁶⁰ pomocy, wszystkaby⁴⁶⁶¹ zgorzała.

85.

Ale odważny Hetman w oney chwili,
Nic nie strwożony na miejscu zostawa⁴⁶⁶²;
Y tem, co ognie wodami gasili
Ochoty słowy⁴⁶⁶³, y serca dodawa⁴⁶⁶⁴.
Tak Chrześcianie swej wieże bronili,
Ale nakoniec⁴⁶⁶⁵ wody iem⁴⁶⁶⁶ nie stawa⁴⁶⁶⁷.

⁴⁶⁵³zwycięzca (starop. forma) — dziś: zwycięzca. [przypis edytorski]

⁴⁶⁵⁴ukwapliwy (starop.) — skwapliwy, pochopny, prędki, szybko działający. [przypis edytorski]

⁴⁶⁵⁵do gury (starop. forma) — dziś popr.: do góry. [przypis edytorski]

⁴⁶⁵⁶Mongibel — góra Etna na Sycylii. [przypis redakcyjny]

⁴⁶⁵⁷wieżę (starop. forma) — wieży. [przypis edytorski]

⁴⁶⁵⁸gdzieby (starop.) — gdyby. [przypis edytorski]

⁴⁶⁵⁹w tem razie (starop.) — w tym razie; w tym przypadku. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶⁰wcześny (starop.) — przychodzący na czas, zdarzający się we właściwym momencie. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶¹wszystkaby zgorzała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: zgorzałaby cała; cała by się spaliła. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶²zostawa (starop. forma) — 3.os.lp cz. teraźn.; dziś popr.: zostaje. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶³słowy (starop. forma) — dziś popr. N.lm: słowami. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶⁴dodawa (starop. forma) — dodaje. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶⁵nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶⁶jem (starop. forma) — im. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶⁷nie stawa (starop. forma) — nie starcza; braknie. [przypis edytorski]

Aż iednem razem wiatr powstawszy srogi,
Na swoje sprawce obrócił pożogi⁴⁶⁶⁸.

86.

Ogień od wiatru⁴⁶⁶⁹ poszedł obrócony,
Na płótna, które podnieśli poganie
Y suche czyny y miękkie obrony
Zrze, że ich szczętu⁴⁶⁷⁰ w krótcie⁴⁶⁷¹ nie zostanie.
O wielki wodzu, od Boga strzeżony,
O Bogu miły, pobożny Hetmanie!
Tobie posłuszne niebo y życliwy
Wiatr idzie na dźwięk twej trąby krzykliwy⁴⁶⁷².

87.

Lecz Izmen widząc, że się za wiatrami
Przeciwko niemu udały płomienie;
Chce niezbożnemi swemi naukami
Przymusić gwałtem wiatr y przyrodzenie⁴⁶⁷³.
Y między dwiema na murze wiedmami⁴⁶⁷⁴
Straszliwy, w czarne ubrany odzienie,
Stał — Plutonowi⁴⁶⁷⁵ podobny srogiemu,
Między iędzami dwiema stojącemu.

88.

Iuż czarnoksiężnik począł beł ponury
Szemrać swe kłątwy zwykłemi sposoby;
Iuż się powietrze mięszało y w chmury
Szło słońce z pierwszej złupione ozdoby;
Wtem kamień wielki, co beł⁴⁶⁷⁶ częścią gury⁴⁶⁷⁷
Wypchniony⁴⁶⁷⁸ z wieże⁴⁶⁷⁹ wypadł oney doby⁴⁶⁸⁰
Y tak ugodził, że wszystkich zarazem
Rozcisnął kości y krew iednem razem.

89.

Po powietrzu się trzy niezbożne głowy
W tak drobne sztuki tam y sam rozniosły:
Iako więc drobno suchy, lub surowy
Ięczmień trą młyńskie naciśnione osły⁴⁶⁸¹.
Tak zostawując wesoły Phebowi

⁴⁶⁶⁸na swoje sprawce obrócił pożogi (starop.) — szyk przestawny; inaczej: (wiatr) sprawców pożogi obrócił na swoje; obrócił się przeciw sprawcom pożaru. [przypis edytorski]

⁴⁶⁶⁹od wiatru obrócony (starop.) — obrócony przez wiatr. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷⁰szczętu (starop.) — szczątki, resztki; że ich szczętu w krótcie nie zostanie: że wkrótce nie zostaną z nich (nawet) szczątki. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷¹w krótcie (starop.) — wkrótce; w krótkim czasie. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷²idzie na dźwięk twej trąby krzykliwy (starop.) — szyk przestawny; inaczej: idzie na krzykliwy dźwięk twej trąby. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷³przyrodzenie (starop.) — natura. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷⁴wiedma (starop.) — wiedźma. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷⁵Pluton a. Pluto (mit. rzym.) — bóg świata podziemnego, krainy umarłych, odpowiednik Hadesa w mit. gr; tu: Szatan, Lucyfer, pierwszy z buntowniczych upadłych aniołów, przewodzący diabłom w piekle. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷⁶beł (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷⁷gury (starop. forma ort.) — dziś popr.: góry. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷⁸wypchniony (starop. forma) — wypchnięty. [przypis edytorski]

⁴⁶⁷⁹wieżę (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: (z) wieży. [przypis edytorski]

⁴⁶⁸⁰oney doby (starop. forma) — w tej chwili, w tym momencie. [przypis edytorski]

⁴⁶⁸¹osły (starop. forma) — [tu:] kamienie [młyńskie]. [przypis redakcyjny]

Promień, do piekła brzydkie dusze poszły
Na wieczne męki, w podziemne ciemności.
Wyknicie⁴⁶⁸² z tego, ludzie, pobożności!

90.

Wtem wieża, z wiatru mając swą obronę,
Tak, że iey ogień namniey⁴⁶⁸³ nie szkodziły,
Tak się pod miejską podsadziła bronę⁴⁶⁸⁴,
Że mogła na mur most zrzucić pochyły.
Ale Soliman przypadł w tamtę⁴⁶⁸⁵ stronę,
Y wąską ścieszkę⁴⁶⁸⁶ siekł ze wszystkiej siły
Y odciąłby ją pewnie beł, by była⁴⁶⁸⁷
Nagle się druga wieża nie odkryła.

91.

Ta po powietrzu szła y na przestrzeni,
Stoiąc, budynki przenosiła wyzszę⁴⁶⁸⁸.
Tu się dopiero zląkli Saraceni.
Widząc, że miasto dobrze było⁴⁶⁸⁹ niższę⁴⁶⁹⁰.
Lecz sultan śmiały, choć nań grad kamieni
Spada, w swem mieyscu zostawa⁴⁶⁹¹ — y bliższę⁴⁶⁹²
Ludzie przychęcą⁴⁶⁹³ do mężney obrony
Y chce most gwałtem⁴⁶⁹⁴ odciąć przystawiony.

92.

W ten czas Archanyoł Michał niewidziany⁴⁶⁹⁵
Od inszych, dał się widzieć Goffredowi,
Niebieskiem na bok mieczem przypasany,
Światłem iasnemu podobny słońcowi:
«Ato — pry⁴⁶⁹⁶ — iuż dzień przyszedł pożądany,
Iuż czas z niewolej wynieść⁴⁶⁹⁷ Syonowi!
Podnieś Goffredzie, podnieś wzgórcę⁴⁶⁹⁸ oczy,
Patrz, iako gęste z nieba masz pomocy⁴⁶⁹⁹»:

Wizja, Anioł, Walka,
Zaświaty, Duch, Rycerz

93.

Woysk nieśmiertelnych zebrane gromady
Masz na powietrzu w niebieskiej ozdobie;

⁴⁶⁸²*wyknicie* (starop. forma) — forma ciągła 3.os. lm trybu rozk.; dziś tylko od dokonanych: nawyknicie, przywyknijcie; nabierajcie (pobożności). [przypis edytorski]

⁴⁶⁸³*namniej* (starop. forma) — dziś popr.: najmniej. [przypis edytorski]

⁴⁶⁸⁴*brona* (starop.) — brama. [przypis edytorski]

⁴⁶⁸⁵*tamtę* (starop. forma) — dziś popr.: tamtą. [przypis edytorski]

⁴⁶⁸⁶*ścieszka* (starop. forma ort.) — dziś popr.: ścieżka. [przypis edytorski]

⁴⁶⁸⁷*by była (...) się (...) nie odkryła* (starop. konstrukcja) — konstrukcja daw. czasu zaprzęzłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: gdyby się nie odkryła wcześniej (uprzednio, kiedyś itp.). [przypis edytorski]

⁴⁶⁸⁸*wyzszy* (starop. forma) — wyższy. [przypis edytorski]

⁴⁶⁸⁹*beł* (starop. forma) — dziś popr.: było. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹⁰*niższy* (starop. forma) — niższy. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹¹*zostawa* (starop. forma) — 3.os.lp cz. teraźn.; dziś popr.: zostaje. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹²*bliższy* (starop. forma) — bliższy. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹³*prychęcąc* (starop.) — zachęcąc. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹⁴*gwałtem* (starop.) — nagle, gwałtownie, na siłę. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹⁵*niewidziany od inszych* (starop.) — niewidzialny dla innych. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹⁶*pry* (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹⁷*wynieść* (starop.) — wyjść. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹⁸*wzgórcę* (starop.) — w górę; wzwyż. [przypis edytorski]

⁴⁶⁹⁹*pomocy* (starop. forma) — dziś popr. B.lm: pomoce. [przypis edytorski]

A iac śmiertelnych zmysłów twych zawady
Zdiymę⁴⁷⁰⁰ z źrzenice⁴⁷⁰¹, w cudownem sposobie,
Że nagie duchy, krom⁴⁷⁰² żadney przysady,
Będziesz mógł widzieć w ich własney osobie
Y chwilę zniesiesz — zakrytych obłokiem
Anyelskich twarzy blask — śmiertelnem okiem.

94.

Patrz na tych, którzy beli⁴⁷⁰³ Rycerzami
Chrystusowemi, a teraz są w niebie;
Iako się biał z pogany y z wami
Chcą być koniecznie w tak zacney potrzebie.
Tam gdzie się mięsza⁴⁷⁰⁴ kurzawa z dymami,
Gdzie gęste trupy leżą podle⁴⁷⁰⁵ siebie,
Ugon⁴⁷⁰⁶ się biie y — gdzie pilniey strzeże
Poganin — gwałtem mocne tłucze wieże.

95.

Tam patrzay, iako Dudon w świetney zbroi
Podsadza ogień pod północną bronę⁴⁷⁰⁷,
Stawia drabiny na mury, a twoi
Bieją za iego powodem⁴⁷⁰⁸ w tę stronę.
Ten zasię, który na pagórku stoi,
A ma kapłańską na włosach koronę,
Biskup iest Admar⁴⁷⁰⁹; patrzay iako (prawi)
Y teraz żegna y lud błogosławi.

96.

Podnieś wzrok wyzszy⁴⁷¹⁰ na powietrze, kędy⁴⁷¹¹
Anyołów poczet stoi niezliczony!»
On oczu wzniozwszy⁴⁷¹², widział, że stał wszędy⁴⁷¹³
Lotnych rycerzów zastęp uskrzydłony:
Trzy pułki biał, a pułk we trzy rzędy,
Každy się kołem ciągnął rozdzielony;
Koła zaś zwierzchnie bardziey się szerzyły,
Lecz wnętrzne⁴⁷¹⁴ mniejsze y ściślejsze były.

97.

Tu schylił blaskiem zwyciężone oczy,
Y zaś ie podniósł, ale w małej chwili
Zniknęło wszystko. Potem do swych skoczy,

⁴⁷⁰⁰jać (...) *zdiymę* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: zdejmę ci. [przypis edytorski]

⁴⁷⁰¹*źrzenice* (starop.) — dziś popr. D.lp r.ż.: (ze) źrenicy; tu: z oczu. [przypis edytorski]

⁴⁷⁰²*krom* (starop.) — bez, oprócz, z wyjątkiem; *krom przysady*: bez przesady. [przypis edytorski]

⁴⁷⁰³*beli* (starop. forma) — dziś popr.: byli. [przypis edytorski]

⁴⁷⁰⁴*mięszać się* (starop. forma) — mieszczać się. [przypis edytorski]

⁴⁷⁰⁵*podle* (starop.) — obok. [przypis edytorski]

⁴⁷⁰⁶*Ugon* — zmarły brat króla francuskiego Filipa. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁰⁷*brona* (starop.) — brama. [przypis edytorski]

⁴⁷⁰⁸*za jego powodem* (starop. konstrukcja) — powodowani przez niego. [przypis edytorski]

⁴⁷⁰⁹*Admar* — biskup z Puy, legat papieski. [przypis redakcyjny]

⁴⁷¹⁰*wyzszy* (starop. forma) — wyżej. [przypis edytorski]

⁴⁷¹¹*kędy* (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

⁴⁷¹²*wzniozwszy oczu* (starop. forma) — dziś: wzniołszy oczy. [przypis edytorski]

⁴⁷¹³*wszędy* (starop.) — wszędzie. [przypis edytorski]

⁴⁷¹⁴*wnętrzne* (starop.) — wewnętrzne. [przypis edytorski]

Którzy już wszędzie pogaństwo pędzili.
Wprzód Rynald skoczył do miasta ochoczy,
Potem co śmielszy⁴⁷¹⁵ za niem się puścili.
Nie mieszka⁴⁷¹⁶ daley Hetman y wiernemu
Bierze chorągiew z ręku⁴⁷¹⁷ chorążemu.

98.

Y bieży na most, ale mu się śmiały
Soliman mężnie wpół drogi zastawił.
Wielkiemu męstwu polem iest plac mały,
Który dwu wielkich rycerzów zabawił.
Krzyknie na swoich Soliman zuchwały:
«Ia tu chcę umrzeć, abym was wybawił;
Wy podcinajcie most ostrem żelazem
Mnie w tył, a ia niech zginę tu zarazem!»

99.

Ale obaczył, że Rynald straszliwy
Rozgromionemu dogrzewał ludowi.
«A ia co? Mam — pry⁴⁷¹⁸ — polec tu zelżywy,
Y marnie, na śmiech nieprzyjacielowi?!»
Tak myśląc nowe obrony, leniwy
Zostawiał wolne przeście⁴⁷¹⁹ Hetmanowi.
Ten nań naciera y świętą na murze
Chorągiew stawia wytknioną ku gurze⁴⁷²⁰.

100.

Ona z zwycięstwa harda⁴⁷²¹, złote krzyże
Niezliczonemi kołami rozwiia.
Zda się, że w nie⁴⁷²² wiatr nabożniey dmie, y że
Słońce blask od niey iaśniejszy odbiia.
Strzała y kula z twardey lana spiże⁴⁷²³,
Abo wzad⁴⁷²⁴ idzie, abo ią wciąż miia.
Zda się, że Syon swem wierzchem wesołem
Pokłon iey czyni y biie iey czołem.

101.

Wtem znak zwycięstwa y swoiey obrady⁴⁷²⁵
Wszystkie krzyk srogi hufce wypuściły;
Y bliskie góry y przyległe sady
Ostatnie dźwięki często powtórzyły.
W tenże czas Tankred wszystkie zbił zawady⁴⁷²⁶,
Które ze wszystkiew Argant czynił siły;

Dźwięk

⁴⁷¹⁵śmielszy (starop.) — dziś M.lm: śmielsi. [przypis edytorski]

⁴⁷¹⁶mieszkać (starop.) — zwlekać. [przypis edytorski]

⁴⁷¹⁷ręku (starop. forma) — dziś D.lp: (z) ręki. [przypis edytorski]

⁴⁷¹⁸pry (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁴⁷¹⁹przeście (starop. forma) — dziś popr.: przejście. [przypis edytorski]

⁴⁷²⁰ku gurze (starop. forma) — ku górze. [przypis edytorski]

⁴⁷²¹hardy (starop.) — tu: dumny; *zwycięstwa harda*: dumna ze zwycięstwa. [przypis edytorski]

⁴⁷²²nię (starop. forma) — (w) nią. [przypis edytorski]

⁴⁷²³spiża (starop. forma) — dziś r.m.: spiż; *z twardej spiże*: z twardego spiżu. [przypis edytorski]

⁴⁷²⁴wzad (starop.) — w tył, z powrotem. [przypis edytorski]

⁴⁷²⁵obrada (starop.) — radość. [przypis redakcyjny]

⁴⁷²⁶zawada (starop.) — przeszkoda. [przypis edytorski]

Iuż y on swóy most do muru przystawił,
Y krzyże na niem swe także postawił.

102.

Lecz na południe, gdzie grabia z Toloze
Bił się szedziwy⁴⁷²⁷ z palestyńskim panem,
Swoiey Gaskończyk dostawić nie może
Wieże⁴⁷²⁸ do miasta. Z trudem niesłychanem
Sili się barzo⁴⁷²⁹, ale nie pomoże,
Bo tam król z ludem pilnuie przebranem.
A chocia⁴⁷³⁰ tam mur słabszy beł⁴⁷³¹, w obrony
Woienne zaś beł lepiej opatrzony.

103.

Więc barziej⁴⁷³², niżli gdzie indziej wściągaly⁴⁷³³
Wieżę w tem mieyscu niesposobne drogi;
Y nie tak wiele dowcipy⁴⁷³⁴ umiały,
Aby złe mieysce nie trudniło nogi.
A wtem gaskońskie hufce usłyszały,
Y ci, co muru bronili — krzyk srogi;
Stąd grabia poznał y król w Palestynie,
Że miasto beło wzięte ku równinie.

104.

Rynald zawoła y swoich przywodzi:
«Miasto — pry⁴⁷³⁵ — wzięte y iuż zwyciężone
Dotąd się trzyma? masz, o piękna młodzi,
Pole do męstwa ieszcze zostawione!»
Ale król ztamtąd⁴⁷³⁶ nakoniec⁴⁷³⁷ uchodzi,
Widząc, że tam iuż obrony zwątpiono;
Y ku mocnemu udał się zamkowi,
Tuszając⁴⁷³⁸, że tam ma wytrzymać szturmowi⁴⁷³⁹.

105.

Wtem wszystko⁴⁷⁴⁰ woysko w miasto iuż wchodziło,
Nie tylko przez mur, ale y bramami.
To co mu iedno wstręt⁴⁷⁴¹ iaki czyniło,
Lub zbito, lubo⁴⁷⁴² spalono ogniami.
Strach, narzekanie, wszędzie się szerzyło,
A miecz gniewliwy karmił się śmierciami;

⁴⁷²⁷ *szedziwy* (starop.) — sędziwy, stary. [przypis edytorski]

⁴⁷²⁸ *wieże* (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: wieży. [przypis edytorski]

⁴⁷²⁹ *barzo* (starop. forma) — dziś popr.: bardzo. [przypis edytorski]

⁴⁷³⁰ *chocia* (starop. forma) — chociaż. [przypis edytorski]

⁴⁷³¹ *beł* (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

⁴⁷³² *barziej* (starop. forma) — dziś popr.: bardziej. [przypis edytorski]

⁴⁷³³ *wściągac* (starop.) — powściągać; powstrzymywać, zatrzymywać. [przypis edytorski]

⁴⁷³⁴ *dowcip* (starop.) — inteligencja, rozum, umysł. [przypis edytorski]

⁴⁷³⁵ *pry* (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁴⁷³⁶ *ztamtąd* (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): stamtąd. [przypis edytorski]

⁴⁷³⁷ *nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

⁴⁷³⁸ *tuszac* (starop.) — mając nadzieję. [przypis edytorski]

⁴⁷³⁹ *wytrzymac szturmowi* (starop.) — wytrzymać szturm; przeciwstawić się szturmowi. [przypis edytorski]

⁴⁷⁴⁰ *wszystko* (starop.) — całe (wojsko). [przypis edytorski]

⁴⁷⁴¹ *wstręt* (starop.) — opór, przeszkoda. [przypis edytorski]

⁴⁷⁴² *lub, (...) lubo* (starop.) — albo, albo. [przypis edytorski]

Krew ciepła bieży strumieniem y kupy
Źle żywych⁴⁷⁴³ leie y pobite trupy.

Koniec pieśni ósmnastej.

PIEŚŃ DZIEWIĘTNASTA

Argument

Argant z Tankredem poiedynek zwodzi,
Na którym Tankred zwyciężcą zostaje;
Król uszedł w zamek. Z Wafrynem uchodzi
Y przestrogi mu Erminia daie;
Ale kiedy ią do swoich uwodzi,
Pana bezekrwie na piasku zastaie:
Ona go płacze, potem go uzdrawia.
Goffred o zdradzie pogańskiej rozmawia.

I.

Iuż beł⁴⁷⁴⁴ wszędzie strach, albo miecz krwie chciwy,
Wszystkie od obron rozpędził pogany;
Sam tylko nie chce Argant niełękliwy
Od dobytey bydź⁴⁷⁴⁵ odpędzony ściany.
Biie się przedsię⁴⁷⁴⁶, wzrok niosąc straszliwy,
Y woli umrzeć w koło obegnany⁴⁷⁴⁷,
Niżli⁴⁷⁴⁸ ustąpić — y tę czyni postać,
Źe umierając ma zwyciężcą⁴⁷⁴⁹ zostać.

2.

Lecz od Tankreda nacyjęszy mężnego
Wziął raz⁴⁷⁵⁰, który tam, bić się z niem gotowy,
Przypadł. Po zbroi poznał wnet swojego
Nieprzyjaciela Cyrkaszczyk surowy:
Co się z niem przedtem bił, y dnia szóstego
Miawszy się wrócić, nie strzymał umowy.
Zatem nań krzyknie: «Tak się to wracaią?
Tak to umowę, Tankredzie, trzymają⁴⁷⁵¹?

Pojedynek, Rycerz

3.

Późno, co prawda, ale to na stronę⁴⁷⁵²,
Biy się! nie masz iuż wymówek przyczyny;
Acześ⁴⁷⁵³ nie rycerz (że y to wspomionę)

⁴⁷⁴³ *źle żywy* (starop.) — ledwie żywy. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁴⁴ *beł* (starop. forma) — dziś popr.: był. [przypis edytorski]

⁴⁷⁴⁵ *bydź* (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

⁴⁷⁴⁶ *przedsię* (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

⁴⁷⁴⁷ *obegnąć* (starop.) — otoczyć. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁴⁸ *niżli* (starop.) — niż. [przypis edytorski]

⁴⁷⁴⁹ *zwycięzca* (starop. forma) — dziś: zwycięzca. [przypis edytorski]

⁴⁷⁵⁰ *od Tankreda nacyjęszy mężnego Wziął raz, który tam (...) przypadł* (starop.) — tj. otrzymał najcięższy cios od mężnego Tankreda, który tam się znalazł (by bić się z Argantem). [przypis edytorski]

⁴⁷⁵¹ *tak to umowę (...) trzymają* (starop.) — tak to się dotrzymuje umowy (pytanie retoryczne, stanowiące przymówkę). [przypis edytorski]

⁴⁷⁵² *ale to na stronę* (starop.) — ale to na bok; ale o tym nie mówmy. [przypis edytorski]

⁴⁷⁵³ *acześ nie rycerz* (starop.) — choć nie jesteś rycerzem; chociaż nie rycerz z ciebie (ale mistrz ciesielski itd.). [przypis edytorski]

Ale mistrz iakiś w ciesielstwie iedyńy.
Czyń sobie z swoich, jaką chcesz, zasłonę,
Wymyślay wieże y niezwykle czyny⁴⁷⁵⁴;
Śmierci nie uydiesz wnetże⁴⁷⁵⁵, nieboraku
Z mych rąk, o mężny niewiast zabiaku⁴⁷⁵⁶».

4.

Rozśmiał się Tankred y tak odpowiedział,
Przymówką oną iego uszczypniony:
«Późny iest mój zwrot, ale abyś wiedział,
Będzie się zdał wnet prętki⁴⁷⁵⁷ y kwapiony⁴⁷⁵⁸;
Y radbyś, żebyś odemnie⁴⁷⁵⁹ gdzie siedział
Górami, albo morzem rozdzielony.
Obaczysz, że to nie strach we mnie sprawił,
Żem ci się na czas — iakom rzekł — nie stawił.

5.

Pódź sam⁴⁷⁶⁰ na stronę — coś to rycerz taki,
Co się z samemi biiesz olbrzymami —
Przeciwno temu, co zaś ladaiaiki
Z boiaźliwemi walczy niewiastami».
Potem się do swych obróci y znaki
Czyni y mówi: «Nie ma on nic z wami;
Nieprzyjacielem on iest własnem moiem,
Winienem się z niem bić osobnem boiem».

6.

On na to: «Lub⁴⁷⁶¹ się bić sam a sam ze mną,
Lub chcesz gromadą — na twej wolej⁴⁷⁶² będzie.
Czyń zgoła, co chcesz, nigdziey⁴⁷⁶³ się przedemną⁴⁷⁶⁴
Nie skryiesz, bo cię naydę⁴⁷⁶⁵ pewnie wszędzie».
Tak oba⁴⁷⁶⁶, wolą złączeni wzajemną,
Szli w przedsięwziętem do dzieła zapędzie.
Gniew w iednym przyszedł do takiego końca,
Że nieprzyjaciel stawa⁴⁷⁶⁷ się obrońca.

7.

Tak iest czci Tankred, tak iest sławy chciwy,
Tak go pragnienie krwi⁴⁷⁶⁸ pogańskiej grzeie,
Że go nie zgasi (patrzcie iako mściwy!)

⁴⁷⁵⁴czyn (starop.; z węg. *csin*: fortel, podstęp) — [tu:] machina wojenna. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁵⁵wnetże (starop.) — niedługo. [przypis edytorski]

⁴⁷⁵⁶zabijak niewiast (starop.) — przytyk skierowany przeciw Tankredowi, który (nie wiedząc, z kim się bije) w pojedynku zabił Kloryndę. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁵⁷prętki (starop. forma ort.) — dziś: prędkie; szybkie. [przypis edytorski]

⁴⁷⁵⁸kwapiony (starop.) — pośpieszny, pochopny; przedwczesny. [przypis edytorski]

⁴⁷⁵⁹odemnie (starop. forma ort.) — dziś popr.: ode mnie. [przypis edytorski]

⁴⁷⁶⁰sam (starop.) — tu; *pódź sam*: podejdz tu. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁶¹Lub się bić sam a sam ze mną, lub chcesz gromadą (starop.) — czy chcesz się bić sam na sam, czy gromadą. [przypis edytorski]

⁴⁷⁶²na twej wolej będzie (starop.) — na twej woli będzie (pozostaje); będzie jak wolisz. [przypis edytorski]

⁴⁷⁶³nigdziey (starop.) — nigdzie. [przypis edytorski]

⁴⁷⁶⁴przedemną (starop. forma ort.) — dziś popr.: przede mną. [przypis edytorski]

⁴⁷⁶⁵najść (starop.) — znaleźć; 3.os.lp cz. przysz. *najdę*: znajdę. [przypis edytorski]

⁴⁷⁶⁶oba (starop. forma) — dziś popr.: obaj. [przypis edytorski]

⁴⁷⁶⁷stawa się (starop. forma) — dziś popr.: staje się. [przypis edytorski]

⁴⁷⁶⁸krwie (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: krwi. [przypis edytorski]

Jeśli ią z niego kto inszy wyleie.
Tarczą go składa y woła gniewliwy
Gdy kto nadiedzie: «Nie bądź tey nadzieie,
Abyś go miał bić!» I tak go z powodzi
Zwycięzców mieczów zdrowego uwodzi.

8.

Wychodzą z sobą z miasta, a za niemi
W tył chrześcijańskie namioty zostały.
Y szli tam, gdzie iem po nierówney ziemi
Nieznacne ścieszki⁴⁷⁶⁹ szlak ukazywały⁴⁷⁷⁰.
Wtem pagórkami plac między gęstemi⁴⁷⁷¹
W ciasney dolinie natrafili mały,
Tak iakoby był z tey y z owey strony
Dla pojedynków umyślnie sprawiony.

9.

Tu widząc Argant od Chrześcianina
Łupione miasto, okrutnie się smucił,
A bacząc Tankred, że u Poganina
Tarczej⁴⁷⁷² nie było, swą także odrzucił.
«Już przyszła twoja ostatnia godzina,
Trzeba, żebyś się (powiada) ocucił!
Czy śmierć swą widzisz, że tak smętno stoisz?
Ale się darmo y nie na czas boisz».

10.

«Myślę — odpowie Argant temi słowy —
Że miasto, które żydowstwu panuie,
(Kiedy tak wyrok Boski chce surowy)
Już nieprzyjaciel łupi y plundruie⁴⁷⁷³,
Y że niewielka pomsta z twoiey głowy,
Którą mi teraz niebo obiecuie».
Wtem się ostrożnie do siebie porwali,
Bo swoje siły wzajem dobrze znali.

II.

Tankred obrotem y ciała lekkością
Siła ma nadeń⁴⁷⁷⁴, lub siecze, lub chodzi⁴⁷⁷⁵;
Ale zaś wzrostem y członków miąższością⁴⁷⁷⁶,
Z drugiey go strony poganin przechodzi⁴⁷⁷⁷.
Sam w się zebrany⁴⁷⁷⁸, aby go prętkością⁴⁷⁷⁹

⁴⁷⁶⁹ścieszka (starop. forma ort.) — dziś popr.: ścieżka. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷⁰ukazywały (starop. forma) — dziś popr. 3.os.lm r.ż.: ukazywały. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷¹pagórkami plac między gęstemi (starop.) — szyk przestawny; inaczej: plac między gęstymi pagórkami. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷²tarczej (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: tarczy. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷³plundrować (z niem.) — plądrować, pustoszyć. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷⁴siła ma nadeń (starop.) — wiele ma nad niego; przewyższa go o wiele. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷⁵lub siecze, lub chodzi (starop.) — czy zadaje ciosy, czy idzie; zarówno w walce wręcz, jak w poruszaniu się. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷⁶miąższość (starop.) — grubość; tu: masa, rozmiar. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷⁷przechodzić kogo (starop.) — przewyższać kogo. [przypis edytorski]

⁴⁷⁷⁸zebrany sam w się (starop.) — skupiony. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁷⁹prętkość (starop. forma) — dziś popr.: prędkość; szybkość. [przypis edytorski]

Podbieżał⁴⁷⁸⁰ — Tankred na to wszystkim godzi⁴⁷⁸¹:
Mieczem swem często miecz jego nayduie,
Y żeby mu go mógł odwieść⁴⁷⁸² — pilnuie.

12.

Taż sztuką idzie, ale różnem strychem
Cyrkaszczyk srogi, wszystkim⁴⁷⁸³ wyciągniony⁴⁷⁸⁴,
Y nie w miecz, ale w głębę godzi sztychem,
Iako nadaley⁴⁷⁸⁵ sięgając ramiony;
Y gdy go ów chce krokiem podpaść cichem,
Do twarzy mu miecz obraca stałony,
Strzegąc ostrożnie, aby mu urazy
Ukradkiem dane nie przyniosły razy⁴⁷⁸⁶.

13.

Tak okrętami między nierównemi,
Gdy cicho stoi ocean głęboki,
Równa iest bitwa, kiedy ów lekkimi
Bokami lepszy, ten wierzch ma wysoki;
Ów koły coraz naciera prętami,
Ten ociężałe w miejscu trzyma boki,
Ale, gdy lżejszy blisko zaś podpadnie.
Wysoki z góry pożyie⁴⁷⁸⁷ go snadnie⁴⁷⁸⁸.

14.

Kiedy tem Tankred fortelem nań mierzył,
Chcąc zastawiony miecz odwieść na stronę⁴⁷⁸⁹;
Podał mu w twarz sztych Argant — on uwierzył
Y biegł z swem mieczem twarzy na obronę.
Ale on indziej tak prętko uderzył,
Że niewczas Tankred przybiegł na ochronę,
Y pchnąwszy go w bok, krzyknie: «Swą nauką,
Swą iuż iest szermierz zwyciężony sztuką!»

15.

Tankred się z gniewu wielkiego nie czuie⁴⁷⁹⁰,
Gryzie się srodze y zębami zgrzyta
Y do pomsty się prętkiey tak gotuie,
Że późno wygrać — za stratę poczyta⁴⁷⁹¹.
Y sztych mu poda tam, gdzie ukazuie
Wzrokowi przeszcie⁴⁷⁹² przyłbica zakryta;

⁴⁷⁸⁰podbieżać (starop.) — podejść. [przypis edytorski]

⁴⁷⁸¹godzić na co (starop.) — dążyć do czego. [przypis edytorski]

⁴⁷⁸²odwieść (starop.) — odbić na stronę [miecz]. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁸³wszystek (starop.) — cały. [przypis edytorski]

⁴⁷⁸⁴wyciągniony (starop. forma) — dziś popr.: wyciągnięty. [przypis edytorski]

⁴⁷⁸⁵nadaley (starop. forma) — dziś popr.: najdalej. [przypis edytorski]

⁴⁷⁸⁶aby mu urazy ukradkiem dane nie przyniosły razy (starop.) — aby ukradkiem dane razy nie przyniosły mu urazy; tj. aby nie uraziły go ukradkiem (przez przeciwnika) zadane ciosy. [przypis edytorski]

⁴⁷⁸⁷pożyć (starop.) — pokonać, zwyciężyć. [przypis edytorski]

⁴⁷⁸⁸snadnie (starop.) — łatwo, z łatwością. [przypis edytorski]

⁴⁷⁸⁹odwieść na stronę (starop.) — odbić na bok. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁹⁰z gniewu się nie czuć (starop.) — nie panować nad sobą z gniewu. [przypis edytorski]

⁴⁷⁹¹poczytać za stratę (starop.) — uznać za stratę. [przypis edytorski]

⁴⁷⁹²przeszcie (starop.) — przejście. [przypis edytorski]

Argant odbiia on⁴⁷⁹³ sztych y odwodzi⁴⁷⁹⁴,
Wtem odważony Tankred miecz podchodzi⁴⁷⁹⁵.

16.

Y kroku rączo pomknąwszy lewego,
Lewą mu ręką porwie łokieć prawy,
A prawą w lewy bok — końcem ostrego
Miecza — kilkakroć sztych mu daie krwawy.
«Tę — pry⁴⁷⁹⁶ — odpowiedź od zwyciężonego
Szermierza, mistrz ma zwycięzca!» Dziurawy
Bok czuiąc Argant, miece⁴⁷⁹⁷ się przedzięki⁴⁷⁹⁸,
Nie mogąc wydrzeć poimany⁴⁷⁹⁹ ręki.

17.

Wtem miecz na sznurze puścił uwiązany,
A sam Tankreda podpadł w rączem skoku.
Toż czynił Tankred y tak opasany
Wzajem ten y ów, pomykali kroku.
Nigdy tak mocno Alcyd⁴⁸⁰⁰ zawołany,
Anteusowi⁴⁸⁰¹ snadź⁴⁸⁰² nie ścisnął boku,
Iako się w ten czas różnemi węzłami
Ci żylistemi⁴⁸⁰³ ściskali rękami.

18.

Ten był onemu koniec zapasowi,
Że oba ziemię bokiem uderzyli,
Lecz się zdarzyło, szczęściem Argantowi,
Że lepszą rękę wolną w oney chwili —
Lewą miał w spodku. A zaś Tankredowi
Prawa uwięzła. Ale się po chwili —
Widząc, że mu tak Cyrkaszczyk był srogi —
Wymknął y stanął na ziemi na nogi.

19.

Ten wstaie później, y niż⁴⁸⁰⁴ wstał, nieznośnie
Ciężki⁴⁸⁰⁵ raz⁴⁸⁰⁶ nań⁴⁸⁰⁷ spadł z góry bez obrony.
Lecz iako się wraz wierzch wysokiey sośnie
Schyla y wznosi, gdy dmą Aąquilony:
Tak go iego moc dźwiga, gdy żałośnie
Zda się, że na dół leci pochylony.

⁴⁷⁹³on (starop.) — ten. [przypis edytorski]

⁴⁷⁹⁴odwieść (starop.) — odbić na bok. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁹⁵podchodzi miecz (starop.) — zbliża się popod miecz. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁹⁶pry (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁴⁷⁹⁷miece się (starop.) — miota się; rzuca się, ciska się. [przypis edytorski]

⁴⁷⁹⁸przedzięki (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

⁴⁷⁹⁹poimany a. pojmany (starop.) — uwięziony; przytrzymany. [przypis edytorski]

⁴⁸⁰⁰Alcyd — wnuk Alceusza, Herkules. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁰¹Anteus — syn Posejdona i Ziemi, olbrzym, panował w Libii; posiadał tę własność, że nie mógł być w pasach pokonany, dopóki dotykał ziemi. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁰²snadź, snaść a. sna (starop.) — może, być może; pewnie, chyba, prawdopodobnie; widocznie. [przypis edytorski]

⁴⁸⁰³żylisty (starop.) — żylasty. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁰⁴niż (starop.) — tu: nim, zanim. [przypis edytorski]

⁴⁸⁰⁵ciężki (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

⁴⁸⁰⁶raz (starop.) — cios. [przypis edytorski]

⁴⁸⁰⁷nań (starop. forma) — na niego. [przypis edytorski]

Wtem oba na się mocno przycinali,
Y sztuk szermierskich więcey nie patrzali.

20.

Nie z iednego krew mieysca Tankred leie,
Ale z Arganta wychodzi strumieniem;
Iuż we mdley⁴⁸⁰⁸ sile wściekły gniew niszczeie,
Iako za słabem płomień pożywieniem.
Uyżrzawszy Tankred, że Cyrkaszczyk mdleie
Y słabiey siecze y macha ramieniem,
Z wspaniałego gniew serca zaraz składa
Y odskoczy się⁴⁸⁰⁹ y tak mu powiada:

21.

«Znay mię zwyciężcą, kiedyś niedołączny,
Że moje szczęście, a poniechay zwady;
Ia z ciebie łupu, o rycerzu mężny,
Nie chcę; bądź wolnem, posłuchay mey rady».
Tu Argant, bardziey niż kiedy potężny,
Wszystkie swe siły zbiera do gromady:
«Także Arganta masz za nikczemnego?
Y poczytasz go za zwyciężonego?»

22.

Idź za twem szczęściem, a nie mów tak wiele.
Nie iuż ten wygra, co słowy⁴⁸¹⁰ wywiera^{4811!}»
Iako więc głównia, gdy gaśnie w popiele,
Posiła płomień y iaśnie umiera:
Tak w niem gniew we mdłem y bezkrewnem⁴⁸¹² ciele
Ożywia siły y na wierzch wypiera;
Chciałby przed śmiercią, rozstaiąc się z słońcem,
Ostatni swój kres wsławić mężnem końcem.

23.

Y lewą ręką prawey pomagając,
Ciężki raz spuszcza z obu rącz zarazem,
Y zastawiony gwałtem przymuszając
Miecz — miia, daley sięgając żelazem.
On srodze z żebra na żebro spadając,
Kilka ran zaraz iednem czyni razem.
Ieśli się Tankred nie bał, serce żywe
Y z przyrodzenia nie beło lęśliwe.

24.

Znowu Cyrkaszczyk tnie nań bez obrony,
Lecz na wiatr poszła siła y gniew mściwy,
Bo się razowi Tankred postrzeżony
Umknął y w stronę uskoczył skwapliwy.
Sameś ciężarem padł swem obalony,

⁴⁸⁰⁸ *mdly* (starop.) — słaby; osłabiony. [przypis edytorski]

⁴⁸⁰⁹ *odskoczy się* (starop.) — dziś: odskoczy. [przypis redakcyjny]

⁴⁸¹⁰ *słowy* (starop. forma) — dziś N.lm: słowami. [przypis edytorski]

⁴⁸¹¹ *wywierać* (starop.) — tu: wywodzić; dowodzić. [przypis edytorski]

⁴⁸¹² *bezkrewny* (starop.) — bez krwi. [przypis redakcyjny]

Y z tey miaryś beł, Argancie, szczęśliwy,
Żeś sam przyczyną sobie beł swey zguby,
Y nikt z padnienia twego nie ma chluby!

25.

W ten czas rozszerzył rany bok otwarty,
Z których gorącej krwi ciekły strumienie,
Ale na ziemi, lewą ręką wsparty,
Przed się się bronił klęcząc na kolonie.
«Podday się, nie bądź tak bardzo uparty!»
— Miękkie zwycięzca mając przyrodzenie⁴⁸¹³ —
Woła nań. Ale nic nie odpowiadał,
Owszem mu milczkiem ranę w kostkę zadał.

26.

Widząc krew Tankred z obrażoney nogi,
Rozie się⁴⁸¹⁴, gniew go rusza y sromota;
Y wraził mu miecz kilkakroć, gdzie drogi
W helmie otwarte nie broniły wrota.
Umierał Argant straszliwy y srogi
Y taki właśnie, iaki za żywota;
Postać gniewliwą y wzrok miał surowy,
Znać beł pychę y z ostatney mowy:

27.

«Nie chełp się szczęściem, Tankredzie opily⁴⁸¹⁵,
Nie twe to męstwo, Bóg to wszystko sprawił!»
Ale pozbywszy wszystkiew prawie siły,
Krwawe zwycięstwo zwycięzca zostawił;
Widzi, żeby go mdle nie zniosły żyły,
Gdzieby się ztamtąd w drogę wzad wyprawił.
Toli się przed się puszcza w onem czesie
Y krok powłokiem⁴⁸¹⁶ y leniwo niesie.

28.

Ale nie długo bok niósł spracowany.
Bardziej słabieie, im się bardziej sili;
Zaczem usiadszy, głowę zmordowany
Na ręce wspartą ku ziemi pochyli.
W koło z niem wszystko chodzi; dzień odziany
Zda mu się we ćmy y wzrok mu się myli.
Y tak się zmienił, siły y krwi próżny,
Że od Arganta w niczem nie iest różny.

29.

Kiedy tu z przyczyn osobnych zwiedziony,
Odprawował się straszny czyn Marsowy,
Po dobyte m się mieście z drugiey strony
Błąkał gniew srogich zwycięzców surowy.
Kto tak wymowny, kto tak iest uczony,

⁴⁸¹³przyrodzenie (starop.) — natura. [przypis edytorski]

⁴⁸¹⁴rozjeść się (starop.) — rozgniewać się. [przypis redakcyjny]

⁴⁸¹⁵opily (starop.) — pijany. [przypis redakcyjny]

⁴⁸¹⁶powłokiem (starop.) — powłócząc (krok powłokiem i leniwo niesie). [przypis edytorski]

Żeby mógł godnie wypowiedzieć słowy⁴⁸¹⁷
Klęskę, y dnia krew wylaną onego,
I żalną twarz z miasta dobytego?!

30.

Wszędzie się srożył y szerzył miecz srogi,
Góry się z ludzi pobitych działały;
Napoły⁴⁸¹⁸ żywych pełne były drogi,
A ranne⁴⁸¹⁹ — wierzchem trupy okrywały.
Z roztarganemi włosami niebogi,
Matki do piersi dzieci przyciskały,
A ciężki łupem, po twardej opoće
Włókł nieprzyjaciel panny za warkocze.

31.

Ale w ulicach przeciw zachodowi
Ku górom, kędy wielki kościół stoi,
Rynald płochemu dogrzewa ludowi,
A krew pogańska ciecze mu po zbroi.
Iednak nagiemu nieprzyjacielowi
Folguie, tylko o lud zbrojny stoi⁴⁸²⁰:
Szyszak, albo tarcz — najmniejsza zasłona,
Nie mieć nic w ręku — naywiętsza obrona.

Wojna, Rycerz, Obyczaje

32.

Bezbronych wszystkich puszcza oney doby,
A miecza tylko używa na miecze;
Nagi lud groźney postawą osoby
Rozgania, zbrojny rzadko kto uciecze.
Widziałbyś tam był dzielności sposoby
Różne: tych straszy, tych miia, tych siecze.
Iako nierównem szczęściem uciekają,
Z zbrojnemi równo, ci co zbróy nie mają.

33.

Z częścią rycerstwa tań się strwożony
Lud pospolity — chcąc zachować zdrowie —
W kościele, który częstokroć spalony,
Od Salomona⁴⁸²¹ y teraz się zowie,
Przez którego był naprzód założony;
Marmurów, złota, kunsztowni mistrzowie
Dali mu dosyć; dziś nie tak bogaty,
(Obronny iednak) iako był przed laty.

34.

Przyszedszy⁴⁸²² rycerz wielki w tamtę⁴⁸²³ stronę
Zastał tam płóche pospólstwo zebrane
Y po wysokich wieżach na obronę,

⁴⁸¹⁷słowy (starop. forma) — dziś popr. N.lm: słowami. [przypis edytorski]

⁴⁸¹⁸napoły (starop. forma ort.) — dziś popr.: na poły; na pół, w połowie. [przypis edytorski]

⁴⁸¹⁹ranne (starop. forma) — dziś popr. B.lm: rannych. [przypis edytorski]

⁴⁸²⁰tylko o lud zbrojny stoi (starop.) — zależy mu tylko na ludziach zbrojnych. [przypis edytorski]

⁴⁸²¹od Salomona i teraz się zowie (kościół) — świątynia Salomona w Jerozolimie. [przypis edytorski]

⁴⁸²²przyszedszy (starop. forma) — dziś popr.: przyszłszy. [przypis edytorski]

⁴⁸²³tamtę (starop. forma) — dziś popr.: tamtą. [przypis edytorski]

Gęste, wojenne czyny⁴⁸²⁴ zgotowane.
Podniósł wzrok srogi y żelazną bronę
Dwakroć obeyrzał y wrota spiżane⁴⁸²⁵,
Y dwakroć także prętkami nogami
Obbieżał⁴⁸²⁶ kościół z mocnemi wieżami.

35.

Iako rozbóycy wilk koło obory
Schadza wieczorem na zawarte stada,
Y aby głodne nakarmił przemory⁴⁸²⁷,
Chciwemu szuka brzuchowi obiada:
Tak y on mocne obbiega⁴⁸²⁸ zapory,
Y gdzie się iaka nayduie zawada⁴⁸²⁹,
Gwałtem chce przebyć, potem w mieyscu stanie.
Patrzą z wysoka strwożeni poganie.

36.

Zbyt⁴⁸³⁰ miązsze⁴⁸³¹ drzewo na tamtem przechodzie
Leżało między ciosanemi tramy⁴⁸³²;
Iako więc miązsze u angielskiej łodzie
Poprzek wiszące na maszcie widamy⁴⁸³³.
Ten mężną ręką w zapędzonem chodzie
Niósł wielki rycerz do kościelney bramy
Y dał w podwoie raz niewytrzymaany⁴⁸³⁴,
Rospuściwszy⁴⁸³⁵ w nie tram roskołysany⁴⁸³⁶.

37.

Trudno wytrzymać kamień w one czasy
Y twarda spiża⁴⁸³⁷ tak ciężki⁴⁸³⁸ raz miała:
Wyrwał z marmuru stalone⁴⁸³⁹ zawiasy,
Wrota wypadły, a ziemia zadrżała
Nie mocniey taran zakowany straszny,
Nie mocniey kule wypadaią z działa!
Iako wylewa rzeka: takim kształtem⁴⁸⁴⁰
Leią się ludzie, nową drogą gwałtem⁴⁸⁴¹.

⁴⁸²⁴*czyn* (starop.; z węg. *csin*: fortel, podstęp) — [tu:] machina wojenna. [przypis redakcyjny]

⁴⁸²⁵*spiżane wrota* (starop.) — spiżowe wrota; drzwi ze spiżu. [przypis redakcyjny]

⁴⁸²⁶*obbieżeć* a. *obbiedz* (starop.) — dziś popr.: obieć; 3.os.lp: obbieżał, tj. okrążył biegiem dookoła. [przypis redakcyjny]

⁴⁸²⁷*przemory* (starop.) — morzenie się głodem, post. [przypis redakcyjny]

⁴⁸²⁸*obbiedz* a. *obbieżeć* (starop.) — obiegać, biec dookoła. [przypis redakcyjny]

⁴⁸²⁹*zawada* (starop.) — przeszkoda; *gdzie się jaka najduje zawada*: gdzie się znajduje jakaś przeszkoda. [przypis edytorski]

⁴⁸³⁰*zbyt* (starop.) — bardzo, niezwykle, ogromnie. [przypis edytorski]

⁴⁸³¹*miąwszy* (starop.) — gruby. [przypis edytorski]

⁴⁸³²*tram* (starop.) — belka. [przypis edytorski]

⁴⁸³³*widamy* (starop.) — forma częstotliwa; dziś: widzujemy. [przypis edytorski]

⁴⁸³⁴*raz niewytrzymaany* (starop.) — cios nie do wytrzymania. [przypis edytorski]

⁴⁸³⁵*rospuściwszy* (starop. forma ort.) — dziś popr.: rozpuściwszy. [przypis edytorski]

⁴⁸³⁶*roskołysany* (starop. forma ort.) — dziś popr.: rozkołysany. [przypis edytorski]

⁴⁸³⁷*spiża* (starop. forma) — dziś r.m.: spiż. [przypis edytorski]

⁴⁸³⁸*ciężki* (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

⁴⁸³⁹*stalony* (starop.) — stalowy. [przypis edytorski]

⁴⁸⁴⁰*takim kształtem* (starop.) — w taki sposób. [przypis edytorski]

⁴⁸⁴¹*gwałtem* (starop.) — nagle, gwałtownie. [przypis edytorski]

38.

Krwią z pobitego ludu wszędzie spływasz
Kościele, któryś przedtem był dom boży.
O pomsto Pańska, im później przybywasz,
Tymeś iest cięższa y surowszey grozy.
Ty teraz miękkie serca zatwardziwasz,
Że się zwycięzca nad swój zwyczaj sroży;
Obficiś ato, pohańce⁴⁸⁴², pokrwawił
Ołtarze teraz, któreś był⁴⁸⁴³ splugawił.

39.

Ale tem czasem Soliman, gdzie leży
Wieża ta, którą od Dawida zową,
Zbierać rycerstwo rozgromione bieży
Y wstręty czyni y obronę nową.
Ku teyże idzie król Aladyn⁴⁸⁴⁴ wieży,
Którego taką sultan potka mową:
«Sam, o sam królu, miey się od tey strony,
Uchodź do zamku, do pewney obrony.

40.

Abyś w niem zdrowie y państwo zachował,
Za co ia tobie, o królu, ślubuję».
On na to: «Wszystko niestety splundrował
Miasto miecz srogi. Ia już nie panuję.
Prawda, żem był żyw; prawda, żem królował.
Więcey nie żyję, więcey nie króluję.
Bełem coś kiedyś, teraz wyrok wieczny
Przyszedł na wszystkich y dzień ostateczny».

41.

«Odpuść mi, bładzisz — o królu — w tey mierze»
Odpowie z gniewem sultan w oney dobie,
«Niech nam królestwo zła Fortuna bierze,
Przy królewskiey iest królestwo osobie.
Ieszcześ nie zginął, dufay moiey wierze,
Wnidź oto w zamek, a odpoczni sobie».
Tak w ten czas sultan z oney mieszaniny⁴⁸⁴⁵
Uwodził w zamek króla Palestyny.

42.

A sam dostawszy pierzystey⁴⁸⁴⁶ buławy,
Swą wierną szablę przypasał do boku,
Y gęste czyniąc w ulicach zastawy,
Woli tam umrzeć, niż ustąpić kroku;
Každy raz iego śmiertelny był prawy,
Gniew wściekły niesie w zapalonem oku.

⁴⁸⁴²pohańce (starop.) — pohańcze, pohańcu; poganinie. [przypis edytorski]

⁴⁸⁴³był splugawił (starop. forma) — był splugawił; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: splugawił wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

⁴⁸⁴⁴Aladyn — król palestyński. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁴⁵mieszanina (starop.) — zamieszanie. [przypis edytorski]

⁴⁸⁴⁶pierzysta buława — [dalej wyjaśnione:] „z żelaznemi pióry”. [przypis redakcyjny]

Każdy ucieka co nadaley⁴⁸⁴⁷, który
Zayrzy buławy z żelaznemi pióry.

43.

A wtem od roty swoiey prowadzony
Przypadał Raymund w smalcowanej⁴⁸⁴⁸ zbroi;
Gdzie naygorszy raz, starzec odważony
Bieży y ciężkiej⁴⁸⁴⁹ broni się nie boi.
Pierwey Tolozan tnie nań bez obrony,
Ale daremnie, za iego nie stoi⁴⁸⁵⁰,
Bo go tak mocno zaiął sultan w ciemię,
Że starzec wznak⁴⁸⁵¹ padł, nieborak, o ziemię.

44.

Zatem się znowu tamci poprawili,
Y na zwyciężęc mężnie nacierali;
A Chrześciance serce iuż tracili
Y bici beli, albo uciekali.
A widząc sultan wodza w oney chwili
Na ziemi, na swych, co go pilnowali,
Zawoła: «Skoczcie, tego starca wzwiędźcie⁴⁸⁵²
Y do zamku go do więzienia wiedzcie».

45.

Ci chcą wypełnić iego rozkazanie.
Lecz bardzo trudną onę rzecz znayduią⁴⁸⁵³,
Bo zgromadzeni w kupę Chrześciance
Swoiego wodza bronią y ratuią.
Litość z wściekłością w iednym placu stanie
Y o wielką rzecz z sobą się mocuią:
O zdrowie wodza wielkiego; ci biegną
Wziąć mu ie gwałtem, a owi go strzegą.

46.

Pewnieby była strona w tey rozprawie
Solimanowa przeciwną przemogła,
Bo piorunowey wytrzymać buławie
Żadna przyłbica, żadna tarcz nie mogła.
Ale gromada wielka biegła w sprawie
Do Tolozana, aby mu pomogła;
Y w iednym czasie Hetman z iedney strony,
A z drugiey przypadł Rynald zapędzony.

47.

Iako więc pasterz, kiedy pełna gromu
Y wichru chmura z daleka przychodzi,

Burza, Opieka, Zwierzęta,
Przywódca, Wojna,
Obyczaje

⁴⁸⁴⁷nadaley (starop. forma) — dziś popr.: najdalej. [przypis edytorski]

⁴⁸⁴⁸smalcowana zbroja (starop.) — szmelcowana. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁴⁹ciężki (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

⁴⁸⁵⁰stać za co (starop.) — opłacić się, odpowiadać wartością; za jego nie stoi: nie opłaci się; nie wart tyle, co jego. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁵¹wznak paść (starop.) — paść na wznak; paść na twarz. [przypis edytorski]

⁴⁸⁵²wzwiędźcie tego starca (starop.) — podnieście (...). [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁵³bardzo trudną onę rzecz znaydują (starop. konstrukcja zdaniowa) — uważają tę rzecz (sprawę) za bardzo trudną; dochodzą do wniosku, że jest to bardzo trudna rzecz (sprawa). [przypis edytorski]

A zewsząd ognie błyskaią — do domu
Przed niepogodą stada z pól uwodzi;
Albo ie w ciszą pędzi po świadomu,
Uchodząc przyszlých niebieskich powodzi
Y przednie laską y głosem prostuie,
A sam ostatnie — ostatni zaymuie:

48.

Tak sultan, widząc na się zgromadzone
Chmury z wichrami nieuchronionemi⁴⁸⁵⁴
Y słyszając niebo z hukiem uderzone
Straszne glosy nieprzyiacielskimi
Wprzód wyprawuie ludzie powierzone⁴⁸⁵⁵,
Sam ustępuie znienäglą⁴⁸⁵⁶ za niemi.
Lecz tak leniwy ustępi⁴⁸⁵⁷ beł za wały,
Że się zdał być wraz ostrożny y śmiały.

49.

Y to ledwie mógł ustąpić za progi,
Bo kiedy na dół popuszczono wzvodu⁴⁸⁵⁸,
Iuż zawalone uprzątnąwszy drogi,
Biegł Rynald pędem do mocnego grodu.
Chciwość go sławy y gniew bodzie srogi,
Chce zawziętego dobieżeć⁴⁸⁵⁹ zawodu⁴⁸⁶⁰;
Pomni, że taka beła obietnica:
Mścić się⁴⁸⁶¹ szwedzkiego śmierci królewica⁴⁸⁶².

50.

Y ponnoby⁴⁸⁶³ się beł z wielkiej ochoty
Kusił⁴⁸⁶⁴ na on czas o zamkowe wały
Y nie bełby beł⁴⁸⁶⁵ za mocnemi wroty
Przed niem bezpieczny Soliman zuchwały;
Ale iuż Hetman trąbi na odwroty,
Y ciemne mroki ziemię okrywały.
A Goffred zatem w mieście się położył⁴⁸⁶⁶,
Y szturm do słońca nowego odłożył.

⁴⁸⁵⁴*nieuchroniony* (starop.) — nieuchronny; *nieuchronione wiatry*: wiatry, przed którymi nie sposób się uchronić. [przypis edytorski]

⁴⁸⁵⁵*powierzone ludzie* (starop. forma) — ludzi powierzonych (sobie, swojej opiece). [przypis edytorski]

⁴⁸⁵⁶*znienäglą* (starop.) — powoli, stopniowo. [przypis edytorski]

⁴⁸⁵⁷*ustępi* (starop.) — tu: wycofywanie się; manewr odwrotu. [przypis edytorski]

⁴⁸⁵⁸*wzwód* (starop.) — most zwodzony; *popuszczono wzvodu*: zaczęto opuszczać most zwodzony. [przypis edytorski]

⁴⁸⁵⁹*dobieżeć* (starop. forma) — dojść, dotrzeć do czego. [przypis edytorski]

⁴⁸⁶⁰*zawód* (starop.) — tu: most zwodzony. [przypis edytorski]

⁴⁸⁶¹*mścić się czego* (starop. forma) — mścić się za co (za śmierć szwedzkiego królewicza). [przypis edytorski]

⁴⁸⁶²*królewica* (starop. forma) — królewicza. [przypis edytorski]

⁴⁸⁶³*ponnoby się był kusił* (starop. forma) — konstrukcja daw. czasu zaprzeszłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: pono kusiłby się wcześniej (uprzednio, kiedyś itp.); prawdopodobnie kusiłby się wcześniej. [przypis edytorski]

⁴⁸⁶⁴*kusić się o co* (starop. forma) — próbować czego; pokusić się o co. [przypis edytorski]

⁴⁸⁶⁵*nie bełby beł (...)* *bezpieczny* (starop. forma) — konstrukcja daw. czasu zaprzeszłego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: nie byłby bezpieczny wcześniej (uprzednio, kiedyś itp.). [przypis edytorski]

⁴⁸⁶⁶*w mieście się położył* (starop.) — w domyśle: obozem; rozbił w zdobywanym mieście obóz. [przypis edytorski]

51.

Y mówi do swych wesoło: «Ludowi
Swojemu zdarzył⁴⁸⁶⁷ wielki Twórca nieba.
Iuż koniec mamy wszystkiemu trudowi,
Niczego się nam bać więcey nie trzeba.
Zamek — nadzieię nieprzyjacielowi
Ostatnią — tylko wziąć będzie potrzeba;
Do którego się na iutro gotuicie,
Teraz z choremi ranne⁴⁸⁶⁸ opatruycie.

52.

Opatruycie tych, którzy nam dostali
Tey oyczyzny krwią y swoją dzielnością;
Na toście raczey rycerzmi zostali,
Niż łupić, niż się unosić chciwością.
Iużeście dosyć krwie naprzelewali,
Zdobyczy wzięli, złota z maiętnością.
Nie łupcie więcey, nie sroźcie się więcey.
Niech to po woysku wytrąbią co pręcey⁴⁸⁶⁹».

53.

To rzekszy⁴⁸⁷⁰, idzie tam, gdzie niedołączny
Po ciężkich raziech⁴⁸⁷¹ grabia odpoczywa.
Nie mniej wesoło, swych Soliman mężny
Cieszy, a twarzą żal w sercu pokrywa:
«O towarzysze, często więc potężny
W zwycięstwie — bity nieprzyjaciel bywa.
Y rzeczą samą, nie tak wielką mamy
Szkodę, iako to podobno mniemamy:

54.

Z pospółstwem blahem tylko odbieżane⁴⁸⁷²
Mury — nie miasto — wzięli Francuzowie.
Bo w naszych ręku⁴⁸⁷³ ma bydź⁴⁸⁷⁴ rozumiane
Y w piersiach miasto y w królewskiej głowie.
Króla zdrowego, rycerstwo przebrane⁴⁸⁷⁵
Y zamek mamy, o wielcy mężowie!
Niechay się oni z murów wziętych chlubią,
Bo naostatek⁴⁸⁷⁶ i te pewnie zgubią⁴⁸⁷⁷.

Miasto, Państwo, Król,
Rycerz

55.

Zgubią ie pewnie, kiedy uniesieni
Tem swoim szczęściem, na którym się sadzą⁴⁸⁷⁸,

⁴⁸⁶⁷zdarzyć (starop.) — poszczęścić. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁶⁸ranne (starop. forma) — dziś popr. B.lm: rannych. [przypis edytorski]

⁴⁸⁶⁹pręcej (starop. forma ort.) — dziś: prędzej; szybciej. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷⁰rzekszy (starop. forma) — dziś popr.: rzeklszy. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷¹raziech (starop. forma) — dziś popr. N.lm: (po) razach; tj. ciosach. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷²odbieżany (starop.) — opuszczony, porzucony; tu: mury opuszczone przez zbrojnych obrońców. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷³w naszych ręku (starop. forma) — dziś popr.: w naszych rękach. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷⁴bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷⁵przebrany (starop.) — wybrany, wyborny. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷⁶naostatek (starop. forma ort.) — dziś popr.: na ostatek; w końcu. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷⁷zgubią (starop.) — tu: utracą. [przypis edytorski]

⁴⁸⁷⁸sadzić się na czym (starop.) — polegać na czym, dufać w co. [przypis redakcyjny]

Strzedz⁴⁸⁷⁹ się nie będą y ubezpieczeni,
Na łupiestwa się y zdzierstwa udadzą.
Tak w wszeteczeństwie, w gwałtach utopieni,
Zwycięstwo z siebie nie trudne⁴⁸⁸⁰ nam dadzą,
Jeśli ich w takim niedbalstwie zastanie
Woysko egipskie, które idzie na nie⁴⁸⁸¹.

56.

A my wtem mieysca niżej położone
Z góry będziemy szkodzić⁴⁸⁸² kamieniami,
Y ku Grobowi drogi obrócone.
Trudnić z wysoka gęstemi strzelbami».
Takiemi serca Soliman strwożone
Swego rycerstwa wspierał nadzieiami.
Tem czasem Wafryn między egipskimi
Błąkał się woyski nieprzyjacielskimi.

57.

Do przeciwnego woyska szpieg obrany,
Samem wieczorem wyjechał za bronę.
Y nie gościńcem — skryty y nieznan —
Ale polami biegł całą noc onę.
Ieszcze dzień na świat nie wchodził rumiany,
Kiedy budowną minął Askalonę;
A kiedy Phebus w południe swe wozy
Wegnał, Egipskie⁴⁸⁸³ obaczył obozy.

58.

Widział tak wiele namiotów rozbitych,
Chorągwi różnych y grotów straszliwych;
Słyszał tak wiele muzyk rozmaitych,
Bębnów, cymbałów y surm przeraźliwych,
Głósów wielbłądzich y wieżami krytych
Ogromnych słoni y koni krzykliwych,
Że rzekł: «Wszystkę tu Azyą ruszono,
Wszystkę tu w kupę Afrykę zwiedziono».

59.

Obozowi się pierwey przypatruie,
Jeśli go przykop y wał iaki broni.
Potem dróg skrytych więcey nie nayduie,
Ani od ludu zgromadnego⁴⁸⁸⁴ stroni,
Ale gościńcem przestronem kieruie,
Z nikim się z bliska rozmowy nie chroni.
O każdego się bezpiecny ociera.
A śmiałem czołem chytrych mów podpiera.

⁴⁸⁷⁹ *strzedz* (starop. forma) — dziś popr.: strzec. [przypis edytorski]

⁴⁸⁸⁰ *nie trudne* (starop. forma) — dziś popr.: nietrudne. [przypis edytorski]

⁴⁸⁸¹ *na nie* (starop. forma) — na nich. [przypis edytorski]

⁴⁸⁸² *szkodzić kogo* (starop.) — atakować, bić kogo; wyrządzać szkodę komu. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁸³ *Egipskie* (starop. forma ort.) — dziś popr. tylko małą literą: egipskie. [przypis edytorski]

⁴⁸⁸⁴ *zgromadny* (starop.) — zgromadzony. [przypis redakcyjny]

60.

Y to tam, to sam po obozie chodzi
Przez różne place, różne stanowiska.
Stroiom y koniom y rycerskiej młodzi
Przypatruie się y wie ich przezwiska.
Ale na więtsze ieszcze rzeczy godzi⁴⁸⁸⁵:
Bada tajemnic co nayskrytych z bliska;
Tak długo chodzi, to tu, to owotu⁴⁸⁸⁶,
Aż hetmańskiego trafił do namiotu.

61.

Y zayrzał płótna trochę rozprótego⁴⁸⁸⁷,
Skąd oną dziurą beł mały slychany
Głos z hetmańskiego pokoiu dalszego,
Gdzie przednie tylko przypuszczano pany;
Tak że od⁴⁸⁸⁸ tego — co się do tamtego
Mieysca przystąpił — mógł byđ⁴⁸⁸⁹ zrozumiany.
Wafryn tam idzie, wrzkomo się zabawia⁴⁸⁹⁰
Czem inszem, wrzkomo namiotu poprawia.

62.

Nie zdiął beł w ten czas hetman z siebie zbroie,
Wszystek beł zbroyny okrom samey głowy;
Przed niem z daleka — gdzie beły podwoie
Ostatnie — stało w świetne złotogłowy
Stroyno ubranych małych chłopiąt dwoie:
Ten z tarczą, ów beł z szyszakiem gotowy.
A slysząc Wafryn, że tam ktoś mianował
Goffreda, uszu pilno nadstawował⁴⁸⁹¹.

63.

Mówi mu hetman: «Y takeś bezpiecny⁴⁸⁹²
Zabić Goffreda? niechay co odniosę
Pewnego». On zaś: «Niech będę bezecny,
Gdzie⁴⁸⁹³ wrychle iego głowy nie przyniosę.
Nie będę pewnie z inszych ostatecny,
Co się sprzysięgli. A inszey nie proszę
Nagrody, tylko żebym mógł w Kairze
Wyryć ten napis na twardem porphirze:

64.

Skażcy⁴⁸⁹⁴ Azyiey — Ormund odważony⁴⁸⁹⁵ —
Chrześcianańskiemu tę zbroię wodzowi
Wziął z duszą, y tu na słup wystawiony
Włożył ią, pamięć przyszlęmu wiekowi».

⁴⁸⁸⁵godzić na co (starop.) — dążyć do czego; porywać się na co. [przypis edytorski]

⁴⁸⁸⁶owotu (starop.) — tam; *chodzi to tu, to owotu*. [przypis edytorski]

⁴⁸⁸⁷rozprótego (starop. forma ort.) — dziś popr.: rozprutego. [przypis edytorski]

⁴⁸⁸⁸od kogo (starop.) — przez kogo. [przypis edytorski]

⁴⁸⁸⁹byđz (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwicznieniu): być. [przypis edytorski]

⁴⁸⁹⁰zabawiać się (starop.) — zajmować się. [przypis edytorski]

⁴⁸⁹¹nastawował (starop. forma) — nadstawał. [przypis edytorski]

⁴⁸⁹²bezpiecny zrobić co (starop. konstrukcja) — śmiały do zrobienia czego. [przypis edytorski]

⁴⁸⁹³gdzie (...) nie przyniosę (starop.) — gdy ci nie przyniosę; jeśli ci nie przyniosę. [przypis edytorski]

⁴⁸⁹⁴skażca (starop.) — pogromca, niszczyciel. [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁹⁵odważony (starop.) — odważny. [przypis edytorski]

Hetman mu na to: «Nie tylko z tey strony,
Tak pamiętnemu godną⁴⁸⁹⁶ uczynkowi
Nagrodę weźmiesz; aleć król zapłaci,
Y gromadą cię złota ubogaci.

65.

Przeto gotowe miey znaki fałszywe,
Bo w krótkiem czasie damy bitwę sobie».
«Są — pry⁴⁸⁹⁷ — gotowe». Tu ony⁴⁸⁹⁸ zdradliwe
Mowy skończyły obiedwie osobie⁴⁸⁹⁹.
Wafryn się zdziwi y w sobie wątpliwe
Myśli obraca różnie w oney dobie.
Nie może poiąć, co za sposób taki
Z przysięgi, co to za fałszywe znaki.

66.

Szedł daley ztamtąd y onę⁴⁹⁰⁰ niespany⁴⁹⁰¹
Całą noc strawił, tak go to trapiło.
A kiedy na świat dzień wychodził rany⁴⁹⁰²
Y wojsko z mieysca w drogę się ruszyło,
To w ten, to w ówten⁴⁹⁰³ pułk wiechał wmięszany
Y stanął także gdzie się położyło.
Potem z iednego chodził do drugiego
Namiotu, chcąc co usłyszeć pewnego.

67.

Chodząc tak, trafił tam, kędy siedziała
Między rycerzmi y między pannami
Piękna Armida; y tak mu się zdała,
Iakoby z swemi gadała myślami.
Piękną twarz białą ręką podpierała,
Na dół wdzięcznemi patrzyła gwiazdami;
Nie wie, czy płacze, okrom⁴⁹⁰⁴ że obrotne
Źrzenie⁴⁹⁰⁵ z mokrych pereł ma wilgotne.

68.

A przeciwko niey — widzi, że dumiając
Ani tchnie Adrast, ani okiem ruszy:
Tak w niey utopił y wzrok y myśl, daiąc
Obrok zgłodnialey pożądaney duszy.
Ale Tyzafern raz na nię patrzaiąc,
Raz nań — to gniewem, to się żądzą suszy
Y na odmienney⁴⁹⁰⁶ twarzy, to miłości,
To wściekley daie znak zapalczywości.

⁴⁸⁹⁶godny czemu (starop.) — odpowiadający czemu (*nagroda godna uczynkowi*). [przypis redakcyjny]

⁴⁸⁹⁷pry (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁴⁸⁹⁸ony (starop.) — te, owe. [przypis edytorski]

⁴⁸⁹⁹obiedwie osobie (starop.) — forma daw. liczby podwójnej; dziś M.lm: obydwie osoby. [przypis edytorski]

⁴⁹⁰⁰onę (starop.) — tę, ową. [przypis edytorski]

⁴⁹⁰¹niespany (starop.) — nie śpiąc; *niespany całą noc strawił*: całą noc spędził nie śpiąc. [przypis edytorski]

⁴⁹⁰²rany (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

⁴⁹⁰³ówten (starop.) — tamten. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁰⁴okrom — oprócz; *okrom że*: prócz tego że. [przypis edytorski]

⁴⁹⁰⁵źrzenie (starop. forma) — dziś M.lm: źrenice. [przypis edytorski]

⁴⁹⁰⁶odmienny (starop.) — zmienny, zmieniającej się. [przypis redakcyjny]

69.

Altamor zasię (nie tak iako owi)
W onemże kole z pannami żartował.
Y wódz nie puszczał błędnemu zmysłowi,
Ale ostrożnie żrzenicą kierował:
Czasem do ręki chciwemu wzrokowi,
Czasem do twarzy, czasem rozkazywał
Do piersi, tam gdzie cienkie bawelnice⁴⁹⁰⁷
Dróg pozwalały w skryte tajemnice.

70.

W ten czas się zdało chytrey białogłowie
Dopiero odkryć wyciągnione czoło⁴⁹⁰⁸.
Y temi słowy nagle się ozowie⁴⁹⁰⁹.
Śmiejąc się na nich y patrząc wesoło:
«Pomnę na chluby, o zacni panowie,
Was wszystkich, coście zasiedli tu koło.
Y czekam od was pomsty obiecanej,
Iakoście rzekli — pomóżcie stroskaney».

71.

Odpowie Adrast: «Czemu tę urodę
Psujesz frasunkiem, pani, bez potrzeby?
Rynaldów ci łeb pewnie dam — y nieby
Iasnemi świadczę, że cię nie zawiodę.
Jeśli też wolisz, o królowa, żeby
Beł raczey żywy — więźniem go przywiodeę».
Tak się Indyan⁴⁹¹⁰ chlubił w oney dobie,
A drugi milczał, a gryzł się sam w sobie.

72.

Do Tyzapherna potem wzrok życzliwy
Obróci: «A ty co mówisz?» pytaiąc.
On iey odpowie: «Ia którym leniwy,
Za tem twem straszmem, zlekka⁴⁹¹¹ postawiając,
Póydę z daleka». To mu tak dotkliwy
Dał sztych na on czas, z niego przesydzając.
Ozwie się Adrast: «Ten który się boi,
Słuszna⁴⁹¹² — powiada — że zdaleka⁴⁹¹³ stoi».

73.

Tyzaphern na to, hardą trzęsąc głową,
Powie, za miecz się nagle uchwyciwszy:
«Rzeczą tu trzeba mężnem być — nie mową,
O bohaterze, coś to nastrasziwszy!
Y kiedyby⁴⁹¹⁴ mi nie szło o królową,
Dałoby się znać, kto z nas boiaźliwszy».

⁴⁹⁰⁷*bawelnica* (starop.) — suknia lub materia bawelniana. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁰⁸*wyciągnione* (starop.) — tu: wygładzone, wesołe (czoło). [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁰⁹*ozowie się* (starop.) — odzywa się. [przypis edytorski]

⁴⁹¹⁰*Indian* (starop.) — dziś popr.: Indianin; tu: Hindus, mieszkaniec Indii. [przypis redakcyjny]

⁴⁹¹¹*zlekka* (starop. forma ort.) — dziś popr.: z lekka; trochę. [przypis edytorski]

⁴⁹¹²*słuszna* (starop. forma) — słuszna to rzecz; słuszne jest. [przypis edytorski]

⁴⁹¹³*zdaleka* (starop. forma ort.) — dziś popr.: z daleka. [przypis edytorski]

⁴⁹¹⁴*kiedyby* (starop.) — gdyby; jeśli by. [przypis edytorski]

Porwie się Adrast, ale uprzedziła
Y między nie się Armida włożyła:

74.

«Czemu mi ten dar — powiada — bierzecie?
Któryście mi już nie raz darowali.
Ztąd⁴⁹¹⁵, że się memi rycerzmi zowiecie,
Słuszna, żebyście z sobą się zgadzali.
Mnie gniewa, kto się gniewa. Jeśli chcecie
Bydź⁴⁹¹⁶ ze mną, proszę, byście się iednali».
Taką surowe mową gniewy wściąga⁴⁹¹⁷
Y w iarzmo dusze niezgodne zaprząga⁴⁹¹⁸.

75.

Wafryn słuchając z daleka tam siedział,
Y dostawszy tam takiej wiadomości,
Odchodzi daley, aby się dowiedział
Oney sprzysięgi⁴⁹¹⁹, lecz beła w skrytości.
Czasem się pyta, żeby kto powiedział,
Z samey w niem roście większa chęć trudności⁴⁹²⁰;
Chce abo tego przyplacić żywotem,
Albo koniecznie dowiedzieć się o tem.

76.

Tysiąc sposobów niezwykłych używa,
Tysiąc chytrości wymyśla sam w sobie;
Ale nic a nic przedsię nie odkrywa
O oney skrytey sprzysięgi⁴⁹²¹ sposobie.
Nakoniec węzeł wątpliwy — życzliwa
Fortuna w oney rozwiązuię dobie;
Że mu wyraźnie wszystko powiedziano,
Iako na zdrowie Goffredowi stano⁴⁹²².

77.

Wrócił się zaś tam, gdzie się zabawiała
Armida, między swemi rycerzami;
Ta mu się droga nasnadniejsza⁴⁹²³ zdała,
Gdzie ludzi bieгло tak wiele kupami.
Y z iedną panną, co w kole siedziała
Między inszemi białemigłowami⁴⁹²⁴,
Przybliżywszy się, tak się wda w rozmowy,
Iakoby ją znał y beł iey domowy.

⁴⁹¹⁵ztąd (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdźwiecznieniu): stąd. [przypis edytorski]

⁴⁹¹⁶bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwiecznieniu): być. [przypis edytorski]

⁴⁹¹⁷wściągać (starop.) — powściągać; powstrzymywać, zatrzymywać. [przypis edytorski]

⁴⁹¹⁸zaprzągać (starop.) — zaprzęgać. [przypis edytorski]

⁴⁹¹⁹sprzysięga (starop.) — sprzysiężenie. [przypis redakcyjny]

⁴⁹²⁰z samey w niem roście większa chęć trudności (starop. konstrukcja) — z (powodu) samej trudności rośnie w nim większa chęć. [przypis edytorski]

⁴⁹²¹sprzysięga (starop.) — sprzysiężenie. [przypis redakcyjny]

⁴⁹²²stać komu na zdrowie (starop. konstrukcja zdaniowa) — nastawać na czyje życie. [przypis edytorski]

⁴⁹²³nasnadniejszy (starop. forma) — najsnadniejszy; tj. najłatwiejszy. [przypis edytorski]

⁴⁹²⁴białemigłowami (starop. forma) — dziś (przestarz.) N.lm: (między) białogłowami; tzn. (między) kobietami; daw. obie części składowe słowa odmieniały się (por. np. dzisiejsze: Białystok, do Białegostoku itd.). [przypis edytorski]

78.

Y rzekł, wrzkomo⁴⁹²⁵ to dawiając żartowi⁴⁹²⁶:
«Y ia do którey piękney rad przystanę;
Łeb Rynaldowi albo Goffredowi
Utnę y przy swem słowie się zostanę⁴⁹²⁷.
Gdzie też któremu inszemu wodzowi
Każesz go uciąć — każdegoć dostanę».
Tak Waffryn w on czas swą mowę z nią zacznie,
Mysząc żart przywieść do rzeczy nieznacznie.

79.

Wtem się rozśmiecie, ale go wydała
Twarz iego w ten czas y śmiech przyrodzony;
Bo iedna, która pilnie go słuchała,
Z prawey stanęła podłe niego strony.
«Żadna cię — prawi⁴⁹²⁸ — z tych nie będzie miała,
Y nie będziec żal, żeś tak obrócony⁴⁹²⁹;
Ia cię za służę swojego przyjmuję,
Y iako słudze atoc rozkazuję».

80.

Potem mu rzecze, odwiódszy go sobie:
«Znam cię, Waffrynie, okrom wątpliwości,
Y ty mnie». Złękl⁴⁹³⁰ się Waffryn w oney dobie⁴⁹³¹,
Ale się uciekł do zwykley chytrósci.
«Iam cię, iako żyw, nie znał y o tobie
Nie słyszał; atos godna z twej gładkości,
Aby cię znano. To wiem, żeś własnego
Nie zgadła, panno, imienia moiego.

81.

Iam iest z Bizerty, Almanzor mię zową,
A oyca zwano moiego Lesbinem».
Ona łagodną odpowie mu mową:
«Przy⁴⁹³² się iako chcesz. Ia wiem, żeś Waffrynem.
Odkupiłabym twe zdrowie swą głową,
Ia cię nie wydám, żeś Chrześcianinem;
Iam Erminia, pierwey niewolnica
Twoiego pana, twa spółsłużebnica⁴⁹³³.

82.

Tyś mię w więzieniu ośm⁴⁹³⁴ niedziel⁴⁹³⁵ pilnował,
Y stawileś się ludzko y przychylnie;
Tyś beł mój przystaw⁴⁹³⁶, tyś mi usługował

⁴⁹²⁵wrzkomo (starop.) — rzekomo, podobno. [przypis edytorski]

⁴⁹²⁶dawiając żartowi (starop.) — [mówiąc tak] na żart, żartem. [przypis redakcyjny]

⁴⁹²⁷zostać przy słowie (starop.) — dotrzymać słowa. [przypis redakcyjny]

⁴⁹²⁸prawić (starop.) — mówić. [przypis edytorski]

⁴⁹²⁹nie będziec żal, żeś tak obrócony (starop.) — skrót od: nie będzie ci żal, żeś tak obrócony; tzn. nie pożałujesz takiego obrotu swoich spraw. [przypis edytorski]

⁴⁹³⁰złękl się (starop. forma) — dziś popr.: zląkł się. [przypis edytorski]

⁴⁹³¹w oney dobie (starop.) — w tym czasie; wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁴⁹³²przy się (starop. forma) — zapiera się; przeczy. [przypis edytorski]

⁴⁹³³spółsłużebnica (starop.) — współsłużebnica; osoba wspólnie służąca u kogo. [przypis redakcyjny]

⁴⁹³⁴ośm (starop. forma) — osiem. [przypis edytorski]

⁴⁹³⁵niedziela (starop.) — tu: tydzień. [przypis edytorski]

⁴⁹³⁶przystaw (starop.) — człowiek przystawiony do kogo dla dozoru, straży lub usługi. [przypis redakcyjny]

W słodkiew niewoley; iam iest⁴⁹³⁷, patrzay pilnie». On się iey coraz bardziew przypatrował⁴⁹³⁸, Nakoniec⁴⁹³⁹ poznał, że ta nieomylnie. Ona zaś: «Chceszli⁴⁹⁴⁰ y przysięgę przydam, Że cię nie zdradzę y że cię nie wydám.

83.

Owszem cię proszę (masz ty swe przebiegi) Przywróć mi pierwszy⁴⁹⁴¹ żywot niewolnicy, Bo w tey wolności y dni y noclegi Wiodę w nieznośney strapiona tęsknicy. A ieśliś też tu przyiechał na szpiegi, Y na to się tu bawisz — w tajemnicy Będziesz odemnie⁴⁹⁴² pewne rzeczy wiedział, O którychbyś⁴⁹⁴³ się zinał nie dowiedział».

84.

Zmilkł Waffryn na to. Ma świeże przykłady, Wiadom⁴⁹⁴⁴, co umie Armida zdradliwa; Płeć białogłowska ma zawždy⁴⁹⁴⁵ te wady: Chytra, odmienna, zła y świegotliwa, Dufać iem próżno, oszukaią rady. Tak się w niem biedzi⁴⁹⁴⁶ różnie myśl wątpliwa⁴⁹⁴⁷. Nakoniec⁴⁹⁴⁸ rzecze: «Przewodnik gotowy, Na potem dalsze odłożmy rozmowy».

Kobieta, Mizoginia

85.

Tak pierwey, niż się woysko ruszyć miało, Ziechać zarazem z niem się namówiła. Iemu się ztamtąd⁴⁹⁴⁹ odeść lepiej zdało, A ona się zaś do panien wróciła Y kiedy ią on⁴⁹⁵⁰ siła ich pytało, Żarty z swoiego rycerza stroiła. Potem ukradkiem wyszła, gdzie wiedziała, Że Waffryn czekał — y w pole iechała.

86.

Iuż w mili beli y iuż iem cierpliwe⁴⁹⁵¹ Ginęły z oczu pogańskie namioty: «Teraz mi powiedz — Waffryn rzekł — zdradliwe

⁴⁹³⁷ *jam jest* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: ja jestem. [przypis edytorski]

⁴⁹³⁸ *przypatrował się* (starop. forma) — dziś popr. 3.os.łp cz.przesz.: przypatrywał się. [przypis edytorski]

⁴⁹³⁹ *nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

⁴⁹⁴⁰ *chceszli* (starop. forma) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: jeśli chcesz. [przypis edytorski]

⁴⁹⁴¹ *pierwszy* (starop.) — pierwotny, dawniejszy, poprzedni. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁴² *odemnie* (starop. forma ort.) — dziś popr.: ode mnie. [przypis edytorski]

⁴⁹⁴³ *o którychbyś się zinał nie dowiedział* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: o których nie dowiedziałbyś się zinał (tj. skądinał). [przypis edytorski]

⁴⁹⁴⁴ *wiadom* (starop. forma) — świadom; powiadomiony. [przypis edytorski]

⁴⁹⁴⁵ *zawždy* (starop.) — zawsze. [przypis edytorski]

⁴⁹⁴⁶ *biedzic się* (starop.) — trudzić się, męczyć się, trapić się. [przypis edytorski]

⁴⁹⁴⁷ *wątpliwy* (starop.) — tu: wątpięcy, pełen wątpięwości; *myśl wątpliwa*: myśl pełna wahania. [przypis edytorski]

⁴⁹⁴⁸ *nakoniec* (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

⁴⁹⁴⁹ *ztamtąd* (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdźwicznieniu): stamtąd. [przypis edytorski]

⁴⁹⁵⁰ *on* (starop. forma) — o niego. [przypis edytorski]

⁴⁹⁵¹ *cierpliwy* (starop.) — [tu:] wytrzymały, mocny. [przypis redakcyjny]

Na Gotyfreda sprzysięgi oto ty». Ona mu zatem sztuki niecnotliwe
Y rozpoczęte odkrywa roboty:
Iest tu na dworze ośm, między którymi
Ormund iest mężny, co się sprzysiągł z niemi.

87.

Ten obiecuie temi sposobami
Zabić Goffreda z towarzystwem swoim:
W ten dzień, gdy między obiema wojskami
Bitwa się w polu wstępnem zacznie boiem,
Oni złotemi zbroie swe krzyżami
Poznaczyć sobie y francuskim stroiem
W białą się barwę poubierać mają,
Iakiey harcerze⁴⁹⁵² iego zażywaią.

88.

Ale na hełmach znaki będą mieli,
A to dla tego, aby ich tak znaiąc
Swoi miiali; a gdzieby widzieli,
Że się bój krwawy iuż będzie miał zaiąc,
W ten czas Goffreda zabić będą chcieli,
Za iego mu się wierną straż udaiać.
A iadem mają napuszczone⁴⁹⁵³ miecze,
Że żaden ranny śmierci nie uciecze.

89.

Ale iż na mię wiedzą⁴⁹⁵⁴ to poganie,
Żem waszych herbów y stroiów świadoma:
Muszę własnemi — na ich rozkazanie —
Falszywe znaki wyszywać rękoma.
Ztąd teraz moje z obozu ziechanie,
Że będąc tych ich zamysłów świadoma,
(By mi nacieższe zadać miano męki)
Nie chcę niewinney zdradą mazać ręki.

90.

Ale nie tylko ta sama przyczyna
Mego ziechania»... Tu się zawstydziła
Y wypuszczonych ostatnich dziewczyna
Chcąc słów hamować, źle ie wymówiła.
Ale to barziewy ruszyło Waffryna,
Że ią nalegał⁴⁹⁵⁵, aby mu odkryła,
Co to takiego? — «Czemu wždy wiernemu
Nie dufasz słudze, królewno, swoiemu?»

91.

Dopiero z serca głęboko westchnęła,
Y drżąc, mówiła — ledwie zrozumiana —

⁴⁹⁵²harcerz (starop.) — harcownik; ścierający się pojedynczo w walce z nieprzyjacielem. [przypis edytorski]

⁴⁹⁵³iadem (...) napuszczone (starop.) — zatrute. [przypis edytorski]

⁴⁹⁵⁴na mię wiedzą to (starop.) — o mnie wiedzą to. [przypis edytorski]

⁴⁹⁵⁵nalegać kogo (starop.) — dziś: nalegać na kogo a. na co. [przypis redakcyjny]

Sama do siebie: «Nie rychłó⁴⁹⁵⁶ poczęła
Sromać⁴⁹⁵⁷ się w prawdzie nędzna, utroskana.
Czemu tę miłość, która cię uięła,
Gwałtem zakrywasz? dziewko skłopotana!
Przedtemeś⁴⁹⁵⁸ na to oglądać się miała,
Teraz iuż nie wczas, kiedyś zbespieczniała⁴⁹⁵⁹».

92.

Potem poczęła powiadać porządkiem:
«Noc nieszczęśliwa, w którąm utraciła⁴⁹⁶⁰
Miłą oyczyznę, bela⁴⁹⁶¹ mi początkiem
Moich kłopotów; tamem⁴⁹⁶² ich nabyła.
Stracić królestwo, mała — mem⁴⁹⁶³ rozsądkiem —
To więtsza⁴⁹⁶⁴ strata, zem⁴⁹⁶⁵ siebie straciła!
Straciłam sama siebie w oney dobie⁴⁹⁶⁶,
Nie mam rozumu, nie mam serca w sobie.

93.

Pomnisz Wafrynie, kiedym iuż widziała,
Że nieprzyiaciel zamek opanował,
Iakom do pana twoiego bieżała,
Gdy zbroiny w pałac — napierwszy wstępował;
Iakom, zdaleka⁴⁹⁶⁷ bieżąc⁴⁹⁶⁸, nań⁴⁹⁶⁹ wołała:
«Proszę, zwyciężco, abyś się zmiłował,
Nie day żywota, nie daj mi wolności,
Tylko mi obronę panieńskiej czystości!»

94.

On nie czekaiąc końca moiey mowy,
Podał mi rękę swą niezwyciężoną
Y rzekł: »O panno, atom ia gotowy,
Nie bóy się, całaś pod moią obroną«.
Poczułam zaraz za onemi słowy,
Nie wiem czem, duszę niezwykłem dotknioną,
Co mi znienagła⁴⁹⁷⁰ aż do serca poszło,
Y rogi ogień y ból mi przyniosło.

⁴⁹⁵⁶nie rychłó poczęła (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: nierychło poczęłaś; tj. nieszybko zaczęłaś. [przypis edytorski]

⁴⁹⁵⁷sromać się (starop.) — wstydzić się. [przypis edytorski]

⁴⁹⁵⁸przedtemeś na to oglądać się miała (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: przedtem miałaś oglądać się na to. [przypis edytorski]

⁴⁹⁵⁹zbespiecznieć (starop. forma ort.) — poczuć się bezpiecznym. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁶⁰noc, w którąm utraciła (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: noc, w którą utraciłam. [przypis edytorski]

⁴⁹⁶¹bela (starop. forma) — dziś popr.: była. [przypis edytorski]

⁴⁹⁶²tamem ich nabyła (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: tam ich nabyłam; tj. tu: tam nabawiłam się ich (kłopotów). [przypis edytorski]

⁴⁹⁶³mem rozsądkiem (starop. konstrukcja) — mym rozsądkiem; według mojego rozsądku; moim zdaniem. [przypis edytorski]

⁴⁹⁶⁴więtsza (starop. forma) — większa. [przypis edytorski]

⁴⁹⁶⁵zem siebie straciła (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: że straciłam siebie. [przypis edytorski]

⁴⁹⁶⁶w oney dobie (starop.) — w tym czasie; wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁴⁹⁶⁷zdaleka (starop. forma ort.) — dziś popr.: z daleka. [przypis edytorski]

⁴⁹⁶⁸bieżąc (starop.) — idąc, zmierzając, dążąc. [przypis edytorski]

⁴⁹⁶⁹nań (starop. forma) — na niego. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷⁰znienagła (starop.) — powoli, stopniowo. [przypis edytorski]

95.

Często mię potem nawiedzał niebogę,
Daiąc znać, że go me kłopoty bołą.
»Łupu — pry⁴⁹⁷¹ — z ciebie nie chcę; iedź w swą drogę
Gdziec się zda⁴⁹⁷² do swych, puszcza mię na wolą⁴⁹⁷³«.
Niestety⁴⁹⁷⁴, łup to, nie dar beł — rzecz mogę —
Dawszy mi wolność, wprawił mię w niewolą⁴⁹⁷⁵;
Złota mi nie wziął, skarby mi zostawił,
A serce mi wziął, serca mię pozbawił.

96.

Trudno skryć miłość. Często⁴⁹⁷⁶ cię o panie⁴⁹⁷⁷
Moim — Wafrynie — strapiona pytała.
Ty słyszac ono⁴⁹⁷⁸ tak częste pytanie,
Rzekłes: »Płacis⁴⁹⁷⁹ się ty w niem zakochała«.
Przałam⁴⁹⁸⁰ się, ale gorące wzdychanie
Y troska moja świadectwo dawała;
Miasto⁴⁹⁸¹ ięzyka, wzrok sam ukazował⁴⁹⁸²
Ogień, który mię⁴⁹⁸³ wszystkę⁴⁹⁸⁴ opanował.

97.

O niepotrzebnie milczenie użyte!
Czemum⁴⁹⁸⁵ u niego zaraz nie prosila⁴⁹⁸⁶
Lekarstwa pierwey, niżlim⁴⁹⁸⁷ swe niezbyte⁴⁹⁸⁸
Y wyuzdane żądze rozpuściła?!
Wtemem⁴⁹⁸⁹ iechała y rany zakryte
Niosąc w zanadrzu⁴⁹⁹⁰, umrzeciem⁴⁹⁹¹ myśliła.
Potem, chcąc mdłego⁴⁹⁹² podeprzeć żywota,
Nie chciałam wiedzieć, co wzgląd, co sromota.

⁴⁹⁷¹pry (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷²gdziec się zda (starop.) — gdzie ci się zda; gdzie chcesz. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷³puszczam cię na wolą (starop.) — puszcza mię na wolność. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷⁴niestety (starop. forma ort.) — niestetyż (forma z partykulą wzmacniającą -że, skróconą do -ż); niestety. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷⁵niewolą (starop. forma) — dziś popr. B.lp r.ż.: (w) niewole. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷⁶często cię (...) pytała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: często cię pytałam. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷⁷pytać o kim (starop.) — pytać o kogo; często (...) o panie mojem pytała: często pytałam o mojego pana. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷⁸ono (starop.) — to, owo. [przypis edytorski]

⁴⁹⁷⁹płaciś (starop.) — pewnieś. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁸⁰przać się (starop.) — zapierać się czego; przeczyć czemu. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸¹miasto (starop.) — zamiast. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸²ukazował (starop. forma) — dziś popr. 3.os.lm r.m.: ukazywał. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸³mię (starop. forma) — mnie. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸⁴wszystkę (starop. forma) — wszystką; całą. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸⁵czemum (...) nie prosila (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: czemu nie prosiłam. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸⁶prosić u kogo co (starop.) — prosić kogo o co. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸⁷niżlim (...) rozpuściła (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: niżli rozpuściłam; zanim rozpuściłam. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸⁸niezbyty (starop.) — nie do pozbycia się. [przypis edytorski]

⁴⁹⁸⁹wtemem jechała (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: wtem jechałam; tj. tu: w tym (usposobieniu) jechałam. [przypis edytorski]

⁴⁹⁹⁰zanadrze (starop.) — miejsce na piersiach pod wierzchnim ubraniem; w zanadrzu, tu: wewnątrz, w sobie. [przypis edytorski]

⁴⁹⁹¹umrzeciem myśliła (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: umrzeć myślałam; tj.: zamyślałam umrzeć, zamierzałam umrzeć. [przypis edytorski]

⁴⁹⁹²mdły (starop.) — słaby, osłabiony. [przypis edytorski]

98.

Takżem się szukać moiego wykradła
Pana, na srogiy rany uleczenie,
Którą mi zadał, ale mię opadła
Kupa żołnierstwa, chcąc mię wziąć w więzienie.
Dobrzem na ten czas ziemie nie przepadła⁴⁹⁹³,
Tolim⁴⁹⁹⁴ iem zbyła⁴⁹⁹⁵ między leśne cienie,
Gdziem⁴⁹⁹⁶ z wielkiem — licha pasterka — niewczasem⁴⁹⁹⁷
Chwilę mieszkała między głuchem lasem.

99.

Lecz żądza, która mię bela minęła
Z strachu, y serce zasię orzeźwiało.
Y w pierwszą drogę znowum⁴⁹⁹⁸ się zawzięła,
Ale mię gorsze nieszczęście potkało.
Dopierom⁴⁹⁹⁹ tam iuż — nieboga — zginęła,
Bo mię rozbóystwo w drodze poimało⁵⁰⁰⁰
Łotrów egipskich, którzy bez przekazy
Hetmanowi w dar wiedli mię⁵⁰⁰¹ do Gazy.

100.

Ten, kiedym mu zaś o swem powołaniu
Y o swem stanie wszystko powiedziała,
W wielkiem mię zawsze miał poszanowaniu,
Y kazał, żebym z Armidą mieszkała.
Takem kilkakroć bela w poimaniu,
Kilkakroć wolna. Patrz, com wycierpiała;
Lecz nie raz wzięta, nie raz wyzwolona,
W pierwszym zostawam⁵⁰⁰² pięć zniewolona.

101.

Byle ten, co mi włożył te okowy,
Nie rzekł, patrząc na to me włóczenie:
»Tułaiący się nie chcę białeżyłowy,
Idź sobie, gdzie chcesz«. Y tak mię wyżenie⁵⁰⁰³.
Ale nie tuszę, aby beł takowy;
Ufam, że pierwsze wróci mi więzienie».
Tak Erminia w ten czas rozmawiała
Y on dzień y noc całą z niem iechała.

⁴⁹⁹³*dobrzem na ten czas ziemie nie przepadła* (starop. konstrukcja) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: o mało się w ziemie nie zapadłam. [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁹⁴*tolim jem zbyła* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika oraz z partykułą wzmacniającą -li; inaczej: to im zbyłam (umknęłam). [przypis edytorski]

⁴⁹⁹⁵*zbyć skąd lub komuś* (starop.) — odejść, ujść (por. *przybyć*: przyjść). [przypis redakcyjny]

⁴⁹⁹⁶*gdziem (...) mieszkała* (starop.) — gdzie mieszkałam. [przypis edytorski]

⁴⁹⁹⁷*niewczas* (starop.) — niewygodą; z *wielkiem niewczasem*: w wielkiej niewygodzie. [przypis edytorski]

⁴⁹⁹⁸*znowum się zawzięła* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: znowu się zawzięłam. [przypis edytorski]

⁴⁹⁹⁹*dopierom tam (...) zginęła* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: dopiero tam zginęłam. [przypis edytorski]

⁵⁰⁰⁰*poimać* (starop.) — pojąć; uwięzić. [przypis edytorski]

⁵⁰⁰¹*mię* (starop. forma) — dziś: mnie. [przypis edytorski]

⁵⁰⁰²*zostawam* (starop. forma) — 1.os.łp cz. terażn.; dziś popr.: zostaję; pozostaję. [przypis edytorski]

⁵⁰⁰³*wyżenie* (starop.) — wygoni. [przypis edytorski]

102.

Strzegł się gościńca y tylko ścieżkami⁵⁰⁰⁴
Wafryn na on czas⁵⁰⁰⁵ y polmi⁵⁰⁰⁶ uchodził;
Y za mieyskiemi stanął z nią murami,
Kiedy mrok padał y Phebus⁵⁰⁰⁷ zachodził.
Wtem moc okrutna krwie między piaskami,
Y zabity trup w niey mu się nagodził⁵⁰⁰⁸,
Który wznak leżąc, martwem groził srodze
Wzrokiem, po wszystkiey rozciągniony drodze.

Trup

103.

Ale go minął Tankredów⁵⁰⁰⁹ dworzanin,
Bo po ubierze cudzoziemskim kroiem
Y po zbroi znał, że to był poganin,
Lecz daley trochę widząc zwykłym stroiem
Inszego leżąc⁵⁰¹⁰: «To iuż Chrześcianin,
Który tu — prawi — musiał polec boiem».
Wtem zsiadzy, szyszak podniesie zakryty
Y krzyknie: «Tankred, dla Boga, zabity!»

104.

Nad Argantowem ciałem nieszczęśliwa
Erminia się na ten czas bawiła.
Kiedy ją głosu przykrego pierzchliwa⁵⁰¹¹
Prawie w pół serca strzała uderzyła.
Na Tankredowe imię ledwie żywa,
Ku Wafrynowi konia obróciła.
Y widząc iego twarz, iako trup zbladła,
Y iuż nie zsiadła, ale z konia spadła.

105.

Niehamowane lzy nań wylewała
Y smętne głosy z wzdychaniem zmięszane:
«Po coś mię tu, zła Fortuno, zagnała?
O złe widzenie, o niespodziewane!
Takem cię długo, miły mój, szukała,
Żem cię znalazła na swą cięższą ranę.
Lecz co się z tego nalezienia chlubię?
Kiedy nalazszy⁵⁰¹², zarazem cię gubię.

106.

Nigdybym⁵⁰¹³ była temu nie wierzyła,
Byś miał bydź⁵⁰¹⁴ kiedy przykry memu oku;

⁵⁰⁰⁴ścieżka (starop. forma ort.) — dziś popr.: ścieżka. [przypis edytorski]

⁵⁰⁰⁵na on czas (starop.) — w tym czasie; wtedy. [przypis edytorski]

⁵⁰⁰⁶polmi (starop. forma) — dziś popr. N.lm: polami. [przypis edytorski]

⁵⁰⁰⁷Phebus — tu: słońce. [przypis edytorski]

⁵⁰⁰⁸nagodzić się (starop.) — przytrafić się. [przypis edytorski]

⁵⁰⁰⁹Tankredów — Tankredowy; należący do Tankreda; tu: służący u Tankreda. [przypis edytorski]

⁵⁰¹⁰widząc (...) inszego leżąc (starop. forma) — dziś popr.: widząc innego leżącego. [przypis edytorski]

⁵⁰¹¹piezchliwy (starop.) — szybki. [przypis redakcyjny]

⁵⁰¹²nalazszy (starop. forma) — dziś popr.: znalazłszy. [przypis edytorski]

⁵⁰¹³nigdybym była temu nie wierzyła (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika w daw. formie czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; inaczej: nie wierzyłabym nigdy wcześniej (uprzednio, kiedyś itp.); nie uwierzyłabym nigdy wcześniej. [przypis edytorski]

⁵⁰¹⁴bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

A terazbym⁵⁰¹⁵ się rada oślepiła,
Tak żalosego strzegąc się widoku.
O piękna twarzy, iakoś się zmieniła!
O piękne oczy, o wesoły wzroku,
Gdzie się, ach, wdzięczne tve światło podziało,
Które naytwardsze serca przerażało⁵⁰¹⁶?

107.

Lecz iakiśkolwiek, przedsię⁵⁰¹⁷ cię miłuię!
Szlachetny duchu, ieśli przy odzieży
Swoiey się bawisz, którą oplakuię,
Odpuść śmiałości y moiey kradzieży:
Niech zimne wargi koniecznie całuię;
Nie wszystko śmierci okrutney należy,
Niechay mi się też co z ciebie dostanie,
Przynamniey martwych ust pocałowanie!

Pocałunek

108.

O wdzięczne usta, któreście cieszyły,
Słodkiemi moię mowami niewolą⁵⁰¹⁸:
Proszę, abyście moiem dopuścili
Ustom nad sobą wykonać mą wolą⁵⁰¹⁹.
Podobnobyś mi dał beł, o mój miły,
To dobrowolnie, coć biorę swą wolą:
Gwałtem cię niechay całuię, a potem
Niech się z wzgardzonem rozstanę żywotem.

109.

Ty ducha mego przyim⁵⁰²⁰ z zwykłej ludzkości⁵⁰²¹,
Niechay pospołu z twoiem odpoczywa».
Tak mówi w on czas⁵⁰²² y z wielkiej żałości
Taie⁵⁰²³ y nędzna łzami się rozplywa.
On, odżywiony z oney wilgotności,
Przychodzi k'sobie⁵⁰²⁴ y oczy odkrywa⁵⁰²⁵.
Ale ie prętko⁵⁰²⁶ zawarł⁵⁰²⁷ y z stękaniem
Wzdychanie swoje zmieszał z iey wzdychaniem.

Łzy

110.

Ona poczuwszy, że tchnie⁵⁰²⁸ rycerz młody
Y że znienäła⁵⁰²⁹ przychodzi ku sobie,

⁵⁰¹⁵terazbym się rada oślepiła (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: teraz oślepiłabym się rada; tzn. teraz chętnie bym się oślepiła. [przypis edytorski]

⁵⁰¹⁶przerażać (starop.) — przeszywać, przejmować do głębi. [przypis edytorski]

⁵⁰¹⁷przedsię (starop.) — przecież, wszak, wszakże, jednak. [przypis edytorski]

⁵⁰¹⁸moję niewolą (starop. forma) — dziś B.łp r.ż.: moją niewolę. [przypis edytorski]

⁵⁰¹⁹wolą (starop. forma) — dziś B.łp r.ż. wolę. [przypis edytorski]

⁵⁰²⁰przyim (starop. forma) — przyjmij. [przypis edytorski]

⁵⁰²¹ludzkość (starop.) — wyrozumiałość, miłosierdzie, współczucie. [przypis edytorski]

⁵⁰²²w on czas (starop.) — w ten czas; wtenczas, wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁵⁰²³taie (starop.) — tu w sensie przenośnym: uwalniać skrywane uczucia. [przypis edytorski]

⁵⁰²⁴k'sobie (starop. forma) — ku sobie, do siebie; *przychodzi k'sobie*: dochodzi do siebie (tj. tu: budzi się z omdlenia). [przypis edytorski]

⁵⁰²⁵odkrywać (starop.) — tu: otwierać. [przypis edytorski]

⁵⁰²⁶prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko. [przypis edytorski]

⁵⁰²⁷zawierać (starop.) — tu: zamykać; 3.os. łp cz. terażn. *zawiera*: zamyka. [przypis edytorski]

⁵⁰²⁸tchnąć (starop.) — tu: oddychać. [przypis edytorski]

⁵⁰²⁹znienäła (starop.) — powoli, stopniowo. [przypis edytorski]

Krzyknie: «Patrz na swe ostatnie obchody,
Które oblewam łzami kwoli⁵⁰³⁰ tobie.
Ach strapionemu sercu życz ochłody,
Albo niech z tobą w iednem lęgu⁵⁰³¹ grobie.
Nie opuszczaj mię, zatrzymaj się ieszcze,
Day ostateczney prośbie iakie mieysce».

III.

Otworzył Tankred ociężałe oczy,
Y zaś ie zawarł. Wtem iey Wafryn rzecze:
«Opatrzienia tu pierwey y pomocy
Potrzeba, bo płacz nigdy nie uciecze».
A wtem do niego, rozbierać go, skoczy,
Ta mu pomaga y tam, gdzie krew ciecze
Patrzy y rany nalazwszy⁵⁰³² — ogrzewa
Y w rychle⁵⁰³³ się go uleczyć spodziewa.

II2.

Widzi przyczynę oney wielkiej mdłości
Tę, że krwie z niego wyszło bardzo siła⁵⁰³⁴;
Ale krom⁵⁰³⁵ rąbku⁵⁰³⁶, w takiej odległości,
Nie ma, czemby mu rany opatrzyła.
Tyś iey nie zwykłych⁵⁰³⁷ sposobów — miłości!
Zawiązania ran, w on czas⁵⁰³⁸ nauczyła:
Złote warkocze zurzynała⁵⁰³⁹ sobie,
Temi ie w oney zawiązała dobie.

Kobieta, Mężczyzna,
Opieka, Miłość,
Poświęcenie

II3.

Bo mała sztuczka cienkiej bawełnice⁵⁰⁴⁰
Trudno wystarczyć wszystkim ranom miała.
Dyktamu⁵⁰⁴¹ nie ma, ale tajemnice
Wielkie w lekarskiej nauce umiała.
Iuż snu ciężkiego⁵⁰⁴² zbywa⁵⁰⁴³, iuż źrzenice⁵⁰⁴⁴
Błędne podnosi, iuż do mdłego ciała
Siła się wraca, iuż kęs⁵⁰⁴⁵ włada głową,
Widzi Waffryna z obcą białogłową⁵⁰⁴⁶.

⁵⁰³⁰kwoli komu (starop.) — dla kogo. [przypis edytorski]

⁵⁰³¹lęgu (starop. forma) — legnę; położyć się. [przypis edytorski]

⁵⁰³²nalazwszy (starop. forma) — dziś popr.: znalazłszy. [przypis edytorski]

⁵⁰³³w rychle a. wrychle (starop.) — szybko, prędko, wkrótce. [przypis edytorski]

⁵⁰³⁴siła (starop.) — wiele. [przypis edytorski]

⁵⁰³⁵krom a. okrom (starop.) — bez, oprócz, z wyjątkiem. [przypis edytorski]

⁵⁰³⁶rąbku (starop. forma) — dziś popr. D.lp: rąbka; rąbek: chustka. [przypis edytorski]

⁵⁰³⁷nie zwykłych (starop. forma ort.) — dziś popr.: niezwykłych. [przypis edytorski]

⁵⁰³⁸w on czas (starop.) — w ten czas; wtenczas, wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁵⁰³⁹zurzynać (starop.) — pourzynać; urznąć; uciąć. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁴⁰bawełnica (starop.) — suknia lub materia bawełniana; bawełnice, dziś popr. D.lp r.ż.: bawełnicy. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁴¹dyktam — ziele na Krecie, jad z ran dobywające. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁴²ciężki (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

⁵⁰⁴³zbywać snu (starop.) — pozbywać się snu; budzić się, wracać do przytomności. [przypis edytorski]

⁵⁰⁴⁴źrzenica (starop.) — żrenica. [przypis edytorski]

⁵⁰⁴⁵kęs (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

⁵⁰⁴⁶białogłową (starop.) — dziś (przestarz.): białogłową; tj. kobietą; daw. obie części składowe słowa odmieniały się (por. np. dzisiejsze: Białystok, do Białegostoku itd.). [przypis edytorski]

114.

«Iakoś tu trafił — mówi do Waffryna —
A tyś kto? droga o lekarko moia».
Pełgnęła⁵⁰⁴⁷ wstydem na on czas dziewczyna:
«Dowiesz się potem; teraz, iako twoia
Lekarka, każęc (iest tego przyczyna)
Nie gaday! Trzeba choremu pokoia;
Gotuy nagrodę za wrócone zdrowie».
Wtem łono chorey podłożyła głowie.

115.

Tem czasem⁵⁰⁴⁸ Wafryn prowadzić go myśli⁵⁰⁴⁹
W iaki dom, gwoli⁵⁰⁵⁰ lepszemu wczasowi⁵⁰⁵¹;
A wtem do niego ludzie iacyś przyśli⁵⁰⁵².
Lecz poznał prętko⁵⁰⁵³, że to Tankredowi.
Ci z niem pospołu beli pierwey, niśli⁵⁰⁵⁴
Wyzwał Arganta ku pojedynkowi,
Ale iem⁵⁰⁵⁵ kazał, aby pozostali;
Teraz go — o niem zwątpiwszy⁵⁰⁵⁶ — szukali.

116.

Ale y inszy⁵⁰⁵⁷, co o niem zwątpili,
Rozeszli się go szukać w różne strony:
Ci mu z złożonych ręku⁵⁰⁵⁸ uczynili
Stolek, na którym wsparł się posadzony.
On orzeźwiawszy, rzecze w oney chwili:
«Tak to psom Argant leży zostawiony.
Nie odchódźcie go, proszę was — pod niebem,
Godzien, aby beł uczczony pogrzebem.

Wróg, Pogrzeb,
Zwycięstwo, Obyczaj

117.

Ia już odpuszczam wszystko umarłemu.
On zginał, iako rycerz zawołany⁵⁰⁵⁹;
Y słuszna⁵⁰⁶⁰ pewnie, aby beł y iemu
Ten ostatni dar powinny⁵⁰⁶¹ oddany».
Tak towarzystwu porucza⁵⁰⁶² inszemu,
Aby go za niem nieśli na przemiany.
A Wafryn, iak ów, co czego pilnuie,
Przy Erminiey⁵⁰⁶³ boku, koń kieruje⁵⁰⁶⁴.

⁵⁰⁴⁷pełgnąć — spłonąć; *pełgnęła wstydem*: spłonęła wstydem, [zapłonila się ze wstydu]. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁴⁸tem czasem (starop. forma ort.) — dziś: tymczasem, w tym czasie. [przypis edytorski]

⁵⁰⁴⁹myśli (starop.) — zamierza. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵⁰gwoli czemu (starop.) — dla czego; w celu czego. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵¹wczas (starop.) — odpoczynek; wypoczynek. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵²przyśli (starop. forma) — dziś popr.: przyszli. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵³prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵⁴niśli (starop.) — niżli; niż; tu: zanim. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵⁵jem (starop. forma) — im. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵⁶zwątpiwszy o niem (starop.) — zwątpiwszy o nim; tu: zwątpiwszy, że żyje. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵⁷inszy (starop. forma) — inni. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵⁸ręku (starop. forma) — daw. forma liczby podwójnej; dziś D.Im: (z) rąk. [przypis edytorski]

⁵⁰⁵⁹zawołany (rycerz) — prawdziwy; rycerz co się zowie; godny tego imienia. [przypis edytorski]

⁵⁰⁶⁰słuszna (starop. forma) — słuszna to rzecz; słuszne jest. [przypis edytorski]

⁵⁰⁶¹powinny (starop.) — należny (tu: dar); wyznaczony powinnością (tj. zwyczajowymi obowiązkami) wobec kogoś. [przypis edytorski]

⁵⁰⁶²poruczać (starop.) — powierzać. [przypis edytorski]

⁵⁰⁶³Erminiey (starop. forma) — dziś Msc.lp r.z.: (przy) Erminii. [przypis edytorski]

⁵⁰⁶⁴koń kieruje (starop.) — dziś z B.: kieruje konia. [przypis edytorski]

118.

Potem rzekł do swych: «Przebóg pókim żywy,
Nie do obozu, do miasta mię nieście,
Bo ieśli przyidzie ten żywot troskliwy⁵⁰⁶⁵
Y świat porzucić — wolę umrzeć w mieście:
Y mieysce, w którym Bóg umarł prawdziwy,
Zdarzy łatwieysze ostateczne przeszczie⁵⁰⁶⁶;
Y iuż bezpieczone sumnienie⁵⁰⁶⁷ mieć mogę,
Kiedy odprawię obiecaną drogę».

119.

Tak, iako beło iego rozkazanie,
Do Ieruzalem prosto go niesiono.
O Erminiey Wafryn miał staranie⁵⁰⁶⁸,
Aby iey stanie⁵⁰⁶⁹ blisko naleziono,
Potem szedł tam, gdzie wiedział o Hetmanie,
Do którego go zarazem⁵⁰⁷⁰ puszczono.
Chocia⁵⁰⁷¹ na ten czas⁵⁰⁷² radził na pokoiu,
O końcu wojny y o przyszłym boiu.

120.

Na brzegu łóżka siedział wódz łaskawy,
Gdzie Raymund chory leżał na pościeli;
Na koło bely postawione ławy,
Na których pierwsi rotmistrze siedzieli.
Gdy Wafryn począł swoją rzecz, zabawy⁵⁰⁷³
Wszystkie ucichły y wszyscy milczeli:
«Tak iakoś kazał — powiada — Hetmanie,
Bełem, gdzie leżą obozem poganie.

121.

Zliczyć ich — żaden niech sobie nie tuszy⁵⁰⁷⁴,
Choć też naywiększej pilności przyłoży.
Gdy woysko idzie, gdy się z mieysca ruszy,
Okryją pola hufce y obozy.
Zdroie y rzeki nieprzebrnione suszy,
Gdzie odpoczywa y gdzie się położy.
Syryiskie żniwa na ich pożywienie,
Y rzeki — małe są na ich pragnienie.

122.

Ale y iezda y między pieszemi
Po wielkiey części lud nikczemny maia.
Szyku niepilni, broniami ręcznymi

⁵⁰⁶⁵*troskliwy* (starop.) — pełen trosk, utrapiony. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁶⁶*przeszczie* (starop. forma) — dziś popr.: przejście; *ostateczne przeszczie*: przejście od życia doczesnego do życia wiecznego, śmierć. [przypis edytorski]

⁵⁰⁶⁷*sumnienie* (starop. forma) — dziś popr.: sumienie. [przypis edytorski]

⁵⁰⁶⁸*mieć staranie o kim* (starop.) — dbać o kogo; opiekować się kim. [przypis edytorski]

⁵⁰⁶⁹*stanie* (starop.) — mieszkanie. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁷⁰*zarazem* (starop.) — od razu; niezwłocznie. [przypis edytorski]

⁵⁰⁷¹*chocia* (starop. forma) — chociaż. [przypis edytorski]

⁵⁰⁷²*na ten czas* (starop.) — w tym czasie; wtedy. [przypis edytorski]

⁵⁰⁷³*zabawy* (starop.) — zajęcia. [przypis edytorski]

⁵⁰⁷⁴*tuszyć sobie co* (starop.) — mieć nadzieję na co. [przypis edytorski]

Nic nie są⁵⁰⁷⁵; w łuki nabarziey⁵⁰⁷⁶ dufaią⁵⁰⁷⁷.
Acz są niektórzy dobrzy między niemi,
Zwłaszcza Persowie — tak o nich trzymają⁵⁰⁷⁸.
Między wszystkimi iest zaś namężniejszy
Pułk nieśmiertelny y napotężniejszy⁵⁰⁷⁹.

123.

A nieśmiertelnem dla tego go zową⁵⁰⁸⁰,
Że się w niem próżne mieysce nie nayduie:
Y kiedy ieden wystanie⁵⁰⁸¹, na nową
Służbę zarazem drugi następuie.
Emiren wodzem y naywyższą głową,
Ten przed wszystkimi dzielnością przodkuie;
A król mu kazał, aby z woyskiem swoim
W przestronem polu czynił⁵⁰⁸² wstępem boiem.

124.

A drugiego dnia będą nieomylnie;
Iuż czas niemały iako się ruszyli.
A ty Rynaldzie, strzeż się — proszę — pilnie,
Bo się nabarziey na ciebie grozili
Y namężniejszy rycerze usilnie
Swe miecze na cię y gniewy ostrzyli.
Armida sama tem będzie nagrodą,
Co cię zabiją, albo cię przywiodą⁵⁰⁸³.

125.

Między temi się Altamor zamyka⁵⁰⁸⁴
Król z Sarmakanty, po którym się liczy
Adrast, co wzrostem olbrzyma dotyka,
A swemi państwami⁵⁰⁸⁵ z iutrzenką graniczy.
Miasto⁵⁰⁸⁶ konia się na słoniu potyka⁵⁰⁸⁷,
A w żelazney go wiedzie uździennicy.
Iest y Tyzaphern mężny, nad którego
Nie mają w woysku rycerza więtszego».

126.

Na Wafrynowę powieść Rynaldowi
Z oczu y z twarzy ogień wyskakuie.
Radby co pręcey nieprzyjacielowi,
Z wielkiej radości mieysca nie nayduie.

⁵⁰⁷⁵*nic nie są* (starop.) — nic nie znaczą [*broniami ręcznymi*: w walce wręcz; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁷⁶*nabarziej* (starop. forma) — dziś: najbardziej. [przypis edytorski]

⁵⁰⁷⁷*dufać w co* (starop.) — ufać czemu, mieć zaufanie do czego, pokładać nadzieję w czym. [przypis edytorski]

⁵⁰⁷⁸*trzymać co o kim* (starop.) — utrzymywać co o kim; sądzić co o kim. [przypis edytorski]

⁵⁰⁷⁹*napotężniejszy* (starop. forma) — dziś: najpotężniejszy. [przypis edytorski]

⁵⁰⁸⁰*zową* (starop. forma) — zwą; nazywają. [przypis edytorski]

⁵⁰⁸¹*wystać* (starop.) — oddalić się, wystąpić; por. *przystać* [tj. przystąpić, dołączyć; red. WL]. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁸²*czynić* (starop.) — tu: walczyć, atakować; *aby (...) czynił wstępem boiem*: aby rozpoczął atak. [przypis edytorski]

⁵⁰⁸³*przywieść* (starop.) — tu: wziąć w niewolę i w tej roli (więźnia, pojmanego) przyprowadzić. [przypis edytorski]

⁵⁰⁸⁴*zamyka się między temi* (starop.) — znajduje się wśród nich; zalicza się do nich. [przypis edytorski]

⁵⁰⁸⁵*państwa* (starop. forma) — państwami. [przypis edytorski]

⁵⁰⁸⁶*miasto* (starop.) — zamiast. [przypis edytorski]

⁵⁰⁸⁷*potykać się* (starop.) — walczyć, pojedynkować się. [przypis edytorski]

Tu nie przestawa⁵⁰⁸⁸, ale Hetmanowi
Pogańskie zdrady Wafryn ukazuie:
«Na cię się — prawi — o Hetmanie, siły —
Na cię się miecze pogańskie zmówiły».

127.

Potem częściami iął wszystko odkrywać,
Iako na zdrowie iego czyhać miano;
Iakich szat, iakich zbróy mieli używać;
Iaką nagrodę zdraycom obiecano.
Y insze rzeczy — iako zwykło bywać —
Powiadał Wafryn, o które pytano.
A Goffred zatem rzecze w oney dobie:
«Powiedz Raymundzie, co się też zda tobie?»

128.

«Ja — pry⁵⁰⁸⁹ — nie radzę, aby, iako chcecie,
Zamkowi szturm bęł iutro rano dany;
Lepiej, kiedy go szańcami zawrzecie⁵⁰⁹⁰.
Że nieprzyiaiel będzie obegnany⁵⁰⁹¹.
Tak zesze⁵⁰⁹² woysko świeższe mieć będziecie,
Ieśli wam przyidzie do bitwy z pogany⁵⁰⁹³.
A ty się namyśl, ieśli⁵⁰⁹⁴ lepiej bawić
Nieprzyiaciela? ieśli pole stawić?

129.

Ale tych przestróg nie waź lekce sobie,
A nade wszystko — opatrz zdrowie swoje;
Wiesz, co należy na twoiej osobie:
Wszystkiego woyska zdrowie — zdrowie twoie.
Ażeby zdrayca nie wskurał⁵⁰⁹⁵ na tobie,
Kaź swym harcerzom insze włożyć zbroie
Y znaki insze. Tuszę, za tą radą,
Że się sam zdrayca odkryje swą zdradą⁵⁰⁹⁶».

130.

«Znaczna twoia chęć y rada życzliwa —
Odpowie na to Hetman Raymundowi —
Ale wiedz, co iest u ciebie wątpliwa,
Że bitwę chcę dać nieprzyiacielowi;
Boby sromota beła y zelżywa
Woysku, Azyey okrucicielowi⁵⁰⁹⁷,
Kryć się za mury y za wały; wolem⁵⁰⁹⁸
Iść iasnem dziełem⁵⁰⁹⁹ y przestronem⁵¹⁰⁰ polem.

⁵⁰⁸⁸przestawa (starop. forma) — dziś popr.: przestaje. [przypis edytorski]

⁵⁰⁸⁹pry (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁵⁰⁹⁰zawrzeć (starop.) — zamknąć. [przypis edytorski]

⁵⁰⁹¹obegnać (starop.) — otoczyć. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁹²zesze (starop.) — tu: osłabione. [przypis redakcyjny]

⁵⁰⁹³pogany (starop. forma) — dziś N.lm: (z) poganami. [przypis edytorski]

⁵⁰⁹⁴ieśli (starop.) — tu: czy. [przypis edytorski]

⁵⁰⁹⁵wskurać na kim (starop. forma ort.) — wskórać co od kogo; uzyskać co od kogo. [przypis edytorski]

⁵⁰⁹⁶zdradą (starop.) — dziś popr. B.lp r.ż: zdradę. [przypis edytorski]

⁵⁰⁹⁷okruciciel (starop.) — poskromiciel. [przypis edytorski]

⁵⁰⁹⁸wolem (starop.) — dziś i.os.lp cz. teraźn.: wołę. [przypis edytorski]

⁵⁰⁹⁹jasne dzieło (starop.) — bitwa w otwartym polu. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁰⁰przestrony (starop.) — przestronny, obszerny. [przypis edytorski]

131.

Imienia zwycięstw naszych nie strzymaia,
Nie tylko żeby w twarz nam weyrzeć śmieli.
A kiedy polem tem razem przegraia,
Iuż utwierdzone państwo będziem mieli.
Ale y w zamku nie długo wytrwaią
Poddać się będą koniecznie musieli».
To powiedziawszy, na on czas odchodził,
Bo iuż mrok ciemny słodki sen przywodził.

Noc, Ciemność, Sen

Koniec pieśni dziewiętnastej.

PIEŚŃ DWUDZIESTA

Argument

Woyska obiedwie wchodzą w bój straszliwy,
Gdzie wielka liczba z obudwu stron ginie;
Soliman z zamku wypada, teskliwy
Że się nie biie z inszemi w równinie.
Rynald sultana zabił, a szedziwy
Grabia z Tolozy — pana w Palestynie.
Śmierć wielki rycerz rozwodzi⁵¹⁰¹ Armidzie;
Zwycięzca wesół, do kościoła idzie.

I.

Iuż słońce ludzie do zwykłych budziło
Robót, iuż dziesięć godzin dnia miało,
Kiedy pogaństwo, które w zamku było,
Coś czarnawego z daleka uyrzało,
Co pola — naksztalt⁵¹⁰² mgły iakiey — okryło
Ale po chwili nakoniec⁵¹⁰³ poznało:
Woysko egipskie, które zasłaniało
Nieba kurzawą, pola okrywało.

2.

Z takimi w on czas⁵¹⁰⁴ ludzie obleżeni⁵¹⁰⁵
Krzykami z góry słyszeć się dawaią,
Z iakimi stadem żorawie⁵¹⁰⁶ w iesieni⁵¹⁰⁷
Od tracyiskich gniazd za morze lataią.
Y pod obłoki — zimnem przerażeni —
Krzycząc, do ciepłych brzegów uciekaią.
Bliskie nadzieie — ręce do strzelania
Y ięzyk czynią prętki do łaiania.

⁵¹⁰¹rozwodzić co (starop.) — [tu:] odradzać (śmierć). [przypis redakcyjny]

⁵¹⁰²naksztalt (starop. forma ort.) — dziś popr.: na kształt. [przypis edytorski]

⁵¹⁰³nakoniec (starop. forma ort.) — dziś popr.: na koniec; w końcu, ostatecznie. [przypis edytorski]

⁵¹⁰⁴w on czas (starop.) — w ten czas; wtenczas, wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁵¹⁰⁵obleżeni (starop.) — oblężeni. [przypis edytorski]

⁵¹⁰⁶żorawie (starop. forma ort.) — dziś popr.: żurawie. [przypis edytorski]

⁵¹⁰⁷w iesieni (starop.) — jesienią. [przypis edytorski]

3.

Domyślili się zaraz Chrześciani,
Skąd one nowe groźby dochodziły,
Y z miejsc wysokich widzą, że poganie
Idą y woyska iuż się przybliżyły.
Boli serc mężnych namnieysze czekanie,
Ognie wnątrz piersi ochotne paliły;
Młódź niecierpliwa w kupę się zebrała,
Y — «Każ się potkać⁵¹⁰⁸, Hetmanie!» — wołała.

4.

Ale wódz mądry, choć go nagrzewali⁵¹⁰⁹,
Nie chce zwieść⁵¹¹⁰ bitwy, woli ich hamować;
Y gdy się to ten, to ów napierali⁵¹¹¹,
Nie chciał nikomu dopuścić harcować⁵¹¹²:
«Trzeba, żebyście dzień ieden wytrwali,
Cóż? ustawicznie mam wami horować⁵¹¹³?!»
Nieprzyziaciela chciał pono⁵¹¹⁴ w śmiałości
Y w głupiey trzymać o sobie dufności.

5.

Za temi słowy⁵¹¹⁵ woysko ochotnieysze,
Teskliwe świtu czekało ranego.
Nigdy powietrze nie było pięknieysze,
Y pogodnieysze, iako dnia onego:
Piękna iutrzienka śmiała się, iaśnieysze
Biorąc promienie od słońca złotego;
Niebo bez rąbku y nad zwyczaj⁵¹¹⁶ świetne,
Chciało na dzieło patrzeć tak pamiętne.

6.

Skoro białemu świt ustąpił dniowi,
Y słońce weszło — Goffred woysko sprawił
Y wyszedł w pole, a przeciw królowi
Palestyńskiemu Raymunda postawił.
A przy niem zostać rozkazał ludowi,
Co się był z bliskiey Syryey wyprawił
Do swych wybawców, przydał y Gaskony⁵¹¹⁷,
Aby był zamek zewsząd obleżony⁵¹¹⁸.

7.

Idąc, na twarzy zda się bydź⁵¹¹⁹ takowy,
Że się każdy z niey zwycięstwa spodziewa;
Niebo życzliwe zdobi go y nowy

⁵¹⁰⁸potkać (starop.) — potykać, walczyć. [przypis edytorski]

⁵¹⁰⁹nagrzewać (starop.) — zagrzewać; zachęcać. [przypis edytorski]

⁵¹¹⁰zwieść bitwę (starop.) — rozpocząć bitwę. [przypis edytorski]

⁵¹¹¹napierać się (starop.) — nalegać; wywierać nacisk; upierać się. [przypis edytorski]

⁵¹¹²harcować (starop.) — pojedynkować się; atakować w pojedynkę. [przypis edytorski]

⁵¹¹³horować kim (starop.) — górować nad kim; przewodzić komu; nadzorować kogo, napędzać kogo do pracy, orać kim. [przypis edytorski]

⁵¹¹⁴pono (starop.) — prawdopodobnie; zapewne. [przypis edytorski]

⁵¹¹⁵słowy (starop. forma) — dziś popr. N.lm: słowami. [przypis edytorski]

⁵¹¹⁶nad zwyczaj (starop.) — nadzwyczajnie, niezwykle; bardzo. [przypis edytorski]

⁵¹¹⁷Gaskoni — mieszkańcy księstwa Gaskonii w pld. Francji (departament Landes). [przypis redakcyjny]

⁵¹¹⁸obleżony (starop.) — obleżony. [przypis edytorski]

⁵¹¹⁹bydź (starop. forma) — dziś popr. (po ubezdźwięcznieniu): być. [przypis edytorski]

Sposób powagi na niego wylewa.
Nad zwyczaj się zda udatniejszy z mowy,
Twarz mu wesołą młodością odziewa;
Wzrok ma tak żywy, tak ochoty pełny,
Że się zda więcej niż człowiek śmiertelny.

8.

Przeciw pogaństwu prosto następował,
Tam kędy⁵¹²⁰ obóz ich był zatoczony;
A następując wzgórek opanował
Sobie w tył, z lewey położony strony.
Czoło rozciągnął, boki uszykował
Wąsko ku równi. Dla lepszej obrony,
Piechotę śródkiem⁵¹²¹ puścił w oney dobie,
A iezdą⁵¹²² skrzydła ubezpieczył obie⁵¹²³.

9.

Na lewem skrzydle, które zastąpioną
Górą, w bok tamten było bezpieczniejsze,
Ruberty, bracią⁵¹²⁴ postawił rodzoną;
Bratu piechoty porucił śrzedniejsze⁵¹²⁵.
Sam poszedł w prawo, w równinę przestroną,
Gdzie miejsce było naniebezpieczniejsze;
Gdzie nieprzyjaciel, który go przechodził⁵¹²⁶
Ludźmi, na koło okrążyć go godził⁵¹²⁷.

10.

Tam lud ćwiczeńszy⁵¹²⁸ y lepiej ubrany,
Z swoiemi chciał mieć Lotaryńczykami⁵¹²⁹;
Y między iezdę⁵¹³⁰, lud pieszy wmieszany
Y tu y ówdzie rozłożył miejscami.
Potem uczynił huf wielki zebrany
Z co naydzielniejszych, który za skrzydłami
Na stronie w prawo z daleka położył,
Nad którym starszem Rynalda przełożył⁵¹³¹.

II.

«Ty — pry⁵¹³² — zwycięstwo masz, o znamienity
Rycerzu, ziednać⁵¹³³, tobą wszyscy stoim⁵¹³⁴;
Za rozwłokłemi skrzydłami zakryty

⁵¹²⁰kędy (starop.) — gdzie. [przypis edytorski]

⁵¹²¹śródkiem (starop.) — dziś: środkiem. [przypis edytorski]

⁵¹²²jezdą (starop. forma) — dziś N.lp r.ż.: jazdą. [przypis edytorski]

⁵¹²³obie skrzydła (starop.) — forma daw. liczby podwójnej; dziś: oba skrzydła. [przypis edytorski]

⁵¹²⁴bracią rodzoną (starop. forma) — brać rodzoną; braci rodzonych (postawić). [przypis edytorski]

⁵¹²⁵śrzedniejsze (starop. forma) — tu: środkowe. [przypis edytorski]

⁵¹²⁶przechodzić kogo czym (starop.) — przewyższać kogo czym (tu: liczbą ludzi, liczebnością wojska). [przypis edytorski]

⁵¹²⁷godzić (starop.) — dążyć do czego. [przypis edytorski]

⁵¹²⁸ćwiczeńszy (starop. forma) — dziś popr.: bardziej wyćwiczony. [przypis edytorski]

⁵¹²⁹Lotaryńczycy — mieszkańcy Lotaryngii we Francji. [przypis redakcyjny]

⁵¹³⁰jezdę (starop. forma) — dziś B.lp r.ż.: (między) jazdę. [przypis edytorski]

⁵¹³¹przełożyć starszem (starop.) — uczynić przełożonym. [przypis edytorski]

⁵¹³²pry (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁵¹³³ziednać zwycięstwo (starop.) — zapewnić zwycięstwo. [przypis edytorski]

⁵¹³⁴tobą wszyscy stojem (starop. forma) — na tobie wszystko się opiera; stać czym a. kim: opierać się, zasadzać się na czym. [przypis edytorski]

Z hufcem twoim stóy, cierpliwy z pokojem.
A gdy nastąpi nieprzyjaciel, y ty
Potkasz się z boku z towarzystwem swoim;
Który mem zdaniem myśli (chciey mi wierzyć)
Okrążywszy nas, w bok y w tył uderzyć».

12.

Potem od roty do roty biegaiać,
Zagrzewał iezdy, zagrzewał piechoty,
Y twarz wesołą z szyszaku wydaiąc,
Do Marsowey ie pobudzał roboty⁵¹³⁵.
Mężnem — ich dzieła pierwsze wspominaiąc,
Śmiałem — ich chluby przydawał ochoty;
Wątpliwe twierdził⁵¹³⁶, iednem obiecował⁵¹³⁷
Urzędy, drugiem żołdu poprawował⁵¹³⁸.

13.

Tam gdzie się roty przednieysze zebrały
Stanął y prętkie zahamował biegi;
Y na pagórek wiechał okazały,
Gdzie się rycerstwa kupiły zabiegi.
Iako z gór potok spadaiąc zuchwały,
Na dół więc niesie rozpuszczone śniegi,
Tak mu obrotne z ust płynęły słowa,
Tak prętka beła iego głośna mowa:

14.

«O cni wschodowych państw okrócciele⁵¹³⁹,
Którzyście mieczem Azyą skrócili;
Teraz dzień przyszedł, o który tak wiele-
Kroć, tak gorąco Bogaście prosili⁵¹⁴⁰.
Nie bez niebieskiey tu nieprzyjaciele
Opatrzności się wszyscy zgromadzili:
Żebyście trudom kres dali przystoyny,
Skończywszy iedną bitwą wszystkie woyny.

15.

W iednem zwycięstwie wszystkie mieć będziemy,
Bez wielkiej pracy⁵¹⁴¹, bez wielkiej trudności;
A nie bóymy się, że woysko widziemy⁵¹⁴²
Ich takiej liczby y takiej wielkości.
Samo się w sobie, iako wnet uyrzemy,
Wikle⁵¹⁴³ w niezgodzie y w swoiey różności.
Tych namniej⁵¹⁴⁴, którzy bić się będą chcieli,
Ci — mieysca, a ci serc nie będą mieli.

⁵¹³⁵*Marsowa robota* — walka, wojna. [przypis edytorski]

⁵¹³⁶*wątpliwe twierdził* (starop. konstrukcja) — utwierdzał wątpięcych. [przypis edytorski]

⁵¹³⁷*obiecować* (starop. forma) — obiecywać. [przypis edytorski]

⁵¹³⁸*poprawował* (starop. forma) — poprawiał. [przypis edytorski]

⁵¹³⁹*okrócciel* (starop.) — pogromca. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁴⁰*Bogaście prosili* (starop. forma) — prosiliście Boga. [przypis edytorski]

⁵¹⁴¹*pracej* (starop. forma) — pracy. [przypis edytorski]

⁵¹⁴²*widziemy* (starop. forma) — widzimy. [przypis edytorski]

⁵¹⁴³*wikle* (starop. forma) — dziś popr. 3.os.lp cz. terażn.: wikła; płącze. [przypis edytorski]

⁵¹⁴⁴*namniej* (starop. forma) — dziś popr.: najmniej. [przypis edytorski]

16.

Z nągiem⁵¹⁴⁵ wam ludem przyidzie do potkania⁵¹⁴⁶,
Słaba w nich sprawa, słabsza ieszcze siła,
Których od robót, albo próżnowania
Gwałt y niewola z domu wypędziła.
Tarcze, chorągwie — według mego zdania —
Drżą im od strachu; słyseż głosów siła⁵¹⁴⁷
Niezgodnych, widzę sprawę pomieszana;
Czują śmierć bliską, widzą swą przegraną.

17.

Hetman ich co to wrzкомо⁵¹⁴⁸ męstwem słynie,
Co się we złocie świeci nastroyniejszy⁵¹⁴⁹:
Czy że raz wygrał bitwę na Murzynie,
Albo Arabie, ma nam bydź silniejszy⁵¹⁵⁰?
Przebóg, co poczne w takiey mieszaninie,
By też był dobrze naumiejętniejszy⁵¹⁵¹?
Sam swoich nie zna, swoi go nie znaia,
Tacyż to, proszę, porazić⁵¹⁵² nas maia?

18.

Iam iest Hetmanem woyska wybranego,
Oznaliśmy się zwycięstwuy, bitwami⁵¹⁵³;
Którego nie wiem oyczyzny? którego
Rodzaiu — pytam — nie znam między wami?
Miecz znam każdego, strzałę znam każdego,
Niechay ia widzę na powietrzu, sami —
Że zgadnę — przyznać będziecie musieli,
Czy ia Irlandczyk, czy Francuz wystrzeli.

19.

Zwykley rzeczy chcę: (y tu skończę mowę!)
Iakoście zwykli, tak się dziś stawicie!
Na moię sławę, na cześć Chrystusowę⁵¹⁵⁴,
Na swą powinność ku Bogu — pomnicie.
Idźcie, porażcie⁵¹⁵⁵ pogaństwo na głowę,
Utwierdźcie zacne y święte nabycie;
Nie chcę was bawić, dobryście znak dali
Z oczu y z twarzy: iużeście wygrali».

20.

Kiedy domawiał, nie bez podziwienia
Światłość mu padła z góry na ramiona:

⁵¹⁴⁵*nągi lud* (starop.) — lud nieuzbrojony. [przypis edytorski]

⁵¹⁴⁶*potkanie* (starop.) — walka; potykanie się. [przypis edytorski]

⁵¹⁴⁷*siła* (starop.) — wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

⁵¹⁴⁸*wrzкомо* (starop.) — rzekomo; podobno. [przypis edytorski]

⁵¹⁴⁹*nastroyniejszy* (starop. forma) — dziś popr.: najstrojniejszy. [przypis edytorski]

⁵¹⁵⁰*czyż że raz wygrał (...) ma nam bydź silniejszy* (starop.) — czy przez to, że raz wygrał, ma być silniejszy od nas. [przypis edytorski]

⁵¹⁵¹*naumiejętniejszy* (starop. forma) — najumiejętniejszy, najbardziej umiętny; *dobrze naumiejętniejszy*. [przypis edytorski]

⁵¹⁵²*porazić* (starop.) — pobić; pokonać. [przypis edytorski]

⁵¹⁵³*oznaliśmy się zwycięstwuy, bitwami* (starop.) — poznaliśmy się w zwycięstwach i bitwach. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁵⁴*Chrystusowę* (starop. forma) — dziś B.lp r.z.: Chrystusową. [przypis edytorski]

⁵¹⁵⁵*porażcie* (starop.) — pobijcie. [przypis edytorski]

Iako więc lecie⁵¹⁵⁶ noc z swego odzienia
Gwiazdy z długiego otrząsa ogona.
Mogło być y to, że ią z przyrodzenia
Słońce cisnęło z co głębszego łona.
Niektórzy, którzy on promień widzieli,
Za znak przyszłego królestwa to mieli.

21.

Lecz ieśli człowiek śmiertelny w skrytości
Boskie wniść może swemi domysłami —
Podobno Anyoł z wieczney opatrności
Stróż iego — zszedszy, okrył go skrzydłami.
Kiedy tak Goffred serca y śmiałości
Dodawał swoim takiemi mowami,
Hetman egipski także nie próżnował
Y swe potwierdzał y woysko szykował.

22.

Widząc zdaleka, że iuz następował
Lud chrześcijański, szedł w pole z swoiemi;
Y także iezdę z boków uszykował,
A śrzodek wszystek zasadził pieszemi.
Sam prawe skrzydła sobie zostawował,
A Altamora chciał mieć nad lewemi.
Muleassowi piechotę zlecono,
Armidę prawie w śrzodku postawiono.

28.

Przy sobie kazał być Tызaphernowi
Z indyiskiem królem y nieśmiertelnemu
Hufcowi; ale gdzie się ku połowi
Lewe ciągnęło skrzydło przestronemu —
Afryckie króle dał Altamorowi,
Tamże rozkazał stanąć y perskiemu,
Y dwiema królom z południowych kraiów.
Gdzie strzelców było tak wiele rodzajów.

24.

Tak swe Emiren sprawił, y biegając
Z pułku do pułku, śrzodkiem y stronami,
To przez tłumacza, to przez się gadając,
Mieszał srom z chwałą, nagrody z kaźniami.
Iednemu mówił: «Czemu tak spuszczaiąc
Twarz, w ziemię patrzysz? samemi cieniami
Straszni będziemy nieprzyiacielowi:
Co może dziesięć przeciw tysiącowi?»

25.

Drugiemu zasię: «Z taką twarzą śmiałą
Idź, o rycerzu mężny, do potkania».
Niektórem na myśl przywodzi zbolałą
Oczyzną y iey łzy y narzekania;
Inszem czeladkę doma pozostałą,

⁵¹⁵⁶lecie (starop. forma) — dziś: latem. [przypis edytorski]

Y iey ustawne wspomina lękania:
«Wierz mi żołnierzu, żeć u nóg upada,
Y tak oyczyna przez mię z tobą gada:

26.

Tobie y twoiey poruczam dzielności
Moie ustawy y święte kościoły;
Niewinne panny broń od zelżywości
Y groby dziadów y martwe popioły.
Od ciebie proszą w nieszczęsney starości
Ratunku starzy, umarli na poły.
Tobie dzieciny, żona, (żał się Boże!)
Tobie małżeńskie ukazuje łożę».

27.

Wszystkiem zaś mówił: «Was teraz swoiemi
Rycerzmi y swey obrońcę swobody
Czyni Azya, czekając nad temi
Zbóyeami przez was pomsty za swe szkody».
Tak sposobami na on czas różnemi,
Różne do boiu przychęcał narody.
Ale iuż milczą hetmani, y obie
Iuż następią woyska przeciw sobie.

28.

Beło co widzieć, kiedy się sprawione
Obiedwie woyska ku sobie ruszały,
Y kiedy w gęste pułki rozdzielone
Iuż w się uderzyć, iuż się potkać miały.
Piękne chorągwie wolno rozpuszczone,
Pełnemi lony z wiatrami igrały;
Złoto, żelazo, herby, świetne stroie,
Polerowane błyszcząły się zbroie.

29.

Tak wiele kopiy miały obie stronie.
Że się z nich zdał być las iaki wysoki.
Iuż zewsząd ostre błyskaią się bronie,
Iuż łuki ciągną, drzewa kładą w toki.
Gniewów swych panów poprawuią konie,
Rzeźwiejsze czynią — niż kiedy — poskoki,
W mieyscu nie stoią, nogami kopaią,
Ognie y dymy nozdrzami pryskaią.

30.

Ono widzenie straszne y surowe,
W strachu pociechę iakąś wydawało;
Y trąb, y muzyk woiennych Marsowe
Śpiewanie, uszom swą rozkosz dawało.
Ale choć mniejsze woysko Chrystusowe,
Piękniejsze się być y weselsze zdało:
Muzyki iego krzykliwiey śpiewaią,
Y piękne zbroie iaśniej się błyskaią.

31.

Wprzód nasze trąby zagrały; poganie
Zarazem się też z swoiemi ozwali.
Wtem na kolana padli Chrześciani
Y z nabożeństwem ziemię całowali.
Iuż się straszliwe poczyna potkanie,
Iuż pola nie znać, iuż się pomieszały;
Iuż się na skrzydłach bitwa poczynała.
Iuż się za iezdą piechota ruszała.

32.

Któż wždy⁵¹⁵⁷ się z woyska wprzód Chrześcianińskiego
Potkał na on czas? Co też mówią o tem?
Tyś o Gildyppo, w króla ormuskiego,
Irkana naprzód uderzyła grottem.
Niewieścicy ręce sławy y takiego
Szczęścia Bóg życzył! y zasię⁵¹⁵⁸ mu potem
Rościęła⁵¹⁵⁹ piersi, słyszy umieraiąc,
Nieprzyjacioly on raz⁵¹⁶⁰ wychwalaiać⁵¹⁶¹.

Kobieta, Rycerz, Walka

33.

Drzewo⁵¹⁶² królowi w piersiach ormuskiemu
Złamawszy, miecza od boku dostała⁵¹⁶³
Y rozpuściwszy koniowi rączemu,
Ściśnione perskie hufce rozrywała:
Brzuch Zophirowi rościęła śmialemu
Y ielita mu wytoczyła z ciała;
Alarkowi zaś krtań przecięła srodze,
Razem pokarmu y głosu dwie drodze⁵¹⁶⁴.

34.

Artarsa ciętem razem ogłuszyła,
Śmiertelny dała sztych Argeusowi.
Potem — gdzie ręka lewa się schodziła
Z ramieniem — cięła w staw Izmaelowi;
Odcięta ręka wodzę opuściła,
Okolo uszu świszczy miecz koniowi;
On czuiąc wolność, bieży w przek⁵¹⁶⁵ — y kędy
Wpadnie, sprawione wszędzie mięsza⁵¹⁶⁶ rzędy.

35.

Y inszych wiele legło od tey broni,
Których wiek dawny pogrąził w milczeniu⁵¹⁶⁷.

⁵¹⁵⁷wždy (starop.) — przynajmniej, choć, tylko, aby; zgoła, całkiem; przecież, wszakże. [przypis edytorski]

⁵¹⁵⁸zasię (starop.) — więc, zatem; *zasię mu rościęła* (konstrukcja z przestawną końcówką czasownika): potem mu rozcięłaś. [przypis edytorski]

⁵¹⁵⁹rościęła (starop. forma ort.) — dziś popr.: rozcięła. [przypis edytorski]

⁵¹⁶⁰raz (starop.) — cios. [przypis edytorski]

⁵¹⁶¹słyszcy (...) *nieprzyjacioly on raz wychwalaiać* (starop. konstrukcja zdaniowa) — słyszcy nieprzyjaciół wychwalających ów cios. [przypis edytorski]

⁵¹⁶²drzewo (starop.) — tu: kopia; drzewce. [przypis edytorski]

⁵¹⁶³dostać (starop.) — tu: dobyć (miecza). [przypis edytorski]

⁵¹⁶⁴dwie drodze (starop. forma) — daw. liczba podwójna, dziś popr.: dwie drogi. [przypis edytorski]

⁵¹⁶⁵w przek (starop.) — w poprzek. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁶⁶mięszać (starop. forma) — mieszać. [przypis edytorski]

⁵¹⁶⁷pogrązić (starop.) — pogrążyć; *pogrąził w milczeniu*: pogrążył w milczeniu. [przypis edytorski]

Persowie rączych popuszczają koni,
Już około niej zewsząd zgromadzenie.
Ale iey mężnie iey małżonek broni,
Zastawując się przy swej milej żenie⁵¹⁶⁸;
Tak mężna para sobie pomagając,
Szła przez gęste się hufce przebiegając.

36.

Nowy czynienia⁵¹⁶⁹ wierni małżonkowie
Zachowywali sposób w onej chwili:
Oboje swoje lekce ważąc zdrowie,
Ona go, on iey, wzajem się bronili.
Ona obrony swej nie dając głowie,
Odbiła razy, któremi nań bili;
On także tarczą składał ją, gotowy
Y nagiey dla niej nie żałował głowy.

37.

Spólna iest pomsta, spólna iest obrona,
Spólny ratunek y iemu y oney;
On zuchwałego zabił Artobona,
Pana na wyspie Boekan rzeczoney⁵¹⁷⁰.
Pod lewą pachą przebił Alvantrona,
Który kęś⁵¹⁷¹ dosiódł iego ulubioney.
Ona Armunta zabiła śmiałego
W ten czas, kiedy siekł na męża miłego.

38.

Ale daleko więcej naszych ginie
Od Sarmakanty króla w inszej⁵¹⁷² stronie:
Gdzie koń obróci y gdzie mieczem kinie,
Leżą na powal⁵¹⁷³ y pieszy⁵¹⁷⁴ y konie;
Szczęśliwy, kogo zaraz dusza minie⁵¹⁷⁵,
Od iego ostrej, nieuchronney bronie⁵¹⁷⁶;
Y niewie⁵¹⁷⁷, iako koń kęsa gniewliwy,
Gdy kto od miecza zostawa⁵¹⁷⁸ w pół żywy.

Koń, Rycerz, Walka

39.

Ze dwiema społem zaraz bóy rozczyna:
Z wielkiem Andronem, dużem Brunellonem.
Iednemu tak łeb y szyszak rozcina,
Że na ramionach został rozdzielonem;
Drugiego trafia, gdzie się śmiech poczyna,
Serce mu mieczem rozwalil stalonem⁵¹⁷⁹;

⁵¹⁶⁸ *żenie* (starop. forma) — żonie. [przypis edytorski]

⁵¹⁶⁹ *czynienie* (starop.) — tu: walka. [przypis edytorski]

⁵¹⁷⁰ *rzeczony* (starop.) — tu: zwany; nazywany. [przypis edytorski]

⁵¹⁷¹ *kęś* (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

⁵¹⁷² *inszej* (starop. forma) — (w) innej. [przypis edytorski]

⁵¹⁷³ *na powal* (starop.) — pokotem; stosami, stertami. [przypis edytorski]

⁵¹⁷⁴ *pieszy* (starop. forma) — dziś popr. M.lm: piesi. [przypis edytorski]

⁵¹⁷⁵ *kogo zaraz dusza minie* (starop.) — [czyja dusza od razu] odejdzie. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁷⁶ *bronie* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: broni. [przypis edytorski]

⁵¹⁷⁷ *niewie* (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie wie. [przypis edytorski]

⁵¹⁷⁸ *zostawa* (starop. forma) — 3.os.lp cz. teraźn.; dziś popr.: zostaje. [przypis edytorski]

⁵¹⁷⁹ *stalony* (starop.) — stalowy. [przypis edytorski]

Tak, że się — nędzny, po niewoley⁵¹⁸⁰ śmieie,
Y tak, śmieiąc się, ostatni raz zieie⁵¹⁸¹.

40.

Ale y inszych zamordował siła
Altamor — okrom wyżey mianowanych:
Zabił Gwidona, Gwaska, Radomiła⁵¹⁸²,
Y wiele inszych rycerzów wybranych.
Kto zgadnie? iako wielka liczba była
Zabitych, abo koniem podeptanych?
Kto ich imiona własne może wiedzieć?
Kto śmierci y ran różność wypowiedzieć?

41.

Nie śmie nań natrzeć żaden człowiek żywy,
Wszyscy iednemże uciekaią torem.
Tyś, o Grildyppo, sama w bóy wątpliwy
Z wielką śmiałością weszła z Altamore.
W łuk Amazonka opasana krzywy,
Żadna tak dobrze nie władnie toporem,
Iako na on czas przeciwko straszemu
Ona królowi szła Sarmakańskiemu.

Kobieta, Rycerz, Odwaga

42.

Tam mu z obu rącz zadała raz tęgi,
Tak uderzyła mocno w hełm złożony,
Że się Altamor uchwycił za kregi
Y ku ziemi się podał pochylony.
Raz wielkiej mocy y wielkiej potęgi
Poznał poganin, którem uderzony,
We mgnieniu oka oddał iey zarazem,
Cięższy ią w czoło stalonem żelazem.

43.

Tak ią ciął mocno, że się mu miecz zwinął,
Y że nieboga zaraz ogłuszała,
Wszystka w niey pamięć, wszystek zmysł w niey zginął;
Mąż ią uchwycił, gdy z siodła leciała.
Potem ią (tak iey szczęście chciało) minął,
Lub to wspaniałość iego sprawowała:
Iako lew mężny nad tem, który leży
Srożyć się nie chce y od niego bieży.

44.

Ormund tem czasem, który był obrany
Na zdradziecki czyn pospołu z inszemi⁵¹⁸³ —
W zmyślonem stroiu między Chrześciani
Chodził nieznacznie z towarzyszmi swemi.
Tak nocni wilcy⁵¹⁸⁴ częstokroć w dzień rany⁵¹⁸⁵,

Podstęp, Zdrada, Zemsta

⁵¹⁸⁰ *po niewolej* (starop.) — wbrew woli. [przypis edytorski]

⁵¹⁸¹ *ziad* (starop.) — oddychać; *ostatni raz zieje*: wydaje ostatnie tchnienie. [przypis edytorski]

⁵¹⁸² *Radomił* — rycerz chrześcijański. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁸³ *inszemi* (starop. forma) — innymi. [przypis edytorski]

⁵¹⁸⁴ *wilcy nocni* (starop. forma) — wilki nocne. [przypis edytorski]

⁵¹⁸⁵ *rany* (starop.) — wczesny. [przypis edytorski]

Podemglę⁵¹⁸⁶ się psy⁵¹⁸⁷ zdadzą domowemi,
Y na obory dybią, a ogony
Wątpliwe, pod brzuch tułą przemorzony⁵¹⁸⁸.

45.

Iuż milczkiem przypaść na Hetmana chcieli,
Iuż ieden, insze uprzedzając swoje,
Podpadał podeń, lecz że beli w bieli,
Poznał swe Goffred podeyrzane stroie.
Krzyknie: «Ci to są, co mię zabić chcieli,
Widzicie herby y fałszywe zbroie,
Które krzyżami poznaczyli sobie»,
Wtem się do niego porwie w oney dobie⁵¹⁸⁹.

46.

Ranił go srodze. On tak wielkiej siły,
Y tak odważny y tak przedtem śmiały
Nic się nie bronił; mróz mu w zimne żyły
Szedł, zapomniał się, został skamieniały.
A wtem nań zewsząd wszystkie miecze były,
Wszystkie nań strzały, oszczepy leciały.
W tak wiele sztuk szło Ormundowe ciało,
Y inszych iego, że trupa nie miało.

47.

Skoro się Goffred uyrzał ukrwawionem,
Wchodzi w bóy srogi y tam się udaie,
Kędy przed mieczem tył nieuchronionem
Altamorowem — lud iego podaie,
(Który od niego tak był rosproszonym,
Iako afrycki piasek, kiedy wstaie
Gniewliwy Auster⁵¹⁹⁰) y zawściąga koni
Uciekających y tego, co goni.

48.

Zaczem się sroga bitwa zaczynała
Między Goffredem y tem poganinem.
Tem czasem indziej⁵¹⁹¹ piesza także wrzała,
Między Mulassem y między Baldwinem.
Ale y iezda⁵¹⁹² iuż się rospierała
Pod górą, krwawem Gradywowem⁵¹⁹³ czynem,
Gdzie sam Emiren y gdzie na niezmiernem
Słoniu się biie Adrast z Tyzaphernem.

⁵¹⁸⁶ *podemglę* (starop.) — przez mgłę. [przypis edytorski]

⁵¹⁸⁷ *psy się zdadzą domowemi* (starop.) — zdają się psami domowymi; wydają się psami domowymi. [przypis edytorski]

⁵¹⁸⁸ *przemorzony* (starop.) — wygłodzony. [przypis edytorski]

⁵¹⁸⁹ *w oney dobie* (starop.) — w tym czasie; wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁵¹⁹⁰ *Auster* a. *Notus* (mit. rzym.) — bóg uosabiający wiatr południowy oraz w ogóle południe jako stronę świata; wilgotny, letni wiatr. [przypis edytorski]

⁵¹⁹¹ *indziej* (starop.) — dziś: gdzie indziej. [przypis edytorski]

⁵¹⁹² *jezda* (starop. forma) — dziś: jazda. [przypis edytorski]

⁵¹⁹³ *Gradywowy czyn* — czyn wojenny; *Gradyw* (z łac. *gradivus*: kroczący naprzód), przydomek Marsa, boga wojny w mit. rzym. [przypis edytorski]

49.

Na Roberta wpadł Emiren starszego,
Y równi sobie beli — moiem zdaniem;
Ale Indyan⁵¹⁹⁴ przemagał młodszego,
Iuż zbroię posiekł, iuż y szyszak na niem.
Tyzaphern nie miał nikogo pewnego,
Coby mu godnie równy był potkaniem;
Lecz się tam y sam przez hufce przebiia,
Y niepodobnie⁵¹⁹⁵ siła⁵¹⁹⁶ ich zabiia.

50.

Tak bitwa trwała, a strachy włożone,
Na równey wadze z nadzieią wisiały;
Wszędzie po polu drzewa pokurczone,
Y połamane oręża leżały.
Przebite piersi, boki przebodzone,
Rozcięte brzuchy we krwi się walały:
Trupy wznak, albo ku ziemi nosami
Leżą, iakby ią kasały zębami.

Wojna, Walka

51.

Żywy na zmarłem, pod umarłem żywy,
Koń zdechły leży podle pana swego,
Zwycięzca podle siebie (tak straszliwy
Bóy wszystko zmieszał!) ma zwyciężonego.
Nie iest milczenie, nie krzyk wyraźliwy⁵¹⁹⁷,
Coś tylko słyseć niezrozumiałego.
Szmer iakiś cichy z sobą się biących,
Stękanie rannych y umierających.

52.

One tak piękne y tak świetne zbroie.
Teraz się w straszną twarz⁵¹⁹⁸ pooblóczyły:
Złoto — promienie utraciło swoje,
Farby — swej pierwszey piękności pozbyły.
Pierza y kity y wesole stroie
Z swej się ozdoby wszystkiey obnażyły;
Wszystko zdeptano, ieśli iakiey trochy
Krew nie oszpeci, oszpecaią prochy.

53.

Wtem Murzynowie słońcem przepaleni,
Z Arabym⁵¹⁹⁹, którzy lewy róg trzymali,
Krąg uczyniwszy wielki, po przestrzeni
Nieprzyiacielom w tyły zaieźdzali;
Y strzelcy w miejscu tamtem postawieni,
Na Chrześciani z daleka strzelali,

⁵¹⁹⁴Indian (starop.) — dziś popr.: Indianin; tu: Hindus, mieszkaniec Indii. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁹⁵niepodobnie (starop.) — nieprawdopodobnie; *niepodobnie siła*: nieprawdopodobnie wiele. [przypis edytorski]

⁵¹⁹⁶siła (starop.) — wiele, mnóstwo; *siła ich zabiia*: wielu ich zabija. [przypis edytorski]

⁵¹⁹⁷wyraźliwy (starop.) — wyraźny. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁹⁸twarz (starop.) — tu: postać, wygląd. [przypis redakcyjny]

⁵¹⁹⁹Araby (starop. forma) — dziś N.lm: (z) Arabami. [przypis edytorski]

Kiedy z swem hufcem Rynald przypadł z boku,
Tak iako piorun puszczone z obłoku.

54.

Asmir z Meroey⁵²⁰⁰ był okrom⁵²⁰¹ wątpienia
Między arabskiem pulkiem namężnieyszy⁵²⁰²;
Tego ściał zaraz, kiedy do czynienia
Z niem, imo⁵²⁰³ insze wypadal przednieyszy.
A kiedy go smak pierwszego zdarzenia
Zaiuszyl we krwi, bieżal ochotnieyszy
W naygęstsze hufce, y niewymówione⁵²⁰⁴
Dziela poczynil y ledwie wierzone⁵²⁰⁵.

55.

Miecz mu się w ręku tylko trochę błyszczycy,
Kilka ich ginie od cięcia iednego.
Iako więc żądłem wąż tak prętko świszczycy,
Że się trzy zdadzą z iednego samego;
Toż rozumieli, którzy beli bliscy,
Że miał trzy miecze: z machania prętkiego
To pochodziło, że się tak mylili,
A z strachu temu tem więcey wierzyli.

Broń, Rycerz, Walka, Strach

56.

Iednem — libiyscy y czarni królowie
Od iego miecza szli pod ziemię — śladem.
Inszych zaś iego cni bohaterowie
Bili swojego starszego przykładem.
Tak z swem rycerstwem pogańscy wodzowie
Polegli, iako kłosy zbite gradem;
Bitwą trudno zwać: iedna strona biie.
A druga tylko nadstawuie szyie.

57.

Ale nie długo twarzy obracali,
Biorąc przystoynie y uczciwe rany;
Podali tyły y tak uciekali,
Że wszystek ich szyk został rozerwany.
Iednak tak długo naszymy nacierali,
Że szedł w rozsypkę hufiec rozegnany.
Potem się zebrał zwycięzca, niechcący⁵²⁰⁶
Bić więcey mieczem w grzbiet uciekaiący.

58.

Iako wiatr o las wstrącony w iesieni,
Albo o górę gniewliwicy dmie, ale
W szerokich polach na wielkicy przestrzeni
Łaskawicy wieie y nie tak zuchwale;

⁵²⁰⁰*Meroe* — wyspa Nilowa w górnym Egipcie. [przypis redakcyjny]

⁵²⁰¹*okrom* (starop.) — bez; *okrom wątpienia*: bez wątpienia, niewątpliwie. [przypis edytorski]

⁵²⁰²*namężnieyszy* (starop. forma) — dziś popr.: najmężniejszy. [przypis edytorski]

⁵²⁰³*imo* (starop.) — mimo. [przypis edytorski]

⁵²⁰⁴*niewymówione* (starop.) — niewypowiedziane; nie do opisania. [przypis edytorski]

⁵²⁰⁵*wierzone ledwie* (starop.) — takie, w które z trudem można uwierzyć. [przypis edytorski]

⁵²⁰⁶*niechcący* (starop.) — dziś popr. forma imiesłowu: nie chcąc. [przypis edytorski]

Iako przy skałach morze bardziej pieni,
A na głębiey ma spokojnieysze fale:
Tak im mniej wstrętów⁵²⁰⁷ przeciwnych nayduie,
Tem bardziej Rynald gniewy swe hamuie.

59.

Kiedy tak nie chciał bohater wspaniały
Na zbiegłych grzbietach zabawiać swey siły,
Biegł na piechoty, które iuż nie miały
Iezdy w tę stronę, coby iey bronily.
Arabskie hufce wszystkie zuciekały⁵²⁰⁸,
Y afrykańskie iuż podały tyły,
Nie mają żadney od konnych obrony;
Wtem Rynald przypadł z iezdą zapędzony.

60.

Wpadł iako wściekły na dardy⁵²⁰⁹ wytknione,
Hufce y gęste poprzerywał rzędy,
Posiekl y szyki pomięszal ściśnione,
Taka iego moc, takie były pędy!
Pole iuż wszystko⁵²¹⁰ krwią było skropione,
Zbróy posieczonych y ciał pełno wszędy⁵²¹¹:
Wszędy pobitych leżą wielkie kupy,
A iezda końmi gęste depce trupy.

61.

Przebił się Rynald aż do średnich⁵²¹² szyków,
Tam gdzie Armida na złotem iechała
Wozie, a w koło swoich miłośników,
Y z przednieyszych straż bohaterów miała.
Kiedy iuż bliski był onych strażników,
Z wielu go znaków zarazem poznała:
On się mało co zmienił — barziej ona,
Wprzód mrozem, potem gorącem dotkniona.

Spotkanie

62.

Iakby iey nie znal, miia złote koła
Y daley idzie rycerz ukwapliwy,
Ale swojego nie chce puścić zgoła
Spółmiłośnika⁵²¹³ hufiec zazdrościwy.
Wszyscy nań niosą rozgniewane czola,
Do mieczów idą; sama do cięciwy
Strzałę przykłada, gniew się w niey zaymuie,
Ale go miłość wściąga y hamuie.

⁵²⁰⁷wstręt (starop.) — opór, przeszkoda. [przypis edytorski]

⁵²⁰⁸zuciekać (starop.) — pouciekać, uciec; hufce zuciekały: (...) pouciekały. [przypis edytorski]

⁵²⁰⁹darda (starop.) — broń piechoty: włócznia, oszczep. [przypis redakcyjny]

⁵²¹⁰wszystko (starop.) — całe (pole). [przypis edytorski]

⁵²¹¹wszędy (starop.) — wszędzie. [przypis edytorski]

⁵²¹²średni (starop. forma) — tu: środkowy. [przypis edytorski]

⁵²¹³spółmiłośnik (starop.) — współmiłośnik; wspólnie z innymi aspirujący do miłości jednej kobiety. [przypis redakcyjny]

63.

Miłość przeciwko gniewowi bieżała,
Y dotąd kryty ogień w niey wytknęła;
Trzykroć na niego łuku pociągała,
Trzykroć wątpliwey ręki zawściągnęła.
Gniew plac otrzymał, a miłość przegrała:
Nakoniec strzałę z cięciwy wypchnęła,
Wypchnęła strzałę y zasię życzyła,
Wypuściwszy ją, żeby go chybiła.

64.

Radaby zasię, żeby się wypchniona
Strzała od niego w iey serce wróciła;
Tak wiele miłość mogła w niey stracona,
A cóż? kiedyby bela zwyciężyła!
Tak sama w swoich myślach rozdwoiona
Niestale żądze ustawnie⁵²¹⁴ mieniła⁵²¹⁵:
To chce, to nie chce, y gdy strzałę puści,
Zarazem iey żal, że ją nań wypuści.

65.

Ono strzelenie zostało w swey chwale,
Bo go trafiła w wymierzone mieysce;
Ale niewieścicy blach⁵²¹⁶ wytrzymał strzale,
Y nie ięło się zbroie mdłe żełeśce.
On iey tył podał⁵²¹⁷, ona swoje żale
Z gniewami miesza, mniemaiąc, że ieszcze
Szydzi z niey. Potem trzykroć weń strzeliła,
Lecz go ona nic — miłość ją raniła.

66.

Mówi do siebie, żalosa swey wzgardy⁵²¹⁸:
«Y także to iest ten pan niepożyty⁵²¹⁹?!
Podobno ciało ubrał w kamień twardy,
Iako y serce, że iest niedobyty.
Niedba nic, widzę, nieprzyziaciel hardy
Y z oka strzałą y z cięciwy bity.
Nieprzyziaciółkam zbroyna — zwyciężona,
Y miłośnicam bezzbroyna — wzgardzona!

67.

Niewiem już, iakiey mam używać siły;
Dufa twardemu sercu, twardey zbroi.
Nadzieie mię już wszystkie opuściły,
Żadnych strzał, żadnych mieczów się nie boi.
Ostatnie mię już pomocy⁵²²⁰ chybiły,
Legli rycerze y obrońce⁵²²¹ moi».

⁵²¹⁴ustawnie (starop.) — ustawicznie, nieustannie. [przypis edytorski]

⁵²¹⁵mienić (starop.) — odmieniać, zmieniać. [przypis edytorski]

⁵²¹⁶blach wytrzymał (starop. forma) — dziś r.ż.: blacha wytrzymała, zniosła (ugodzenie strzały). [przypis edytorski]

⁵²¹⁷tył podać (starop.) — uciec. [przypis edytorski]

⁵²¹⁸żalosa swej wzgardy (starop. konstrukcja) — żałę się nad wzgardą, której doznała. [przypis redakcyjny]

⁵²¹⁹niepożyty (starop. forma) — nieużyty, nieubłagany; zatwardziały. [przypis edytorski]

⁵²²⁰pomocy (starop. forma) — dziś popr. M.lm: pomoce. [przypis edytorski]

⁵²²¹obrońce (starop. forma) — dziś popr. M.lm: obrońcy. [przypis edytorski]

Iakoż widziała, że iedni zabici,
Drudzy leżeli ranni, z koni zbici.

68.

Widzi nieboga, że sama została,
Y wie, że mu się pewnie nie obroni;
Y choć ma oszczep y łuk — nie dufała
Y Latonówny⁵²²², y Pallady⁵²²³ broni.
Od wielkiego się strachu zapomniała,
Równie iak łabęć⁵²²⁴, gdy go orzeł goni;
Tak się y ona, to tam, to sam kręci,
Sama nie wie, gdzie bieży bez pamięci.

69.

Ale Altamor (który nachylony⁵²²⁵
Huf perski w on czas wracał ku boiowi:
Y by był nie on⁵²²⁶, wszystek rozproszony
Szedłby był⁵²²⁷ na miecz nieprzyjacielowi)
Widząc ią w tak złem razie, niewściagniony⁵²²⁸
W tę stronę wodze wypuszczał koniowi,
Y swą cześć y swój hufiec zostawował⁵²²⁹:
«Niech — pry⁵²³⁰ — świat zginie, byłem iey ratował!»

70.

Żle strzeżonemu wodzowi — przybywszy,
Uprząta drogę, ona iedzie za niem;
A wtem on⁵²³¹ iego hufiec rozgromiwszy
Rynald y Goffred, wciąż iechali na niem.
On wszystko znosi nad zwyczaj cierpliwszy,
Gach⁵²³² niżli hetman lepszy — moiem zdaniem —
Potem w bezpieczną⁵²³³ uwiódszy⁵²³⁴ ią stronę,
Niewcześną⁵²³⁵ niósł swem pomoc y obronę.

71.

Bo na tem skrzydle iuż beli poganie
Zbici y iuż się beli rozsypali⁵²³⁶,
Ale na lewem zaś tył Chrześciance
Nieprzyjaciółom sromotnie podali.
Roberta — który w piersi wziął dwie ranie⁵²³⁷,
W łeb iednę — swoi ledwie ratowali;

⁵²²²*Latonówna* — córka bogini Latony, Artemis (Diana). [przypis redakcyjny]

⁵²²³*Pallada* — Atena. [przypis edytorski]

⁵²²⁴*łabęć* (starop. forma ort.) — łabędź. [przypis edytorski]

⁵²²⁵*nachylony* (starop.) — podupadły; tu: osłabiony. [przypis edytorski]

⁵²²⁶*by był nie on* (starop.) — gdyby nie on. [przypis edytorski]

⁵²²⁷*szedłby był* (starop. forma) — byłby szedł. [przypis edytorski]

⁵²²⁸*niewściagniony* (starop.) — niepowstrzymany. [przypis edytorski]

⁵²²⁹*zostawował* (starop. forma) — zostawiał. [przypis edytorski]

⁵²³⁰*pry* (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁵²³¹*on* (starop.) — ten. [przypis edytorski]

⁵²³²*gach* (starop., gw.) — kochanek. [przypis edytorski]

⁵²³³*bezpieczny* (starop. forma ort.) — dziś popr.: bezpieczny; pewny. [przypis edytorski]

⁵²³⁴*uwiódszy* (starop. forma) — uwiódłszy. [przypis edytorski]

⁵²³⁵*niewcześny* a. *niewczesny* (starop.) — przychodzący na na czas; spóźniony. [przypis edytorski]

⁵²³⁶*beli rozsypali się* (starop. forma) — byli rozsypali się; konstrukcja daw. czasu zaprzeczonego, wyrażającego czynność wcześniejszą od pozostałych czynności i stanów zapisanych w czasie przeszłym prostym; znaczenie: rozsypali się wcześniej, uprzednio, kiedyś itp. [przypis edytorski]

⁵²³⁷*dwie ranie* (starop. forma) — forma daw. liczby podwójnej; dziś: dwie rany. [przypis edytorski]

Drugiego Adrast poimał: tak obie⁵²³⁸
Wojska do tych dób⁵²³⁹ równe były sobie.

72.

Wtem Goffred wziął czas, y znowu sprawione
Hufce wiódł przeciw nieprzyjacielowi:
Tak skoczył — niosąc kopiee złożone —
Ieden róg przeciw drugiemu rogowi,
Nieprzyjacielską krwią oba skropione,
Tak ci z tryumphem idą, iako owi:
Z obu stron idzie Zwycięstwo y Chwała,
A w poyśrzodku Mars y Fortuna stała.

Walka, Wojna

73.

Kiedy tak bitwa między wojski⁵²⁴⁰ wrzała
Y on czyn krwawy Marsa surowego;
Gdzie wieża widok daleki dawała,
Poyżrzał⁵²⁴¹ Soliman z zamku wysokiego
Y widział iako odmienna⁵²⁴² mieszała
Fortuna — rzeczy rodzaju ludzkiego.
Y zewsząd ściekle krwią poboioiwiska,
Y wielkie Śmierci y Losu igrzyska.

74.

Chwilę niemałą na bitwę patrzywszy,
Tak w sobie zagrzał wewnętrzne żądze swoje,
Że zaraz w pole, zamek opuściwszy,
Wypaść y wstąpić chce w surowe boie.
Y szyszak tylko na głowę włożywszy,
(Bo z siebie nigdy nie zdeymował zbroie⁵²⁴³).
Krzyknie: «Cokolwiek naznaczyły nieba:
Dziś albo umrzeć, albo wygrać trzeba».

Rycerz

75.

Lubo⁵²⁴⁴ niebieskie wyroki tak chciały,
Które go wewnątrz bodły bez przestania,
Aby ostatki żadne nie zostały
Palestyńskiego więcey panowania;
Lub śmierć swą czuiąc, umysł go wspaniały
Grzał potkać się z nią. Tak bez rozmyślenia,
Nagle na on czas z otworzoney brony⁵²⁴⁵
Wypadał, wielkiem pędem niewścigniony.

76.

Tak był gorący y tak niecierpliwy,
Że nie chciał swojej poczekać drużyny.
Sam na tak wielu idzie w bój straszliwy

⁵²³⁸*obie wojska* (starop. forma) — forma daw. liczby podwójnej; dziś: obydwaj wojska. [przypis edytorski]

⁵²³⁹*do tych dób* (starop.) — do tego czasu; dotychczas. [przypis edytorski]

⁵²⁴⁰*wojski* (starop. forma) — dziś popr. N.lm: (między) wojskami. [przypis edytorski]

⁵²⁴¹*pojżrzał* (starop. forma) — spojżzał. [przypis edytorski]

⁵²⁴²*odmienny* (starop.) — zmienny, niestały. [przypis redakcyjny]

⁵²⁴³*zbroje* (starop. forma) — dziś D.lp r.ż.: zbroi. [przypis edytorski]

⁵²⁴⁴*lubo, (...) lub* — albo, albo. [przypis edytorski]

⁵²⁴⁵*brona* (starop.) — brama. [przypis edytorski]

Na gęste miecze, strzały, rohatyny.
Ale y inszy potem y szedziwy
Puścił się za niem sam król Palestyny.
On co tak wielkiej wprzód był ostrożności,
Teraz do takiej przychodzi śmiałości.

77.

Na których naprzód wpadł niespodziewany,
Tak prętko beli y tak nagle zbici,
Że nikt nie widział, kiedy dawał rany,
Tylko coś poyrzał, aż oni zabici.
Od pierwszych idzie między Chrześciani,
Z głosu do głosu, strach — iako po nici —
Tak że syryiski lud iuż był nachyły⁵²⁴⁶,
Począł pierzchliwe ukazować tyły⁵²⁴⁷.

78.

Mniejszy iuż był strach między Gaskończyki⁵²⁴⁸,
Bo iako ie⁵²⁴⁹ był ich pułkownik sprawił —
Mieysca y swoje zatrzymali szyki;
Na tych się naprzód Soliman zabawił.
Żaden ptak, żaden zwierz paznogcia⁵²⁵⁰ — dziki —
Y zębu nigdy tak bardzo nie skrwawił
Krwia zwierzów mniejszych, iako w on czas⁵²⁵¹ siła⁵²⁵²
Solimanowa szabla krwie⁵²⁵³ wypila.

79.

Trudno wymówić zgoła, iako wiele
Gaskonów mężny sułtan zamordował,
Ale y tyran palestyński śmieie
Z swoim rycerstwem za niem następował.
Wtem Raymund stary — na nieprzyjaciele,
Tam gdzie Soliman ludzie iego psował —
Świadomy przedtem iego ręki, bieżał,
Choć się z iego ran nie dawno wyleżał⁵²⁵⁴.

80.

Znowu się z niem starł, znowu zaś był w ciemię
Niewytrzymanem razem uderzony.
Zesłych lat ciężkie⁵²⁵⁵ winno⁵²⁵⁶ było brzemię,
Y wiek, którem był grabia obciążony.
Sto mieczów razem, kiedy padł na ziemię,
Biło nań, stem był tarczy⁵²⁵⁷ zasłoniony;

⁵²⁴⁶nachyły (starop.) — nachylony ku ucieczce, zmieszany. [przypis redakcyjny]

⁵²⁴⁷pierzchliwe ukazować tyły (starop.) — prędko uciekać. [przypis edytorski]

⁵²⁴⁸Gaskończycy — mieszkańcy księstwa Gaskonii w pld. Francji (departament Landes). [przypis redakcyjny]

⁵²⁴⁹je (starop. forma) — B.lp: ich. [przypis edytorski]

⁵²⁵⁰paznogcia (starop. forma) — dziś popr.: paznokcia. [przypis edytorski]

⁵²⁵¹w on czas (starop.) — w ten czas; wtenczas, wówczas, wtedy. [przypis edytorski]

⁵²⁵²siła (starop.) — wiele, mnóstwo. [przypis edytorski]

⁵²⁵³krwie (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: krwi. [przypis edytorski]

⁵²⁵⁴wyleżeć się z ran (starop. forma) — wyleczyć się. [przypis redakcyjny]

⁵²⁵⁵ciężki (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

⁵²⁵⁶winno było (starop. forma) — winne było; tj. ponosiło winę. [przypis edytorski]

⁵²⁵⁷tarczy (starop. forma) — D.lm: tarcz; stem tarczy: stoma tarczami. [przypis edytorski]

Ale się nad niem Soliman nie bawił,
Mniemaiąc, że go zabitem zostawił.

81.

Na insze ztamtąd okrutniejszy iedzie,
Tak iako potok, kiedy z wiosny wzbierze;
Potem zaś indziej, gdzie go wściekłość wiedzie
Bieząc, łakomey obrok szabli bierze.
Iako więc głodny po chudem obiedzie
Do bogatey się rad kwapi wieczerze⁵²⁵⁸,
Tak y on co raz większey szuka wojny,
Chcąc złożyć do krwi⁵²⁵⁹ swój głód niespokoyny.

82.

W pole do boiu ztamtąd⁵²⁶⁰ się udawa⁵²⁶¹,
Przez mury ręczo biejąc rozwalone;
Ale strach iego rycerstwa zostawa⁵²⁶²,
W nieprzyjacioły wszedszy⁵²⁶³ potrwożone.
Tak iedna strona zwycięstwa dostawa⁵²⁶⁴,
Które zostawił w poły dorobione;
Druga odpiera, lecz odpór był taki,
Że uciekania wielkie daie znaki.

83.

Gaskończyk przedsię sprawą ustępował,
Ale Syrowie zgoła uciekali
Y iuż Tankredów dom — kędy chorował —
Od nieprzyjaciół pędzeni, miiali.
Słyszac huk srogi, bardzo się dziwował,
Y wstawszy z łóżka, poyrzy okiem, ali⁵²⁶⁵
Iuż lud syryiski uciekaiąc bieży,
Gaskon uchodzi, a Tolozan leży.

84.

Ale cna dzielność y serce wspaniałe,
Które chorego nie opuszcza ciała,
W niem słabe siły i członki schorzałe,
Miasto⁵²⁶⁶ krwi⁵²⁶⁷ żywey, w on czas odżywiała.
Tarcz bierze w rękę, która na zbolale,
Y ranne ramię, lekka się widziała;
A w prawey zasię ręce miecz ma goły,
Y bieży pędem na nieprzyjacioły.

⁵²⁵⁸wieczerze (starop. forma) — wieczerzy. [przypis edytorski]

⁵²⁵⁹krwie (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: krwi. [przypis edytorski]

⁵²⁶⁰ztamtąd (starop. forma ort.) — dziś popr. (po ubezdźwięczeniu): stamtąd. [przypis edytorski]

⁵²⁶¹udawać się (starop. forma) — zmierzać, wyruszać (w jakimś kierunku). [przypis edytorski]

⁵²⁶²zostawa (starop. forma) — 3.os.lp cz. teraźn.; dziś popr.: zostaje. [przypis edytorski]

⁵²⁶³wszedszy (starop. forma) — dziś popr.: wszedłszy. [przypis edytorski]

⁵²⁶⁴dostawa (starop.) — dostaje; zwycięstwa dostawa: uzyskuje zwycięstwo. [przypis edytorski]

⁵²⁶⁵ali (starop.) — ale (tylko w rymie). [przypis edytorski]

⁵²⁶⁶miasto (starop.) — zamiast. [przypis edytorski]

⁵²⁶⁷krwie (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: krwi. [przypis edytorski]

85.

Co głosu staie wola: «Gdzie bieżycie?
Takeście wierni waszemu wodzowi?!
Tak mu pogaństwu złupić dopuścicie
Zbroję, brzydkiemu dar Machometowi?!
Potem, kiedy się do domu wrócicie,
Pomnicie iego powiedzieć synowi,
Że tam legł ociec, skądście uciekli».
Wtem nań poganie ze wszystkich stron siekli.

86.

Tarcz miał zbyt⁵²⁶⁸ miąższą⁵²⁶⁹ z rogatego wołu
Siedmi⁵²⁷⁰ skór twardych, które w iedno zbito,
Potem zaś wszystkie złożone pospołu,
Przednie wybranem żelazem okryto.
Tą grabię nakrył, gdy na niego z dołu
Y z góry zewsząd strzelano y bito;
A mieczem ostrem siekl na obie stronie⁵²⁷¹,
Że odpoczywał w bezpieczney obronie.

87.

Wstał prętko potem, tarczą obroniony
Od przyjaciela y mieczem znaiomem;
Dwoiakiem ogniem będąc zapalony
Na sercu gniewem, a na twarzy sromem.
Chciałby się znowu, starzec odważony,
Z nieprzyjacielem próbować świadomem:
Szuka go, ale iż go nie nayduie,
Nad iego ludźmi zemścić się gotuie.

88.

Aquitanowie⁵²⁷² co ustępowali,
Teraz przy wodzu śmieie nacieraia.
A oni przedtem tak mężni, tak śmiali,
Nagłem uięci strachem, uciekaia.
Ci teraz gonia, co tył podawali:
Tak się więc nagle rzeczy odmieniaia.
Dobrze Tolozan swe razy odbiia,
Sto ich sam ieden swą ręką zabiia.

89.

Gdy się tak Raymund, hańby swey gniewliwy,
Nad głowami mścił co nazacnieyszemi,
Uyrzy — a ono król się sam szedziwy
Mężnie potyka między przednieyszemi.
Skoczy do niego y w czoło — straszliwy —
Co raz⁵²⁷³ go biie razami⁵²⁷⁴ ciężkimi⁵²⁷⁵:

⁵²⁶⁸ *zbyt* (starop.) — bardzo, niezwykle. [przypis edytorski]

⁵²⁶⁹ *miąższy* (starop.) — gruby. [przypis edytorski]

⁵²⁷⁰ *siedmi* (starop. forma) — dziś popr. D.lp: (z) siedmiu (skór). [przypis edytorski]

⁵²⁷¹ *obie stronie* (starop.) — forma daw. liczby podwójnej; dziś B.lm: (na) obie strony. [przypis edytorski]

⁵²⁷² *Akwitanowie* — mieszkańcy pld. Francji między rzeką Garonną a Pirenejami. [przypis redakcyjny]

⁵²⁷³ *co raz* (starop. forma) — co chwile; raz po raz. [przypis edytorski]

⁵²⁷⁴ *razy* (starop.) — ciosy, uderzenia. [przypis edytorski]

⁵²⁷⁵ *ciężki* (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

Że legł nakoniec; y którey był panem
Ziemie⁵²⁷⁶ — ukąsił zębem rozgniewanem.

90.

Gdy obu wodzów poganie stracili,
Widziałbyś ich był z różnemi myślami:
Iedni, kiedy iuż o sobie zwątpili,
Oślepi na miecze wpadali piersiami;
Ku zamkowi się drudzy obrócili.
Wspierając zdrowia mdłemi nadzieiami,
Gdzie spól zmieszani wpadli Gaskończycy,
Y koniec kładli chwalebney zdobyczy.

91.

Iuż zamek wzięto y ieśli był który,
Co się śmiał oprzeć, zaraz był zabity.
Iuż Raymund wielki proponiec na mury
Niósł, dawaiać znać, że zamek dobyty;
Y przeciw woyskom — tryumphalny z gury
Krzyż, znak zwycięstwa — ukazał rozwity;
Lecz tego Sultan nie widzi ochocy⁵²⁷⁷,
Bieząc do bitwy, co iedno⁵²⁷⁸ ma mocy.

92.

Tam gdzie się były woyska przebiegając,
Zastał, że wszędzie krew ciekła strumieniem
A Śmierć tryumphy swoje rozciągając,
Nad śmiertelnem się pastwiła stworzeniem.
Y uyrzy konia samopas biegiąc⁵²⁷⁹,
Z wiszącym na dół ku ziemi rzemieniem,
Y dopadszy go, osiadł go zarazem
Y z dobytym biegł na woysko żelazem.

93.

Wielki, lecz krótki dał swemu ludowi
Posiłek Sultan, wpadszy tak zuchwale,
Y był prętkiemu⁵²⁸⁰ równy piorunowi,
Który we mgnieniu oka spada, ale
Y potomnemu pamiętny wiekowi
Znak zostawuie w rozerwaney skale;
Przez⁵²⁸¹ sto ich zabił, dway iednak wyięci
Będą w tey liczbie, z wieczney niepamięci.

94.

Twą Odoardzie y Gildyppo srogą
Y żalosną śmierć z dziełami godnemi;
(Ieśli słowieńskie⁵²⁸² rymy tyle mogą)

Kobieta, Rycerz,
Małżeństwo, Walka, Śmierć
bohaterska

⁵²⁷⁶ *ziemie* (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: ziemi. [przypis edytorski]

⁵²⁷⁷ *ochocy* (starop.) — tu: ochoczy. [przypis edytorski]

⁵²⁷⁸ *jedno* (starop.) — tylko; *co jedno*: ile tylko. [przypis edytorski]

⁵²⁷⁹ *biegając* (starop. forma) — dziś popr. imiesłów przym. czynny: (ujrzy konia samopas) biegającego. [przypis edytorski]

⁵²⁸⁰ *prętki* (starop. forma ort.) — dziś: prędkie; szybkie. [przypis edytorski]

⁵²⁸¹ *przez* (starop.) — około. [przypis redakcyjny]

⁵²⁸² *słowieński* (starop. forma) — słowiański. [przypis redakcyjny]

Poświęcę między dowcipy⁵²⁸³ wielkimi,
Tak, że każdy wiek pamięć waszę⁵²⁸⁴ drogą
Wysławiać będzie y który swoiemi
Sługa miłości pobożnemi łzami
Uczi waszę śmierć z moiemi rymami.

95.

Cna bohaterka tam koń obróciła⁵²⁸⁵,
Gdzie przed niem z wielkiem lud uciekał strachem;
Y natarwszy⁵²⁸⁶ nań krwie mu utoczyła,
Dosiąwszy⁵²⁸⁷ boku lewego pod blachem⁵²⁸⁸.
Poznał ją zaraz po stroiu, kto była,
Y krzyknie: «Anoż pani duszka⁵²⁸⁹ z gachem!
Twoia rzecz igła, kądziel y wrzecziono,
Nie woyna, nie bój, nie miecz, dobra żono».

Kobieta, Mężczyzna

96.

Znowu go w gębę pchnąć Gildippa chciała,
Lecz uprzedziwszy, iego szabla spadła,
Y przeciąwszy blach, w zanadrze ciąć śmiała,
Gdzie tylko miłość swoje rany kładła.
Wodzę nieboga nagle upuszczala,
Y pochylona coraz bardziej bladła.
Patrzy Odoard na to, nieleniwy
Ale obrońca raczej nieszczęśliwy.

97.

Niewie⁵²⁹⁰, co czynić nędzny⁵²⁹¹, w różne strony
W iednem go czasie żal y gniew prowadzi:
Żal każe wesprzeć pochyloney⁵²⁹² żony,
Gniew mu do pomsty, co nayprętszey⁵²⁹³, radzi.
Lecz od miłości życzliwey uczony,
Pospołu z gniewem żalowi poradzi:
Lewą iey ręką wspiera y ratuie,
Prawą na pomstę razem wyprawuie,

98.

Ale iako miał pożyć⁵²⁹⁴ tak mocnego
Nieprzyziaciela z rozdwoioną siłą?
Y winowayce nie zabił swojego,
Y trudno też miał utrzymać swą miłą.
Owszem mu rękę u łokcia samego
Odciał, gdy trzymał małżonkę pochyłą;

⁵²⁸³dowcip (starop.) — inteligencja; intelekt; umysł. [przypis edytorski]

⁵²⁸⁴waszę (starop. forma) — waszą. [przypis edytorski]

⁵²⁸⁵koń obróciła (starop.) — dziś z B.: konia obróciła; skierowała konia. [przypis edytorski]

⁵²⁸⁶natarwszy (starop. forma) — natarłszy. [przypis edytorski]

⁵²⁸⁷dosiąwszy (starop. forma) — dziś popr. forma imiesłowu przysł. uprzedniego: dosięgnąwszy. [przypis edytorski]

⁵²⁸⁸blachem (starop.) — dziś r.ż. w formie N.lp: (pod) blachą; tu: pod zbroją. [przypis edytorski]

⁵²⁸⁹pani duszka (starop.) — [tu] wyr. pogardliwy: miłośnica. [przypis redakcyjny]

⁵²⁹⁰niewie (starop. forma ort.) — dziś popr.: nie wie. [przypis edytorski]

⁵²⁹¹nędzny (starop.) — tu: biedny, nieszczęsny. [przypis edytorski]

⁵²⁹²pochylony (starop.) — tu: osłabiony, nadwątlony. [przypis edytorski]

⁵²⁹³najprętszej (starop. forma ort.) — najprędszej. [przypis edytorski]

⁵²⁹⁴pożyć (starop.) — pokonać, zwyciężyć. [przypis edytorski]

Dopiero go tak nieprzyjaciel pożył.
Upuściwszy ią, na niey się położył.

99.

Iako wiąz cięgły⁵²⁹⁵, w koło opasany
Y okręcony od płodney macice,
Gdy go podetną, do ziemie kochany
Krzak na dół ciągnie za sobą potycze⁵²⁹⁶
Y samże list trze, którem był odziany,
Y grona dławi, ozdobę winnice.
Y zda się, że mu nie swey żal przygody,
Ale swey miłej towarzyszki szkody:

100.

Tak on upadał, y umrzeć gotowy,
Nie siebie — swego żałował kochania.
Chcieli coś mówić, ale zbywszy⁵²⁹⁷ mowy,
Miasto⁵²⁹⁸ słów, wspólne mieszały wzdychania.
Y póki mogli, oczyma — nie słowy⁵²⁹⁹,
Odprawowali⁵³⁰⁰ ostatnie żegnania.
Wtem iem dzień zginął właśnie w iedney dobie
Tak szły złączone święte dusze obie.

101.

Po wszystkim⁵³⁰¹ wojsku zatem świegotliwa
Wieść o ich śmierci gęste głosy niosła;
Y Rynald już wie, że to rzecz prawdziwa
Nie tylko z wieści, ale y od posła.
Żal, gniew, powinność serce mu rozrywa,
Chce, żeby pomsta co najpręcej⁵³⁰² doszła;
Ale kiedy już sułtana dobiegał,
Adrast wołając drogę mu zabiegał:

102.

«Tyś to, ieśli się nie myślę, którego
Szukam y wołam przezwiskiem dzień cały;
Patrzę na tarczey znaku u każdego:
Dopiero mi cię twe herby wydały.
A iżem ze łba obiecał twoiego
Ofiarę Bogu, wystąp na czas mały,
Zdrayco Armidy: ato cię wyzywa
Ten, który się iey rycerzem ozywa⁵³⁰³».

⁵²⁹⁵cięgły (starop.) — gibki. [przypis redakcyjny]

⁵²⁹⁶potycze (starop.) — rodzaj siodła. Znaczenie to jednak w tem miejscu wcale nie stosowne. Bodaj czy nie należy czytać *po tycze*, a właściwie *po tyce*; w takim razie miejsce to byłoby jasne: Wiąz podcięty „do ziemie kochany krzak (winną macicę) na dół ciągnie za sobą po tyce” tj. po swoim pniu. [przypis redakcyjny]

⁵²⁹⁷zbywszy (starop.) — tu: straciwszy. [przypis edytorski]

⁵²⁹⁸miasto (starop.) — zamiast. [przypis edytorski]

⁵²⁹⁹słowy (starop. forma) — dziś popr. N.lm: słowami. [przypis edytorski]

⁵³⁰⁰odprawowali (starop.) — odprowadzali. [przypis edytorski]

⁵³⁰¹wszystkiem (starop.) — dziś: (po) całym. [przypis edytorski]

⁵³⁰²najpręcej (starop. forma ort.) — dziś popr.: najprędzej. [przypis edytorski]

⁵³⁰³ozywać się rycerzem (starop.) — głosić, że jest się rycerzem. [przypis edytorski]

103.

To rzekszy, ciął go okrutnie dwa razy:
Raz w szyję, drugi podle⁵³⁰⁴ lewey skronie.
Hełmu⁵³⁰⁵ nie przeciął, co się nie bał skazy,
Ale go mało nie zbił między konie.
Rynald go zasię w bok między żelazy
Tak trafił, że sztych szedł na obie stronie⁵³⁰⁶:
Legł olbrzym wielki, król niezwyczężony,
Iedną (co więtsza⁵³⁰⁷) raną obalony.

104.

Wszystkiem mróz zimny serca opanował,
Co to widzieli. Sam sułtan lękliwy
Pobladł na twarzy y znak pokazawał
Trwogi na sercu, widząc raz straszliwy,
Y iuż sobie sam swą śmierć praktykował;
Nie wie, co czynić daley ma wątpliwy⁵³⁰⁸:
Rzecz w niem nie zwykła⁵³⁰⁹, lecz się człowiekowi
Trudno wiecznemu zbronić wyrokowi.

105.

Iako szalony, lub co się ma choro⁵³¹⁰,
Kiedy sny straszne w nocy niedospałe⁵³¹¹
Widzi, zda mu się, że bieży y skoro
Rościąga na bieg członki ociężałe;
A kiedy trzeba, wszystko mu niesporo.
Służyć mu nie chcą nogi osłabiałe;
Czasem chce mówić, ale go y mowa
Y głos y zwykle opuszczają słowa:

100.

Tak w ten czas sułtan sam siebie porywa
Przez gwałt ku oney ostateczney próbie;
Ale mu gniewu zwykłego ubywa
Y pierwszej⁵³¹² siły teraz nie zna w sobie;
Ieśli się na skrę śmiałości zdobywa,
Zaraz ią w niem strach gasi w oney dobie.
Różnie go błędne obracają myśli,
Ustąpić iednak y uciec nie myśli.

107.

Wtem Rynald przypadł; ale przypadając,
Zdał się być więtszy⁵³¹³ daleko prętkości⁵³¹⁴,

⁵³⁰⁴ *podle* (starop.) — obok. [przypis edytorski]

⁵³⁰⁵ *helmuć nie przeciął* (starop. forma) — konstrukcja z partykułą wzmacniającą -ci, skróconą co -ć; znaczenie: hełmu jednak nie przeciął. [przypis edytorski]

⁵³⁰⁶ *obie stronie* (starop. forma) — daw. forma liczby podwójnej; dziś: obie strony. [przypis edytorski]

⁵³⁰⁷ *co więtsza* (starop.) — co więcej; w dodatku. [przypis edytorski]

⁵³⁰⁸ *nie wie, co czynić daley ma wątpliwy* (starop.) — pełen wątpliwości, nie wie, co ma czynić daley. [przypis edytorski]

⁵³⁰⁹ *nie zwykła* (starop. forma ort.) — dziś popr.: niezwykła. [przypis edytorski]

⁵³¹⁰ *co się ma choro* (starop. konstrukcja) — czuje się chory, jest chory; źle się miewa. [przypis edytorski]

⁵³¹¹ *niedospały* (starop. forma) — w znaczeniu biernym: [niedospane, nieprzespane w całości; red. WL], por. obeszły, odkryły, ukazały, opily, nacheły. [przypis redakcyjny]

⁵³¹² *pierwszej siły teraz nie zna* (starop.) — już nie czuje poprzedniej siły. [przypis edytorski]

⁵³¹³ *więtszy daleko* (starop.) — o wiele większy. [przypis edytorski]

⁵³¹⁴ *prętkość* (starop. forma ort.) — dziś popr.: prędkość; szybkość. [przypis edytorski]

Y blisko się iuż podęń⁵³¹⁵ podsadzaiąc,
Znak dawał więtszey siły y śmiałości.
On się kęś⁵³¹⁶ bronił, iednak umieraiąc,
Nie zapomina zwykley wspaniałości:
Nie stęka, śmierci y ran się nie boi
Y nie czyni nic, iedno⁵³¹⁷ co przystoi.

108.

Gdy iuż godzina przyszła ostateczna
Solimanowi, że go śmierć zwalczyła,
Po wszystkim woysku dopiro bezpieczna⁵³¹⁸
Wieść głos o śmierci iego rozpuściła.
Y fortuna się, dotąd niestateczna,
Do iedney strony wszystka przenosiła;
Y złączywszy się z samemi hetmany⁵³¹⁹,
Przeciw pogaństwu poszła z Chrześciany.

109.

Nie tylko inszem, uciekać samemu
Nieśmiertelnemu przychodzi pułkowi;
Nieśmiertelny beł, a teraz hardemu
Na wzgardę ginie swemu tytułowi.
Chorążemu sam uciekaiącemu
Emiren mówi, y bieg mu stanowi⁵³²⁰:
«Tyś iest, ieśli się nie myślę, którego
Obrałem nosić znak pana moiego⁵³²¹.

110.

Ey, Rymedonie, nie na toć⁵³²² to dana
Y powierzona chorągiew odemnie⁵³²³;
Widzisz biiąc⁵³²⁴ się samego hetmana,
A ty od niego uciekasz nikczemnie.
Skąd strach? skąd w tobie tak nagła odmiana,
Gdzie bieżysz? Wróc się, weźmi⁵³²⁵ przykład ze mnie:
Kto chce uść⁵³²⁶ zdrowo, bić mu się tu trzeba,
Przez drogę ćci dość żywota potrzeba⁵³²⁷».

III.

Wrócił się wstydem Rymedon ruszony,
Poważniejszą zaś inszych mową grzeie;
Niektórych siecze, nieieden wrócony
Od miecza, duszę na miecze wyleie.

⁵³¹⁵*podęń* (starop. forma) — skrót od: pod niego. [przypis edytorski]

⁵³¹⁶*kęś* (starop.) — trochę. [przypis edytorski]

⁵³¹⁷*jedno* (starop.) — tylko. [przypis edytorski]

⁵³¹⁸*bezpieczny* (starop.) — pewny. [przypis redakcyjny]

⁵³¹⁹*hetmany* (starop. forma) — dziś N.lm: (z) hetmanami. [przypis edytorski]

⁵³²⁰*stanowi mu bieg* (starop.) — zatrzymuje go w biegu. [przypis edytorski]

⁵³²¹*którego obrałem nosić znak pana moiego* (starop. konstrukcja zdaniowa) — którego wybrałem, żeby nosił znak [tj. chorągiew] mojego pana. [przypis edytorski]

⁵³²²*nie na toć to dana* (starop.) — nie po to ci [została] dana (chorągiew). [przypis edytorski]

⁵³²³*odemnie* (starop. forma ort.) — dziś popr.: ode mnie; tu: przeze mnie. [przypis edytorski]

⁵³²⁴*widzisz bijąc się samego hetmana* (starop. forma) — widzisz bijącego się samego hetmana. [przypis edytorski]

⁵³²⁵*weźmi* (starop. forma) — dziś forma 2.os.lp trybu rozkazującego: weź. [przypis edytorski]

⁵³²⁶*uść* (starop. forma) — dziś: ująć; *uść zdrowo*: wyjść cało. [przypis edytorski]

⁵³²⁷*przez drogę ćci dość żywota potrzeba* (starop.) — przez drogę ćci dość żywota potrzeba; trzeba zapewnić sobie życie (przeżyć) idąc drogą ćci. [przypis edytorski]

Tak róg po wielkiej części przełamiony
Wspiera y ieszcze nie traci nadzieie⁵³²⁸
Y więcey ufa, niż inszem⁵³²⁹, śmiałemu
Tyzaphernowi, mężowi wielkiemu.

II2.

Dziwy robił dnia Tyzaphern onego:
Zbił Niderlandy⁵³³⁰ wszystkie z Normandami⁵³³¹;
Frąca, Rugiera, Gierarda mężnego
Zabił z inszemi przedniemi wodzami.
A kiedy iuż kres żywota krótkiego
Nieśmiertelnemi przedłużył dziełami,
Jakby żyć nie chciał, szukał, gdzie znaczniejszy
Y kędy był bój naniebezpieczniejszy⁵³³².

II3.

Uyrzał Rynalda, a chocia plugawe⁵³³³
Krwia bely iego farby lazuruowe.
Choć iego orzeł paznokcie miał krwawe,
Poznał na tarczy herby rycerzowe.
«Niech mi (pry⁵³³⁴) nieba pomogą łaskawe,
Niebezpieczeństwo widzę iest gotowe:
Wygramli, głowę Armidzie daruję,
Tobie Makonie⁵³³⁵ zbroię dać ślubuję».

II4.

Tak śluby czynił przed głuchem Makonem,
Bo nic nie słyszał okrom wątpliwości⁵³³⁶.
Iako biiąc się po bokach ogonem
Lew pobudza swe wrodzone srogości,
Tak on swe gniewy ogniem w się wpuszczonem
Grzał y ostrzył ie na ośle⁵³³⁷ miłości;
W kupę zebrawszy siły swe, koniowi
Wodzę wypuścił przeciw Rynaldowi.

Pojedynek

II5.

Ale y Rynald bieżał w oney chwili,
Przeciwno niemu konia obracaiąc;
Wszyscy iem zaraz plac wielki czynili,
Do straszego się potkania zbiegaiąc.
Tak się rycerze oba mężnie bili,
Srogiami na się razami ciskaiąc,
Że każdy, widząc straszny bój, własnego
Niebezpieczeństwa zapomniał swojego.

⁵³²⁸nadzieie (starop. forma) — dziś D.lp r.z.: nadziei. [przypis edytorski]

⁵³²⁹inszem (starop. forma) — innym. [przypis edytorski]

⁵³³⁰Niderlandowie — mieszkańcy Flandrii. [przypis redakcyjny]

⁵³³¹Normandowie — mieszkańcy Normandii. [przypis redakcyjny]

⁵³³²naniebezpieczniejszy (starop.) — dziś popr.: najbezpieczniejszy. [przypis edytorski]

⁵³³³plugawe krwia (starop.) — poplamione krwią. [przypis redakcyjny]

⁵³³⁴pry (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁵³³⁵Makon (starop.) — prorok Mahomet. [przypis redakcyjny]

⁵³³⁶okrom wątpliwości (starop.) — bez wątpliwości, bez wątpienia. [przypis edytorski]

⁵³³⁷osła (starop.) — oselka; tj. specjalny kamień służący do ostrzenia noży, broni, kos i in. narzędzi. [przypis redakcyjny]

116.

Ale cóż? ieden darmo zbroię siecze
Nieskazitelną, drugi dawa rany;
Iuż z Tyzapherna krew w kilku mieysc ciecze,
Iuż tarcz, iuż hełm ma wszystek porąbany.
Widzi Armida zbyt nierówne miecze,
Widzi, że iey iuż Rycerz zmordowany,
Y że go iuż krew uchodzi y drudzy
Uciekać od niey zamyślaią słudzy.

117.

Od tak rycerzów wielu otoczona,
Iuż sama tylko na wozie została.
Wątpi o pomście, zewsząd opuszczona,
A snadźby umrzeć niżli żyć wolała;
Wtem z woza⁵³³⁸ zsiadła y iako szalona,
Dopadszy⁵³³⁹ konia, w pole uciekała;
A gniew y miłość wszędy, kędy iedzie,
Miasto⁵³⁴⁰ dwu chartów podle⁵³⁴¹ siebie wiedzie.

118.

Tak Kleopatra za wieku dawnego
Sama z strasliwey bitwy uchodziła
Y Augustowi swojego miłego
W niebezpieczeństwie morskiem zostawiła;
Który sromotnie od woyska swojego
Biegł, gdzie lęklive żagle obróciła.
Tożby był pewnie y Tyzaphern sprawił,
Lecz nie mógł, bo go nieprzyiaciel bawił.

119.

Zbywszy⁵³⁴² iey z oczu, że mu ustępuie
Słońce pod ziemię y iasny dzień, wierzy
Y temu, co go wściąga y hamuie,
Niewytrzymaany raz w czoło wymierzy:
Kiedy pioruny Iowiszowi kuie,
Sam Brontes⁵³⁴³ młotem mocniej nie uderzy.
Tak dobrze w ten czas Tyzaphern przyłożył,
Że Rynald głowę na piersiach położył.

120.

Ale się prętko⁵³⁴⁴ y nad spodziewanie
Po onym razie tak ciężkiem⁵³⁴⁵ poprawił;
Y przeciąwszy blach, gdzie swoje mieszkanie
Żywot ma, miecz mu do serca wyprawił.
Przepadł przez serce sztych y przez dwie ranie⁵³⁴⁶
Poganinowi pierś y tył ukrwawił,

⁵³³⁸woza (starop. forma) — (z) wozu. [przypis edytorski]

⁵³³⁹dopadszy (starop.) — dziś popr.: dopadłszy. [przypis edytorski]

⁵³⁴⁰miasto (starop.) — zamiast. [przypis edytorski]

⁵³⁴¹podle (starop.) — obok. [przypis edytorski]

⁵³⁴²zbyć skąd lub komuś (starop.) — odejść, ująć (por. przybyć: przyjść). [przypis redakcyjny]

⁵³⁴³Brontes — jeden z Cyklopów, kujących dla Zeusa (Jowisza) gromy. [przypis redakcyjny]

⁵³⁴⁴prętko (starop. forma ort.) — dziś: prędko. [przypis edytorski]

⁵³⁴⁵ciężki (starop. forma ort.) — dziś popr.: ciężki. [przypis edytorski]

⁵³⁴⁶dwie ranie (starop. forma) — daw. liczba podwójna, dziś popr.: dwie rany. [przypis edytorski]

Uciekającej duszy daiąc więcey,
Niż iedną drogę, żeby szła tym pręcey.

121.

Potem iął patrzyć, gdzie nieprzełomione⁵³⁴⁷
Miał ieszcze daley obrócić swe siły;
Widzi chorągwie wszędzie obalone,
Y że się wszystkie hufce rozproszyły.
Tu śmierciom koniec uczynił y one
Marsowe gniewy w niem się uśmierzyły;
Y wspomniął sobie na uciekającą
Armidę, samę na koniu bieżącą.

122.

Barzo ią dobrze widział, kiedy w długą,
Co w koniu mocy, biegła uciekając⁵³⁴⁸;
Żał mu iey barzo y pomni, że sługą
Iey być obiecał, od niey odieżdżając.
Zatem się za nią puścił stroną drugą.
Wszędzie się śladu iey konia trzymając.
Ona wtem w iedną dolinę osobną
Wiechała, do swych zamysłów sposobną.

123.

Rada, że mieysce dalekie na stronie,
Gdzie sobie mogła śmierć zadać, trafiła;
Tam z konia zsiadła y w oney zasłonie
Zbroię, huk, szyszak y strzały złożyła.
«Nieszczęsne — prawi — y sromotne bronie,
Ktorem daremnie w potrzebie nosiła,
Tu pogrzebione na wieki będziecie,
Kiedy się zemścić krzywdy mey nie chcecie.

124.

Mam was tak wiele, a żadney z was ieszcze
Krwawey nie widzę, wszystkieście zmarniały;
Więc śmiało⁵³⁴⁹ bądźcie na piersi niewieście,
Kiedyście w insze uderzyć nie chciały,
Te me odkryte za cel sobie weźcie:
Tubyście⁵³⁵⁰ łatwie⁵³⁵¹ zwycięstwa dostały;
Nie umknę ich wam⁵³⁵²: ilekroć strzeliła,
Wie miłość, że ich nigdy nie chybiła.

125.

Bądźciesz mężnemi na panią niebogę,
A poprawcie się za taką przyganą.
Do czegom przyszła nędzna, że nie mogę,

⁵³⁴⁷*nieprzełomiony* (starop.) — nieprzełamany, niepodzielony; tu: niezłomne, niepożyte siły. [przypis edytorski]

⁵³⁴⁸*w długą* (starop.) — daleko; *w długą biegła uciekając*: biegiem uciekała daleko. [przypis redakcyjny]

⁵³⁴⁹*śmiały na co* (starop.) — mający odwagę zaatakować co (*bronie śmiało na piersi niewieście*). [przypis edytorski]

⁵³⁵⁰*tubyście (...) zwycięstwa dostały* (starop.) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: tu dostałybyście zwycięstwo; tu odniosłybyście zwycięstwo. [przypis edytorski]

⁵³⁵¹*łatwie* (starop. forma) — dziś: łatwo. [przypis edytorski]

⁵³⁵²*umknąć* (starop.) — odebrać, cofnąć; *nie umknę ich wam* nie zabiorę ich wam. [przypis edytorski]

Tylko od was być samych ratowana!
Żadnem lekarstwem sobie nie pomogę,
Okrom⁵³⁵³, że ranę leczyć muszę raną;
Rana od strzały od miłości ranę
Zgoi y zdrowia od śmierci dostanę.

126.

Niech tego mego iadu śmiertelnego
Na on świat z sobą nie biorę, mój panie:
Zrzucę tu miłość, a cienia bładego
Gniew towarzyszem wiecznym niech zostanie;
Albo się niech z niem wróci do moiego
Nieprzyjaciela z piekielney odchłanie⁵³⁵⁴;
Niech go pilnuie, żeby wiódł niespane
Straszliwe nocy⁵³⁵⁵ y sny rozerwane».

127.

Tu zmiłkła y iuż umrzeć umyśliwszy,
Naostrzeyszego żelesca patrzyła:
Kiedy tam rycerz, nagle się trafiwszy,
Zastał ją, że się tylko nie zabiła;
Wszystka się w straszna postawę złożywszy,
Iuż się do piersi z strzałą zanosila:
Wtem ją za rękę uchwycił pocichu
Y wściągnął⁵³⁵⁶ z tyłu śmiertelnego sztychu.

128.

Przyszło się z prętka⁵³⁵⁷ obejźrzeć⁵³⁵⁸ niebodze,
Bo nie postrzegła, ani go widziała,
Kiedy tam przyszedł: y wrzasnęła srodze,
Y odwróciła oczy y omdlała.
Iako kwiat w poły podcięty przy drodze,
Tak pochyłona do ziemi⁵³⁵⁹ leciała;
Ale ją na dół lecącą podpierał,
Y na odkryte piersi szatę zbierał.

129.

Y żalem zdjęty, twarz iey pochyłoną
Y piersi skropił mokremi perlami.
Iako deszcz rany zwiędłą y zemdloną
Ożywia różą srebrnymi kroplami,
Tak podnosiła do ziemi puszczoną
Twarz, nieswoiemi upłakaną łzami.
Trzykroć poyrzała, trzykroć odwróciła
Oczy, aby nań tylko nie patrzyła.

⁵³⁵³okrom, że (starop.) — poza tym że. [przypis edytorski]

⁵³⁵⁴odchłanie (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: odchłani. [przypis edytorski]

⁵³⁵⁵nocy (starop. forma) — dziś popr. M.lm: noce. [przypis edytorski]

⁵³⁵⁶wściągnąć czego (starop.) — powściągnąć co. [przypis edytorski]

⁵³⁵⁷z prętka (starop. forma ort.) — prędko; szybko. [przypis edytorski]

⁵³⁵⁸obejźrzeć (starop. forma) — obejrzyć. [przypis edytorski]

⁵³⁵⁹ziemie (starop. forma) — dziś popr. D.lp r.ż.: ziemi. [przypis edytorski]

130.

Y pokazując znacznie swe niewdzięki⁵³⁶⁰,
Rękę od siebie iego odpychała;
Ale ją trzymał bohater⁵³⁶¹ przeddzięki⁵³⁶²,
Choć się siliła, choć się wydzierała.
Tak od kochaney obłąpiona ręki,
Choć ponno⁵³⁶³ w on czas inaczej zmyślała,
Żałośnie płakać ięła narzekając,
Co raz od niego oczy odwracając.

131.

«O zawsze, lub się wracasz, lub odchodzisz⁵³⁶⁴.
Iednako srogi, czegoć nie dostaie⁵³⁶⁵?
Wielki dziw u mnie, że mi śmierć rozwodzisz⁵³⁶⁶.
Wielki, że żywot mężobójca⁵³⁶⁷ daie.
Na jaką nową hańbę mię przywodziś⁵³⁶⁸,
Na jaką lekkość⁵³⁶⁹? Znam twe obyczaje.
Znam chytrość, którać⁵³⁷⁰ więcej nie pomoże:
Nic ten nie może, kto umrzeć nie może.

132.

Chcesz ponno, abym w łańcuchu wiedziona
Na twym tryumfie, licha dziewczka, była,
Dziś zwyciężona, a przedtem zdradzona?
To twe tytuły, to naywiększe dziła⁵³⁷¹!
Beło to, żem cię o żywot strapiona
Prosiła: teraz niechbym go pozbyła!
Śmierci chcę, lecz nie z twych rąk, bo twe dary
Są w nienawiści u mnie z każdej miary.

133.

Sama się z twoiey srogości y grozy
Przez się wybawię, okrutny człowiecze;
A choć związany odeymiesz powrozy,
Odeymiesz strzały, trucizny y miecze:
Y ty y żaden niech mię tem nie trwoży,
Śmierć mi, kiedy chcę, nigdy nie uciecze.
Patrzajcie, iako zmyślać umie cudnie,
Wszystko nieszczyrze y wszystko obłudnie!»

134.

To narzekanie, te iey bely mowy,
A gniew y miłość lzy iey wyciskała,

⁵³⁶⁰niewdzięki (starop.) — niełaska, wstręt. [przypis redakcyjny]

⁵³⁶¹bohater (starop. forma) — bohater. [przypis edytorski]

⁵³⁶²przeddzięki (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

⁵³⁶³ponno a. pono (starop.) — prawdopodobnie; zapewne. [przypis edytorski]

⁵³⁶⁴lub (...), lub (starop. konstrukcja) — czy, czy; lub się wracasz, lub odchodzisz: czy wracasz, czy odchodzisz. [przypis edytorski]

⁵³⁶⁵czegoć nie dostaie (starop. konstrukcja zdaniowa) — skrócone od: czego ci brakuje. [przypis edytorski]

⁵³⁶⁶rozwodzić co (starop.) — odradzać co. [przypis edytorski]

⁵³⁶⁷mężobójca (starop.) — zabójca, morderca. [przypis edytorski]

⁵³⁶⁸przywodzić kogo na co (starop.) — doprowadzać kogo do czego. [przypis edytorski]

⁵³⁶⁹lekkość (starop.) — lekceważenie, poniżenie, złe obchodzenie. [przypis redakcyjny]

⁵³⁷⁰którać więcej nie pomoże (starop. konstrukcja) — która ci więcej nie pomoże. [przypis edytorski]

⁵³⁷¹dziło (starop.) — (tylko w rymie) dzieło. [przypis redakcyjny]

Że rycerzowi udał się płacz nowy.
Który wstydliva litość sprawowała.
Odpowieda iey łagodnemi słowy:
«Proszę, abys skarg próżnych zaniechała;
Nie bój się żadney lekkości⁵³⁷² odemnie⁵³⁷³:
Sługę, Armido, masz wiecznego we mnie.

135.

Jeśli dać wiary nie chcesz moiey mowie.
Patrz na moie łzy, wierz, że cię nie zdradzę:
Na tey stolicy, gdzie twoi dziadowie
Siedzieli, da Bóg, wrychle cię posadzę.
A kiedyby to zdarzyli bogowie,
Żebyś krzest przyjąć chciała, iako radzę,
Uczyniłbym to, że wielkie królowe
Y panie wszystkie przesłabyś wschodowe».

136.

Tak prosi y te swe wzdychaniem grzeie
Prośby y lać łez gęstych nie przestaie.
Iako gdy słońce pali, albo wieie
Wiatr południowy, śnieg z nienagła taie,
Tak w niey gniew w on czas nieznacznie niszczeie,
A miłość tylko przy sercu zostaie:
«Niech się — powiada — twoia wola stanie,
Wszystko uczynię na twe rozkazanie».

137.

A wtem Emiren widząc, że na ziemi
Iego chorągiew legła obalona
Y że przed iego oczyma własnemi
Goffred mocnego zabił Rymedona,
Y zbiwszy mu lud z wodzami pierwszemi,
Wszędzie przeciwna przemagała strona:
Iako mąż wielki szukać chce przedzięk⁵³⁷⁴
Śmierci od iakiey zawołaney ręki.

138.

Zwarł swego konia przeciw Goffredowi,
Bo godniejszego nadeń nie nayduie;
A gdzie przechodzi y gdzie się stanowi,
Wściekłego męstwa znaki zostawuie
Y zdaleka go ku pojedynkowi
Wabi y ręką na niego skazuie.
«Ia dziś chcę zginąć, ale się pokuszę⁵³⁷⁵,
Że nie bez pomsty zginę, iako tuszę⁵³⁷⁶».

⁵³⁷²lekkość (starop.) — lekceważenie, poniżenie, złe obchodzenie. [przypis redakcyjny]

⁵³⁷³odemnie (starop. forma ort.) — dziś popr.: ode mnie; z mojej strony. [przypis edytorski]

⁵³⁷⁴przedzięk⁵³⁷⁴ (starop.) — niechętnie, wbrew woli, opornie, gwałtem, z trudnością. [przypis redakcyjny]

⁵³⁷⁵pokuszę się (starop.) — spróbuję. [przypis edytorski]

⁵³⁷⁶tuszę (starop.) — mam nadzieję, spodziewam się. [przypis edytorski]

139.

Ieno to wyrzekł, oba z wielkiem gniewem
Skoczyli ieden przeciwko drugiemu.
Emiren w ramię, przebiwszy tarcz drzewem,
Ranę wodzowi dał Chrześciańskiemu;
On go zaś trafił tak nad uchem lewem,
Że łbem szedł na kark koniowi swoiemu,
Y kiedy się chciał poprawić, przebity
Duszę wytoczył pospołu z ielity.

140.

Skoro legł hetman, Goffred rozproszony
Ostatek wojska pobitego goni
Y trafia tam, gdzie w koło otoczony
We krwi po kostki Altamor się broni.
Szyszak zrąbany, miecz ma utracony,
Zewsząd nań biią y strzelaią z koni.
«Niech będzie — krzyknie na swoich — z pokojem:
Iam Goffred, day się, a więźniem bądź moiem».

141.

Altamor, który serca wspaniałego,
Do żadney nigdy pokory nie skłonił,
Usłyszawszy głos imienia wielkiego,
Do niey się chętnie na on czas nakłonił
Y złożył⁵³⁷⁷ zaraz z umysłu hardego,
Y dawszy mu miecz, więcey się nie bronił.
«Godnyś (pry⁵³⁷⁸) tego, poddajęć się, a ty
Będziesz stąd w sławę y w skarby bogaty:

142.

Żalonna żona klejnoty swoiemi
Y mego państwa wykupi mię złotem».
«Nie chciwym na to — ów rzekł — i takiemi
Rzeczami gardzę, ani myślę o tem.
Miey sobie skarby indyiskie z perskiemi,
Cudzymem⁵³⁷⁹ nigdy nie kupczył żywotem:
Ia, Altamorze, w Azyey woiię,
Handłów nie wiodę y nie przekupię⁵³⁸⁰».

143.

Wtem za pogaństwem poszedł z pogoniami,
Zostawiwszy go przystawom⁵³⁸¹ w opiece,
Które do swoich wałów szło kupami;
Ale gniewliwe y tam wpadły miecze.
Wzięto zarazem obóz, strumieniami
Krew od namiotu do namiotu ciecze;

⁵³⁷⁷złożyć (starop.) — ustąpić, spuścić. [przypis redakcyjny]

⁵³⁷⁸pry (starop. forma) — skrót od: prawi; mówi. [przypis edytorski]

⁵³⁷⁹cudzymem nigdy nie kupczył żywotem (starop. forma) — konstrukcja z przestawną końcówką czasownika; inaczej: nigdy nie kupczyłem cudzym żywotem. [przypis edytorski]

⁵³⁸⁰przekupywać (starop.) — tu: kupczyć (por. *przekupień*: kupiec). [przypis redakcyjny]

⁵³⁸¹przystaw (starop.) — człowiek przystawiony do kogo dla dozoru, straży lub usługi. [przypis redakcyjny]

Mażą się złotem nabiiane zbroie,
Psują się pompy⁵³⁸² y pogańskie stroie.

144.

Tak Goftred wygrał, a tyle iasnego
Dnia mu na on czas zostawało ieszcze.
Że woysko swoje do wyzwolonego
Miasta prowadzi y stawia ie w mieście
Y nie złożywszy odzienia krwawego,
Ćci⁵³⁸³ Zbawicielów⁵³⁸⁴ grób y święte mieysce.
Tam zbroie wiesz a inne korzyści,
Y obiecane śluby Bogu iści⁵³⁸⁵.

Koniec dwudziestey i ostatniy pieśni.

---

⁵³⁸²*pompy* (starop.) — zbytki; przedmioty zbytku, wystawności. [przypis edytorski]

⁵³⁸³*ćci* (starop. forma) — dziś popr.: *czcić*. [przypis edytorski]

⁵³⁸⁴*Zbawicielów* (starop. forma) — dziś popr. D.łp: *Zbawiciela* (grób). [przypis edytorski]

⁵³⁸⁵*iści śluby* (starop.) — spełniać śluby; dopełniać ślubowania. [przypis edytorski]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z *Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur*.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na *Licencji Wolnej Sztuki 1.3*.

Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w *Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur*. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <http://wolnelektury.pl/katalog/lektura/tasso-jeruzalem-wyzwolona>

Tekst opracowany na podstawie: Torquato Tasso, *Jeruzalem wyzwolona*, Nakładem Akademii Umiejętności, Kraków 1902.

Wydawca: Fundacja Nowoczesna Polska

Publikacja zrealizowana w ramach projektu Wolne Lektury (<http://wolnelektury.pl>). Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Aleksandra Kopeć, Aleksandra Sekuła, Paulina Choromańska, Wojciech Kotwica.

ISBN 978-83-288-5810-7

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).